

युगप्रधान दादा जिनकुशल सरिजी (पृष्ठ १४६)

शुभकेरलिश्रीभट्टवाहुप्रणीतं श्रीकल्पसूत्रम् (दशाशुनस्कन्धाष्टमाध्यायनम्
लोकप्रकाशनयकणिंकादिग्रन्थसौधसूत्रधारश्रीविनयविजयोपाध्यायविरचितम्)

श्रीसुबोधिकानान्धी कल्पसूत्रटीका ।

प्रकीर्तिकै—जामनगर वास्तव्य पंडित हीरालाल एमराजेन स्मरणीय श्रीनिभास्फरोदय
मुद्रणालये मुद्रयित्वा प्रसिद्धा कृता च ।

पृथग् १-०-००

सन्ने १९३९

॥ कल्पसूत्रविषयानुक्रमः ॥

विषयः	सूत्राङ्कः	विषयः	सूत्राङ्कः	पत्राङ्कः
महत्त्वादि	१	मध्यमवाचनया श्रीरीरचरित्रम्	२	१०
भाष्यैकवाच्य कक्षा	७	श्रीवीरस्य गर्भाधितार	३	११
आकाशमेवे कारण दृष्टान्तात्	५	देवानन्द्या स्वप्नदर्शनम्	७	१२
चतुर्मास्याः परत स्थाने कारणानि	५	रूपप्रदत्तपाश गमनम्	५	१२
चतुर्मासीवोक्त्रोपगुणा-	६	स्वप्ननिवेदनम्	६	१३
शुभीवीर्यधरदण्डनाः	६	फलस्य पुञ्जा ततो विचारण च	७	१३
कश्यपदिना	७	स्वप्नफलरूपन स्वप्नाधिकारश्च	८	१५
एतल्लेखने मयीमानम्	७	वाक्यातिक्रमे पुत्रविद्यानादि फल	९	१६
वाचनप्रसन्नपि कारिणः	७	स्वप्नफलनिवेदनम्	१०	१६
चैत्रपरिपाट्यादीनि पञ्च कार्याणि	८	स्वप्नफलशङ्कीकारो हर्षश्च	११	१६
अष्टमपरनि नागकेतुकथा	८	स्वप्नफलवचसोऽङ्गीकारः	१२	१६
संक्षिप्तवाच्यया श्रीरीरचरित्रम्	१	इन्द्रस्वरूप(कर्त्तिकश्रेष्ठिकथा)	१३	१८
पदकवचानकनादुसण्डनम्	९	श्रीवीरगर्भावतारे दर्शनम् इप १७	१७	१९

विषयः	सूत्राङ्कः	पत्राङ्कः
शकलायः (मेघकुमारकथा च)	१५	२१
इति प्रथम व्याख्यानम्		२१
श्रीवीरपन्दन चिन्ता च	१५	२३
अहंदाष्टुत्पत्तौ गोधवावोद्यकुलानि	१६	२९
आश्वर्यदत्तक सप्तविंशतिर्भयाश्च	१७	
सकमचिन्ता	१८	३६
श्रीवीरस्य गर्भांतरत्यक्तमा	२९	
सकमज्ञान श्रीवीरस्य	३०	३६
गर्भापिहारात् देवानन्द्यास्वप्नापहारा	३१	३६
त्रिसलावामगृहगर्भसकम्पौ	३२	३८
गजाद्विखण्डनवपुर्दत्तकम्	३३	५१
सप्तस्वप्नवर्णनम्	३६	
द्वितीय व्याख्यान		५१

विषयः	पत्राङ्कः	सूत्राङ्कः	विषयः	पत्राङ्कः	सूत्राङ्कः	विषयः	पत्राङ्कः
सर्घजिनमातृदर्शनीयता स्वप्नानां	४७	५२	गर्भस्य निश्चलत्वा त्रिशलाविलापः	९१		इति पंचमं व्याख्यानं	
त्रिशलाकृतं सिद्धार्थजागरणं			कल्पः हर्षः हर्षचेष्टा श्रीधी-	९४		उपसर्गग्रहणं अचेलकताभवनं	
स्वप्नफलशुद्ध्या नृपहर्षोऽनुमोदना च	४८		रस्याभिग्रहः	९५		पुरुषकागमः संगसोपसर्गः कम्ब-११७	१११
दारकजन्म दारकस्य चक्रिजिनस्यै	५६		गर्भपोषणं दीर्घदाः ग्रहाणामुद्यता	९६		लक्ष्मणलघुतं गोशालसमागमः	१२१
स्वप्नाङ्गीकरः जागरिका			श्रीधीरजन्म च			पाटकदाहः तेजोलेश्योपायः अभि-	
सेवकारानं नगरशोभा नृपोरथानं	५७		इति चतुर्थं व्याख्यानं			ग्रहः गोलम्बग्रहैपरूपेण अनगारता-	
अभ्यङ्गनखानाभरणपरिधारास्था-	६३		श्रीधीरस्य जन्मोत्सवो रत्नादिद्युष्टिः सूर्य-	९७		स्वरूप विहारः तपः केवलम्	
नसभागमनालि	६३		चन्द्रदर्शनं ज्ञातिभोजनं नाम-	१०७		इन्द्रभूत्यादिगणधरागमनं शङ्का-	
भद्रासनरचनास्वप्नपाठकाहानत-	६४		करण			निराकरणं प्रतिबोधो दीक्षा गण-१२२	१२१
दागमनैकत्रीभवनाशीर्वाददानानि	६७		श्रीधीरस्य नामग्रयं क्रीडा चामलकी			धरपदं त्रिपदीदानं अनुद्या च	
इति तृतीयं व्याख्यानं			लेखशाला शक्रागमनं संदेहच्छेदो			चतुर्मासः निर्वाणं (सिद्धान्तिकमासदि-	
पाठसरकारः स्वप्ननिवेदनं फलशु-	६८		व्याकरणोत्पत्तिः	१०८		नराश्यादिनामाति) गौतमकेवलं	१२८
च्छा स्वप्नसंचालना(राप्ताधिकारः) ८७	६७		पितृमानुषुत्रीपितृव्यादिनामनि	१०९		अष्टाशीतिश्रिताः निर्ग्रन्थादीना-	१२९
स्वप्नफलथनं प्रशंसा त्रिशलायाः			दीक्षासंकल्पो देवागमनं सांचसरिक-			मनुदयः कृत्युत्पत्तिः अनयानं	१३३
निवेदनं हर्षो भवनगमनं च			दानमभिप्रेतः त्रिधिका दीक्षामहोरसवः			श्रमगश्रमणीश्रावकश्रात्रिका-	१३४
विधानोपसंहारो वर्धमानानामकर-	८८		आशीर्वाद उद्यानगमनं	११०		द्विपरिवारः भ्रन्तकृद्भूमिः	१४६
जोच्छा च	९०		दीक्षा च			अन्यचतुर्मासी निर्वाणदशा	१४७
						निर्वाणपुस्तकान्तरं	१४८

विषयः	सूत्राङ्कः	पत्राङ्कः	विषयः	सूत्राङ्कः	पत्राङ्कः	विषयः	सूत्राङ्कः	पत्राङ्कः
इति षट् व्याख्यानम्			इति सप्तम व्याख्यानम्			धीभार्यवभितिसूर्यधिकार		
धीपाचनार्थरिद्धनेमिचरित्रे	१४९	} १४०	एकादश गणधरा नव गणाढ्य			पदवधेन क्लृप्तमित्रादिभक्तिः		१४९
[कमतोपसमाः नेमिद्विवाहश्च]	१८३		तद्वेष्टः प्रसाः पाचनानवक गण			इत्यष्टमं व्याख्यानम्		१४९
गम्यादीनामजितात्मनामन्य	१८४	} १४१	षट्स्वरूप			पयुपणाकारस्त्वजेतुश्च परम्परा		} १४५
राशि	२०३		श्रीसुधर्मज्ञामिस्वरूप			[चूलगान्गणगालचदन] स्थापना च		
श्रीऋषभचरित्र परस्थापना सत्पुत्रजन्म			धीः तस्यस्यामिस्वरूप			ययानालाचग्रहः पराययुषाररीतिः		} १४६
रागवाभियेकः विनीतानिवेस शिष्यगतोत्पत्तिः			श्रीवाचस्पत्यमिस्वरूप			दानग्रहणादिविधि		
पुरुषकलागादिलामुण	२०३	} १५	श्रीभद्रयगदुस्वरूप			विकृतिर्जनन म्लानार्थं विकृति		} १५०
दिलक्षणे राग्यदान शीक्षा	२११		धीस्थूलभद्रस्वरूप			प्रदणविधिः श्राद्धयुद्धेऽप्यचन		
नेमिविगम्यधिकारः ययाग्वे पारण			धीनार्थमहादियोर्यसुह			नित्यभक्त्यादीनां गोचरण		} १८०
श्रेयोसमया केवल मन्वेधीसिद्धिः			स्तिस्वरूप			मनकालमान पानकविधि		
भारतयुद्ध			सुस्थियसुमतिपुत्रादिरम्परा			वृत्तिप्रदणविधि		} १८१
			कुलगणशालास्वरूप च			सलत्रियर्जनविधिः		
गणधरादिः परिहारः निर्वाण (वेदे			त्रैराशिकमतोत्पत्ति			खिनकल्पिः अस्थद्विकल्पिकानां		} १८२
भ्रष्टदिकृतो महः) अस्तकृद्भूमिरसरे			मिवाग्रथाचार्योधिकारः			ययोस्तु गमनावस्थानविधिः		
			श्रीपञ्चस्वाम्यधिकारः			पुर्णपञ्चास्यकावनेतरविधिः		२५

विषयः	सूत्राङ्कः	पत्राङ्कः
अवर्गस्तमयाद्द्रुमतावागमनं	३६ } ३८२	३९
गृहस्थगृहादौ साधुसाध्वयोः		
परस्परमगायगारीभिश्च सह		
स्थानविधिः		
परिज्ञायाहारानयनं	४० } १२४	४१
उदकादेण अभोजनं	४२ } १८४	
प्राणपनकादिसुद्धमाष्टकं	४४ } १८६	४५

विषयः	सूत्राङ्कः	पत्राङ्कः
आचार्यादीनापृच्छय	४६ } १८८	
गोचरीविहारभूययादिविकृति-	५१	
चिकित्सातपोऽनयानकरण		
वस्त्रादीनामात्से दाने विधिः	५२ } १८९	
अभिमृहीतशय्यादित्वं तद्वत्	५३ } १९०	
आराधकता	५४ } १९१	
उच्चारप्रश्नवणभूमिप्रमार्जनं	५६ } १९०	
लोचविधिः	५७ } १९१	
अधिकरणप्रतिषेध- (द्विज	५८ } १९२	५९
दृष्टान्तः) तद्विन्सीयकलहक्षमणा		
। उदथनदृष्टान्तः) (उभयाराध-		
कतार्यां मृगावतीदृष्टान्तः)		

विषयः	सूत्राङ्कः	पत्राङ्कः
उपाश्रयत्रयप्रमार्जनानदि	६० } १९३	
कल्पस्य श्रीवीरजिनोक्तता आरा-	६३ } १९४	
धने तद्भवसिद्धिकत्वादिः	६४ } १९४	
प्रशस्तिः	१९५-१९६	

अन्यग्रन्थीयाः

कल्पसूत्रविषयाः ।

अपदिमपूर्वमुत्सकलसिद्धान्तारोहकेभ्यः श्रीदेवार्द्धिगणिस्रमाश्रमणेभ्यो नमः ।

श्रीविनयविजयोपाध्यायरचितसुवोधिकाल्ब्यदृत्तियुतं—

श्रुतकेवलिश्रीमद्रुबाहुस्वामिप्रणीतं श्रीकल्पसूत्रम्

णमो अरिहंताणं णमो सिद्धाणं णमो आयरियाण णमो उवज्झायाणं णमो लोए सव्वसाहूण,
एसो पचणमुक्कारो, सव्वपावप्पणासणो । मगलाणं च सव्वेसिं, पढमं हवइ मंगलं ॥१॥ पुरिमचरिमाण
कप्पो मंगलं वद्धमाणतित्थमि । इह परिकहिंया जिणगणहराइथेरावलि चरित्तं ॥१॥

प्रणम्य परमश्रेयस्कर श्रीजगदीश्वरम् । कल्पे सुधोधिकां कुर्वे, धृतिं बालोपकारिणीम् ॥ १ ॥ यद्यपि बह्व्य-
ष्टीकाः कल्पे सन्त्येव निपुणगणगम्याः । तदपि ममाय यतः फलैर्ग्रहिः स्वल्पमतिवोधात् ॥ २ ॥ यद्यपि भानु
द्युतयः सर्वेषां वस्तुयोधिका बह्व्यः । तदपि महीगृहगानां प्रदीपिकैवोपकुरुते ब्राह्म ॥ ३ ॥ नास्यामर्थविशेषो
न युक्तयो नापि पद्यपाण्डित्यम् । केवलमर्थव्याख्या वितन्यते बालवोधाय ॥ ४ ॥ द्वास्त्यो न स्यां सद्भिः कुर्वन्ने-

तामतीक्ष्णबुद्धिरपि । यदुपदिशन्ति त एव हि शुभे यथाशक्ति यतनीयम् ॥ ५ ॥ अत्र हि पूर्वं नवंकल्पविहार-
क्रमेणोपागते योग्यक्षेत्रे साम्प्रतं च परम्परया गुर्वादिष्टे क्षेत्रे चतुर्मासीस्थिताः सौधवाः श्रेयोनिमित्तं आन-
न्दपुरे सभासमक्षं वाचनादत्रु सङ्घसमक्षं पञ्चभिर्दिवसैर्नवभिः क्षणैः श्रीकल्पसूत्रं वाचयन्ति । तत्र कल्प-
शब्देन साधूनां आचारः कथ्यते, तस्य च कल्पस्य दश भेदास्तद्यथा—‘आचिलकतु १ हेसिअ २ सिजायर ३
रायपिंड ४ किइकम्मे ५ । वय ६ जिट्ट ७ पडिक्कमणे ८ मासं ९ पज्जोसणाकप्पे १०’ ॥ १ ॥ व्याख्या—‘आचिल-
क्क’मिति न विद्यते चेलं-वल्लं यस्य सोऽचेलकस्तस्य भाव आचिलक्यं, विगतवल्लत्वं इत्यर्थः, तच्च तीर्थेश्वराना-
श्रित्य प्रथमान्तिमजिनयोः शक्रोपनीतदेवदूष्यापगमे सर्वदा अचेलकत्वं, अन्येषां तु सर्वदा सचेलकत्वं । यच्च
किरणवलीकारेण चतुर्विंशतेरपि जिनानां शक्रोपनीतदेवदूष्यापगमे अचेलकत्वं उक्तं तर्चिन्यम्, ‘उसं भेणं अरहा
कोसल्लिए संवच्छर साहिअं चीवरधारी होत्थं’ति जम्बूद्वीपप्रज्ञप्तिवचनात् ‘संक्षो अ लक्खवमुल्लं सुरदूसं

कोसल्लिए संवच्छर साहिअं चीवरधारी होत्थं’ति जम्बूद्वीपप्रज्ञप्तिवचनात् ‘संक्षो अ लक्खवमुल्लं सुरदूसं

कोसल्लिए संवच्छर साहिअं चीवरधारी होत्थं’ति जम्बूद्वीपप्रज्ञप्तिवचनात् ‘संक्षो अ लक्खवमुल्लं सुरदूसं

१ अष्टौ शेषमासमवा एकश्चातुर्मासिकः, अभिवर्धिताधिकमासस्याविवक्षा । २ वकुलानं पुरिसपुरओ अज्जा । कुब्वंति जत्थ मेरा
नडपेडगसंनिद्धा जाणे॥ १ ॥ ति संबोधप्रकरणवचनात् न साध्या व्याख्यानमात्रस्याप्यधिकारः पुरुषाणां पुरतः, न चालयानाः साधवः पाश्वे
तासां पठंति न च ते ता वन्दते, पुरुषोत्तमत्वं त्वत्रापि । ३ अणागयं पंचरत्तं कइडिज्जात्वायश्वकायुक्तेः । ४ असंतचेला य तित्थयरा
सन्वे (पञ्चकल्पभाष्यं) असत्स्वेव चेलेषु सर्वे जिना अचेला इत्यर्थः । ५ ऋषभः अहेज्ज कौशलिकः संवत्सरं साधिकं चीवरधारी अभवत्
इति । ६ शक्रश्च लक्ष्मण्यं सुरदूप्यं स्थापयति सर्वजिनस्कन्धे । वीरस्य वर्षमधिकं सदापि शेषाणां तस्य स्थितिः ॥ १ ॥

ठवइ सञ्चजिणवधे । धीरस्स वरिसमहिअ सयावि सेसाण तस्स ठिई'॥१॥ इति सप्ततिशतस्थानकवचनावधेति
 श्रेयं । साधून् आश्रित्य च अजितादिदशविंशतिजिनतीर्थसाधूनां ऋजुप्राज्ञानां बहुमूल्यविधिघवर्णवस्त्रपरिभोगा-
 नुशासद्भावेन सचेलकत्वमेव केपाश्चिच्च श्वेतमानोपेतवस्त्रधारित्वेन अचेलकत्वमपि इत्यनियतस्तेषामय कल्पः,
 श्रीभ्रूपभवीरतीर्थयतीनां च सर्वेषामपि श्वेतमानोपेतजीर्णप्रायवस्त्रधारित्वेन अचेलकत्वमेव । ननु वस्त्रपरिभोगे
 सत्यपि कथं अचेलकत्वं इति चेद्, उच्यते, जीर्णप्रायतुच्छवस्त्रे सत्यपि अवस्त्रत्वं सर्वजनप्रसिद्धमेव, तथाहि-कृत-
 पोतिका नवीमुत्तरन्तो घदन्ति-अस्माभिर्नग्रीभूय नवी उचीर्णा इति, तथा सत्यपि वस्त्रे तन्तुवायरजकादीश्च
 वदन्ति-शीघ्रं अस्माकं वस्त्र वेहि वयं नग्नाः स्म इति, एवं साधूनां वस्त्रसद्भावेऽपि अचेलकत्वं इति प्रथमः ॥१॥

तथा 'उद्देशिअ'त्ति ओदेशिकं-आधाकर्मिकं इत्यर्थः, साधुनिमित्तं कृत अशनपानत्वादिमस्वादिमवल्लपात्र-
 वसतिप्रमुखं, तच्च प्रथमचरमजिनतीर्थं एकं साधुं एकं साधुसमुदायं एकं उपाश्रयं वा आश्रित्य कृतं तत्सर्वेषां
 साध्वादीनां न कल्पते, द्वाविंशतिजिनतीर्थं तु यं साध्वादिकं आश्रित्य कृतं तत्तस्यैव अकल्प्यं, अन्येषां तु
 कल्पते इति द्वितीयः ॥ २ ॥

तथा 'सिज्जायर'त्ति शय्यातरो-वसतिस्वामी तस्य पिण्डः-अशन १ पान २ त्वादिम ३ स्वादिम ४ वस्त्र ५-
 पात्र ६ कम्बल ७ रजोहरण ८ सूची ९ पिण्डपलक १० तम्बरवन ११ कर्णशोधनक १२ लक्षणो द्वावशमकारः

१ पात्रलेपवत् सयमनुद्धये घर्णपरपणत्तोऽधुना ।

सर्वेषां जिज्ञानां तीर्थेषु सर्वसाधूनां न कल्पते, अनेषणीयप्रसङ्गवसतिदौर्लभ्यादिवहुदोषसंभवात् । अथ यदि साधवः समग्रां रात्रिं जाग्रति प्रातः प्रतिक्रमणं च अन्यत्र कुर्वन्ति तदा मूलोपाश्रयस्वामी शय्यातरो न भवति, यदि च निद्रायन्ति प्रतिक्रमणं च अन्यत्र कुर्वन्ति तदा द्वावपि शय्यातरौ भवतः, तथा तृणडगल-भस्ममल्लकपीठफलकशय्यासंस्तारकलेपादिवस्तूनि चारित्रेच्छुः सोपधिकः शिष्यश्च शय्यातरस्यापि ग्रहीतुं कल्पते, इति तृतीयः ॥ ३ ॥

‘रायपिण्ड’त्ति सेनापति १ पुरोहित २ श्रेष्ठि ३ अमात्य ४ सार्थवाह ५ लक्षणैः पञ्चभिः सह राज्यं पाल-यन् सूयर्थाभिपिक्तो यो राजा तस्य पिण्डः-अशनादिचतुष्कं ४ वस्त्रं ५ पात्रं ६ कम्बलं ७ रजोहरणं ८ चेति अष्टविधः प्रथमचरमजिनसाधूनां निर्गच्छदागच्छत्सामन्तादिभिः स्वाध्यायव्याघातस्य अपशकुनवुद्ध्या शरी-रव्याघातस्य च संभवात् त्वाद्यलोभलघुत्वनिन्वादिदोषसंभवाच्च निषिद्धैः, द्वाविंशतिजिनसाधूनां तु ऋजुप्रा-शत्वेन पूर्वोक्तदोषाभावेन राजपिण्डः कल्पते इति चतुर्थः ॥ ४ ॥

‘किङ्कम्म’त्ति कृतिकर्म-वंदनकं, तद् द्विधा-अभ्युत्थानं द्वादशावर्तं च, तत्सर्वेषां अपि तीर्थेषु साधुभिः परस्परं यथादीक्षापर्यायेण विधेयं, साध्वीभिश्च चिरदीक्षिताभिरपि नवदीक्षितोऽपि साधुरेव वन्द्यः,

१ राजामतिथिसंविभागव्यवहारायनं तु सार्थमिकमभक्त्या, साधुसाध्वीश्रावकश्राविकाणामतिथितयोमास्यानिभिव्यर्गयानात् ।

पुरुषप्रधानत्वात् धर्मस्य इति पञ्चमः ६ ॥ 'वय'त्ति व्रतानि-महाव्रतानि, तानि च द्वाविंशतिजिनसाधूनां
 धत्वारि, यतस्ते एवं जानन्ति यत् अपरिगृहीतायाः स्त्रियः भोगासंभवात् स्त्री अपि परिग्रह एवेति परिग्रहे
 प्रत्याख्याते स्त्री प्रत्याख्यातैव, प्रथमचरमजिनसाधूनां तु तथाज्ञानाभावात् पञ्च व्रतानि इति षष्ठः ६ ॥ 'जिह्व'त्ति
 ज्येष्ठोः-रत्नाधिकः स एव कल्पो, दृढलघुत्वव्यवहार इत्यर्थः, तत्र आद्यान्तिमजिनयतीनां उपस्थापनातः प्रारभ्य दी-
 क्षार्पणयोगना मध्यमजिनयतीनां च निरतिचारचरित्रत्वादीक्षादिनादेव । अथ पितापुत्रमाताबुहितुराजामाल्य-
 श्रेष्ठिवणिकपुत्रादीनां सार्द्धं गृहीतदीक्षाणा उपस्थापने को विधिः, उच्यते, यदि पित्रावयः पुत्रावयश्च समकमेव
 पद्जीवनिकापाष्यनयोगोद्ग्रहनाविभियोग्यतां प्राप्तास्तदा अनुक्रमेणैवोपस्थापना, अथ स्तोत्रं अन्तरतदा किय-
 द्दिलम्बेनापि पित्रादीनामेव प्रथममुपस्थापना, अन्यथा पुत्रादीनां बृहत्त्वेन पित्रादीनां अप्रीतिः स्यात्, अथ पुत्रा-
 दीनां सप्रज्ञत्वेन अन्येषां निष्प्रज्ञत्वेन महदन्तरतदा स पित्रादिवेवं प्रतिबोध्यः-भो महाभाग! सप्रज्ञोऽपि तव पुत्रः
 अन्येभ्यो बहूभ्यो लघुर्भविष्यति, तव पुत्रे च ज्येष्ठे तवैव गौरवं, एव प्रज्ञापितः स यदि अनुमन्यते तदा पुत्रादिः
 प्रथमं उपस्थापनीयः, नान्यथा, इति सप्तमः ७ ॥ 'पडिक्रमणे'त्ति अतिचारो भवतु मा वा, परं श्रीकृप्यभ-
 वीरसाधूनां उभयकालं अवश्यं प्रतिक्रमणं कर्तव्यमेव, शेषजिनमुनीनां च दोषे सति प्रतिक्रमणं नान्यथा,
 तत्रापि मध्यमजिनयतीनां कारणसद्भावेऽपि देवसिकरात्रिके एव प्रायः प्रतिक्रमणे, न तु पाक्षिकचातुर्मासिक-

सर्वेषां जिमानां तीर्थेषु सर्वसाधूनां न कल्पते, अनेषणीयप्रसङ्गवसतिदौर्लभ्यादिवहुदोषसंभवात् । अथ यदि साधवः समग्रां रात्रिं जाग्रति प्रातः प्रतिक्रमणं च अन्यत्र कुर्वन्ति तदा मूलोपाश्रयस्वामी शय्यातरो न भवति, यदि च निद्रायन्ति प्रतिक्रमणं च अन्यत्र कुर्वन्ति तदा द्वावपि शय्यातरो भवतः, तथा तृणडगल-भस्ममल्लकपीठफलकशय्यासंस्तारकलेपादिवस्तूनि चारित्रेच्छुः शिष्यश्च शय्यातरस्यापि ग्रहीतुं कल्पते, इति तृतीयः ॥ ३ ॥

‘रायपिंड’स्ति सेनापति १ पुरोहित २ श्रेष्ठि ३ अमात्य ४ सार्थवाह ५ लक्षणैः पञ्चभिः सह राज्यं पालयन् मूर्धाभिषिक्तो यो राजा तस्य पिण्डः-अशनादिचतुष्कं ४ वस्त्रं ५ पात्रं ६ कम्बलं ७ रजोहरणं ८ चेति अष्टविधः प्रथमचरमजिनसाधूनां निर्गच्छदागच्छत्सामन्तादिभिः स्वाध्यायन्याघातस्य अपशकुनबुद्ध्या शरीरव्याघातस्य च संभवात् खाद्यलोभलघुत्वनिन्वादिदोषसंभवाच्च निषिद्धः, द्वाविंशतिजिनसाधूनां तु ऋजुप्राज्ञत्वेन पूर्वोक्तदोषाभावेन राजपिण्डः कल्पते इति चतुर्थः ॥ ४ ॥

‘किङ्कम्म’स्ति कृतिकर्म-चंदनकं, तद् द्विधा-अभ्युत्थानं द्वादशावर्तं च, तत्सर्वेषां अपि तीर्थेषु साधुभिः परस्परं यथादीक्षापर्यायेण विधेयं, साध्वीभिश्च चिरदीक्षिताभिरपि नवदीक्षितोऽपि साधुरेव बन्धः,

१ राक्षसतिथिसंधिभागव्रताराधनं तु सार्धमिकभक्त्या, साधुसाध्वीश्रावकश्राचिकाणामतिथितयोमास्वानिभिव्याख्यानात् ।

पुरुषप्रधानत्वात् धर्मस्य इति पञ्चमः ५ ॥ 'चय'स्ति व्रतानि-महाव्रतानि, तानि च द्वाविंशतिजिनसाधूनां
 चत्वारि, यतस्ते एवं जानन्ति यत् अपरिग्रहीतायाः स्त्रियः भोगासंभवात् स्त्री अपि परिग्रह एवेति परिग्रहे
 प्रत्याख्याते स्त्री प्रत्याख्यातैव, प्रथमचरमजिनसाधूनां तु तथाज्ञानाभावात् पञ्च व्रतानि इति पष्ठः ६ ॥ 'जिष्ठ'स्ति
 ज्येष्ठोः-रत्नाधिरुः स एव कल्पो, वृद्धलघुरत्रव्यवहार इत्यर्थः, तत्र आयान्तिमजिनयतीनां उपस्थापनातः प्रारभ्य वी-
 क्षापर्यायगणना मध्यमजिनयतीनां च निरतिचारचरित्रत्वाधीक्षादिनादेव। अथ पितापुत्रमाताबुद्धितराजामाल्य-
 श्रेष्ठिवणिकपुत्रादीनां सार्द्धं गृहीतवीक्षाणां उपस्थापने को विधिः, उच्यते, यदि पित्रावयः पुत्रावयश्च समकमेव
 पञ्जीवनिकायाष्यनयोगोद्ब्रह्नादिभिर्योग्यतां प्राप्तास्तदा अनुक्रमेणैवोपस्थापना, अथ स्तोकं अन्तरतदा किय-
 द्बिलम्बेनापि पित्रादीनामेव प्रथममुपस्थापना, अन्यथा पुत्रादीनां वृहत्त्वेन पित्रादीनां अप्रीतिः स्यात्, अथ पुत्रा-
 दीनां समज्ञत्वेन अन्येषां निष्प्रज्ञत्वेन महदन्तरतदा स पित्रादिरेव प्रतियोग्यः-भो महाभाग! समज्ञोऽपि तव पुत्रः
 अन्येभ्यो बहुभ्यो लघुर्भविष्यति, तव पुत्रे च ज्येष्ठे तवैव गौरवं, एव प्रज्ञापितः स यदि अनुमन्यते तवा पुत्रादिः
 प्रथमं उपस्थापनीयः, नान्यथा, इति सप्तमः ७ ॥ 'पङ्क्तिमणे'स्ति अतिचारो भवतु मा वा, परं श्रीऋषभ-
 धीरसाधूनां उभयकालं अवश्यं प्रतिक्रमणं कर्त्सन्यमेव, शेषजिनमुनीनां च दोषे सति प्रतिक्रमणं नान्यथा,
 तत्रापि मध्यमजिनयतीनां कारणसम्भावेऽपि वैयसिकरात्रिके एव प्रायः प्रतिक्रमणे, न तु पाक्षिकचातुर्मासिक-

सांवत्सरिकाणि, तथा शीतं सप्ततिशतस्थानकग्रन्थे-‘देसिधे १ राइय २ पक्खिय ३ चउमासिअ ४ वच्छरीअ ५ नामाउ । दुण्हं पण पडिकमणा मञ्झिमगाणं तु दो पढमा ॥ १ ॥ तं दुण्ह सय दुकालं इयराणं कारणे इउ सुणिणो’ इति अष्टमः ८ ॥ ‘मास’त्ति आद्यान्यजिनयतीनां मासकल्पमर्यादां नियता, दुर्भिक्षाश्क्तिरोगादि-कारणसद्भावेऽपि शाखापुरपाटककोणकपरारवर्त्तेनापि सत्यापनीयैव, परं शेषकाले मासादधिकं न स्थेयं, प्रति-बन्धलघुत्वप्रसुखबहुदोषसंभवात्, मध्यमजिनयतीनां तु ऋजुप्राज्ञानां पूर्वोक्तदोषाभावेन अनियतो मासकल्पः, ते हि देशानां पूर्वकोटीं यावदपि एकत्र तिष्ठन्ति, कारणे मासमध्येऽपि विहरन्ति, इति नवमः ९ ॥ ‘पज्जोसणा-कप्पे’त्ति परि-सामस्त्येन उषणा-वसनं पर्युषणा, तत्र पर्युषणाशब्देन सामस्त्येन वसनं वार्षिकं पर्व च द्वयं अपि कथ्यते, तत्र वार्षिकं पर्व भाद्रपदसितपञ्चम्यां कालकसूरेरनन्तरं चतुर्थ्यमिवेति, सामस्त्येन वसनलक्ष-णश्च पर्युषणाकल्पो द्विविधः-सालम्बनो निरालम्बनश्च, तत्र निरालम्बनः कारणभावावान् इत्यर्थः, स द्विविधो-जघन्य उत्कृष्टश्च, तत्र जघन्यस्तावत् सांवत्सरिकप्रतिक्रमणादारभ्य कार्तिकचतुर्मासप्रतिक्रमणं यावत् संप्रति ७०-

१ देवसिकरात्रिकृपाश्चिक्चतुर्मासिकसांवत्सरिकनामानि । द्वयोः [प्रथमान्तितीर्थकरतीर्थयोः] पञ्च प्रतिक्रमणानि, मध्यमकानां तु द्वे प्रथमे ॥ १ ॥ तत् द्वयोः सदोभयकालं इतरेयां कारणे ॥ इतो मुनयः । २ चन्द्रसंवत्सरापेक्षयेदमिति कञ्चिन्मुग्धः, शाखापेक्षया षोषायाढ्योरेव बृद्धेः, किंच-अधिकमासप्रमाणीकरणे षोषबृद्धौ माघे आपाढ्युद्धौ चाद्यायाढे चातुर्मासिककरणार्पित्तिः, तस्याः तत्तन्मास-प्रतिबद्धत्वेऽत्रापि समानं-समाधानं ।

विनमानः उरुदृष्टस्व चातुर्मासिकः, अयं द्विविधो निरालम्बनः स्थविरकल्पिकानां, जिनकल्पिकानां तु एको
 निरालम्बनश्चातुर्मासिक एव, सालम्बनस्तु कारगिक इत्ययं, यत्र क्षेत्रे मासकल्पः कृतस्तत्रैव चतुर्मासिककरणे
 चतुर्मासकानन्तरं च मासकल्पकरणे पाण्मासिकः, अयमपि स्थविरकल्पिकानां एव, तथा पञ्चकपञ्चकद्वया-
 युक्तिज्ञानाज्ञातादिविस्तरस्तु नात्र लिखितः, साम्प्रतं सङ्घाज्ञया तस्य विधेर्व्युच्छिन्नत्वादिस्तरभयाच्च, विशेषा-
 र्थिना च कल्पकिरणावल्यावयो विलोम्याः, एव सर्वत्रापि ज्ञेयं, अथैवंयणितस्वरूपः पर्युपणाकल्पः प्रथमान्तिम-
 जिनयोस्तीर्थं नियतः, शेषाणां तु अनियतः, यतस्ते हि दोषामावे एकस्मिन् क्षेत्रे देशानां पूर्वकोटिं यावत् तिष्ठन्ति,
 दोषसद्भावे तु न मास अपि, एवं महाविदेहेऽपि द्वाविंशतिजिनवत् सर्वेषां जिनानां कल्पव्यवस्था ज्ञेया इति
 दशमः ॥१०॥ एते दशापि कल्पा ऋषभवर्धमानतीर्थं नियता एव, द्वाविंशतिजिनतीर्थे तु आचेलक्ष्यौ १ वैशिक २-
 प्रतिक्रमण ३ राजपिण्ड ४ मास ५ पर्युपणा ६ लक्षणाः पद् कल्पा अनियताः, शेषास्तु शक्यातर १ चतुर्वर्त-
 २ पुरुपज्येष्ठ ३ कृतिकर्म ४ लक्षणाश्चत्वारो नियता एवेति दशानां कल्पानां नियतानियतविभागः ॥

ननु एकस्मिन् मोक्षमार्गे साध्ये प्रथमचरमजिनसाधूनां द्वाविंशतिजिनसाधूनां च कथं आचारभेदः, उच्यते,
 जीवयिशेषा एव तत्र कारणं, [पुरिमाणं दुन्विसोज्ज्वो चरिमाणं दुरणुपालओ कप्पो । मज्झिमगाण जिणाणं

१ पूर्वेण दुयिओप्प, चरमाण उणुपाल कल्पः । मध्यमकाना जिनाना सुयिओप्प सुणानुपालद्य ॥ १ ॥ ऋषुजडा पूर्वे यत्तु,
 नटाविजाताद् भयन्ति ज्ञातव्या । यकजडा पुनः चरमाः, ऋषुभाषा मध्यमा भणित्ता ॥ २ ॥

सुधिःसुज्ज्ञो सुहृणुपालो अ ॥ १ ॥ उज्जुज्जडा पुरिमा खलु नडाइनायाउ हुंति नायञ्वा । वक्कजडा पुण चरिमा उज्जुपणा मज्झिमा भणिया ॥ २ ॥] तथाहि—श्रीऋषभतीर्थजीवा ऋजुज्जडास्तेषां धर्मस्य अवबोधो दुर्लभो जडत्वात्, वीरतीर्थसाधूनां च धर्मस्य अवबोध पालनं च दुष्करं वक्कजडत्वात्, अजितादिजिनतीर्थसाधूनां तु धर्मस्य अवबोधः पालनं च इयं अपि सुकरं, ऋजुप्राज्ञत्वात्, तेन आचारो द्विधा कृतः । अत्र च ह्यन्ताः प्रदर्शयन्ते— यथा केचित् प्रथमजिनयतयो बहिर्भूमेर्गुरुसमीपं आगताः पृष्ठाश्च गुरुभिः—भो सुनयो ! भवतां इयती वेला क्व जाता ? तैरुक्तं—स्वामिन् ! वयं नदं नृत्यन्तं विलोकयितुं स्थिताः, ततो गुरुभिः कथितं—इदं नटविलोकनं साधूनां न कल्पते, तैरपि तथेति अङ्गीकृतं, अथ अन्यदा त एव साधवश्चिरेण उपाश्रयं आगताः, तथैव गुरुभिः पृष्ठाः प्रोचुः—प्रभो ! वयं नदीं नृत्यन्तीं निरीक्षितुं स्थिताः, तदा गुरुभिरूचे भो महाभागास्तदानीं भवतां नदो निषिद्धो, नटे निषेधे च नदी सुतरां निषिद्धैव, ततस्तौर्विज्ञप्तं—स्वामिन् ! इदं अस्माभिर्न ज्ञातं, अथैवं न करिष्यामः, अत्र च जडत्वान्नटे निषिद्धे नदी निषिद्धैवेति तेन ज्ञातं, ऋजुत्वाच्च सरलं उत्तरं दत्तं इति प्रथमः । अत्र द्वितीयोऽपि ह्यन्तः—यथा कोऽपि कुङ्कुणदेशीयो वणिग् वृद्धत्वे प्रव्रजितः, स चैकदा ऐर्यापथिकीका-योत्सर्गे चिरं स्थितो, गुरुभिः पृष्ठः—एतावदीर्घं कार्योत्सर्गे किं चिन्तितं ?, स प्रत्युवाच—स्वामिन् ! जीवदया चिन्तिता, कथमिति पुनर्गुरुभिः पृष्ठः आह—पूर्वं गृहस्थावस्थायां क्षेत्रेषु वृक्षनिपूदनपूर्वकं उत्तानि धान्यानि बहून्यभूवन्, इदानीं मम पुत्रास्तु निश्चिन्ता यदि वृक्षनिपूदनं न करिष्यन्ति तदा धान्याभवेनेन वराकाः कथं

भविष्यन्ति ? इति ऋजुत्वात् स्वाभिप्राये यथास्थिते गुरुभिः कथितं-महाभाग ! दुर्घ्यातं भवता, अहो ! अपुरुकमेतयतीनां, इत्युक्ते च मिथ्यादुष्कृतं ददौ ॥ तथा वीरजिनयतीनां बक्रजंढवेऽपि हृष्टान्तद्वयं- तत्र केचिद्वीरतीर्थसाधवो नट दृल्यन्तं विलोक्य गुरुसमीपं आगताः, गुरुभिः पृष्टा निपिद्धाश्च नटावलोकन प्रति, पुनरन्यदा नदी दृल्यन्तीं विलोक्य आगताः, गुरुभिस्तथैव पृष्टा धकृतया अन्यानि उत्तराणि ददुयाव पृष्टाश्च सत्यं प्रोचुः, गुरुभिरुपालम्भे च दत्ते संमुखं गुरुत्वेव उपालब्धवन्तः-यद् अस्माकं तदा नटनिपेषसमये नदीनिपेषोऽपि कृतो न कृतो ?, भवतां एव अयं बोधः, अस्माभिः किं ज्ञायते ?, इति प्रथमो हृष्टान्तः । तथा कथिद्वयवहारिसुतः पित्रा बहुशः शिक्षयमाणो जनकादीनां संमुख जल्पन न कर्तव्यं इति पितृवचन धकृतया मनसि दधार, अथैकदा सर्वेषु स्वजनेषु धर्हिर्गतेषु पुनः पुनः शिक्षयन्तं पितर अथ शिक्षयामीति विचिन्त्य कृपाटं दत्त्वा स्थितः, आगतेषु च पित्रादिषु द्वारोद्घाटनार्थं बहुशब्दकरणेऽपि न वक्ति न चोद्घाटयति, भिर्युल्लङ्घनेन मध्येप्रविष्टेन च पित्रा त्सन् हृष्ट उपालब्धश्च कथयामाम-भवद्भिरेवोक्तं धृष्टानां उत्तर न देयं इति द्वितीयः ॥ अथाजितादियतीना ऋजुप्राज्ञत्वे हृष्टान्तः-यथा केचिवजितजिनयतयो नट निरीक्ष्य चिरेणागताः, गुरुभिः पृष्टा यथास्थितं अकथयन्, गुरुमिश्च निपिद्धाः, अथ अन्यथा ते षट्तिर्गताः, नदी दृल्यन्ती विलोक्य प्राज्ञत्वात् विचारयामासुः-यद् अस्माकं रागहेतुत्वाद् गुरुभिर्नटनिरीक्षणं निपिद्ध, तर्हि नदी तु अत्यन्त- ,रागकारणत्वात् मर्षया निपिद्धेयेति विचार्य नदीं नालोकितवन्तः ॥ ननु तर्हि डाविशतितजिनयतीनां ऋजुप्रा-

ज्ञानां भवतु धर्मः, परं प्रथमजिनयतीनां ऋजुजडानां कुतो धर्मः?, अनवबोधोऽत, तथा च वक्रजडानां वीरय-
तीनां तु सर्वथा धर्मस्य अभाव एव, मैवं, ऋजुजडानां प्रथमजिनयतीनां जडत्वेन स्वलनासङ्गवेऽपि भावस्य
विशुद्धत्वाद् भवति धर्मः, तथा वक्रजडानां अपि वीरजिनयतीनां ऋजुप्राज्ञापेक्षया अविशुद्धो भवति, परं
सर्वथा धर्मो न भवतीति न वक्तव्यं, तथा वचने हि महान् दोषः, तदुक्तम्—‘जो भणइ नत्थि धम्मो न य
सामइयं न चैव य वयाइं । सो समणसंघवज्झो कायव्वो समणसंघेणं ॥ १ ॥’

तथा यो नियतमवस्थानलक्षणः सप्ततिदिनमानः पर्युषणकल्प उक्तः सोऽपि कारणभावे एव, कारणे तु
तन्मध्येऽपि विहर्तुं कल्पते, तद्यथा—अशिवे १ भोजनाप्राप्तौ २, राज ३ रोग ४ पराभवे । चतुर्मासिकमध्येऽपि,
विहर्तुं कल्पतेऽन्यतः ॥ १ ॥ असति स्थण्डिले ५ जीवाङ्गले ६ च वसतौ ७ तथा । कुन्थु ८ ष्वश्रौ ९ तथा सर्पे
१०, विहर्तुं कल्पतेऽन्यतः ॥ २ ॥ तथा एभिः कारणैश्चतुर्मासकात्परतोऽपि स्थातुं कल्पते—वर्षादविरते मेघे,
मार्गे कर्दमदुर्गमे । अतिक्रमेऽपि कार्तिक्यास्तिष्ठन्ति सुनिसत्तमाः ॥ १ ॥ एवं अशिवदिदोषाभावेऽपि
संयमनिर्वाहार्थं क्षेत्रगुणा अन्वेषणीयाः, तच्च क्षेत्रं त्रिविधं—जघन्यं १ मध्यमं २ उत्कृष्टं ३ च, तत्र चतुर्गुणयुक्तं
जघन्यं, ते चामी—‘समिई विहारभूमी विचारभूमी य सुलहसज्झाओ । सुलहाभिकखा जाहे जहन्नयं वासस्वित्तं
तु ॥ १ ॥’ यत्र विहारभूमिः सुलभा-आसन्नो जिनप्रासाद इत्यर्थः १ यत्र स्थण्डिलं शुद्धं निर्जीवं अनालोकं

च २ यत्र स्वाध्यायभूमिः सुलभा, अस्वाध्यायादिरहिता ३ यत्र भिक्षा च सुलभा ४, त्रयोदशगुणं उत्कृष्टं, ते
 चामी—'चिक्खिल्ल १ पाण २ थंडिल्ल ३ वसही ४ गोरस ५ जणाउले ६ विज्जे ७ । ओसह ८ निचया ९ हिवई
 १० पासडा ११ भिन्ख १२ सज्जाए १३ ॥ १ ॥ यत्र भूयान् कर्दमो न भवति १ यत्र बहवः संमूच्छिमाः
 प्राणिनो न भवन्ति २ यत्र स्यण्डिल निर्दोष भवति ३ यत्र वसतिः क्षीमंसर्गादिरहिता ४ यत्र गोरस प्रचुरं
 ५ यत्र जनसमवायो महान् भद्रकश्च ६ यत्र वैद्याश्च भद्रकाः ७ यत्र औषधानि सुलभानि ८ यत्र ग्रहस्थगृहाः
 सकुडुम्ब्या घनधान्यादिपूर्णाश्च ९ यत्र राजा भद्रकः १० यत्र ब्राह्मणादिभ्यो सुनीनामपमान न स्यात् ११ यत्र
 भिक्षा सुलभा १२ यत्र स्वाध्यायः शुद्ध्यति १३ 'चउग्गुणोववेयं तु, खित्तं होइ जहन्नयं । तेरसगुणमुक्कोसं,
 दुणह मज्झमि मल्लिमय ॥ १ ॥ पूर्वोक्तचतुर्गुणावधिकं पंचादिगुणं त्रयोदशगुणाच्च न्यूनं द्वादशगुणपर्यन्तं
 मध्यमं क्षेत्र, एवं च उत्कृष्टे क्षेत्रे तवप्राप्तौ मध्यमे तस्यापि अप्राप्तौ जघन्ये क्षेत्रे साम्प्रत च एवाविष्टे क्षेत्रे
 साधुभिः पर्युषणाकल्पः कर्तव्यः ॥

अयं च दशप्रकारोऽपि कल्पो दोषाभावेऽपि क्रियमाणस्तृतीयोपघवत् हितकारको भवति, तथाहि—
 केनचित् मूपतिना स्वपुत्रस्य अनागतचिकित्सार्थं त्रयो वैष्या आकारिताः, तत्र प्रथमो वैद्य आह—
 मदीयं औषधं रोगसद्भावे रोगं हन्ति, रोगाभावे च दोषं प्रकटयति, राज्ञोक्तं—सुप्तसर्पैत्यापनतुल्येन

अनेन औषधेन किं ? द्वितीयः प्राह—मदीयं औषधं विद्यमानं व्याधिं हन्ति, रोगभावे च न गुणं न दोषं च करोति, राजा प्राह—भस्मनिहुततुल्येन अनेनापि पर्याप्तं, तृतीयः प्राह—मदीयं औषधं सद्भावे रोगं हन्ति, तदभावे च शरीरे सौन्दर्यवीर्यतुष्टिपुष्टिं करोति, राज्ञोक्तं—इदं औषधं समीचीनं, तद्ब्रह्मयमपि कल्पो दोषसद्भावे दोषं निराकरोति, दोषाभावे च धर्मं पुष्णाति ।

तदेवं सप्तपस्थिते पर्युषणापर्वणि मङ्गलनिमित्तं पञ्चभिरेव दिनैः कल्पसूत्रं वाचनीयं, तच्च यथा देवेषु इन्द्रः तारासु चन्द्रः न्यायप्रवीणेषु रामः सुरूपेषु कामः रूपवतीषु रम्भा वादित्रेषु भस्मा गजेषु ऐरावणः साहसिकेषु रावणः बुद्धिमत्सु अभयः तीर्थेषु शशुञ्जयः गुणेषु विनयः धानुष्केषु धनञ्जयः मन्त्रेषु नमस्कारः तरुषु सहकारः तथा सर्वशास्त्रेषु शिरोमणिभावं विभार्त्ति, यतः—नार्हतः परमो देवो, न सुक्तेः परमं पदम् । न श्रीशशुञ्जयात् तीर्थं, श्रीकल्पान्न परं श्रुतम् ॥ १ ॥ तथाऽयं कल्पः साक्षात्कल्पद्रुम एव, तस्य च अनातुष्ट्यर्था उक्तत्वात् श्रीवीरचित्रं बीजं श्रीपार्श्वचरित्रमङ्कुरः श्रीनेमिचरित्रं स्कन्धः श्रीऋषभचरित्रं शाखासमूहः स्थविरावली पुष्पाणि सामाचारीज्ञानं सौरभ्यं फलं मोक्षप्राप्तिः किञ्च—वाचनात्साहाय्यदानात्, सर्वाक्षरश्रुतेरपि । विधिनाऽऽराधितः कल्पः, शिवदोऽन्त-भवाष्टकम् ॥ १ ॥ ऐगगचित्ता जिणसासणम्मि, पभावणापूअपरायणा जे । तिसत्तवारं निहुणंति कप्पं,

भयणवं गोअम ! ते तरन्ति ॥ १ ॥' एवं च कल्पमहिमानं आकर्ण्य तपःपूजाप्रभावनादिधर्मकार्येषु कष्टघन-
व्ययसाध्येषु आलस्यं न विधेय, सकलसामग्रीसहितस्यैव तस्य वाञ्छितफलप्रापकत्वात्, यथा बीज अपि
वृष्टिवायुप्रभृतिसामग्रीसद्भावे एव फलनिष्पत्तौ समर्थ, नान्यथा, एवं अय श्रीकल्पोऽपि देवगुरुपूजाप्रभावनासाध-
र्मिकभक्तिप्रमुखसामग्रीमद्भावे एव यथोक्तफलहेतुः, अन्यथा- 'इक्षोऽवि नमुकारो जिणवरवमहस्म वद्धमाणस्स ।
ससारसागराओ तारेद नरं वा नारिं वा ॥१॥' इति श्रुत्वा किञ्चित्प्रयाससाध्ये कल्पश्रवणेऽपि आलस्य भवेत् ।

अथ 'पुरुषविश्वसे वचनविश्वस' इति कल्पसूत्रस्य प्रणेता वक्तव्यः, स च चतुदशशतपूर्वविद्व युगप्रधानः श्रीभद्रबा-
हूस्यामी दशाश्रुतस्कन्धस्य अष्टमाध्ययनतया प्रत्याख्यानप्रवादाभिधाननवमपूर्वात् उद्बृहत् कल्पसूत्र रचितवान्,
तत्र पूर्वाणि च प्रथमं एकेन हस्तिप्रमाणमपीपुञ्जेन लेख्य १ द्वितीयं द्वाभ्यां २ तृतीयं चतुर्भिः ४ चतुर्थं अष्टाभिः
८ पञ्चमं षोडशभिः १६ षष्ठं द्वादशभिः ३२ सप्तमं चतुःषष्ट्या ६४ अष्टमं अष्टाविंशत्यधिकशतेन १२८ नवमं
पद्मपञ्चाशदधिकशतशतयेन २५६ दशमं द्वादशाधिकैः पञ्चभिः शतैः ५१२ एकादशं चतुर्विंशत्यधिकेन सह-
स्रेण १०२४ द्वादशं अष्टचत्वारिंशदधिकया द्विसहस्रया २०४८ त्रयोदशं पण्णवत्यधिकया चतुःसहस्रया ४०९६
चतुर्दशं च अष्टसहस्रया द्विनवत्युत्तरशताधिकया ८१९२, सर्वाणि पूर्वाणि षोडशभिः सहस्रेभ्यशीत्यधिकै-
न्निभिः शतैश्च १६३८३ हस्तिप्रमाणमपीपुञ्जैलेख्यानि, तस्मान्महापुरुषप्रणीतत्वेन मान्यो गम्भीरार्थश्च, यतः-

१ एकोऽपि नमस्कारो त्रिनवदशप्रमाणं पर्यमानाय । संसारसागरात् तारयति नरं वा नारीं वा ॥ १ ॥

‘सन्वनेर्ईषं जइ हुज्जं वालुआ सव्वोवहीण जं उदयं । तत्तो अणंतगुणिओ अत्थो इक्कस्स सुत्तस्स ॥ १ ॥
सुखे जिह्वासहस्रं स्याद्, हृदये केवलं यदि । तथापि कल्पमाहात्म्यं, वक्तुं शक्यं न मानवैः ॥ २ ॥’

अथ तस्य श्रीकल्पस्य वाचने श्रवणे च अधिकारिणो मुख्यं दृश्या साधुसाध्यः, तत्रापि कालतो रात्रौ विहितकाल-
ग्रहणादिविधीनां साधूनां वाचनं श्रवणं च, साध्वीनां च निशीथचूण्यद्युक्तविधिना दिवाऽपि श्रवणं, तथा श्रीवीर-
निर्वाणादशीत्यधिकनवशत ९८० वर्षातिक्रमे मतान्तरेण च त्रिनवत्यधिकनवशतवर्षा ९९३ तिक्रमे ध्रुवसेनदृपस्य
पुत्रमरणार्तस्य समाधिमाधातुमानन्दपुरे सभासमक्षं समहोत्सवं श्रीकल्पसूत्रं वाचयितुमारब्धं, ततः प्रभृति
चतुर्विधोऽपि सङ्घः श्रवणेऽधिकारी, वाचने तु विहितयोगानुष्ठानः साधुरेव ॥

अथ अस्मिन् वार्षिकपर्षणि कल्पश्रवणवत् इमान्यपि पञ्च कार्याणि अवश्यं कार्याणि, तद्यथा-चैत्यपरिपाटी
१ समस्तसाधुवन्दनं २ सांवत्सरिकप्रतिक्रमणं ३ मिथः सार्धमिकक्षामणं ४ अष्टमं तपश्च ५, एषां अपि कल्पश्रव-
णवद् वाञ्छितदायकत्वं अवश्यकर्तव्यत्वं जिानुज्ञातत्वं च ज्ञेयं । तत्र अष्टमं तप उपवासत्रयात्मकं महाफलका-
रणं रत्नत्रयदान्यं शल्यत्रयोन्मूलनं जन्मत्रयपावनं कायवाङ्मानसदोषशोषकं विश्वत्रयाभ्यपदप्रापकं निःश्रे-
यसपदाभिलाषुकारवश्यं कर्तव्यं, नागकेतुवत्, तथाहि—चन्द्रकान्ता नगरी, तत्र विजयसेनो नाम राजा, श्रीका-

१ सर्वनदीनां यावस्यो भवेयुर्वालुकाः [कणाः]सर्वोदधीनां मधु उदकं [चिन्दवः] । ततोऽन्तगुणितोऽथे एकस्य सूयस्य ॥ १ ॥ २ आधुनिकसंघश्रावणापेक्षया

३ नेदं क्वचित् ४ काले विणप् बहुमाणे उपहाणे इत्युक्तेः

न्ताप्यथ न्यवहारी, तस्य श्रीसखी भार्या, तथा च बहुप्रार्थित एकः सुतः प्रसूतः, स च बालक आसन्ने पर्युषणापर्व-
 णि कुटुम्बकृता अष्टमवार्ता आकर्ण्य जातजातिस्थितिः स्तन्यपोऽपि अष्टमं कृतवान्, ततस्तं स्तन्यपानमकुर्वाण
 पर्युषितमालतीकुसुममिव स्थानं आलोच्य मातापितरौ अनेकान् उपायांश्चक्रतुः, क्रमाच्च मूर्च्छां प्राप्तं तं बालं
 मृत ज्ञात्वा स्वजना मूमौ निक्षिपन्ति स्म, ततश्च विजयसेनो राजा तं पुत्रं तद्वदुःखेन तत्पितर च मृतं विश्वाय
 तद्वनग्रहणाय सुभदान् प्रेषयामास, इतश्च-अष्टमप्रभावात् प्रकम्पितासनो धरणेन्द्रः सकलं तत्स्वरूप विश्वाय
 मूमिस्थं त बालक अमृतच्छटया आम्वास्य विमरूपं कृत्वा धनं गृह्णतस्तान् निवारयामास, तत् श्रुत्वा राजाऽपि
 स्थरितं तत्रागत्योवाच-भो मूवेव ! परम्परागत इदं अस्माकं अपुत्रघनग्रहणं कथं निवारयसि !, धरणोऽवादीत्-
 राजन् ! जीवत्यस्य पुत्रः, कथं कुत्रास्तीति राजाविभ्रुक्ते मूमेस्त जीवन्तं बालकं साक्षात्कृत्य निधानमिष
 दर्शयामान, ततः सर्वैरपि सविस्मयैः स्वामिन् ! कस्त्वं ? कोऽयमिति पृष्टे सोऽवदत्-अह धरणेन्द्रो नागराजः
 कृताष्टमतपसोऽस्य महात्मनः साहाय्यार्थं आगतोऽस्मि, राजाविभ्रुक्तं-स्वामिन् ! जातमात्रेण अनेन अष्टमतपः
 कथं कृतं ?, धरणेन्द्र उवाच-राजन् ! अय हि पूर्वमेव कश्चिद्द्विणिकपुत्रो बाल्येऽपि मृतमातृक आसीत्, स च
 अपरमात्राऽत्यन्त पीड्यमानो मित्राय स्वदुःखं कथयामास, सोऽपि त्वया पूर्वजन्मनि तपः न कृतं तेनैव परा-
 भवं लभसे इत्युपदिष्टवान्, तनोऽसौ यथाशक्ति तपोनिरतः आगामिन्यां पर्युषणायां अवश्य अष्टमं करिष्या-
 मीति मनसि निश्चित्य तृणकुटीरे सुष्याप, तदा च लब्धावसरया विमात्रा आसन्नप्रदीपनकावप्रिकणस्तत्र

निक्षिप्तः, तेन च कुटीरके ज्वलिते सोऽपि मृतः, अष्टमध्यानाच्च अयं श्रीकान्तमहेभ्यनन्दनो जातः, ततोऽनेन पूर्वभवचिन्तितं अष्टमतपः साम्प्रतं कृतं; तदसौ महापुरुषो लघुकर्मा अस्मिन् भवे मुक्तिगामी, यत्नात् पालनीयो, भवतां अपि महते उपकाराय भविष्यतीति उक्त्वा नागराजः स्वं हारं तत्कण्ठे निक्षिप्य स्वस्थानं जगाम, ततः स्वजनैः श्रीकान्तस्य मृतकार्यं विधाय तस्य नागकेतुरिति नाम कृतं, क्रमाच्च स बाल्यादपि जितेन्द्रियः परमश्रावको बभूव, एकदा च विजयसेनराजेन कश्चिद् अचौरोऽपि चौरकलेङ्कनं हतो व्यन्तरो जातः, समग्रनगरविघाताय शिलां रचितवान्, राजानं च पादप्रहारेण रुधिरं वमन्तं सिंहासनाद् भूमौ पातयामास, तदा स नागकेतुः कथं इमं सङ्घप्रासादविध्वंसं जीवन् पश्यामीति बुद्ध्या प्रासादशिखरमारुह्य शिलां पाणिना दध्रे, ततः स व्यन्तरोऽपि तत्तपःशक्तिं असहमानः शिलां संहृत्य नागकेतुं नतवान्, तद्वचनेन भूपालं अपि निरुपद्रवं कृतवान् । अन्यदा च स नागकेतुर्जितेन्द्रपूजां कुर्वन् पुष्पमध्यस्थितसर्पेण दष्टोऽपि तथैवाव्यग्रो भावनारूढः केवलज्ञानं आसादितवान्, ततः शासनदेवताऽर्पितमुनिवेषश्चिरं विहरति स्म, एवं नागकेतुकथां श्रुत्वा अन्यैरपि अष्टमतपसि यतनीयं । इति नागकेतुकथा ॥

अथात्र श्रीकल्पसूत्रे त्रीणि वाच्यानि, यथा—‘पुरिमचरिमाण कप्पो मंगलं वद्धमाणतित्थम्भि । इह परि-
कहिया जिणगणहराइथेरावली चरित्तं ॥ १ ॥’ व्याख्या—‘पुरिमचरिमाण’त्ति ऋषभवीरजिनयोः ‘कप्प’त्ति अयं कल्पः—आचारः यत् वृष्टिर्भवतु मा वा, परं अवश्यं पशुषणा कर्तव्या, उपलक्षणत्वात् कल्पसूत्रं वाचनीयं

च, मङ्गलमिति एकं अयं आचारः, अपरं च मङ्गल-मङ्गलकारणं भवति वर्धमानतीर्थं, कस्मादेवं इत्याह—यस्मा-
 दिह परिकथितानि 'जिण'सि जिनानां चरितानि १ 'गणहराहयेरावली'ति गणधराविषयधिरावली २ 'चरित्त'-
 न्ति सामाचारी ३ ॥ तत्र प्रथमाधिकारे जिनचरितेषु आसन्नोपकारितया प्रथमं श्रीवीरचरित्रं वर्णयन्तः

श्रीभद्रयादुस्वामिनो जघन्यमध्यमवाचनात्मकं प्रथमं सूत्रं रचयन्ति—

(तेणं कालेणं) तस्मिन् काले, अवसर्पिणीचतुर्थारकपर्यन्तलक्षणे, णंकारः सर्वत्र वाक्यालङ्कारार्थः (तेणं
 समगुणं) निर्दिमाज्यः कालविभागः समयस्तस्मिन् समये (समणे भगवं महावीरेत्ति) श्रमणः—तपोनिरतः
 'भगवं'ति भगवान् अर्कयोनिवर्जितशब्दार्थवान्, यदाहुः—'भगोऽर्क १ ज्ञान २ माहात्म्य ३ यशो-
 ४ धैराग्य ५ वृत्तिषु ६ । रूप ७ वीर्यं ८ प्रयत्ने ९ च्छा १० श्री ११ धर्म १२ श्वर्य १३ योनिषु १४ ॥ १ ॥' अत्र
 आयान्त्यौ अर्थौ वर्जनीयौ, ननु अन्त्योऽर्थस्तु वर्ज्य एव, परं अर्कः कथं वर्ज्यः, सत्यं, उपमानतया अर्को
 भवति, परं वत्प्रत्ययान्तत्वेन अर्कवान् इत्यर्थो न लगतीति चार्जितः, 'महावीरे'त्ति कर्मधैरिपराभवसमर्थः,
 श्रीवर्धमानस्वामीत्यर्थः (पञ्चहृत्युत्तरे होत्थत्ति) हस्तोत्तरा-उत्तराफालगुन्यः, गणनया ताम्यो हस्तस्य उत्तर-
 त्वात्, ताः पञ्चसु स्थानेषु यस्य स पञ्चहस्तोत्तरो भगवान् 'होत्थ'चि अभवत् ॥ अथ पद्कल्याणकवादी आह-
 ननु 'पञ्चहृत्युत्तरे साइणा परिनिन्दुडे' इति वचनेन महावीरस्य पद्कल्याणकत्वं संपन्नमेव, मैवं, एवं उच्यमाने
 'पञ्चउत्तरासाठे अभीइछुडे होत्थ' सि जम्बूद्वीपप्रज्ञप्तिवचनात् श्रीभद्रपमस्यापि पद्कल्याणकानि वक्तव्यानि

स्युः, न च तानि त्वयाऽपि तथोच्यन्ते, तस्माद्यथा पञ्चउत्तरासाढे इत्यत्र नक्षत्रसाम्यात् राज्याभिषेको मध्ये गणितः, परं कल्याणकानि तु 'अभीहृष्टे' इत्यनेन सह पञ्चैव, तथाऽत्रापि 'पञ्चहृत्युत्तरे' इत्यत्र नक्षत्रसाम्यात् गर्भापहारो मध्ये गणितः, परं कल्याणकानि तु 'साहणा परिनिवृडे' इत्यनेन सह पञ्चैव, तथा श्रीआचारङ्गदीकामृतिषु 'पञ्चहृत्युत्तरे' इत्यत्र पञ्च वसेतून्येव व्याख्यातानि, न तु कल्याणकानि। किञ्च-श्रीहरिभद्रसूरिकृत्यात्रापञ्चाशकस्य अभयदेवसूरिकृतायां दीकायां अपि-आषाढशुद्धषष्ठ्यां गर्भसंक्रमः १ चैत्रशुद्धत्रयोदश्यां जन्म २ मार्गसितदशम्यां दीक्षा ३ वैशाखशुद्धदशम्यां केवलं ४ कार्तिकामावास्यायां मोक्षः ५ एवं श्रीवीरस्य पञ्च कल्याणकानि उक्तानि, अथ यदि षष्ठं स्यात् तदा तस्यापि दिनं उक्तं स्यात्। अन्यच्च-नीचैर्गोत्रविपाकरूपस्य अतिनिन्द्यस्य आश्रयरूपस्य गर्भापहारस्यपि कल्याणकत्वकथनं अनुचितं ॥ 'पञ्चहृत्युत्तरे' इत्यत्र गर्भा-

१ ताश्च पञ्चसु स्थानेषु गर्भाधानसंहरणजन्मदीक्षाज्ञानोत्पत्तिरूपेषु संवृत्ता इति प्रथमाह्ने, 'चयणाङ्गं छण्डं वरथुणं'ति कल्पचूर्णौ । मोचनार्थत्वाभावादपहारस्यानेन संक्रमानर्थान्तरतासुक्त्वाऽप्यपहारस्य कल्याणकतया प्रथमं वक्तुः प्रथुस्थूलबुद्धेरनुमापकं । कल्याणकानि वस्तुस्थानरूपाणि न इ वस्तुस्थानानि कल्याणकानीति तु सुबोधमेव २ महोत्सवार्थं योरकल्याणकभणनप्रसंगे एतदुक्तेः पृष्ठकल्याणकवर्णनमाकाशकुसुमकल्पं, जिनवल्लभात् प्राक् न केनापि च लेखतोऽपि तदुक्तं, जिनवल्लभश्च सूत्रोत्तीर्णवादीति जीवाभिगमप्रज्ञापनादौ मलयगिरिया, परेषामनुगतिरनाभोगिकी ३ गर्भापहारोऽशुभः गर्भसंक्रमस्तूतमकुले उत्तमः, विचार्यो भेदोऽनयोर्वावृत्तैः, अपहारे हि आजसे वक्षो देवानन्दा, उत्तमकुलादुत्तमकुले संक्रमेऽपि विष्टद्वयादिना स्पष्टेवाशुभता,

पहरणं कथं उक्तं इति चेत् सत्यं, अत्र हि भगवान् देवानन्वाकुक्षौ अवतीर्णः प्रसूतवती च त्रिशलेति अस-
 गतिः स्यात् तन्निवारणाय 'पञ्चहृत्युत्तरे'ति वचनं, इत्यल प्रसङ्गल, कल्याणकानि पञ्चैव[१]। [तंजहत्ति] तयथा-
 पञ्चहस्तोत्तरत्वं भगवतो मध्यमवाचनया दर्शयति-[हृत्युत्तराहं च्युत्ति] उत्तराफल्गुनीषु च्युतो देवलोकात्
 [बहत्ता गन्ध वक्रंतेत्ति] च्युत्वा गर्भे उत्पन्नः [हृत्युराहं गन्धमाजो गन्धं साहरिपत्ति] उत्तराफाल्गुनीषु गर्भात्
 गर्भं संहृतः, देवानन्वागर्भात् त्रिशलागर्भे मुक्त इत्यर्थः, [हृत्युत्तराहं जापत्ति] उत्तराफाल्गुनीषु जातः [हृत्युत्तराहं
 मुण्डे भविता अगाराजो अणगारिअ पञ्चइपत्ति] उत्तराफाल्गुनीषु मुण्डो भूत्वा, तत्र द्रव्यतो मुण्डः केशलुञ्चनेन
 भावतो मुण्डः रागद्वेषामावेन, आगारात्-गृहात् निष्क्रम्येति शेषः अनगारितां-साधुतां'पञ्चइप'त्ति प्रतिपन्नः,
 तथा [हृत्युत्तराहंति] उत्तराफाल्गुनीषु [अणन्तेत्ति] अनन्त-अनन्तवस्तुविषयं[अणुत्तरेत्ति] अनुपमं [निव्याया-
 पत्ति] निव्यायात्-भित्तिकादिभिरस्खलितं [निरावरणेत्ति] समस्तावरणरहित [कसिणेत्ति] कृत्स्नं-सर्वप-
 र्यायोपेतयस्तुशापकं [पडियुण्णेत्ति] परिपूर्णं-सर्वावयवसंपन्नं, एवंविधं यत् [केवलवरणाणदंसणे समुत्पन्नेत्ति]
 वर-प्रधान केवलज्ञान केवलदर्शनं च तत् उत्तराफाल्गुनीषु प्राप्तः, [साइणा परिनिव्युए भयवन्ति] स्वाति-
 नक्षत्रे मोक्षं गतो भगवान् (२) ॥ अथ चिस्तरवाचनया श्रीवीरचरित्रम्-[तेणं कालेणति] तस्मिन् काले

१ यदुक्त्याणकार्यं यदुपचनमिति प्रणेतातो बालिशा एव यतः फाल्गुन्योर्दिवचनाम्यता श्वतः कोशादिसंगता, दिग्दे च प्राकृते यदुत्प स्वभावादेव,
 किंच 'फाल्गुनीप्रोष्ठपरल भे' [२-२-१२३] इत्यपि नेशित तैराग्रदाकुक्षे- यदुक्त्याणेत्यापुपञ्चायमानै, कथमन्यथा यदुत्त वाक्येषु यदुपचनं

(तेषां समर्पणंति) तस्मिन् समये (समणे भगवं महावीरेति) श्रमणो भगवान् महावीरः (जे से गिम्हा-
णंति) योऽसौ ग्रीष्मकालस्य (चउत्थे मासेत्ति) चतुर्थो मासः (अट्टमे पक्खेत्ति) अट्टमः पक्षः, कोऽर्थः?-(आसा-
ढसुद्धेत्ति) आषाढशुक्लपक्षः (तस्स णं आसाढसुद्धस्सत्ति) तस्य आषाढशुक्लपक्षस्य (छट्ठीपक्खेणंति) षष्ठीरात्रौ
(महाविजयपुफुत्तरपवरपुंडरीआओ महाविमाणाओत्ति) महान् विजयो यत्र तन्महाविजयं 'पुफुत्तर'त्ति
पुष्पोत्तरनामकं 'पवरपुंडरीआओ'त्ति प्रवरेषु—अन्यश्रेष्ठविमानेषु पुण्डरीकमिव—श्वेतकमलमिव अतिश्रेष्ठं
इत्यर्थः तस्मात् 'महाविमाणाओ'त्ति महाविमानात्, किंविशिष्टात् ?-(वीसंसागरोपमठिइआओत्ति) विंशति-
सागरोपमस्थितिकात्, तत्र हि देवानां विंशतिः सागराणि उत्कृष्टा स्थितिर्भवति, भगवतोऽपि एतावत्येव
स्थितिरासीत्, अथ तस्माद्धिमानात् (आउखएणंति) देवायुःक्षयेण (भवखएणंति) देवगतिनामकर्मक्षयेण
(ठिइखएणंति) स्थितिः—वैक्रियशरीरेऽवस्थानं तस्याः क्षयेण-पूर्णीकरणेन (अणन्तरंति) अन्तररहितं (चयं
चइत्तत्ति) चयवं-चयवं कृत्वा (इहेव जम्बुद्वीवे दीवेत्ति) अस्मिन्नेव जम्बूद्वीपनाम्नि द्वीपे (भारहे वासेत्ति)
भरतक्षेत्रे (दाहिणद्धुभरहेत्ति) दक्षिणार्धभरते (इमीसे ओसप्पिणीएत्ति) यत्र समये समये रूपरसादीनां हानिः
स्यात् साऽवसर्पिणी, ततोऽस्यां अवसर्पिण्यां (सुसमसुसमाए समाए विइक्कंताएत्ति) सुषमसुषमानाम्नि चतुष्को-
टाकोटिसागरप्रमाणे प्रथमारके अतिक्रान्ते (सुसमाए समाएत्ति) सुषमानाम्नि त्रिकोटाकोटिसागरप्रमाणे द्विती-
यारके (विइक्कंताए) अतिक्रान्ते (सुसमदूसमाए समाएत्ति) सुषमदुष्षमानाम्नि द्विकोटाकोटिसागरप्रमाणे

तृतीयारके (चिइकंताए) व्यतिक्रान्ते-अतीते (दूसमसुसमाए समाएत्ति) दुप्पमसुपमानाम्नि चतुर्थारके (षडु-
 चिइकताएत्ति) षडुव्यतिक्रान्ते किञ्चिदूने, तदेवाह— (सागरोवमकोटाकोडीए थायालीसाए वाससहस्सेहिं
 ऊणियाएत्ति) द्विचत्वारिंशद्वर्षसहकृया ४२००० ऊना एका सागरकोटाकोटिअतुर्थारकप्रमाणं, तत्रापि चतुर्थो-
 रकस्य (पञ्चहसरीए वासेहिं अद्धनवमेहिं अ मासेहिं सेसेहिंति) पञ्चसप्तति ७५ वर्षेषु सार्द्धाष्टमामासाधि-
 केषु शेषेषु श्रीवीरावतारः, द्वासप्ततिर्वषाणि च श्रीवीरस्यायुः, श्रीवीरनिर्वाणाच्च त्रिभिर्वर्षैः सार्द्धाष्टमासिअ-
 तुर्थारकसमाप्तिः ततः, पूर्वोक्ता या द्विचत्वारिंशद्वर्षसहस्री सा एकविंशत्येकार्षशतित्वर्षसहस्रप्रमाणयोः पञ्च-
 मारकपठारकयोः सम्यन्धिनी ज्ञेया, (इकवीसाए तित्थयरेहिंति) एकविंशतौ तीर्थकरेषु (इकलागकुलसमुत्पन्ने-
 हिंति) ईस्वाकुलसमुत्पन्नेषु (कासवगुत्तेहिंति) काश्यपगोत्रेषु (दोहि अत्ति) द्वयोः सुनिचुव्रतनेम्योः
 (हरियंशकुलसमुत्पन्नेहिंति) हरिवंशकुलसमुत्पन्नयो (गोयमसगुत्सेहिंति) गौतमगोत्रयोः, एव च (लेवीसाए
 तित्थयरोहं चिइकंतेहिंति) त्रयोविंशतौ तीर्थकरेषु अतीतेषु (समणे भगव महावीरेत्ति) अमणो भगवान्
 महावीरः, किंविशिष्टः?—(चरमतित्थयरोत्ति) चरमतीर्थङ्करः, पुनः किंविशिष्टः?—(पुब्बतित्थयरनिधिंत्ति)
 पूर्वतीर्थङ्करनिधिंष्टः—श्रीवीरो भविष्यतीत्येवं पूर्वजिनैः कथितः (माहणकुंडगामे नयरेत्ति) द्वाहणकुंडग्राम-

! पूर्वतीर्थकरेत्सप्रादिजिनेत्ययं कथयित्वा भववर्णनं कृतं केनचित् पश्चिन्त्य, तर्षत्रिनेहत्तुर्विशतिसावोहिते, त्रिंशत्सप्तत्येनापश्यकादी
 भवकसप्तत्येन च धीरचरित्रादी पूर्वं भववर्णनं इष्ट्वाऽप्राप्त्येनैव भववर्णनं युक्तमित्याख्याय भवानायोगबलं

नामके नगरे (उसभदत्तस्स माहणस्सत्ति) ऋषभदत्तस्य ब्राह्मणस्य, किंविशिष्टस्य ?-(कोडालसगुत्तस्सत्ति) कोडालैः समानं गोत्रं यस्य स तथा तस्य, कोडालगोत्रस्येत्यर्थः (भारिआए देवाणंदाए माहणीएत्ति) तस्य भार्याया देवानन्दाया ब्राह्मण्याः (जालन्धरसगुत्ताएत्ति) जालन्धरसगोत्रायाः (पुब्बरत्तावरत्तकालसमयंसि) पूर्वरात्रापररात्रकालसमये, मध्यरात्रे इत्यर्थः (हत्थुत्तराहिं नक्खत्तेणं) उत्तराफाल्गुनीनक्षत्रे (जोगसुवागएणंत्ति) चन्द्रयोगं प्राप्ते सति, कया ?-(आहारवक्कंतिएत्ति) आहारापक्रान्त्या-दिव्याहारत्यागेन (भववक्कंतिएत्ति) दिव्यभवत्यागेन (सरीरवक्कंतिएत्ति) दिव्यशरीरत्यागेन (कुच्छिसि गब्भत्ताए वक्कंते) कुक्षौ गर्भतया व्युत्क्रान्तः, अथ (समणे भगवं महावीरे) यदा श्रमणो भगवान् महावीरः गर्भे उत्पन्नस्तदा (तिन्नाणोवगए आवि) होत्थत्ति) ज्ञानत्रयोपगत आसीत् (चइस्साम्मित्ति जाणइ) ततः व्योष्ये इति जानाति, व्यवनभविष्यत्कालं जानीतीत्यर्थः, (चयमाणे न याणइ) व्यवमानो नो जानाति, एकंसामधिकत्वात् (चुएमित्ति जाणइ) व्युतोऽस्मीति च जानाति (३) । तथा (जं रयणिं च णं समणे भगवं महावीरेत्ति) यस्यां रजन्यां श्रमणो भगवान् महावीरः (देवाणंदाए माहणीए) देवानन्दाया ब्राह्मण्याः (जालंधरसगुत्ताए) जालन्धरसगोत्रायाः (कुच्छिसि गब्भत्ताए वक्कंते) कुक्षौ गर्भतया उत्पन्नः (तं रयणिं च णं सा देवाणंदा माहणीति) तस्यां रजन्यां सा देवानन्दा ब्राह्मणी (सयणिजंसि) शयनीये-पत्यइके (सुत्तजागरत्ति) नातिनिद्रायन्ती नातिजाग्रती, अत एव

१ दशमदेवलोकाद्विशिष्टार्थभरतागती वक्रगतिमार्थेनानेकमप्यतायामपि देवलोकाभियोगरूपं रयजनमेकमामधिकमेव

[ओहीरमाणि २ त्ति] अल्पां निव्रां कुर्धती [इमेत्ति] इमान् [एयारूवेत्ति] एतद्रूपान्-वक्ष्यमाणस्वरूपान्
 [उरालेत्ति] उदारान्-प्रशस्तान् (कल्याणेत्ति) कल्याणहेतून् [सिवेत्ति] शिवान्-उपद्रवहरान् [धेत्तेत्ति]
 धन्यान्-धनहेतून् [मंगळेत्ति] मङ्गलकारकान् [सस्सिसरीएत्ति] सञ्जीकान् [चद्रुइम महासुमिणे] ईहशान्
 चतुर्दश महास्वप्मान् [पासित्ता ण पड्डिबुद्धत्ति] दृष्टा जागरिता, [तजहत्ति] तद्यथा—[गय १ वमह २ सीह-
 ३ अभिसेअ ४ दाम ५ मसि ६ दिणयर ७ झयं ८ कुंम ९ । पउममर १० सागर ११ विमाणभयण १२ रयणु-
 छय १३ सिहिं च १४ ॥१॥] हस्ती १ इपमः २ सिंहः ३ अभियेकः श्रियाः सम्यन्धी ४ पुष्पमाला ५ चन्द्रः ६ सूर्यः
 ७ ध्वजः ८ पूर्णकुम्भः ९ पद्मोपलक्षितं सरः १० समुद्रः ११ विमानं देवसम्बन्धि भवनं-गृह, तत्र यः स्वर्गादि-
 यतरति तन्माता विमानं पश्यति, यस्तु नरकादायाति तन्माता भवनमिति द्वयोरेकतरदर्शनाचतुर्दशैव स्वप्नाः
 १२ रत्नानां उच्यो—राशिः १३ शिखी-निर्धूमोऽग्निः १४ [४] [तए ण सा देवानंदा माहणी] ततः सा देवानन्दा
 ब्राह्मणी [इमेत्ति] इमान् [एयारूवेत्ति] एतद्रूपान् [उदारान्-प्रशस्तान् [जावत्ति] यावत्-
 शब्देन पूर्वपाठोऽनुसरणीयः, (चतइस महासुमिणेत्ति) यथोक्तान् चतुर्दश महास्वप्मान् [पासित्ता ण पड्डिबुद्धा
 समाणीत्ति] दृष्टा जागरिता सती [इहत्ति] दृष्टा-विस्मयं प्राप्ता [तुहत्ति] सतोप प्राप्ता [चित्तमाणंदिअत्ति]
 चित्तेन आनन्विता [पीइमणत्ति] प्रीतिर्मनसि यस्याः सा तथा प्रीतियुक्तचित्ता [परमसोमणस्सिआ] परम
 सौमनस्य सन्तुष्टचित्तत्वं जातं यस्याः सा तथा (हरिसचसत्ति) हर्षवशेन (विसप्पमाणत्ति) विस्तारवत्

[हिअयत्ति] हृदयं यस्याः सा तथा, पुनः किं भूता-? (धाराहयकलंबपुष्पगंपिवत्ति) धारया-मेघजलधारया सित्तं एवंविधं यत्कदम्बतरुकुसुमं, तद्वि मेघधारया कुल्लति ततस्तद्धत् [ससुस्ससिअरोमकूवा] ससुच्छ्ववसितानि-उल्ल-सितानि रोमाणि कूपेषु यस्याः सा तथा, एवंविधा सती [सुम्भिणुगहं करेइ २ चा] स्वप्पानां अवग्रहं-स्मरणं करोति, तत्कृत्वा च [सयणिज्जाओ अबुसुहेइ] शय्याया अभ्युत्तिष्ठति [अवसुद्धिता] अभ्युत्थाय [अतुरि-अत्ति] अत्वरितया-मानसौत्सुक्यरहितया [अचवलत्ति] अचपलया-कायचापल्यवर्जितया [असंभन्ताएत्ति] अमम्भ्रान्तया अस्वलन्त्या (अविलंविआएत्ति) विलम्बरहितया [रायहंससस्सीए गईए] राजहंसमदृशय गत्या [जेणेव उसभदत्ते माहणे] यत्रैव ऋषभदत्तो ब्राह्मणः [तेणेव उवागच्छइ] तत्रैवोपागच्छति (उवा-गच्छित्ता) उपागत्य (उसभदत्तं माहणं) ऋषभदत्तं ब्राह्मणं (जएणं विजएणं चद्धावेइ) जयेन विजयेन वर्धयति आशियं ददाति, तत्र जयः स्वदेशे विजयः परदेशे (चद्धावित्ता) वर्धयित्वा च (भद्दासणवरगया) भद्रा-सनवरगता, ततश्च (आसत्यत्ति) आश्वस्ता श्रमापनयनेन (वीसत्यत्ति विश्वस्ता क्षोभाभावेन, अत एव (सुहास-णवरगयति) सुखेन आसनवरं प्राप्ता [करयलपरिगहिअं दसनहं] कर्तलाभ्यां परिगृहीतं-कृतं दश नवाः ससुद्धिता यत्र तं (सिरसाचत्तन्ति) शिरसि आचर्त्तः-प्रदक्षिणभ्रमणं यस्य तं एवंविधं (मत्थए अंजलिं कट्टु) अञ्जलिं मस्तके कृत्वा देवानन्दा (एवं वयासीति) एवं अवादीत् (५) । किं तदित्याह—(एवं खल्ल अहं देवाणुप्पिआ !) एवं निश्चयेन अहं हे देवाहुप्रिय !—हे स्वामिन् ! (अज्ज सयणिज्जंसि) अयं शय्यायां [सुत्त-

जागरा ओदीरमाणीरति) सुप्तजागरा-अल्पनिद्रा कुर्वती (इमेति) इमान् (ग्यारूवेति) एतद्रूपान्
 (उरालेति) उदारान् (जाव सस्तिरीएत्ति) यावत् मश्रीकान् (चउदस महासुमिणेत्ति) चतुर्वश महा-
 स्वप्नान् (पासित्ता ण पडिदुद्धत्ति) द्वा जागरिता (तजहा) तथया (गय जाव सिहिं चत्ति) गय इत्या-
 वित्तः सिहिं चेति यावत् पूर्वोक्ताः स्वप्ना ज्ञेयाः (६) ॥ (एपसि ण देवाणुप्पिअत्ति) एतेपा देवानुप्रिय !
 (उरालाणत्ति) प्रशस्ताना (जाव चउदसण्ह महासुमिणाणत्ति) यावत् चतुर्वशाना महास्वप्नाना (के मण्णे
 कल्लाणे फलवित्तिविसेसे भविस्सइत्ति) मन्धे-विचारयामि कः कल्याणकारी फलवृत्तिविशेषो भविष्यति ? ,
 तत्र फल-पुत्रादि वृत्तिः-जीवनोपायादिः, (तए ण से उअसभदत्ते माहणे) ततः स ऋपभदत्तो ब्राह्मणः
 (देवाणवाए माहणीणत्ति) देवानन्दायाः ब्राह्मण्याः (अत्तिएत्ति) अन्तिके-पार्श्वे (एअमट्ठं सुधा) एत
 अर्थं श्रुत्वा कर्णान्या (निसम्मत्ति) निशम्य-चेतसा अवधार्य (हट्टुट्टजावहियएत्ति) हृष्टः तुष्टः यावत्
 हर्षवशेन धिमर्पद्दय' (धाराहयकययपुष्कगपिन्न महुस्ससिअरोमक्खेत्ति) मेघधारया मिरुककदम्यवृक्षपुष्प-
 वत् समुच्छ्मितानि रोमानि कूपेषु यस्य मः, एवविध' मन् (सुभिणुग्गह करेइत्ति) स्वप्नधारण करोति (करि
 त्तत्ति) कृत्वा च (ईह अणुपविसड) ईहा-अर्थविचारणा प्रविशति (ईह अणुपविसित्ता) ता कृत्वा च
 (अएणो माहाविण्ण मइणुववएण बुद्धिविज्ञाणेणत्ति) आत्मनः-स्वात्मनः स्वाभाविकेन मतिपूर्वकेण
 बुद्धिविज्ञानेन, तत्र अनागतकालविषया मतिः वर्तमानकालविषया बुद्धिः. विज्ञान चातीतानागतवस्तुविषय,

(तेषिं सुमिणाणं अत्थुगगहं करेइत्ति) तेषां स्वप्नानां अर्थनिश्चयं करोति (अत्थुगगहं करित्ता) तं कृत्वा (देवाणंदं माहणिं) देवानन्दां ब्राह्मणीं (एवं वयासीत्ति) एवं अवादीत (७) ॥ किं तदित्याह- (उराला णं तुमे देवानुप्पिए ! सुमिणा दिट्ठा) उदाररात्वया देवानुप्रिये ! स्वप्ना इट्ठाः (कल्लणा णं जाव सस्सिरीयत्ति) कल्याणकारकाः यावत् सश्रीकाः (आरोगत्ति) आरोग्यं-नीरोगत्वं (तुट्ठित्ति) तुष्टिः-संतोषः (दीहा-उत्ति) दीर्घयुः-चिरजीवित्वं (कल्लणत्ति) कल्याणं-उपद्रवाभावः (मङ्गलकारगा णं तुमे देवानुप्पिए ! सुमिणा दिट्ठा) मङ्गलं-वाञ्छितावासिः, एतेषां वस्तूनां कारकास्त्वया हे देवानुप्रिये ! स्वप्ना इट्ठाः (तंजहत्ति) तद्यथा (अत्थलाभो देवानुप्पिएत्ति) अर्थलाभो भविष्यति हे देवानुप्रिये ! (भोगलाभो देवानुप्पिएत्ति) भोगानां लाभः हे देवानुप्रिये ! (पुत्तलाभो देवानुप्पिएत्ति) पुत्रस्य लाभः हे देवानुप्रिये ! (सुक्खलाभो देवानुप्पिएत्ति) सौख्यलाभो हे देवानुप्रिये ! भविष्यतीति सर्वत्र योज्यं, (एवं खलु तुमं देवानुप्पिएत्ति) एवं खलु त्वं देवानुप्रिये ! (नवणहं मासाणं बहुपडिपुत्ताणंति) नवसु मासेषु बहुप्रतिपूर्णेपु (अद्धमाण राइंदिआणं विइक्कंताणं) सार्द्धसप्ताहोरात्राधिकेषु अतीतेषु, एतादृशं दारकं-पुत्रं (पयाहिस्सित्ति) प्रजनित्यसीति सम्बन्धः, किंविशिष्टं दारकं ? (सुकुमालपाणिपायंति) सुकुमालं पाणिपादं यस्यैवंविधं, किंवि (अहीणत्ति) अहीनानि-लक्षणोपेतानि (पडिपुत्तपश्चिन्दिअसरीरत्ति) स्वरूपेण प्रतिपूर्णांनि पञ्चेन्द्रियाणि यत्र तादृशं शरीरं यस्य स तथा तं, तथा (लक्खणवंजणगुणोत्तवेअंति) लक्षणानि व्यञ्जनानि च लक्षणानि

अनानि तेषा गुणास्तेरूपयेत, तत्र लक्षणानि छत्रचामरादीनि चक्रतीर्थकृतां अष्टोत्तरसहस्र फलदेववासुदेवाना
 अष्टोत्तरशतं अन्येषां तु भाग्ययतां द्वात्रिंशत्, तानि चैमानि-‘छत्र १ तामरस २ गन् ३ रथवरो ४ दम्भोलि ५-
 कूर्मा ६ शकुशा ७, घापी ८ स्वस्तिक ९ तोरणानि १० च सर’ ११ पञ्चाननः १२ पावपः १३ । चक्र १४ शङ्ख १५-
 गजो १६ मसुद्र १७ कलशौ १८ प्रासाद १९ मत्स्या २० यथा २१, गृण २२ स्तूप २३ कमण्डलू २४ न्यवनि-
 भूत् २५ सयामरो २६ दर्पणः २७ ॥ १ ॥ उक्षा २८ पताका २९ कमलामिवेकः ३०, सुयाम ३१ केकी ३२ घन-
 पुण्यभाजाम् ॥ तथा ‘इष्ट भवति सप्तरक्तः पञ्चसूक्ष्मवीर्णम् । त्रिविणुललगुग्ग्भीरो द्वात्रिंशद्वक्षणः स
 पुमान् ॥ १ ॥ तत्र सप्त रक्तानि-नख १ चरण २ हस्त ३ जिह्वा ४ ओष्ठ ५ तालु ६ नेत्रान्ताः ७, पटुप्रतानि-कक्षा
 १ हृदय २ ग्रीवा ३ नामा ४ नखा ५ मुख च ६, पञ्च सूक्ष्माणि-धन्ताः १ त्वक् २ केशा ३ अङ्गुलिपर्याणि ४
 तन्वाभ ५, तथा पञ्च दीर्घाणि-नयने १ हृदय २ नासिका ३ ऋजुः ४ भ्रुजो ण ५, त्रीणि विस्तीर्णाणि-भाल १
 तस्य २ गवने ष ३, त्रीणि लघूनि-श्रीवा १ जह्वा २ मेहन ण ३, त्रीणि गम्भीराणि-मस्य १ स्वरः २ नाभिश्च ३,
 गुण्यार्धे षरीरस्य, सर्वं वा मुखमुच्यते । ततोऽपि नासिका श्रेष्ठा, नासिकायाश्च लोचने ॥ १ ॥ यथा नेत्रे तथा
 शीलं, तथा नासा तथाऽर्ज्वम् । यथा रूप तथा पिरं, तथा शीलं तथा गुणाः ॥ २ ॥ अतिहृत्वेऽतिदीर्घेऽति
 श्थूले चानिद्रयो तथा । अतिकृब्धेऽतिगौरे च, पटसु सशं निगणते ॥ ३ ॥ मज्जर्मः सुभगो नीरुक्, सुस्पृहः सुनयः
 कृचिः । शूचपाथागतः श्रीमान्, नरः स्वर्गमगमौ ॥ ४ ॥ निर्धम्भः सवगो वानी, धान्तो वक्षः सवा ऋजुः ।

मर्त्ययोनेः समुद्रभूतो, भविता च पुनस्तथा ॥ ५ ॥ मायालोभक्षुधालस्यबह्वहाराद्विचेष्टितैः । तिर्यग्योनेः समु-
 त्पत्तिं, ख्यापयत्यात्मनः पुमान् ॥ ६ ॥ सरागः स्वजनद्वेषी, दुर्भाषो मूर्खसङ्गकृत् । शास्ति स्वस्य गतायातं,
 नरो नरकवर्त्मनि ॥ ७ ॥ आवर्तो दक्षिणे भागे, दक्षिणः शुभकृन्वणाम् । वासो वामेतिनिन्धः स्याद्दिगन्यत्वे
 तु मध्यमः ॥ ८ ॥ अरेखं बहुरेखं वा, येषां पाणितलं नृणाम् । ते स्युरन्पायुपो निःस्वा, दुःखिता नात्र संशयः
 ॥ ९ ॥ अनामिकाऽन्त्यरेखायाः, कनिष्ठा स्याद्यदाऽधिका । धनवृद्धिस्तदा पुसां, मातृपक्षो बहुस्तथा ॥ १० ॥
 मणिवन्थात् पितुर्लेखा, करमाद्विभवयुपोः । लेखे द्वे यान्ति तिस्रोऽपि, नर्जन्यदुष्टकान्तरम् ॥ ११ ॥
 येषां रेखा इमास्तिस्त्रः, सम्पूर्णा दोषवर्जिताः । तेषां गोत्रधनार्थुपि, सम्पूर्णान्यन्यथा न तु ॥ १२ ॥
 उल्लङ्घयन्ते च यावत्योऽङ्गुल्यो जीवितरेखया । पञ्चविंशतयो ज्ञेयास्तावत्यः शरदां बुधैः ॥ १३ ॥ यत्रै-
 र्दुष्टमध्यस्थैर्विद्याख्यातिविभ्रतयः । गुरुपक्षे तथा जन्म, दक्षिणाद्गुप्तगंश नैः ॥ १४ ॥ न स्त्री त्यजति
 रक्ताक्षं, नार्थः कनकपिङ्गलम् । दीर्घबाहुं न चैश्वर्यं, न मांसोपचिनं सुखम् ॥ १५ ॥ चक्षुःस्नेहेन सौभाग्यं,
 दन्तस्नेहेन भोजनम् । वपुःस्नेहेन सौख्यं स्यात्, पादस्नेहेन वाहनम् ॥ १६ ॥ उरोविजालो धनधा-
 न्यभोगी, शिरोविशालो नृपपुङ्गवश्च । कटीविजालो बहुपुत्रदारो, विजालपादः सततं सुखी स्यात् ॥ १७ ॥
 इमानि लक्षणानि, व्यञ्जनानि च-मपतिलकादीनि तेषां ये गुणास्तैरुपेतं, पुनः किञ्चि० (माणुस्माणयमाण-
 पडिपुत्रसुजायमन्वंगसुन्दरंगनि) तत्र मानं-जलभृतकुण्डान्तः पुरुषे निवेशिते यज्जलं निस्सरति यदि तज्जलं

द्रोणमानं भवेत् तदा स पुरुषो मानप्राप्तः, यदि च तुलारोपितोऽर्धभारमानः स्यात् तदा स उन्मानप्राप्तः, तत्र
 भारमान-‘पद्सर्पैर्यवस्त्वेको, गुञ्जेका च यवैस्त्रिभिः । गुञ्जात्रयेण बल्लः स्याद्, गयाणे ते च पौढश ॥१॥ पछे
 च दश गयाणास्तेषां शार्धशतं मणे । मणैर्वशभिरेका च, घटिका कथिता युधैः ॥२॥ घटिभिर्वशभिस्ताभिरेको
 भारः प्रकीर्तितः ।’ अत्र ‘तेषां सार्द्धशत मणे’ इति तेषां गयाणानां इति याच्यं, न तु पलानां, पलानां शार्धशतेन
 मणकथने हि भारे अष्टसप्ततिर्मणाः स्युः, तदत्रं च एकोनचत्वारिंशन्मणाः, पलायच शरीरमानं न सम्भवति,
 गयाणानां शार्धशतेन मणकथने तु भारे चत्वारिंशत्शेरमानेन पादोना अष्ट मणाः किञ्चिदधिका जायन्ते, स-
 न्भवति च तदर्थमानं पञ्चशेराधिकपादोनचतुर्भणप्रमाण शरीरमिति, सम्भवति च गयाणकानां शार्धशतस्यापि
 मणत्च, क्वचिद्देशे किञ्चिद्दूनशेरत्रयस्यापि मणत्चव्यवहारात्, तथा ‘पमाण’ ति स्वांगुलेन अष्टोत्तरशतागुलोच
 उत्तमपुरुषः, मध्यहीनपुरुषौ च पणवतिचतुरशीत्पगुलोचो स्यातां, अत्र उत्तमपुरुषोऽपि अन्य ग्य, तीर्थङ्करस्तु
 द्वादशांगुलोष्णीयमद्भावेन विंशत्यधिकशतागुलोचो भवति, ततश्च मानोन्मानप्रमाणैः प्रतिपूर्णाणि सुजातानि
 सर्वाङ्गानि-शिरःप्रमुखाणि यत्र एवविध सुन्दर अङ्ग यस्यस तथा तं, पुनः किञ्चि० (समिसोमागारेत्ति) शशि-
 यत्सोम्याकारं (कन्तन्ति) कमनीय (पियवसणति) बल्लमदर्शन (सुलूथति) शोभनरूप (दारयं पयाहिम्भि-
 स्ति) दारकं प्रजनिष्यसीति ज्ञेयम् (८) ॥ (सेधि अ ण दारएत्ति) सोऽपि दारक एवंविधो भविष्यति, किञ्चि०-
 (उम्भुक्पालभावेत्ति) त्यक्पाल्यो-जाताष्टवर्षः, पुनः किञ्चि०-(विन्नायपरिणयमितेत्ति) विज्ञानं परिण-

तमात्रं यस्य स तथा, क्रमाच्च किंवि० (जोष्वणगमपुपत्तेति) यौवनं अनुप्राप्तः, पुनः किंवि०?—(रिउव्वेअ—
जउव्वेअ—सामवेअ—अथऽवणवेअत्ति) अत्र पठीबहुवचनलोपात् ऋग्वेद १ यजुर्वेद २ सामवेद ३-
अथर्वण ४ वेदानां, कीदृशानां?—(इतिहासपञ्चमाणंति) इतिहासपुराणं पञ्चमं येषां ते तथा तेषां, पुनः
कीदृशानां?—(निधंउच्छट्टाणंति) निर्धण्डुः-नामसङ्ग्रहः पष्ठो येषां ते तथा तेषां, पुनः कीदृशानां?—(संगो-
बंगणंति) अङ्गोपाङ्गसहितानां, तत्र अङ्गानि-शिक्षा १ कल्पो २ व्याकरण ३ छन्दो ४ ज्योति ५ निरुक्तयः
६, उपांगानि-अंगार्थविस्तररूपाणि, पुनः कीदृशानां?—(सरहस्साणंति) तात्पर्ययुक्तानां (चउण्हं वेयाणंति)
ईदृशानां पूर्वोक्तानां चतुर्णां वेदानां (सारएत्ति) स्मारकः, अन्येषां विस्मरणे (वारएत्ति) वारकः, अन्येषां
अशुद्धपाठनिषेधात् (धारएत्ति) धारणसमर्थः, ईदृशो दारको भावी, पुनः किंवि०?—(सङ्गवित्ति) पूर्वो-
क्तानि षट् अंगानि वेत्ति-विचारयतीति षडंगवित्, ज्ञानार्थत्वे तु पौनरुक्त्यं स्यात्, पुनः किंवि०?—(सद्वितंतवि-
सारएत्ति) षष्टितन्त्रं-कापिलीयं शास्त्रं तत्र विशारदः-पण्डितः, पुनः किंवि०?—(संखणेत्ति) गणितशास्त्रे,
यथा—‘अर्धं तोये कर्दमे द्वादशांशः, पष्ठो भागो बालुकायां निमग्नः । सार्धो हस्तो दृश्यते यस्य तस्य, स्तम्भ-
स्याशु ब्रूहि मानं विचिन्त्य ॥१॥’ स्तम्भो हस्ताः ६, क्वचित् (सिक्खवाणेत्ति पाठः) तत्र सिक्खवाणशब्देन आचार-
ग्रन्थः, (सिक्खवाकप्पेत्ति) शिक्षा-अक्षरान्नायग्रन्थः कल्पश्च-यज्ञादिविधिशास्त्रं तत्र, तथा (वागरणेत्ति)
व्याकरणे-शब्दशास्त्रे, तानि च विंशतिः-एन्द्र १ जैनेन्द्र २ सिद्धहेमचन्द्र ३ चान्द्र ४ पाणिनीय ५ सारस्वत ६-

शाकटायन ७ वामन ८ चित्रान्त ९ बुद्धिलागर १० सरस्वतीकण्ठाभरण ११ विद्याधर १२ कलापक १३-
 श्रीमंसेन १४ शैव १५ गौड १६ नन्दि १७ ज्योत्पल १८ सुष्टिव्याकरण १९ जयदेवाभिधानानि २०,
 (छंदेति) छन्द, शास्त्रे (निरुत्तेति) पदभङ्गने व्युत्पत्तिरूपे टीकादौ इत्यर्थः (जोइसामयणेति) ज्योतिः-
 शास्त्रे (अनेसु अ बहुसुत्ति) एषु पूर्वोक्तेषु अन्येषु च बहुषु (यभण्णएसुत्ति) ब्राह्मणहितेषु शास्त्रेषु (परि-
 न्यायएसुत्ति) परिव्राजकसम्बन्धिषु (नएसु) नयेषु-आचारशास्त्रेषु (सुपरिनिष्ठिए याचि भविस्सइत्ति) अति-
 निषुणो भविष्यतीति योगः (९) ॥ (त डराला ण तुमे देवाणुप्पि ! सुमिणा विट्ठा) तस्मात् कारणात्
 उदाराः त्वया हे देवानुप्रिये ! स्वप्ना दृष्टाः (जाव आरुगत्तुट्ठिदीहाउमगल्लकाराणा णत्ति) यावत् आरो-
 ग्यतुष्टिदीर्घायुःकल्याणमङ्गलानां कारकाः (तुमे देवाणुप्पिए ! सुमिणा विट्ठत्ति) त्वया हे देवानुप्रिये !
 स्वप्ना दृष्टाः (इतिकइत्तुत्ति) इतिकृत्वा (सुब्बो अणुवूहइत्ति) भूयो भूयो-वार वार अनुबुंहयति-अनु-
 मोदयति (१०) ॥ (तए ण सा देवाणंघा माहणीत्ति) ततः सा देवानन्दा ब्राह्मणी (उसमदरास्स माहणस्स
 अतिए) ऋषभदत्तस्य ब्राह्मणस्य पार्श्वे (ण्यमंठं सुचत्ति) इमं अर्थं श्रुत्वा (निसम्मत्ति) चेतमा अवधार्य
 (इट्ठुट्ठजावहिययत्ति) दृष्ट्वा तुष्ट्वा यावत् हर्षपूर्णहृदया (कायलपरिगग्हिए दशानं मिरसावत्तं मत्थण
 अंजलिं कइत्तु) करतलाभ्या कृतं दश नन्वा मिलिताः यत्र तं, शिरसि आंवंतो यत्र तं, ईदंशं मस्तके करस-
 म्पुटं कृत्वा (उसमदत्तं माहणं) ऋषभदत्तं ब्राह्मण (एवं वयासी) ततः सा देवानन्दा एव अवादीत् (११) ॥

तथैतद्देवानु-
देवाणुस्पियति) तथैतद्देवानु-
देवानुप्रिय! (असंदिद्धमेअं
एतद् देवानुप्रिय! (पडि-
इस्सितं एतद् देवानुप्रिय! (पडि-
इच्छियपडिच्छिअमेअं देवानु-
अथ (जहेयंति)
(से) अथ (जहेयंति)
सत्यः स एपोऽर्थः (से)
भणित्वा (ते सुमिणे सम्मं
इति कृत्वा-इति भणित्वा (ते सुमिणे सम्मं
उसभदत्तेणं माहणेणं सद्धिंति)
अङ्गीकृत्य) उसभदत्तेणं माहणेणं सद्धिंति)
(भोगभोगांति) भोगार्हा भोगा (तेणं
तस्मिन् काले (तेणं
शकनामसिंहासनाधिष्ठाता
(सकेत्ति) शकनामसिंहासनाधिष्ठाता
राजमानः (वज्रपाणिन्ति) करधु-
नियमविशेषा यस्य
कान्त्यादिगुणैः राजमानः (वज्रपाणिन्ति) करधु-
आद्धपञ्चमप्रतिमाख्या
प्रजापालो नाम राजा, कार्तिकनामा
शतं क्रतवः—आद्धपञ्चमप्रतिमाख्या
शतं क्रतवः—आद्धपञ्चमप्रतिमाख्या
शतं क्रतवः—आद्धपञ्चमप्रतिमाख्या
शतं क्रतवः—आद्धपञ्चमप्रतिमाख्या

तत्रागतः, एकं कार्तिकं विना सर्वोऽपि लोकस्तद्भक्तो जातः, तत्र ज्ञात्वा कार्तिकोपरि गैरिको रुढः, एतदा
 च राज्ञा निमन्त्रितोऽयत्-पवि कार्तिकः परिवेषयति तदा तत्र गृहे पारणां करोमि, राज्ञा तथेति प्रतिपद्य
 कार्तिकायोक्तं-यत्त्व मयूरे गैरिक भोज्य, ततः कार्तिकेणोक्तं-राजन् ! भवदाज्ञया भोजयिष्यामि, ततः
 श्रेष्ठिना भोज्यमानो गैरिको घृष्टोऽसीति अद्गुलिना नासिका स्पृशंश्चेद्वा चकार, श्रेष्ठी दृश्यौ-यदि मया पूर्वं दीक्षा
 गृहीताऽभवित्यसदाऽयं न पराभयिष्यदिति विचिन्त्याष्टाधिकसहस्रेण वणिक्कुट्टे. सह श्रीमृणिसुव्रतस्मा-
 मिसमीपे चारित्र्यं गृहीत्वा द्वादशाह्नीं अधीत्य द्वादशवर्षपर्यायः सौधमन्द्रोऽभूत्, गैरिकोऽपि निजधर्मतस्तद्वा-
 ह्नं परारणोऽभयत्, ततः कार्तिकोऽप्यमिति ज्ञात्वा पलायमानं तं धृत्वा शकः शीघ्रं आरूढः, स च शक
 भापनार्थं रूपठयं कृतवान्, शकरोऽपि तथा, एव रूपचतुष्टय, शकरोऽपि तथा, ततश्चावधिना ज्ञातस्वरूपस्त
 तर्जितवान्, तर्जितश्च समाभाविक रूप चक्रे, इति कार्तिकेऽश्रेष्ठिकथा ॥

(महस्मरलेत्ति) मन्त्रिदेवपञ्चगत्या लोचनानि इन्द्रकार्यकरानीति इन्द्रसम्पन्धीन्धेवेति महन्नाशः (मघयंति)
 मघा-महामेघा वशे सन्त्यस्येति मघवान् (पागसासणेत्ति) पाक-दैत्य शास्त्रि-शिक्षयतीनि पाकशासनः
 (वाह्निण्डुलोगाह्विइत्ति) मेरोर्वक्षिणतो यल्लोकार्धं तस्याधिपतिः, उत्तरलोकार्धस्य इंगानस्यामिक्तयात्
 (गरायणयाहणेत्ति) ऐरावणयाहनः (सुर्वेत्ति) सुराणा इन्द्र-आह्लादकः (यत्तीसविनाणसयसहस्मा-
 त्तियइत्ति) द्वात्रिंशच्छक्षयिमानाधिपतिः (अरयत्ति) अरगस्कानि-रजोरत्नानि (अथरयत्थधरेत्ति) स्थच्छतया

अम्बरतुल्यानि ब्रह्माणि अम्बरवल्गाणि तानि धरतीति अरजोऽम्बरवल्गधरः (आलङ्कृतमालमण्डलं)
 आलङ्कृतमालमण्डलं परिहितौ मालासुकुटौ येन स तथा (नवति) नवाभ्यां इव (हेमति) हेमसत्काभ्यां
 (चारुति) चारुभ्यां-मनोज्ञाभ्यां (चित्तति) चित्राभ्यां-चित्रकारिभ्यां (चवलङ्कुडलति) चपलाभ्यां-
 इतस्ततः कम्पानाभ्यां, ईहशाभ्यां कुण्डलाभ्यां (विलिङ्गमाणागल्लेति) विलिङ्गयमानौ गल्लौ यस्य
 स तथा (महिङ्गुडलति) महती ऋद्धिः-छत्रादिराजचिह्नरूपा यस्य स तथा (महज्जुङ्गलति) महती द्युतिः-
 आभरणशरीरादिकान्तिर्यस्य स तथा (महव्यलेति) महावलः (महायसेति) महायशाः (महाणुभावेति)
 महान् अनुभावो-महिमा यस्य स तथा (महासुखेति) महासुखः, पुनः किञ्चि० ?-(भासुरति) भासुरं-
 देदीप्यमानं (बोदिति) शरीरं यस्य स तथा, पुनः किञ्चि० ?-(पलङ्गणमालधरेति) प्रयम्वा-आपादल-
 म्बिनी वनमाला-पञ्चवर्णपुष्पमाला तां धरति यः स तथा, अथ स कुत्र वर्तते इत्याह—(सोहम्मे कप्पेति)
 सौधर्मे कल्पे (सोहम्मवडिसए विमाणेति) सौधर्मावतंसके विमाने (सुहम्माए सभाणति) सुधर्मायां
 सभायां (सङ्कसि सीद्दासणंसिति) शक्र इति नामके सिंहासने, अथ स किं कुर्वन् विहरतीत्याह—(से
 णं तत्थ यत्तीसाए विमाणावासयसाहस्सीणंति) स-इन्द्रस्तत्र-देवलोके द्वात्रिंशद्विमानावासशतसहस्राणां
 द्वात्रिंशद्विमानानां इत्यर्थः (चउरासीए सामाणिअसाहस्सीणंति) चतुरशीतिसामानिकसहस्राणां, ते
 हि इन्द्रसमानऋद्धयः (तायत्तीसाए तायत्तीसगणंति) त्रयस्त्रिंशत् त्रयस्त्रिंशदाः, ते हि महत्तराः इन्द्रपूज्या

मन्त्रिकल्पा वा तेषां (चउण्हं लोगपालाणति) चतुर्णां लोकपालानां-सोम १ यम २ वरुण ३ कुबेरा ४ मिथानाना (अट्टण्हं अग्गहिंसीण) अष्टानां अग्रमहिषीणां, ता हि पद्मा १ शिवा २ शची ३ अञ्जु ४ अमला ५-अप्सरो ६ नवमिका ७ रोहिणी ८ ल्यभिधानाः, किंविशिष्टानां तासां ?-(सपरिवाराणति) सपरिवाराणां प्रत्येकं षोडशसहस्रपरिवाराणां, तथा (तिण्ह परिसाणति) तिष्ठणां पर्यदां, बाह्य १ मध्यमा २ भ्यन्तराणां ३ (मत्तण्हं अणिआणति) सप्तानां अनीकानां-सैन्यानां गन्धर्व १ नाटक २ अश्व ३ गज ४ रथ ५ सुभट ६ वृषभ ७ सञ्जकानां, भवनपत्यादीनां वृषभस्थाने महिष्या भवन्तीति ज्ञेयं, तथा (सत्तण्ह अणिआहिर्वईणंति) मत्तानां सेनापतीनां (चउण्हं चउरासीण आयरक्खदेवसाहस्सीणति) चतस्र्यु दिक्षु प्रत्येकं चतुरशीतिसहस्रमितानामात्मरक्षक-देवानां सर्वसहस्र्यया च पद्मिंशत्सहस्राधिकलक्षत्रयमितानां (३३६०००) (अन्नैसिं च बहूणं सोहम्मकप्पवासीण वेमाणिआणं देवाण देवीण यत्ति) अन्येषां च बहूनां सौधर्मकल्पवासिनां वैमानिकानां देवानां देवीना च (आहंवच्चति) अधिपतिकर्म-रक्षां इत्यर्थः (पोरेवच्चति) अग्रगामित्वं (सामित्तति) नायकत्वं (भट्टित्तति) भर्तृत्वं-पोयकत्वं (महत्तरगत्तति) गुरुतरत्वं (आणाईसरसेणावच्चंति) आज्ञया ईश्वरो यः सेनापतिः तत्त्व, स्वसैन्यं प्रति अदृशुतं आज्ञाप्राधान्य इत्यर्थः (कारेमाणेत्ति) कारयन् नियुक्तः (पाळेमाणेत्ति) पालयन् स्वयमेव, पुनः किं कुर्वन् ?-(महयत्ति) तत्र महतेति रवेण इत्यनेन योज्यते, महता शब्देनेत्यर्थः, केषां इत्याह-(अहयत्ति) अविच्छिन्न एवविध यत् (नट्टगीअत्ति) नाटक गीत प्रसिद्धं (वाइअत्ति) वादितानि

यानि तन्व्यादीनि तेषां, तत्र (तंतीतलतालत्ति) तन्त्री-वीणा तलतालाः—हस्ततालाः (तुडियत्ति) त्रि-
तानि-अन्यवादित्राणि (घणमुङ्गत्ति) घनमृदङ्गो—मेघध्वनिमर्दलो, तथा (पडुपडहवाइयरवेणंत्ति) पडुपडहस्य
यद्वादितां-वादनं एतेषां महता शब्देन (दिव्वाइं भोगभोगाइं सुअमाणे विहरइ) देवयोग्यान् भोगार्हभोगान्
सुअानो विहरति ॥ (१३) ॥

पुनः स किं कुर्वन्नित्याह—(इमं च णंति) इमं (केवलकप्पंति) सम्पूर्णं (जंबुद्वीवं दीवंति) जम्बूद्वीपं द्वीपं
(विउलेणंति) विपुलेन-विस्तीर्णेन (ओहिणत्ति) अवधिना (आभोएमाणे आभोएमाणे विहरइत्ति) अवलोक-
यन् अवलोकयन् विहरति-आस्ते इति सम्बन्धः (तत्थ णं समणं भगवं महावीरंति) तत्र समये श्रवणं भगवन्तं
महावीरं (जंबुद्वीवे दीवेत्ति) अस्मिन्नेव जम्बूद्वीपनाम्नि द्वीपे (भारहे वासेत्ति) भरतक्षेत्रे (दाहिणङ्गुभरहेत्ति)
दक्षिणार्धभरते (माहणकुंडगामे नगरे) ब्राह्मणकुण्डग्रामनामके नगरे (उसभदत्तस्सत्ति) ऋषभदत्तस्य
(माहणस्सत्ति) ब्राह्मणस्य, किंवि० ?— (कोडालसगुत्तस्सत्ति) कोडालैः समानं गौत्रं यस्य स तथा, कोडाल-
गोत्रस्येत्यर्थः (भारिआए देवाणंदाए माहणीएत्ति) तस्य भार्याया देवानन्दाया ब्राह्मण्याः (जालंधरस-
गुत्ताए) जालन्धरसगोत्रायाः (कुञ्चिसि गम्भत्ताए वक्कंतीति) कुक्षौ गर्भतया उत्पन्नं (पासइ पासित्ता)
पश्यति दृष्टा (हट्टुहत्तित्तामाणंदिए) हृष्टः तुष्टः चित्तेन आनन्दितः (णंदिएत्ति) हर्षयनेन समृद्धतां गतः
(परमाणंदिएत्ति) अतीव समृद्धभावं गतः (पीइमणे) प्रीतिमनसि यम्य सः (परमसोमणस्सिण) परमं

सौमनस्यं-तुष्टचित्तत्वं प्राप्तः (हरिसवसविसप्पमाणहिअणत्ति) हर्षवशेन विसर्पत् हृदयं यस्य सः, प्रमृदितचित्त-
 प्राग्भारेणैव (धाराहयकयथसुरहिक्कुसुमत्ति) धाराहतं यत्कदम्यस्य सुरभिक्षुसुमं तद्वत् (चंडुमालइअत्ति)
 रोमाञ्चितः, अत एव (उअस्सिअरोमकूवेत्ति) उच्छ्रितरोमकूपः, तथा (विअसिअवरकमलाणणनयणेत्ति)
 चिकसितं धर-प्रधान यत्कमल तद्वत् आनन-दुग्धं नयने च यस्य स तथा, प्रमोदपूरितत्यात् (पयलिअत्ति)
 प्रचलितानि-भगवद्दर्शनेन अधिकसम्भ्रमयस्वात् कम्पितानि (चरकडगत्ति) घराणि कटकानि-रुक्कणानि
 (तुडिअत्ति) द्रुटिताश्च-पाहुरक्षकाः 'बहिरग्वा' इति लोके (किअत्ति) केयूराणि च-अङ्गवानि 'वाजूपन्थ' इति
 लोके (मउडकुंडलत्ति) मुकुट कुण्डले च प्रसिद्धे, एतानि प्रचलितानि यस्य स तथा, (हारविधारायंतवच्छेत्ति)
 हारेण विराजमान हृदयं यस्य स तथा, ततो विशेषणसमासः, (पालंयपलंयमाणत्ति) प्रलम्भमान यत्प्रालम्बो-
 शुम्बनक (धोलंतभूसणघरेत्ति) धोलायमानानि भूषणानि च तानि धरति यः स तथा (संसंभंमति) सादर
 (तुरिअ चवलं सुरिंवे सीत्तासणाओ अन्धुष्टेत्ति) त्वरित-सौत्सुस्यं चपलं-कायचाप योयेत एवं यथा
 स्यात् तथा सुरेन्द्रः सिंहासनावभ्युत्तिष्ठति (अन्धुत्तिष्ठति) अभ्युत्थाय यावत् (पाथपीढाओ पचोरुहइत्ति) यत्र
 पादौ स्याप्येते तत्पादपीठं कथ्येते तस्मात्प्रत्ययतरति (पचोरुहइत्ति) प्रत्ययतीर्थं च पादुके अवमुञ्चति,
 किंविशिष्टे ते ?-(वेरुलिअत्ति) वैदूर्यं-मरकतं नाम नीलरत्न (बरिष्टे-प्रधाने) बरिष्टे-प्रधाने रिष्टअजन-
 नाम्नी इयामरत्ने, एतै रत्नैः कृत्या (निउगोवचिअत्ति) निपुणेन शिल्पिना रचिंते इव, पुनः किंवि० ?-

(मिसिसित्ति) देदीप्यमानानि (मणिरयणमंडिआउत्ति) मणयः-चन्द्रकान्तादयः रतनानि-ककैतना-
दीनि तेर्मण्डिते (पाउआओ ओमुअइत्ति) ईहदशौ पादुके अवमुश्चति (ओमुइत्तत्ति) अवमुच्च्य (एगसा-
डिअं उत्तरासंगं करेइ, करित्तत्ति) एकपटं उत्तरासङ्गं करोति, तत् कृत्वा च (अञ्जलिमउलिअगहत्थेत्ति)
अञ्जलिकरणेन सुकुलीकृतौ-योजितौ अग्रहस्तौ घेन स तथाभूतः (तित्थयराभिमुहे सत्तट्ट पयाइं अणुगच्छ-
इत्ति) सप्ताष्ट पदानि तीर्थकराभिमुखोऽनुगच्छति (अणुगच्छित्तत्ति) तथा कृत्वा (वामं जानुं अंचेइत्ति)
वामं जानुं उत्पाटयति-भूमौ अलग्नं स्थापयति (अंचित्तत्ति) तथा संस्थाप्य (दाहिणं जानुं धरणितलंसित्ति)
दक्षिणं जानुं धरणीतले (साहदुत्ति) निवेश्य (त्तिवुत्तोत्ति) वारत्रयं (सुद्धाणं धरणितलंसि निवेशेइत्ति)
मस्तकं धरणीतले निवेशयति (निवेशित्ता) तथा कृत्वा (ईसिं पञ्चुन्नमइत्ति) ईषत् प्रत्युन्नमति-उत्तरार्धेन ऊर्ध्वो
भवतीत्यर्थः (पञ्चुन्नमित्तत्ति) ऊर्ध्वीभूय (कडगतुडिअंभिआओ सुआओ साहरइत्ति) कटकनुटिकाः-कङ्कणबाहु-
रक्षकास्ताभिः स्तम्भिते भुजे वालयति (साहरित्तत्ति) वालयित्वा (करयलपरिगगहिअं दसनहंति) करतलप-
रिगृहीतं-हस्तसम्पुटघटितं दश नखाः समुदिता यत्र स तथा तं (सिरसावत्तंति) शिरसि-मस्तके आवत्तः-
प्रदक्षिणत्रमणं यस्य एवंविधं (मत्थए अंजलिं कट्टुत्ति) मस्तके अञ्जलिं कृत्वा (एवं वयासीति) एवं अवादीत्,
(१४) किं तदित्याह-(नमुऽत्थु णंति) णङ्कारः सर्वत्र वाक्यालङ्कारार्थः, नमोऽस्तु, केभ्यः ?-(अरहंताणंति) अर्हभ्यः-
त्रिभुवनकृतपूजायोगेभ्यः, रागद्वेषरूपकर्मवैरिहननात् 'अरिहन्ताणं' इति पाठः, रागद्वेषरूपकर्मबीजाभावेन

भवक्षेत्रं प्ररोहणाभावात् 'अरुहन्ताणं' एति पाठश्च (भगवंताणंति) भगवद्भ्यो-ज्ञानादिमवृद्ध्यः (आङ्गराणंति) आदिकरेभ्यः, आदिकरत्वं स्वस्वतीर्यापेक्षया धर्मस्येति ज्ञेयं (तित्थपराणंति) तीर्थकरेभ्यः, तच्च तीर्थं-सङ्घः प्रथम-गणधरो वा तत्स्थापकेभ्यः (सयसबुद्धाणंति) स्वयंसम्बुद्धेभ्यो, न तु परोपदेशेन (पुरिच्छुत्तमाणंति) पुरुषेषु उत्तमेभ्यः, अनन्तगुणनिधानत्वात् (पुरिससीह्णाणंति) पुरुषसिंहेभ्यः; कर्मवैरिषु निर्देयशूरत्वात् (पुरिसवर-पुडरीआणंति) पुरुषवरपुण्डरीकेभ्यः; पुरुषेषु चरं-प्रधानं यत्पुण्डरीकं-श्वेतपद्मं तत्पुण्डरीकं-यथा पुण्डरीकं पद्मे जातं जलैर्बृद्धं जलपद्मौ त्यक्त्वा उपरि तिष्ठति, एवं भगवंतोऽपि कर्मकर्मिभ्यो उत्पन्नाः भोगजलेन वृद्धाः कर्ममोगौ त्यक्त्वा पृथग् तिष्ठन्ति (पुरिसवरगन्धहृत्पीणं) पुरुषवरगन्धहृत्तिभ्यः; यथा गन्धहृत्स्तिभ्यो गन्धे अन्ये गजाः पलायन्ते तथा भगवत्प्रभावेण बुभिक्षावयोऽपि (लोगुत्तमाण) लोकेषु-भव्यमसूहेषु चतुस्त्रिंश-दतिशाययुक्तत्वात् उत्तमस्तेभ्यो लोकोत्तमेभ्यः (लोगनाहाण) लोकाना-भव्यानां नाथेभ्यो-योगक्षेमकारिभ्यः; तत्र योगः-अप्राप्तज्ञानादिप्रापणं क्षेमं च-प्राप्तज्ञानादिरक्षणं (लोगहिआण) लोकानां-सर्वजीयानां हितेभ्यो-हितकारकेभ्यो, दयाप्ररूपकत्वात् (लोगपईवाणं) लोकप्रदीपेभ्यः; मिथ्यात्वध्वान्तनाशकत्वात् (लोगप-ज्जोअगराणं) लोकप्रथोतकरेभ्यः; सूर्यवत् सर्ववस्तुप्रकाशकत्वात् (अभयवयाणं) भयानां अभयः अभय तद्वापकेभ्यः; भयानि सप्त, तथा-मनुष्यस्य मनुष्याङ्गं इहलोकभयं १ मनुष्यस्य देवादेर्भयं परलोकभयं २ धनादिप्रहणाङ्गं आदानभयं ३ बाह्यनिमित्तनिरपेक्ष भयं अकस्मान्ङ्गं ४ आजीविकाभयं ५ मरणभयं

७ अपग्रशीभयं ८ चेति (चक्रबुदयाणं) चक्षुःसमानश्रुतज्ञानदायकेभ्यः (मग्गदयाणंति) मार्गस्य-सम्यग्दर्शनादिमोक्षमार्गस्य दायकेभ्यः, यथा केचिज्जनाश्रौरैर्लुण्ठितधना लोचने पट्टबन्धं कृत्वा उन्मार्गे पातिताः स्युस्तेषां कोऽपि पट्टकापनयनेन धनार्पणेन मार्गदर्शनेन च उपकारी भवति एवं, भगवन्तोऽपि कषायैर्लुण्ठिताधर्मधनानां मिथ्यात्वाच्छादितविवेकनयनानां श्रुतज्ञानसद्धर्मसुक्तिमार्गदानेन उपकारिणो भवन्ति, (सरणदयाणंति) भवभीतानां शरणदायकेभ्यः (जीवदयाणंति) जीवनं जीवः-सर्वथा मरणाभात्रस्तदायकेभ्यः, क्वचिद् 'बोहिदयाणंति' पाठस्तत्र बोधिः-सम्यक्त्वं तदायकेभ्यः (धम्मदयाणंति) धर्मः-चारित्र्यरूपस्तद्दायकेभ्यः (धम्मदेसयाणंति) धर्मोपदेशदायकेभ्यः, धर्मदेशकत्वं च एतेषां धर्मस्वामित्वे सति, न पुनर्नटवदिति दर्शयन्नाह-(धम्मनायगाणंति) धर्मनायकेभ्यः (धम्मसारहीणंति) धर्मस्य सारथ्य इव, यथा सारथिः उन्मार्गे गच्छन्तं रथं मार्गं आनयति एवं भगवन्तोऽपि मार्गभ्रष्टं जनं मार्गं आनयंति, अत्र च मेघकुमारदृष्टान्तो यथा—एकदा श्रीकीरस्वामी राजगृहे समवसूतः, तत्र श्रेणिकधारिण्योः सुतो मेघकुमारः प्रतिबुद्धः, कथमपि पितरौ आपृच्छ्याष्टौ प्रियाः परित्यज्य दीक्षां गृहीतवान्, प्रसुणा च शिक्षार्थं स्थवि-राणां अर्पितः, तत्र अनुक्रमेण संस्तारककरणे द्वारपार्श्वे मेघकुमारस्य संस्तारक आगतः, ततः पाश्र्वणद्यार्थं गच्छदागच्छत्साधुपादरजोभिर्भरितः मेघकुमारः समग्रायां रजन्यां क्षणमपि निद्रां न प्राप्तः, चिन्तयामास-क मे सुखशय्या क्व चेदं भ्रूलुठनं?, कियत्कालं इदं दुःखं मया सोढव्यं?, ततः प्रातः प्रसुमापृच्छ च गृहं

यास्यामीति प्रभाते प्रसुपाभ्रमागतः, प्रसुणाऽपि मधुरवचनेन आभाषितः—वत्स ! त्वया निद्रि एवं बुद्ध्यां
 कृतं, पर अविधारित एतत्, नरकादिदुःखाद्ये कियदेतद् दुर्लभं !, तान्यपि दुःखानि सागरोपमाणि अनेकानि
 यायत् प्राणिना बहुशः सोढानि, किञ्च-धरमग्निमि पवेसो वरं यिसुद्धेण कम्पुणा मरणं । मा गह्निगव्ययभ्रजे
 मा जीअं चलिअसीलस्स ॥ १ ॥ तथा इदं चारिआदिकष्टानुष्ठान महत्ते फलाय भवति, यथा त्वयैव पूर्वमय
 अनुभूत धर्मार्थं कष्टं एतावत्फलप्राप्तकं अभवत्, शृणु ततः पूर्वमेवान्, यथा इतस्तृतीये भवे धैताढ्यभूमौ
 पद्दन्तः शुभ्रो हस्तिनीसहस्रभर्त्ता सुमेरुप्रभनामा त्वं गजराजोऽसूः, अन्यदा दायानलाङ्गीतः पलायमान
 सृष्टितः पङ्कपङ्कल एक सरः प्रातः तत्र चाज्ञातमार्गः पक्षे निमग्नो नीरात्तीराच भ्रष्टः, पूर्वैरिहस्तिना दन्तैर्ह-
 न्यमानः सप्त दिनानि देवनां अनुभूय सर्विशं शत आयुः समाप्य विन्ध्याचले रक्तवर्णश्चतुर्दन्तः सप्तहस्तिनी-
 ज्ञातभर्त्ता हस्ती जातः, क्रमेण च दायानलं हृष्टा जातजातिस्मरणः पूर्वमत्र स्मृतवान्, ततो दावानलपराभ-
 वरक्षणाय योजनपरिमित मण्डलं कृतवान्, तत्र वर्षाणां आदौ मध्ये अन्ते च यत् किञ्चित् तृणवल्ल्यादि
 भगति तत् सर्वं उन्मूलयति, अन्यदा च दायानलाङ्गीताः सर्वे वनजीवास्तन्नण्डलं व्यास्रयन्तः, त्वमपि ज्ञीघ्र
 आगत्य तत्र मण्डले स्थितः, कदाचिद् देहकण्टूयनेच्छया एकं पादं उत्पाटितवान्, उत्पाटिते च तस्मिन् पादे

१ चरन्तौ प्रवेतो वरं विदुष्येन कर्णेण मण ॥ मा पृटीग^पतभगो मा जीविव एगडितशीलल ॥ १॥ २ भसटपममपपःवेनाप्युडभगप पादला
 नोचनेन ३ ताशरालक्षणार् ४ प्रियापरं कुग गामेरमल ॥

अन्यत्र साङ्कीर्ण्यपीडितः शशकस्तत्र आगत्य स्थितः, गात्रं कण्डूयित्वा च पादं सुञ्चन् शशकं दृष्ट्वा तद्दयया सार्द्धं दिनद्वयं तथैव पादं स्थापितवान्, उपशान्ते च दावानले सर्वेषु जीवेषु स्वस्थानं गतेषु विलगितपादो झटिति भूमौ पतितः, ततो दिनत्रयं क्षुधया तृषा च पीडितः कृपापरः शतवर्ष आयुः परिपाल्यात्र श्रीकथा-रिण्योः पुत्रत्वेन जातस्त्वं; ततो भो मेघ ! तदानीं तिर्यग्भवेऽपि त्वया धर्मार्थं तत्कष्टं सोढं तर्हि जगद्वन्द्यसाधूनां चरणैर्घट्टयमानः किं दूयसे ? इत्याद्युपदेशेन भगवता धर्मे स्थिरीकृतः, अवाप्तजातिस्मरणो नेत्रे विमुच्यान्यत् सर्वं शरीरं मया व्युत्सृष्टं इत्यभिग्रहं कृतवान्, क्रमात् निरतिचारं चारित्रमाराधयन्ते मासिकीं संलेखनां कृत्वा विजयविमाने सुरोऽभवत्, ततश्च्युतो महाविदेहे सेत्स्यति, इति श्रीमेघकुमारकथा ॥

इति महोपाध्यायश्रीकीर्तिविजयगणेशिष्योपाध्यायश्रीविनयविजयगणिविरचितायां

कल्पसुबोधिकायां प्रथमं व्याख्यानं समाप्तम् ।

॥ अथ द्वितीयं व्याख्यानं प्रारभ्यते ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

(धम्मपरणाउररतभणवहीणं) व्रतः समुद्राभतुंथीं हिमपानिति चत्वारोऽन्तास्तेषु प्रसुतया भवाब्बातुरन्ताः-
 चातुरन्तास्पाणिनः पर्वविभा ये नरुवर्त्तिनस्ते चातुरन्तचक्रुपत्तिनः। धर्मस्य यराः-श्रेष्ठाः चातुरन्तचक्रुवर्त्तिनो
 धर्मपरणातुरन्तापक्रुवर्त्तिनः, धर्मनागता इत्यर्गो, तेभ्यः (वीयो) समुद्रे मज्जतां द्वीप इव ससारसमुद्रे आधारः,
 (ताणं) प्राणं-अनर्गप्रसिमातावेतुः, तता एव (सरणं) कर्मोपद्रयेभ्यो भीतानां शरणं (गर्हं) गम्यते सौ-
 रभ्याग पुस्तीराभीगते गतिः (पइडा) भयहूपपतत्प्राणिनो अयलम्पनं, वीयो ताणं इत्यावीनि पवानि प्रथमा-
 न्तान्गणि चातुरार्गीपक्रुभन्तातागं द्याक्त्वेयानि (अस्पद्धिहययनानयंमणशराणं) अप्रतिहते-कटकुट्याविभि-
 रस्मरिते परे-प्रणाने ज्ञानपर्षने-केवलज्ञानपर्षने धरन्ति ये ते तथा तेभ्यः (विअइउमाणं) व्यावृत्तं -
 गते एव-गातिकर्माणि चेभ्यस्ते द्यापुत्तन्प्रधानस्तेभ्यः (जिणाणं) रागद्वेषजेतृभ्यः (जावयाणं) उपदेगवा-
 नाणिना भवगसारे रागापिजापकास्तेभ्यः (तिताणं) भयसमुद्रं तीर्णेभ्यः (तारयाणं) सेवकानां तारकेभ्यः
 (मुत्तानं) सर्वतपणुलेभ्यः (घोक्काणं) अन्येषां घोफेभ्यः (मुत्तानं) मुक्तेभ्यः कर्मपजुरात् (मोअगाण)
 रोपकानां घोफेभ्यः (सन्पन्नूणं) सर्वज्ञेभ्यः (सन्पपरिसीणं) सर्ववर्षिभ्यः (सिधं) निरुपद्रवं (अपल)

अचलं (अरुंअं) अरुंजं-रोगरहितं (अणंतं) अनन्तं, अनन्तवस्तुविषयज्ञानस्वरूपत्वात् (अक्खयं) क्षयरहितं, साद्यतन्तत्वात् (अब्वाबाहं) व्यावाधारहितं (अपुणराविति) पुनरावृत्तिः-पुनरागमनं तेन रहितं, अंधविधं (सिद्धिगइनामधेयं) सिद्धिगतिनामकं (ठाणं संपत्ताणं) यत्स्थानं तत्सम्प्राप्तेभ्यः (नमो जिणाणं) नमो जिनेभ्यो (जिअभयाणं) जितभयेभ्यः, एवं सर्वजिनान्नमस्कृत्याथ शक्रः श्रीवीरं नमस्करोति-(नमोऽत्थुणं समणस्स भगवओ महावीस्स) नमोऽस्तु श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य (पुब्बतित्थयरनिद्धिस्स) पूर्वतीर्थङ्करैः निर्दिष्टस्य (जाव संपाविकामस्स) यावत् सिद्धिगतिनामकं स्थानं सम्प्राप्तुकामस्य, श्रीवीरो हि अथ भुक्तिं यास्यतीत्येवं विशेषणं, इमानि सर्वाण्यपि विशेषणानि चतुर्थ्यर्थेष्वथेकवचनान्तानि ज्ञेयानि, (वंदामि णं भगवंतं तत्थगयं इहगए) वन्दे अहं भगवंतं तत्रगतं-देवानन्वाकुक्षौ स्थितं इत्यर्थः, अत्र स्थितोऽहं (पासड मे भगवं तत्थगए इहगयंति कहु) पश्यतु मां भगवान् तत्र स्थित इह स्थितं इति उक्त्वा (समणं भगवं महावीरं) श्रमणं भगवन्तं महावीरं (वंदइ नमंसइ) वन्दते नमस्यति (वंदित्ता नमंसित्ता) वन्दित्वा नमस्यित्वा (सीहासणवरंसि पुरत्थाभिमुहे सन्नि सणणे) पूर्वाभिमुखः सिंहासने सन्निषण्णः, उपविष्ट इत्यर्थः (ताए णं तस्स सक्कस्स देविंदस्स देवरत्तो) ततः तस्य शक्रस्य देवेन्द्रस्य देवानां राज्ञः (अयमेआरूवे) अयं एतद्रूपः (अब्भत्थिए) आत्मविषय इत्यर्थः (चिंतिए) चिन्तात्मकः (पत्थिए) प्रार्थितः-अभिलाषरूपः (मणेगए) मनोगतो, न तु वचनेन प्रकाशितः, ईदृशः (संकप्पे) संकल्पो-विचारः

(समुत्पत्तिस्था) समुत्पन्नः ॥ (११) ॥ कोऽसौ इत्याह-(न खलु एवं भूअं) न निश्चयेन एतद् भूतं, अतीत-
 काले (न भव्वं) न भवति एतत्, वर्तमानकाले (न भविस्सं) एतत् न भविष्यति, आगामिमि काले, किं
 तदित्याह -(जहं अरहंता वा) यत् अर्हन्तो वा (चक्रवर्ती वा) चक्रवर्त्तिनो वा (बलदेवा वा) बलदेवा वा
 (बासुदेवा वा) बासुदेवा वा (अंतकुलेसु वा) अन्तकुलेषु इत्यर्थः (पंतकुलेसु वा) प्रान्तकुलेषु-
 अधमकुलेषु (तुच्छकुलेसु वा) तुच्छाः-अल्पकुटुम्बास्तेषां कुलेषु वा (वरिष्कुलेसु वा) वरिद्रा-निर्धनास्तेषा
 कुलेषु वा (क्विणकुलेसु वा) कृपणाः-अदातारस्तेषा कुलेषु वा (भिक्षुवागकुलेसु वा) भिक्षाकाः-तालाचरा-
 स्तेषा कुलेषु वा (माहणकुलेसु वा) ब्राह्मणकुलेषु वा, तेषां भिक्षुकत्वात्, एतेषु (आयाइसु वा) आगता
 अतीतकाले (आयाइति वा) आगच्छन्ति वर्तमानकाले (आयाइस्संति वा) आगमिष्यन्ति अनागतकाले,
 पंतन्न भूतमित्यदियोगः ॥ (११) ॥ तर्हि अर्हदादयः ४ केषु कुलेषु उत्पद्यन्ते ? इत्याह-(एष खलु) एवं-अनेन
 प्रकारेण खलु-निश्चये (अरहंता वा) अर्हन्तो वा (चक्रवर्ती वा) चक्रवर्त्तिनो वा (बलदेवा वा) बलदेवा
 वा (बासुदेवा वा) बासुदेवा वा (उगगकुलेसु वा) उग्राः-श्रीआदिनाथेन आरक्षकतया स्थापिता जनाः तेषां
 कुलेषु (भोगकुलेसु वा) भोगाः-गुरुमया स्थापिताः तेषां कुलेषु (रायन्नकुलेसु वा) राजन्याः-श्रीऋषमदेवेन
 मित्रस्थाने स्थापिताः तेषां कुलेषु वा (इक्खागकुलेसु वा) इक्ष्वाकाः-श्रीऋषमदेवबंधोद्भवाः तेषां कुलेषु वा (वृत्ति-
 यकुलेसु वा) क्षत्रियाः-श्रीआदिदेवेन प्रजालोक्तया स्थापिताः तेषां कुलेषु (हरिवसकुलेसु वा) तत्र 'हरि'-

त्ति पूर्वभववैरिसुरानीतहरिवर्षक्षेत्रयुगलं तस्य वंशो हरिवंशस्तत्कुलेषु (अन्नयरेसु वा) अन्यतरेषु वा (तह-
 प्पगारेसु विसुद्धजाइकुलवंसेसु) विशुद्धे जातिकुले यत्र ते तथा एवंविधेषु वंशेषु, तत्र जातिः-मातृपक्षः कुलं-
 पितृपक्षः, ईदृशेषु कुलेषु (आयाइंसु वा) आगता अतीतकाले (आयाइति वा) आगच्छन्ति वर्तमानकाले
 (आयाइस्संति वा) आगमिष्यन्ति अनागतकाले, न तु पूर्वोक्तेषु ॥ (१७) ॥ तर्हि भगवान् कथं उत्पन्न ?
 इत्याह-(अत्थि पुण एसेऽवि भावे) अस्ति पुनः एषोऽपि भावो भवितव्यताख्यः (लोगच्छेरयभूर) लोके
 आश्चर्यभूतः (अणंताहिं उस्सप्पिणीओसप्पिणीहिं) अनन्तासु उत्सप्पिण्यवसप्पिणीषु (विइक्कंताहिं समुप्पज्जइ)
 व्यतिक्रान्तासु ईदृशः कश्चित्पदार्थ उत्पद्यते, तत्रास्यां अवसप्पिण्यां ईदृशानि दश आश्चर्याणि जातानि, यथा-

उवसग्ग १ गब्भहरणं २ इत्थीतित्थं ३ अभाविआ परिसा ४ । कण्हस्स अवरकंका ५ अवयरणं चंदसूराणं
 ६ ॥ १ ॥ हरिवंसकुलुप्पत्ती ७ चमरुप्पाओ ८ अ अट्टसय सिद्धा ९ । अस्संजयाण पूआ १० दसवि अणंतेण
 कालेणं ॥ २ ॥ व्याख्या—'उवसग्ग'त्ति उपसर्गा-उपद्रवाः; ते हि श्रीवीरस्वामिनः छद्मस्थावस्थायां अग्रे
 वक्ष्यमाणा बहवोऽभवन्, किञ्च-अस्य भगवतः केवल्यवस्थायां अपि स्वप्नभावप्रशमितसर्वोपद्रवस्यापि
 स्वशिष्याभासेन गोशालकमात्रेणापि उपद्रवः कृतः, तथाहि-एकदा श्रीवीरो विहरन् श्रावस्त्र्यां समवसृतः,
 गोशालकोऽपि जिनोऽहं इति लोके ख्यापयन् तत्रागतः, ततो द्वौ जिनौ श्रावस्त्र्यां वर्तते इति लोके प्रसिद्धिर्जाता,
 तां श्रुत्वा श्रीगौतमेन भगवान् पृष्टः-स्वामिन् ! कोऽसौ द्वितीयो जिन इति स्वं ख्यापयति?, श्रीभगवानुवाच-

गौतम! नायं जिनः, किंतु शरवणग्रामवासी मङ्गलेः सुभद्राभार्यायां गोबहुलब्राह्मणगोशालायां जातत्वात्
 गोशालनामा अस्माक एव शिष्यीभूतोऽस्मत्त एव किञ्चिद् बहुश्रुतीभूतो सुधा स्वं जिन इति कथापयति, ततः
 सर्वतः प्रसिद्धां इमां वाचां आकर्ष्यं कष्टो गोशालो गोचरवर्षागत आनन्दनामानं भगवच्छिष्यं जगाद-भो
 आनन्द! एकं दृष्टान्तं शृणु, यथा-केचिद्वणिजो घनोपार्जनाय विविधक्रयाणकपूर्णशकटाः परदेश गच्छ-
 न्तोऽरण्यं प्रविष्टाः, तत्र जलाभावेन तृपाकुला जलं गवेपयन्तः चत्वारि वल्मीकशिखराणि पश्यन्ति स्म, तत-
 सौरेकं शिखर स्फोटितं, तस्माद्विपुलं जल निर्गतं, तेन जलेन गतपिपासाः पयःपात्राणि पूरितवन्तः, तत
 एकैव दृष्टेनोक्तं-सिद्ध अस्माकं समीहितं, अथ मा स्फोटयन्तु द्वितीयं शिखर इति निवारिता अपि
 द्वितीयं स्फोटयामासुः, तस्माच्च सुवर्णं प्राप्तवन्तः, तथैव दृष्टवारिता अपि तृतीयं स्फोटितवन्तः, त
 स्माद्रत्नानि प्राप्य तथैव बहुवारिता अपि लोभान्धाद्यतुर्थं अपि स्फोटयन्ति स्म, तस्माच्च प्रादुर्भूतेन
 दृष्टिचिषसर्पेण सर्वेऽपि स्वदृष्टिपातेन पञ्चत्वं प्रापिताः, स हितोपदेशको वणिक् तु न्यायित्वात् आसन्न-
 देवतया स्वस्थाने मुक्तः, एवं तव धर्माचार्योऽपि पृतावत्या स्वसम्पदा असन्तुष्टो यथातथाभाषणेन मा रोपयति,
 तेनाह स्वतपस्तेजसा धक्ष्यामि, ततस्त्व शीघ्रं तत्र गत्वा एव अर्थं तस्मै निवेदय, त्वां च दृष्टवणिजमिव
 द्वितीयदेशकत्वात् जीवन्त रक्षिष्यामीति श्रुत्वा भीतोऽसौ मुनिर्भगवदग्रे मवं व्यतिकरं कथितवान्, ततो
 भगवतो उक्तं-भो आनन्द! शीघ्रं त्व गौतमादीन् मुनीन् कथय यत् एव गोशाल आगच्छति, न केनाप्यस्य

संभाषणं कर्त्तव्यं, इतस्ततः सर्वेऽपसरन्तु, ततस्तैस्तथा कृते गोशाल आगत्य भगवन्तं अवादीत्-भो काश्यप ! किमेवं वदसि यदयं गोशालो मङ्गलिपुत्र इत्यादि, स तव शिष्यस्तु मृतः, अहं तु अन्य एव परीषहसहनसमर्थं तच्छरीरं ज्ञात्वा अधिष्ठाय स्थितोऽस्मि, एवं च भगवत्तिरस्कारं असहमानो सुनक्षत्रसर्वाभुभृती अनगारौ मध्ये उत्तरं कुर्वाणौ तेन तेजोलेश्यया दग्धौ, स्वर्गं गतौ, ततो भगवता उक्तं-भो गोशाल ! स एव त्वं, नान्यो, मुधा किं आत्मानं गोपयितुं शक्यः, यथा कश्चित् चौर आरक्षकैर्दृष्टोऽङ्गुल्या तूणेन वा आत्मानमाच्छादयति स किं आच्छादितो भवति ?, एवं च प्रभुणा यथास्थितेऽभिहिते स दुरात्मा भगवदुपरि तेजोलेश्यां सुमोच, सा च भगवन्तं त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य गोशालकशरीरं प्रविष्टा, तथा च दग्धशरीरो विविधां वेदनां अनुभूय सप्तमरात्रौ मृतः, भगवानपि तस्यास्तापेन पणमासीं यावच्छोहितवर्चोवाधां अनुभूतवान्, तदेवं नामस्मरणशमितसकलदुःखस्य भगवतोऽप्येवं यदुपसर्गस्तदाश्चर्यं ? 'गन्धर्हरणं'ति गर्भस्य हरणं-उदरान्तरमोचनं तत् कस्यापि जिनस्य न भूतपूर्वं श्रीवीरस्य जातं इत्याश्चर्यं ? 'इत्थीतित्थ'न्ति

१ कर्मोदयमात्रजन्येयं, न गोशालकतेजोलेश्योक्तयेति तु सूत्रानवबोधत एव । २ यथा मल्लीजिनस्य ज्ञात्वेन प्रतिमादि न क्रियते, आश्चर्यरूपत्वात्तस्य, तद्वद्विदमपि न कल्याणकतामवाप्ति, न च स्थानवस्तुप्रभृतिभिः स्पष्टे व्यापके व्याख्याते व्याप्यकल्याणकल्याणानस्य प्रहृणं मुद्विमतामहं, स्पष्टं न चोक्तं कल्याणकपरिगणनायां, श्रीवीरस्य स्युतिजन्मवीशकैचलमोक्षरूपाणां पञ्चकमेव कल्याणानां पञ्चाशते चान्द्रकुलीनाभयदेवसूरिभिरुक्तं

तीर्थंकरा हि भगवन्तः पुरुषोत्तमा एव भवन्ति, अत्रावसर्पिण्यां च मिथिलापतिऋम्भराजस्य पुत्री मल्लिनाम्नी
 एकोनविंशतितमजिनत्वेनोत्पन्ना तीर्थं प्रवर्तितवतीति आश्चर्यं (३) 'अमाविया परिस'ति अमाविता पर्यवृ,
 भगवतो हि देशाना कदापि निष्कला न भवति, अत्र च समुत्पन्नकेवलेन श्रीवर्धमानस्वामिना प्रथममव-
 सरण एव देशाना वृत्ता, न च तथा कस्यापि विरतिपरिणामो जात इत्याश्चर्यं (४) 'कण्हस्स'ति कृष्णस्य-
 नवमवासुदेवस्य द्रौपदीनिमित्तं अपरकङ्कागमनं आश्चर्यं, तच्चैव-पुरा किल पाण्डवभार्यया द्रौपया
 असत्यतत्वाभारवस्य अभ्युत्थानादि न कृत, तेन च रुष्टेन तस्याः कष्टे पातनार्थं घातकीखण्डभरते अपरक-
 ङ्काराजधानीप्रभोः पद्मोत्तरस्य स्त्रीलुब्धस्य पुरतो रूपवर्णनं कृत, तेनापि स्वमित्रदेवद्वारा द्रौपदी स्वगृह आना-
 यिता, इतश्च पाण्डवमात्रा कुन्त्या विश्वपितेन कृष्णेन द्रौपदीगवेपणव्यग्रेण नारदमुन्वादेव स समाचारो
 लब्धः, ततः सोऽपि आराधितसुस्थितवेवताप्रदत्तमार्गो द्विलक्षयोजनायाम लवणसमृद्धं अतिक्रम्य अपरकङ्कां
 गतः, तत्र च तर्जितपाण्डवं पद्मोत्तर नरसिंहरूपकरणेन विजित्य द्रौपदीवचसा जीवन्तं मुक्त्वा च द्रौपया
 सह पश्चाद्द्वलितः, बलमानश्च शङ्खं आपूरितवान्, तच्छब्दं श्रुत्वा च तत्र विहरमानमुनिमुब्रजिनवचनेन
 कृष्ण आगत ज्ञात्वा मिलनोत्सुकः कपिलवासुदेवोऽपि जलधितदमुपेत्य शङ्खं आपूरितवान्, ततो मिथः
 शङ्खशब्दौ मिलितौ, ततोऽस्यां अवसर्पिण्या कृष्णस्य अपरकङ्कागमन आश्चर्यं (५) 'अवयरणं चक्षुराणं'ति
 यत् कौशाम्ब्यां भगवतः श्रीवर्धमानस्वामिनो वन्द्यतार्थं मूलविमानेन सूर्यचन्द्रमसौ उत्तीर्णौ तदाश्चर्यं (६)

‘हरिवंसकुलुप्पत्ति’त्ति, सा चैवं-कुत्रचिन्नगरे केनचिद्राज्ञा वीरकशालापतिभार्या वनमालानाम्नी सुरूपेति स्वान्तःपुरे क्षिप्ता, स च शालापतिस्तस्या वियोगेन विकलौ जातो, यं कञ्चन पश्यति तं वनमाला वनमालेति जल्पयति, एवं च कौतुकाक्षिप्तैरनेकैलोकैः परिधृतः पुरे भ्रमन् वनमालया समं क्रीडता राज्ञा दृष्टः, ततश्चास्माभिरनुचितं कृतं इति चिन्तयन्तौ तौ दम्पती तत्क्षणाद्विद्युत्पातेन मृतौ हरिवर्षक्षेत्रे युगलित्वेन समुत्पन्नौ, शालापतिश्च तौ मृतौ भ्रुत्वा आः पापिनोः पापं लग्नं इति सावधानोऽभूत्, ततोऽसौ वैराग्यात्तपस्तप्तवः व्यन्तरोऽभूत्, विभङ्गज्ञानेन च तौ दृष्ट्वा चिन्तितवान्-अहो इमौ मद्द्वैरिणौ युगलसुखं अनुभूय देवौ भविष्यतस्तत इमौ दुर्गतौ पातयामीति विचिन्त्य स्वशक्त्या संक्षिप्तदेहौ तौ इहानीतवान्, आनीय च राज्यं दत्त्वा सप्त व्यसनानि शिक्षितौ, ततस्तौ तथाभूतौ नरकं गतौ, अथ तस्य वंशो हरिवंशः, अत्र युगलिकस्याज्ञानयनं शरीरायुःसंक्षेपणं नरकगमनं चेति सर्वं आश्चर्यं (७) ‘चमरूपाओ’त्ति चमरस्य-असुरकुमाराराजस्य उत्पातः, स चैवं-पूरणानामा ऋपिस्तपस्तत्त्वा चमरेन्द्रतया उत्पन्नः, स च नवोत्पन्नः शिरःस्थं सौधमेन्द्रं विलोक्य कोपाक्रान्तः परिधं गृहीत्वा श्रीवीरं शरणीकृत्य सौधमेन्द्रात्मरक्षकांस्त्रासयन् सौधमवितंसकविमानवेदिकायां पादं सुक्त्वा शक्रं आक्रोशयामास, ततो रुष्टेन जाज्वल्यमानं वज्रं तं प्रति सुक्तं, ततोऽसौ भीतो भगवत्पादयोर्लीनः, ततो ज्ञातव्यतिकरेण इन्द्रेण रुहसाऽऽगत्य चतुरङ्गुलाप्राप्तं वज्रं गृहीतं, भगवत्प्रसादान्मुक्तोऽसीत्युक्त्वा चमरो मुक्तः, इयं चमरस्योर्ध्वगमनं आश्चर्यं (८) ‘अट्टसय’त्ति

एकस्मिन् समये उत्कृष्टावगाहनावन्तः अष्टाधिकशतमिता न सिध्यन्ति, ते च अस्यां अवसर्पिण्यां सिद्धाः। यतः—'दृपभो ? दृपमस्य सुता ९९ भरतेन विवर्जिताश्च नवनवतिः । अष्टौ भरतस्य सुताः १०८ शिवगता एकसमयेन ॥ १ ॥ (९) 'असंजयाणं'ति असंपंताः—असंयमवन्तः आरम्भपरिग्रहप्रसक्तास्तेषां पूजा, संपता एव सर्वदा पूज्यन्ते, अस्यां अवसर्पिण्यां तु नवमदशमजिनयोरन्तरे असंपतानां अपि ब्राह्मणादीनां पूजा प्रवृत्तेति आश्चर्यं (१०)

इमानि दशापि आश्चर्याणि अनन्तकालातिक्रमे अस्यां अवसर्पिण्यां जातानि, एव च कालसाम्यात् शोषेण्यपि चतुर्षु भरतेषु पञ्चसु पेरयतेषु च प्रकारान्तरेण दश आश्चर्याणि ज्ञेयानि । अथ दशानां आश्चर्याणां तीर्थन्यक्तिः—अष्टाधिकशतसिद्धिगमनं श्रीऋषभतीर्थं १ हरिवंशोत्पत्तिः शीतलतीर्थं २ अपरकङ्कागमन श्रीनेमितीर्थं ३ स्त्रीतीर्थकरी महितीर्थं ४ असंतपूजा सुविधिजिनतीर्थं ५, शोषाणि च उपसर्गं ६ गर्भापहार- २ अभाविता पर्यत् ३ चमरोत्पत्ता ४ चन्द्रसूर्यावतरणलक्षणानि ५ पञ्च आश्चर्याणि श्रीवीरतीर्थं, एकं तावत् आश्चर्यं इदं, अपरञ्च—(नामगुत्तस्स वा कम्मस्स) नाम्ना गोत्रं इति प्रसिद्धं यत्कर्म गोत्राभिधानं कर्म- त्यर्थः तस्य, किंविशिष्टस्य ? (अकल्बीणस्स) अक्षीणस्य, स्थितेः अक्षयेण (अवेइअस्स) अवेदितस्य रसस्य अपरिभोगेन (अणिञ्चिण्णस्स) अनिर्जाणस्य, जीवप्रवेशेभ्योऽपरिशदितस्य, ईदृशस्य गोत्रस्य—नीचिर्गोत्रस्य (उदण्ण) उदयेन भगवान् ब्राह्मणीकुक्षौ उत्पन्न इति योगः ।

तच्च नीचैर्गोत्रं भगवता स्थूलसप्तविंशतिभवापेक्षया तृतीयभवे बद्धं, तथाहि-प्रथमभवे पश्चिममहाविदेहे नयसारनामा ग्रामपतिः, स चैकदा काष्ठनिमित्तं वनं गतः, तत्र मध्याह्ने भोजनसमये सार्धश्रष्टान् साधून् दृष्ट्वा हृष्टश्चिन्तितवान्-अहो मे भाग्यं ! यदस्मिन् समये अतिथिसमागमः, ततः परमप्रमोदेन साधवोऽशनपानादिभिः प्रतिलम्बिताः; पश्चाद्भोजनानन्तरं साधून् नत्वा उवाच-चलन्तु महाभागा ! मार्गं दर्शयामि, ततो मार्गं गच्छद्भिः साधुभिर्योग्योऽयमिति धर्मोपदेशेन सम्यक्त्वं प्रापितः, अन्ते च नमस्कारस्मरणपूर्वं सृत्वा द्वितीयभवे सौधर्मदेवलोके पत्योपमायुर्देवो जातः, ततश्च्युत्वा तृतीयभवे मरीचिनामा भरतचक्रवर्तिपुत्रो जातः, स च प्राप्तवैराग्यः श्रीऋषभदेवपार्श्वे प्रव्रजितः स्थविरपार्श्वे एकादशार्द्धीं अधीतश्च, एकदा च श्रीष्मकाले तापादिपीडितश्चिन्तितवान्-अतिदुष्करोऽयं संयमभारो मया निर्वोढुं न शक्यते ग्रहे गमनं च सर्वथा अनुचितं इति ध्यात्वाऽभिनवं वेषं रचितवान्, तथाहि-श्रमणास्त्रिदण्डविरताः अहं तु न तथा इति मम त्रिदण्डं चिह्नमस्तु, श्रमणा द्रव्यभावाभ्यां सुण्डाः अहं तु न तथेति मम शिरसि चूडा क्षुरसुण्डनं चास्तु, तथा श्रमणानां सर्वेभ्यः प्राणतिपातादिभ्यो विरतिर्मम तु स्थूलेभ्यः साऽस्तु, शीलसुगन्धाः साधवो नाहं तथेति मम चन्दनादिविलेपनमस्तु, तथा अपगतमोहाः श्रमणाः अहं तु मोहाच्छादित इति मे छत्रकं अस्तु, श्रमणा अनुपानद्वरणाः मम तु चरणयोरुपानद् अस्तु, श्रमणा निष्कषायाः अहं तु सकषाय इति इति मम काषाय्यं वस्त्रं अस्तु, श्रमणाः स्नानाद्विरताः मम तु परिमितजलेन स्नानं पानं चास्तु, एवं स्वबुद्ध्या

परिव्राजकधर्मं विकल्पितवान्, ततस्तं विरूपवेपं विलोक्य सर्वे जना धर्मं पृच्छन्ति, तत्पुरम्भ साधुधर्मं प्ररूप-
यति, देशनाशयत्या च अनेकान् राजपुत्रादीन् प्रतियोध्य भगवतः शिष्यतया यदाति, भगवता सहैव च
विहरति, एकदा भगवान् अयोध्यायां समवसतः, तत्र धन्वन्तर्य आगतेन भरतेन पृष्ट-स्वामिन् ! अस्यां पर्षदि
कोऽपि भरतक्षेत्रेऽस्यां चतुर्विंशतिकायां भाविजिनोऽस्ति?, भगवानुवाच-भरत ! तव पुत्रोऽयं मरीचिनामा
अस्यां अवसर्षिण्यां वीरनामा चतुर्विंशतीर्यकृत् ? विदेहे मूकाराजधान्यां प्रियमित्रनामा चक्री ? अत्रैव
भरते प्रथमो वासुदेवश्च ? भविष्यतीति श्रुत्वा हर्षितो भरतो गत्वा त्रिः प्रवक्षिणीकृत्य मरीचिं वन्दित्वा
अवदत्-भो मरीचि ! यावन्तो लाभस्ते त्वयैव लब्धाः, यतस्त्वं तीर्थकरो वासुदेवश्चक्री च भविष्यसि, अहं
च तव परिव्राज्य न वन्दे, किंतु त्वं चरमतीर्थकरो भविष्यसीति चन्दे इति पुनः पुनः स्तुत्वा भरतः
स्वस्थान गतः, मरीचिरपि तत् श्रुत्वा हर्षोद्वेकाधिर्यवीं आस्फोट्य नृत्यन्नदं अबोचत्-प्रथमो वासुदेवोऽहं,
मूकायां चक्रवर्ष्यहम् । चरमस्तीर्थराजोऽहं, ममाहो उत्तमं कुलम् ॥ १ ॥ आयोऽहं वासुदेवानां, पिता मे चक्रव-
र्तिनाम् । पितामहो जिनेन्द्राणां, ममाहो उत्तमं कुलम् ॥ २ ॥ इत्थ च मदकरणेन नीचैर्गोत्र-यद्धवान्,
यतः--जाति १ लाभ २ कुल ३ श्वर्य ४ धल ५ रूप ६ तपः ७ श्रुतैः ८ । कुर्वन् मय पुनस्तानि, हीनानि लभते
जनः ॥ ३ ॥ ततो भगवति निर्धृते प्राग्यज्जानान् प्रतियोध्य साधूनां शिष्यान् कुर्वन् तैः सह विहरति, एकदा
च ग्लानीभूतस्य तस्य न कोऽपि वैयाधृत्यं करोति, तदा स चिन्तितवान्-अहो पते यद्वपरिचिता अपि पर-

कीया एव निर्ग्रन्थाः, ततो यदि नीरोगो भवामि तदैकं वैयावृत्त्यकरं शिष्यं करोमीति, क्रमेण च नीरोगो जातः, एकदा कपिलनामा राजपुत्रो देशनां निशम्य प्रतिबुद्धो मरीचिना प्रोक्तो-भो कपिल ! याहि साधुस-मीपे चारित्रं गृहाण, तदा कपिलेन प्रोक्तं-स्वामिन् ! भवद्दर्शने एव व्रतं ग्रहीष्यामि, तदा मरीचिखवाच-भो कपिल ! श्रमणास्त्रिदण्डविरताः अहं तु त्रिदण्डवानित्यादि सर्वं स्वरूपं कथितं, तथापि स बहुलकर्मा चारि-त्रपराङ्मुखः प्रोवाच-किं भवद्दर्शने सर्वथा धर्मो नास्ति?, तदा मरीचिना एष मम योग्यः शिष्य इति विचिन्त्य उक्तं-‘कविला इत्थंपि इहयंपि’ कपिल ! जैनमार्गेऽपि धर्मोऽस्ति मम मार्गेऽपि विद्यते, तत् श्रुत्वा च कपिलस्तत्पार्श्वे प्रव्रजितः, मरीचिरपि अनेन उत्सूत्रवचनेन कोटाकोटिसागरप्रमाणं संसारं उपार्जयामास, यत्तु किरणावलीकारेण प्रोक्तं ‘कविला इत्थंपि इहयंपीति’ वचनं उत्सूत्रमिश्रितमिति, तदुत्सूत्रभाषिणां नियमाद-नन्तः संसार इति स्वमतस्थापनरसिकतयेति ज्ञेयं, इदं हि तन्मतं-उत्सूत्रभाषिणस्तावन्नियमादनन्तः एव संसारः स्यात्, यदि च इदं मरीचिवचनमुत्सूत्रमित्युच्यते तदा अस्यापि अनन्तः संसारः प्रसज्यते, न चासौ सम्प-न्नः, तदिदं उत्सूत्रमिश्रितमिति, तच्चायुक्तं, उत्सूत्रभाषिणां अनन्त एव संसार इति नियमाभावात्, श्रीभ-गवत्यादिबहुग्रन्थानुसारेण उत्सूत्रभाषिशिरोमर्णेजमालिनिहृवस्यापि परिमितभवत्वदर्शनात्, न चोत्सू-त्रमिश्रत्वकथनेऽपि अस्य मरीचिवचनस्य उत्सूत्रत्वं अपगच्छति, विषमिश्रितास्तस्यापि विषत्वमेवेत्यलं

प्रसङ्गेन, ततोऽज्ञालोचिततत्कर्मो धतुरशीतिलक्षपूर्वाणि आयुः परिपालय मृत्वा चतुर्थं भवे ब्रह्मलोकं दशसाग-
 रस्थितिः सुराः सखातः, ततश्च्युतः। पञ्चमे भवे कोट्याकसन्निवेशे अशीतिलक्षपूर्वायुर्विप्रो भूत्वा विषयासक्तो
 निःशुक्रः प्रान्ते त्रिवर्ण्यभूत्वा षड्कालं संसारे भ्रान्तः, ते हि भवाः स्थूलभवमध्ये न गणयन्ते, ततः षष्ठे
 भवे स्थूणाया नगर्यां द्वासप्ततिलक्षपूर्वायुः पुण्यनामा द्विजस्त्रिवर्ण्यभूत्वा मृतः, सप्तमे भवे सौधर्मे कल्पे
 मध्यस्थितिः सूरोऽभूत्, ततश्च्युतोऽष्टमे भवे वैत्यसन्निवेशे पष्टिलक्षपूर्वायुः अग्निद्योतो नाम विप्रस्त्रिवर्ण्य-
 भूत्वा मृतो, नवमे भवे ईशानदेवलोके मध्यस्थितिकः सुरः, ततश्च्युतो दशमे भवे मन्दरसन्निवेशे षट्पञ्चाश-
 द्दक्षपूर्वायुरग्निभूतिनामा ब्राह्मणाः, अन्ते त्रिवर्ण्यभूत्वा एकादशे भवे तृतीयकल्पे मध्यस्थितिकः सुरः, तत-
 श्च्युतो द्वादशे भवे श्वेताम्न्यां नगर्यां चतुश्चत्वारिंशद्विंशत्पूर्वायुर्भारद्वाजनामा विप्रस्त्रिवर्ण्यभूत्वा मृतवा त्रयो-
 वशे भवे माहेन्द्रकल्पे मध्यस्थितिः सुरः, ततश्च्युतः कियत्कालं संसारे भ्रान्त्या चतुर्दशे भवे राजगृहे चतुर्विं-
 शद्विंशत्पूर्वायुः स्यावरो नाम विप्रस्त्रिवर्ण्यभूत्वा मृतः, पञ्चदशे भवे ब्रह्मलोके मध्यस्थितिको देवः, षोडशे भवे
 कोटिवर्षायुर्विभ्यभूतिनामा युधराजपुत्रः, सम्भूतिशुनिपांशान्ते चारित्रं गृहीत्वा वर्षसद्वत्तं बुस्तपं तपस्तप्यमानो
 मासोपवासपारणायां मधुरायां गोधेरचर्यार्थं गतः, तत्र एकया घेन्या तपःकृशत्वाद्भुवि पातितः, तद् दृष्ट्वा च

१ दुर्भाषितैरेकेनेष्णपुत्रेणामालाभा, ऋषिछेयावेपुंशो निरुपचरितो जैनधर्मे अत्र तु सोपचरित इति मलयगिरिपाशा, अगालेर्मण्यव्यरेणानन्ता
 अथा उक्ता एव च कोकप्रकाशे

परिणयनार्थं तत्रागतेन विद्यालवनन्दिनाम्ना पितृव्यपुत्रेण हसितः सन् कृपितस्तां धेनुं शृङ्गयोर्गृहीत्वा आकाशे
 भ्रमितवान्, निदानं चैवं कृतवान्—यदनेन उग्रतपसा भवान्तरे श्रुतिष्ठवीर्यो भूयासं, ततो मृत्वा सप्तदशे
 भवे महाशुके उत्कृष्टस्थितिः सुरः, ततश्च्युतः अष्टादशे भवे पौतनपुरे स्वपुत्रीकासुकस्य प्रजापते राज्ञो मुगा-
 वत्याः पुत्र्याः पत्न्याश्च कुक्षौ चतुरशीतिलक्षवर्षयुस्त्रिपृष्ठनामा वासुदेवः, तत्र चाल्येऽपि प्रतिवासुदेवशालिक्षे-
 त्रविघ्नकारिणं सिंहं विमुक्तशस्त्रः कराभ्यां विदारितवान्, क्रमेण च वासुदेवत्वं प्राप्तः, एकदा च शय्याभालकं
 आदिष्टवान्—यदस्मासु निद्राणेषु एते गायना गीतगानान्निवारणीयाः, तेन च गीतरसासक्तेन वासुदेवे निद्राणोऽपि
 ते न निवारिताः, ततः क्षणात् प्रतिबुद्धेन वासुदेवेन—आः पाप ! मदाज्ञापालनादपि तव गीतश्रवणं प्रियं, लभस्व
 तर्हि तत्फलं इत्युक्त्वा तत्कर्णयोस्तप्तं त्रपु क्षिप्तवान्, तेन च कर्णयोः कीलकप्रक्षेपकारणं कर्मोपाजितवान्; एवं
 च कृतानेकदुष्कर्मं ततो मृत्वा एकोनविंशो भवे सप्तमनरके नारकतया उत्पन्नः, ततो निर्गल्य विंशतितमे भवे
 सिंहः, ततो मृत्वा एकविंशतितमे भवे चतुर्थनरके, ततो निर्गल्य बहून् भवान् भ्रान्त्वा द्वाविंशो भवे मनुज्यत्वं
 प्राप्योपाजितशुभकर्म त्रयोविंशो भवे सूकायां राजधान्यां धनञ्जयस्य राज्ञो धारिण्या देव्याः कुक्षौ चतुरशी-
 तिलक्षपूर्वायुः प्रियमित्रनामा चक्रवर्ती बभूव, स च पोट्टिलाचार्यसमीपे दीक्षां गृहीत्वा वर्षकोटिं यावत् परि-

१ जिनभवात् प्राह षष्ठे भवे पोट्टिलकुमारः, श्रुतश्च सदृशरेऽभूदिति समवाये, उक्तभयग्रहणं गिना हि नान्यन्नग्रहणं षष्ठं श्रूयते . भगवत् इत्येतदेव
 षष्ठभयग्रहणतया स्वाक्यातमिति वाक्यस्य स्पष्टमर्थमनवगतुष्य यथारुचि कथनं स्थापानं न महिमतां मान्यं, नहि भयद्वयेन कस्याणकाालिसंगतिरुचिता

पाल्य चतुर्विंशतिनमे भये महाशुक्रे देवाः, ततश्च्युतः पञ्चविंशो भये इहेय भरतक्षेत्रे छत्रिणायां नगर्यां जित-
 शशुङ्गतेर्भद्रादेव्याः कृक्षो पञ्चविंशतियर्षलक्षानुर्नन्दनो नाम पुत्रः, स च पोटिलाचार्यपार्श्वे चारित्रं गृहीत्या
 गार्हपत्य मासक्षणैर्विशतिस्यानकाराथेन च तीर्थकरनामकर्म निकाच्य वर्षलक्षं चारित्रपर्यायं परिपाल्य
 मामिकया संलेगनया मृत्या पद्मविंशतितमे भये प्राणतरुण्ये पुष्पोत्तरागतसकविमाने विंशतिसागरोपमस्थि-
 तिगो देवो जातः, ततश्च्युत्या तेन मरीचिभयपद्मेन नीचिर्गोत्रकर्मणा शुक्रशोभेण सप्तविंशो भये ब्राह्मणकुण्ड-
 ग्रामे नगरे ऋषभदत्तस्य ब्राह्मणस्य वैयानन्दायाः ब्राह्मण्याः कृक्षो उत्पन्नः, ततः शक्र ऋषं चिन्तयति—

(जघ्नं अरुंता या) यत् ऋषं नीचिर्गोत्रोदयेन अर्हन्तो या (चक्रवर्तीनो या) चक्रवर्तीनो या (पलदेया या)
 पलदेया या (वासुदेया या) वासुदेया या (अन्धकुलेषु या) अन्ध्याः—शद्रास्तेषां कुलेषु या (पन्तकुलेषु या)
 प्रान्ता-अथमाचाराः तेषां कुलेषु या (तुच्छकुलेषु या) तुच्छा-अल्पकुटुम्बस्तेषां कुलेषु या (दरिद्रकुलेषु या)
 दरिद्रा-निर्धनास्तेषां कुलेषु या (किष्किणकुलेषु या) कृपणाः—अदातारस्तेषां कुलेषु या (भिक्षावागकुलेषु या)
 भिक्षाकाः—चारणादयस्तेषां कुलेषु या (माहृणकुलेषु या) ब्राह्मणानां कुलेषु या (आयाइसु या) आगता
 अतीतकाले (आयाइति या) आगच्छन्ति वर्समानकाले (आयाइस्सति या) आगमिष्यन्ति अनागतकाले
 (कुन्दिच्छमि) कृक्षो (गन्धस्ताण) गर्भतया (घक्षमिसु या) इत्यस्मा या (घक्षमति या) उत्पद्यन्ते या
 (घप.गिस्सति पा) उत्पत्स्यन्ते या, परं (नो घेय णं) नैच (जोणीजम्मणनिकुवमणंणं) गोन्पा यत्

जन्मार्थं निष्क्रमणं तेन (निष्कृत्वमिंशु वा) निष्क्रान्ता वा (निष्कृत्वमन्ति वा (निष्कृत्वमि-
 संसृति वा) निष्क्रमिष्यन्ति च, अयमर्थः-यद्यपि कदाचिन् कर्मोदयेन आश्चर्यभूतस्तुच्छादिकुलेषु अर्हदादीनां
 अवतारो भवति, परं जन्म तु कदाचिन्न भूतं न भवति न भविष्यतीति च ॥ (१८) ॥

(अयं च णं) अयं प्रत्यक्षः (समणे भगवं महावीरे) अमणो भगवान् महावीरः (जंबुद्वीवे द्वीवे)
 जंबुद्वीपे द्वीपे (भारहे वासे) भरतक्षेत्रे (माहणकुण्डग्रामे नगरे) ब्राह्मणकुण्डग्रामे नगरे (उसभदत्तस
 माहणसस) ऋषभदत्तस्य ब्राह्मणस्य (कोडालसगुत्तसस) कोडालसगोत्रस्य (भारियाए) भारियाः (देवाणं-
 दाए माहणीए) देवानन्दायाः ब्राह्मण्याः (जालंधरसगुत्ताए) जालन्धरसगोत्रायाः (कुञ्छिसि गम्भत्ताए
 वन्ते) कुक्षौ गर्भतया उत्पन्नः ॥ (१९) ॥ (तं जीअमेयं) तस्मात् हेतोः जीतं एतत्-आचार एष इत्यर्थः, केषां
 इत्याह-(तीअपच्चुप्पन्नमणागयाणं) अतीतवर्तमानानागतानां (सक्काणं देविंदाणं देवराईणं) शक्राणां
 देवेन्द्राणां देवराजानां, कोऽसौ ? इत्याह-यत् (अरिहंते भगवंते) अर्हंतो भगवतः (तहप्पगारेहिंतो) तुच्छकु-
 तथाप्रकारेभ्यः (अंतकुलेहिंतो) अन्तकुलेभ्यः (पंतकुलेहिंतो) प्रान्तकुलेभ्यः (तुच्छकुलेहिंतो) तुच्छकु-
 लेभ्यः (दरिदकुलेहिंतो) दरिद्रकुलेभ्यः (भिक्खागकुलेहिंतो) भिक्षाचरकुलेभ्यः (किविणकुलेहिंतो) कृपण-
 कुलेभ्यः (माहणकुलेहिंतो) ब्राह्मणकुलेभ्यश्चादाय (तहप्पगारेसु) तथाप्रकारेषु (उग्गकुलेसु वा) उग्रकुलेषु
 वा (भोगकुलेसु वा) भोगकुलेषु वा (रायन्नकुलेसु वा) राजन्यकुलेषु वा (नायकुलेसु वा) श्रातकुलेषु वा

(लवित्यकुलेषु वा) क्षत्रियकुलेषु वा (हरिवंसकुलेषु वा) अन्नपरेशु वा (अन्नपरेशु वा) अन्यतरेषु वा (तदहृत्पगारेषु) तथाप्रकारेषु (विसुद्धजाइकुलवंसेषु) विसुद्धे जातिकुले यत्र ईहदोषु बंदोषु (जाच रज्ज-भिरिं) यावत् राज्यश्रिय (कारेमाणेषु) कुर्वत्सु (पालेमाणेषु) पालयत्सु च (साहरावित्तए) मोचयित्तुं इन्द्राणा ण्यः आचार', (तं सेय खलु ममवि) ततः श्रेयः खलु-युक्तेतन्ममापि (समणं भगव महावीर) श्रमण भगवन्तं महावीर (चरमत्तित्थयरं) चरमत्तित्थयरं (पुण्वत्तित्थयरनिदिद्ध) पूर्वतीर्थिकरेनिदिद्धं (माहणकुंडगामाओ नयरओ) ब्राह्मणकुण्डग्रामात् नगरात् (उसमवत्तस्स माहणस्स) ऋपभदत्तस्य ब्राह्मणस्य (भारियाए) भार्यायाः (देवाणंवाए माहणीई) देवानन्दायाः ब्राह्मण्याः (जालंधरसंगोत्ताए) जालन्धरसंगोत्रायाः (कुच्छिओ) कुक्षेमंघ्यात् (लवित्तिकुण्डग्रामे नयरे) क्षत्रियकुण्डग्रामे नगरे (नायाणं लवत्तिआणं) ज्ञातानां-श्रीऋपमस्वामिवश्यानां क्षत्रियविशेषाणां मध्ये (सिद्धत्थस्स लवत्तिअस्स) सिद्धार्थस्य क्षत्रियस्य (कासवगुत्तस्स) काश्यपगोत्रस्य (भारियाए) भार्यायाः (तिसलाए) त्रिशलायाः (लवत्ति-

! अत्राह कश्चित् यद् अनेन पूर्वतीर्थिकरैर्महावीरस्य गर्भपाहात् ऋष्याणकतया प्रतिपादित इति, तद् अभिनियेषामहिमानमेव गमयति, यतोऽत्र मोचनार्थकेन संहरणेनान्वयः श्रेय-शब्दस्य, पूर्वतीर्थिकर इत्यादीनि तु श्रीवीरपिमोर्विशेषणानि प्राग्नेक्या प्रतिपादितानि, २ संहरणाहं पाशापनाय, सिद्धार्थस्य नृपत्वं ज्ञानेन हन्यते, 'रजेण रद्वेण' मिलापुकेः 'विष्वा रश्म विष्वा र्हु' मित्थापुकेअ 'स्फीतमपहाय राज्य'-मित्थुकेअ न कसिपवा नृपतिव्या

आणीए) क्षत्रियाण्याः (वामिद्वसगुत्ताए) वाशिष्टसगोत्रायाः (कुञ्चिसि गवभत्ताए) कुक्षौ गर्भतया
 (साहरावित्ताए) मोचयितुं, तथा-(जेऽविअ णं से तिसलाए खत्तिआणीए गवभे) योऽपि च तस्याः त्रिश-
 लायाः क्षत्रियाण्याः गर्भः पुत्रिकारूपः (तंपिअ णं देवाणंदाए माहणीए) तं अपि देवानन्दायाः ब्राह्मण्याः
 (जालंधरसुत्ताए) जालन्धरसगोत्रायाः (कुञ्चिसि गवभत्ताए) कुक्षौ गर्भतया (साहरावित्ताए) मोच-
 यितुं, (तिकड्ड) इति कृत्वा (एवं सेपेहेइ) एवं-पूर्वोक्तं विचारयति (संपेहिता) विचार्य च (हरिणेगमेसिं)
 हरिनैगमेपिनामकं (पाइत्ताणीआहिवइं) पदातिकटकथाथिपतिं (देवं सद्दवेइ) देवं आकारयति, (सद्दवित्ता)
 आकार्य (एवं वयासी) एवं इन्द्रः अवादीत् (२०) ॥ किं तदित्याह—(एवं खलु देवाणुप्पिआ !) एवं निश्च-
 येन हे हरिनैगमेपिन् ! (न एअं भूअं) न एतद् भूतं (न एअं भव्वं) न एतत् भवति (न एअं भविस्सं)
 न एतत् भविष्यति (जन्नं अरिहंता वा) यत् अर्हन्तो वा (चक्कवट्ठी वा) चक्रधरा वा (बलदेवा वा)
 बलदेवा वा (वासुदेवा वा) वासुदेवा वा (अंतकुलेसु वा) अन्त्यकुलेसु वा (पंतकुलेसु वा) प्रान्ताः-अधमा-
 चाराः तेषां कुलेसु वा (तुच्छाः-अल्पकृदुच्चास्तेषां कुलेसु वा (दरिद्वकुलेसु वा) दरिद्राः-
 निर्धनास्तेषां कुलेसु वा (क्विणकूलेसु वा) कृपणाः-अदातारस्तेषां कुलेसु वा (भिक्खागकुलेसु वा)
 भिक्षाकाः-चारणादयः तेषां कुलेसु वा (माहणकुलेसु वा) ब्राह्मणानां कुलेसु वा (आयाइंसु वा) आगताः
 अतीतकाले (आयाइंसि वा) आगच्छन्ति वर्तमानकाले (आयाइंसंति वा) आगमिष्यन्ति अनागतकाले,

(एव खलु अरहता वा) अनेन प्रकारेण निश्चयेन अर्हन्तो वा(चक्रवर्तिनो वा)चक्रवर्तिनो वा(यलदेवा वा)यलदेवा वा (वासुदेवा वा)वासुदेवा वा(उगगकुलेसु वा)श्रीऋषभेण आरक्षकतया स्थापिताः उग्राः तेषां कुलेषु वा(भोगकुलेसु वा) गुरुतया स्थापिताः भोगाः तेषां कुलेषु वा (राइणकुलेसु वा) मित्रस्थाने स्थापिताः राजन्यास्तेषां कुलेषु वा (वसिष्ठकुलेसु वा) प्रजालोकतया स्थापिताः क्षत्रियास्तेषां कुलेषु वा (हरिवंसकुलेसु वा) पूर्ववैरिसुरानी-
तहरिवर्षक्षेत्रयुगलस्य पंशो हरिवगस्तस्य कुलेषु वा (अण्णयरेसु वा) अन्यतरेषु वा (तहृण्णगारेसु) तथा-
प्रकारेषु (विसुद्धजाइकुलवंसेसु) विशुद्धे जातिकुले यत्र ईदृशेषु वंशेषु, मातृपक्षो जातिः पितृपक्षः कुलं (आयाइंसु वा) आगता वा (आयाइति वा) आगच्छन्ति वा (आयाइस्सति वा) आगमिष्यन्ति वा,
॥(२१)॥ तर्हि भगवान् कथमुत्पन्न ? इत्याह—(अतिथ पुण णसेऽवि भावे) अस्ति पुनः एषोऽपि भवितव्यताना-
मपदार्थः (लोणच्छेरयमूए) लोके आश्चर्यभूतः (अणताहि उस्सएिणीओसएिणीएि) अनन्तासु उत्स-
एिण्यवसएिणीषु (चिइकंताहि) व्यतिक्रान्तासु सतीषु (मसुएण्णइ) ईदृशः कश्चिद्वाहः समुत्पन्त्यते (नाम-
गुत्तस्स वा) नाम्ना कृत्वा गोघ्नस्य, अर्थात् नीचैर्गोघ्ननामकस्य, वेति पक्षान्तरे (कम्मस्स) कर्मणः, किंविडि-
ट्टस्य ? (अक्खीणस्स) स्थितेः अक्षयेण अक्षीणस्य, पुनः किंवि ? (अबेडअस्स) रमस्यापरिभोगेन अबे-
दितस्य, पुनः किंवि ? (अणिज्जिण्णस्स) अत एव अनिर्जीर्णस्य-आत्मप्रदेशेभ्यः अपृथग्भूतस्य (उदएणं)
उदयेन कृत्वा (जंअं अरहता वा) यत् नीचैर्गोघ्नोवयेन कृत्वा अर्हन्तो वा (चक्खवदी पा) चक्रवर्तिनो वा

(बलदेवा वा) बलदेवा वा (वासुदेवा वा) वासुदेवा वा (अंतकुलेषु वा) अन्त्यकुलेषु वा (पंतकुलेषु वा)
 प्रान्तकुलेषु वा (तुच्छकुलेषु वा) तुच्छकुलेषु वा (दरिद्रकुलेषु वा) दरिद्रकुलेषु वा (भिक्खागकुलेषु वा) भिक्षा-
 चरकुलेषु वा (किविणकुलेषु वा) कृपणकुलेषु वा (माहणकुलेषु वा) ब्राह्मणकुलेषु वा (आयाइसु वा)
 आगता वा (आयाइति वा) आगच्छन्ति वा (आयाइसंति वा) आगमिष्यन्ति वा (कुच्छिसि) कुक्षौ
 (गब्भत्ताए) गर्भतया (वक्खमिसु वा) उत्पन्ना वा (वक्खमंसंति वा) उत्पद्यन्ते वा (वक्खमिस्संति वा) उत्पत्स्यन्ते
 वा (नो च्चेव णं) परं नैव (जोणीजम्मणनिक्खमणेणं) योनिमार्गेण जन्मनिमित्तं निष्क्रमणेन कृत्वा (निक्खमिसु
 वा) निष्क्रान्ता वा (निक्खमंसंति वा) निष्क्रामन्ति वा (निक्खमिस्संति वा) निष्क्रमिष्यन्ति वा ॥ (२२) ॥ (अयं
 च णं) अयं प्रत्यक्षः (समणे भगवं महावीरं) श्रमणो भगवान् महावीरः (जंयुदीवे दीवे) जंबूद्वीपे द्वीपे (भारहे
 वासे) भरतक्षेत्रे (माहणकुंडगामे नयरे) ब्राह्मणकुण्डग्रामे नगरे (उसभदत्तस्स माहणस्स) ऋषभदत्तस्य
 ब्राह्मणस्य (कोडालसगुत्तस्स) कोडालसगोत्रस्य (भारियाए) भार्यायाः (देवाणंदाए माहणीए) देवान-
 न्दायाः ब्राह्मण्याः (जालंधरसंगुत्ताए) जालंधरसगोत्रायाः (कुच्छिसि गब्भत्ताए वक्कंते) कुक्षौ
 गर्भतया उत्पन्नः ॥ (२३) ॥

(तं जीअमेयं) तस्मात् आचार एषः (तीअपच्चुप्पन्नमणागयाणं) अतीतवर्त्तमानानागतानां (सक्काणं
 देविंदाणं देवरायाणं) शक्राणां देवेन्द्राणां देवराजानां (अरिहंते भगवंते) अर्हंतो भगवतः (तहस्सपगारे-

हितो) तथाप्रकारेभ्यः (अतकुलेहितो) अन्तकुलेभ्यः (पंतकुलेहितो) प्रान्तकुलेभ्यः (तुच्छकुलेहितो)
तुच्छकुलेभ्यः (दरिद्रकुलेहितो) दरिद्रकुलेभ्यः (किविणकुलेहितो) कृपणकुलेभ्यः (वणीमगकुलेहितो)
मिक्षाचरकुलेभ्यः (माहणकुलेहितो) ब्राह्मणकुलेभ्यश्च (तहस्पगारेसु) तथाप्रकारेषु (उगगकुलेसु वा)
उग्रकुलेषु वा (भोगकुलेसु वा) भोगकुलेषु वा (रायन्नकुलेसु वा) राजन्यकुलेषु वा (नायकुलेसु वा)
ज्ञातकुलेषु वा (स्वत्तिभकुलेसु वा) क्षत्रियकुलेषु वा (इन्व्वागकुलेसु वा) इक्ष्वाकुकुलेषु वा (हरिवंसकु-
लेसु वा) हरिवंशकुलेषु या (अण्णयरेसु वा) अन्यतरेषु वा (तहस्पगारेसु) तथाप्रकारेषु (विशुद्धजाइकुल-
वंसेषु) विशुद्धजातिकुलवंशेषु (साहरावित्तए) मोचयितु ॥ (२४) ॥ (तं गच्छ ण देवानुष्पिया) यस्मात्
कारणात् इन्द्राणा एष आचारः तस्मात्कारणात् त्व गच्छ देवानुष्पिय ! हे हरिणैगमेपिन् ! (समगं भगव
महावीर) श्रमणं भगवन्नं महावीर (माहणकुडग्गामाओ नयराओ) ब्राह्मणकुण्डभ्रामात् नगरात् (उस्-
भदत्तस्स माहणस्म) ऋपभदत्तस्य ब्राह्मणस्य (कोडालसगुत्तस्स) कोडालगोत्रस्य (भारियाण) भार्यायाः
(देवाणषाए माहणीए) देवानन्वायाः ब्राह्मण्याः (जालंधरसगुत्ताए) जान्धरसगोत्रायाः (कुच्छीओ)
कुक्षेः लान्वा (स्वत्तियकुंडग्गामे नयरे) क्षत्रियकुण्डभ्रामे नगरे (नायाण स्वत्तिअण) ज्ञातजातीयाना क्षत्रि-
याणां मध्ये (सिद्धत्थस्स स्वत्तिअस्स) सिद्धार्थस्य क्षत्रियस्य (कामवगुत्तस्स) काश्यपगोत्रस्य (भारियाए)
भार्यायाः (तिसलाए स्वत्तिअणीए) त्रिशलायाः क्षत्रियाण्याः (वासिद्धसगुत्ताए) वाशिष्ठगोत्रायाः

(कुच्छिसि गवभत्ताए) कुक्षौ गर्भतया (साहराहि) सुश्व, (जेऽविय णं) योऽपि च (से तिसलाए) तस्याः
त्रिशलायाः (खत्तिआणीए) क्षत्रियाण्याः (गवभे) गर्भः (तंपिय णं) तं अपि (देवाणंवाए- माहणीए)
देवानन्दायाः ब्राह्मण्याः (जालंधरसगुत्ताए) जालंधरगोत्रायाः (कुच्छिसि) कुक्षौ (गवभत्ताए) गर्भतया (साहराहि)
सुश्व (साहरित्ता) सुश्वता (मम एअमाणत्तिअं) मम एतां आज्ञां-आज्ञां (खिप्पामेव) शीघ्रमेव (पच्चप्पिणाहि)
प्रत्यर्पय, कार्यं कृत्वाऽऽगत्य मयैतत् कार्यं कृतं इति शीघ्रं निवेदये इत्यर्थः ॥ (२५) ॥

(तए णं से हरिणैगमेपी) ततः स हरिणैगमेपी (पायत्ताणियाहिचई देवे) पदात्तनीकाधिपतिदेवः
(सक्केणं देविंदेणं) शक्रेण देवेन्द्रेण (देवरत्ता) देवराजेन (एवं युत्ते समाणे) एवं उक्तः सन् (हट्ट) हट्टः (जाव)
यावत्करणत् तुट्टचित्तमाणंदिए पीडमणे परमसोमणस्सिए हरिसवसविसप्पमाण इत्यादि सर्वं चक्रव्यं (हियए)
हर्षपूर्णहृदयः, अथैवंविधः सन् हरिणैगमेपी (करयल) करतलाभ्यां (जाव) यावत्करणात् परिगगहियं दस-
नहं सिरसावत्तं मत्थाए अंजलिं इति प्राग्बत् वान्यं (कट्टु) तथा मस्तके अञ्जलिं कृत्वा (जं देवो आणवे-
इत्ति) यत् शक्रः आज्ञापयति इत्युक्त्वा (आणाए विणाएणं वघणं पडिसुणेइ) आज्ञाया-उक्तरूपाया यद्-
चनं तद्विनयेन प्रतिच्यूणेति-अङ्गीकरोति (पडिसुणित्ता) प्रतिश्रुत्य च-अङ्गीकृत्य च (उत्तरपुरच्छिमं दिसि-

1 यदा संहरणस्य कल्याणकृता तदा इन्द्रः स्वयमेव तदकरिष्यत्, न पदात्तनीकाधिपेनाकारविद्यत्, श्रेयःप्रकार्याभिलाषुकः यात्सल, जन्नाविकल्याण-
कवत्, ऋयभराज्याभिषेकः स्वयं कृत इन्द्रेणेति तस्य विदोषेण खायेन कल्याणकृता स्वीकार्या ।

भाग) ईशाणकोणनामके दिविभाग इत्यर्थः तत्र (अथक्रमइ) अपक्रामति गच्छतीत्यर्थः (अवक्रामित्ता) अपक्रम्य-गत्या च (विउच्चिअसमुग्याएण समोहणइ) वैक्रियसमुवृथातेन समुद्धन्ति, वैक्रियशरीरकरणार्थं प्रयत्नविशेषं करोतीत्यर्थः (समोहणित्ता) प्रयत्नविशेषं कृत्वा (सखिज्जाइ जोअणाइं) संख्येययोजनप्रमाणं (पंड) षण्ढाकार शरीरयाहृत्य ऊर्ध्वाधआयत जीवप्रदेशकर्मपुद्गलसमूहं (निस्सरइ) शरीरादक्तिः निष्कास-यतीत्यर्थः, तत्कुर्याणस्तु ण्वविधान् पुद्गलान् आवृत्ते, (तजहा) तथथा-(रयणाणं) रत्नाना-कर्त्तनाधीना इ, यद्यपि रत्नपुद्गला औदारिका वैक्रियशरीरकरणे असमर्थाः, तत्र वैक्रियवर्गणापुद्गला एव उपपुज्यन्ते, तदपि रत्नानां इव सारपुद्गला इति शेषं (वयराणं) वज्राणा-हीरकाणा २ (वेकलिआण) वैदूर्याणां-नीलरत्नानां ३ (लोहिअस्वाणं) लोहिताक्षाणां ४ (मसारगह्छाणं) मसारगह्छाणा ५ (हंसगग्भाणा) हंसगग्भाणा ६ (पुलयाणं) पुलकानां ७ (सोगधिआणं) सौगन्धिकानां ८ (जोइरसाणं) ज्योतीरसानां ९ (अंजणाण) अञ्जनानां १० (अंजणपुलयाणं) अञ्जनपुलकानां ११ (जायरूपाण) जातरूपाणां १२ (सुभगाणं) सुभगाना १३ (अक्राणं) अक्रानां १४ (फलिहाणं) स्फटिकानां १५ (रिद्धाणं) रिद्धाना १६, एताः षोडश रत्नजातयस्तेयां च (अहा-यायरे) यथायादरान्-अत्यन्तं असारान्, स्थूलान् इत्यर्थः (पुग्गळे) तान् पुद्गलान् (परिसाढेइ) परित्यजति,

(परिसाधिता) परित्यज्य (अहासुहुमे) यथासूक्ष्मान्-अत्यन्तं सारोन् इत्यर्थः, तान् (पुगलै) पुद्गलान् (परिआएइ) पर्यादत्ते-गृह्णातीत्यर्थः ॥ (२६ ॥ (परियाइत्ता) पर्यादाय-गृहीत्वा (दुचंपि) द्वितीयवारं अपि (वेउव्वियसमुघाएणं) वैक्रियसमुद्घातेन (समोहणइ) समुद्धन्ति-पूर्वयत् प्रयत्नविशेषं करोति, (समोहणित्ता) प्रयत्नविशेषं कृत्वा (उत्तरवेउव्विअं रूवं) उत्तरवैक्रियं-भवधारणीयापेक्षया अन्यत् इत्यर्थः; ईदृशं रूपं (विउव्वइ) विदुर्वति-करोति (विउव्वित्ता) तथा कृत्वा (ताए) तथा (उक्किट्टाए) उत्कृष्टया-अन्येषां गतिभ्यो मनोहरया (तुरिआए) त्वरितया-चित्तौत्सुक्यवत्या (चवलाए) कायचापत्ययुक्तया (चंडाए) चण्डया-अत्यन्ततीव्रया (जयणाए) शेषगतिजयनशीलया (उद्दूआए) उद्दूतया-प्रचण्डपवनोद्दूतधू-मादेरिव (सिग्घाए) अत एव शीघ्रया, छेआएत्ति कुत्रचित् पाडः, तत्र छेकया-विघ्नपरिहारदक्षया, (दिब्वाए) देवयोग्यया, ईदृशया (देवगईए) देवगत्या (वीइवयमाणे) अतिग-च्छन् २-अधस्तादुत्तरन् २ (तिरिअमसंखिज्जाणं) दीवसमुद्घाणं) तिर्यग् असंख्येयानां द्वीपसमुद्घाणां (मज्झंमज्जेणं) मध्यमध्येन-मध्यभागेन (जेणेव जंबुद्वीवे दीवे) यत्रैव जम्बूद्वीपो द्वीपः (भारहे वासे) भरतक्षेत्रं (जेणेव माहणकुंडगामे नयरे) यत्रैव ब्राह्मणकुण्डग्रामनगरं (जेणेव उसभदत्तस्स माह-णस्स गिहे) यत्रैव ऋषभदत्तस्य ब्राह्मणस्य गृहं (जेणेव देवाणंदा माहणी) यत्रैव देवानन्दा ब्राह्मणी (तेणेव

१ वैक्रियनिर्माणयोग्यात् । २ वैक्रियरूपनिर्माणाय ।

उवागच्छइ) तत्रैव उपागच्छति (उवागच्छता) उपागत्य च (आलोण) आलोकिके-दर्शनमात्रे (समणस्स भगवओ महावीरस्स) अमणस्य भगवतो महावीरस्य (पणाम करेइ) प्रणाम करोति (पणामं करिता) प्रणाम कृत्वा च (देवाणंदाण माहणीण) देवानन्वायाः (सपरिजणाण) सपरिचारायाः (ओसो-वणि) अस्वापिनीन्द्रां (दलइ) ददाति (दलिता) तां ददा च (अहुभे पुग्गले) अशुचीन् पुद्गलान्, अपवित्रानित्यर्थः (अचहरइ) अपहरति-दूरीकरोति (अचहरिता) तथा कृत्वा च (सुभे पुग्गले) शुभान् पुद्गलान्, पवित्रपुद्गलानित्यर्थः (पक्खिवइ) प्रक्षिपति, (पक्खिविता) प्रक्षिप्य च (अणुजाणउ मे भयव-त्तिकहु) अनुजानानु-आज्ञां दवालु मस्य भगवान् इतिकृत्वा-इत्युक्त्वा (ममणं भगव महावीर) अमणं भग-वन्तं महावीर (अब्बायाह) व्यावाधारहित (अब्बायाधेन-सुत्तेन (विब्बेणं पहावेण) विब्बेन प्रभावेण (करयलसुडेणं गिणहइ) करतलसम्पुटे गृह्णाति, न च तेन गृह्यमाणस्यापि गर्भस्य काचित् पीडा स्यात्, यदुक्तं भगवत्या-‘पंभू ण भते ! हरिणेगमेसी सक्कदूग इत्थीगब्भ नहसिरंसि वा रोमकूयसि वा साह-

१ प्रणामक्रियादत्तनेन शकतवपठाभ्युपगमकारिणां च्यवनहयान्भ्युपगमवतां जडिममप्राणाश्रादि शकन्वाभ्युपगमप्रसङ्गः

२ 'हरिकरुमलागि य न इवन्ती'ति पाक्ये तु विशिष्टाद्भुविपुत्रकटिपेषव्यापक, प्रक्षेप्यदिग्गुपुलापेक्षया वाऽप्राशुचिपुद्गवा ।

३ 'मशु' भदन्त ! हरिणीमेपी शकवूत्त खीगम नत्तसिरंसि वा रोमकूरे वा मोक्कुं वा निष्कासविठु वा', इन्तं मशु, नैव तस्य गमस्य आवाप्य वा विवाधां वा उत्पादयेत्, एविच्छेद पुना कुर्यात् १२ (मग० सू० १८९) ।

रित्तए वा निहरित्तए वा?, हंता पभू, नो चैव णं तस्स गब्भस्स आवाहं वा विवाहं वा उप्पाएज्जा, छविच्छेअं पुण करिज्जा' छविच्छेदं-त्वक्छेदनं अकृत्वा गर्भस्य प्रवेशयितुं अशक्यत्वादिति (करयलसंपुडेणं गिण्हित्ता) हस्ततलसम्पुटे गृहीत्वा च (जेणेव खत्तियकुण्डगामे नयरे) यत्रैव क्षत्रियकुण्डग्रामनगरं (जेणेव सिद्ध- त्थस्स खत्तियंसस गिहे) यत्रैव सिद्धार्थस्य क्षत्रियस्य गृहं (जेणेव तिसला खत्तियाणी) यत्रैव त्रिशला क्षत्रियाणी (तेणेव उवागच्छइ) तत्रैव उपागच्छति (तिसलाए खत्तिआणीए) त्रिशलायाः क्षत्रियाण्याः (सपरिअणाए) परिचारसहितायाः (ओसोवणिं) अवस्वापिनीं निद्रां (वलइ) ददाति (दलिता) तां दत्त्वा च (असुभे पुग्गले अवहरइ) अशुभान् पुद्गलान् दूरीकरोति (अवहरित्ता) तथा कृत्वा (सुभे पुग्गले पक्खिवइ) शुभान् पुद्गलान् प्रक्षिपति, (पक्खिवित्ता) प्रक्षिप्य च (समणं भगवं महावीरं) अमणं भग- वन्तं महावीरं (अब्वाबाहं) व्यावाधारहितं (अब्वाबाहेणं) अव्यावाधेन-सुवेन (दिव्वेणं पहावेणं) दिव्वेन प्रभावेण (तिसलाए खत्तिआणीए) त्रिशलायाः क्षत्रियाण्याः (कुच्छिसि गब्भत्ताए) कुक्षौ गर्भतया (साहरइ) मुञ्चति, अत्र गर्भाशयात् गर्भाशये गर्भाशयात् योनौ योनेर्गर्भाशये योनेर्योनौ इति गर्भसंहरणे चतुर्भङ्गी संभवति, तत्र योनिमार्गेण आदाय गर्भाशये मुञ्चतीत्ययं तृतीयो भङ्गोऽनुज्ञातः शेषाश्च निषिद्धाः श्रीभगवतीसूत्रे (जेऽविअ णं से तिसलाए खत्तिआणीए गब्भे) योऽपि च तस्याः त्रिशलायाः क्षत्रियाण्याः

१ गर्भसंक्रमस्यापि कल्याणकता चेत् जन्ममहाद्विपत् स्वयं स्यात् कर्तव्यमिदं, न नियुक्तैः कारणीयं २- भग० २१९ पत्रे सू० १८६)

गर्भः पुत्रीरूपः (तंपिअ) तमपि गर्भं (देवाणंवाए माहणीए) देवानन्वायाः ब्राह्मण्याः (कृच्छिसि गन्भत्ताए)
 (कृक्षिविपये गर्भतया (साहरइ) मुञ्चति (साहरित्ता) मुक्त्वा च (जामेव विसि पाउन्मूए) यस्याः एव दिशः
 सकाशात् प्रादुर्भूतः-आगतः (तामेव विसि पडिगए) तस्यां एव विशि पञ्चाद्गतः स देव इति ॥ (२७) ॥

(ताए उक्खिडाण) तथा अन्येषां गतिभ्यो मनोहरया (तुरिआए) चित्तौत्सुक्यवत्या (चवलाए) कायचाप-
 ल्ययुक्तया (चडाए) अत्यन्ततीव्रया (जयणाए) सकलगतिजेभ्या (उद्दुधुयाए) उद्दुधुतया (सिग्घाए) अत
 एव शीघ्रया (विन्वाए) देवयोग्यया (देवगईए) ईहदया देवगत्या (तिरिभमसंखिज्जाण) तिर्यग् असङ्ख्ये-
 याना (दीवसमुद्धानं मज्झमज्जेणं) द्वीपसमुद्राणां मध्यमध्येन-मध्यभागेन भूत्वा (जोयणसयसाहरिस-
 एहिं) योजनलक्षप्रमाणाभिः (विग्घेहिं) वीखाभिः-विग्रहैः-पवन्यासान्तरैः, वीखाभिर्गतिभिरित्यर्थः (उत्पय-
 माणे) ऊर्ध्व उत्पतन् २ (जेणामेव सोहम्मिे फण्ये) यत्र स्थाने सौघर्मे कल्पे (मोहम्मचडिंसए विमाणे) सौघर्माव-
 तंसकविमाने (सक्कसि सीहासणसि) शक्रनामनि सिंहासने (सक्के देविंदे देवराया) शक्रो देवेन्द्रः देवराजो-
 ऽस्ति (तेणामेव उवागच्छइ) तत्रैव स्थाने उपागच्छति (उवागच्छित्ता) उपागत्य च (सक्कस्स देविंदस्स
 देवरत्तो) शक्रस्य देवेन्द्रस्य देवराजस्य (तमाणत्तिअ खिप्पामेव) ता पूर्वोक्ता आज्ञां शीघ्रमेव (पघप्पि-
 णइ) प्रत्यर्पयति-हृत्वा निवेदयति स देव इति ॥ (२८) ॥

(तेणं कालेणं) तस्मिन् काले (तेणं समएणं) तस्मिन् समये (समणे भगवं महावीरे) श्रमणो भगवान् महावीरः (जे से वासाणं तच्चे मासे) योऽसौ वर्षाणां-कर्षाकालसम्बन्धी तृतीयो मासः (पंचमे पक्खे) पञ्चमः पक्षः, कोऽसौ? इत्याह-(आसोअबहुले) आश्विनमासस्य कृष्णपक्षः (तस्स णं आसोअबहुलस्स) आश्विनकृष्ण-पक्षस्य (तेरसीपक्खेणं) त्रयोदश्याः पक्षः, पञ्चाधरात्रिरित्यर्थः, तस्यां (बासीइराइंदिएहिं विइक्कतेहिं) द्वयशीतौ अहोरात्रेषु अतिक्रान्तेषु (तेसीइमस्स राइंदिअस्स) त्र्यशीतितमस्याहोरात्रस्य (अंतरा वट्टमाणस्स) अन्त-रकाले-रात्रिलक्षणे काले वर्तमाने (हिंआणुकंपएणं) हितेन-स्वस्य इन्द्रस्य च हितकारिणा तथा अनुकम्प-केन-भगवतो भक्तेन, अनुकम्पायाश्च भक्तिवाचित्वं 'आयुरिअणुकंपाए गच्छो अणुकंपिओ महाभागो' इति वचनात्, (हरिणेगमेसिणा देवेणं) ईदृशेन हरिणैगमेषिनामकेन देवेन (सक्खयणसंदिहेणं) शक्रवचन-संदिष्टेन-प्रेषितेन (माहणकुंडगामाओ) ब्राह्मणकुण्डग्रामात् (नयराओ) नगरात् (उसभदत्तस्स माह-णस्स) ऋषभदत्तस्य ब्राह्मणस्य (कोडालसगुत्तस्स) कोडालसगोत्रस्य (भारिआए देवाणंदाए माहणीए) भार्याया देवानन्दायाः ब्राह्मण्याः (जालंधरसगुत्ताए) जालंधरगोत्रायाः (कुच्छीओ) कुक्षितः (खत्ति-

१ मासपक्षादिदर्शनेन कल्याणकतामिसन्धिः सत्यसन्धात्थून्यानामेव, कुत्रापि तादृशास्तल्लक्षणस्याश्रुतेः, किंच-मेघकुमारादीनां दीक्षादावपि तच्छ्रुतेः, इन्द्रादिमेहोत्सवस्तु नात्र गन्थतोऽपि २ हितानुकम्पकदेवकृतत्वेन न कल्याणकताया लेशोऽपि, कल्याणकस्य भक्तिमात्रविहितत्वात् ३ आचार्यभवत्या महा-भागो गच्छो भक्तः (ओघ० १२७ भाष्यं)

अकृण्डगामे नयरे) क्षत्रियकुण्डग्रामे नगरे (नायाणं खत्तिआणं) ज्ञातजातीयानां क्षत्रियाणां (सिद्धत्यस्स खत्तियस्स) सिद्धार्थस्य क्षत्रियस्य (कासवणुत्तस्स) काश्यपगोत्रस्य (भारिआए तिसलाण खत्तिआणीण) भार्यायास्त्रिशलायाः क्षत्रियाण्याः (वासिद्धसणुत्ताए) वाशिष्ठगोत्रायाः (पुब्बाघरत्तकालसमयसि) मध्य-
रात्रकालसमये (हत्थुत्तराहिं नक्खत्तेणं) उत्तराफाल्गुनीनक्षत्रे (जोगमुवागएण) चन्द्रेण सम्पन्नं उपागते (अब्बायाह)पीडारहित यथा स्यात्तथा(अब्बायाथाहेणं दिब्बेण पहावेणं)अब्बायाथाधेन विव्यप्रभावेण(कुर्व्छसि गम्भ-
त्ताए साह्रिण)कुक्षिविपये गर्भतया सहृतः, युक्त इत्यर्थः॥अत्र कवेरुत्प्रेक्षा-‘सिद्धार्थपाथिवकुलासगृहप्रवेशे, मौह-
त्तमागमयमान इय क्षण यः।रात्रिदिवान्युपितवान् भगवान् गशीतिं, विप्रालये स चरमो जिनराट् पुनात्तु॥(२९)
(तेणं कालेणं) तस्मिन् काले (तेणं समणं) तस्मिन् समये च (समणे भगव महावीरे) श्रमणो भगवान् महावीरः (तिघ्नाणोवगए आधि इत्था) त्रिभिर्ज्ञानैः उपगतः-सहितः अभवत्, (साहरिज्जिस्सामित्ति जाणइ) संहरिष्यमाणः-मां इतः संहरिष्यति इति जानाति (साहरिज्जमाणे नो जाणइ) संहियमाणः सहरणसमये न जानाति, (साहरिणमित्ति जाणइ) संहृतोऽस्मीति च जानाति, ननु सहरियमाणो न जानातीति कथं युक्तं!, सहरणस्य असहृथसामयिकत्वात् भगवतश्च संहरणकर्तृदेवायेक्षया विशिष्टज्ञानवत्त्वात्, उच्यते, इदं वाच्यं संहरणस्य कौशलज्ञापक, तथा तेन संहरणं कृत भगवतः यथा भगवता ज्ञातमपि अज्ञातमिवाभूत् पीडाऽभावात्, यथा कश्चिद्भवति-त्वया मन पादात्तथा कण्टक उद्धृतो यथा मया ज्ञात एव नेति, सौख्यतिशये

च सत्येवंविधो व्यपदेशः सिद्धान्तेऽपि दृश्यते, तथाहि—‘तर्हि देवा वंतरिआ चतरुणीगीभवाइअरवेणं । निच्चं सुहिअपसुइआ, गयंपि कालं न याणंति ॥ १ ॥’ इत्यादि, तथा च ‘साहरिज्जमाणेऽवि जाणइ’ (३९९ सू०) इत्याचाराङ्गोक्तेन विरोधोऽपि न स्यात् इति मन्तव्यम् ॥ (३०) ॥

(जं रयणिं च णं) यस्यां च रात्रौ (समणे भगवं महावीरे) अमणो भगवान् महावीरः (देवाणंदाए माहणीए) देवानन्दायाः ब्राह्मण्याः (जालंधरमगुत्ताए) जालंधरसगोत्रायाः (कुच्छीओ) कुक्षितः (तिसलाए खत्तिआणीए) त्रिशलायाः क्षत्रियाण्याः (वासिष्ठसगुत्ताए) वाशिष्ठगोत्रायाः (कुच्छिसि गबभत्ताए साहरिए) कुक्षौ गर्भतया सुक्तः (तं रयणिं च णं) तस्यां एव रात्रौ (सा देवाणंदा माहणी) सा देवानन्दा ब्राह्मणी (सयणिज्जंसि) शय्यायां (सुत्तजागरा) सुप्तजागरा (ओहीरमाणी ओहीरमाणी) अल्पनिद्रां कुर्वती (इमे एयारूवे उराले) इमान् एतद्रूपान् प्रशस्तान् (जाव चउइस महासुमिणे) यावत् चतुर्दश महास्वप्नान् (तिसलाए खत्तिआणीए ह्दु पसित्ता णं पडिबुद्धा) त्रिशलाक्षत्रियाण्या ह्यता इति दृष्ट्वा जागरिता, (तंजहा) तद्यथा (गयवसह गाहा) ‘गयवसह’ इति गाथाऽत्र वाच्या ॥ (३१) ॥

(जं रयणिं च णं) यस्यां च रात्रौ (समणे भगवं महावीरे) अमणो भगवान् महावीरः (देवाणंदाए माहणीए) देवानन्दायाः ब्राह्मण्याः (जालंधरसगुत्ताए) जालंधरसगोत्रायाः (कुच्छीओ) कुक्षितः (तिसलाए खत्तिआणीए) त्रिशलायाः क्षत्रियाण्याः (वासिष्ठसगुत्ताए) वाशिष्ठसगोत्रायाः (कुच्छिसि गबभ-

चाण साहरिण) कुक्षौ गर्भतया मुक्तः (तं रयणि ष णं) तस्यां रजन्यां (सा तिसला खत्तिआणी)
 सा त्रिशला क्षत्रियाणी (तंसि) तस्मिन् (तारिसगंसि) तादशो-यक्तु अशक्यस्वरूपे महाभाग्यवतां योग्ये
 (वासघरसि) वासगृहे, शयनमन्दिरे इत्यर्थः, किंविशिष्टे वासगृहे!-(अङ्गिमतरओ सचित्तकम्मे) मध्ये
 चित्रकर्मरमणीये, पुनः किंवि०!-(पाहिरओ) बाणभागे (दुमिअ) सुधाविना धवलिते (घट्टे) कोमलपरपाणा-
 विना घृष्टे, अत एव (महे) सुकोमले, पुनः किंवि०!-(विचित्तउल्लोअचिह्लिअतले) विचित्रो-विविधचि-
 द्रकलित उल्लोक-उपरिभागो यत्र तत्तथा (चिह्लिअ) देवीप्यमानः (तलः) अशोभागो यत्र तत्तथा, ततः
 कर्मधारये विचित्रोद्धोकचिह्लिअतले, पुनः किंवि०!-(मणिरयणपणासिअंधयारे) मणिरत्नप्रणाशितान्धकारे,
 पुनः किंवि०? (पट्टसमत्ति) अत्यन्तं समः-अधिपमः पञ्चवर्णमणिनियद्धत्वात् (सुविभत्तत्ति) सुविभक्तः-यिवि-
 धस्यस्तिकादिरचनानमनोहरः एवंविधो (भूमिभागे) भूमिभागो यत्र तस्मिन्, पुनः किंवि०? (पचवन्नसरस-
 सुरहिंसुकुप्फजुजोवयारकलिण) पञ्चवर्णेन सरसेन सुरभिणा 'मुक्'त्ति इतस्ततो विक्षिप्तेन ईहशेन पुष्पपुञ्जल-
 क्षणेन उपचारेण-पूजया कलिते, पुनः किंवि०!-(कालागुरुत्ति) कृष्णागरु प्रसिद्ध (पचरकुदुरुक्कत्ति) विशिष्ट-
 श्रीढाभिधानो गन्धद्रव्यविशेषः (तुरुक्कत्ति) तुरुक्क-सिल्हकाभिधान सुगन्धद्रव्यं (मघमंथत्ति) दह्यमानोऽ-
 धूपो-दशाद्गादिरनेकसुगन्धद्रव्यसंयोगसमुद्भूतः एतेषा वस्तूनां सम्बन्धी यो (मघमंथत्ति) मघमथायमानोऽ-
 तिशयेन गन्धवान् (गंशुद्पुआभिरामे) उद्भूतः-प्रकटीभूतः एवंविधो यो गन्धस्तेनाभिरामे, पुनः किंवि०?

(सुगंधवरगंधिण) सुगन्धाः-सुरभयो ये वरगन्धाः-प्रधानचूर्णानि तेषां गन्धो यत्र नत् तथा तस्मिन्, पुनः किंवि०? (गंधवद्विभूण) गन्धवर्तिः-गन्धद्रव्यगुटिका तत्सदृशेऽतिसुगन्धे इत्यर्थः, एतादृशे वासभवने, अथ (तंसि) तस्मिन् (तारिसर्गसि) तादृशे-वस्तुं अशक्यस्वरूपे महाभाग्यवतां योग्ये (सयणिज्जंसि) गाय-नीये, पत्यङ्के इत्यर्थः, इदं विशेष्यं, किंविशिष्टे?-(सालिंगणवद्विण) सालिङ्गनवर्तिके-आलिङ्गनवर्तिका नाम शरीरप्रमाणं दीर्घं गण्डोपधानं तथा सहिते, पुनः किंवि०? (उभओ) उभयतः-शिरोऽन्तपादान्तयोः (चिब्योअणे) उच्छीर्षिके यत्र तत्तथा तस्मिन्, पुनः किंवि०? (उभओ उन्नए) यत उभयत उच्छीर्षकयुक्ते, अत एव उभयत उन्नते, पुनः किंवि०?-(मज्जे णयगंभीरे) तत एव मध्ये नते गम्भीरे च, पुनः किंवि०:- (गंगापुलिणवालुआउद्दालसालिमण) तत्र 'उद्दाल'ति उद्दालेन-पादविन्यासे अथोगमनेन गङ्गातटवालुका-सदृशे, अयमर्थः-यथा गङ्गापुलिनवालुका पादे सुक्ते अथो व्रजति तथा अतिकोमलत्वात् स पत्यङ्कोऽपीति ज्ञेयं, पुनः किंवि०?. (उवचिअत्ति) परिकर्मितं (खोमिअत्ति) क्षौमं-अतसीमयं (दुगुल्लपट्टत्ति) दुकूलं-वस्त्रं तस्य यः पट्टो-युगलापेक्षया एकपट्टः तेन (पडिच्छे) आच्छादिते, पुनः किंवि०?-(सुविरइअरयत्ताणे) सुष्ठु-विरचितं रजत्त्राणं-अपरिभोगावस्थायां आच्छादनं यत्र तस्मिन्, पुनः किंवि०?-(रत्तंसुअसंबुडे) रत्तांशु-केन-मशकगृहाभिधानेन रक्तवस्त्रेणाच्छादिते तथा (सुरम्मे) अतिरमणीये, पुनः किंवि०? (आङ्गणगरूअ-नूरनवणीअतूलतुल्लफासे) आजिनकं-परिकर्मितं चर्म-रूतं-कर्पासपद्म बूरो-वनस्पतिविशेषः नवनीतं-व्रक्षणं

तूलं-अर्कतूलं पृभिः तुल्यः-समानः स्पर्शो यस्य न तथा तस्मिन्, एतद्वस्तुवत्कोमले इत्यर्थः, पुनः किञ्चि०?—
 (सुगन्धवरकुसुमचुम्बसयणोषयारकलिण) सुगन्धवरैः-अतिसुगन्धैः कुसुमैः चूर्णैः-वासविभिश्च यः ज्ञायनो-
 पचारः-शय्यासस्त्रिक्या तेन कलिते, कुसुमैः चूर्णैश्च मनोहरे इत्यर्थः, (पुन्वरत्तावरत्तकालसमयंसि) मध्य-
 रात्रकालप्रस्तावे (सुनजागरा ओहीरमाणो) सुप्तजागरा अल्पनिद्रां कुर्वती २ (इमे गयारूवे)
 इमान् एतद्रूपान् (उराले) प्रशस्तान् (जाव चउदम महासुमिणे) यावत् चतुर्दश महास्वप्नान् (पासित्ता णं
 पडिबुद्धा) हृष्टा जागरिता, (तजहा) तयथा-गय १ वसह २ सीह ३ अभिसेज ४ वाम ५ ससि ६ विण-
 यर ७ क्षय ८ कुम्भं ९ । पउमसर १० सागर ११ विमाण-भयण १२ रगणुचय १३ सिद्धिं च १४ ॥१॥ इय गाथा
 सुगमा ॥ (तण णं सा तिसला ष्वत्तिआणी) ततः सा त्रिशला क्षत्रियाणी (तत्पदमयाण) तत्प्रथमतया
 प्रथम इत्यर्थः इम स्वप्ने पश्यतीति सम्बन्ध, अत्र प्रथमं इमं पश्यतीति यदुक्तं तत् यहीमिस्तिजतनीमिस्त्न-
 थाहृष्टत्वात् पाठानुक्रममपेक्षयोक्त, अन्यथा ऋषभमाता प्रथमं गृपमं वीरमाता च सिंहं ददर्शति, अथ कीदृशं
 इमं पश्यति ?-(चउदत्ति) चत्वारो दन्ता यस्य स चतुर्वन्तस्तं, कश्चित् ' तओअचउदंत ' इति पाठस्तत्र तानो
 जसो-महायलयन्तश्चत्वारो दन्ता यस्येति व्याख्येयं, पुनः कीदृशं ?-(अस्मिअस्ति) उच्छिन्न-उत्तुङ्गः तथा (गलिअ-

१ एव पञ्चकल्याणकपाठोऽपि बाहुल्यापेक्षयेति यच्चतु कल्पभोजनारथेन न गानं, यथाऽऽप्यहकारो स्वप्नप्रधानविषये स्पष्ट उल्लेखः न तथा यत्क-
 ल्याणवत्तागन्धोऽपि क्षिणवत्प्रमाणं प्राक्, प्रातुल पञ्चाशके धीवीररथेव परिगणितानि पत्र कल्याणवदपि नपरं उगहति कदशोऽप्येव

विपुलजलहर) गलितो-वर्षणादनन्तरकालभावी, स हि दुग्धवर्णो भवति, एवंविधो यो विपुलजलधरो-महा-
 मेघस्तथा (हारनिकरत्ति) पुञ्जीकृतो सुक्ताहारः (खीरसागरत्ति) दुग्धसमुद्रः (ससंककिरणत्ति) चन्द्रकिरणाः
 (दगरयत्ति) जलकणाः (रयणमहासेलपंडुरं) रजतस्य-रूप्यस्य महाशैलो-महान् पर्वतो वैताड्यः तद्वत्पाण्डुरः,
 ततश्च उच्छ्रितश्चासौ पूर्वोक्तसर्ववस्तुवत्पाण्डुरश्चेति कर्मधारयः ततस्तं, पुनः कीदृशं ?-(समागयत्ति) समागता-
 गन्धलोभेन मिलिताः (महुअरत्ति) मधुकरा-अमरा यत्र तादृशं यत् (सुगंधत्ति) विशिष्टगन्धाधिवासितं
 (दाणत्ति) मदवारि तेन (चासिअत्ति) सुरभीकृतं (कपोलमूलं) कपोलयोर्मूलं यस्य स तथा तं, तस्य
 कपोलमूलं दानवासितं अस्ति, तद्गन्धेन अमरा अपि तत्र मिलिताः सन्तीति भावः, पुनः कीदृशं ? (देवराय-
 कुंजरवरप्पमाणं) देवराजो-देवेन्द्रस्य कुञ्जरो-हस्ती तद्वत् चरं-शास्त्रोक्तं प्रमाणं-देहमानं यस्य स तथा
 तं (पिच्छइ) प्रेक्षते पश्यतीति, इदं क्रियापदं 'इभं' इत्यनेन पूर्वं योजितं, पुनः कीदृशं ? (सजलघणविपुल-
 जलहरगज्जिअंगंभीरचारुघोसं) सजलो-जलपूर्णस्तस्य हि ध्वनिर्गम्भीरो भवति एवंविधो यो घनो-निविडो
 विपुलजलधरो-महामेघस्तस्य यद्गजितं तद्वत् गम्भीरश्चारुः मनोहरश्च घोषः-शब्दो यस्य स तथा तं, महामे-
 घवत् स गजो गर्जतीति भावः, (इभं) गजं, इदं विशेष्यं, पुनः कीदृशं ? (सुभं) शुभं-प्रशस्यं, पुनः कीदृशं ?
 (सब्वलक्खणकयंबिअं) सर्वलक्षणानां कदम्बः-समूहस्तज्जातं यस्य स तथा तं, पुनः कीदृशं ? (वरोरुं)
 वरः-प्रधानः उरुः-विशालश्च, एवंविधं हस्तिवरं प्रथमे स्वप्ने त्रिशला पश्यतीति ॥ १ ॥

(तओ पुणो) ततः पुनः-गजदर्शनानन्तर वृषभं पश्यतीति सम्बन्धः, अथ किंविशिष्ट वृषभं ? (धवल-
कमलपत्तति) धवलानां-उज्ज्वलानां कमलानां यानि पत्राणि तेषां (पपरत्ति) प्रकारः--समूहस्तस्मात् (अहरेगति)
अतिरेका-अधिकतरा (रूप्यभ्रं) रूपप्रभा—रूपकान्तिर्यस्य स तथा तं, पुनः किंवि० ? (पहाससुदओवहारे-
दि) प्रगा-कान्तिस्तस्याः समुदयः--समूहस्तस्य उपहारा-विस्तारणानि तैः (सवओ) सर्वतो-दशापि दिशः
(चेर) निश्चयेन (दीर्यंत) दीपयन्तं-शोभयन्तं, पुनः किंवि० ? (अइमिरिभरत्ति) अतिशयितः श्रीभरः-
शोभाममूर्हस्तेन कृता या (पिच्छणा) प्रेरणा, उत्प्रेक्ष्यते तयेच (विसर्पतत्ति) विसर्पत्-उल्लमत् अत एव(कातत्ति)
कान्तं-वीक्षितम् तत एव (सोतंत्ति) शोभमान (चाक) मनोहरं (ककुदं) ककुद-स्कन्धो यस्य स तथा तं,
अयमर्थः--एवमपि स्कन्ध उन्नतत्वात् स्वयमेव उल्लमति तथापि अतिश्रीभरप्रेरणयैव उल्लसतीत्युत्प्रेक्ष्यते, पुनः
किंवि० ? (तणुसुद्धसुकुमालत्ति) तनूनि-सूक्ष्माणि शुद्धानि-निर्मलानि सुकूमालानि ईदृशानि यानि (लोमत्ति)
रोमाणि तेषां (णिद्धछविं) स्निग्धा-मलेहा, न तु रूक्षा, छविः--कान्तिर्यस्य स तथा त, पुनः किंवि० ? (थिर-
सुपद्धत्ति (स्थिर-हृदं अत एव सुपद्ध (मंमलोवचिअ) मासयुक्तं अत एव 'उवचिय'सि पुष्ट (लद्धत्ति) लष्ट-प्रधान
(सुचिभत्तसि) सुचिभक्त-यथास्थानस्थितसर्वाचयच, ईदृश (सुदरगं) सुन्दर अङ्ग यस्य स तथा त. (पिच्छड)
सा त्रिशला प्रेक्षते इव क्रियापदं, पुनः किंवि० ? (घणवद्धत्ति) घने-निचिते घृत्ते-वर्तुले (लद्धत्ति) लद्धात्-
प्रधानादपि उत्कृष्टे, अतिप्रधाने इत्यर्थः (तुप्पगत्ति) ब्रक्षिताये (तिक्खसिग) तीक्ष्णे ईदृशे शृङ्गे यस्य स तथा

तं, पुनः किंवि० ? (दंतं) दान्तं-अक्रूरं (सिंवं) उपद्रवहरं, पुनः किंवि० ? (समाणसोहंतसुद्धदंतं) समानाः-
 तुल्यप्रमाणाः अत एव शोभमानाः श्वेता निर्दोषा वा दन्ता यस्य स तथा तं, पुनः किंवि० ? (अमिअगुणमं-
 गलसुहं) अमिता गुणा येभ्य एवंविधानि यानि मङ्गलानि तेषां सुखं-द्वारं, आगमनकारणमित्यर्थः २ ॥ (३४) ॥
 (तओ पुग्वो) ततः पुनर्दृपभदर्शनानन्तरं सा त्रिशला सिंहं पश्यति, अथ किंविशिष्टं सिंहं ?- (हारनि-
 करखीरसागरसंस्कारणदगरययमहासैलपंडुरतरं) हारनिकरक्षीरसागरशशाङ्ककिरणदकरजोरजतमहाशे-
 लाः पूर्वं व्याख्यातास्तद्वत्पाण्डुरं-उज्ज्वलं, पुनः किंवि० ? (रमणिज्जपिच्छणिज्जं) रमणीयं-मनोहरं
 अत एव प्रेक्षणीयं-द्रष्टुं योण्यं, पुनः किंवि० ? (थिरलट्टत्ति) स्थिरौ-दृढौ अत एव लष्टौ-प्रधानौ (उपट्टत्ति)
 प्रक्रीष्टौ-कलाचिके 'पउंचा' इति लोकप्रसिद्धौ हस्ताययवौ यस्य स तथा तं, पुनः किंवि० ? (चट्टत्ति) वृत्ताः-
 वर्तुलाः (पीवरत्ति) पीवराः-पुष्टाः (सुसिलिट्टत्ति) सुश्लिष्टा-अन्योऽन्यं अन्तररहिताः, अत एव (विसिट्टत्ति)
 विशिष्टाः-प्रधानाः (तिकवत्ति) तीक्ष्णा एवंविधा याः (दाढा) दंप्रास्ताभिः (विडंविअसुहं) विडम्बितं,
 कोऽर्थः ?-अलङ्कृतं सुख यस्य स तथा तं, ततो विशेषणकर्मधारयः, पुनः किंवि० ? (परिकम्मिअत्ति) परिकर्मि-
 ताविव परिकर्मितौ (जच्चकमलकोमलत्ति) जालं-उत्तमजातिसम्भवं यत्कमलं तद्वत् कोमलौ, तथा (पमाण-
 सोभंतत्ति) यथोक्तमानेन शोभमानौ, तथा (लट्टउट्टं) लष्टौ-प्रधानौ एवंविधो ओष्टौ यस्य स तथा तं, पुनः
 किंवि० ? (रतुण्णपत्तत्ति) रक्तोत्पलं-रक्तकमलं तस्य यत् पत्रं तद्वत् (मउअसुकुमलतालत्ति) मृदुसुकुमालं

तालु, तथा (निष्कालिअगजीह) निलांलिता—लपलपायमाना अग्ना—प्रधाना-जिहा यस्य, कोऽर्थः ?—उक्त-
स्वरूप तालु उक्तरूपा जिहा च विद्यते यस्य स तथा त, पुनः किंवि०? (मृसागयपवरकणगताविअआवत्ता-
यंतवदत्ति) मृया-मृन्मयभाजनं यत्र सुवर्णकारेण सुवर्णं प्रक्षिप्य गाल्यते तस्यां स्थित तापितं आवत्तायमा-
न-प्रवक्षिणं अमत् एवविद्य यत् प्रवरकनकं तद्वत् दृष्टे (तडिविमलसरिम्नयण) विमला या तडित्-वियुत्
तत्सदृशे नयने—लोचने यस्य स तथा तं, पुनः किंविशिष्टं? (विसालपीयररोकं) विशालो-विस्तीर्णो पीव-
रौ-पुष्टौ बरौ प्रधानौ उरू यस्य स तथा त, पुनः किंवि०? (पडियुद्धविमलखं) प्रतिपूर्णः—अन्यूनः विमलख
स्कन्धो यस्य स तथा तं पुनः किंवि०? (भिउविसयत्ति) मृदूनि—सुकुमाराणि विशदानि—घबलानि (सुहुमत्ति)
मृदूमाणि (लल्बणपसत्थत्ति) प्रशस्तलक्षणानि (विच्छिणत्ति) विस्तीर्णानि—दीर्घाणि (केसरारोवसोहिअ)
केसराणि-स्कन्धसम्यधिरोमाणि तेषा आदोप-उद्धतत्व तेन शोभित, पुनः किंवि०? (उसिअसुनिम्मिअसु-
जायत्ति) उच्छ्रितं-उन्नत सुनिर्मितं-कुण्डलीकृत सुजातं-मशोभं यथा स्यात्तथा (अफ्फोडिअलगूलं) आस्फो-
डित लाङ्गूल-पुच्छ येन स तथा तं, तेन पूर्वं लाङ्गूल आस्फोट्य पश्चात् कुण्डलीकृतमिति भावः, पुनः किंवि०?
(सोम) सौम्य—मनसा अक्रूर (सोमागार) सौम्याकार—सुन्दराकृतिमित्यर्थः, पुनः किंवि०? (लीलायंत)
सधिलासगति, पुनः किंवि०? (नहयलाओ उवयमाणं) आकाशतलात् अवपतन्न-अघस्तादुत्तरन्त, ततश्च
(नियगवयणमइवयंतं) निजकयवनमनुप्रविशन्नं (पिच्छइ सा) प्रक्षते सा त्रिशला, पुनः किंवि०? (गाढतिकवग्ग-

नहं) गढं-अत्यन्तं तीक्ष्णानि अग्राणि येषां एवंविधा नखा यस्य स तथा तं (सीहं) केसरिणं इति विशेष्यं,
 पुनः किंवि०? (वयणसिरिति) वदनस्य श्रीः-शोभा तदर्थं (पल्लवपत्तिति) पल्लववत् प्रसारिता (चारुजीहं) मनो-
 हरा जिह्वा येन स तथा तं ३ ॥ (३५) ॥

(तओ पुणो) ततः पुनः-सिंहदर्शनानन्तरं (पुत्रचंद्रवयणा) पूर्णचन्द्रवदना त्रिशला भगवतीं श्रियं-श्रीदे-
 वतां पश्यतीति योजना, अथ किंविशिष्टां तां? (उच्चागयठाणलङ्संठिअं) उच्चो योऽगः-पर्वतो हिमवाज्
 तत्र जातं उच्चागजं एवंविधं लष्टं-प्रधानं यत् स्थानं-कमललक्षणं तत्र संस्थितां, तच्चैवं-एकशतयोजनो १००च्चो
 द्वादशकलाधिकद्विपञ्चाशद्योजनोत्तरयोजनसहस्र १०५२३३ पृथुलः स्वर्णमयो हिमवन्नामा पर्वतः, तदुपरि च
 दशयोजनावगाढः १० पञ्चशतयोजनपृथुलः ५०० सहस्र १०००योजनदीर्घो वज्रमयतलभागः पञ्चहृदनामा हृदः,
 तस्य मध्यभागे जलात् क्रोशद्वयोच्चं एकयोजनपृथुलं एकयोजनदीर्घं नीलरत्नमयदशयोजननालं वज्रमयमूलं रिष्ट-
 रत्नमयकन्दं रत्नकनकमयबाह्यपत्रं कनकमयमध्यपत्रं एवंविधं एकं कमलं, तस्मिन् कमले च क्रोशद्वयपृथुला
 क्रोशद्वयदीर्घा एकक्रोशोच्चा रत्नसुवर्णमयकेसराधिराजिता एवंविधा कनकमयी कर्णिका, तस्या मध्ये च अर्ध-
 क्रोशपृथुलं एकक्रोशदीर्घं किञ्चिदूनेकक्रोशोच्चं श्रीदेवीभवनं, तस्य च त्रीणि पञ्चशतधनुरुच्चानि तद-
 र्धमानपृथुलानि पूर्वदक्षिणोत्तरदिक्स्थितानि, अथ तस्य भवनस्य मध्यभागे सार्धशतद्वयधनुर्मिता रत्नमयी
 वैदिका, तदुपरि च श्रीदेवीयोग्या शय्या, अथ तस्मान्मुख्यकमलात्परितश्च श्रीदेव्या आभरणभृतानि वलय-

काराणि पूर्वोक्तमानादर्धमानोच्चत्वदीर्घत्वप्रथुत्वानि अष्टोत्तरशतकमलानि, एवं सर्वेष्वपि बलयेषु क्रमेणार्धाधि-
मानत्वं ज्ञेयं, इति प्रथमं बलयम्, द्वितीयबलये धायव्येशानोत्तरदिक्षु चतुःसहस्रसामानिकदेवानां चतुःसहस्री
कमलानां, पूर्वदिशि चत्वारि महत्तराकमलानि, आग्नेय्यां गुरुस्थानीयाम्यन्तरपर्येदेवानां अष्टसहस्रकमलानि,
दक्षिणदिशि मित्रस्थानीयमध्यमपर्येदेवानां दशसहस्रकमलानि, नैऋत्या किङ्करस्थानीययाव्यपर्येदेवानां द्वाद-
शसहस्रकमलानि, पश्चिमायां च हस्ति १ तुरङ्गम २ रथ ३ पदाति ४ महिष ५ गन्धर्व ६ नाट्य ७ रूपसप्तकट-
कनायकानां सप्त कमलानि, इति द्वितीयं बलयम्, ततस्तृतीये बलये तावता अद्भ्रक्षकदेवानां षोडशसहस्र-
कमलानि, इति तृतीय बलयं, अथ चतुर्थे बलये अभ्यन्तराभियोगिकदेवानां द्वात्रिंशच्छकमलानि, पञ्चमे
बलये मध्यमाभियोगिकदेवानां चत्वारिंशच्छकमलानि, षष्ठे बलये बाह्याभियोगिकदेवानां अष्टचत्वारिंशच्छ-
ककमलानि, सर्वसंख्यया च मूलकमलेन सह एका कोटिर्विशतिलक्षाः पञ्चाशत् सहस्राः शतमेक विशतिश्च
१२०५०१२० कमलानामिति । अथ एवंविध यत्कमललक्षण स्थान तत्र स्थिता, पुनः किंवि० ? (पसत्परुवं)
प्रशस्तरूपां, मनोहररूपां इत्यर्थः, पुनः किंवि० ? (सुप्रइष्टिअत्ति) सुप्रतिष्ठितौ-सम्यक्तया स्थापितौ यौ (कण-
गमयकुम्भत्ति) कनकमयकच्छपौ तयोः (सरिमोवमाणचलणं) सदृश-युक्तं उपमानं ययोः एवंविधौ चरणौ
यस्याः सा तथा तां, पुनः किंवि० ? (अब्बुन्नयत्ति) अत्युन्नत तथा (पीणत्ति) पीन-पुष्टं यत् अइगुष्ठादि अद्भ-
तत्र स्थिताः (रइअ) रक्षिता इय, अयमर्थः—श्रीदिग्वाः स्वयमेव नवास्ताथा रक्ताः सन्ति यथा उत्प्रक्ष्यन्ते

लाक्षादिना रञ्जिता इव (मंसलउवचिअत्ति) मांसयुक्ताः, तत एव उपचिताः—पुष्टाः (तणुतंबणिद्धनहं) तनवः-
सूक्ष्माः, न तु स्थूलाः, ताम्रा—अरुणाः स्निग्धाः—अरुक्षा नखा यस्याः सा तथा तां, पुनः किंवि०? (कमल-
पलाससुकुमालकरचरणं) कमलस्य पलाशानि-पत्राणि तद्धत् सुकुमालं करचरणं यस्याः सा तथा तां (कोम-
लचरंगुलिं) कोमला अत एव वराः—श्रेष्ठाः अङ्गुलयो यस्याः सा तथा तां, ततो विशेषणसमासः, पुनः किंवि०?
(कुरुविंदावत्तत्तिं) कुरुविन्दावर्तं—आवर्तविशेष आभरणविशेषो वा तेन शोभिते (वद्याणुण्वत्ति) वृत्तानुपूर्वे,
कोऽर्थः—पूर्वं बहुस्थूले ततः स्तोकं स्तोकं स्थूले करिकरवत् (जंघं) ईहशो जङ्घे यस्याः सा तथा तां, पुनः किंवि०?
(निगूढजाणुं) निगूढे-गुप्ते जानुनी यस्याः सा तथा तां, पुनः किंवि०? (गयवरकरसरिसपीवरोरुं) गजवरो—
गजेन्द्रस्तस्य करः—शुण्डा तत्सहशो पीवरे-पुष्टे उरू यस्याः सा तथा तां, उरूशब्देन लोके ' साथल ' इत्युच्यते,
पुनः किंवि०? (चामीकरइअमेहलाञ्जुत्तं) सुवर्णरचिता-सुवर्णमयी इत्यर्थः एवंविधा या मेखला तथा युक्तं,
अत एव (चारुविच्छिन्नसोणिचक्रं) मनोहरं विस्तीर्णं श्रोणिचक्रं—कटितटं यस्याः सा तथा तां, पुनः किंवि०?
(जचंजणत्ति) जाल्याञ्जनं—मर्दितं तैलादिना अञ्जनं (भमरजलयपयरत्ति) भ्रमराणां प्रसिद्धानां जलदानां च-
मेघानां यः प्रकरः—समूहः तत्समानवर्णतया जाल्याञ्जनभ्रमरजलदप्रकर इव (उज्जुअसमसंहिअत्ति) ऋजुका-
प्रध्वरा अत एव समा-अविषमा. संहिता-निरन्तरा (तणुअआइज्जलडहत्ति) तडुका-सूक्ष्मा आदेया-सुभगा
लटभा-विलासमनोहरा (सुकुमालमउअत्ति) सुकुमालेभ्यः शिरीषपुष्पादिवस्तुभ्योऽपि मृदुका तत एव (रम-

गिज्जरोमराहं) रमणीया रोमराजिर्यस्याः सा तथा तां, पुनः किंवि ? (नाभिमङ्गलसुन्दरविसालपसत्थजघर्णं)
नाभिमण्डलेन सुन्दर विशाल-विस्तीर्णं प्रशस्त-लक्षणोपेत एवंविधं जघर्णं-अग्नेतनकट्वधोभागो यस्याः सा तथा
तां, पुनः किंचि ? (करयलभाइअत्ति) करतलमेयो, सुष्टिग्राह्य इत्यर्थः (पसत्थतिवलिअत्ति) प्रशस्ता त्रिवलिः-
तिस्त्रो वल्यो-रेखा यत्रैवंविधो (मज्झं) मध्यभाग-उदरलक्षणो यस्याः सा तथा तां, पुनः किंचि ? (नाणामणि-
फणगरपणत्ति) नानाजातीया मणयः-चन्द्रकान्तप्रभृतयः कनकं-पीतवर्णं सुवर्णं रत्नानि-वैडूर्यप्रभृतीनि (विम-
लमहातवणिज्जत्ति) विमलं-निर्मल महत्-महाजातीयं एवविध तपनीय-रक्तवर्णं सुवर्णं एतत्सम्पन्धीनि यानि
(आभरणभूमणत्ति) आभरणानि--अङ्गपरिधेयानि त्रैवेयकफङ्कणादीनि भूषणानि--उपाङ्गपरिधेयानि सुद्रिका-
दीनि तैः (विराइअमगुवंगि) विराजितानि अङ्गानि-शिरःप्रभृतीनि उपाङ्गानि-अङ्गुलपादीनि यस्याः सा तथा तां,
फोडर्थः-आभरणैः श्रीदेव्या अङ्गानि भूषितानि सन्ति भूषणैश्च उपाङ्गानीति, पुनः किंचि ? (हारविरायंतत्ति) हा-
रण-मौक्तिकादिमालया विराजत्-शोभमानं (कुवमालपरिणद्धत्ति) कुन्दादिपुष्पमालया परिणद्धं-व्याप्त (अल-
जलितत्ति) जाज्वल्यमान-देदीप्यमानं एवविधं यत् (धणजुअलविमलकलस) स्तनयुगल, तदेव महशाकारतया
विमलौ कलशौ यस्याः सा तथा तां, अनेन च अभेदरूपकालंकारेण कनककलशवत् पीनो कठिनो दृप्तो
श्रीदेव्याः स्तनौ चर्त्तते इत्यर्थः सूचितः, पुनः किंचि ? (आइणपत्तिअत्ति) आयुक्ताभिः-यथास्थानस्थापिताभिः
पत्रिकाभिः-मरकतपत्रैः 'पाना' इतिलोकप्रसिद्धैः (विमूसिणणं) विमूपितेन--अलङ्कृतेन (सुभगजालुज्ज-

लेणं) सुभगानि—दृष्टिसुखकराणि यानि जालानि—सुक्तागुच्छानि तैः उज्ज्वलेन एवंविधेन (सुक्ताकलावर्णं) सुक्ताकलापकेन—मौक्तिकहारेण शोभितां, अत्र शोभितां इतिपदं सूत्रे अनुक्तं अपि अध्याहार्यं, एवं अग्रे विशेषणद्वयेऽपि, पुनः किंवि०? (उरत्थदीणारमालविरइएणं) उरःस्थया—हृदयस्थितया दीनारमालया—सौवर्णिकमालमालया विराजितेन (कंठमणिसुत्तएणं) कण्ठमणिमूत्रकेण च—कण्ठस्थरत्नमयदवरकेण, शोभितां इति पूर्ववत्, पुनः किंवि०? (कुण्डलजुअल्लसंतअंसोवसत्तसोभंतसप्पभेणं) तत्र ईहशेन शोभागुणसमुदयेन—कान्तिगुणप्रारभारेण शोभितां इति योजना, अथ कीहशेन शोभागुणसमुदयेन?, अत्र 'अंसोवसत्त' इतिपदं प्राक् योज्यं ततः 'अंसोवसत्त' इति अस्योः—स्कन्धयोः उपसक्तं—लग्नं यत् कुण्डलयोर्युगलं तस्य 'उल्लसंत' इति उल्लसन्ती 'सोभंत' इति शोभमाना अत एव 'स' इति सती—समीचीना 'पभ' इति प्रभा—कान्तिर्यस्मिन् एवंविधेन (सोभागुणसमुदयेणं) शोभागुणसमुदयेन, पुनः कीहशेन शो०? (आणणकुडुंविणं) आननस्य—सुखस्य कौटुम्बिकेनेव, यथा राजा कौटुम्बिकैः—सेवकैः शोभते एवं श्रीदेव्या आननं तेन शोभागुणसमुदयेनेति भावः, अत्र 'उल्लसंत' इति 'सोभन्ते'त्यादीनि शोभागुणसमुदयस्य विशेषणानि 'अंसोवसत्ते' इति च कुण्डलयुगलविशेषणं, ननु तर्हि प्रभागुणसमुदयविशेषणयोर्मध्ये कुण्डलयुगलविशेषणं कथं न्यस्तं? तथा 'अंसोवसत्ते' त्यस्य कुण्डलयुगलात् परनिपातश्च कथं? अंसोवसत्तकुण्डलयुल्लसन्तेति पाठः कथं न कृत इति चेद्, उच्यते, प्राकृतत्वात् अन्यविशेषणमध्येऽप्यन्यविशेषणावतारो विशेषणस्य परनिपातश्च भवति, एवं

सर्वत्र विशेषणपरनिपाते हेतुर्ज्ञेयः, पुनः किंविशिष्टां श्रीदेवतां ?—(कमलामलविसालरमणिज्जलोअणि) कमलवात् अमले-निर्मले विशाले-विस्तीर्णे रमणीये—मनोहरे च लोचने यस्याः सा तथा तां, पुनः किंचि० ?—(कमलपञ्चलतकरगहिअत्ति) तत्र पूर्ववत् प्राकृतत्वात् विशेषणस्य परनिपातः, ततः प्रञ्चलन्तौ—देदीप्यमानौ यौ करी-हस्तौ ताभ्यां गृहीते ये कमले ताभ्यां (मुक्कतोय) मुक्तं-क्षरत् तोयं-मकरन्दरूपं जलं यस्याः सा तथा तां, अयमर्थः—श्रीदेव्या तावद् द्वयोः करयोः प्रत्येकं कमलं गृहीतमस्ति, तस्माच्च मकरन्दविन्दवः श्रवन्तीति, पुनः किंचि० ?—(लीलावायत्ति) लीलया, न तु प्रस्वेवापनोषाय, प्रस्वेदस्य दिव्यशरीरेज्ज्वाभावात्, लीलया वायत्ति—वातोदीरणार्थं (कयपरखण) कृतः—अवधूतो यः पक्षकः—तालघृन्त तेन शोभितां, अत्रापि शोभितां इति पद्व अध्याहार्यं, पुनः किंचि० ?—(सुविसवत्ति) सुविशदः—सुविविक्तो, न पुनर्जटाजूटवत् परस्परसंलग्नः (कसिणत्ति) कृष्णः—श्यामवर्णः (घणत्ति) घनः—अधिरलो, न तु मध्ये मध्ये रिक्तः, (सणत्ति) तूक्ष्णो, न तु घांकारोमयत्स्थूलः (लंयत्ति) लम्बमानः (केसहत्थ) केशहस्तो—वेणिर्यस्याः सा तथा तां, पुनः किंचि० ?—(पउमइहकमलवासिणि) पद्मद्रवस्य यत्कमल पूर्वोक्तस्वरूपं तत्र निवसन्ती (सिरिं) अियं—श्रीदेवतां, इदं विशेष्यं, पुनः किंचि० ?—(भगवइ) भगवती—ऐश्वर्याधिक्युतां (पिण्णइ) प्रेक्षते, इदं क्रियापदं, पुनः किंचि० ?—(हिमवंतसेलसिहरे) हिमवन्नामा पर्वतस्तस्य शिखरे

(विसागइंदोरुपीवरत्ति) दिग्गजेन्द्राः-ऐरावतादयः तैः उरुपीवरैः-दीर्घैः पुष्टैश्च एवंविधैः (कराभिसिद्धमाणि)
करैः-शुण्डाभिः कृत्वा अभिषिच्यमानां स्वप्यमानाम् ४ ॥ (३६) ॥

॥ ४३ ॥

इति महोपाध्यायश्रीकीर्तिविजयगणिशिष्योपाध्यायश्रीविनयविजयगणिविरचितायां

कल्पसुवोधिक्रियां द्वितीयः क्षणः समाप्तः ।

ग्रन्थाग्रम् ॥ ७४१ । द्वयोन्व्याख्यानयोः ग्रन्थाग्रम् ॥ १४०६ ॥

कल्प. सुवो-

व्या० २

॥ ४३ ॥

॥ अथ तृतीयं व्याख्यानं प्रारभ्यते ॥

(तत्रो पुणो) ततः पुनर्नमस्तलादघतद् दाम-पुष्पमाल्य त्रिशला पञ्चमे स्वप्ने पश्यति इति योजना, अथ किञ्चिद्विष्टं पुष्पदाम ?-(सरसत्ति) सरसानि-सथस्कानि (कुसुमत्ति) कुसुमानि-पुष्पाणि येषु एवविधानि यानि (मन्दारदामत्ति) मन्दारदामानि-करपद्मक्षमालयानि तैः (रमणिलम्बभूल) रमणीयघृत, अतिमनोहरमित्यर्थः; पुनः किञ्चि० ?-(चंपगासोगत्ति) चम्पका प्रतीतः; अशोकोऽपि प्रतीतः तथा (पुन्नगनागपियंगुसिरिसलि) पुन्नाग-नागमियद्गुशिरीषाः वृक्षविशेषाः, तथा(मुग्गरत्ति) मुद्गरः प्रतीतः (मल्लिआजाइजूह्रिअत्ति)मल्लकाजातियूथिका-वल्लीविशेषाः प्रतीताः (अकोल्लत्ति) अङ्गोल्लः प्रतीतः (कोज्जकोरिटत्ति) कोज्जकोरण्टौ अपि वृक्षविशेषौ (पत्तव-मणयत्ति) दमनकपत्राणि, तथा (नवमालिअत्ति) नवमालिका लताविशेषः (वडलत्ति) वडलसिरी इति नामा चकुलपृक्षविशेषः (तिलयत्ति) तिलकनामा वृक्षविशेषः (वासन्तिअत्ति) वासन्तिकाऽपि लताविशेषः (णडम्मुण्ण-लत्ति) पद्मानि-सूर्यधिकशिकमलानि उत्पलानि-चन्द्रविकाशिकमलानि (पाडलकुंदाइमुत्तत्ति) पाडलकुन्दावृत्ति-मुक्ताः वृक्षविशेषाः (सहकारत्ति) सहकारः प्रतीतः; एतेषां चम्पकाशोकादीनां सहकारान्ताना कुसुमानां पुष्पाणां (सुरभिगर्धि)सुरभिः-घ्राणतर्पणो गन्धो यत्र तत्तथा, पुनः किञ्चि० ?-(अणुवममणोहरेणं गधेण) अणुपमो

य उपमानरहितः अद्वितीय इतियावत् मनोहरश्च-चित्ताह्लादकः एवंविधेन गन्धेन (दश दिसाओवि वास-
यंतं) दशापि दिशः वासयत्-सुरभीकुर्वत्, पुनः किंवि०?-(सव्वोडअसुरभिक्षुसुममल्लधवलत्ति) सर्वसुकं यत्
सुरभि-सुगन्धं पुष्पमाल्यं तेन धवलं, अयमर्थः-षण्णां अपि ऋतूनां सम्बन्धिन्यः पुष्पमालास्तत्र दामनि
वर्तन्ते इति, तथा (विलसंतत्ति) दीप्यमाना अत एव (कंतत्ति) कान्ता-मनोहरा ये (बहुवन्नभत्तिचित्तिं) बहवो
वर्णा-रक्तपीतादयस्तेषां 'भत्ति'त्ति रचना तथा चित्रं-आश्चर्यकारि अथवा चित्रयुक्तं इव, ततश्च विशेषणद्व-
यस्य कर्मधारयः कर्त्तव्यः, अनेन च विशेषणेन तत्र पुष्पदामनि भूयान् धवल एव वर्णो वर्त्तते स्तोकस्तोकाश्च
अन्येऽपि वर्णा वर्त्तन्ते इत्यर्थः सूचितः, पुनः किंवि०?-(छप्पयमहुअरिभमरगणगुमगुमायंतनिलिंतगुंजंतदेस-
भागं) अत्रापि विशेषणस्य परनिपातो. गुमगुमायमानो-मधुरं शब्दं कुर्वन् अन्यस्थानात् आगत्य तत्र दामनि
लयं प्राप्नुवन् अन्यक्तं शब्दविशेषं कुर्वन् एवंविधो यः षट्पद १ मधुकरी २ भ्रमरा ३ णां-भ्रमरजातिविशेषाणां
यो गणः-समूहः स देशभागेषु-शिखाग्रभागपार्श्वद्वयाऽधोभागादिकेषु देशभागेषु यत्र तत्तथा, कोऽर्थः?—
तद्वाम सौरभ्यातिशयात् सर्वभागेषु भ्रमरैः सेवितमस्तीति भावः, अत्र षट्पदमधुकरीभ्रमराणां च वर्णादि-
भिर्भेदो ज्ञेयः (दामं) पुष्पदाम, इदं विशेष्यं (पिच्छइ) प्रेक्षते इति क्रियापदं, पुनः किंवि०?-(नभंगण-
तलाओ) नभोङ्गणतलात् (उवयंतं) अवपत्त-उत्तरत् ५ ॥ (३७) ॥

(ससिं च) ततः पुनः सा त्रिशलादेवी षष्ठे स्वप्ने शशिनं पश्यति, अथ कीदृशं?-(गोबीरफेणदगरर-

ययकलसंपंदुर) गोक्षीरं-धेनुदुग्धं फेन प्रसिद्ध वकरजांसि-जलकणाः रजतकलशौ-रूप्यघटः तदत् पाण्डुर-
उज्ज्वल, पुनः किंवि० ?-(सुभ-सौम्यं, पुनः किंवि० ?-(द्विअयनयणकत) अत्र लोकानां इति शेषः,
ततश्च लोकाना हृदयनयनयोः कान्त-वल्लभ, पुनः किंवि० ?-(पविपुष्पा) प्रतिपूर्ण-पूर्णमासीसत्क, पुनः किं-
वि० ? (तिमिरनिकरत्ति) तिमिराणा-अन्धकाराणां निकरेण-समूहेन (घणशुद्धिरत्ति) घना-नियिद्धा गम्भीरा
ये घनगह्वरादयस्तेषा (धितिमिरकर) अन्धकारामावकर, वनगह्वरस्थितान्धकारनाशक इत्यर्थः, यदुक्त-‘विरम
तिमिर ! साहसादमुष्माद्यदि रविरस्तमितः स्वतस्ततः किम् ? । कलयसि न पुरो महोमहोमिस्फुटतरकैरचित्ता-
न्तरिक्षमिन्दुम् ? ॥ १ ॥’ पुनः किंवि० ?-(पमाणपक्षौ-धर्ममासादिमानकारिणौ यौ पक्षौ-शु-
क्लकृष्णपक्षौ तयोः अन्तः-मध्ये पूर्णिमाया इत्यर्थः तत्र (रायलेहं) राजन्त्यः-शोभमानाः लेखाः -कला यस्य
स तथा तं, पुनः किंवि० ?-(कुमुदवधनानां-चन्द्रविकाशिकमलवनानां वियोधकं-विका-
शकं, यत-‘दिनकरतापव्यापमन्नमूर्च्छांनि कुमुदगहनानि । उत्तस्थुरमृतधीधितिकान्तिसुधासेकतस्त्यरितम्
॥ १ ॥’ पुनः किंवि० ?-(निसासोहगं) निशाशोभकं-रात्रिशोभाकारकं, पुनः किंवि० ?-(सुपरिमट्टदप्पण-
तलोचमं) सुपरिमट्ट-सम्यक्प्रकारेण रक्षादिना उज्ज्वलित यत् दर्पणतल तेन उपमा यस्य स तथा त, पुनः
किंवि० ?-(हसपदुवन्न) हंसवत् पदुवर्णं-उज्ज्वलवर्णं इत्यर्थः, पुनः किंवि० ?-(जोइसमुह्मंडगं) ज्योतिषा
सुखमण्डकं, पुनः किंवि० ? (तमरिपु) अन्धकारवैरिणं, पुनः किंवि० ?-(मयणसरापूरग) मदनस्य-कामस्य

शराधुरमिव-तूणीरमिव, अयमर्थः—यथा धनुर्धरस्तूणीरं प्राप्य मुदितो निःशङ्कं मृगादिकं शरैर्विधयति एवं मदनोऽपि चन्द्रोदयं प्राप्य निःशङ्कं जनान् बाणैर्व्याकुलीकरोति, पुनः किंवि० ?—(समुद्ददगपूरंगं) समुद्रोद-कपूरकं, जलधिवेलावर्धकं इत्यर्थः, पुनः किंवि० ?—(दुग्मणं जणं दइअवज्जिअं) दुग्मणस्कं-व्यग्रं ईहशं दयिते-न-प्राणवल्लभेन रहितं जनं, विरहिणीलोकं इत्यर्थः, (पाएहिं सोसयंतं) पादैः-किरणैः शोषयन्तं, वियोगि-दुःखदं इत्यर्थः, यतः—रजनिनाथ ! निशाचर ! दुर्मते !, विरहिणां रुधिरं पिबसि ध्रुवम् । उदयतोऽरुणता कथम-न्यथा, तव कथं च तके तनुताभृतः ? ॥ १ ॥ (पुणो) पुनःशब्दो धुरि योजितः, पुनः किंवि० ?—(सोमचा-रुखं) यः सौम्यः सन् चारुरूपो-मनोहररूपः तं, (पिच्छइ) प्रेक्षते इति क्रियापदं (सा) सा, पुनः किंवि० ?—(गगणमंडलत्ति) गगनमण्डस्य-आकाशतलस्य (विसालत्ति) विशालं-विस्तीर्णं (सोमत्ति) सौम्यं-सुन्दराकारं (चंक्रममाणत्ति) चङ्क्रम्यमाणं-चलनस्वभावं, एवंविधं (तिलयं) तिलकं, तिलकमिव शोभाकरत्वात्, पुनः किंवि० ?—(रोहिणीमणत्ति) रोहिण्याः—चन्द्रवल्लभाया मनः—चित्तं तस्य (ह्मिअयत्ति) हितदो-हितकारी, एकपाक्षिकमेमनिरासार्थं हितद इति विशेषणं. ईहशो (वल्लहं) वह्लभो यस्तं, इदं कविसमयापेक्षया, अन्यथा रोहिणी किल नक्षत्रं, चन्द्रनक्षत्रयोश्च स्वामिसेवकभाव एव सिद्धान्ते प्रसिद्धो, न तु स्त्रीभर्तृभावः, (देवी) देवी-त्रिशला (पुण्णचंदं) पूर्णचन्द्रं, इदं विशेष्यं (समुल्लसंतं) ज्योत्स्नया शोभमानम् ॥ ६ ॥ (३८) ॥

(तओ पुणो) ततः पुनः—चन्द्रदर्शनानन्तरं सप्तमे स्वप्ने सूर्यं पश्यति, अथ किंविशिष्टं सूर्यं ?—(तमपडल्प-

रिफुड) तमःपटलं-अन्धकारसमूहस्तस्य परिस्फोटकं-नाशकं इत्यर्थः (चेव) निश्चयेन, पुनः किंवि० ?-(ते-
असा पञ्जलतरुच) तेजसैव प्रज्वलत्-जाज्वल्यमानं रूपं यस्य स तथा तं, स्वभावात्स्तु सूर्ययिष्यवर्त्तिनो
षादरष्ट्वीकायिकाः शीतला एव, किन्त्वातपनाभकर्मोदयासेजसैव एते जनं व्याकुलीकृषन्तीति ज्ञेय, पुनः
किंवि० ?-(रत्तासोगति) रक्ताशोकः-अशोकदृक्षविशेषः (पगासकिंसुअत्ति) प्रकाशकिंशुकः-पुष्पितपलाशः
(सुअसुहृगुंजदत्ति) शुकसुग्वं गुसार्धं च प्रसिद्धं (रागसरिसं) एतेषां यो रागो-रक्तत्वं तेन सदृशं,
पूर्वोक्तचस्तुयत् रक्तवर्ण इत्यर्थः, पुनः किंवि० ?-(कमलवणालकरणं) कमलवनानां अलङ्करणं-शोभाकारक
विकाशक इतियाचत् . चिकसितानि हि तानि अलङ्कृतानीव विभान्ति, पुनः किंवि० ?-(अंकणं जोइसस्स)
ज्योतिपस्य-ज्योतिष्यऋस्य अङ्कनं-मेपादिराशिसंक्रमणादिना लक्षणज्ञापकं, पुनः किंवि० ?-(अवरतलपईवं)
अम्परतले प्रदीपं-आकाशतलप्रकाशक, पुनः किंवि० ?-(हिमपडलस्य-हिमसमूहस्य
गलग्रहं-गलहस्तदायक, हिमस्फोटकमित्यर्थः, पुनः किंवि० (गहगणोरुनायग) ग्रहगणस्य-ग्रहसमूहस्य
उरुः-महात् नायको यः स तथा तं, पुनः किंवि० ?-(रत्तिविणास) रात्रिविनाश, रात्रिविनाशकारण इत्यर्थः.
पुनः किंवि० ?-(उवयत्थमणेसु सुहृगं सुहृदंसण) उदयास्तसमयोः-उदयवेलाया अस्तवेलाया च सुहृगं
षायत् सुवदशन, सुखेन अवलोकनीयं इत्यर्थः. (बुन्निरिक्खरूपं) अन्यस्मिन् काले बुन्निरीक्ष्यरूप, मग्गुच्च
चिलोकयित्तुं न शक्यते इत्यर्थः पुनः किंवि० ?-(रत्तिमुदंतत्ति) रात्रौ द्युताः-स्वेच्छाचारिणः, मकारोऽत्र प्राकृ-

तत्वात्, एवंविधा ये (दुष्पयारप्पमहर्ण) दुष्प्रचाराः चौरादयोऽन्यायकारिणस्तान् प्रमर्द्दयति यस्तं, अन्यायकारि-
प्रचारनिवारकं इत्यर्थः, पुनः किंवि० ?- (सीअवेगमहर्णं) शीतवेगमथनं, आतपेन शीतवेगनिवारणात्, (पि-
च्छइ) प्रेक्षते इति क्रियापदं प्राग्योजितं, पुनः किंवि० ?- (मेरुगिरिसययपरियहर्द्यं) मेरुगिरेः सततं परिवर्तकं
मेरुं आश्रित्य प्रदक्षिणया भ्रमन्तं इतियावत्, पुनः किंवि० ?- (धिसालं) विशालं-विस्तीर्णमण्डलं (सूरं)
सूर्य इत्यपि विशेष्यं योजितं, पुनः किंवि० ?- (रस्सीसहस्सपयलिअत्ति) रश्मिसहस्रेण-किरणदशशत्या कृत्वा
प्रदलिता-प्रस्फोटिता (दित्तसोहं) दीप्तानां-चन्द्रतारादीनां शोभा येन स तथा तं, येन स्वकिरणैः सर्वेषां
अपि प्रभा विलुप्ताऽस्तीति भावः, अत्र सहस्रकिरणाभिधानं तु लोकप्रसिद्धत्वात्, अन्यथा कालविशेषे अधि-
का अपि तस्य किरणा भवन्ति, तथा चोक्तं लौकिकशास्त्रेषु—'ऋतुभेदात्पुनस्तस्यातिरिच्यन्तेऽपि रश्मयः ।
शतानि द्वादश १२०० मधौ, त्रयोदश १३०० तु माधवे ॥ १ ॥ चतुर्दश १४०० पुनर्ज्येष्ठे, नभोनभस्ययोस्तथा
१४००—१४०० । पंचदशैव १५०० त्वाषाढे, षोडशैव १६०० तथाऽऽश्विने ॥ २ ॥ कार्तिके त्वेकादश च ११००,
शतान्येवं ११०० तपस्यपि । मार्गे च दश सार्धानि १०५०, शतान्येवं १०५० च फाल्गुने ॥ ३ ॥ पौष एव परं
मासि, सहस्रं १००० किरणा रवेः ७ ॥ (३९) ॥

चैत्रे	वैशाखे	ज्येष्ठे	आषाढे	श्रावणे	भाद्रपदे	आश्विने	कार्तिके	मार्गे	पौषे	माघे	फाल्गुने
१२००	१३००	१४००	१५००	१४००	१४००	१६००	११००	१०५०	१०००	११००	१०५०

(परिहृत्यगति) परिपूर्णं, सर्वतो व्याप्तं इत्यर्थः, तथा (मच्छपरिसुज्जमाणजलसंचयं) मत्स्यैः परिसुज्ज-
मानो—व्याप्रियमाणो जलसञ्चयो यस्य तत्तथा, ततः कर्मधारयः, पुनः किञ्चि० ?—(जलंतमिव) उबल-
विव—वेदीप्यमान इव, केन ?—(कमलत्ति) कमलानि—सूर्यविकाशीनि अम्युजानि (कुबलयत्ति) कुब-
लयानि च—चन्द्रविकाशीनि कमलानि (उप्पलत्ति) उत्पलानि—रक्तकमलानि (तामरसत्ति) तामरसानि—
महापद्मानि (पुढरीपत्ति) पुंढरीकानि—उज्ज्वलकमलानि, एतेषां नानाजातीयकमलानां यः (उरु) उरुः—विस्ती-
र्णः (सप्पमाणत्ति) सर्पन्—प्रसरन्, एवंविधो यः (सिरिसमुदणं) श्रीसमुदयः—शोभासमूहस्तेन, कमलानां
शोभाप्रकरणे हि शोभमानत्वं एव स्यात् न तु सूर्यविम्बाविवेदीप्यमानत्व अत उत्प्रेक्ष्यते—एतेषां विविधक-
मलाना शोभाप्राग्भारेण उबलविव—वेदीप्यमानमिषेति, पुनः किं० ?—(रमणिज्जरुवसोहं) रमणीया—मनोरमा
रूपशोभा यस्य तत्तथा, पुनः किञ्चि० ?—(पमुइअत) प्रमुदित अन्तः—चित्त येषां ते प्रमुदितान्तरः, एवंविधा ये
(ममरगणत्ति) म्रमरगणाः (मत्तमट्टअरिगणुक्करोल्लिज्जमाणकमलं) मत्तमधुकरीगणाश्च—म्रमरजातिविशेषगणा-
स्तेषां उत्कराः—समूहाः, म्रमरमधुकरीणां धट्टनि धृन्वानि इत्यर्थः, तैः अवलिह्यमानानि—आस्थायमानानि
कमलानि यत्र तत्तथा, पुनः किञ्चि० ?—(कायंगयलाहयंचंक्कत्ति) कावम्याः—कलहंसाः यलाहका—यलाकाः चक्रा-
चक्रवाकाः (कलहंससारसत्ति) कला—मधुरशब्दा ये हंसाः कलहसा राजहंसा इत्यर्थः मारसा—वीर्यजानुका
जीवविशेषाः इत्यावयो ये (गण्विअचि) गर्विताः—तादृक्स्थानप्राप्त्याऽभिमानीनो ये (सउणगणमिड्डुणसेविज्ज-

गगनं प्रति उच्छलति, तथा, च उदप्रेक्ष्यते-अयं सिंहः किं गगनतलं भेदुं उद्यमं करोतीति?, (पिच्छइ) प्रेक्षते इति क्रियापदं, अथ पुनः किंविशिष्टं ध्वजं?-(सिवत्ति) शिवः-सौम्या सुखकारी अत एव (सउअत्ति) मृदुको-मन्द-मन्द इतियावत् एवंविधो यो (मारुअत्ति) मारुतो-वायुस्तस्य (लयत्ति) लयः-आश्लेषो मिलनमितियावत् तेन (आहयत्ति) अहत-आन्दोलितो यः, तत एव (कंपमाणं) चलनस्वभावो यः स तथा तं, पुनः किंवि०?-(अहृस्पमाणं) अतिप्रमाणं-महान्तं इत्यर्थः, पुनः किंवि०?-(जणपिच्छणिज्जरूवं) जनानां प्रेक्षणीयं-द्रष्टुं योग्यं रूपं-यस्य स तथा तं ८ ॥ (४०) ॥

(तओ पुणो) तनः पुनः सा त्रिशला क्षत्रियाणी नवमे स्वप्ने रजतपूर्णकलशं-रूप्यमयं पूर्णकुम्भं पश्यति, अथ किंविशिष्टं रजतपूर्णकलशं?-(जचकंचणुज्जलंतरूवं) जालकाञ्चनवत्-उत्तमसुवर्णवत् उत्-प्राचल्येन दीप्यमानं रूपं यस्य स तथा तं, यथा किल जालकाञ्चनस्य रूपं अतिनिर्मलं भवति तथा तस्य कलशस्यापि रूपं इति तात्पर्यं, पुनः किंवि०?-(निम्मलजलपुन्नमुत्तमं) निर्मलेन जलेन पूर्णं अत एव उत्तमं-शुभसूचकं. पुनः किंवि०?-(दिप्पमाणसोहं) दीप्यमाना शोभा यस्य स तथा तं, पुनः किंवि०?-(कमलकलावपरिरायमाणं) कमलकलापेन-कमल-समूहेन परिराजमानं-सर्वतः शोभमानं, पुनः किंवि०?-(पडिपुन्नत्ति) प्रतिपूर्णा, न तु न्यूना, एवंविधा धे (मञ्चमं गलभेअत्ति) सर्वमङ्गलभेदा-मङ्गलप्रकारास्तेषां (समागमं) समागमः-सङ्केतस्थानमित्र, यथा सङ्केतकारिणो जनाः सङ्केतस्थाने अवश्यं प्राप्यन्ते तथा तस्मिन् कलशे हृष्टे अवश्यं सर्वे मङ्गलभेदाः प्राप्यन्ते इति भावः, पुनः

किञ्चि०?—(पथररपणपविरायंतकमलद्विअं) प्रथररत्नैः परिररजमानं पत् कमलं तत्र स्थितं, रतनमगयधिकमित-
 कमलोपरि स कलशो मुखोऽस्तीति भावः, पुनः किञ्चि०?—(नयणभूसणकर) नयनानां भूषणकरं—आनन्द-
 करमित्यर्थः, नयनयोर्हि आनन्द एव भूषणं यथा पद्मस्य विकाशः, पुनः किञ्चि०?—(पभासमाणं) प्रभासमान-
 धीप्यमानं प्रमया वाऽसमानं-निरुपमं, पुनः किञ्चि०?—(सन्धओ चैव धीवयंतं) सर्वतः—मर्यादितं निभयेन
 धीपयन्तं, पुनः किञ्चि०? (सोमलञ्छिति) सौम्या-प्रशस्ता या लक्ष्मीस्तस्याः (निभेलणं) गृहं, अथ वेद्यः
 शब्दः, पुनः किञ्चि०?—(सन्धपायपरियञ्जिअं) सर्वैः पापैः-अमद्गैः परियजितं-रहितं, अत एव (सुभ
 भासुर) शुभ भासुर—धीप्यमान (मिरियं) त्रिया-शोभया प्रथान, पुनः किञ्चि०?—(मज्योडअसुरभिकृ-
 सुमसि) मर्यादुकानां-मर्यादुक्तुजातानां सुरभिक्षुसुमाना-सुगन्धियुष्पाणां मन्मन्धीनि (आसत्तमद्भवामं)
 आसक्तानि-कण्ठे स्थापितानि मान्यदामानि यस्मिन् कलशे स तथा तं, (पिच्छइ) प्रेक्षते इति क्रियापद
 (सा) सा त्रिगला (रगपपुष्पकलसं) रजतस्य पूर्णकलश इद विशोष्यम् ॥ ९ ॥ ४१ ॥

(तओ पुणो) ततः पुनः सा त्रिगला वशमे स्वप्ने पद्मसरः पश्यति, अथ किञ्चिद्विशिष्टं पद्मसरः?—(रविकि-
 रणतरुणयोक्तिअति) प्राकृततथाद्विशोषणस्य वरिनिपातात् तरुणो-नूतनो यो रविस्तस्य ये किरणास्तेषोभितानि
 गानि (सहस्रपत्तसि) सहस्रपत्राणि-महापद्मानि तेः (सुरभितरसि) अत्यन्तं सुगन्धि (पिंजरजल) पीत रक्तं
 च जलं यस्य तत्तथा, पुनः किञ्चि०?—(जलपरपहकरसि) जलचरा—जलजीवास्तेषां 'पहकर'सि समूहस्तेन

(परिहृत्थगति) परिपूर्ण, सर्वतो व्याप्तं इत्यर्थः, तथा (मच्छपरिभुजमाणजलसंचयं) मत्स्यैः परिभुज्यमानो—व्याप्रियमाणो जलसञ्चयो यस्य तत्तथा, ततः कर्मधारयः, पुनः किंवि० ?—(जलंतमिव) ज्वलदिव—देदीप्यमानं इव, केन ?—(कमलत्ति) कमलानि—सूर्यविकाशीनि अभ्युजानि (कुवलयत्ति) कुवलयानि च—चन्द्रविकाशीनि कमलानि (उप्पलत्ति) उत्पलानि—रक्तकमलानि (तामरसत्ति) तामरसानि—महापद्मानि (पुंडरीयत्ति) पुंडरीकानि—उज्ज्वलकमलानि, एतेषां नानाजातीयकमलानां यः (उरु) उरुः—विस्तीर्णः (सप्पमाणत्ति) सर्पन्—प्रसरन्, एवंविधो यः (सिरिसमुदरणं) श्रीसमुदयः—शोभासमूहस्तेन, कमलानां शोभाप्रकरणे हि शोभमानत्वं एव स्यात् न तु सूर्यबिम्बादिवदेदीप्यमानत्वं अत उत्प्रेक्ष्यते—एतेषां विविधकमलानां शोभाप्राग्भारेण ज्वलदिव—देदीप्यमानमिवेति, पुनः किं० ?—(रमणिज्जरूवसोहं) रमणीया—मनोरमारूपशोभा यस्य तत्तथा, पुनः किंवि० ?—(पमुइअंत) प्रमुदित अन्तः—चित्तं येषां ते प्रमुदितान्तरः, एवंविधा ये (भमरगणत्ति) भ्रमरगणाः (मत्तमहुअरिगणुक्करोल्लिजमाणकमलं) मत्तमधुकरीगणाश्च—भ्रमरजातिविशेषगणास्तेषां उत्कराः—समूहाः, भ्रमरमधुकरीणां बहूनि वृन्दानि इत्यर्थः, तैः अवलिह्यमानानि—आस्थाद्यमानानि कमलानि यत्र तत्तथा, पुनः किंवि० ?—(कायंबगबलाहयचंक्कत्ति) कादम्बाः—कलहंसाः बलाहका—बलाकाः चक्राः—चक्रवाकाः (कलहंससारसत्ति) कला—मधुरशब्दा ये हंसाः कलहंसा राजहंसा इत्यर्थः सारसा—दीर्घजानुका जीवविशेषाः इत्यादयो ये (गठ्विअत्ति) गर्विताः—तादृक्स्थानप्राप्त्याऽभिमानीनो ये (सदणगणमिहुणसेविज्ज-

रिक्त, (पिच्छइ) प्रेक्षते इति क्रियापदं (सा) सा त्रिशला इति प्राग्योजितं, पुनः किञ्चि० ?-(माओवभोगं) सातस्य-सातवेदनीयस्य कर्मण उपभोगो यत्र तत् सातोपभोग, ईदृशा (विमाणवरपुंडरीयं) विमानवरपुण्डरीक-विमानवरपुण्डरीकमिव अत्युत्तमत्वात्, इदं विशेष्य १२ ॥ (४४) ॥

(तओ पुणो) ततः पुनः सा त्रिशला त्रयोदशे स्वप्ने रत्ननिकरराशिं पश्यति, अथ किञ्चिशिष्ट रत्ननिकरराशिं ?-(पुलगवेरिवनीलत्ति) पुलक १ वज्र २ इन्द्रनीलं-नीलरत्न ३ (सासगत्ति) सस्यक-रत्नविशेषः ४ (कफेअणत्ति) कर्कतन ५ (लोहियक्वत्ति) लोहितार्क्षं ६ (मरगयत्ति) मरकतं ७ (मसारगल्लत्ति) मसारगल्लं ८ (पयांलत्ति) प्रवालं ९ (फलिहत्ति) स्फटिक १० (सोगधियसि) सौगन्धिकं ११ (हसगब्भत्ति) हसगर्भं १२ (अंजणत्ति) अञ्जनं-अस्त्रनप्रभ इयामरत्नं १३ (चदप्पहत्ति) चन्द्रप्रभः-चन्द्रकान्तरत्नं १४ (वररयणेहिं) णभी रत्नप्रकारः (महिअलपइट्टिअ) महीतलप्रतिष्ठित (गगणमंडलंत पभासयंतं) महीतले स्थितमपि गगनमण्डलस्यान्तयायत् प्रभासयन्तं, लोकप्रसिद्धस्य आकाशस्यापि शिखर स्वकान्त्या शोभयन्तं इत्यर्थः, पुनः किञ्चि० ?-(तुंगं) उद्यं, किंप्रमाण ? इत्याह--(मेरुगिरिमग्निगास) मेरुगिरिसदृशा, (पिच्छइ) प्रेक्षते इति क्रियापद (सा) सा त्रिशला (रयणनिकररासिं) रत्ननिकराणां राशिः-उच्छ्रितः समूहस्त, इद विशेष्यम् १३ ॥ (४५) ॥

(सिहिं च) सिहिं चेति पद प्रागुक्तगाथागतं 'तओ पुणो' इत्यर्थसूचक, (सा) ततः सा त्रिशला चतुर्दशे स्वप्ने ईदृशां शिखिन-अग्निं पश्यति, अथ किञ्चिशिष्ट शिखिन?-(विउल्लुज्जलपिंगलमहुघपपरिसिचमाणत्ति)

विपुला-विस्तीर्णा तथा उज्ज्वलापिंगलेन मधुघृतेन परिपिच्यमाना-उज्ज्वलेन घृतेन पिङ्गलेन च मधुना सिच्यमाना अत एव (निदूधूमत्ति) निर्धूमा (धगधगाइअत्ति) धगधगित्ति कुर्वत्यो (जलंतजालाभिरामं) ज्वलन्त्यो-दीप्यमाना या ज्वालास्ताभिः उज्ज्वलं अत एव अभिरामं, किंवि० ?-(तरतमजोगजुतेहिं) तरतमयोगयुक्तैः (जालपयरेहिं) ज्वालाप्रकरैः (अन्नुन्नमिव अणुपहन्नं) अन्योऽन्यं अनुप्रकीर्ण इव, तस्य सर्वा अपि ज्वाला अन्योऽन्यं प्रविष्टा इव सन्तीति भावः, (पिच्छइ) प्रेक्षते इति क्रियापदं, पुनः किंवि० ?-(जालुज्जलणगत्ति) ज्वालानां ऊर्ध्वं ज्वलनं ज्वालोज्ज्वलनं, स्वार्थिककप्रत्यये च ज्वालोज्ज्वलनकं, अत्र तृतीयैकवचनलोपः, तेन ज्वालोज्ज्वलनकेन (अंवरं च कत्थइ पर्यंतं) क्वचित्प्रदेशे अम्बरं-आकाशं पचन्तं इव, अम्रंलिहत्वेन आकाशपचनमर्थं इवेत्यर्थः, पुनः किंवि० ?-(अइवेगचंचलं) अतिवेगेन चञ्चलं (सिहिं) शिखिनं-अग्निं, इदं विशेष्यम् १४ ॥ (४६) ॥

(इमे एयारिसे) इमान् एतादृशान् (सुभे) शुभान्-कल्याणहेतून् (सोमे) उमया-कीर्त्या सहितान् (पियदंसणे) प्रियदर्शनान्-दर्शनमात्रेण प्रीतिकरान् (सुरुवे) सुरूपान् (सुविणेत्तिस्वप्नान् (वट्टूण सयण-मज्जे पडिबुद्धा) शयनमध्ये-निद्रामध्ये हर्षा प्रतिबुद्धा-जागरिता सती (अरविन्दलोगणा) अरविन्दलोचना त्रिशला (हरिसपुलइअंगी) हर्षपुलकिताङ्गी-प्रमोदभररोमाश्रितगात्री ॥ अत्र प्रसङ्गेन एतेषां स्वप्नानां गर्भकाले सकलजिनराजजननीविलोकनीयत्वं दर्शयन्नाह- (एए चउदस सुविणे) एतान् चतुर्दश स्वप्नान्

(सन्या पासेइ तित्थयरमाया ।) मर्याः पश्यन्ति तीर्थकरमातरः (जं रयणि वक्कमइ) यस्यां रजन्यां उत्पयन्ते
(कुच्छिसि महायसो अरिदा ॥ ' ॥) कृक्षौ माणयशम अहन्तः ॥ ४७ ॥

(तण णं सा तिसला गत्तिआणी) ततः सा त्रिशला क्षत्रियाणी (इमे पयाख्वे) इमान् गतयूरूपान्
(चउदस महसुमिणे) चतुर्दश महास्यजान् (पासित्ता णं पच्चियुद्धा समाणी) इद्वा जागरिता सती (षट्ठ-
तुट्ठजायहियया) षष्ठा तुष्टा यावत् हर्षपूर्णहृदया (धाराहयकयंपुक्कगपिय) मेघधाराभिः सिक्तं यत्
कदयपुपं-कदयतकुकुसुम तद्वत् (समुत्समसिअरोमफूया) उल्लसितानि रोमणि केषु यस्याः सा (सुमि-
णुग्गा करेइ) स्पज्जानां अषष्ठा-स्मरण करोति (करित्ता) कृत्या च (सयणिज्जाओ अन्सुट्टेइ) शय्यायाः
अभ्युत्तिष्ठति (अन्सुट्टित्ता) अमृथाय (पायपीढाओ पपोरुहइ) पादपीठात् प्रत्ययरति (पपोरुत्तित्ता)
प्रत्ययतीर्थं च (अतुरिय) भत्यरितया-चित्तौत्सुम्यरहितया (अचवलं) अचपलया-कायचापल्यरहितया
(असमंताण) असम्भ्रान्तया-कुत्रापि स्पलनारहितया (अयिलम्बिययाण) यिलम्परहितया (रागहमसरि-
सीण) राजहंसगमित्सहशया (गइण) गत्रधिधया गत्या (जेणेय सयणिज्जे) यत्रैव शयनीयं (जेणेय सिद्ध-
त्थे गत्तिय) यत्रैव सिद्धार्थनामा क्षत्रियः (तेणेय उरागच्छइ) तत्रैव उपागच्छति (उरागच्छित्ता) उपा-
गत्य च (सिद्धत्थं गत्तियं) सिद्धार्थं क्षत्रियं ताभिर्गीभिः-याणीभिः संलयन्ती र प्रतिबोधयतीति सम्बन्धः ।
अथ कीदृशीभिर्याणीभिरित्याह-(ताहिं) ताभिर्विधिष्टगुणसयुक्ताभिः, पुनः क्विचि० ?-(इट्ठाणिं) इष्टाभिः

तस्य वल्लभाभिः, पुनः किञ्चि० ?-(कंताहिं) कान्ताभिः-सर्वदा वाञ्छिताभिः, अत एव (पियाहिं) प्रियाभिः-
अद्वेष्याभिः, पुनः किञ्चि० ?-(मणुण्णाहिं) मनोज्ञाभिः-मनोविनोदकारिणीभिः, अत एव (मणामाहिं)
मनोऽमाभिः-मनसा अभ्यन्ते-पुनः पुनर्गम्यन्ते न तु कदापि विस्मर्यन्ते एवंविधाभिः, पुनः किञ्चि० ?-(उरा-
लाहिं) उदाराभिः-सुन्दरध्वनिवर्णसंयुताभिः, पुनः किञ्चि० ? (कल्याणाहिं) कल्याणानि-समृद्धयस्तत्कारि-
णीभिः, पुनः किञ्चि० ?-(सिवाहिं) शिवाभिः-उपद्रवहरीभिः तथाविधवर्णसंयुक्तत्वात्, अत एव (धन्नाहिं)
धन्याभिः-धनप्रापिकाभिः, पुनः किञ्चि० ?-(मंगलाहिं) मङ्गलकरणे प्रवीणाभिः, पुनः किञ्चि० ? (सस्सिरी-
आहिं) सश्रीकाभिः-अलङ्कारविराजिताभिः, पुनः किञ्चि० ? (हियगमणिज्जाहिं) कोमलतया सुबोधतया
च हृदयङ्गमाभिः, पुनः किञ्चि० ?-(हियपल्हायणिज्जाहिं) हृदयप्रक्लादनीयाभिः-हृद्गतशोकाद्युच्छेदिकाभिः,
पुनः किञ्चि० ?-(मिअमहुरमंजुलाहिं) मिताः-अल्पशब्दाः बहुधाश्च मधुराः-श्रोत्रसुखकारिण्यः, मञ्जुलाः-
सुललितवर्णमनोहराः, ततः पदत्रयस्य कर्मधारये मितमधुरमञ्जुलाभिरिति (गिराहिं) एवंविधाभिः वाणीभिः
(संलवमानी २) संलपन्ती-वदन्ती (पडिबोहेइ) जागरयति ॥ (४८) ॥

(तएणं) ततोऽन्तरं जागरणानन्तरं (मा तिसला खत्तिआणी) सा त्रिशला क्षत्रियाणी (सिद्धत्थेणं
रणा) सिद्धार्थेन राज्ञा (अवभणुण्णाया समाणी) अभ्यनुज्ञाता सती (नाणामणिकणगरयणभत्तिचित्तंसि)
तानामणिकनकरत्नानां भक्तिभिः-रचनाभिः चित्रे-आश्चर्यकारिणि (भद्दासणंसि निसीयइ) भद्रासने

पक्षिणः (बालगकिन्नररुसरभचमरससत्तत्ति) व्यालकाः-सर्पाः किन्नरा-देवजातिविशेषाः रुक्वो-मृगभेदाः
 शरमा-अष्टापदाः चमर्यो-धेनवः ससक्ताः-श्वापदविशेषाः (कुंजरवणलयपत्रमलयत्ति) कुक्षरा-दृस्तिनः
 धनलता-अशोकलतायाः पद्मलताः-पद्मिन्यः एतेषां सर्वेषां या (भक्तिचित्तं) भक्ती-रचना चित्राणि इति-
 यावत् तैः चित्र-आश्चर्यकारि, पुनः किञ्चि- (गंधवोपवस्त्रमाणसंपुत्रयोसं) गान्धर्वशब्देन इह गीतं
 उच्यते उपवाद्यमानशब्देन वादित्राण्युच्यन्ते, ततो गान्धर्वोपवाद्यमानानां-गीतवादित्राणां सम्पूर्णां घोषः-
 शब्दो यत्र तत्तथा, पुनः किञ्चि- (निघ्न सजलयणविलजलहरत्ति) नित्यं-निरन्तर सजलो-जलमम्पूर्णः
 घनो-निचिडो विपुलः-पृथुलः एवंविधो यो जलघरो-भेद्यस्तस्य यत् (गज्जिअसदाणुणाइपा) गजितशब्दो-
 गर्जारव इत्यर्थः तस्य अनुनादिना-सहस्रेण एवविधेन (देवदुंदुहिमहारवेणति) देवसम्बन्धिदुन्दुभिमहाशब्देन
 (सयलमचि जीवलोअ पूरयंतं) सकलमपि जीवलोक पूरयत् शब्दव्याप्त कुर्वत् इत्यर्थः, पुनः किञ्चि- (काला-
 गुरुपवरकुंदुकस्तुस्मत्ति) कृष्णागुरु ? प्रवरकुन्दुरुक्त २ तुरुष्काः ३ प्राग्ब्याख्याताः तथा (डञ्जंतमाणपूव-
 वासंगत्ति) दक्षमानधूपो-दशाङ्गादिर्धूपो वासाङ्गानि-सुगन्धद्रव्याणि एतेषां सर्वेषां यो (मघमयंतत्ति) मघम-
 घायमानो (गन्धुदृष्टभाभिराम) उदृष्ट-इतस्ततः प्रसृतश्च यो गन्धस्तेन अभिराम, पुनः किञ्चि- ? निघ्ना-
 लोअं) नित्य आलोकः-उद्योतो यत्र तत्तथा, पुनः किञ्चि- ?- (सेअं) श्वेत-उज्ज्वलं अत एव (सेअप्यभं)
 श्वेता-उज्ज्वला प्रभा-कान्तिर्यस्य तत्तथा, पुनः किञ्चि- ?- (सुरवराभिराम) सुरवरैः प्रधान-शोभित, न तु

अतिचपला इति यावत् तथा उचं आत्मप्रमाणं घेपामेवंविधा घे कल्लोलास्तैर्लोलत्-पुनः पुनरेकीभूय पृथग्भवत् एवंविधं तोयं-पानीयं यस्य स तथा तं, पुनः किंवि० ?-(पटुपवणाहयति) पटुना-अमन्देन पवनेन आहता-आस्फोटिताः सन्तः अत एव (चलिअत्ति) चलिता-धावितुं प्रवृत्ताः तत एव (चवलत्ति) चपलाः (पागडत्ति) प्रकटाः (तरंगत्ति) एवंविधास्तरङ्गाः-कल्लोलाः तथा (रंगंतभंगत्ति) रङ्गत-इतस्ततो नृत्यन्तः एवंविधा 'भंग'त्ति कल्लोलविशेषाः तथा (खोखुब्भमाणत्ति) अतिशुभ्यन्तः-भयभ्रान्ता इव भ्रमन्तः (सोभंतत्ति) शोभमानाः (निम्मलत्ति) निर्मलाः-स्वच्छाः (उक्कडत्ति) उत्कटाः-उद्धताः (उम्मत्ति) ऊर्मयो-विच्छित्तिमन्तः कल्लोलाः, ततः एतैः सर्वैः पूर्वैरिति कल्लोलप्रकारैः (सहसंबंधत्ति) सह यः सम्यन्धो-मिलनं तेन (धावमाणावनियत्त-भासुरतराभिरामं) धावमानः-त्वरितं तीराभिमुखं प्रसर्पन् अपनिवर्त्तमानः-तटात् पश्चाद्दलमानः सन् भासुरतरः-अत्यन्तं दीप्रोक्त एव अभिरामो-मनोहरो यः स तथा तं, पुनः किंवि० ?-(महामगरमच्छत्ति) महान्तो मकरा मत्स्याश्च प्रसिद्धाः तथा (तिमितिमिंगलिनिरुद्धतिलितिलियाभिधायत्ति) तिमयः ? तिमिङ्गिलाः २ निरुद्धाः ३ तिलितिलिका ४ श्र जलचरजीवविशेषाः, अथैतेषां अभिधातेन-पुच्छाच्छोटेनेन उत्पन्नः (कर्पूरफेणपसरं) कर्पूरयदुज्ज्वलः फेनप्रसरो यस्त स तथा तं, पुनः किंवि० ?-(महानईतुरियवेगसमागय-भमत्ति) महल्यो नद्यो महानद्यो-गङ्गायास्तासां घे त्वरितवेगाः-शीघ्रं आगमनानि तैः आगतभ्रम-उत्पन्नाभ्रमणो यो (गंगावत्तत्ति) गङ्गावर्त्तनामा आवर्त्तविशेषस्तत्र (गुण्यमाणुचलंतत्ति) व्याकृलीभवत् अत एव उच्छलत्-

आपत्तं गतिरनेन अन्यत्र निर्गम्यकाशाभायात् ऊर्ध्वं उच्छलत् (पयोनियत्तत्ति) प्रलयनियुत्त-ऊर्ध्वं उच्छ-
लय तदीय युतः पतिते, भूत गव (भवसाणलोलमलिलं) तत्र आयत्ते गप प्रमत तत् गव च लोल- स्य भाय-
तश्चात्, गंविपं सलिलं-पानीय यत्र स तथा त, (पिच्छइ) प्रेक्षते इति किगापव (लीरोअमागर) क्षीरो
वशावर्त इत् विशेषणं (वरगवगणिकरगोमयगणा) वारतकालीनः रजनीकरः-गन्ध्रस्तद्वत् सौम्य गयनं गय्या,
गन्धिवा विद्याया २१ ॥ (४३) ॥

(तस्यो पुणो) तदा वा विद्याया यावदो रगणे विमानगरयुधरीकं प्रेक्षते, अथ किमिच्छित्ति विमानगरयुध-
रीकं (तन्मण्डपस्योवन्ववभयत्) तन्मणो-भुवनो वा रुर्यस्ताण गणदलं-मिम्भं तेन गमा प्रसा-कसिगंभ्य
तवभा, एता किंते- (विदुषाभागीत्) लीणभावा घोभा गण तवभा, युता नि.वि. (उत्तमकंनपाग-
ताविश्वसतमनो-अपुसावसि) तस्यैवा याभवाभाभगिगयुते-युमणैरहमयकरो। अनरा ने अष्टाधिकराज-
सद्वेग्यां तेषां तवभा त्ति (त्ति-तमसपर्वन) ली-गवानं वत्, वा-आकाशं लीणगति यत्, तत् तभा,
युत किंते (तन्मण्डपस्य अमभाभाभवाभयुत्तत्ति) कलकालरेपु-युनोपनेयु अमभाभाभवाभयुत्तत्ति। यत्-
-सन्त) यामा-तुं लीगिभत्, एता किंतिभत् (मन्तवि-वभागीत्) अन्तरे लीणभावातादि त्ति-ग-व-लीनि वायो-
नरि-व-तुं वातादि युनभाभवादि भम तवभा, युता किंतिभत्- (प्रसागिग वा-गन्ध्रगति) प्रसायुवा-भुवा
अमभाभ लीय पति तेषां भवत्त एता अक्षा (नरगवदविभुवन्ति) वर-भन्वकाया वारत। निभगा-

पक्षिणः (बालगकिन्नररुसरभचमरसंसत्तत्ति) व्यालकाः-सर्पाः किन्नरा-देवजातिविशेषाः सुरवो-सृगभेदाः शरभा-अष्टापदाः चमर्यो-धेनवः संसक्ताः-श्वापदविशेषाः (कुंजरवणलयपउमलयत्ति) कुञ्जरा-हस्तिनः वनलता-अशोकलताद्याः पद्मलताः-पद्मिन्यः एतेषां सर्वेषां या (भत्तिचित्तं) भक्ती-रचना चित्राणि इति-यावत् तैः चित्रं-आश्चर्यकारि, पुनः किञ्चि०?-(गंधवोपवज्जमाणसंपुत्रयोसं) गान्धर्वजब्देन इह गीतं उच्यते उपवाद्यमानशब्देन वादित्राण्युच्यन्ते, ततो गान्धर्वोपवाद्यमानानां-गीतवादित्राणां सम्पूर्णां घोषः-शब्दो यत्र तत्तथा, पुनः किञ्चि०? (निचं सजलघणविउलजलहरत्ति) नित्यं-निरन्तरं सजलो-जलसम्पूर्णाः घनो-निचिडो विपुलः-पृथुलः एवंविधो यो जलधरो-मेघस्तस्य यत् (गज्जिअसद्वाणुणाइणा) गर्जितशब्दो-गर्जारव इत्यर्थः तस्य अनुनादिना-सहशेन एवंविधेन (देवदुंदुहिमहारवेणंति) देवसम्बन्धिदुन्दुभिमहाशब्देन (सयलमवि जीवलोअं पूरयंतं) सकलमपि जीवलोकं पूरयत् शब्दव्याप्तं कुर्वत् इत्यर्थः, पुनः किञ्चि०?-(काला-गुरुपवरकुंदुरुक्तुस्त्वत्ति) कृष्णागुरु ? प्रवरकुन्दुरुक्त २ तुरुक्काः ३ प्राग्व्याख्याताः तथा (उद्धंतमाणध्रुव-वासंगत्ति) दह्यमानधूपो-दशाङ्गादिर्धूपो वासाङ्गानि-सुगन्धद्रव्याणि एतेषां सर्वेषां यो (मधमघंतत्ति) मधम-घायमानो (गन्धुद्भुआभिरामं) उद्भुत-इतस्ततः प्रसृतश्च यो गन्धस्तेन अभिरामं, पुनः किञ्चि० ? निच्वा-लोअं) नित्यं आलोकः-उच्योतो यत्र तत्तथा, पुनः किञ्चि० ?-(सेअं) श्वेतं-उज्ज्वलं अत एव (सेअप्पभं) श्वेता-उज्जला प्रभा-कान्तिर्यस्य तत्तथा, पुनः किञ्चि० ?-(सुरवराभिरामं) सुरवरैः प्रधानं-शोभितं, न तु

निपीवति (निसीइत्ता) निपथ च (आमत्था) मार्गजनितश्रमापगमेन आश्वस्ततां उपगता, अत एव
(वीसत्था) विश्वस्ता क्षोभामाभवेन (सुहासणचरगया) सुखासनवर गता, सुखेन उपविष्टा सती (सिद्ध-
त्थ व्वत्तिय) सिद्धार्थं क्षत्रियं (ताहिं इहाहिं) तामिः इष्टामिः (जाय संलवमाणी २) यावत् पूर्वोक्तस्वरू-
पाभिर्वाणीभिः सलपन्तीर (एव वयासी) एव अवादीत् ॥ (४९) ॥ तत् किमित्याह—

(ग्णं ब्वलु अह नामी) एव निश्चयेन अह हे स्वामिन् ! (अत्र तसि तारिसगसि) अथ तस्मिन् ताहदो
(सयणिज्वसि) पत्यङ्के (वण्णओ) वर्णकः पूर्वोक्तः (जाय पडिबुद्धा) यावत् जागरिता तायद्वात्तयः,
(तजहा) तद्यथा (गयवमहगाहा) ' गयवसह ' इति गाथाऽप्यत्र वाच्या (तं गणसि मामी) तस्मात् गतेषां
हे स्वामिन् ! (उरालाणं) प्रशस्तानां (चउदमणह महासुमिणाणं) चतुर्दशानां महादशमानां (के म्मे)
मन्ये इति वितर्कायै निपातः, ततः कः ! अहं विचारयामि (कद्धाने) कलराजकारी (कलवित्तिविसेसे
भविस्सह) फलवृत्तिविशेषो भविष्यतीति ॥ (५०) ॥

(ताण ण से सिद्धत्थे राया) ततः स मिन्द्रायो राजा (तिमलाण व्वत्तिअणीण) त्रिजगन्नायाः श्रिया-
ण्याः (अनिण) अन्तिके-पर्यावात् (अमट्ट) एनमर्थं (सुचा) श्रुत्वा श्रोत्रेण (निमम्ममत्ति) निजम्म-हृदये-
नावधार्यं (हट्टतुद्धजायहिण) हट्टस्तुष्टः यावत् हर्षपूर्णहृदयः (धाराहयनीमुरत्तिकुसुमत्ति) धारामित्तो यो
नीपट्टस' तस्य यत् सुगन्धि पुपं तद्वत् (चंचुमालडयरोमरूवे) उद्धसितानि रोमानि कुर्येषु गम्य स तथा, एणं-

विधः सन् (ते सुमिणे ओगिण्हह) तान् स्वप्नान् अवगृह्णाति-चेतसि धरति (ओगिण्हत्ता) अवगृह्य च (ईहं अणुपविसइ) इहां—सदर्थविचारणालक्षणां अनुप्रविशति (अणुपविसित्ता) अनुप्रविश्य च (अप्पणो साहाविएणं) आत्मनः स्वतः उत्पन्नेन तथा (महपुण्वएणं) मतिपूर्वकेण एवंविधेन (बुद्धिविण्णणेणं) बुद्धिविज्ञानेन कृत्वा (तेसिं सुमिणाणां) तेषां स्वप्नानां (अत्थुगहं करेइ) अर्थवग्रहं—अर्थनिश्चयं करोति (करित्ता) अर्थनिश्चयं कृत्वा च (तिसलं खत्तियाणिं) त्रिशलां क्षत्रियाणीं प्रति (ताहिं इट्ठाहिं) ताभिः इष्टाभिः (जाव सस्सिरीयाहिं) यावत् सश्रीकाभिः (वग्गूहिं संलवमाणे २) एवंविधाभिः वाग्भिः संलपन् सन् (एवं वयासी) एवं अवादीत् (५१) ॥

किमित्याह—(उराला णं तुमे देवाणुप्पिए ! सुमिणा दिट्ठा) उदाराः—प्रशस्ताः त्वया हे देवानुप्रिये !—सरल-स्वभावे स्वप्नाः हृष्टाः (कल्लणा णं तुमे देवाणुप्पिए ! सुमिणा दिट्ठा) तथा कल्याणकारिणः त्वया हे देवानु-प्रिये ! स्वप्ना हृष्टाः (एवं) अनेनाभिलापेन (सिवा धन्ना मंगल्ला) उपद्रवहराः धनप्रापकाः मङ्गलकारकाः (सस्सिरिया) शोभया सहिताः (आरुग्गट्टिदीहावत्ति) नीरोगत्वं चित्तानन्दः चिरजीवित्वं (कल्लणमंग-ल्लकारणा णं) कल्याणं—समृद्धिः मङ्गलं—वाञ्छितप्राप्तिः एतेषां वस्तुनां कारकाः (तुमे देवाणुप्पिए ! सुमिणा दिट्ठा) त्वया हे देवानुप्रिये ! स्वप्नाः हृष्टाः । अथ तेषां स्वप्नानां महिम्ना किं भविष्यतीत्याह—(अत्थलाभो देवा-णुप्पिए !) अर्थो—मणिकनकादिः तस्य लाभः हे देवानुप्रिये ! (भोगलाभो देवाणुप्पिए !) भोगाः—शब्दादय-

स्तेषां लाभः हे देवानुमिये ! (पुत्रलाभो देवानुमिये !) पुत्रस्य लाभः हे देवानुमिये ! (सुकबलाभो देवानुमिये !) सौख्य-मनसो निवृत्तिस्तस्य लाभः हे देवानुमिये ! (रत्नलाभो देवानुमिये !) राज्य-स्वाम्यभाल्यसुखदत्कोशराजद्रुगंसंन्यलक्षण सप्ताङ्गं तस्य लाभो भविष्यतीति ॥ अथ सामान्येन फलानुपुक्त्वा विशेषतो मुख्यं फलमाह-(एव लच्छ तुमे देवानुमिये !) अनेन प्रकारेण निश्चयेन एवं हे देवानुमिये ! हे त्रिशले ! (नवणह मासाणं) नवसु मासेषु (षड्पदिषुघ्राण) षड्पतिपूर्णेणु ससु (अद्धहमाण राइदियाणं) अद्धाष्टमरात्रिदिवसाधिकेषु (विशंताण) व्यतिक्रान्तेषु सुरूपं वारक-पुत्रं प्रजनिय्यसीति सम्यन्धः, किंविशिष्टः-(अम्ह कुलकेडं) अस्माक कुले केतुरिव केतुः-चिह्नं ध्यजस्तत्सदृशं, अत्यवृष्टुत इत्यर्थः (अम्ह कुलवीव) अस्माकं कुले दीप इव दीपस्त, प्रकाशकं मङ्गलकारकं च (कुलपव्वय) कुले पर्वत इव पर्वतः, अपरामवनीयः स्थिरश्च, कुलस्य आधार इत्यर्थः, (कुलवडिसयं) कुले अवातंसक, इव-मुकुट इव यस्तं, शोभाकारत्वात्. अत एव (कुलतिलक) कुलतिलकं मस्तकधार्यत्वात् (कुलकित्तिकरं) कुलकीर्त्तिकर शुभाचारित्वात् (कुलवित्तिकरं) कुलस्य वृत्तिः-निर्वाहस्तस्य कारकं (कुलविणयर) प्रकाशकत्वात् कुले दिनकरसमान (कुलआधार) कुलाधारः-पृथ्वीवत् कुलस्याधार (कुलनदिकर) कुलस्य नन्दिः-वृद्धि-स्तस्याः कर-कारकं (कुलजसकरं) कुलस्य यशः-सर्वविगामिनी ख्यतिः तस्य कारक, 'एकविगामिनी कीर्त्तिः, सर्वविगामुकं यशः' इति वचनात् (कुलपायव) छायाकरत्वात् आश्रयणीयत्वाच्च कुले पादपसमानं,

पादपः-वृक्षः (कुलविबद्धणकरं) कुलस्य विवर्धनं-सर्वतो वृद्धिस्तस्य करं-कारकं (सुकुमालपाणिपायं) सुकुमालं पाणिपादं यस्य स तथा तं (अहीणपडिपुन्नपंचिदियसरीरं) लक्षणोपेतानि तथा स्वरूपेणापि पूर्णानि एवंविधानि पञ्चेन्द्रियाणि यत्र एवंविधं शरीरं यस्य स तथा तं (लखलणचंजणगुणोववेयं) लक्षणानां व्यञ्जनानां च ये गुणाः तैः उपपेतं-सहितं (माणुग्माणपमाणपडिपुन्नसुजायसवंगसुंदरंगं) मानेन उन्मानेन प्रमाणेन च प्रतिपूर्णानि तथा सुजातानि-शोभायुक्तानि एवंविधानि सर्वाणि अङ्गानि यत्र एवंविधं सुन्दरं अङ्गं-शरीरं यस्य स तथा तं (ससिसोमागारं) चन्द्रवत् सौम्याकारं (कंतं) बल्लभं (पियदंसणं) प्रियं दर्शनं यस्य स तथा तं (सुरूपं) शोभनरूपं (दारयं) एवंभूतं पुत्रं (पयाहिसि) प्रजनिष्यसि ॥ (५२)

(सेऽविष्य णं दारए) सोऽपि च बालकः (उम्मुक्कबालभावे) उन्मुक्तो बालभावो येन सः (विन्नायपरिणयमित्ते) विज्ञातं-विज्ञानं तत् परिणतमात्रं यस्य स तथा, परिपक्वविज्ञान इत्यर्थः (जुब्बवणगमणुपत्ते) यौवनं अनुप्राप्तः सन् (सूरै) शूरः, दाने अङ्गीकृतनिर्वाहे च समर्थ इत्यर्थः (वीरे) वीरः, संग्रामे समर्थः (विक्कते) विक्रान्तः-परमण्डलाक्रमणसमर्थः, पराक्रमवानित्यर्थः (विच्छिण्णविउलबलवाहणे) विस्तीर्णादपि विपुले अतिविस्तीर्णे इत्यर्थः एवंविधे बलवाहने यस्य स तथा, तत्र बलं-सेना वाहनं-गवादिकं (रज्जवई राया भविस्सइ) राज्यस्य स्वामी एवंविधो राजा भविष्यति ॥ ५३ ॥

(तं उराला णं जाव सुमिणा विट्ठा) तस्मात् प्रशस्ताः यावत् त्वया स्वग्नाः हट्टाः (दुच्चंपि तच्चंपि अणुबू-

हइ) एव वारभय, वारत्रय, अपि प्रशंसति (तप, ण, सा, तिसला, खलियाणी) ततोऽन्तर सा, त्रिशला क्षत्रि-
याणी (सिद्धयस्स रत्नो) सिद्धार्थस्य राशः (अति, ए, प्यमट्ट, सुधा) पार्श्वे एत् अर्थ श्रुत्वा (निमग्ग,)
नियाम्य-अर्धार्प्य (इट्टुडुजाव हिअया) हृष्टा हृष्टा श्रुत्वा हर्षपूर्णहृदया (करयलपरिगहिय) करतलाम्ब्या
कृतं (जाव मन्थण अजलि, कइ) यावत् मस्तके अक्षलिं कृत्वा (एव धंयासी) एवं अयादीत् ॥ ५४ ॥
(एवमेयं सामी !) एव एतत् हे स्वामिन् ! (तद्दमेय सामी !) तथैतत् हे स्वामिन् ! (अवित्रहमेय सामी !)
यथास्थित एतत् हे स्वामिन् ! (असंदिद्धमेय सामी !) सदेहरहित एतत् हे स्वामिन् ! (इच्छियमेय सामी !)
वाञ्छित एतत् हे स्वामिन् ! (पडिच्छियमेयं सामी !) युग्मन्मुखात्पतयेव गृहीतं एतत् हे स्वामिन् ! (इच्छि-
यंपडिच्छियमेय सामी !) वाञ्छित इत् पुनः पुनः वाञ्छित एतत् हे स्वामिन् ! (सचे णं एस, अट्टे) मत्तः ण्योऽर्थः
(से जेहेयं तुग्मे वयहत्तिकइडु) स यथा-येन प्रकारेण इम अर्थं यूय वदथ इति, उक्त्वा (ते सुमिणे सम्म
पडिच्छइ) तान् स्वप्नात् सम्यक् प्रतीच्छति, अङ्गीकरोति (पडिच्छिता) अङ्गीकृत्य च (सिद्धत्थेण रत्ना)
सिद्धार्थेन, राशः (अन्भणुजाया, सामाणी) अभ्यनुजाता-स्वस्थान् गन्तुमनुमता (नाणामणिरयणभत्तिचि-
त्ताओ भयासणाओ) तानामणिरत्नभक्तिभिद्धिजात् भद्रासनात् (अइसुट्टेइ) अभ्युत्तिश्रति, (अन्सुट्टिता)
अभ्युत्थाय च (अतुरियमचयलमसंताण) अत्वरितयो, अचपलया असम्भ्रान्तया (अचिलयियापं) विल-
म्बरहितया (रायइमसरिसीए गईण) राजहससहशोया गत्या (जेणेव, सण सयणिजे) यत्रैव स्वकं शयनीय

(तेषु उवागच्छइ) तत्रैव उपागच्छति (उवागच्छिता) उपागत्य च (एवं वयासी) एवं अवादीत्-(५५) ॥
 (मा मे एए उत्तमा) मा इति नियेधे, लोके 'रखे' इति, मम एते उत्तमाः-स्वरूपतः सुन्दराः (पहाणा)
 सफलदायकत्वात् प्रधानाः, अत एव (मंगला) मङ्गलकारिणः (सुमिणा दिष्टा) स्वप्नाः हृष्टाः (अन्नेहिं
 पावसुमिणेहिं) अन्यैः पापस्वप्नैः (पडिहम्मिस्संतिसिक्खु) मा प्रतिहन्यन्तां-विफलीक्रियन्तां इतिकृत्वा
 (देवयगुरुजणसंघदाहिं) देवगुरुजनसम्बद्धाभिः, अत एव (पमथाहिं) प्रशस्ताभिः (मंगलाहिं) मङ्गल-
 कारिणीभिः (धम्मियाहिं) धार्मिकाभिः (कहाहिं) कथाभिः (सुमिणजागरियं जागरमाणी) स्वप्नजाग-
 रिकां-स्वप्नसंरक्षणार्थं जागरिका स्वप्नजागरिका तां जाग्रती (पडिजागरमाणी विहरइ) तान् स्वप्नानिव स्व.प-
 निवारणेन प्रतिचरन्ती आस्ते इत्यर्थः ॥ (५६) ॥

(तए णं सिद्धत्थे खत्तिए) ततः सिद्धार्थः क्षत्रियः (पच्चूमकालसमयंसि) ग्रहातकालसमये (कोडुधि-
 यपुरिसे सहावेइ) कौटुम्बिकपुरुषान्-सेवकान् आकारयति (सद्दचित्ता) आकार्यं च (एवं वयासी) एवं
 अवादीत् ॥ (५७) ॥ किमित्याह—

(खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया!) क्षिप्रमेव-शीघ्रमेव अरे सेवकाः! (अज्ज सविसेसं) अत्र उत्सवदिनत्वात्
 विशेषप्रकारेण (बाहिरियं उवट्टाणसालं) बाल्यां उपस्थानशालां, 'कचेरी' इति लोके, किंविशिष्टां? (गंधो-
 दयसित्तं) सुगन्धोदकेन सिक्तां (सुइसंमज्जिओबलित्तं) शुचिं-पवित्रां संमार्जितां कचवरापनयनेन उप-

लितां षगणायिना, ततः पदत्रयस्य कर्मधारयः, (सुगंधवरपचवणपुष्कोषयारकलिय) सुगन्धानां वराणां
 पञ्चम्यानां च पुष्पाणां च उपचारस्तेन कलितां (कालायुरुपवरकुटुकुक्तुरुक्तुद्धतधूवमयमघतगधुदूय्याभिरामं)
 तथा पञ्चमासा ने कृष्णागुरुमपरकुटुकुक्तुरुक्तुद्धतधूवमयमघतगधुदूय्याभिरामा (सुग-
 धनरगंधिभं) तथा सुगन्धपराणां-पूर्णांवीना गन्धो यत्र सा तथा तां (गन्धवद्विमृयं) गन्धद्रव्यशुट्टिकासमानां
 (करेण) एभिर्विधा उपरभाषणालां कुज्ज स्वय (कारवेह) अन्यैः कारयत (करित्ता कारवित्ता य) कृत्वा
 कारवित्ता च तस्य (रवीप्तासाणं रमाद्येन र्गाविष्ठा) सिंहासन रचयत रचयित्वा (मम एयमाणस्तिय विष्पा-
 शेष पचयिष्यात्) एव एतां शानां शीतमेव प्रत्यर्पयत ॥ (५८) ॥

(तप एते कोद्रुचिपयुरिता) ततोऽनन्तरं ते कौटुम्बिकपुर्याः (सिद्धत्येण रत्ना) सिद्धार्थेन राज्ञा (एवं
 भूता रश्मिणा) एवं उक्ताः रश्मिः (बहुपुष्पापत्तिगणा) ह्यस्यास्तुष्टा इत्यादि पूर्ववत् हर्षपूर्णहृदयाः (जाव
 श्लक्ष्णिक कश्यपु) भवन्तु शशलि कृत्वा (एवं राशिसि) मे स्मामिन् ! यथा यय आदिशथ तत्तथैव अस्माभिर-
 यत्ते कर्तव्ये इत्युच्यते (आणाए विषयणे ययणे पश्चिपुर्णति) आगाया विनयेन वचन प्रतियुष्वन्ति (पश्चिपुणि-
 ता) पतिशुभ्र भ (सिद्धस्थास्त लसिपस्त अतिशागो) शिवाभ्यस्य पाश्चात् (पश्चिनिक्खमति)
 मवितासि हासन्ति (पश्चिनिक्खसिप्ता) तथा कुल्पा (जेनेप पाण्डिरिशा उयद्धानसाला) यत्रैव याथा उप-
 भाषणासा (तेनेन उवागन्मन्ति) तथैव उपागन्मन्ति (उपागन्मन्ति) उपगत्य (म्विष्पासेव) शीघ्रं एव

(सविसेसं बाहिरियं उवदुणसालं) विशेषप्रकारेण बाह्यां उपस्थानशालां (गंधोदर्यसित्तं सुइं) गन्धोदकेन सित्तां तथा शुचिं च कृत्वा (जाव सीहासणं रयाविंति) यावत् तत्र सिंहासनं रचयन्ति (रयाविंता) रचयित्वा (जेणेव सिद्धत्थे खत्तिणं) यत्रैव सिद्धार्थः क्षत्रियः (तेणेव उवागच्छन्ति) तत्रैव उवागच्छन्ति (उवागच्छित्ता) उपागत्य (करयल जाव मत्थणं अंजलिं कट्टु) करतलाभ्यां यावत् मस्तके अञ्जलिं कृत्वा (सिद्धत्थस्म खत्तियस्म) सिद्धार्थस्य क्षत्रियस्य (तमाणत्तियं पच्चप्पिणंति) तां आज्ञां प्रत्यर्पयन्ति, तत्तथैव सर्वं कृत्वा अस्माभिर्भवदादेशः कृत इति निवेदयन्तीत्यर्थः ॥ (५९) ॥

(तए णं सिद्धत्थे खत्तिणं) ततः स सिद्धार्थः क्षत्रियः (कट्टं पाउप्पभाए रयणीए) कत्ये-आगामिनि दिने ' प्रादुरित्यन्यं प्रकाशे ' ततः प्रकटप्रभातायां एवंविधायां रजन्यां जातायां सत्यां (फुल्लुप्पलकमल-कोमलुम्मिलियंमि) फुल्लं-विकसितं यत् उत्पलं-पद्मं कमलश्च-हरिणविशेषस्तयोः सुकुमालं उन्मिलितं-विकसनं दलानां नयनयोश्च यस्मिन्नेवंविधे (अहांपंडुरे पभाए) अथ-रजनीविभातानन्तरं पाण्डुरे-उज्ज्वले प्रभाते, अयमर्थः-यस्मिन्प्रभाते पद्मानां दलविकासेन विकसनं जातं हरिणानां च नयनविकासेनेति, तस्मिन् प्रभाते जाते, पूर्वं रजनी विभाता, तत ईपत्प्रकाशो जातः, ततश्च पाण्डुरं-उज्ज्वलं प्रभातं जातं, ततश्च क्रमेण सूर्ये उद्गते सति, अथ किंदिशिष्टे सूर्ये? (रत्तासोगप्पगासत्ति) रक्तस्य अशोकस्य यः प्रकाशः-प्रभासमूहः (किंसुअति) किंशुकं च-पलाशगुणं (सुअमुहत्ति) शुकशुखं-शुकान्तुपुटं (गुंजद्धरागत्ति) गुञ्जाया अर्धं कृष्णभा-

गायन्त्यभागलक्षण एतेषां यो रागो-रक्तत्वं तथा, (बंधुंजीवगति,) बंधुजीवकं-पुष्पविशेषः 'बपोहरीआ फुल' इति लोकप्रसिद्ध (पारावयचलनयणगति) पारापतस्य चरणनयनं (परहुअसुरत्तलोअणत्ति) परमृतस्य-कोकिलस्य सुरक्के-कोपादिना रक्तीकृते धे लोचने (जासुअणकुसुमरासत्ति) जपापुष्पस्य 'जासुव' इति लोकप्रसिद्धस्य यो राशिः-समूहः तथा (हिंगुलनिअराइरेगरेहंतसरिसे) हिंगुलनिकरअ प्रसिद्धः, एतेभ्यः सर्ववस्तुभ्यः अतिरेकेण राजमानः मन् सदृशः, अत्र यः अतिरेकेण राजमानः स सदृशः कथं भवतीत्याशङ्कयां रक्तत्वमात्रेण सदृशः कान्त्या तु अतिरेकेण राजमान इति धृष्टः!, अथवा रक्तशोकप्रकाशादीना हिंगुलनिकरान्तानां यो राजमानोऽतिरेकः-प्रकर्षस्तत्सदृश इति, पुनः किंविशिष्टे सूर्ये ? (कमलायरसद्विवोदए) कमलानां आकरा-उत्पत्तिस्थानानि धे पद्महृदावयस्तेषु यानि खण्डानि-कमलवनानि तेषां चिकाशके (उद्वियमि सूरे) एवंविधे चतियते अभ्युदिते सूर्ये-दिनकरणशीले, सूर्ये पुनः किंवि०? (सहस्तरस्सिभि) महस्वरइमौ, पुनः किंवि०? (विणयरे) विनकरे-दिनकरणशीले, पुनः किंवि० ? (तेअसा जलंते) तेजसा देदीप्यमाने (तस्स य करपहरा-परद्धंमि अघयारे) तस्य च-श्रीसूर्यस्य करप्रहारैः-किरणाभिघातैः अन्धकारे अपराद्धे-विनाशिते सति, अथ च (धालायवकुक्रमेण खचिपव्य जीवलोए) धालातपः प्रसिद्धः स कुङ्कुममिव तेन जीवलोके-मनुव्यलोके खचिते-ब्यासे सति, कोऽर्थः ?-यथा कुङ्कुमेन किञ्चिद्द्वस्तु पिञ्जरीक्रियते तथा धालातपेन जीवलोके पिञ्जरीकृते सति (सयणिज्जाओ अन्सुद्धेइ) शयनीयात् अभ्युत्तिष्ठति ॥ (६०) ॥

(सयणिज्जाओ अब्भुट्टिता) स सिद्धार्थः शयनीयादभ्युत्थाय (पायपीढाओ पच्चोरुहइ) पादपीठात् प्रत्यवतरति (पच्चोरुहिता) प्रत्यवतीर्थ (जेणेव अट्टणसाला) यत्रैव अट्टणशाला-परिश्रमशाला (तेणेव उवागच्छइ) तत्रैव उपागच्छति (उवागच्छिता) उपागत्य च (अट्टणसालं अणुपविसइ) अट्टणशालां अनुप्रविशति (अणुपविसिता) अनुप्रविश्य च (अणुगवायामत्ति) अनेकानि व्याथामाय-परिश्रमाय (जोग-वग्गणत्ति) योग्या-अभ्यासः 'खुरली तु अमो योग्याऽभ्यास' इति वचनात् वल्गनं-अन्योऽन्यं उपर्युपरि पतनं (वामद्वणत्ति) व्यामर्दनं-परस्परेण बाह्वाद्यङ्गमोदनं (मल्लसुद्धकरणेहिं) मल्लसुद्धानि प्रतीतानि करणानि च-अङ्ग-भङ्गविशेषाः मल्लशास्त्रोक्ताः एतैः कृत्वा (संते परिसंते) श्रान्तः-सामान्येन श्रमं उपगतः परिश्रान्तः-सर्वाङ्गीणश्रमं प्राप्तः, एवंविधः सन् (सयपागसहस्सपागेहिं) शतवारं नवनवौषधसेन पक्कानि अथवा यस्य पाके शतं सौवर्गा लगन्ति तानि शतपाकानि एवं सहस्रपाकानि एवंविधैः (सुगंधवरतिल्लमाइएहिं) सुगन्ध-वरतैलादिभिः, आदिशब्दात् कर्पूरपानीयादीनि ग्राह्याणि, अथ कीदृशैः तैलादिभिः ? (पीणणिज्जेहिं) प्रीणनीयैः-रसरुधिरादिधातुसमताकारिभिः (दीवणिज्जेहिं) दीपनीयैः-अग्निदीपिकरैः (मयणिज्जेहिं) मदनीयैः-कामवृद्धिकरैः (विहणिज्जेहिं) वृंहणीयैः-मांसपुष्टिकरैः (दप्पणिज्जेहिं) दर्पणीयैः-बलकारिभिः (सन्धिवियगायपलहायणिज्जेहिं) सर्वाणि इन्द्रियाणि गात्राणि च तेषां प्रह्लादनीयैः-आप्यायनाकारिभिः एतादृशैः तैलादिभिः (अब्भंगिणु समणे) अभ्यङ्कितः सन् (तिल्लचम्मंसि) तैलचर्मणि, तैलाभ्यङ्गानन्तरं

एवंविधैः-पुरुषैः सवाहितः सन् अपगतपरिश्रमो जात इति योगः, अथ किंविशिष्टैः पुरुषैः?, (निउणेहि)
निपुणैः-उपायविचक्षणैः, पुनः किंवि०? (पट्टिपुत्रपाणिपायसुकुमालकोमलतलेहि) प्रतिपूर्णस्य पाणिपादस्य
सुकुमालकोमलानि-अत्यन्तकोमलानि तलानि येषां ते तथा तैः, अत्र किरणावलीकारेण दीपिकाकारेण च
प्रतिपूर्णानां पाणिपादानां इति प्रयोगो लिखितः स तु चिन्त्य, 'प्राणितूर्यांगणा' मितिसूत्रेणावश्य हेमव्या-
करणमते एकचङ्गावभवनात्, पुनः किंवि०? (अन्वंगणपरिमहपुण्यलक्षणकरणगुणनिम्मापहि) अम्यङ्गन-तैला-
दिना व्रक्षण परिमर्दन-तस्य तैलस्य मर्दनं उद्वलन-तस्य तैलस्य बहिःकर्षणं उद्वर्तनं वा, एतेषां करणे ये गुण-
विशेषास्तेषु निमत्तैः-विशिष्टाभ्यासवद्भिः, पुनः किंवि०? (छेपहि) छेकैः-अवसरज्ञैः, पुनः किंवि०?
(दयलेहि) दक्ष-—त्वरितत्वरितकार्यकारिभिः, पुनः किंवि०? (पट्टेहि) प्रष्टैः-—मर्दनकारिणां अत्रेभ्यः, पुनः
किंवि०? (कुसलेहि) कुशलैः-विधेकिभिः, पुनः किंवि०? (मेहादिहि) मेधाविभिः-अपूर्वविज्ञानग्रह-
णसमर्थैः, पुनः किंवि०? (जिअपरिस्समेहि) जितपरिश्रमैः-पट्टुपरिश्रमकरणेऽपि श्रममनान्दुवद्भिः
(पुरिसेहि) एवंविधैः पुरुषैः (अट्टिसुहाण) अस्थानां सुखकारिण्या (मंससुहाण) मांसस्य सुखकारिण्या
(तयासुहाण) त्वचः सुखकारिण्या (रोमसुहाण) रोम्णा सुखकारिण्या (चत्रिबिराण) इत्येवंरूपया चतु-
ष्प्रकारया (सुहपरिकम्मणाए) सुग्धा-सुखकारिणी परिकर्मणा-अद्गुश्रूपा यस्या सा तथा ग्वविधया
(सयाहणाण) सम्बाधनया-विश्रामणया (सवाहिण समणे) सवाहितः-कृतविश्रामणः मन् (अवगयपरि-

स्समे) अपगतपरिश्रमः (अट्टणसालाओ पडिनिक्खमइ) अट्टणशालायाः प्रतिनिष्क्रामति ॥ (६?) ॥
 (अट्टणसालाणो पडिनिक्खमित्ता) अट्टणशालायाः प्रतिनिष्क्रम्य (जेणेव मज्जणधरे) यत्रैव मज्जनगृहं
 (तेणेव उवागच्छइ) तत्रैव उपागच्छति (उवागच्छत्ता) उपागत्य (मज्जणधरं अणुपविसइ) मज्जनगृहं
 अनुप्रविशति (अणुपविसित्ता) अनुप्रविश्य (समुत्तजालाकुलाभिरामे) समुत्तं-सुक्ताफलयुक्तं यत् जालं-
 गवाक्षस्तेन आकुलो-व्याप्तोऽभिरामंश्च यः तस्मिन् (विचित्तमणिरयणकुट्टिमत्तले) विचित्राणां मणिरत्नानां
 कुट्टिमः-बद्धभूभागो यस्य स तथा तस्मिन् (रमणिजे) रमणीये (ण्हाणमंडवंसि) एवंविधे स्नानमण्डपे (नाणा-
 मणिरयणभत्तिचित्तंसि) तथा नानामणिरत्नभक्तिभिः चित्रे (ण्हाणपीढंसि) एवंविधे स्नानपीठे (सुहनि-
 सन्ने) सुखेन निषण्णः-उपविष्टः सुखनिषण्णः सन् (पुप्फोदएहि य) पुष्पोदकैः-पुष्परसमिश्रैर्जलैः (गंधो-
 दएहि य) गन्धोदकैः-श्रीखण्डादिरसमिश्रैर्जलैः (उण्होदएहि य) उष्णोदकैः (सुहोदएहि य) शुभोदकैः-
 तीर्थजलैः (सुद्धोदएहि य) शुद्धोदकैः-स्वभावनर्मिलोदकैः एवंप्रकारैर्विविधपानीयैः कृत्वा (कल्लणकरणप-
 वरमज्जणविहियमज्जिए) कल्याणकरणे प्रवरः-प्रवीण एवंविधो यो मज्जनविधिस्तेन मज्जितः तादृशैः पुरुषै-
 रिति शेषः (तत्थ कोउअसएहिं बहुविहेहिं) तत्र-स्नानावसरे कौतुकशतैः-रक्षादीनां शतैः बहुविधैः संयुक्तैः
 अथ कीदृशो राजा ? (कल्लणगपवरमज्जणावसाणे) कल्याणकारि एवंविधं यत् प्रवरमज्जनं तस्यावसाने-प्रान्ते
 (पम्हलसुकुमालगंधकासाइअल्लहिये) पक्षमला अत एव सुकृमाला गन्धप्रधाना काषायिका-कषायरक्ता

शाटिका तथा त्क्षित-निर्जलीकृत अङ्ग-शरीरं यस्य स तथा, पुनः कीदृशो राजा ? (अहयसुमहग्यदूसरयण-
सुसप्तुडे) अहत-अन्यह सुमहार्थ-बहुमूल्य ईदृशं यत्, वृष्यरत्न-यत्नरत्नं तेन सुप्तु संवृतः, परिहितदृष्यरत्न
इत्यर्थः, पुनः किञ्चि० ? (सरससुरभिगोसीसचंदणाणुलितगत्ते) सरसेन सुरभिणा च गोशीर्षचन्दनेन अनु-
लिप्त गात्र यस्य स तथा, पुनः किञ्चि० ? (सुदमालावह्नगविलेयणे) तत्र माला-पुष्पमाला वर्णकविलेयन च-
मण्डनकारि कुङ्कुमादिविलेपन तत् उभयं शुचि-पवित्र यस्य स तथा, पुनः किञ्चि० ? (आविद्धमणिसुवस्त्रे)
आविद्धानि-परिहितानि मणिसुवर्णानि-लक्षणया मणिसुवर्णमयानि मूर्पणानि येन स तथा, पुनः किञ्चि० ?
(कल्पियद्धारद्वारतिमरयत्ति) कल्पिता-विन्यस्ता ये हारादयः, तत्र हारः-अष्टादशमरिकः अर्थद्वारो-नचस
रिकः त्रिसरिक च प्रतीत, तथा (पालंयपलंयमाणत्ति) प्रलम्बमानः प्रलम्बो-सुम्नक (कटिसुत्ति) कटिसूत्र
चरुथ्याभरण एतैः कृत्या (सुकयसोहे) सुप्तु कृता शोभा यस्य स तथा, पुनः किञ्चि० ? (पिणद्धनेऽधिजे) पिण-
द्धानि-परिहितानि प्रैयेयानि-द्रीयाभरणानि येन स तथा, पुनः किञ्चि० ? (अगुलिज्जगललियकयाभरणे)
अङ्गलीयकानि-अङ्गुल्याभरणानि ललितानि यानि कचाभरणानि-केशमण्डनानि पुष्पादीनि यस्य स तथा, पुनः
किञ्चि० ? (वररुडगतुडिअथंभिसुए) धरैः-प्रधानैः कटकैः-बलयैः द्रुटिकैश्च-गाहाभरणै स्तम्भितौ इव सुजौ-
गस्य स तथा, पुनः किञ्चि० ? (अहिभरुवसस्सिरीण) अधिकरूपेण सश्रीको यः स तथा, पुनः किञ्चि० ?
(कुण्डल्लोइआणणे) कुण्डलाभ्यामुद्योतितमानन-सुग्व यस्य स तथा, पुनः किञ्चि० ? (मडडवित्तसिण)

सुकुटेन दीप्तं शिरो यस्य स तथा, पुनः किंवि० ? (हारुच्छयसुकयइयवच्छे) हारेण अवस्तृतं-आच्छादितं अत एव सुष्ठु कृतरतिकं-द्रष्टृणां प्रमोददायि एवंविधं वक्षो-हृदयं यस्य स तथा, पुनः किंवि० ? (सुद्धिया-पिंगलंगुलिए) सुद्रिकाभिः पिङ्गलाः-पीतवर्णा अङ्गुलयो यस्य स तथा, पुनः किंवि० ? (पालंबपलंबमाणसुकयपडउत्तरिजे) प्रलम्बेन-दीर्घेण अत एव प्रलम्बमानेन ईदृशेन पटेन सुष्ठु कृतः उत्तरासङ्गो येन स तथा, पुनः किंवि० ? (नाणामणिक्कणगरयणधिमलत्ति) नानाप्रकारैर्मणिकनकरत्नैर्विमलानि-दीप्तिमन्ति अत एव (महरिहत्ति) महार्हाणि (निउणोवच्चियत्ति) निपुणेन शिल्पिना उपचितानि-परिकर्मितानि (मिसिमिसितत्ति) देदीप्यमानानि एवंविधानि (विरइयत्ति) धिरचितानि (सुसिलिट्ठत्ति) सुश्लिष्टानि-सुयोजितसन्धीनि अत एव (चिसिट्ठत्ति) विशिष्टानि-अन्येभ्योऽतिरमणीयानि (लट्ठत्ति) लष्टानि-मनोहराणि एवंविधानि (आचिद्धवीरवलए) आचिद्धानि-परिहितानि वीरवलयानि-वीरत्वगर्वसूचकानि वलयानि येन स तथा, यः कश्चिद्वीरमन्यः स मां विजित्य इमानि मोचयतु इतिबुद्ध्या धृतवीरवलय इत्यर्थः, उपसंहरति-(किं बहुणा ?) बहुना वर्णकवाक्येन. किं ? (कप्परुक्खए विव अलंकियविभूसिए) कल्पवृक्ष इव अलङ्कृतविभूषितः, तत्र कल्पवृक्षः अलङ्कृतः पत्रादिभिः विभूषितश्च पुष्पादिभिः, राजा तु अलङ्कृतो सुकुटादिभिः विभूषितो वज्रादिभिः, ईदृशो (नरिंदे) नरेन्द्रः (सकोरिंदमल्लदामेणं छत्तेणं धरिज्जमाणेणं) कोरिंदवृक्षसम्बन्धीनि माल्यानि-पुष्पाणेण मालायै हितानीति व्युत्पत्तेः तेषां दामभिः सहितेन छत्रेण धियमाणेन (सेयवरचामराहिं उद्दुधुवमाणीहिं)

श्वेतवर्चामरैरुपयमानैश्च शोभित इति शेषः, पुनः क्वि० ? (मंगलजयस्रक्पालोए) मङ्गलभूतो जय-
 शब्दः कृत आलोकै-दर्शने यस्य स तथा, यस्य दर्शने लोकैर्जयजयशब्दः क्रियमाणोऽस्तीति श्रेयं, पुनः
 क्वि० ? (अणेगगणनायगत्ति) अनेके ये गणनायकाः-स्वस्वसमुदायस्वामिनः (वंढनायगत्ति) वण्डनायकाः
 तन्त्रपालाः स्वराष्ट्रचिन्ताकर्तारः इत्यर्थः (रायत्ति) राजानो-माण्डलिकाः (ईसरत्ति) ईश्वराः-युवराजाः 'पाट-
 वीकुवर' इति लोके, अत्र किरणावलीकारेण वीपिकाकारेण च ईश्वरा युवराजान इति प्रयोगो लिखितः,
 स तु चिन्त्यः, अहसमासान्तागमनेन युवराजा इति प्रयोगभवनात् (तलवरत्ति) तलवराः-तुष्टभूपालप्रवत्तपट्ट-
 वन्धविभृपिता राजास्थानीयाः (माडथियत्ति) माडम्भिकाः-मडम्पस्वामिनः (कोडुयियत्ति) कौडुम्भिकाः-फति-
 पयकृदुम्पस्वामिनः (मतित्ति) मन्त्रिणो-राज्याधिष्ठायकाः सचिवाः (महामत्तिचि) महामन्त्रिणः त एष विशेष-
 पाधिकारयन्तः (गणगत्ति) गणकाः-ज्योतिषिकाः (दोवारियचि) दौवारिकाः-प्रहाराः (अमचत्ति) अमात्याः-
 सहजनमानो मन्त्रिणः (चेडत्ति) चेडा-दासा (पीठमइत्ति) पीठमर्दकाः-पीठं-आसन मर्दयन्तीति पीठमर्दकाः,
 आसन्नसेवकाः ययस्या इत्यर्थः (नगरत्ति) नगरा-नगरवासिनो लोकाः (निगमत्ति) निगमा-वणिजः (सेट्टिचि)
 श्रेष्ठिनो-नगरसुख्यन्ययहारिणः (सेणावइत्ति) सेनापतयः चतुरद्रसेनाधिकारिणः (सत्यवाहत्ति) सार्थवाहाः-
 सार्थनायकाः (दूअत्ति) दूताः-अन्येषां गत्वा राजादेशनिवेदकाः (संधियालत्ति) सन्धिपालाः-सन्धिरक्षकाः
 (सडि सपरियुडे) एतैः सर्वैः सार्थं संपरिश्रुतः, ईहवो नरपतिर्मज्जनगृहात् प्रतिनिष्क्रामतीति योगः, अथ

मज्जनगृह्यनिष्कम उपमां आह—(धवलमहामेहनियगए इव) धवलमहीमेघनिर्गत एव—यथा (गहगण-
द्विप्यन्तरिकव्रतारागणान मज्जे ससिन्धव) ग्रहसमूहदीप्यमानऋक्षतारागणानां मध्ये वर्तमानः शशीव,
अत्र ग्रहगणऋक्षतारागणतुल्यः पूर्वोक्तः परिवारः शशितुल्यस्तु राजेति, कीदृशो नृपः ? (पियदंसणे) प्रियं
दर्शनं यस्य स तथा, यथा हि वादलाद्विर्गतो नक्षत्राद्विपरिवृतश्च शशी प्रियदर्शनो भवति तथा सोऽपि
नरपतिरिति भावः, पुनः कीदृशो नृपः ? (नरवइत्ति) नरपतिः—प्रजापालकः (नरिदे) नरेन्द्रः—नरेयु इन्द्रस-
मानः (नरवसहे) नरद्वृपभः—धराभारधुरन्धरत्वाच्चरेयु दृपभसमानः (नरसीहे) नरसिंहो—दुस्सहपराक्रम-
त्वात् नरेयु सिंहसमानः, पुनः किंवि० ? (अब्भहियरायतेयलच्छीए दिग्पमाणे) दीप्यमानः, कया ?—अभ्य-
धिकराजतेजोलक्ष्म्या, एवंविधो नृपतिः (मज्जणघराओ पडिनिक्खमइ) मज्जनगृहात्—स्नानमन्दिरात्
प्रतिनिष्कामति ॥ (६२) ॥

(मज्जणघराओ पडिनिक्खमिक्का) स्नानमन्दिरात् प्रतिनिष्कम्य (जेणेव बाहिरिया उवट्टाणसाला) यत्रैव
बाह्या उपस्थानशाला (तेणेव उवागच्छइ) तत्रैव उपागच्छति (उवागच्छिता) उपागत्य (सीहासणंसि
पुरत्थाभिमुहे निसीअइ) सिंहासने पूर्वाभिमुखो निरीदति—उपविशति ॥ (६३) ॥

(सीहासणंसि पुरत्थाभिमुहे निसीइत्ता) सिंहासने पूर्वाभिमुखो निपद्य—उपविश्य (अप्पणो) आत्मनः
सकाशात् (उत्तरपुच्छिमे दिसीभाए) ईशानकोणे दिग्भागे (अट्ट भद्दासणाइं) अष्ट भद्रासनानि, अथ

कीदृशानि ? (सेययत्पच्युत्युगाइ) श्वेतयन्त्रेण आच्छादितानि, पुनः किञ्चि० ? (सिद्धत्पकपमंगलोवपा-
राइं) सिद्धार्थैः-श्वेतमर्ष्यैः कृतो मद्गलनिमित्त उपचारः-पूजा येषु तानि (रयावेइ) रचयति (रयावित्ता)
रचयित्वा च (अप्पणो अट्टरसामंते) आत्मनो नातिदूरे नातिसमीपे इत्यर्थः गवनिकां रचयतीति योजना,
अथ किञ्चिद्विशिष्टां यवनिकां ? (नाणामणिरयणमंडिय) नानाप्रकारैर्मणिरत्नैर्मण्डितां-शोभमानां अत एव
(अट्टियपिच्छणिंज) अधिक प्रेक्षणीयां-द्रष्टु योग्या, पुनः किञ्चि० ? (महग्घवरपट्टणुगय) महार्घां-यद्गु-
मूल्या धरे-प्रधाने पत्तने-यन्त्ररत्नोत्पत्तिस्थाने उद्भूता-निष्पन्ना, ततो विशेषणसमामस्तां, पुनः किञ्चि० (सण्ह-
पट्टभत्तिसयचित्ताणं) श्लक्ष्णं यत्पट्टसूत्र तन्मयः भक्तीना-रचनानां शतानि तैः चित्रस्तानको यस्या सा
तथा तां, पुनः किञ्चि० ? (इदाभियउसभत्तुरगनरभगरविद्दग्यालगकिन्नरकसरभचमरकुजरयणलयपउमलय-
भत्तित्तं) इहाधृगा-धृक्काः धृपभाः लुरगाः नराः मकराः विहद्गा ब्यालकाः-मर्षा किन्नराः रुव्यो-धृगभे-
वाः शरभा-अष्टापदाः महाकायाः अटवीपशवः चमर्यो-गायः कुञ्जराः-हस्तिनः घनलताः-चम्पकलतादयः
पद्मलताः प्रतीताः ग्लेषां या भक्तयो-रचनाः ताभिः चित्रां, एवंविधा (अट्टिभत्तरिअं जगणिअं) अम्ग-
न्नरां यवनिकां (अणवेइ) रचयति (अंछावित्ता) रचयित्वा भद्रासनं रचयति, अथ किञ्चिद्विशिष्ट भद्रा-
सनं ? (नाणामणिरयणभत्तित्तं) विविधजातीयमणिरत्नानां भक्तिमी-रचनाभिधित्तं, पुनः किञ्चि० ?
(अत्थरयमिउमसूतुरगोत्थयं) आस्तरकः प्रतीतः मृदुर्यो मसूरक-आस्तरणविशेषस्ताभ्या अयस्तृतं-भाच्छा-

दितं यद्वा अस्तरजसा-निर्मलेन मृदुना-कोमलेन मसूरकेण-चाकलो गादी इति जनप्रसिद्धेन आच्छादितं, पुनः किञ्चि० ? (सेअवत्थपञ्चुत्थुयं) श्वेतेन वस्त्रेण प्रत्यवस्तृतं-उपरि आच्छादितं, पुनः किञ्चि० ? (सुमउअं) सुतरां मृदुकं-अतिकोमलं, पुनः किञ्चि० ? (अंगसुहृफरिसंगं) अङ्गस्य सुगन्धः-सुखकारी स्पर्शो यस्य स तथा, अत एव (विसिद्धं) विशिष्टं-शोभनं (तिसलाए खत्तिआणीण) त्रिशलायै क्षत्रियाण्यै, तद्योग्यं इत्यर्थः, ईदृशं (भद्रासणं रयावेइ) भद्रासनं रचयति (रयावित्ता) रचयित्वा च (कोडुंविअपुरिसे सहावेइ) कौटुम्बिक-पुरुषान् शब्दयति (सहावित्ता) शब्दयित्वा च (एवं वयासी) एवं अवादीत् ॥ ६७ ॥ किमित्याह—

(खिण्णामेव भो देवाणुप्पिआ !) शीघ्रमेव भो देवानुप्रियाः-सेवकाः ! स्वप्रलक्षणपाठकान् शब्दयत, अथ किञ्चिशिष्टान् स्वप्रलक्षणपाठकान् ? (अट्टंगमहानिमित्तसुत्तत्थधारण) अष्ट अङ्गानि यत्र एवंविधं गत् महानिमित्तं-निमित्तशास्त्रं भाविपदार्थस्य च स्वप्नादिफलव्युत्पादको ग्रन्थस्तस्य सूत्रार्थो धारयन्ति ये ते तथा तान्, तत्र निमित्तस्य अष्ट अङ्गानि इमानि-अङ्गं १ स्वप्नं २ स्वरं ३ चैव, भौमं ४ व्यञ्जन ५ लक्षणे ६ । उत्पाद ७-मन्तरिक्षं च ८, निमित्तं स्थितमष्टधा ॥ १ ॥ तत्र पुंसां दक्षिणाङ्गे स्त्रीणां वामाङ्गे स्फुरणं सुन्दरमित्याद्यङ्ग-विद्या १ स्वप्नानां उत्तममध्यमाथमविचारः स्वप्नविद्या २ दुर्गादीनां स्वरपरिज्ञानं स्वरविद्या ३ भौमं-भूमिक-म्पादिविज्ञानं ४ व्यञ्जनं-मपीतिलकादि ५ लक्षणं-करचरणरेखादि सामुद्रिकोक्तं ६ उत्पात-उल्कापातादिः ७ अन्तरिक्षं-ग्रहाणां उदयास्तादिपरिज्ञानम् ८ पुनः किञ्चि० ? (विधिहसत्थकुसले) विधिभानि यानि

शास्त्राणि तत्र कुशलाः तान् (सुविणलक्वणपादप) एवंविधान् स्वमलक्षणपाठकान् (सदावेह) आकार-
यत ॥ (तए णं ते कोडुबियपुरिसा) ततः ते कौडुम्बिकाः पुरुषाः (सिद्धत्येणं रत्ता एव युत्ता समाणा)
सिद्धार्थेन राज्ञा एव उक्ताः सन्तः (हट्टुठु जाव हिअया) हट्टुठुयाः यावत् हर्यपूर्णहृदयाः (करपल जाव
पडिसुणति) करतलाम्यां यावत् प्रतिगृण्वन्ति, यावत्करणात् “ करयलपरिगहिअ वसनह सिरसावत्तं
मत्थए अस्सलिं कइडु, एव देवो तहत्ति आणाए विणएणं वयणं पडिसुणति ” इति वाच्य, आज्ञया विनयेन
वचन प्रतिगृण्वन्ति ॥ (६५) ॥

(पडिसुणित्ता) प्रतिश्रुत्य (सिद्धत्यस्म न्वसियस्स अंतिआओ) सिद्धार्थस्य पाम्वात् (पडि
निक्खमंति) यहिः निस्सरन्ति (पडिनिक्खमित्ता) प्रतिनिष्क्रम्य (कुंडगगामं नयरं) क्षत्रियकुंडग्रामस्य
नगरस्य (मउसंमउस्रेण) मउयभागेन (जेणेव सुमिणलक्वणपादगाण गेहाइ) यत्रैव स्वमलक्षणपाठकानां
गृहाणि सन्ति (तेणेव उवागच्छंति) तत्रैव उपागच्छन्ति (उवागच्छित्ता) उपागत्य (सुविणलक्वणपादप
सदाविति) स्वमलक्षणपाठकान् शब्दयन्ति ॥ (६६) ॥

(तए णं ते सुविणलक्वणपादगा) ततः-अनन्तर ते स्वमलक्षणपाठकाः (सिद्धत्यस्स खत्तियस्स) सिद्धार्थस्य
क्षत्रियस्य (कोडुबियपुरिसेहिं) कौडुम्बिकपुरुषैः (सदाविया समाणा) आकारिताः सन्तः (हट्टुठुजावहिअया)
हट्टुः तुष्टाः यावत् हृदयाः, पुनः किंविशिष्टास्ते ? (णहाया) स्मृताः, पुनः किंवि ? (कपयलिकम्ममा) कृतं

बलिकर्म-पूजा यैस्ते, पुनः किंवि० ? (कयकोउयमंगलपायच्छिता) कौलुकानि-तिलकानि मङ्गलानि-दधि-
दूर्वाक्षतादीनि तान्येव प्रायश्चित्तानि-दुःस्वप्नादिविध्वंसकानि कृतानि यैस्ते तथा, पुनः किंवि० ? (सुद्वप्पवे-
साहं मंगल्लाहं वत्थाहं पवराहं परिहिया) शुद्धानि-उज्ज्वलानि प्रवेश्यानि-राजसभाप्रवेशयोग्यानि उत्सवा-
दिमङ्गलसूचकानि एवंविधानि प्रवरवस्त्राणि परिहितानि यैस्ते तथा, पुनः किंवि० ? (अप्पमहग्घाभरणालं-
कियसरीरा) अल्पानि-स्तोकानि अथ च महार्थाणि-बहुमूल्यानि एवंविधानि यानि आभरणानि तैः अल-
ङ्कृतं शरीरं येषां ते तथा, पुनः किंवि० ? (सिद्धत्थयहरियालियाकयमंगलमुद्दाणा) सिद्धार्थाः-श्वेतसर्पपाः
हरितालिका-दूर्वा तद् उभयं कृतं मङ्गलनिमित्तं मूर्धनि यैस्ते तथा, एवंविधाः सन्तः (सपहं सपहं गेहेहितो
निगगच्छति) स्वकेभ्यः स्वकेभ्यो गेहेभ्यः निर्गच्छन्ति (निगगच्छिता) निर्गत्य च (खत्तियकुंडग्गामं नयरं
मज्झमज्जेणं) क्षत्रियकुंडस्य ग्रामस्य नगरस्य मध्यमध्येन (जेणेव सिद्धत्थस्स रत्तो) यत्रैव सिद्धार्थस्य
राज्ञः (भवणवरवडिसगपडिदुवारे) भवनवरावतंसकप्रतिद्वारं, भवनवरेपु-भवनश्रेष्ठपु अचतंसक इव-सुकुट
इव भवनवरावतंसकस्तस्य प्रतिद्वारं-मूलद्वारं (तेणेव उवागच्छति) तत्रैव उपागच्छन्ति (उवागच्छिता)
उपागत्य च (भवणवरवडिसगपडिदुवारे) भवनवरावतंसकप्रतिद्वारे (एगयओ मिलंति) एकत्र मिलन्ति-सम्म-
तीभवन्ति, सर्वसम्मतमेकं पुरस्कृत्य अन्ये तवतुयायिनो भवन्तीति तत्त्वं ॥ यतः-सर्वेऽपि यत्र नेतारः, सर्वे
पण्डितमानिनः । सर्वे महत्त्वमिच्छन्ति, तद् घृन्दमयसीवति ॥१॥ ह्यष्टान्तम् अत्र पञ्चशतसुभटानां, तथा-

काचित्सुभटानां पञ्चगती परस्परमसम्बद्धा सेवानिमित्त कस्यचिद्द्राक्षः पुरो ययौ, राज्ञा च मन्त्रिवचसा परी-
क्षार्थं एकैव णट्या प्रेषिता, ते च सर्वेऽपि अहमिन्द्रा लघुशृङ्खलव्यवहाररहिताः परस्पर विवदमानाः सर्वैरपि
एषा शय्या न्यापार्या इति बुद्ध्या शय्यां मध्ये सुक्त्वा तदभिसुखपादाः शयितवन्तः, प्रातश्च प्रच्छन्नसुकपुर-
वैर्येषावदृढ्यतिकरे निवेदिते कथ एते स्थितिरहिताः परस्पर असम्बद्धाः युद्धादि करिष्यन्तीति राज्ञा निर्म-
त्स्यं निष्कासिता इति । ततस्ते स्वप्नपाठकाः (एगयओ मिलित्ता) एकत्र मिलित्वा (जेणेव पाहिरिया उचट्टा-
णसाला) यत्रैव बाधा उपस्थानशाला (जेणेव सिद्धत्ये लत्तिय) यत्रैव सिद्धार्थः क्षत्रियः (तेणेव उयागच्छन्ति)
तत्रैवोपागच्छन्ति (उयागच्छित्ता) उपागत्य (करयलजाव अजलि कड्डु) करतलाम्यां यायत् अञ्जलिं कृत्या
(सिद्धत्थं लत्तिय) सिद्धार्थं क्षत्रिय प्रति (जएण विजएण वद्धाविंति) जयेन विजयेन तत्र वर्धस्व इत्याशीर्वाद
दत्तवन्तः, स चैवं-दीर्घायुर्भव वृत्तवान् भव भव श्रीमान् यशस्वी भव, प्रज्ञवान् भव भूरिसत्त्वकरूणादानैक-
शौण्डो भव । भोगाल्यो भव भागवान् भव महासौभाग्यशाली भव, प्रौढश्रीर्भव कीर्त्तिमान् भव सदा
विश्वोपजीव्यो भव ॥ १ ॥ अत्र किरणायलिदीपिकाकाराम्यां कोटिमरस्त्व भवेति पाठो लिखितस्तत्र कोटि-
भर इति प्रयोगश्चिन्त्यः । कल्याणमस्तु शिवमस्तु धनागमोऽस्तु, दीर्घायुरस्तु सुतजन्मसद्युद्धिरस्तु । वैरिश्यो
ऽस्तु नरनाथ ! सदा जयोऽस्तु, युष्मत्कुले च सतत जिनमक्तिरस्तु ॥ २ ॥ (६७) ॥

इति महोपाध्यायश्रीकीर्तिविजयगणशिष्योपाध्यायश्रीविनयविजयगणिविरचितायां

कल्पसुबोधिकायां तृतीयः क्षणः समाप्तः ।

ग्रन्थाग्रम् ॥ ७०० । त्रयाणामपि न्याख्यानानां ग्रन्थाग्रम् ॥ २१०६ ॥ श्रीरस्तु

॥ अथ चतुर्थं व्याख्यानं प्रारभ्यते ॥

(तए णं ते सुविणलक्खणपाठकाः) ततस्ते स्वप्रलक्षणपाठकाः (सिद्धत्थेण रत्ता वंदिअत्ति) सिद्धार्थेन राज्ञा वन्दिता. शुणस्तुतिकरणेन (वृइअत्ति) पूजिताः पुब्बाविभिः (सक्कारिअत्ति) सत्कारिताः फलवन्त्रादिदानेन (सम्माणिआ ममाणा) सन्मानिताः अभ्युत्थानादिभिः, एवविधाः सन्ताः (पत्तेयं पत्तेय पुब्बवन्त्थेसु भग्घासणेसु निसीअंति) प्रत्येकं प्रत्येकं पूर्वग्यस्तेषु भद्रासनेषु निपीदन्ति ॥ (६८) ॥

(तए णं सिद्धत्थे खत्तिण) ततः सिद्धार्थः क्षत्रियः (तिसल खत्तिआणि) त्रिशलां क्षत्रियाणीं (जवणिअंतरिय ठावेइ) यवनिकान्तरिता स्थापयति (ठावित्ता) स्थापयित्वा (पुष्फफलपड्डिपुन्नहत्थे) पुष्पैः प्रतीतैः फलैः-नालिकेरादिभिः प्रतिपूर्णे हस्तौ यस्य स तथा, यतः-रिक्कपाणिर्न पश्येच्च, राजानं दैवत शुक्कम् । निमित्तञ्च चिञ्चोपेण, फलेन फलमादिशेत् ॥ १ ॥ ततः पुष्पफलप्रतिपूर्णहस्तः सन् (परेणं विणएणं) उत्कृष्टेन विनयेन (ते सुविणलक्खणपाठकान् (एवं चयासी) एवमचादीत् ॥ (६९) ॥

किमित्थाह—

(एवं खल्ल देवाणुप्पिया ! एवं निच्चयेन भो देवाणुप्पियाः ! (अज्ज तिसला खत्तिआणी) भग्घ त्रिशला

कल्प.सुबो-
न्या० ४
॥ ६४ ॥

क्षत्रियाणी (तंसि तारिसंगसि) तस्मिन् तादृशे शयनीये (जाव सुत्तजागरा ओहीरमाणी) यावत् सुसजागरा
अल्पनिद्रां कुर्वती (इमे एयारूवे) इमान् एतद्रूपान् (उराले चउद्वस महासुमिणे) प्रशास्तान् चतुर्दश महा-
स्वप्नान् (पासित्ता णं पडिबुद्धा) दृष्ट्वा जागरिता ॥ (७०) ॥
(तंजहा) तद्यथा (गयवसहगाहा) ' गयवसह ' इति गाथा चात्र वाच्या (तं एएसिं) तस्मात् एतेषां
(चउदसण्हं महासुमिणाणं) चतुर्दशानां महास्वप्नानां (देवानुस्पिया !) हे देवानुस्पियाः ! (उरालाणं)
प्रशास्तानां (के मन्ने) कः विचारयामि (कल्याणकारी (फलधित्तिविसेसे भविस्सइ) फलवृत्ति-
विशेषः भविष्यति ? ॥ (७१) ॥

(तए णं ते सुमिणलक्खणपाढगा) ततः ते स्वप्नलक्षणपाठकाः (सिद्धत्थस्स खत्तियस्स) सिद्धार्थस्य
क्षत्रियस्य (अंतिए एयमट्ठं सुच्चा) पार्श्वे एनं अर्थं भुत्वा (निसम्म) निशाम्य च (हट्टुट्ट जाव हिअया)
दृष्ट्वाः पुष्टाः यावत् हर्षपूर्णहृदयाः (ते सुमिणे सम्मं ओगिण्हंति) तान् स्वप्नान् सम्यग् दृदि धरन्ति (ओ-
गिण्हत्ता) हृदि धृत्वा (ईहं अणुपविसंति) अर्थविचारणां अनुप्रविशन्ति (अणुपविसित्ता) अनुप्रविश्य च
(अन्नमन्नेणं सद्धिं संचालित्ति) अन्योऽन्येन-परस्परेण सह सञ्चालयन्ति—सवादयन्ति, पर्यालोचन्तीत्यर्थः
(संचालित्ता) सञ्चाल्य च (तेसिं सुमिणाणं) तेषां स्वप्नानां (लद्धट्टा) लब्धोऽर्थो यैस्ते लब्धार्थाः-स्वबु-
द्ध्याऽवगतार्थाः (गहियट्टा) परस्परतो गृहीतार्थाः (पुच्छियट्टा) संशये सति परस्परं पृष्टार्थाः, तत एव (वि-

स्वप्नानी
कथनं फल-
प्रश्नो वि-
चारः क.
७०-७१-७२
॥ ६४ ॥

णिच्छिद्यद्वा) विनिश्चितार्थाः, अत एव (अहिगयद्वा) अभिगतार्थाः-अवधारितार्थाः सन्तः (सिद्धत्पस्स
रत्तो पुरजो) सिद्धार्थस्य राज्ञः पुरतः (सुमिणसत्थाइ उचारेमाणा उचारेमाणा) स्वप्नशास्त्राण्युच्चारयन्तः
(सिद्धत्थं त्यत्तिय) सिद्धार्थं क्षत्रिय (एवं वयासी) एवमवादिपुः, स्वप्नशास्त्राणि पुनरेव-अनुसृतः १ श्रुतो २
हृष्टः ३, प्रकृतेश्च विकारजः ४। स्वभाषतः सदृशत ५ अचिन्तासन्ततिसम्भवः ६ ॥ १ ॥ देवताशुपदेशोत्थो ७,
धर्मकर्मप्रभावजः ८। पापेद्रेकससुत्थश्च ९, स्वप्नः स्यान्नवधा नृणाम् ॥ २ ॥ प्रकारैरादिमैः पद्भिर्भिरशुभश्च
शुभोऽपि वा। हृष्टो निरर्थकः स्वप्नः, सत्यस्तु त्रिभिर्हृतरैः ॥ ३ ॥ रात्रेश्चतुर्षु यामेषु, हृष्टः स्वप्नः फलप्रदः।
मासेर्द्वावशाभिः पद्भिर्भिरैकेन च क्रमात् ॥ ४ ॥ निशाऽन्वयटिकायुग्मे, दगाहात् फलति ध्रुवम्। हृष्टः सूर्यो-
दये स्वप्नः, सद्यः फलति निश्चितम् ॥ ५ ॥ मालास्वप्नोऽह्नि हृष्टश्च, तथाऽऽधिभ्याधिसम्भवः। मलमूत्रादिपी-
डोत्थः, स्वप्नः सर्वो निरर्थकः ॥ ६ ॥ धर्मरतः समधातुर्यः स्थिगचित्तो जितेन्द्रियः सवयः। प्रायस्तस्य प्रार्थितमर्थं
स्वप्नः प्रमाथयति ॥ ७ ॥ न श्राव्यः कुस्वप्नो शुर्वदिस्तदितरः पुनः श्राव्यः। योग्यश्राव्याभावे गोरपि कर्णे
प्रविश्य वदेत् ॥ ८ ॥ इष्ट हृष्टा स्वप्न न सुष्यते नायते फलं तस्य। नेया निशाऽपि सुधिया जिनराजस्तवनसंस्त-
वतः ॥ ९ ॥ स्वप्नमनिष्ट हृष्टा सुष्यात्पुनरपि निशामवाप्यापि। नायं कथ्यः कथमपि केपाचित् फलति न
स यस्मात् ॥ १० ॥ पूर्वमनिष्ट हृष्टा स्वप्न यः प्रेक्षते शुभं पश्चात्। स तु फलदस्तस्य भवेद् द्रष्टव्य तद्वदिष्टऽपि
॥ ११ ॥ स्वप्ने मानवसृगपतिरुद्रमातङ्गवृषभसिंहीभिः। युक्तं रथमारूढो यो गच्छति भूपतिः स भवेत् ॥ १२ ॥

कल्प. सुबो-
व्या०. ४
॥ ६५ ॥

अपहारी हयवारणयानासनसदननिवसनादीनाम् । नृपशङ्काशोककरो बन्धुविरोधार्थहानिकरः । १३ ॥ यः सूर्या-
धन्द्रमसोर्बिम्बं ग्रसते समग्रमपि पुरुषः । कलयति दीनोऽपि महीं ससुवर्णां सार्णवां नियतम् ॥ १४ ॥ हरणं
प्रहरणभूषणमणिमौक्तिककनकरूप्यकुप्यानाम् । धनमानश्लानिकरं दारुणमरणावहं बहुशः ॥ १५ ॥ आरूढः
शुभ्रमिमं नदीतटे शालिभोजनं कुरुते । सुदृक्ते भूमीमखिलां स जातिहीनोऽपि धर्मघनः ॥ १६ ॥ निजभार्याया
हरणे वसुनाशः परिभवे च संक्लेशः । गोत्रस्त्रीणां तु नृणां जायेते बन्धुवधवन्धौ ॥ १७ ॥ शुभ्रेण दक्षिणस्यां
यः फणिना दश्यते निजशुजायाम् । आसादयति सहस्रं कनकस्य स पञ्चरात्रेण ॥ १८ ॥ जायेत यस्य हरणं
निजशयनोपानहां पुनः स्वप्ने । तस्य अियते दयिता निधिडा स्वशरीरपीडा च ॥ १९ ॥ यो मानुषस्य मस्तक-
चरणसुजानां च भक्षणं कुरुते । राज्यं कनकसहस्रं तदर्धमाप्नोत्यसौ क्रमशः ॥ २० ॥ द्वारपरिघस्य शयनप्रेङ्खो-
लनपादुकानिकेतानाम् । भञ्जनमपि यः पश्यति तस्यापि कलत्रनाशः स्यात् ॥ २१ ॥ कमलाकररत्नाकरजलस-
म्पूर्णापिगाः सुहृन्मरणम् । यः पश्यति लभतेऽसावनिमित्तं वित्तमतिविपुलम् ॥ २२ ॥ अतितप्तं पानीयं सगो-
मयं गडुलमौषधेन युतम् । यः पिबति सोऽपि नियतं अियतेऽतीसाररोगेण ॥ २३ ॥ देवस्य प्रतिमाया यात्रा-
स्नानोपहारपूजादीन् । यो विदधाति स्वप्ने तस्य भवेत् सर्वतो वृद्धिः ॥ २४ ॥ स्वप्ने हृदयसरस्यां यस्य प्रादुर्भ-
वन्ति पद्मानि । कुष्ठविनष्टशरीरो यमवसतिं याति स त्वरितम् ॥ २५ ॥ आज्यं प्राड्यं स्वप्ने यो विन्दति वीक्षते
यशस्तस्य । तस्याभ्यवहरणं वा क्षीरान्नैव सह शस्यम् ॥ २६ ॥ हसने शोचनमचिरात् प्रवर्तने नर्तने च वध-

स्वप्नवि-
चारः
॥ ६५ ॥

यन्धौ । पठने कलहश्च नृणामेतत् प्राज्ञेन विज्ञेयम् ॥ २७ ॥ कृष्णं कृत्स्नमदास्त सुस्ता गोवालिराजगजदेवान् ।
सकलं गुरुं च शुभं स्यक्तवा कर्पासिलवणावीन् ॥ २८ ॥ दृष्टाः स्वप्ना ये स्व प्रति तेऽत्र शुभाशुभा नृणां
स्वस्य । ये प्रत्यपर तस्य ज्ञेयास्ते स्वस्य नो किञ्चित् ॥ २९ ॥ द्रु स्वप्ने देवगुरुन् पूजयति करोति शक्तितश्च तपः ।
सतत धर्मरतानां दुःस्वप्नो भवति सुदुःस्वप्नः ॥ ३० ॥

तथा सिद्धान्तेऽपि—“ इत्थी वा पुरिसो वा सुविणन्ते एग महन्तं श्रीरकुम्भं वा दहिकुम्भं वा घयकुम्भं वा
महुकुम्भं वा पासमाणे पासइ उप्पाडेमाणे उप्पाडेइ उप्पाडिअमिति अप्पाण मन्नइ तक्खणामेव युज्झइ तेणेव
भवग्गइणेण सिज्झइ जाव अन्तं करेइ ॥ इत्थी वा पुरिसो वा सुमिणन्ते एगं महन्तं हिरण्णरासिं वा रयणरासिं
वा सुवण्णरासिं वा वयररासिं वा पासमाणे पासइ दुरुहमाणे दुरुहइ दुरुहमिति अप्पाणं मन्नइ तक्खणामेव
युज्झइ तेणेव भवग्गइणेण जाव अन्तं करेइ, एवामेव अयररासिं तउअरासिं तम्बररासिं सीसगरासिंति मूत्राणि
वाच्यानि, नवरं दुब्बेण सिज्झइ (भ० ५८१) इति वाच्यम् ॥ (७२) ॥

(एवं लल्ल देवानुप्पिया !) एव निश्चयेन हे देवानुप्रिय !—हे सिद्धार्थराजन् ! (अम्हं सुमिणमत्थे) अस्माक
स्वमशास्त्रे (बायालीसं सुमिणा) विचत्वारिंशत् स्वप्नाः—सामान्यफलाः (तीस महासुमिणा) त्रिंशत् महा-
स्वप्नाः—उत्तमफलदायकाः (बावत्तरिं सच्चसुमिणा दिद्दा) द्वासप्ततिः सर्वे स्वप्नाः कथिताः (तत्थ ण देवा-
नुप्पिया !) तत्र च हे देवानुप्रिय ! (अरहंतमागरो वा) अर्हन्मातरो वा (चक्खविमागरो वा) चक्रवर्त्ति-

मातरो वा (अरहंतसि वा) अर्हति वा (चक्रहरसि वा) चक्रधरे वा (गन्धं वक्त्रममाणंसि) गर्भं व्युत्क्रामति-प्रविशति सति (एणसि तीसाए महासुमिणाणं) एतेषां त्रिशतः महास्वप्नानां मध्ये (इमे चउइस महासुमिणे) इमान् चतुर्दश महास्वप्नान् (पासित्ता णं पडिबुज्झंति) इद्वा प्रतिबुध्यन्ते-जाग्रति ॥ (७३) (लंजहा) तद्यथा-(गयवसहगाहा) ' गयवसह ' इति गाथा वाच्या ॥ (७४) ॥

(वासुदेवमायरो वा) वासुदेवमातरो वा (वासुदेवंसि) वासुदेवे (गन्धं वक्त्रममाणंसि) गर्भं व्युत्क्रामति सति (एणसि चउइसण्हं महासुमिणाणं) एतेषां चतुर्दशानां महास्वप्नानां मध्ये (अण्णायरे सत्त महासुमिणे) अन्यतरान् सप्त महास्वप्नान् (पासित्ता णं पडिबुज्झंति) इद्वा प्रतिबुध्यन्ते ॥ (७५) ॥

(बलदेवमायरो वा) बलदेवमातरो वा (बलदेवंसि) बलदेवे (गन्धं वक्त्रममाणंसि) गर्भं व्युत्क्रामति सति (एणसि चउइसण्हं महासुमिणाणं) एतेषां चतुर्दशानां महास्वप्नानां मध्ये (अण्णायरे चत्तारि महासुमिणे) अन्यतरान् चतुरः महास्वप्नान् (पासित्ताणं पडिबुज्झंति) इद्वा प्रतिबुध्यन्ते ॥ (७६) ॥

(मंडलियमायरो वा) माण्डलिको-देशाधिपतिः तस्य मातरो वा (मण्डलियंसि) माण्डलिके (गन्धं वक्त्रममाणंसि) गर्भं व्युत्क्रामति (एणसि चउइसण्हं महासुमिणाणं) एतेषां चतुर्दशानां महास्वप्नानां मध्ये (अण्णायरे चत्तारि महासुमिणे) इद्वा प्रतिबुध्यन्ते ॥ (७७) ॥

(इमे य णं देवाणुण्णिया !) इमे च हे देवानुप्रिय ! (तिसलाए लत्तियाणीए) त्रिशलया क्षत्रियाण्या

(चउदस महासुमिणा विद्धा) चतुर्दश महास्वमाः हृष्टाः (तं'डराला णं) तस्मात् प्रशास्ता (देवाणुप्पिया !) हे देवानुप्पिय ! (तिसलाए खत्तियाणीए) त्रिशलाया क्षत्रियाण्या (सुमिणा विद्धा) स्वप्पा हृष्टाः (जाव मग' ल्लुकारगा णं) यावत् माद्वत्यकारकाः (देवाणुप्पिया !) हे देवानुप्पिय ! (तिसलाए खत्तियाणीए सुमिणा विद्धा) त्रिशलाया क्षत्रियाण्या स्वप्पा हृष्टाः, महास्वमत्वात् महाफलत्वं दर्शयति-(तं० अत्यलामो देवांणु- प्पिया !) तस्मात् अर्थलामो भविष्यति हे देवानुप्पिय ! (भोगलामो देवाणुप्पिया !) भोगलामो हे देवानु- प्पिय ! (पुत्तलामो देवाणुप्पिया !) पुत्तलामो हे देवानुप्पिय ! (सुक्खलामो देवाणुप्पिया !) सुक्खलामो हे देवानुप्पिय ! (रज्जलामो देवाणुप्पिया !) राज्यलामो हे देवानुप्पिय ! (एवं ग्वलु देवाणुप्पिया !) अनेन प्रकारेण निश्चयेन हे देवानुप्पिय ! (तिसला खत्तियाणी) त्रिशला क्षत्रियाणी (नवण्ह मासाण) नवसु मासेषु (बहुपडिपु- द्धाणं) षट्ठमतिपूणेषु (अद्धट्टमाण राइवियाणं) सार्द्धसससु च अहोरात्रेषु (विहक्ताणं) व्यतिक्रान्तेषु सत्सु (तुम्हं कुलकेउ) युष्माक कुले केतुसमानं (कुलदीवं) कुले वीपसमानं (कुलयडिसयं) कुले सुकुटसमानं (कुलपब्बयं) कुलस्य पर्यत्तसमान (कुलतिलय) कुलस्य तिलकसमानं (कुलकित्तिकर) कुलस्य कीर्त्तिकारकं (कुलवित्तिकर) कुलस्य निर्वाहकारकं (कुलवियणरं) कुले सूर्यसमान (कुलाधार) कुलस्याधार (कुलजसकरं) कुलस्य यथाकारकं (कुलपायय) कुले वृक्षसमान (कुलंतंतुसंताणविहदणकर) कुलस्य तन्तुमन्तानः-परम्परा तस्य विगर्थनका- रकं (सुकुमालाणिपायं) सुकुमालाणिपायं यस्य स तथा तंतं (अहीणपडिपुत्तपच्चिवियसरीरं) अहीनानि प्रति

गुणैरुपपेतं (माणुग्माणपमाणपडिपुन्नसुजायसवंगसुदरंगं) शरीरं यस्य स तथा तं (लक्षणवञ्जणगुणोववेयं) लक्षणव्यञ्जनानां
 यत्र एवंविधं यत्र एवंविधं यत्र एवंविधं शरीरं यस्य स तथा तं (ससिसोमागारं) चन्द्रवत् सौम्याकारं (कंतं)
 पूर्णानि च पञ्चेन्द्रियाणि यत्र एवंविधं यत्र एवंविधं यत्र एवंविधं शरीरं यस्य स तथा तं (सुखं) सुखं (दारयं पयाहिसि) एवंविधं दारकं-पुत्रं
 गुणैरुपपेतं (माणुग्माणपमाणपडिपुन्नसुजायसवंगसुदरंगं) शरीरं यस्य स तथा तं (सुखं) सुखं (दारयं पयाहिसि) एवंविधं दारकं-पुत्रं
 सर्वाङ्गानि यत्र एवंविधं सुन्दरं अङ्गं यस्य स तथा तं (सुखं) सुखं (दारयं पयाहिसि) एवंविधं दारकं-पुत्रं
 वल्लभं (पियंसणं) प्रियं दर्शनं यस्य स तथा तं (सुखं) सुखं (दारयं पयाहिसि) एवंविधं दारकं-पुत्रं
 प्रजनिष्यति ॥ (७८) ॥
 (सेडवि य णं दारए) सोऽपि च दारकः (उम्मुक्कवालभावे) उन्मुक्कवालभावः (विण्णायपरिणयमित्ते)
 (सेडवि य णं दारए) सोऽपि च दारकः (उम्मुक्कवालभावे) उन्मुक्कवालभावः (विण्णायपरिणयमित्ते)
 विज्ञानं परिपक्वं यस्य स तथा तं (जोव्वणगमणुप्पत्ते) यौवनावस्थाप्रमाणः सन् (सूरं वीरे विकत्ते)
 दानादिषु शूरः सङ्ग्रामे वीरः परमण्डलाक्रमणसमर्थः (विच्छिन्नणचिपुलवलवाहणे) विस्तीर्णचिपुले बलवा-
 हने यस्य स तथा तं (चाउरंतचक्कवटी रज्जवई राया भविस्सइ) चतुरन्तस्वामी एवंविधश्चक्रवर्ती राज्यस्वामी
 राजा भविष्यति (जिणे वा तिलुक्कनाग्रो धम्मवरचाउरंतचक्कवटी) जिने वा त्रैलोक्यनायको धर्मवरचातु-
 रन्तचक्रवर्ती, तत्र जिनत्वे चतुर्दशानां अतिस्वामानां पृथक् पृथक् फलानि इमानि-चतुर्दन्तहस्तिदर्शनाच्चतुर्धा
 धर्मं कथयिष्यति १ दृपभदर्शनाद् वार्षिकदानं दत्त्वा तीर्थकरलक्ष्मीं भोक्ष्यते ४ दामदर्शनात् त्रिभुवनस्य
 भव्यवं रक्षिष्यति ३ लक्ष्मीदर्शनाद् वार्षिकदानं दत्त्वा तीर्थकरलक्ष्मीं भोक्ष्यते ४ दामदर्शनात् त्रिभुवनस्य
 मस्तकधार्या भविष्यति ५ चन्द्रदर्शनात् कुयलये सुदं दास्यति ६ सूर्यदर्शनाद्दामण्डलभूषितो भविष्यति ७

एतत् भोः पाठकाः ! (पडिच्छियमेयं देवाणुप्पिआ !) शुष्मन्सुखात् पतदेव गृहीतं एतद् भोः पाठकाः ! (इच्छियपडिच्छियमेयं देवाणुप्पिया !) वाञ्छितं सत् पुनः पुनर्वाञ्छितं एतद् भोः पाठकाः ! (सचे णं एस अट्टे) सत्यः एपोऽर्थः (से जहेयं तुब्भे वयहत्तिकट्टु) येन प्रकारेण इमं अर्थं यूयं वदथ इति उक्त्वा (ते सुमिणे सम्मं पडिच्छइ) तान् स्वप्नान् सम्यक् प्रतीच्छति (पडिच्छिता) तथा कृत्वा (ते सुमिणलक्खण-पाढंए) तान् स्वप्नलक्षणपाठकान् (विउलेणं असणेणं) विपुलेन अशनेन-शाल्यादिना (पुप्फवत्थगंधमल्लालं-कारेणं) पुष्पैः-अग्रथित्तजत्त्यादिपुष्पैः वल्लैः प्रतीतैः गन्धैः-वासचूर्णैः मात्तैः-ग्रथितपुष्पैः अलङ्कारैः-सुकु-टादिभिः (सक्कारेइ सम्माणेइ) सत्कारयति सन्मानयति च विनयवचनप्रतिपत्त्या (सक्कारिता सम्माणि-त्ता) सत्कार्यं सनुमान्य च (विउलं जीवियारिहं पीइदाणं दलइ) विपुलं जीविकार्हं-आजन्म निर्वाहयोग्यं प्रीतिदानं ददाति (दलित्ता पडिविसज्जेइ) प्रीतिदानं दत्त्वा च प्रतिविसर्जयति ॥ (८२) ॥

(तए णं सिद्धत्थे खत्तिए) ततः सिद्धार्थः क्षत्रियः (सीहासणाओ अब्भुट्टेइ) सिंहासनात् अभ्युत्तिष्ठति (अब्भुट्टिता) अभ्युत्थाय (जेणेव तिसला खत्तियाणी) यत्रैव त्रिशला क्षत्रियाणी (जवणियंतरिया) यवनिकान्तरिता (तेणेव उवागच्छइ) तत्रैव उपागच्छति (उवागाच्छिता) उपागत्य च (तिसलं खत्तियाणिं) त्रिशलां क्षत्रियाणीं (एवं वयासी) एवं अवादीत् ॥ (८३) ॥ (एवं खलु देवाणुप्पिए !) एवं खलु हे त्रिशले ! (सुमिणसत्थंसि बायालीसं सुमिणा) स्वप्नशास्त्रे द्विचत्वारिंशत् स्वप्नाः (तीसं महासुमिणा) त्रिंशत् महा-

स्वप्नाः इत्यत आरभ्य (जाव णं महासुमिणं पासिचाणं पडिबुज्जंति) यावत् एकं महास्वप्नं वृद्धा प्रति-
 बुद्धयन्ते इति पूर्वपाठाः उक्तः ॥ (८४) ॥ (इमे य णं तुमे देवाणुत्पिण्ण !) इमे च त्वया हे त्रिशले ! (चउइस
 महासुमिणा विट्ठा) चतुर्दश महास्वप्नाः वृष्टाः (तं उराला णं तुमे देवाणुत्पिण्ण !) तस्मात् उवाराः त्वया हे
 त्रिशले ! (सुमिणा विट्ठा) स्वप्नाः वृष्टाः (जाव जिणे वा तेसुक्कनायगे) यावत् तीर्थकरो वा त्रैलोक्यना-
 यकः (धम्मवरचाउरन्तचक्रवर्ती भविप्यति ॥ (८५) ॥ (ताण णं सा तिसला त्वस्ति-
 याणी) ततः सा त्रिशला क्षत्रियाणी (ण्यमट्ठं सोचा निसम्म) णं अर्थं भुत्वा निशम्य (इट्टतुट्ठ जावहि-
 पया) वृष्टा तुष्टा यावत् हर्षपूर्णहृदया (करयल जाव) करतलाभ्यां यावत् अस्सलिं कृत्वा (ते सुमिणे
 सम्मं पडिच्छइ) तान् स्वप्नान् मम्यक प्रतीच्छत्ता (पडिच्छत्ता) प्रतीच्छथ च (सिद्ध-
 त्थेणं रत्ता) सिद्धार्थेन राज्ञा (अब्भणुन्नाया समणी) अभ्यनुज्ञाता मती (नाणामणिरणप्रत्तिचित्ताओ)
 नानामणिरत्तभक्तिचित्रात् (भद्रासणाओ अब्भुइइ) भद्रासनात् अभ्युत्तिष्ठति (अब्भुत्तित्ता) अभ्युत्थाय
 (अतुरियमचपलं) अत्वरितया अचयलया (जाव रायहंससरिसीण गइण) यावत् राजहमसहशया गत्या
 (जेणेव सए भवणे) यत्रैव स्वक मन्दिर (तेणेव उवागच्छइ) तत्रैव उपागच्छति (उवागच्छत्ता) उपा-
 गत्य (सय भवणमणुपविट्ठा) स्वक मन्दिर अनुप्रविष्टा ॥ (८७) ॥

(जल्पभिइ च णं समणे भगवं महावीरे) यतः प्रभृति-यस्साधिनात् आरभ्य श्रमणो भगवान् महावीरः

(तंसिं रायकुलंसि साहरिए) तस्मिन् राजकुले संहृतः (तप्पभिइं च णं) ततः प्रभृति-तस्माद्दिनादारभ्य
 (बहवे वेसमणकुंडघारिणो) बहवः वैश्रमणो-धनदः तस्य कुण्डः-आयत्तता तस्य धारिणः अर्थात् वैश्रमणा-
 यत्ताः (तिरियजंभगा देवा) तिर्यग्लोकवासिनो जृम्भकजातीयाः तिर्यगजृम्भकाः उच्यन्ते, एवंविधाः देवाः
 (साकवयणेणं) शक्रेण वैश्रमणाय उक्तं वैश्रमणेन तिर्यगजृम्भकेभ्य इति भावः (से जाइं
 इमाइं) 'से'ति अथशब्दार्थे, अथ ते तिर्यगजृम्भका देवाः यानि इमानि वक्ष्यमाणस्वरूपाणि (पुरा पोरानि
 णाइं) पुरा-पूर्वं निक्षिप्तानि अत एव पुराणानि-चिरन्तनानि (महानिहाणाइं भवंति) महानिधानानि
 भवन्ति (तंजहा) तद्यथा, तानि कीदृशानि ?-(पहीणसामिआइं) प्रहीणस्वामिकानि-अःपीभूतस्वामिका-
 नीत्यर्थः, अत एव (पहीणसेउआइं) प्रहीणसेवतृकानि, सेक्ता हि उपरि धनक्षेप्ता, स तु स्वाम्येव भवति,
 पुनः किंवि० ? (पहीणसेउआइं) येषां महानिधानानां धनिकसम्बन्धीनि गोत्राणि अगाराणि च प्रही-
 णानि-विरलीभूतानि भवन्ति तानि प्रहीणगोत्रागाराणि, एवं (उच्छिन्नसामिआइं) उच्छिन्नः-सर्वथा अभावं
 प्राप्तः स्वामी येषां तानि उच्छिन्नस्वामिकानि (उच्छिन्नसेउआइं) उच्छिन्नसेवतृकानि (उच्छिन्नगोत्रागा-
 राइं) उच्छिन्नगोत्रागाराणि, अथ केषु केषु स्थानेषु तानि वर्तन्ते ? इत्याह (गामागरनगरखेडकब्बडमंडब-
 दोणमुहपट्टणासमसंवाहसंनिवेशेषु) ग्रामाः-करवन्तः आकराः-लोहाद्युत्पत्तिभूमयः नगराणि-कररहितानि
 खेटानि-धूलिप्रकारोपेतानि कर्बटानि-कुनगराणि मडम्बानि-सर्वतोऽर्धयोजनात्परतोऽवस्थितग्रामाणि द्रोण-

शुब्धानि-यत्र जलस्थलपथाबुभावपि भवतः पत्तनानि-जलस्थलमार्गयोरन्यतरेण मार्गेण युक्तानि आश्रमाः-
तीर्थस्थानानि तपसस्थानानि वा सवाहा --ममभूमौ कृषिं कृत्वा कृषीयला यत्र धान्यं रक्षार्थं स्थापयन्ति
सन्निवेशाः-सार्थकदकादीनां उत्तरणस्थानानि एतेषां द्वन्द्वः तेषु, तथा (सिंघाडगसु वा) घृङ्गाटकेषु-चट्टा-
टकफलाकारत्रिकोणस्थानेषु वा (तिष्टसु वा) त्रिकेषु-मार्गत्रयमिलनस्थानेषु वा (चउकेसु वा) चतुर्के-
षु-मार्गचतुष्टयमिलनस्थानेषु वा (चचरेसु वा) चत्तरेषु-चट्टमार्गमिलनस्थानेषु वा (चउम्भुहेसु वा) चतुर्भुजे-
षु-देवकुलच्छत्रिकावेषु वा (महापहेसु वा) महापथेषु-राजमार्गेषु वा, तथा (गामट्टाणेषु वा) ग्रामस्था-
नानि-उद्धसग्रामस्थानानि तेषु वा (नगरट्टाणेषु वा) उद्धसनगरस्थानानि तेषु वा (गामनिद्धमणेषु वा)
ग्रामसम्यन्धीनि निर्धमनानि-जलनिर्गमाः 'खाल' इति प्रसिद्धास्तेषु (नगरनिद्धमणेषु वा) एव नगरनिर्धम-
नेषु वा (आवणेषु वा) आपणा-हडास्तेषु (देवकुलेषु वा) देवकुलानि-यक्षायायतनानि तेषु (ममाम्नु
वा) सभाम्नु-जनोपवेशनस्थानेषु (पवासु वा) प्रपासु-गानीयशालासु (आरामेषु वा) आरामेषु-कदसगा-
द्याच्छादितेषु स्त्रीपुमयोः क्रीडागृथानेषु (उज्जाणेषु वा) उद्यानेषु-पुष्पफलोपेतवृक्षशोभितेषु, यद्भुजनभोग्येषु
उद्यानिकास्थानेषु इत्यर्थः (वणेषु वा) वनेषु-एकजातीयवृक्षसमुदायेषु (वणसहेसु वा) वनवण्डेषु-अने-
कजातीयोत्तमवृक्षसमुदायेषु (सुसाणसुसाणगिरिकंदरत्ति) इमशान शून्यागार-शून्यगृह गिरिकन्दरा-प्रतीता
पर्यन्तगुहेत्यर्थः (सतिसेलेचट्टाणमवणगिहेसु वा) अत्र गृहशब्दः प्रत्येक योज्य', ततः शान्तिगृहः-शान्ति-

कर्मस्थानानि शैलगृहाः-पर्वतगृहाः, पर्वत उत्कीर्णं कृता गृहा इत्यर्थः, उपस्थानगृहाः-आस्थानसभाः भवनगृ-
हाः-कुटुम्बिवसनस्थानानि, ततः इमशानादीनां द्वन्द्वः, अथ एतेषु ग्रामादिषु शृङ्गाटकादिषु च यानि महा-
निधानानि (संनिविवत्ताइं चिद्वृत्ति) पूर्वं कृदपणपुरूपैः संनिक्षिप्तानि तिष्ठन्ति (तां सिद्धत्थराथभवणंसि
साहरंति) तानि तिर्यग्जुम्भका देवाः सिद्धार्थराजभवने संहरन्ति-सुचन्तीति योजना ॥ (८८) ॥
(जं रयणिं प णं समणे भगवं महावीरे) तत्र णमिति वाक्यालङ्कारे नस्यां च रात्रौ अमणो भगवान्
महावीरः (नायकुलंसि साहरिण) ज्ञातकुले संहृतः (तं रयणिं च णं तं नायकुलं) तस्यां रात्रौ-ततः प्रभृ-
ति इत्यर्थः तत् ज्ञातकुलं (हिरण्यं वाङ्मुत्था) हिरण्यं-रूप्यं अघटितं सुवर्णं वा (सुवर्णेणं) सुवर्णेन-प्रतीतेन
अवर्धत, एवं (धणेणं) धनेन, गणिम १ धरिम २ मेय ३ परिच्छेद्य ४ भेदाच्चतुर्विधेन, तदुक्तं-गणिमं जाइफ-
लपुफलाइं १ धरिमं तु कुंडुमगुडाइं २ । मिजं चोप्पडलोणाइं ३ रयणवत्थाइं ३ परिच्छिज्जं ४ । १॥ (धन्नेणं) धान्येन
चतुर्विंशतिभेदेन, तद्यथा-धन्नाइं चउवीसं जच १ गोहुम २ सालि ३ वीहि ४ सदी अ ५ । कुद्व ६ अणुआ (जुवार)
७ कंगू ८ रालय ९ (चीना) तिल १० सुग ११ मासा य १२ ॥ १॥ अयसि १३ हरिमंथ (चणा) १४ तिउडा (लांग)
१५ निप्फाव (वाल) १६ सिलिंद (मठ) १७ रायमासा (चोळा) य १८ । उच्छू (बारी) १९ मसूर २०
तुवरी २१ कुलत्थ २२ तह मन्नय (धाणा) २३ कलाया (वाटणा) २४ ॥ २ ॥ (रजेणं) राज्येन सम्राज्ञेन
(रद्वेणं) राष्ट्रणे-देशेन (बलेणं) बलं-चतुरङ्गसैन्यं तेन (वाहणेणं-औष्टप्रमुखेण (कोसेणं)

कोशेन-भाण्डगारेण (कोट्टागारिणं) कोष्ठागारेण-धान्यगृहेण (पुरेणः) नगरेण (अंतरेण) अन्तःपुरेण-
प्रतीतेन (जणवर्णं) जानपदेन-देशवासिलोकेन (असचाएणं बड्ढित्था) यथोवादेन-साधुवादेन च अव-
र्धत (विपुलघर्णकणगर्यणमणिमोत्तियसखसिलप्पवालरत्तरयणमाइएणं) विपुलं-विस्तीर्णं घनं-गवादिफं
कनकं घटिताघटितप्रकाराम्यां द्विविध रत्नानि-ककेतनादीनि मणयः-चन्द्रकान्तायाः मौक्तिकानि-प्रतीतानि
शङ्खा-दक्षिणावर्ताः शिला-राजपट्टादिकाः प्रवालानि-विहुमाणि रत्तरत्नानि-पद्मरागादीनि आदिशब्दाद्ब्र-
ह्मकम्यलादिपरिग्रहस्तेन, तथा (सतसारसावइज्जेणं) सत्-विद्यमान, न त्विन्द्रजालादिवत्स्वरूपतोऽविद्यमानं,
एवविधं यत् सारस्वापतेय-प्रधानद्रव्य तेन, तथा (पीइसक्कारसमुदएणं) प्रीतिः-मानसी लुष्टिः सत्कारो-
वत्त्रादिभिः स्वजनकृता भक्तिस्तत्समुदयेन च तत्र ज्ञातकुलं (अईव अईव अभिवड्ढित्था) अतीव अतीव
अभ्यर्धद्धत, (तए णं समणस्स भगवओ महावीरस्स) तत. श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य (अम्मापिज्जण)
भातापित्रोः (अयमेयारूवे अब्भत्थिए जाव सकप्पे समुप्पज्जित्था) अयं एतद्रूपः आत्मविषयः यावत्
संकल्पः समुदपपयत ॥ (८९) ॥ कोऽसौ ? इत्याह- (जप्पमिइ च ण) यतः प्रभृति (अम्हं एस दारए कुण्डिसि
गम्भत्ताए वक्कते) अस्माक एव वारकः कुक्षौ गर्भतया उत्पन्नः (तप्पमिइ च ण) तत प्रभृति (अम्हे हिर-
रणेणं वइड्ढामो) वयं हिरण्येन वर्धामहे (सुवण्णेणं वइड्ढामो) सुवर्णेन वर्धामहे (घणेणं घन्नेण जाव सतसार-
सावइज्जेण) घनेन धान्येन यावत् विद्यमानसारस्वापतेयेन (पीइसक्कारेण अईव अईव अभिवड्ढामो) प्रीति-

सत्कारेण च अतीव अतिवर्धमाने (ज्या णं अम्हं एस दारणजाण भविस्सइ) तस्मात् यदा अस्माकं एव
दारकः जातो भविष्यति (नया णं अम्हे एयस्स, दारयस्स) तदा वयं एतस्य दारकस्य (एयाणुरूचं) एतद्दत्तुरूपं-
धनादिदृष्टेरुरूपं अत एव (गुणं गुणनिष्कलं नामधिजं करिस्सामो) गुणेभ्य आगतं तत एव गुणनिष्कलं
नामधेयं करिष्यामः, किं तदित्याह- (वद्धमाणत्ति) वर्धमान इति ॥ (१०) ॥

(तए णं समणे भगंयं महावीरं) ततः श्रमणो भगवान् महावीरः (माउअणुकंपणट्टाए) मयि परित्प-
न्दमाने मातुः कष्टं मा भूदिति मातुः अनुकम्पनार्थं-मातुर्भयन्यर्थं, अन्ये णपि मातुर्भक्तिरयं कर्त्तव्या इति
दर्शनार्थं च (निगळे) निश्चलः (निष्कंदं) निगन्दः, किञ्चिदपि चलनाभावात्, अत एव (निरयणे)
निरेजनी-निष्कम्पः (अद्वीणत्ति) भा इयद्वीनः अद्गोपनात् (गद्वीणत्ति) प्रकल्पेण लीनः उपाद्गोपनात् अत
एव (शुत्ते गवि होत्था) गुल्मः, ततः पदत्रयस्य रूपभाग्यः, ' यानिति ' विशेषणसमुच्चये अभवात्, अत्र
कविः-एकान्ते किमु मोहराजनिजये मन्त्रं प्रकुर्यन्निय, ज्यानं किञ्चिद्गोचरं विरचयन्त्येकः परब्रह्मणे । किं
कल्प्याणरसं प्रमाणयति ना देवो विन्दुप्यात्मकं, रूपं कामविनिष्ठाया जलनीकृशावसौ वः श्रिये ॥ ? ॥ (११) ॥
(तए णं नी से तिसलाए वत्तिगागीए) ततो-भगतो निश्चलाएस्थानानन्तरं तस्यास्त्रिशास्त्राश्रयिणाण्याः
(भयमेयास्सुवे जाय संकल्पे समुपपज्जित्था) अयं एतद्द्रव्यः यावत् अव्ययसायः समुत्पन्नः, कोजसो ? इत्याह-
(हडे मे से गब्बे) क्लृप्तः मे-सधीयः स गर्भः, किं क्लृप्तिंश्रयादिना क्लृप्तः ? (मडे मे से गब्बे) अथवा स मे

गर्भः किं मृतः ? (चुए मे से गर्भे) अथवा स मे गर्भः किं च्युतो ?-गर्भस्वभावात् परिभ्रष्टः (गलिए मे से गर्भे) अथवा स मे गर्भः किं गलितः ?-द्रवीभूय क्षरितः, यस्मात्कारणात् (एस मे गर्भे पुर्वि एयइ) एष मे गर्भः पूर्वं एजते-पूर्वं कम्पमानोऽभूत् (इयाणि नो एयइत्तिकडु) इयानी नैजते-न कम्पते इतिकृत्वा-इतिहेतोः (ओहयमणसकण्या) उपहतः-कलुपीभूतो मनःसकल्पो यस्याः सा तथा (चिंतासोगसागर पविट्टा) चिन्ता-गर्भहरणादिविकल्पसम्भवा अर्तिस्तया यः शोकः स एव मागरः-समुद्रस्तत्र प्रविष्टा-द्रुडिता अत एव (करयलपलहत्यमुही) करतले पर्यस्त-स्थापितं मुख यया सा तथा (अट्टज्झाणोवगया) आर्तं घ्यानोप-गता (मूमीगयदिट्ठिया क्षियाअइ) मूभिगतदृष्टिका ध्यायति, अथ सा त्रिशला तवानीं यद् ध्याय-ति स्म तल्लिख्यते-सत्यमिद यदि भविता मदीयगर्भस्य कथमपीह तदा । निष्पुण्यकजीवानामवधिरिति ख्यातिमत्यभवम् ॥ १ ॥ यद्वा चिन्तारत्न न हि नन्दति भाग्यहीनजनसदने । नापि च रत्ननिधान दरिद्रग्रहसङ्गतीभवति ॥ २ ॥ कल्पतरुंरुमू न प्रादुर्भवति भूम्यभाग्यवशात् । न हि निष्पुण्यपिपासित-नृणा पीयूषसामग्री ॥ ३ ॥ हा धिग् धिग् प्रति किं चक्रे तेन सततयक्रेण ? । यन्मम मनोरथत स्मूला-दुन्मूलितोऽनेन ॥ ४ ॥ आत्त दस्वापि च मे लोचनयुगल कलङ्कविकलनलम् । दस्वा पुनरुहालितमथमेनानेन निधिगन्तम् ॥ ५ ॥ आरोप्य मेरुशिखर प्रपातिता पापिनाऽमुनाऽहमियम् । परिवेष्याप्याकृष्ट भोजनभाजनम-लज्जेन ॥ ६ ॥ यद्वा मयाऽपराद्ध भवान्तरेऽस्मिन् भवेऽपि किं घातः ! । यस्मादेव कुर्वन्नुचितानुचितं न चिन्तयसि ॥ ७ ॥

अथ किं कुर्वे क्व च वा गच्छामि वदामि कस्य वा पुरतः । दुर्दैवेन च दग्धा सुग्धा जग्धाऽधर्मेन पुनः ॥ ८ ॥
किं राज्येनाप्यमुना किं वा कृत्रिमसुखैर्विषयजन्यैः । किं वा दुक्कूलशय्याशयनोद्भवशर्महर्म्येण ? ॥ ९ ॥ गजवृ-
षभादिस्वप्नैः सूचितसुचितं शुचिं त्रिजगदचर्यम् । त्रिभुवनजनासपत्नं विना जनानन्दि सुतरतनम् ॥ १० ॥
युग्मम् ॥ धिक् संसारमसारं धिग् दुःखव्याप्तविषयसुखलेशान् । मधुलिप्तखड्गधारालेहनतुलितानहो लुलितान्
॥ ११ ॥ यद्वा मयका किञ्चित्थाविधं दुष्टकृतं कृतं कर्म । पूर्वभवे यद् ऋषिभिः प्रोक्तमिदं धर्मशास्त्रेषु ॥ १२ ॥
पंसुपन्निखमाणुसाणं बाले जोऽपि ह्यु विओअए पावो । सो अणवचो जायइ अह जायइ तो विवज्जिजा ॥ १३ ॥
तत् पट्टुका मया किं त्यक्त्वा वा त्याजिता अधमबुद्ध्या? । लघुवत्सानां मात्रा समं वियोगः कृतः किं वा? ॥ १४ ॥
तेषां दुग्धापायोऽकारि मया कारितोऽथवा लोके । किं वा सबालकोन्दुरबिलानि परिपूरितानि जलैः ? ॥ १४ ॥
किं वा साण्डशिशून्यपि खगनीडानि प्रपातितानि सुवि । पिकशुककुर्कुटकादेर्बालवियोगोऽथवा विहितः
॥ १६ ॥ किं वा बालकहत्याऽकारि सपत्नीसुताद्युपरि दुष्टम् । चिन्तितमचिन्त्यमपि वा कृतानि किं कार्मणा-
दीनि ? ॥ १७ ॥ किं वा गर्भस्तम्भनशातनपातनसुखं मया चक्रे । तन्मन्त्रभेषजान्यपि किं वा मयका प्रयुक्ता-
नि ? ॥ १८ ॥ अथवा भवान्तरे किं मया कृतं शीलखण्डनं बहुशः । यदिदं दुःखं तस्माद्दिना न सम्भवति

२ पशुपक्षिमांसुपाणां बालान् योऽपि च वियोजयति पापः । सोऽनप्यतो जायते अथ जायते ततो विपश्येत् ॥ १ ॥

जीवानाम् ॥ १९ ॥ यतः—कुंरंदरदत्तण्डुभगाई, बंशतनिवृधिसकन्नगाई, लहंति जम्भंतरभग्गसीला, नाऊण
कुब्जा ददसीलभावं ॥ २० ॥ एवं चिन्ताऽऽक्रान्ता ध्यापन्ती म्लानकमलसमवदना । दृष्टा शिष्टेन सखीजनेन
तत्कारणं पृष्टा ॥ २१ ॥ प्रोवाच साधुलोचनरचना निःश्वासकलितवचनेन । किं मन्दभागधेया वदामि ? यज्जी-
वित मेऽगात् ॥ २२ ॥ सख्यो जगुरथ रे सखि ! शान्तममङ्गलमशेषमन्यदिह । गर्भस्य तेऽस्ति कुशलं नवेति वद-
कोविदे ! सत्यम् ॥ २३ ॥ सा प्रोचे गर्भस्य च कुशले किमकुशलमस्ति मे ? सख्यः ! । इत्यायुक्त्या मूर्च्छामापन्ना
पतति भ्रूषीठे ॥ २४ ॥ शीतलघातप्रभृतिभिरूपचारैर्यदृतरैः सखीभिः सा । संप्रापितचेतन्योत्तिष्ठति विल-
पति च पुनरेवम् ॥ २५ ॥ गंरुण अणोरपारे रयणनिहाणे अ मायरे पत्तो । छिद्यद्यदो न भरिज्जइ ता किं दोसो
जलनिहिस्स ? ॥ २६ ॥ पत्ते वसन्तमासे रिद्धि पावन्ति सयलवर्णराई । जं न करीरे पत्तं ता किं दोसो वम-
तस्स ? ॥ २७ ॥ उजुंगो सरलतरु बहुफलभारेण नमिअसब्बंगो । कुब्जो फलं न पावइ ता किं दोसो तत्त्व-

२ कुंरंदरदत्तण्डुभगावति यन्पारगन्दिनु [युगापत्यप्रसू] विपद्ग्रन्थकावादि । लभते जम्भान्तरभग्गसीला ज्ञाय कुब्जाय
इवं शीलभाष ॥ २० ॥ २ गुरुकेऽनवाप्यारे रसनिधाने च सागरे प्राप्ता । छिद्यद्यदो न त्रियते तर्हि किं दोषो जलनिधे ? ॥ २१ ॥
प्राप्ते वसन्तमासे ऋद्धि प्राप्नोति सकलग्नराजी । यद्य करिरे पद्मो तर्हि किं दोषो वसन्तस्य ? ॥ २२ ॥ उजुङ्गा सरलतरुं बहुफलभारेण
भक्तमयाङ्गा । इत्यत्र फलं न प्राप्नोति तर्हि किं दोषस्तत्त्वस्य ? ॥ २६ ॥

रस्स ? ॥ २८ ॥ समीहितं यन्न लभामहे वयं, प्रभो ! न दोषस्तव कर्मणो मम । दिवाऽप्युद्धको यदि नावलो-
कते, तदा स दोषः कथमंशुमालिनः ? ॥ २९ ॥ अथ मे मरणं शरणं किं करणं विफलजीवितव्येन ? । तत्
श्रुत्वेति व्यलपत् सख्यादिः सकलपरिवारः ॥ ३० ॥ हा किमुपस्थितमेतत् निष्कारणवैरिविधिनियोगेन । हा
कुलदेव्यः क्व गताः ? यदुदासीनाः स्थिता यूयम् ॥ ३१ ॥ अथ तत्र प्रस्थूहे विचक्षणाः कारयन्ति कुलवृद्धाः ।
शान्तिकपौष्टिकमन्त्रोपयाचितादीनि कृत्यानि ॥ ३२ ॥ पृच्छन्ति च दैवज्ञान् निषेधयन्त्यपि च नाटकादीनि ।
अतिगाढशब्दविरचितवचनानि निवारयन्त्यपि च ॥ ३३ ॥ राजाऽपि लोककलितः शोकाकुलितोऽजनिष्ट शिष्ट-
हृतिः । किंकर्तव्यविमृढाः संजाता मन्त्रिणः सर्वे ॥ ३४ ॥ अस्मिन्नवसरे च तत्सिद्धार्थराजभवनं यादृशं
जातं तत् सूत्रकृत् स्वयं आह--(तंपि य सिद्धत्थरायवरभवनं) तदपि सिद्धार्थराजवरभवनं (उचरयमुङ्ग-
तंतीतलतालनाडइज्जणमणुन्नं) मृदङ्गो-मर्दलस्तन्त्री-वीणा तलताला-हस्ततालाः यद्वा तला-हस्ताः तालाः-
कंसिकाः नाटकीया-नाटकहिता जनाः पात्राणीति भावः एतेषां यत् मनोज्ञत्वं तत् उपरतं-निवृत्तं यस्मिन्
एवंविधं, अत एव (दीणविमणं विहरइ) दीनं सत् विमनस्कं-व्यग्रचेतस्कं विहरति-आस्ते ॥ (९२) ॥ (तए णं
से समणे भगवं महावीरे) तं तथाविधं पूर्वोदितं व्यतिकरं अवधिना अवधार्य भगवान् चिन्तयति-किं कुर्मः
कस्य वा ब्रूमो ? , मोहस्य गतिरीहशी । दुषेर्घातोऽरिवास्माकं, दोषनिऽपत्तये गुणः ॥ १ ॥ मया मातुः प्रमोदाय,
कृतं जातं तु खेदकृत । भाविनः कलिकालस्य, सूचकं लक्षणं ह्यदः ॥ २ ॥ पञ्चमारे गुणो यस्माद्, भावी

दोषकरो नृणाम् । गलिकेराग्भसि न्यस्ताः, कर्पूरो मृतये यथा ॥ ३ ॥ इत्येवंप्रकारेण न श्रमणो भगवान् महावीरो (माऊअ अयमेयारूव) मातुरिमं एतद्रूप (अब्भत्थियं पत्थियं मणोगयं) आत्मविषय प्रार्थित मनोगत (संकल्पं समुत्पन्नं विजाणिता) सकल्प समुत्पन्नं अर्धधिना विज्ञाय (एगदेसेण एयइ) एकदेशन-अश्रुल्यादिना एजते-कम्पते (तए णं सा तिसला खत्तिआणी) ततः सा त्रिशला क्षत्रियाणी (हट्टतुट जाव रिअया) हट्टतुष्टादिविशेषणविशिष्टा यावत् हर्षपूर्णहृदया (एव वयासी) एवं अवादीत् ॥ (९३) ॥

अथ किं अघादीत् ? इत्याह-(नो बल्ल मे गब्भे हट्ठे) नैव निश्चयेन मे गर्भो हृनोऽस्ति (जाव नो गलि ए) यावत् नैव गलितः (एम मे गब्भे पुब्बि नो ण्यइ) एव मे गर्भः पूर्वं न कम्पमानोऽभूत् (इयाणि एय-इत्तिकडु) इदानीं कम्पते इतिकृत्या (हट्टतुट जाव विहरइ) हट्टा तुष्टा यावत् हर्षपूर्णहृदया, ईदृशी सती विहरति, अथ हर्षिता त्रिशलावेवी यथाऽचेष्टत तथा लिख्यते-प्रोद्धसितनयनयुगला स्मेरकपोला प्रफुल्लमुन्वकमला । विज्ञातगर्भकृशला रोमाञ्चितकञ्चुका त्रिशला ॥ १ ॥ प्रोनाच मधुरयाचा गर्भे मे विद्य-तेऽथ कल्याणम् । हा धिग् मयकानुचित चिन्तितमतिमोहमतिकतगा ॥ २ ॥ मन्त्थ मम भागयानि धिसु-वनमान्या तथा च घन्याऽह । श्लाघ्यं च जीवित मे कृतार्थतामाप मे जन्म ॥ ३ ॥ श्रीजिनपदाः प्रसेदुः कृता-प्रसादाश्च गोघ्रदेवीभिः । जिनधर्मकल्पपृथक्स्वाजन्माराधितः फलितः ॥ ४ ॥ एव महर्षिचित्तां देवीमालोम्य

दृढनारीणाम् । जयजयनन्देत्याद्याशिपः प्रवृत्ता सुखकजेभ्यः ॥ ५ ॥ हर्षात् प्रवर्तितान्यथ . कुलनारीभिश्च
ललितधवलानि । उत्तम्भिताः पताका सुक्तानां स्वस्तिका न्यस्ताः ॥ ६ ॥ आनन्दद्वैतमगं राजकुलं तद्भव
सकलमपि । आतोद्यगीतदृष्टैः सुरलोकसमं महाशोभम् ॥ ७ ॥ वर्धपिनागता धनकोटीर्गृह्णन् ददच्च धनकोटीः ।

सुरतरुव सिद्धार्थः संजातः परमहर्षभरः ॥ ८ ॥
(तए णं समणे भगवं महावीरं) ततः श्रमणो भगवान् महावीरः (गव्भत्थे चैव) गर्भस्थ एव, पक्षा-
धिके मासपट्के व्यतिक्रान्ते (इमेयारूवं अभिगृहं अभिगृह्णह) इमं एतद्रूपं अभिग्रहं अभिगृह्णाति, कं ?
इत्याह—(नो खलु मे कप्पइ) खलु-निश्चयेन नो मम कल्पते (अम्मापिज्जहिं जीवतेहिं) मातापितृषु जीवत्सु
(सुंढे भविता अगाराओ अणगारिअं पव्वइत्तए) सुण्डो भूत्वा अगारात्-गृह्णाद्विष्कम्भ्य अनगारितां-सायुतां
प्रव्रजितुं, दीक्षां ग्रहीतुं इत्यर्थः । इदं अभिग्रहग्रहणं च उदरस्थेऽपि मयि मातुः ईदृशः स्नेहो यतीते तर्हि जाते
तु मयि कीदृशो भविष्यतीति धिया अन्येषां मातरि बहुमानप्रदर्शनार्थं च, यदुक्तं-आस्तन्यपानाज्जननी
पथुनामादारलाभाच्च नराधमानाम् । आगेहकृत्याच्च विमध्यमानामाजीवितातीर्थमिबोत्तमानाम् ॥१॥ (९.४) ॥
(तए णं सा तिसला खत्तियाणी) ततः सा त्रिशला क्षत्रियाणी (ण्हाया कयचलिकम्मा) खता कृतं
बलिकर्म-पूजा यया सा तथा (कयकोउयमंगलपायच्छित्ता) कृतानि कौतुकमङ्गलान्येव प्रायश्चित्तानि यया
सा तथा (सव्वालंकारविभूसिया) सर्वालङ्कारैः विभूषिता सती (तं गव्भं नाइसीणहिं) तं गर्भं नातिशीतैः

(नाइउण्हेहिं) नात्युष्णैः (नाइतित्तेहिं) नातित्तैः (नाइकडुपहिं) नातिकडुकैः (नाइकसाएहिं) नातिकपायैः (नाइअधिलेहिं) नात्यम्लैः (नाइमहुरेहिं) नातिमधुरैः (नाइनिद्वेहिं) नातिस्निग्धैः (नाइ-
छुम्बेहिं) नातिरुक्षैः (नाइउल्लेहिं) नात्याद्रैः (नाइसुकेहिं) नातिशुल्कैः (सब्वनुगभयमाणसुहेहिं) सर्वर्तुपु-
कृतौ शक्तौ भज्यमानाः-सेन्यमाना धे सुखहेतयो-गुणकारिणस्तैः, तद्भुक्तं-वर्षासु लवणममृतं शरदि जल
गोपयथ्य हेमन्ते । शिशिरे चाऽऽमलकरसो घृतं वसन्ते गुडखान्ते ॥ १ ॥ एवयिधैः (भोगणाच्छायणगधम
हेहिं) भोजनाच्छादनगन्धमाल्यैः, तत्र भोजनं-प्रतीतं आच्छादनं-वस्त्रं गन्धाः-पुटवासाद्याः माल्यानि-
पुष्पमालासैर्गर्भं पोषयतीति शेषः, तत्र नातिशीतलाद्य एव आहागदयो गर्भस्य हिता, न तु अतिशीत-
लादयः, ते हि केचिद्वातिकाः केचित् पैत्तिका. केचित् श्लेष्मकराश्च, ते च अहिता, यद्भुक्तं वाग्भृष्टे-यातलैश्च
भवेद् गर्भः, कुब्जान्धजडवामनः । पित्तलैः स्वलतिः पिङ्गः, श्वित्री पाण्डुः कफात्मभि ॥ १ ॥ तथा-अति-
लवणं नेत्रहर अतिशीतं मारुतं प्रकोपयति । अत्युष्णं हरति षलं अतिकाभं जीवितं हरति ॥ २ ॥ अन्गघ-
भैथुन १ यान २ बाहन ३ मार्गंगमन ४ प्रस्वलन ५ प्रपातन ६ प्रपीडन ७ प्रधावन ८ ऽभिघात ९ विषम-
शयन १० विषमासनो ११ पवास १२ वेगविघाता १३ ऽतिरुक्षा १४ नित्तिका १५ तिकटुका १६ तिभो
जना १७ तिरोगा १८ तिशोका १९ तिक्षारसेवा २० तिसार २१ वमन २२ धिरेचन २३ प्रेङ्खोलना २४-
जीर्ण २५ प्रभृतिभिर्गर्भो पन्थनान्धुच्यते, ततो नातिशीतलाद्यैराहाराद्यैः गर्भं सा पोषयतीति युक्तम् ॥

अथ सा त्रिशला कथं भूता ? (वचनयोरोगसो गमो ह भयपरिस्वमा) रोगा-ज्वराद्याः शोकः-इष्टवियोगादिज-
नितः मोहो-मूर्च्छा भयं-भीतिः परिश्रमो-व्यायामः एते व्यपगता यस्याः सा तथा, रोगादिरहिता इति
भावः ॥ यत एते गर्भस्य अहितकारिणः, तदुक्तं सुथुते—'दिवा स्वपत्याः स्त्रियाः स्वापशीलो गर्भः, अञ्जना-
दन्धः, रोदनाद्विकृतदृष्टिः, खानानुलेपनाद् दुःशीलः, तैलाभ्यङ्गात् कुष्ठी, नखापकर्तनात् कुनबी, प्रधावनाच्चञ्चलः,
हसनात् श्यामदन्तौष्ठतालुजिह्वः, अतिकथनाच्च प्रलापी, अतिशब्दश्रवणाद्धिः. अवलेखनात् खलतिः,
व्यञ्जनक्षेपणादिनारुनायाससेवनादुन्मत्तः स्यात्, तथा च कुलवृद्धास्त्रिशलां शिक्षयन्ति-मन्दं मञ्जर मन्दमेव
निगद व्यासुश्च कोपक्रमं, पथ्यं सुदृक्श्च वधान नीचिमनघां मा माऽदृहासं कृथाः । अ काशे भव मा सुशेष्व
शयने नीचैर्बहिर्गच्छ मा, देवी गर्भभरालसा निजसखीवर्गेण सा शिक्षयते । १ ॥ अथ सा त्रिशला पुनः किं
कुर्वती ? (जं तस्स गम्भस्स द्विअं मियं पत्थं गम्भपोसणं) यत्तस्य गर्भस्य हितं, तदपि भिनं, न तु न्यूनं
अधिकं वा, पथ्यं-आरोग्यकारणं, अत एव गर्भपोषकं (तं देसे य काले य आहारमाहारयन्ती (विवित्तमउ
उचितस्थाने, न तु आकाशादौ, तदपि काले-भोजनसमये, न तु अकाले, आहारं आहारयन्ती तैः, तथा (पइ-
एहिं सयणासणेहिं) विवित्तानि-दोषरहितानि मृदुकानि-कोमलानि यानि शयनासनानि तैः, तथा (मणोशुक्लाए विहार-
रिक्कसुहाए) प्रतिरिक्ता-अन्यजनापेक्षया निर्जना अत एव सुग्वा-सुखंकारिणी, तथा (मणोशुक्लाए विहार-

भूमिण) मनोऽनुकूलया-मनःप्रमोददायिण्या रंघविधया विहारभूम्या-घङ्कमणासनाविभूम्या कृत्वा, अथ सा त्रिशला किञ्चिच्छिष्टा मती तं गर्भं परिवहति ? (पसत्-दोहला) प्रशस्ता दोहदा-गर्भप्रभावोद्भूता मनोरथा यस्याः सा तथा, ते चैव-जानाम्यमारिपटहं पटु घोषयामि, वान दवामि सुगुरुन् परिपूजयामि । तीर्थेश्वरार्चनमह रचयामि सद्दधे, वात्सन्ध्यमुत्सवमृतं बहुधा करोमि ॥ १ ॥ मित्रासने सद्युपविश्य वरात्-पत्रा, सवीज्यमानकरणा सितचामराभ्या । आङ्गेश्वरत्वमुदिताऽनुभवामि सम्यग्, भूपालमौलिमणिलालितपादपीडा ॥ २ ॥ आरुह्य कुञ्जरशिरः प्रचलत्पताका, वादित्रनादपरिपूरितदिग्बिभागा । लोकैः स्तुता जयजयेतिरवेः प्रमोदाबुथानकेलिमनयां कचयामि जाने ॥ ३ ॥ इत्यादि, पुनः सा किञ्चि० ? (संपुष्टदोहला) सम्पूर्णदोहदा, सिद्धार्थराजेन सर्वमनोरथारणात्, अत एव (सम्भाणियदोहला) सन्मानितदोहदा, पूर्णाकृत्यतेषा निवर्तितत्वाद्, तत एव (अविमाणिभदोहला) अविमानितदोहदा कस्यापि दोहदस्य अवगणन-भावात्, पुनः किञ्चि० ? (द्युच्छिन्नदोहला) द्युच्छिन्नदोहदा पूर्णवाञ्छितत्वात्, अत एव (धवणीयदोहला) ध्यपनीतदोहदा, सर्वथा अमदोहदा (सुहसुहेर्णा) सुखसुखेन-गर्भानायायया (आमइ) आश्रयति-आश्रयणीयः तन्मभादिक अवलम्बते (सयइ) शेते-निद्रा करोति (चिहृड) तिष्ठति-ऊर्ध्वं तिष्ठति (निसीपइ) निपीदति-आसने उपविशति (तुअइ) त्यग्वर्चयति-निद्रां विना शय्यायां शेते इत्यर्थः (धिहरइ) विह-

रति-कुट्टिमतले विचरति, अनेन प्रकारेण (सुहंसुहेणं तं गवभं परिवहइ) सुखंसुखेन तं गर्भं परिवहतीति भावः ॥ (९५) ॥

(तेणं कालेणं) तस्मिन् काले (तेणं समएणं) तस्मिन् समये (समणे भगवं महावीरे) श्रमणो भगवान् महावीरः (जे से निग्गहाणं पढमे मासे) योऽसौ उष्णकालस्य प्रथमो मासः (हुचे पक्खे) द्वितीयः पक्षः (चित्तसुद्धे) चैत्रमासस्य शुक्लपक्षः (तस्म णं चित्तसुद्धस्स) तस्य चैत्रशुद्धस्य (तेरसीदिवसेणं) त्रयोदशीदिवसे (नवण्हं मासाणं बहूपडियुत्ताणं) नवसु मासेषु व्यतिक्रान्तेषु (अद्धट्टमाणं राइदिआणं चिइक्कंताणं) अर्धाष्टमरात्रिदिव्याधिकेषु, सार्धमप्तदिनाधिकेषु नवसु मासेषु व्यतिक्रान्तेषु इति भावः; तदुक्तं—“दुण्हं वरमहिलाणं गवभे वसिऊण गवभसुक्कुमालो । नवमासे पडिपुणे सत्त य दिवसे समइरेजे ॥१॥” इदं च गर्भस्थितिमानं न सर्वेषां तुल्यं, तथा चोक्तं—“दु १ चउत्थ २ नवम ३ चारस ४ तेरस ५ पन्नरस ६ सेस १८ गवभठिई । मामा अड नव तडुवरि उसहाउ कमेणिमे दिवसा ॥ १ ॥ चउ १ पणवीसं २ छडिणं ३ अडवीसं ४ छच्च ५ छच्चि ६ गुणवीसं ७ । सग ८ छच्चवीसं ९ छ १० च्छय ११ वीसि १२ गवीसं १३ छ १४ छच्चवीसं १५ ॥ २ ॥ छ १६ प्पण १७ अड १८ सत्त १९ ट्टय २० अट्ट २१ ट्टय २२ छ २३ सत्त २४ होन्ति गवभदिण—”

ति सप्ततिशतस्थानके श्रीसोमतिलकसूत्रिकृते ॥

२ इयोधंरमहिलयोर्गर्भे उरिवा गर्भसुकुमालः । नय मासात् प्रतिपूणान् मह य दिगमान् समतिरेकान् ॥ १ ॥

सुखावबोधाय चास्य यंत्रम्-

ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४

(उच्यते तदानीं ग्रहेषु उच्यते स्थितेषु, ग्रहाणां उच्यते चैवम्-अर्काष्टुधान्यजे-२-द्वये २-
 मृग ३ कन्या ४ कर्क ५ मीन ६ यण्डिजोऽश्वः । दिग् १० दहना ३ छाविशति २८ तिथी १५ पु ५ नक्षत्र २७-
 विंशतिभिः २० ॥ १ ॥ अयं भावः-मेपादिराशिस्थाः सूर्यादय उच्चाः, तत्रापि दशादीनशान् यावद् परमोऽयः ।

ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ	ॐ
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४

एषा फल तु-सुखी १ भोगी २ धनी ३ नेता ४, जायते मण्डलाधिपः ५ । नृपति ६-
 अक्रवर्ती च ७, क्रमादुच्यते फलम् ॥ १ ॥ तिहि उच्यते नरिदो पञ्चहि तद् होइ अख-
 चकी अ । छहि होइ चक्रवर्ती सप्तहि तित्थङ्करो होइ ॥२॥ (पहमे चदजोग) प्रथमे-प्रथाने
 चन्द्रयोगे सति (सोमासु विसासु) सौम्यासु-रजोष्टुब्धादिरहितासु दिक्षु वर्त्तमानासु,
 पुनः किंचिदिष्टासु दिक्षु ? (चितिमिरासु) अन्धकाररहितासु, भगवज्जन्मसमये सर्वत्र उद्योतसङ्गात्, पुनः

२ त्रिदशेषु नरेन्द्रः पद्मसु तथा भक्त्यर्थपथकी । पटसु भवति चक्रवर्ती सप्तसु तीर्थङ्करो भवति ॥ १ ॥

किंचि० ? (विशुद्धासु) विशुद्धासु, दिग्दाहाद्यभावात्, (जइएसु सव्वसउणेसु) सर्वेषु शकुनेषु-काकोलूक-
दुर्गादियु जयिकेषु-जयकारकेषु सत्सु (पयाहिणाणुकूलंसि) प्रदक्षिणे प्रदक्षिणावर्तत्वात् अनुकूले-सुरभि-
शीतत्वात् सुखप्रदे (भूमिसम्पंसि) मृदुत्वात् भूमिसर्पिणि, प्रचण्डो हि वायुः उच्चैः मर्पति, एवंविधे (मारु-
अंसि) मारुते-वायौ (पवायंसि) प्रवातुं आरब्धे सति (निष्फणमेइणीयंसि कालंसि) निष्पन्ना, कोऽर्थः ?-
निष्पन्नसर्वशस्या, मेदिनी यत्र एवंविधे काले सति (पमुइअपकीलिएसु जणत्रएसु) प्रमुदितेषु सुभिक्षादिना
प्रक्रीडितेषु-प्रक्रीडितुं आरब्धेषु वसन्तोत्सवादिना, एवंविधेषु जनपदेषु-जनपदवासिषु लोकेषु सत्सु (पुव्वर-
त्तावरत्तकालसमयंसि) पूर्वरात्रापररात्रकालसमये (हत्थुत्तराहिं नक्खत्तेणं चंदेणं जोगसुवागएणं) उत्तरफा-
लुनीभिः समं योगं उपागते चन्द्रे सति (आरोग्गाऽऽरोगं) आरोग्या-आवाधारहिता सा त्रिशला आरोग्यं-
आवाधारहितं (दारयं पयाया) दारकं-पुत्रं प्रजाता-सुपुत्रे इति भावः ॥ (९६) ॥

इति महोपाध्यायश्रीकीर्तिविजयगणिशिष्यभुजिष्योपाध्यायश्रीविनयगणिविरचितायां

कल्पसुत्रोधिकायां चतुर्थः क्षणः समाप्तः

ग्रन्थाग्रम् ४६९ । चतुर्णापि व्याख्यानानाम् ग्रन्थाग्रम् ॥ २५७५ ॥

॥ अथ पञ्चमं व्याख्यानं प्रारभ्यते ॥

(ज रयणिं च ण) रस्यां च रात्रौ (समणे भगव महावीरे जाए) श्रमणो भगवान् महावीरः जातः
 (सा ण रयणी यद्दुहिं देवेहिं देवीहि य) सा रजनी यद्दुभिदेवैः-शक्रादिभिः पत्नीभिर्देवीभिः-विष्णुमा-
 र्यादिभिश्च (ओधयतेहि) अधपतन्निः-जन्मोत्सवार्थं स्वर्गाद् सुवमागच्छन्निः (उत्पयतेहिं) उत्पतन्नि ऊर्ध्वं
 गच्छन्निर्भेकशिखरगमनाय, तैः कृत्वा (उत्पिजलमाणमूआ) मृशं आकुला इव (कहकहगभूया आधि हृत्था)
 हर्षाद्दहासादिना कहकहकमृतेषु-अव्यक्तगर्णकोलाहलमयीव, एवंविधा सा रात्रिः अभवत् (९७) अनेन
 च सूत्रेण सुरकूट मविस्तरो जन्मोत्सवः सूचितः । स चाय-अचेतना अपि दिश', प्रसेदुर्मुविता इव । याप-
 योऽपि सुखस्पर्शा, मन्द मन्दं यदुस्तदा ॥१॥ उद्योतस्त्रिजगत्पासीदृष्टान विधि दुन्दुभिः । नारका अप्यमो-
 दन्त, शूरप्युच्छ्वासमासवत् ॥ २ ॥ तत्र तीर्थकृतां जन्मनः सूतिकर्मणि प्रथमतः पट्टपञ्चाशद्विष्कुमार्यः
 समागत्य शान्थतिकं स्वाचार कुर्वन्ति, तद्यथा-विष्कुमार्योऽष्टाधोलोकवासिन्यः कम्पितासनः । अर्हज्ज-
 न्मायधेर्जात्गाऽभ्येयुस्तत्सूतिवेदमनि ॥ ३ ॥ भोगङ्करा १ भोगवती २, सुभोगा ३ भोगमालिनी ४ । सुवत्सा
 ५ यत्समिधा च ६, पुष्पमाला ७ त्वनिन्दिता ८ ॥ ४ ॥ नत्या प्रभुं तदभ्यां चेशाने मृतिगृह व्यधु । संवत्सै-
 नाशोभयन् क्षमामायोजनमितो गृहात् ॥ ५ ॥ मेघङ्करा १ मेघवती २, सुमेघा ३ मेघमालिनी ४ । तोयधारा

५ चित्रा च ६, वारिषेणा ७ बलाहका ८ ॥ ६ ॥ अष्टौर्ध्वलोकादेत्येतां, नत्वाऽर्हन्तं समातुकम् । तत्र गन्धा-
म्बुषुषौघवर्ष हर्षाद्वितेनिरे ॥ ७ ॥ अथ नन्दो १ तरानन्दे २, आनन्दा ३ नन्दिवर्धने ४ । विजया ५ वैजयन्ती
च ६, जयन्ती ७ चापराजिता ८ ॥ ८ ॥ एताः पूर्वरुचकादेत्य विलोकनार्थं दर्पणं अग्रे धरन्ति । समाहारा १
सुप्रदत्ता २, सुप्रबुद्धा ३ यशोधरा ४ । लक्ष्मीवती ५ शेषवती ६, चित्रगुप्ता ७ वसुन्धरा ८ ॥ ९ ॥ एता
दक्षिणरुचकादेत्य स्नानार्थं करे पूर्णकलशान् धृत्वा गीतगानं विदधति । इलादेवी १ सुरादेवी २, पृथिवी ३
पद्मवत्यपि ४ । एकनासा ५ नवमिका ६, भद्रा ७ शीतेति ८ नामतः ॥ १० ॥ एताः पश्चिमरुचकादेत्य वातार्थं
व्यजनपाणयोऽग्रे तिष्ठन्ति । अलम्बुसा १ मितकेशी २, पुण्डरीका च ३ वारुणी ४ । हासा ५ सर्वप्रभा ६ श्री-
७ ह्रीं ८ रष्टोदगरुचकाद्रितः ॥ ११ ॥ एता उत्तररुचकादेत्य चामराणि वीजयन्ति । चित्रा च १ चित्रकनका
२, शतोरा ३ वसुदामिनी ४ । दीपहस्ता विदिक्ष्वेत्यास्थुर्विदिरुचकाद्रितः ॥ १२ ॥ रुचकद्वीपतोऽभ्येगुश्चतस्रो
दिककुमारिकाः । रूपा १ रूपासिका २ चापि, सुरूपा ३ रूपकावती ॥ १३ ॥ चतुरहुलतो नालं, छित्त्वा खातो-
दरेऽक्षिपन् । समापूर्य च वैङ्ग्यैस्तस्योर्ध्वं पीठमादधुः ॥ १४ ॥ बद्ध्वा तद् दूर्वया जन्मगेहाद्रम्भागृहत्रयम् ।
ताः पूर्वस्यां दक्षिणस्यामुत्तरस्यां व्यधुस्ततः ॥ १५ ॥ याम्यरम्भागृहे नीत्वाऽभ्यङ्गं तेभुस्तु तास्तयोः । स्नानच-
र्चाशुकालङ्कारादि पूर्वग्रहे ततः ॥ १६ ॥ उत्तरेऽरुणिकाष्ठाभ्यामुत्पाद्याग्निं सुचन्दनैः । होमं कृत्वा बबन्धुस्ता,
रक्षापोद्दलिकां द्वयोः ॥ १७ ॥ पर्वतायुर्भवेत्युत्तरस्याऽस्फालयन्त्योऽश्मगोलकौ । जन्मस्थाने च तौ नीत्वा, स्वस्व-

विष्णु स्थिता जगुः ॥ १८ ॥ एताश्च—सांभानिकानां प्रत्येकं, अस्वारिशच्छतैर्युताः । महत्तराभिः प्रत्येक, तथा
 घतस्यभिर्युतः । १९ ॥ अङ्गरक्षैः षोडशभिः, सहस्रैः सप्तभिस्तथा । कटकैस्तदधीशेभ्य, सुरैश्चान्यैर्महर्द्धिभिः
 ॥ २० ॥ आभियोगिकदंबकृतैर्यैज्वनप्रमाणैर्विमानैः अत्रायान्तीति विष्णुमारिकामहोत्सवः ॥ ततः सिंहासनं
 ज्ञात्वा, चचालाचलनिश्चलम् । प्रयुज्याथावधिं ज्ञात्वा, जन्मान्तिमजिनेशितुः ॥ १ ॥ ध्वज्येकयोजनां घण्टां,
 स्रुघोपां नैगमेपिणा । अवाहयत्ततो घण्टारेणुः सर्वविमानगा ॥ २ ॥ शक्रादेशं ततः सोबै, सुरेभ्योऽज्ञापय-
 त्स्वयम् । तेन प्रश्रुदिता देवाश्चलनोपक्रमं व्यधुः ॥ ३ ॥ पालकाढयागरकृतं, लक्षयोजनसमितम् । विमानं
 पालक नामाऽध्यारोहत् त्रिदशेश्वरः ॥ ४ ॥ पालकविमाने इन्द्रमिहासनस्य अग्रे अग्रमहिषीणां अष्टौ भद्रासनानि,
 वामतश्चतुरशीतिसहस्रसामानिकसुराणां तावन्ति भद्रासनानि, दक्षिणतो द्वादशसहस्रान्भ्यन्तरपर्यादानां
 तावन्ति भद्रासनानि चतुर्दशसहस्रमध्यमपर्यादानां तावन्त्येव भद्रासनानि, एव षोडशसहस्रदक्षपर्यादाना-
 मपि षोडशसहस्रभद्रासनानि, पृष्ठत सप्तानीकाधिपतीनां सप्त भद्रासनानि, चतस्र्यु विष्णु प्रत्येक चतुरशीति-
 सहस्रात्मरक्षकदेवाना चतुरशीतिसहस्रभद्रासनानि, तथा-अन्यैरपि घनैर्देवैर्द्यूतः सिंहासनस्थित । गीयमानगु-
 णोऽचालीदपरैरपि सुरास्ततः ॥ ५ ॥ देवेन्द्रशासनात् केचित्, केचिन्मित्रानुवर्शनात् । पत्नीभिः प्रेरिताः केचित्,
 केचिदात्मीयमायतः ॥ ६ ॥ केऽपि कौतुकतः केऽपि, विस्मयात् केऽपि भक्तितः । चेच्चुरेवं सुराः सर्वे, विविधैवहि-
 नैर्युताः ॥ ७ ॥ विविधैस्सूर्यनिघोर्षेण्डानां कणितैरपि । फोलाहलेन देवाना, शम्बाद्वैतं तवाज्जनिः ॥ ८ ॥ सिंहस्थो वक्ति

हस्तिस्थं, दूरे स्वीयं गजं कुरु । हनिष्यत्यन्यथा नूनं, दुर्द्धरो मम केशरी ॥ ९ ॥ वाजिस्थं कासराह्वो, गरुस्थो हि सर्प-
 गम् । छागस्थं चित्रकस्थोऽथ, वदत्येवं तदादरात् ॥ १० ॥ सुराणां कोटिकेटीभिर्विमानैर्वाहनैर्धनैः । विस्ती-
 णोऽपि नभोमार्गोऽतिसंकीर्णोऽभवत्तदा ॥ ११ ॥ मित्रं केऽपि परित्यज्य, दक्षत्वेनाग्रतो ययुः । प्रतीक्षस्व
 क्षणं भ्रातर्मात्रेत्यपरोऽवदत् ॥ १२ ॥ केचिद्बदन्ति भो देवाः, संकीर्णाः पर्ववासराः । भवन्त्येवंविधा नूनं,
 तस्मान्मौनं विधत्त भोः ॥ १३ ॥ नभस्यागच्छतां तेषां, शीर्षे चन्द्रकरैः स्थितैः । शोभन्ते निर्जरास्तथा, सजरा
 इव केवलम् ॥ १४ ॥ मस्तके घटिकाकाराः, कंठे त्रैवेयकोपमाः । स्वेदविन्दुसमा देहे, सुराणां तारका वसुः
 ॥ १५ ॥ नन्दीश्वरे विमानानि, संक्षिप्याऽऽगात् सुराधिपः । जिनेन्द्रं च जिनाम्नां च, त्रिः प्रादक्षिण्यत्ततः
 ॥ १६ ॥ वन्दिन्वा च नमस्यित्वेत्येवं देवेश्वरोऽवदत् । नमोऽस्तु ते रत्नकुक्षिधारिके ! विश्वदीपिके ! ॥ १७ ॥
 अहं शक्रोऽस्मि देवेन्द्रः, कल्पादाद्यादिहागमम् । प्रभोरन्तिमदेवस्य, करिष्ये जननोत्सवम् ॥ १८ ॥ भेतव्यं
 देवि ! तन्नैवेत्युक्तत्वाऽवस्वापिनीं ददौ । कृत्वा जिनप्रतिविम्बं, जिनाम्नासन्निधौ न्यधात् ॥ १९ ॥ भगवन्तं तीर्थ-
 करं, गृहीत्वा करसम्पुटे । विचक्रे पञ्चधा रूपं, सर्वश्रेयोऽर्थिकः स्वयम् ॥ २० ॥ एको गृहीततीर्थेशः, पार्श्वे द्वौ
 चात्तचामरौ । एको गृहीतातपत्रः, एको वज्रधरः पुनः ॥ २१ ॥ अग्रगः पृष्ठगं स्तोति, पृष्ठस्थोऽप्यग्रं पुनः ।
 नेत्रे पश्चात् समीहन्ते, केचनाश्रितनाः सुराः ॥ २२ ॥ शक्रः सुमेरुशृङ्गस्थं, गत्वाऽथो पाण्डुकं वनम् । मेरुचूलां
 दक्षिणेनातिपाण्डुकम्बलासने ॥ २३ ॥ कृत्वोत्सङ्गे जिनं पूर्वाभिसुखोऽसौ निपीदति । समस्ता अपि देवेन्द्राः,

स्वामिपादान्तमैयकः ॥ २४ ॥ दश वैमोनिकाः विंशतिर्भवन्पतयः द्वात्रिंशद्द्वयन्तरा यो ज्योतिष्कौ इति चतुः-
पष्टिरिन्द्राणां ॥ सौवर्णा राजता रात्राः, स्वर्णरूप्यमया अपि । स्वर्णरत्नमयाश्चापि, रूप्यरत्नमया अपि ॥ २५ ॥
स्वर्णरूप्यरत्नमया, अपि मृत्स्लामया अपि । कुम्भाः प्रत्येकमष्टाढ्य, सहस्र योजनः ॥ २६ ॥ यतः—पेंणविसजो-
अण तुल्लो बारस य जोअणाइ वित्थारो । जोअणमेगं नाल्लुअ इगकोठिअ सट्टिलक्कम्माइ ॥ २७ ॥ एव मृद्गारद-
पेंणरत्नकरण्डकसुप्रतिष्ठफस्थालपात्रिकापुष्पचौरिकादिपूजोपकरणानि कुम्भचदष्टप्रकाराणि प्रत्येकमष्टोत्तरसह-
स्रमानानि, तथा मागध्रादितीर्थाना मृद, जल च गङ्गादीनां, पद्मानि च जल च पद्महृदादीना, क्षुल्लदिमचद्वर्षधरवैताल्य-
विजयवक्षस्कारादिपर्वतेभ्यः सिद्धार्थपुष्पगन्धान् सर्वौपधीश्च आभियोगिकसुरैरच्युतेन्द्र आनाययत्, क्षीरनीरघ-
टैर्वक्षःस्थलस्थैस्त्रिदशा यशुः । सप्तारौघ तरीतुं द्रग्, धृतकुम्भा इव स्फुटम् ॥ २८ ॥ सिद्धिन्त इव भावदु,
क्षिपन्तो वा निजं मलम् । कलश स्थापयन्तो वा, धर्मवैत्ये सुरा यशुः ॥ २९ ॥ सदायं त्रिवशोगस्य, मत्वा
वीरोऽमराचलम् । वामाङ्गुष्ठाङ्गसम्पर्कात्, समन्तावप्यचीचलत्, ॥ ३० ॥ कम्पमाने गिरौ तत्र, नकम्प्येऽथ
यसुन्धरा । शृङ्गाणि सर्वतः पेतुश्शुशुसुः सागरा अपि ॥ ३१ ॥ ब्रह्माण्डस्फोटसदृशो, शब्दाद्वैते प्रमर्पति । रुष्टः

१ मधुमदासमोदेकादशदादशयोर्बिकेकप्रस्थाभिरुक्त्वात् २ किष्काया अष्ट अक्षणीप्रष्टुप्येऽप्येतिशेषेभानां तेषां विद्विग्नस्थानि
रपात् ३ पञ्चविंशतिं योजनानुचयं इत्यत्र योजनानि विस्तार योऽन्तमेक गाल कोट्यत्र पट्टिका ॥ १ ॥ कलशा सौवर्णायाः प्रत्येकं मङ्गल,
तथा च ८०००, अष्टवार १७०००, अभियेका २५०, तथा च १६०००००० । सार्धं तत्तद्व्यवभिषेकाणामेव १२ इन्द्रा १२२ चन्द्रमूर्त्तौ १
सामानिक ३३ श्रावस्त्रिणाः ३ पार्षदाः १ आत्तरक्षकाः ४ लोकपालाः ७ अनीकाधियाः १ प्रकीर्णक ५ इन्द्राणाः १ आभियोगिकः

शक्रोऽवधैर्ज्ञात्वा, क्षमयामास तीर्थपम् ॥ ३२ ॥ संख्याऽतीतार्हतां मध्ये, सृष्टः केनापि नांहिणा । मेरुः
कम्पमिषादित्यानन्दादिव ननर्त सः ॥ ३३ ॥ शैलेषु राजता मेऽभूत्, स्नात्रनीराभिषेकतः । तेनामी
निर्जरा हाराः, स्वार्णापीडो जिनस्तथा ॥ ३४ ॥ तत्र पूर्वमच्युतेन्द्रो, विदधात्यभिषेचनम् । ततोऽनु
परिपादीतो, यावच्चन्द्रार्धमादयः ॥ ३५ ॥ जलस्नात्रे कविघटना-श्वेतच्छत्रायमाणं शिरसि मुखशशिन्यंशुपू-
रायमानं, कण्ठे हारायमाणं वपुषि च निखिले चीनचोलायमानम् । श्रीमज्जन्माभिषेकप्रशुणहरिगणोदस्तकु-
म्भौघगर्भाद्, अश्रयद्दुग्धाब्धिपाथश्चरमजिनपतेरङ्गसङ्गि श्रिये वः ॥ ३६ ॥ चतुर्द्वपभरूपाणि, शक्रः कृत्वा ततः
स्वयम् । शृङ्गाष्टकशरत्क्षीरैरक्रोदभिषेचनम् ॥ ३७ ॥ सत्यं ते विबुधा देवाः, ग्रैरन्तिमजिनेशितुः । सृजङ्गिः
सलिलैः स्नानं, स्वयं नैर्मन्यमाददे ॥ ३८ ॥ समंगलप्रदीपं ते, विधायाऽऽरात्रिकं पुनः । सन्तृप्यगीतवाद्यादि,
व्यधुर्विविधमुत्सवम् ॥ ३९ ॥ उन्मृज्य गन्धकाषाण्या, दिव्ययाऽङ्गं हरिविभोः । विलिप्य चन्दनाद्यैश्च, पुष्पा-
द्यैस्तमपूजयत् ॥ ४० ॥ दर्पणो ऽवर्धमानश्च २, कलशो ३ मीनयोर्युगम् ४ । श्रीवत्सः ५ स्वस्तिको ६ नन्द्यावर्त-
७ भद्रासने ८ इति ॥ ४१ ॥ शक्रः स्वामिपुरो रत्नपट्टके रूप्यतण्डुलैः । आलिख्य मंगलान्यष्टाविति स्तोत्रं
प्रचक्रमे ॥ ४२ ॥ अट्टसयविद्युद्धगंधजुतेहिं महावितेहिं अपुणरुतेहिं अत्यजुतेहिं संधुणइ २ सा वामं जाणुं
जाव एवं वयासी-णमोऽत्यु ते सिद्ध बुद्ध णीरय समण सामाहिअ समत्त समजोगि सहलगत्तण णिब्भय णीराग-
दोस णिम्मम णीसंग निस्सह्ल माणसूरण गुणरयण सीलसागरमणन्तमप्पमेय भविअधम्मवरचाउरन्तचक्क-

वधी ! णमोऽस्तु ते अग्द्वजो । - अक्रोऽथ जिनमानीय, विमुच्याम्बाऽन्तिके ततः । संजहार प्रतीयिम्बायस्वा-
 पिन्यौ स्वशक्तिः ॥ ४३ ॥ कुण्डले क्षौमयुग्मं चोच्छीर्यं सुक्त्वा हरिव्यंघात् । श्रीदामरत्नवामाढ्यमुद्धोचे
 स्वर्णकन्दुकम् ॥ ४४ ॥ द्वात्रिंशद्रत्नैरूप्यकोटिवृष्टिं विरच्य सः । पादमाघोपयामासे, सुरैरित्याभियोगिकैः
 ॥ ४५ ॥ स्वामिनः स्वामिमातुष्य, करिष्यत्यशुभ मनः । सप्तघाऽर्घ्यमक्षरीव, शिरस्तस्य स्फुटिष्यति ॥ ४६ ॥
 स्वाम्यर्गुण्डेऽमृत न्यस्येत्यर्हज्जन्मोत्सव सुराः । नन्दीश्वरेऽष्टाहिकां च, कृत्वा जगसुर्यथाऽऽगतम् ॥ ४७ ॥ इति
 देवकृत श्रीमहावीरजन्मोत्सवः ॥ अस्मिन्नवमरे राने, वासी नाम्ना प्रियंववा । तं पुत्रजननोदन्त, गत्वा
 शीघ्र न्यवेदयत् ॥ १ ॥ सिद्धार्थोऽपि तदाकर्ण्य, प्रमोदभरसेदुरः । हर्षगद्गदगी रोमोद्गमदन्तुरभूचनः ॥ २ ॥
 चिना किरीट तम्यै स्वां, सर्वाङ्गालङ्कृतिं ददौ । ता धौतमस्तका चक्रे, दामत्वापगमाय सः ॥ ३ ॥

(ज रयणिं च णं समणे भगवं महावीरे जाए) यस्यां च रजन्यां अमणो भगवान् महावीगे जातः (तं
 रयणिं च ण) तस्या रजन्यां (यद्दवे वेसमणकुडधारि) यद्दवः वैअमणस्य आज्ञाधारिणः (तिरियजमगा
 देया) ण्यविधा तिंयंजुम्भका देगाः (सिद्धत्थरायभवणसि) सिद्धार्थराजमन्दिरे (हिरण्यवासं च)
 रूप्यवृष्टिं च (सुवर्णवास च) सुवर्णवृष्टिं च (वयरवास च) वज्राणि-हीरकाः तेषां वृष्टिं च (वत्थासं
 च) रत्नाणां वृष्टिं च (आभरणवास च) आभरणवृष्टिं च (पत्तवास च) पत्राणि नागवल्लीप्रमुखाणा तेषां
 वृष्टिं च (पुष्पास च) पुष्पाणा वृष्टिं च (फलवास च) फलानि-नालिकेरादीनि तेषां वृष्टिं च (धीगवास

च) बीजानि-शाल्यादीनि तेषां वृष्टिं च (मल्लवासं च) माल्यानां वृष्टिं च (गंधवासं च) गन्धाः-कोष्ठ-
पुटादयस्तेषां वृष्टिं च (वृण्णवासं च) वृण्णानि-वासयोगस्तेषां वृष्टिं च (वण्णवासं च) वर्णाः-हिङ्गुलाद-
यस्तेषां वृष्टिं च (वसुहारवासं च) वसुधारा-निरन्तरा द्रव्यश्रेणिस्तस्याः वृष्टिं च (वासिसु) अवर्षयन् (९८)॥
(तए णं से सिद्धत्थे खत्तिए) ततोऽनन्तरं स सिद्धार्थः क्षत्रियः (भवणवह्वाणमंतरजोइसवेमाणिएहि
देवहिं) भवनपतयः व्यन्तराः ज्योतिष्काः वैमानिकाः ततः समासर्तः एवंविधैः देवैः (तित्थयरजम्मणाभि-
सेयमहिमाए कयाए समाणीए) तीर्थङ्करस्य यो जन्माभिषेकस्तस्य महिम्नि-उत्सवे कृते सति (पचूसका-
लसमयंसि) प्रभातकालसमये (नगरशुचिए सद्दवेह) नगरगोप्तृकान्-आरक्षकात् शब्दयति, आकारयती-
त्यर्थः (सद्दवित्ता) शब्दयित्वा च (एवं वयासी) एवं अवादीत् ॥ (९९) ॥
(खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया !) क्षिप्रमेव भो देवानुमियाः ! (खत्तियकुण्डगामे नयरे) क्षत्रियकुण्डग्रामे
नगरे (चारगसोहणं करेह) चारकशब्देन कारागारं उच्यते तस्य शोधनं-शुद्धिं कुरुत, बन्दिमोचनं कुरुत
इत्यर्थः, यत उक्तं--“युवराजाभिषेके च, परराष्ट्रापमर्दने । पुत्रजन्मनि वा मोक्षो, बद्धानां प्रविधीयते ॥ १ ॥”
किञ्च-(माणुम्माणवद्धणं करेह) तत्र मानं-रसधान्यविषयं उन्मानं-तुलारूपं तयोर्वर्द्धनं कुरुत (करित्ता) कृत्वा
(कारइत्ताय) कारयित्वाच (कुंडपुरं नयरं मडिभतरबाहिरिअं) अभ्यन्तरे बहिश्च यथोक्तविशेषणविशिष्टं कुण्ड-
पुरं कुरुत कारयत, अथ किंविशिष्टं? (आसिअत्ति) आसित्तं सुगन्धजलच्छटादानेन (संमज्जिओवलत्तं) संमार्जितं

उत्सवादेशः
मानादिष्ट-
द्धिः ख.
९९-१००
॥ ८१ ॥

कथवरापनयेन उपलिप्त छगणादिना ततः कर्मधारयः, पुनः क्वि० ? (सिंघाडगतिअचउअचचरचउम्बुह-
महापत्तयेसु) शृङ्गाटक-त्रिकोण स्थानं त्रिक-मार्गत्रयसंगमः चतुष्कं-मार्गचतुष्टयसङ्गमः चत्वरं-अनेकमा
र्गसङ्गमः चतुर्भुजं-देवकुलादि महापन्था-राजमार्गः पन्थानः-सामान्यमार्गः एतेषु स्थानेषु (सित्तत्ति)
सिक्तानि जलेन, अत एव (सुइत्ति) शुचीनि-पवित्राणि (संमट्ति) संमृष्टानि-कंचवरापनयेन समीकृतानि
(रत्नतरावणपीडिय) रत्नान्तराणि-मार्गमध्यानि तथा आपणवीथयश्च-हृदमार्गं यस्मिन् तत्तथा, पुनः
क्वि० ? (मंषाइमंणकलिअ) मञ्चा-मद्योत्सवविलोककजनानां उपवेशननिमित्त मालकाः अतिमञ्चकाः-तेषां
अपि उपरि कृता मालकास्तैः कलित, पुनः क्वि० ? (नाणाविहरागभूमिअक्षयपडागमंडिअं) नानाविधै
रागैर्विश्रुता ये श्रवणाः-सिंहाविरूपोपलक्षिता बृहत्पटाः पताकाश्च-लच्छयस्ताभिर्मन्डितं-विश्रुपित, पुनः
क्वि० ? (लाउओइअमफिय) छगणादिना भूमौ लेः नं सेट्टिकादिना भिरयावौ श्रवलीकरण ताभ्यां मद्धितं
इय-श्रुजितं इय, पुनः क्वि० ? (गोसीमसरमरत्तचक्षणदहरदिमपचगुलितलं) गोशीपं-चदनविशेषः तथा
सरमं गत् रक्षणन्वनं तथा परंरनामपर्यंतजातं चन्दन तैः दत्ताः पञ्चाहुलितला-हस्तकाः कुहयादिषु यत्र
तराणा, पुनः क्वि० ? (उयशियगंषणकलसं) उपनिहिता गृहान्तश्रुत्केषु चन्दनकलशाः यत्र तत्तथा
(पंषणगउकुगतोरणगडियारवेसभाग) चन्दनघटैः सुकृतानि-रमणीयानि तोरणानि च प्रतिशारदेश-
भागं-गारण प्रारण्य वेशभागे यस्मिन् तत्तथा, पुनः क्वि० ? (आसत्तोसत्तचियुलवट्टगचारियमद्धदानक-

कल्प. सुबो-
व्या० ५

॥ ८२ ॥

लावं) आसक्तो-धूमिलग्नः उत्सिक्तश्च-उपरिलग्नो विपुलो-विस्तीर्णो वर्तुलः प्रलम्बितो माल्यदामकलापः-
पुष्पमालासम्बूहो यस्मिन् तत्तथा, पुनः किंवि ? (पंचवणसरससुरभिमुक्कपुष्पुजोवयारकालियं) पञ्चवर्णाः
सरसाः सुरभयो ये मुक्ताः पुष्पपुञ्जासैर्य उपचारो-भ्रमेः पूजा तथा कलितं, पुनः किंवि० ? (कालगुरुपवर-
कुंडुरुक्कुरुक्कज्जंतद्ववमघमघं गंधुदुधुआभिरामं) दद्यमानाः ये कृष्णागरुपवरकुन्दुरुक्कुरुक्कधूपाः तेषां मघ-
मघायमानो गन्धः तेन उदुधुयाभिरामन्ति-अत्यन्तमनोहरं, पुनः किंवि० ? (गंधवद्विभूयं) सुगंधवरगंधियं
वराः-चूर्णानि तेषां गन्धो यत्र तत्तथा तं, पुनः किंवि० ? (गंधवद्विभूयं) गन्धवृत्तिभूतं-गन्धद्रव्यगुटिकास-
मानं, पुनः किंवि० ? (नडनद्वगजल्लमल्लमुद्विगत्ति) नटा-नाटयितारः नर्तकाः-स्वयं नृत्यकर्तारः जल्ला-वरत्राले-
लकाः मल्लाः-प्रतीताः मौष्टिका-ये मुष्टिभिः प्रहरन्ति ते मल्लजातीयाः (वेलेवगत्ति) विडम्बका-विदूषका
जनानां हास्यकारिणः ये समुखविकारमुत्प्लुत्यरन्त्यन्ति ते वा (पवगत्ति) प्लवका-ये उत्प्लवनेन गर्तदिकमु-
ल्लंघयन्ति नद्यादिकं वा तरन्ति (कहगत्ति) सरसकथावक्ताः (पाढगत्ति) सूक्तादीनां पाठकाः (लासगत्ति)
लासका ये रासकान् ददति (आरखगत्ति) आरक्षकाः-तलवराः (लंखत्ति) लङ्खा-वंशाग्रखेलकाः (मंखत्ति)
मल्लाः-चिलफलकहस्ता भिक्षुका 'गौरीपुत्रा' इति प्रसिद्धाः (तूणइल्लत्ति) तूणाभिधानवादित्रवादकाः (मंखत्ति)
शेषाः (तुंबवीणियत्ति) तुम्बवीणिका-वीणावादकाः तथा (अणेगतालापराणुचरियं) अनेके ये तालाचराः-
तालादानेन प्रेक्षाकारिणस्तालान् कुद्वयन्तो वा ये कथां कथयन्ति तैः अनुचरितं-संयुक्तं, एवंविधं क्षत्रियकुण्ड-

मानवृधा-
दि. १००
॥ ८२ ॥

ग्राम नगर (करेह कारवेह) कुकृत स्ययं, कारयत अन्यैः (कारिता कारवित्ता य) कृत्वा कारयित्वा च (जुअमहस्सं मुसलसहस्स च उस्सवेह) यूपाः-युगानि तेपा सहस्रं तथा मुशालानि प्रतीतानि तेषां सहस्र ऊर्चीकुल्ल, युगमुसलोर्धीकरणेन च तत्रोत्सवे प्रवर्त्तमाने शकटखेटनकण्डनादिनिवेधः प्रतीयते इति धृद्धाः (उस्सयित्ता) तथा कृत्वा च (मम एयमाणत्तिं पचप्पिणह) मम गतां आज्ञां प्रत्यर्पयत, कार्यं कृत्वा कृत इति मम कथयतेत्यर्थः ॥ (१००) ॥

(तए ण ते कोडुधियपुरिसा) ततः ते कौडुम्बिकपुरीयाः (सिद्धत्थेण रत्ता) सिद्धार्थेन राज्ञा (गंयं बुत्ता समाणा) एव उक्ताः सन्तः (हट्टुट्ट जाव हिअया) हृष्टाः तुष्टाः यावत् हर्षपूर्णहृदयाः (करगल जाव पडिसुणित्ता) करतलाभ्या यावत् अक्षलिं कृत्वा प्रतिशुत्य-अङ्गीकृत्य (खिप्पामेव कुंडपुरे नयरे) शीघ्रमेव क्षत्रियकृण्डग्रामे नगरे (चारगमोहणं जाव उस्सवित्ता) बन्दिगृहशोधन-बन्दिमोचन यावत् मुशालसहस्र चोर्धीकृत्य (जेणेव सिद्धत्थे खत्तिए) यत्रैव सिद्धार्थः क्षत्रिय (तेणेव उयागच्छति) तत्रैव उपागच्छन्ति (उयागच्छित्ता) उपागत्य च (सिद्धत्थस्स खत्तिअस्स) सिद्धार्थस्य क्षत्रियस्य (तमाणत्तिय पचप्पिणति) ता आज्ञा प्रत्यर्पयन्ति-कृत्वा निवेदयन्ति ॥ (१०१) ॥

(तए ण सिद्धत्थे राया) ततोऽनन्तर सिद्धार्थो राजा (जेणेव अट्टणसाला) यत्रैव अट्टनशाला-परिश्रम स्थान (तेणेव उवागच्छइ) तत्रैव उपागच्छति (उवागच्छित्ता) उपागत्य (जाव सब्वोरोहेणं) अत्र यावत्-

शब्दात् 'सञ्चिड्डीए' सञ्चिड्डीए सञ्चबलेणं सञ्चवाहणेणं सञ्चसमुदएणं" इत्येतानि पदानि वाच्यानि, तेषां चायमर्थः-
 'सञ्चिड्डीए'ति सर्वया ऋद्धया युक्त इति गम्यं, एवं सर्वेष्वपि विशेषणेषु वाच्यं, सर्वया युक्त्या-उचितवस्तुसंयोगेन
 आभरणादिद्युत्या वा सर्वेण बलेन-सैन्येन सर्वेण वाहनेन-शिविकानुरगादिना सर्वेण समुदयेन-परिवारादि-
 समूहेन एवं यावत्शब्दस्त्वचितं अभिधाय ततः 'सञ्चोरोहेणं' इत्यादि वाच्यं, तत्र 'सञ्चोरोहेणंति' सर्वावरोधेन-
 सर्वेण अन्तःपुरेणेत्यर्थः (सञ्चपुष्कणं धवत्थमच्छालंकारविभ्रसाए) सर्वया पुष्पगन्धवल्हमाल्यालङ्काराणां विभ्र-
 षया युक्तः (सञ्चतुडियसदनिनाएणं) सर्ववादित्राणि तेषां शब्दो निनादः--प्रतिरवश्च तेन युक्तः (महया
 इड्डीए) महत्या ऋद्धया-छत्रादिरूपया युक्तः (महया जुईए) महत्या युक्त्या-उचिताडम्बरेण युक्तः (महया
 बलेणं) महता बलेन-चतुरङ्गसैन्येन युक्तः (महया वाहणेणं) महता वाहनेन-शिविकादिना युक्तः (महया
 समुदएणं) महता समुदयेन-स्वकीयपरिवारादिसमूहेन युक्तः (महया वरतुडियजमगसमगपवाइएणं)
 महत्-विस्तीर्णं यत् वराणां-प्रधानानां बुदितानां-वादित्राणां जमगसमगं-युगपत् प्रवादितं-शब्दस्तेन, तथा
 (संखपणवभेरिछरिखरसुहिडुडुक्कसुरजसुइंगडुडुहिनिग्घोसनाइरवेणं) शङ्खः प्रतीतः पणवो-सुत्पटहः भेरी-
 ढक्का झल्लरी प्रतीता खरसुखी-काहला डुडुक्का-तिचलितुल्यो वाद्यविशेषः सुरजो-मर्दलः सुदंगः-सृन्मयः सेरी-
 एव डुन्डुभिः-देववाचं एतेषां गो निर्घोषो-महाशब्दो नादितं च-प्रतिशब्दस्तद्रूपो यो रवस्तेन, एवरूपया
 सकलसामग्र्या युक्तः सिद्धार्थो राजा दरा दिवसान् यावत् स्थितिपतितां-कुलमर्यादां महोत्सवरूपां करो-

तीति योजना ॥ अथ किंचिद्विशिष्टां स्थितिपतितामित्याह—(उस्सुक) उच्छुल्कां, शुल्कं-विंशतव्यक्रयाणक
प्रति मण्डपिकायां राजग्राह्यं द्रव्यं ' दान ' इति लोके तेन रहितां, पुनः किंचि० ? (उद्धर) उत्करां, करो-
गवादीन् प्रति प्रतिचर्य राजग्राह्य द्रव्यं तेन रहितां, अत एव (उक्लिष्टं) उत्कृष्टां, सर्वेषां हर्षहेतुत्वात्, पुनः
किंचि० ? (अदिज्ञं) अवेर्गा, यत् यस्य युज्यते तत्सर्वं तेन हृदतः ग्राह्यं, न तु मूल्यं देयं, मूल्यं तु तस्य राजा
ददातीति भावः, अत एव (अमिज्ञं) अमेया, अमितानेकवस्तुयोगात्, अथवा अदेया विक्रयनिषेधात्,
अमेयां क्रयविक्रयनिषेधात्, पुनः किंचि० ? (अभडप्पवेस) नास्ति कस्यापि गृहे राजाज्ञादायिनां भटाना-
राजपुरुषाणां प्रवेशो यत्र सा तथा ता, पुनः किंचि० ? (अदडकोदडिं) दण्डो-यथाऽपराधं राजग्राह्यं धन
कुदण्डो-महत्पराधे अल्पं राजग्राह्यं धन ताभ्यां रहिता, पुनः किंचि० ? (अघरिं) घरिम-ऋण तेन
रहितां, ऋणस्य राज्ञा दत्तत्वात्, पुनः किंचि० ? (गणियावरनाडइज्जकलिय) गणिकाचरैः नाटकीयैः-नाटक-
प्रतियद्धैः पात्रैः कलिता, पुनः किंचि० ? (अणेगतालापराणुवरिय) अनेकैस्तालाचरैः-प्रेक्षाकारिभिः अनु-
चरितां-सेविता, पुनः किंचि० ? (अणुदुयुगइग) अनुदुधृता-वादकैः अपरित्यक्ता मृदङ्गा यस्यां सा तथा तां,
पुनः किंचि० ? (अमिलागमल्लदाम) अम्लानानि माल्यदामानि यस्यां सा तथा ता, पुनः किंचि० ? (पमुइ
पपणीलिअसपुरजणजाणयं) प्रमुदिताः-प्रमोदवन्तः अत एव प्रकीर्तिताः-क्रीडितु आरब्धा. पुरजनम

हिता जानपदा-देशलोका यत्र सा तथा तां (दसदिवसठिइवडियं करेइ) दश दिवसान् यावत् एवंविधां स्थितिपतितां-उत्सवरूपां कुलमर्यादां करोति ॥ (१०२) ॥
 (तए णं सिद्धन्थे राया) ततः स सिद्धार्थो राजा (दसाहियाइ ठिइवडियाए वट्टमाणीए) दशाहिकायां-दशदिवसप्रमाणायां स्थितिपतितायां वर्त्तमानायां (सइए अ) शतपरिमाणान् (साहस्सिए अ) सहस्रपरिमाणान् (सयसाहस्सिए अ) लक्षप्रमाणान् (जाए अ) यागान्-अर्हत्प्रतिमापूजाः, कुर्वन् कारयंश्चेति शेषः, भगवन्मातापित्रोः श्रीपार्श्वनाथसन्तानीयआवकत्वात् यजघातोश्च देवपूजार्थत्वात् यागशब्देन प्रतिमापूजा एव ग्राह्या, अन्यस्य यज्ञस्य असम्भवात्, श्रीपार्श्वनाथसन्तानीयआवकत्वं चानयोराचाराङ्गे प्रतिमापूजा (दाए अ) दायान्-पर्वदिवसादौ दानानि (भाए य) लब्धद्रव्यविभागान् मानितद्रव्यांशान् वा (दलमाणे अ) ददत् स्वयं (दवावेमाणे अ) दापयन् सेवकैः (सइए य साहस्सिए य सयसाहस्सिए य) शतप्रमाणान् सहस्रप्रमाणान् लक्षप्रमाणान्, एवंविधान् (लंभे पडिच्छमाणे अ पडिच्छावेमाणे य) शतप्रमाणान् लोके प्रतीच्छन्-स्वयं गृह्णन् प्रतिग्राहयन् सेवकादिभिः (एवं विहरइ) अनेन प्रकारेण च विहरति-आस्ते ॥ (१०३) ॥
 (तएणं समणस्स भगवओ महावीरस्स) ततः अमणस्य भगवतो महावीरस्य (अम्मापियरो पढमे दिवसे) मातापितरौ प्रथमे दिवसे (ठिइवडियं करेति) स्थितिपतितां कुरुतः (तइए दिवसे चंदस्सरदंसणियं करेति) तृतीये दिवसे चन्द्रसूर्यदर्शानिकां-उत्सवविशेषं कुरुतः; तद्विधियायं-जन्मदिनादिनद्वयातिक्रमे गृहस्थगुरुर-

स्थितिपति-
 तायां देव-
 पूजादि
 ब. १०३
 ॥ ८४ ॥

हृत्प्रतिमात्रे रूप्यमयीं चन्द्रमूर्त्तिं प्रतिष्ठाप्य अर्चित्वा विधिना स्थापयेत्, ततः स्नाता सुवस्त्राभरणा सपुत्रां
मातरं चन्द्रोदये प्रत्यक्ष चन्द्रसन्मुखं नीत्वा ' ओं अहं चन्द्रोऽसि निशाकरोऽसि नक्षत्रपतिरसि सुधाकरोऽ
सि औपधीगर्भोऽसि अस्य कुलस्य वृद्धिं कुरु कुरु स्वाहा ' इत्यादिचन्द्रमन्त्रमुच्चारयश्चन्द्रं दर्शयन्त, सपुत्रा
माता च गुरुं प्रणमति, गुरुश्चाशीर्वादं ददाति, स चाय-सर्वोपधीमिश्रमरीचिराजि, सर्वापवा संहरणप्रवीणः ।
करोतु वृद्धिं सकलेऽपि वंशे, युष्माकमिन्दुः सतत प्रसन्न ॥ १ ॥ एव सूर्यस्यापि दर्शन, नवर मूर्त्तिं स्वर्णमयी
ताम्रमयी वा, मन्त्रश्च- ' ओं अहं सूर्योऽसि दिनकरोऽसि तमोऽपह्नोऽसि सहस्रकिरणोऽसि जगच्चधुरसि
प्रसीद ' आशीर्वादश्चायं-सूर्यसुरासुरबन्धुः कारयिताऽपूर्वसर्वकार्याणाम् । भूयात् त्रिजगच्चक्षुर्मल्लदस्ते सपु
त्रायाः ॥ १ ॥ इति चन्द्रसूर्यदर्शनविधिः, साम्प्रत च तस्थाने शिशोर्वर्षणो दृश्यते ॥ (छंटे विवसे धम्मजा-
गरिय जागरेन्ति) ततः पष्टे दिवसे ' धम्मजागरिय'ति धर्मेण-कुलधर्मेण पष्ट्यां रात्रौ जागरणं धर्मजागृ-
का तां जायतः, पष्टे दिने जागरणमहोत्सवं कुरुत इति भावः, एव च (एकारममे विवसे वइक्ते) एकादशे
दिवसे व्यतिक्रान्ते सति (निव्यत्तिण असुइजम्मकम्मकरणे) अगुणीना-जन्मकर्मणा नालच्छेदादीना कारणे
निर्वर्तिते-समापिते सति (सपत्ते बारसाहे दिवसे) द्वावशो च विवसे सम्पाप्तं सति भगवन्भन्ताक्किरो
(धिउलं असणं पाणं भाइम साइम उवक्वव्हाविंति) विपुल-बहु अगन पान त्वादिमं स्वर्दिमं च उणस्कार-
गतः-प्रगुणीकारयतः (उवक्वव्हाविंता) उयस्कारयित्वा (र्यं) च (मित्तनाइनियगसपणसवधिपरिजणं) मित्राणि-

सुहृदादयः ज्ञातयः-सजातीयः निजकाः-स्वकीयाः पुत्रादयः स्वजनाः-पितृव्यादयः सम्बन्धिनः-पुत्रपुत्री-
 णां श्वशुरादयः परिजनो-दासीवासादिः (नायण खत्तिण य) ज्ञातक्षत्रियाः-श्रीऋषभदेवसजातीयस्तात्र-
 (आमंतेह १ त्ता) आमन्त्रयति आमन्त्र्य च (तओ पच्छा पहाया कयवलिकम्मा) ततः पश्चात् स्नातौ कृता
 तथा तौ (सुद्धप्पावेसाहं मंगच्छाहं पवराहं वत्थाहं परिहिया) सुद्धानि-श्वेतानि सभाप्रवेशयोग्यानि याभ्यां
 ल्यानि-उत्सवसूचकानि प्रवराणि-श्रेष्ठानि वज्राणि परिहितौ (अप्पमहग्घाभरणालंक्रियसरीरा) अल्पानि-
 स्तोकानि बहुसूल्यानि यानि आभरणानि तैः अलङ्कृतं-शोभितं शरीरं याभ्यां तथा तौ, एवंविधौ भगव-
 न्मातापितरौ (भोअणवेलाए भोअणमंडवंसि) भोजनवेलायां भोजनमण्डपे (सुहासणवरगया) सुवास-
 नवराणि गतौ, सुवासीनौ इत्यर्थः (तेणं भित्तनाइनियगसंबंधिपरियणेणं) तेन मित्रज्ञातिनिजकस्यजनसम्ब-
 न्धिपरिजनेन (नाएहिं खत्तिणहिं सद्धिं) ज्ञातजातीयैः क्षत्रियैः सार्द्धं (तं विउलं असणं पाणं वाइसं साइ-
 मं) तद् विपुलं अशनं पानं खादिसं स्वादिसं च (आमाएमाणा) आ-ईषत् स्वादयन्तौ बहु त्यजन्तौ इक्ष्वा-
 देरिव (विसाएमाणा) विशेषेण स्वादयन्तौ अल्पं त्यजन्तौ खर्जुरादेरिव (परिउंजेमाणा) सर्वमपि सुखानौ
 अल्पं अपि अत्यजन्तौ भोज्यादेरिव (परिभाएमाणा) परिभाजयन्तौ-परस्परं यच्छन्तौ (एवं वा विहरंति)
 अनेन प्रकारेण सुखानौ तिष्ठत इति भावः ॥ (१०४) ॥

(जिमियसुसुतरागयाचि य णं समाणा) ततः जिमितौ मुक्तपुतरं-भोजनानन्तरं आगतौ-उपवेशनस्थाने समागतौ अपि च निश्चयेन एवविधौ सन्तो (आयंता शोकला परमसुइभूया) आचान्तौ-शुद्धोदकेन कृता-धमनौ, ततश्च लेपसिकथायपनयनेन चोक्षौ, अत एव परमपवित्रीभूतौ सन्तौ (तं मित्तनाइनियगसपणसंबंधि परियणं) तं मित्रज्ञातिनिजकस्यजनसम्पन्धिपरिजनं (नाथए स्वत्तिण अ) ज्ञातजातीयांश्च क्षत्रियान् (विउ-छेणं पुष्कवत्थंगंधमञ्जालकारेणं) चिपुलेन पुष्पवस्त्रगन्धमालालङ्कारादिना (सक्कारेति सम्माणेति) सत्कारगतः सन्मानयतः (सक्कारित्ता सम्माणित्ता) सत्कार्यं सन्मान्य च (तस्सेव मित्तनाइनियगसयणसंबंधिपरियणस्स) तस्यैव मित्रज्ञातिनिजकस्यजनसम्पन्धिपरिजनस्य (नायाणं स्वत्तिआण य पुरओ) ज्ञातजातीयानां क्षत्रि-याणां च पुरतः (एध वयासी) एवं अवाविट्टाम् ॥ (१०५) ॥

(पुब्बिचपि णं देवाणुप्पिया !) पूर्वमपि भो देवानुप्पियाः !-भोः स्वजनाः ! (अम्हं एयसि वारगसि गब्भ वकंतसि समाणांसि) अस्माक एतस्मिन् वारके गर्भे उत्पन्ने सति (इमे एयारूथे अग्भत्थिए जाव समुत्पजि-त्था) अय एतद्दूपः आत्मविषयः यावत् संकल्पाः समुत्पन्नोऽभूत्, कोऽसौ ? इत्याह-(जण्णभिइं ष णं अम्हं एस वारण कुब्बिच्छंसि गग्भत्ताए वकंते) यतःप्रभृति अस्माक एव वारकः कुक्षौ गर्भनया उत्पन्नः (तत्पभिइं च ण अम्हे) तत्प्रभृति वयं (हिरण्णेणं वड्डामो) हिरण्येन-रूप्येण वर्धामहे (सुवण्णेणं वड्डामो) सुवर्णेन वर्धामहे (घणेणं घत्सेणं रत्तेण जाव सावड्डत्तेण) धनेन धान्येन राज्येन यावत् स्वापत्तेयेन-द्रव्येण (पीइस-

कारेणं अईव अईव अभिवड्ढामो) प्रीतिसत्कारेण अनीव अनीव अभिवर्धामहे (सामंतरायाणो वसमागया य) स्वदेशसमीपवर्तिनः राजानः वश्यं-आयत्तत्वं आगताः ॥ (१०६) ॥

(तं जया णं अम्हं एस दारए जाए भविस्सइ) तस्मात् यदा अस्माकं एष दारको जातो अविद्यति (तथा णं अम्हे एयस्स वारगस्स) तदा वयं एतस्य दारकस्य (इमं एयाणुरूवं गुणं गुणनिष्फणं) इमं एतदनु रूपं गुणेभ्यः आगतं गुणैर्निष्पन्नं (नामधिजं करिस्सामो वद्धमाणुत्ति) एवंविधं अभिधानं करिष्यामः ' वर्द्धमान ' इति (ता अम्हं अज्ज मणोरहसंपत्ती जाया) ' ता ' इति सा पूर्वोत्पन्ना अस्माकं अद्य मनोरथस्य संपत्तिः जाता (तं होउ णं अम्हं कुमारे वद्धमाणे नामेणं) तस्मात् भवतु अस्माकं कुमारः ' वर्द्धमानः ' नाम्ना ॥ (१०७) ॥

(समणे भगवं महावीरे) श्रमणो भगवान् महावीरः (काश्यप इति नामकं गोत्रं यस्य स तथा (तस्स णं तओ नामधिजा एवमाहिजंति) तस्य भगवतः त्रीणि अभिधानानि एवं आख्यायन्ते, (तंजहा) तद्यथा-(अम्मपिउसंतिए वद्धमाणे) मातापितृसत्कं-मातापितृदत्तं ' वर्द्धमान ' इति प्रथमं नाम १ (सहससुइयाए समणे) सहससुदिता-सहभाविनी तपःकरणादिशक्तिः तथा श्रमण इति द्वितीयं नाम २ (अयले भयभैरवाणं) भयभैरवयोर्धिपये अचलो-निःप्रकम्पः, तत्र भयं-अकस्माद्भयं विद्युदादिजातं भैरवं तु सिंहादिकं, तथा (परिसहोवसग्गाणं) परिषहाः-धुत्तिपासादयो द्वाविंशतिः २२

उपसर्गाश्च दिव्यादयश्चत्वारः सप्तभेवास्तु षोडश १६ तेषां (खंतीखमे) क्षान्त्या-क्षमया क्षमते, न त्वसमर्थ-
तया, यः स क्षान्तिक्षमः (पङ्क्तिमात्रेण पालय) प्रतिमानां-मद्रावीनां एकरात्रिकपायीनां वा अभिग्रहविशो-
पाणां पालकः (धीम) धीमान्, ज्ञानत्रयाभिरामत्वात् (अरइइसहे) अरतिरती सहते, न तु तत्र इयंवि-
पायी कुरुते इति भावः (दविए) द्रव्यं-तत्तद्गुणानां भाजनं, रागद्वेपरहित इति वृद्धाः (वीरिअसपत्ते)
धीर्यं-पराक्रमस्तेन सपत्नः, यतो भगवान् एवविद्यस्ततो (देवेहिं से णाम कयं समणे भगवं महावीरे) देवैः
से इति-तस्य भगवतो नाम कृतं श्रमणो भगवान् महावीर इति तृतीयम् ॥ (१०८) ॥

तदिदं नाम देवैः कृतं, कथं कृतं ? इत्यत्र वृद्धसप्रदायः-अथैवं पूर्वोक्तयुक्त्या सुरासुरनरेश्वरैः कृतजन्मो-
त्सयो भगवान् द्वितीयाशशीव मन्दाराङ्कुर इव वृद्धिं प्राप्नुवन् क्रमेण एवविधो जातः-द्विजराजशुल्बो गजरा-
जगतिः, अरुणोष्ठपुटः सितदन्तततिः । शितिकेशभरोऽम्बुजमञ्जुकरः, सुरभिन्धसितः प्रभयोल्लसितः ॥ १ ॥
मतिमान् श्रुतवान् प्रथितावधियुक्त, पृथुपूर्वभवस्मरणो गतरुक् । मतिकान्तिघृतिप्रभृतिस्वगुणैर्जगतोऽप्यधिको
जगती तलकः ॥ २ ॥ स चैकदा कौतुकरहितोऽपि तेषां उपरोधात् समानवयोभिः कुमारैः सह-क्रीडां कुर्याण
आमलकीक्रीडानिमित्तं पुराद् यद्विर्जगाम, तत्र च कुमारो वृक्षारोहणाविप्रकारेण क्रीडन्ति स्म, अत्रान्तर्देसौघ-
भेन्द्र-संभायां श्रीवीरस्य धैर्यगुणं वर्णयन्नास्ते, यदुत-पश्यत भो देवाः ! साम्प्रत-मनुष्यलोके श्रीवृद्धमानकु-
म्भारो धालोऽप्यपालपराक्रमः शक्रादिभिर्वैरपि भापयितु अशक्यः, कदरे धालस्यापि, धैर्यं, तदाकर्ण्य च कञ्चित्

मिथ्याह्ण देवश्चिन्तयामास-अहो शक्रस्य प्रभुत्वाभिमानेन निरंकुशा निर्विचारा पुम्भिकापातेन नगराक्रम-
णमिवाश्रद्धेया च वचनचातुरी, यदिसं मनुष्यकीटपरमाणुं अपि इयन्तं प्रकर्षं प्रापयति, तदथैव तत्र गत्वा तं
भीषयित्वा शक्रवचनं वृथा करोमि, इति विचिन्त्य मर्त्यलोकमागत्य शिशपासुशलस्थूलेन लोलजिह्वायुगलेन
भयङ्करशूत्कारेण क्रूरतराकारेण प्रसरत्कोपेन दृशुफटादोपेन दीप्रमणिना श्रीवर्द्धमानकुमारः स्वयं तत्र गत्वा तं फणिनं-
वान्, तद्दर्शनाच्च पलायितेषु सर्वेषु बालेषु मनागप्यभीतमनाः श्रीवर्द्धमानकुमारः स्वयं तत्र गत्वा तं फणिनं
करेण गृहीत्वा दूरं निक्षिप्तवान्, ततः पुनः संगतैः कुमारैः कन्दुकक्रीडारसे प्रस्तुते सति स देवोऽपि कुमार-
रूपं विकुञ्च्य तां क्रीडां कर्तुं प्रवृत्ते, तत्र चायं पणः-पराजितेन जितः स्वस्कन्धे आरोपणीय इति, क्षणाच्च
पराजितं मया जितं वर्धमानेनेति वदन् श्रीवीरं स्कन्धे समारोप्य भगवद्भापनाय सप्ततालप्रमाणशरीरः
संजातो, भगवानपि तत्स्वरूपं विज्ञाय वज्रकठिनया सुष्ठ्या तत्पृष्ठं जघान्, सोऽपि तत्प्रहारवेदनापीडितो
म शक इव संकोचं प्राप, ततश्च शक्रवचनं सत्यं मन्यमानः प्रकटितस्वरूपः सर्वं पूर्वव्यतिकरं निवेद्य भूयो भूयो
निजं अपराधं क्षमयित्वा स्वस्थानं जगाम स देवः, तदा च सन्तुष्टचित्तेन शक्रेण 'श्रीवीर' इति भगवतो
नाम कृतं, यदुक्तं-^xबालत्तणेऽवि स्रोरो पर्यर्हए गुरुपरक्रमो भयवं । वीरुत्ति कयं नामं सक्रेणं तुडचित्तेणं ॥ १ ॥
इत्यामलकीक्रीडा ॥ अथ तं मातापितरौ विशौ ज्ञात्वाऽष्टवर्षमतिमोहात् । वरमभितालङ्कारैरुपनयतो लेखशा-

x बालत्तेऽपि श्ररः प्रहृत्वा गुरुपराक्रमो भगवान् । धीर इति कृतं नाम शक्रेण तुष्टचित्तेन ॥

लायाम् ॥ १ ॥ लभदिवसव्यवस्थितपुरस्सरं परमहर्षसप्तौ । प्रौढोत्सवान्महाहर्षिन् धितेनुर्धनघनव्ययतः
 ॥ २ ॥ तथाहि—गजतुरगसमूहे स्फारकेयूरहारे, फनकधटितशुद्राकुण्डलैः कङ्कणाद्यैः । रुचिरतरपुकुलैः पञ्च
 वर्णैस्तवानी, स्वजनशुल्वनरेन्द्राः सटिक्रयन्ते स्म भक्त्या ॥ ३ ॥ तथा—पण्डितयोग्य नानाधत्वालङ्कारनालिकेरा-
 धि । अथ लेखशालिकानां दानार्थमनेकवस्तूनि ॥ ४ ॥ तथाहि—श्रीकलशशाटकलज्जूरसितोपलास्तथा खण्डा ।
 चारुकुलीचारुबीजाद्राक्षादिसुखाशिकाट्टन्वम् ॥ ५ ॥ सौवर्णराजराजतमिश्राणि च पुस्तकोपकरणानि । कमनी-
 यमपीभाजनलेखनिकापट्टिकावीनि ॥ ६ ॥ चाग्देवीप्रतिमाचौकृतये सौवर्णभूषणं भक्ष्यम् । नव्ययदुरद्वलयचितं
 छात्राणां विविधवस्त्राणि ॥ ७ ॥ इत्यादिसमप्रपठनसामग्रीमन्त्रितः कुलशुद्धामिस्तीर्थोर्वकैः स्वपितः परिहितप्रशु-
 रालङ्कारभासुरः शिरोधृतमेघाढम्परच्छत्रश्चतुश्चामरयीजिताङ्गमनुरङ्गसेन्यपरिधृतो याणमानानेकपाशित्रः
 पण्डितगेहं उपाजगाम, पण्डितोऽपि भूपालशुभ्रपाठनोचितां पर्वपरिधेयक्षीरोषकभौतिकधेयशोपयीतकेसरति-
 लकाविसामग्रीं गच्छत् करोति ताद्यत् पिप्पलपर्णयत् गजकर्णयत् कपटिष्यानयत् नृपतिमानयत् यलाचलसिं-
 हासनः शक्रोऽवधिना ज्ञाततत्स्वरूपो देवान् इत्थं अवावीत्—अहो ! महानिद्रं ! यन्मगयतोऽपि लेखशालायां
 मोचनं, यतः—साऽऽग्ने घन्वनमालिका म मशुरीकारः सुधायाः स च, द्राक्षाद्याः पात्रविधिः स शुभ्रिमशुणारोपः
 सुग्रावीधितौ । कल्याणे फनकच्छटाप्रकटनं पाथिष्यसंपत्तये, शास्त्राध्यापनमर्हतोऽपि यदिवं मङ्गलशाला-
 हृते ॥ १ ॥ मातुः पुरो मातुल्यर्णनं तत्, लङ्कानगर्गा लक्ष्मीगकं तत् । तत्प्राभृतं लायणमम्पुराशोः, प्रभोः

पुरो यद्वचसां विलासः ॥ २ ॥ यतः-अनध्ययनविद्वांसो, निर्द्रव्यपरमेश्वराः । अनलङ्कारसुभगाः, पान्तु
 युष्मान् जिनेश्वराः ॥ १ ॥ इत्यादि वदन् कृतब्राह्मणरूपस्त्वरितं यत्र भगवान् तिष्ठति तत्र पण्डितगेहे समा-
 जगाम, आगत्य च पण्डितयोग्ये आसने भगवन्तं उपवेश्य पण्डितभनोगतान् संदेहान् पप्रच्छ, श्रीवीरोऽपि
 बालोऽयं किं वक्ष्यतीत्युत्कर्णेषु सकललोकेषु सर्वाणि उत्तराणि वदौ, ततो जैनेन्द्रं व्याकरणं जज्ञे, यतः-xसक्तो
 अ तस्समकलं भगवन्तं आसने निवेशित्वा । सधस्स लक्षणं पुच्छि वागरणं अवयवा इदं ॥ १ ॥ सर्वे जना
 लकालादपि मामकीनान्, यान् संशयान् कोऽपि निरासयन्न । विभेद तांस्तान्निखिलान् स एष, बालोऽपि
 भोः ! पश्यत चित्रमेतत् ॥ १ ॥ किञ्च-अहो ईहशस्य विद्याविशारदस्यापि ईहशं गाम्भीर्यं, अथवा युक्तमेवेदं
 ईहशस्य महात्मनः, यतः-गर्जति शरदि न वर्पति वर्पति वर्षति वपसि निःस्वनो मेघः । नीचो वदति न कुरुते
 न वदति साधुः करोत्येव ॥ १ ॥ तथा-असारस्य पदार्थस्य, प्रायेणाऽम्बरो महान् । न हि स्वर्णं ध्वनिस्ताह्वं,
 याहक् कांस्ये प्रजायते ॥ २ ॥ इत्यादि चिन्तयन्तं पण्डितं शक्रः प्रोवाच-मनुष्यमात्रं शिशुरेप विप्र !, नाश-
 क्नीयो भवता स्वचित्ते । विश्वत्रयीनायक एष वीरो, जिनेश्वरो वाऽमयपरहश्वा ॥ ३ ॥ इत्यादि श्रीवर्धमा-
 नस्तुतिं निर्माय शक्रः स्वस्थानं जगाम, भगवानपि सकलज्ञातक्षत्रियपरिकलितः स्वयुहमागात्, इति श्रीले-

x शक्रश्च तत्समक्षं भगवन्तं आसने नियेय । शब्दस्य लक्षणमप्युच्यते व्याकरणं भाषयया वेत्तं ॥ १-॥

लशालाकरणं ॥ एवं बाल्यावस्थानिष्ठतौ संप्राप्तयौवनो भोगसमर्थो भगवान् मातापितृभ्यां शुभे सुहृत्ते सम-
 रवीरवृत्तपुत्रीं यशोदां परिणायिताः, तथा च सह सुखमनुभवतो भगवत् पुत्री जाता, साऽपि प्रवरनरपति-
 सुतस्य जमलेः परिणायिता, तस्या अपि च शोषवती नाम्नी पुत्री, सा च भगवतो 'नत्सुई' दौहित्रीत्यर्थः
 (समणस्स भगवओ महावीरस्स) अमणस्य भगवतो महावीरस्य (पिया कासवगोत्तेण) पिता, कीदृशः ?-
 कादपपः गोत्रेण कृत्वा (तस्स णं तओ नामधिज्जा) तस्य त्रीणि नामधेयानि (एवमाहिज्जंति) एव आख्या-
 यन्ते (तजहा-सिद्धत्थे इ वा सिज्जंसे इ वा जसंसे इ वा) तथथा-सिद्धार्थं इति वा अर्यांस इति वा यशस्वी
 इति वा (समणस्स णं भगवओ महावीरस्स) अमणस्य भगवतो महावीरस्य (माया वासिद्धस्सगुत्तेणं) माता
 वाशिष्ठगोत्रेण (तीसे तओ नामधिज्जा) तस्याः त्रीणि नामधेयानि (एवमाहिज्जंति) एवं आख्यायन्ते
 (तंजहा-तिसला इ वा विदेहदिवा इ वा पीइकारिणी इ वा) तथथा-त्रिशला इति वा विदेहदिवा इति वा
 प्रीतिकारिणीति वा (समणस्स भगवओ महावीरस्स) अमणस्य भगवतो महावीरस्य (पित्तिज्जे सुम्रासे)
 पितृभ्यः ' काको ' इति सुपार्श्वः (जिह्ठ भापा नदिवद्धणे) ज्येष्ठो ब्राता नन्दिवर्धनः (भगिणी सुदसणा)
 भगिनी सुदर्शना (भारिया जसोया कोट्टिणायुत्तेणं) भार्या यशोदा, मा कीदृशी ?-कौण्डिन्या गोत्रेणः (सम-
 णस्स भगवओ महावीरस्स) अमणस्य भगवतो महावीरस्य (पूआ कासवगोत्तेणं) पुत्री काश्यपगोत्रेण (तीसे
 दो नामधिज्जा, एवमाहिज्जंति) तस्या द्वे नामधेये, एव आख्यायेते ३ (तंजहा-अमोज्जा इ वा-भित्रवस्सणा इ-अ)

तद्यथा-अणोज्ञा इति वा प्रियदर्शना इति वा (समणस्स भगवओ महावीरस्स) अमणस्य भगवतो महा-
वीरस्य (नत्तुई कासवगुत्तेणं) पुब्बाः पुत्री-दौहित्री काश्यपगोत्रेण (तीसे णं दो नामधिज्जा एवमाहिज्जंति)
तस्याः द्वे नामधेये एवं आख्यायेते (तंजहा-सेसवई वा जसवई वा) तद्यथा-शेषवती इति वा यशस्वती
इति वा ॥ (१०९) ॥

(समणे भगवं महावीरे) अमणो भगवान् महावीरः (दक्खे) दक्षः-सकलकलाकुशलः (दक्खपइन्ने)
दक्षा-निपुणा प्रतिज्ञा यस्य स तथा, समीचीनां एव प्रतिज्ञां करोति तां च सम्यग् निर्वहतीति भावः (पडि-
रूवे) प्रतिरूपः-सुन्दररूपवान् (आलीणे) आलीनः-सर्वगुणैरालिङ्गितः (भइए) भद्रकः-सरलः (विणीए)
विनीतो-विनयवान् (नाए) ज्ञातः-प्रख्यातः (नायपुत्ते) ज्ञातः-सिद्धार्थस्तस्य पुत्रः, न केवलं पुत्रमात्रः,
किन्तु (नायकुलचंदे) ज्ञातकुले चन्द्र इव (विदेहे) वज्रकृपभनाराचसंहननसमचतुरस्रसंस्थानमनोहरत्वात्
विशिष्टो देहो यस्य स विदेहः (विदेहदिन्ने) विदेहदिना-त्रिशला तस्या अपत्यं वैदेहदिन्नः (विदेहज्जे)
विदेहां-त्रिशला तस्यां जाता अर्चा-शरीरं यस्य स तथा (विदेहसुमाले) अतिकठोरत्वात् (तीसं वासाइं विदेहंसि कट्टु) त्रिश-
उच्यते तत्र सुकुमालः, दीक्षायां तु परिपहादिसहने अतिकठोरत्वात् (तीसं वासाइं विदेहंसि कट्टु) त्रिश-
द्वर्षाणि गृहवासे कृत्वा, त्रिशद्वर्षाणि गृहस्थभावे स्थित्वेत्यर्थः (अम्मपिज्जिहं देवत्तगएहिं) मातापित्रो-
र्देवत्वं गतयोः (गुरुमहत्तरएहिं अब्भणुणाए) गुरुमहत्तरैः-नन्दिवर्धनादिभिरभ्यनुज्ञातः (समत्तपइन्ने)

समाप्तप्रतिज्ञश्च, मातापित्रोर्जीवतोः नाहं प्रब्रजिष्यामीति गर्भगृहीताया प्रतिज्ञायाः पूरणात्, स व्यतिकर
स्त्वेव—अष्टाविंशतिवर्षातिक्रमे भगवतो मातापितरौ आवश्यकाभिप्रायेण तुर्यं स्वर्गं आचाराङ्गाभिप्रायेण तु
अनगनेन अच्युतं गतौ, ततो भगवता ज्येष्ठभ्राता पृष्ठः—राजन् ! ममाभिग्रहः सम्पूर्णोऽस्ति ततोऽहं प्रब्रजि-
ष्यामि, ततो नन्दिवर्धनः प्रोवाच—भ्रातः ! मम मातापितृविरहदुःखितस्य अनया धार्तया किं क्षते क्षारं
क्षिपसि ? , ततो भगवता प्रोक्त—^xपिअमाइभाइभइणीभज्जापुत्तत्तणेण सन्वेऽवि । जीवा जाया बहुसो जीवस्स
उ एगमेगस्स ॥ १ ॥ ततः कुत्र कुत्र प्रतिपन्धः क्रियते ? इति निशम्य नन्दिवर्धनोऽवोचत्—भ्रातरहं अपि इदं
जानामि, किंतु प्राणतोऽपि प्रियस्य तव विरहो मा अतितमां पीडयति, ततो मधुपरोधाद्वर्षद्वयं गृहे तिष्ठ,
भगवानपि एव भवतु, किंतु राजन् ! मर्दयं न कोऽपि आरम्भः कार्यः, प्रासुकाशनपानेनाह स्यास्यामि इत्य-
वोचत्, राज्ञापि तथा प्रतिपन्ने समधिकं वर्षद्वयं चखालङ्कारिभूयितोऽपि प्रासुकैपणीयाहारः सचितं जलं
अपिबन् भगवान् गृहे स्थितः, ततः प्रभृति भगवता अचित्तजलेनापि सर्वस्नानं न कृत ब्रह्मचर्यं च यावज्जीव
पालितं, वीक्षोत्सवे तु सच्चित्तोदकेनापि स्नानं कृत, तथाकल्पत्थात्, एव भगवन्तं चैरिन्द्रिकं विलोक्य चतुर्ह-
शस्यप्रसूचितत्वाचक्रवर्त्तिधिया सेवमानाः श्रेणिकचण्डप्रयोतावयो राजकुमाराः स्व स्वं स्थान जग्मुः ॥
(पुनरपि लोअतिपहिं) पुनरपि इति विशेष्योतने, एक तावत् समाप्तप्रतिज्ञः स्वयमेव भगवान् वर्त्तते,

^x * सिगुमापुत्रावुभगिनीभार्यापुत्रावेन सर्वेऽपि । जीवा जाला बहुतः जीवस्य एकेकस्य य १ ॥

पुनरपि लोकान्तिकैर्देवैर्बोधित इति विशेषो द्योत्यते, लोकान्त-संसारान्ते भवाः लोकान्तिका, एकावतार-
त्वात्, अन्यथा ब्रह्मलोकवासिनां तेषां लोकान्तभवत्वं विरुद्धयते, ते च नवविधाः, यदुक्तं-सारस्सय १-
माइच्चा २ वण्ही ३ वरुणा य ४ गद्धतोया य ५ । तुडिआ ६ अन्वाबाहा ७ अण्णिच्चा ८ चेव रिद्धा य ९ ॥ १ ॥
एए देवनिकाया भयवं बोहिनित्ति जिणवरिदं तु । सन्वजगज्जीवहिंयं भयवं ! तित्थं पवत्तेहि ॥ २ ॥ यद्यपि
स्वयम्बुद्धो भगवांस्तदुपदेशं नापेक्षते तथापि तेषां अयं आचारो वर्त्तते, तदेवाह-(जीयकल्पिण्हिं देवेहिं)
जीतेन-अवश्यंभावेन कल्पः-आचारो जीतकल्पः सोऽस्ति येषां ते जीतकल्पिकाः एवंविधा ते देवाः, विभ-
क्तिपरावर्त्तनात् (ताहिं इद्धाहिं) ताभिः इष्टाभिः (जाव चग्गूहिं) यावत्शब्दात् ' कंताहिं मणुत्ताहिं '
इत्यादिः पूर्वोक्तः पाठो वाच्यः, एवंविधाभिर्वाग्भिः (अणवरयं) निरन्तरं भगवन्तं (अभिनंदमाणा य)
अभिनन्दयन्तः-समृद्धिमन्तं आचक्षाणाः (अभिथुन्वमाणा य) अभिष्टुवन्तः-स्तुतिं कुर्वन्तः सन्तः (एवं
वयासी) एवं अवादिपुः ॥ (११०) ॥

१ सप्तम्यभवा इति प्रवचनसरोद्वारे, लोकस्य-यश्लोकस्य अन्ते-समीपे भवा लोकान्तिका इतिथुत्पत्तोरुपपत्तिमादे
मैकान्तः, लोकप्रकाशे स्वयमपि तयोक्तं २ सारस्वता आदित्या यक्षयो वरुणाश्च गर्दतोयाश्च । मुदित्ता अन्यथाधा भासेयाश्चैव दर्शनाय नाप-
पुते देवनिकाया भगवन्तं बोधयन्ति जिनवरैर्द्वं तु । सर्वे जगज्जीवदिते भगवन् ! तीर्थं प्रवर्तय ॥ २ ॥

वर्षद्वयाव-
स्थानं लो-
कान्तिका-
गमश्च स-
११०
॥ ९० ॥

(जय जय नंदा!) जयं लभस्व २, सम्भ्रमे द्विर्वचनं, नन्दति-समृद्धो भवतीति नन्दस्तस्य सम्बोधनं हे नन्द!, दीर्घत्व प्राकृतत्वात्, एवं (जय जय भद्र!) जय जय भद्र!-कल्याणघनं! (भद्र ते) ते-तव भद्रं भवतु (जय जय स्वस्तियवरवसहा!) जय जय क्षत्रियपरदृपभ! (बुद्धज्ञाहि भगवं लोगनाहा!) बुद्धयस्व भगवान्! लोकनाथ! (सयलजगज्जीवहिवं) सकलजगज्जीवहितं (पवत्सेहि धम्मतित्थ) भवतय धर्मतीर्थं, यत इदं (हियसुद्धनिस्से-यसकर) हितं-हितकारकं सुखं-शर्म निःश्रेयस-मोक्षस्तत्कर (सव्वलोए सव्वजीवाणं) सर्वलोके सर्वजीवानां (भविस्सश्चित्किट्टु जयजयसदं पउजंति) भविष्यतीतिकृत्वा-इत्युदंत्वा जयजयशब्दं प्रयुज्जन्ति ॥ (१११) ॥

(पुब्बिंपि णं) इदं पद 'गिहत्थघम्माओ' इत्यस्मादत्रे योज्यं, (समणस्स भगवओ महावीरस्स) अमणस्य भगवतो महावीरस्य (माणुस्सगाओ गिहत्थघम्माओ) मनुष्ययोग्यात् एवंविधात् गृहस्थधर्मात्-गृहव्यवहारात् विवाहादेः पूर्वमपि (अणुत्तरे आमोइए) अणुपम आभोगः प्रयोजनं यस्य तत् आमोगिकं (अप्यद्धिवाइं नाण-दंसणे हुत्था) अप्रतिपाति-आकेवलोत्पत्तेः स्थिर एवंविध ज्ञानदर्शन-अवधिज्ञानं अवधिदर्शनं च अमूत् (तए ण समणे भगव महावीरे) ततः अमणो भगवान् महावीरः (तेणं अणुत्तरेण आमोइएणं) तेन अनुत्तरेण आभो गिकेन (नाणदसणेण) ज्ञानदर्शनेन (अप्पणो निक्खमणकालं) आत्मनो दीक्षाकालं (आमोइए.) आमो- गयति-धिलोकयति (आमोइत्ता) आमोग्य च (चिधा हिरणं) त्यक्त्वा हिरण्य-रूप्यं (चिधा सुचणं) त्यक्त्वा सुवर्णं (चिधा घणं) त्यक्त्वा घनं (चिधा रत्नं) त्यक्त्वा राज्य (चिधा रट्ट) त्यक्त्वा राष्ट्र-देशं (एवं

बलं बाहणं कोसं कोट्टागारं) एवं सैन्यं वाहनं कोशं कोष्ठागारं (चिच्चा पुरं) ल्यक्त्वा नगरं (चिच्चा अंतेउरं) ल्यक्त्वा अन्तःपुरं (चिच्चा जणवयं) ल्यक्त्वा ज्ञानपदं-देशवासिलोकं (चिच्चा विपुलधनकणकरत्नमणिमोत्ति-सारंसावंइज्जं) सत् सारस्वापतेयं, एतत् सर्वं ल्यक्त्वा, पुनः किं कृत्वा? (विच्छुइच्चा) विच्छर्द्य-विशेषेण ल्यक्त्वा, पुनः किं कृत्वा? (विगोवहत्तो) विगोप्य-तदेव गुप्तं सद्धानातिशयात् प्रकटीकृत्येति भावः, अथवा विगोप्य-कुत्सनीयमेतदस्थित्वादियुक्त्वा, पुनः किं कृत्वा? (दाणं दायारेहिं परिभाइत्ता) दीयते इति दानं-धानं तत् दायाय-दानार्थं आच्छन्ति-आगच्छन्तीति दायारा-याचकास्तेभ्यः परिभाज्य-विभागैर्दत्त्वा, यद्वा परिभाज्य-आलोच्य, इदं असुकस्य देयं इदं असुकस्यैव विचार्यैत्यर्थः, पुनः किं कृत्वा? (दाणं दाइयाणं परिभा-इत्ता) दानं-धनं दायिका-गोत्रिकास्तेभ्यः परिभाज्य-विभागशो दत्त्वेत्यर्थः ॥ (११२) अनेन सूत्रेण च वार्षिकदानं सूचितं, तत्रैवं-भगवान् दीक्षादिवसात् प्राग्वर्षेऽवशिष्यमाणे प्रातःकाले वार्षिकं दानं दातुं प्रवृत्तते, सूयौदयादारभ्य कल्पवर्त्तविलापर्यन्तं अष्टलक्षाधिकां एकां कोटिं सौवर्णिकानां प्रतिदिनं ददाति, वृणुत वरं वृणुत वरं इत्युद्घोषणापूर्वकं यो यन्मार्गयति तस्मै तदीयते, तत्र सर्वं देवाः शंक्रादेशेन पूरयन्ति, एवं च वर्षेण यद्धनं दत्तं तदुच्यते-*

* श्रोण्येव च कोटिशवानि अष्टाशीतिश्च भवन्ति कोटयः । अशीतिश्च शतसहस्राणि एतत् संवत्सरे दत्त ॥ ३ ॥

एयं संबच्छरे विद्वं ॥ १ ॥ तथा च कवयः-तत्तद्द्वार्षिकदानवर्षविरमहारिशदावानलाः, सद्यः सञ्चितवाजिरा-
 जिवसनालङ्कारदुर्लक्ष्यभाः । सम्प्राप्ताः स्वयुद्देशिनिः सशपथ प्रत्याययन्तोऽद्भ्यन्ताः, स्वामिन् । पिङ्गजनेनिरुद्धह-
 सितैः के यूयमित्यूचिरे ॥ १ ॥ एवं च दान वस्त्रा पुनर्मगवता नन्दिवर्धनः पृष्टः-राजंस्तव सत्कोऽपि अवधिः
 पूर्णस्वहृदं वीक्षां गृह्णामि, ततो नन्दिनाऽपि ध्वजहृदालङ्कारतोरणादिभिः कुण्डपुर सुरलोकसमं कृत, ततो
 नन्दिराजः, शक्रादयश्च कनकमयान् १ रूप्यमयान् २ मणिमयान् ३ कनकरूप्यमयान् ४ कनकमणिमयान्
 ५ रूप्यमणिमयान् ६ कनकरूप्यमणिमयान् ७ मृन्मयाश्च ८ प्रत्येक अष्टोत्तरसहस्र कलशान् यावत् अन्यामपि
 च सकलां सामग्रीं कारयन्ति, ततोऽच्युतेन्द्रायैश्चतुःपृष्टया सुरेन्द्रैरभियेके कृते सुरकृताः कलशा दिव्यानुमा-
 वेन नृपकारितकलशेषु प्रविष्टास्ततस्तेऽत्यन्तं शोभितवन्तः, ततः श्रीनन्दिराजः स्वामिनें पूर्वाभिमुख निवेश्य
 सुरानीतक्षीरोदनीरैः सर्वनीर्यमृत्तिकादिभिः सर्वकपायैश्चाभियेक करोति, इन्द्राश्च सर्वेऽपि शृङ्गारादर्शादिहस्ता
 जयजयशब्दं प्रयुज्जानाः पुरतस्त्रिभ्रान्ति, ततश्च भगवान् स्नातो गन्धकायाद्याः सुकृताङ्गः सुरचन्दनानुलिप्तगात्रः
 कल्पतरुपुष्पमालामनोहरकण्ठीषुः क्रनकल्लचित्ताञ्जलस्वच्छोऽम्बुलक्ष्मूल्यमदशम्भेतवस्त्रावृतशरीरो हारविरा
 जवक्षःस्थलः केयूरकटकमण्डितभुजः कुण्डलललितगल्लतलः श्रीनन्दिराजकारितां पद्माशङ्कनुरायतां पृश्चविंश
 तिप्रभुर्वस्तीर्णां पद्मिनिशङ्कनुरुषां बहुस्तम्भशतसुनिधिषां मणिकनकविचित्रां दिव्यानुभावतः सुरकृतताड्य-
 शिषिकामनुप्रविष्टां चन्द्रप्रभाभिधा शिषिकां आरुढो वीक्षाग्रहणार्थं प्रतस्थे, शेषं सूत्रकृतस्यं वक्ष्यति ।

(तेषां कालेणं) तस्मिन् काले (तेषां समएणं) तस्मिन् समये (समणे भगवं महावीरे) श्रमणो भगवान् महावीरः (जे से हेमंताणं) योऽसौ शीतकालस्य (पढमे मासे पढमे पक्खे) प्रथमो मासः प्रथमः पक्षः (मग्गसिरवहूले) मार्गशीर्षमासस्य कृष्णपक्षः (तस्स णं मग्गसिरवहूलस्स) तस्य मार्गशीर्षवहूलस्य (दस- मीपक्खेणं) दशमीदिवसे (पार्हणगामिणीए छायाए) पूर्वदिग्गामिन्यां छायायां (पोरिसीए अभिनिवट्टाए) पौरु- ष्यां-पाश्चात्यपौरुष्यां अभिनिवृत्तायां-जातायां, कथम्भूतायां?-(पमाणपत्ताए) प्रमाणप्राप्तयां, नतु न्यूनाधिकायां (सुव्वएणं दिवसेणं) सुव्रताख्ये दिवसे (विजएणं सुहुत्तेणं) विजयाख्ये सुहृत्ते (चंदप्पभाए सिविआए) चन्द्रम- भायां पूर्वोक्तायां शिविकायां कृतपष्ठतपाः विशुद्धयमानलेश्याकः पूर्वाभिमुखः सिंहासने निपीदति, शिवि- कारूढस्य च प्रभोर्दक्षिणतः कुलमहत्तरिका हंसलक्षणं पदशाटकमादाय वामपार्श्वे च प्रभोरम्बधात्री दीक्षोप- कैका मणिमयतालवृन्तहस्ता भद्रासने निपीदति, ततः श्रीनन्दितृपादिष्टाः पुरुषाः यावत् शिविकासुत्पादयन्ति तावत् शक्रो दाक्षिणात्यां उपरितनीं बाहां ईशानेन्द्र औत्तराहां उपरितनीं बाहां चमरेन्द्रो दाक्षिणात्यां अध- स्तनीं बाहां बलीन्द्र औत्तराहां अधस्तनीं बाहां शेषाश्च भवनपतिव्यन्तरज्योतिष्कवैमानिकेन्द्राश्च कुण्डला- द्याभरणकिरणरमणीयाः पञ्चवर्णपुष्पवृष्टिं कुर्वन्तो हुन्दुभीस्ताडयन्तो यथाऽहं शिविकां उत्पादयन्ति, ततः शक्रेणानौ तां बाहां त्यक्त्वा भगवतश्चामराणि वीजयतः, तदा च भगवति शिविकारूढे प्रस्थिते सति शरदि-

पद्मपर इव पुष्टितं अगमीयनमिष कणिकारयनमिष पद्मकारयनमिष तिस्रकानमिष रमणीयं गगनतन्त्रं गुरुररे-
 रधत्, तिष्ठ-निरन्तरं वाचयमानमम्माभेरीगृहदुन्दुभिःशुभ्रानेकयायप्यनिर्गमनत्वे मूयत्ते च प्रगसार, तत्ता-
 देन च नगरयासिन्धुस्यप्रकाराणां नापं. समागच्छन्त्यो यिकिण्येष्टाभिर्जानान् तिस्रमाययन्ति स्म, यगः—
 निसित्तिपि धीश्रं वाद्वहं, कलि कप्तत्र मिरूर । ७ पुण्य अभीष्टि यद्वहं, दृष जमाइ तूर ॥ १ ॥ येष्टाभेष्टाः—एग-
 द्विगोः कापन एत्प्रगच्छं, कन्धुरिकाभिन्नगनाञ्जनं च । गच्छे चलन्नुदरमक्षिणीडे, प्रेयेगकं वाकं चकार यान्ता ॥१॥
 कडीगटे रापि तपन्व हारं, कापिन् कणरिकद्विणितां च कण्ठे । गोशीर्षपट्टेन रेरजा पादागलकपादुन ययुलि-
 षंय ॥ २ ॥ अर्पयनाया वाचन यान्ता, पिगल्लसुसदित्तत्र विक्कययाला । तत्र प्रथमगुण्या व्रासे, व्यथित न कैरां
 ज्ञाना दामम् ? ॥ ३ ॥ कापि परिच्युतविश्रयसना, मूडा करपुतकेरलरमना । पित्र तत्र गता न लल्लप्ते,
 सर्वाने निनपीडणगच्छं ॥ ४ ॥ सारग्य काचित्तकणी रुदन्वा, स्थणोगमोतु च करे विपुल्यं । निरेदण कत्तां
 स्वरगा धजन्ती, त्रामायतादा न चकार केराम् ? ॥५॥ अहो माने रूपमहो महीजाः, मौंभागमेनात् कट्टे जरीरे ? ।
 यद्दामि दुग्णानि करण्य धातुयंच्छिरगमीरुयु यदति स्म कापिन् ॥ ६ ॥ कापिन्मोक्षां यिकमेतच्छयोत्ता, श्रीणीए
 यंरसणगाद्युत्तोत्ता । निर्यन्त दूर भतितानि तानि, नाज्ञामिषुः काधनगुणयानि ॥७॥ इत्साग्जुंङ्गां गुणियोक्ति-
 कोथेरगारिन् काभन चमल्लाशयः । काधिन्यगुंमंजुल्लमन्त्रानि, प्रमोदयूयां नरदुग् क्काभिन् ॥ ८ ॥ इत्थं नाग-

१ दीपिका धीना वाग्धादि इति च अर्थं विदुः । यामि दुग् यदीरे वाग्धादि दुग् नामाना एतत् ॥ १ ॥

रनागरीनिरीक्ष्यमाणविभवप्रकर्षस्य भगवतः पुरतः प्रथमतो रत्नमयान्यष्टौ मङ्गलानि क्रमेण प्रस्थितानि,
 तद्यथा-स्वस्तिकः १ श्रीवत्सो २ नन्द्यावर्तो ३ वर्द्धमानकं ४ भद्रासनं ५ कलशो ६ मत्स्ययुग्मं ७ दर्पणञ्च ८,
 ततः क्रमेण पूर्णकलशशृङ्गारचामराणि ततो महती वैजयन्ती ततश्छत्रं ततो मणिस्वर्णमयं सपादपीठं
 ततस्तावन्तो वरपुरुषाः, ततः क्रमेण ह्य १ गज २ रथ ३ पदायनीकानि ४, ततो लघुपताकासहस्रपरिमण्डितः
 सहस्रयोजनोचो महेन्द्रध्वजः, ततः खड्गग्राहाः कुन्तग्राहाः पीठफलकग्राहाः, ततो हासकारकाः नर्तनकारकाः
 कान्दर्पिका जयजयशब्दं प्रयुञ्जानाः, तदनन्तरं बहव उत्रा भोगा राजन्याः क्षत्रियास्तलवरा माडम्बिकाः
 कौटुम्बिकाः श्रेष्ठिनः सार्धवाहाः देवा देव्यश्च स्वामिनः पुरतः प्रस्थिताः, तदनन्तरं (सवेयमणुआसुराः)
 देवमनुजासुरसहितया स्वर्गमर्त्यपातालवासिन्या (परिसाए) पर्यवा (समणुगग्ममंणत्ति) सम्पयग् अजुगम्यमानः
 (मग्गे) मार्गोयस्य (संखियत्ति) शक्किाः-शशुवावकाः (चक्षियत्ति) चाक्किाः-चक्रप्रहरणधारिणः (लंगलियत्ति)
 लाङ्गलिका-गलावलम्बितसुवर्णादिमयलाङ्गलाकारधारिणो भद्रविशेषाः (सुहंमंगलियत्ति) सुखे प्रियवत्तारः चाडु-
 कारिण इत्यर्थः (वद्धमाणत्ति) वर्द्धमानाः-स्कन्धरोपितपुरुषाः पुरुषाः (एूसमाणत्ति) पुष्यमाणवा-मागधाः
 (घंटियगणे) घण्टया चरन्तीति घण्टिका 'राउलिआ' इति लोके प्रसिद्धाः एतेषां गणैः परिवृतं च भगवन्तं
 प्रक्रमत् कुलमहत्तरादयः स्वजनाः (ताहिं इटाहिं जाव वग्गहिं) ताभिरिष्टादिविशेषणविशिष्टाभिर्वाग्भिः

(अभिनन्दमाणा य अभिभुञ्ज्यमाणा य) अभिनन्दन्तः अभिभुञ्जन्तश्च (एवं वयासी) एव अवादिपुः ॥ (११३) ॥
 (जय जयनंवा) जय-जयवान् भव हे समृद्धिमन् ! (जय जय भवा ! भव ते) जय-जयवान् भव हे
 मया !-भद्रकारक ! ते-तुभ्य भद्र अस्तु, किञ्च-(अभगोहि नाणदसणचरित्तेहिं) अभग्नैः-निरतिचारैर्ज्ञान-
 दर्शनचारिभैः (अजियाइ जिणाहि इदियाइ) अजितानि इन्द्रियाणि जय-वशीकुरु (जियं च पाछेहि सम्पण-
 घम्मं) जित च-स्ववशीकृत पालय अमणधम्मं (जियविग्घोसवि अ वसाहि तं देव ! सिद्धिमज्जे) जितविग्घोसपि
 च हे देव ! प्रभो !-त्वं वस, कुत्र ?-सिद्धिमध्ये, भद्र सिद्धिशब्देन अमणधर्मस्य वशीकारस्तस्य मध्यं-लक्षणया
 प्रकर्षस्तत्र त्वं निरन्तराय तिष्ठेत्यर्थः (निहणाहि रागदोसमल्ले) रागद्वेषमहौ निजहि-निगृहाण, तयोनिग्रह
 कुरु इत्यर्थः, केन ?-(तवेणं) तपसा यास्याभ्यन्तरेण, तथा (चिइघणिययद्धकच्छे) घृतौ-संतोये धैर्यं वा
 अत्यन्त पद्धकक्षः सन् (महाहि अट्कम्मसत्तू) अष्टकर्मशशून् मर्षय, परं केनेत्याह-(क्षाणेण उच्चमेणं सुक्केण)
 ध्यानेन उत्तमेन शुक्लेनेत्यर्थः, तथा (अप्पमत्तो हराहि आराहणपढाणं च वीर ! तेल्लुकरंगमज्जे) हे वीर !
 अग्रमत्तः सन् त्रैलोक्यं एव यो रत्नो-मल्लयुद्धमण्डपस्तस्य मध्ये आराधनपताकां आहर-गृहाण, यथा कश्चि-
 न्मल्लः प्रतिमल्लं विजित्य जयपताकां गृह्णाति तथा स्व कर्मशत्रून् विजित्य आराधनपताकां गृहाण इति भावः
 (पावप वितिमिरमणुत्तर केवलवरणाणं) प्राप्नुहि च वितिमिरं-तिमिररहित अनुत्तरं-अनुपमं केवलवरज्ञानं
 (गच्छय शुक्ल परं पर्यं) गच्छ च मोक्षं परमं पद, केन ? (जिणवरोवइहेण मग्गेण अक्कुडिलेग) जिनचरो-

पदिष्टेम अंकुटिलेन मांगेण, अथ किं कृत्वेत्याह— (हंता परीसहचसुं) हत्वा, कां ?-परीपहसेनां (जय जय
 खतियवरचसहा) जय जय क्षत्रियवरदृपभ ! (बहूँ दिवसाईं) बहूँ दिवसान् (बहूँ पक्खाईं) बहूँ पक्षान्
 (बहूँ मांसाईं) बहूँ मासान् (बहूँ उज्जईं) बहूँ कतून्-मामद्वयप्रमितान् हेमन्तादीन् (बहूँ अयणाईं)
 (अभीष्टे परीसहोवसगांणं) दक्षिणोत्तरायणलक्षणानि (बहूँ संवच्छराईं) बहूँ संवत्सरान् यावत्
 तिसहादिकानां क्षान्त्या क्षमो, न त्वसामर्थ्यादीना, एवंविधः सन् त्वं जय, अपरं च-(धम्मे ते अविग्घं भवउ-
 त्तिकट्टु) ते-तव धर्मे अविग्नं-विघ्नाभावोऽस्तु इतिकृत्वा-इत्युक्त्वा (जयजयसहं पञ्जंति) जयजयशब्दं
 प्रयुञ्जन्ति ॥ (११४) ॥

(तए णं समणे भगवं महावीरे) ततः श्रमणो भगवान् महावीरः क्षत्रियकुण्डग्रामनगरमध्येन भूत्वा यत्र
 ज्ञातखण्डवनं यत्राशोकपादपस्तत्र उपागच्छतीति योजना, अथ किंविशिष्टः सन् ?-(नयणमालासहस्सेहिं)
 नयनमालासहस्रैः (पिच्छिज्जमाणे २) प्रेक्ष्यमाणः २-पुनः पुनः विलोक्यमानसौन्दर्यः, पुनः किंवि० ?-(वयण-
 मालासहस्सेहिं) वदनमालासहस्रैः-श्रेणिस्थितलोकानां सुखपङ्क्तिः सहस्रैः (अभियुञ्चमाणे अभियुञ्चमाणे)
 पुनः पुनः अभिन्द्यमानः, पुनः किंवि० ?-(हिअयमालासहस्सेहिं) हृदयमालासहस्रैः (उच्चंदिज्जमाणे उच्चंदि-
 ज्जमाणे) उच्चन्यमानो-जयतु जीवतु इत्यादिध्यानेन समृद्धिं प्राप्यमाणः. एतः किंवि० ? (मणोरहमालास-

हस्तेहिं) मनोरथमालासहस्रैः (विच्छिप्पमाणे विक्षेपेण स्पृश्यमानः-व्यय एतस्य सेवका अपि भवामस्तवाऽपि वर इति चिन्त्यमानः, पुनः किंचि० ? (कतिरूच्यगुणेहिं) कान्तिरूपगुणैः (पत्थिज्जमाणे पत्थिज्जमाणे) प्रार्थ्यमानः-स्वामित्वेन भर्तृत्वेन वाच्यमान इत्यर्थः, पुनः किंचि० ? (अंगुलिमालासहस्रेहिं) अंगुलिमालासहस्रैः (दाइज्जमाणे २) दृश्यमानः २, पुनः किंचि०-(दाहिणहत्थेण ग्रहण नरनारीसहस्साण) दक्षिणहस्तेन ग्रहणं नरनारीसहस्साणा (अजलिमालासहस्साइ) अञ्जलिमालासहस्साणि-नमस्कारान् (पडिच्छमाणे पडिच्छमाणे) प्रतीच्छन् प्रतीच्छन्-गृह्णन् २, पुनः किंचि० ? (भवणपतिसहस्साइ) भवनपरिक्रमसहस्साणि (समइक्कमाणे समइक्कमाणे) समतिक्रामन् २, पुनः किंचि० ? (तंतीतलतालतुडियगीयवाइयरेवे ") तन्त्री-वीणा तलतालाः-हस्ततालाः द्रुटितानि-वादित्राणि गीत-गान वादित-घादन तेपा रथेण-शब्देन, पुनः कीदृशेन ? (महुरेण य सणहरेण) मधुरेण च मनोहरेण, पुनः कीदृशेन ? (जयजयमदघोसमीसिगण) जयजयशब्दस्य यो घोष-उद्घोषेण तेन मिश्रितेन, पुनः कीदृशेन ? (मंजुमञ्जुना घोषेण) मंजुमञ्जुना घोषेण च-अतिकोमलेन जनस्वरेण (पडिबुज्जमाणे पडिबुज्जमाणे) सावधानीभवन्(सन्विद्धीग) सर्वद्वर्था-समस्तच्छत्रादिराजचिह्नरूपया (सन्वजुईप) सर्वद्वृत्या-आभरणादिसम्बन्धिन्या कान्त्या (सन्वयलेण)सर्वयलेन-हस्तिपुरगादिरूपकटकेन (सन्ववाहणेण)सर्ववाहनेन-करभवेसरशियादिरूपेण(सन्वसमुदगणं)सर्वसमुदयेन-महाजनमेलापकेन(सन्वयायरेण) सर्वायरेण-सर्वोचित्यकरणेन (सन्वविभूर्ईप) सर्वविभूर्ईप (सन्वविभूर्माग) सर्वविभूर्माग

ममस्तशोभया (सर्वसंभवेण) सर्व संभ्रमेण-प्रमोदजनितौत्सुक्येन (सर्वसंगमेण) सर्वसंभ्रमेण-सर्वस्वजनमैलाप-
केन (सर्वपगगृहिं) सर्वमकृतिभिः-अष्टादशभिर्नैगमादिभिः नगरवास्ताव्यप्रजाभिः (सर्वनाडगृहिं) सर्वनाटकैः
(सर्वतालापरैः) सर्वतालाचरैः (सर्वावरोहेण) सर्वविरोधेन-सर्वान्तिपुरेण (सर्वपुष्पगंधमल्लालंकारविभू-
सेनिनादश्च-प्रतिरचस्तेन, सर्वत्वं च स्तोकानां समुदाये स्तोकैरपि स्यात्त आह- (महया इड्डीए) महत्या
शब्दया (महया जुड्डीए) महत्या युत्या (महया चलेण) महता चलेन (महया समुदायेण) महता समुदायेन (महत्या
वरतुडियजामगसमगप्याइएणं) महता-उचैस्त्रेण वरत्रुडितानि-प्रधाननादित्राणि तेषां जमगसमगं-समकालं
प्रवादं यत्र एवंविधेन (संगपणवपडहभेरीशहरीगरमुहिदुडकडुडुहिनिगचीमनाइयरवेण) शगः प्रतीतः पण-
वः-मृत्पटहः पटहः-काष्ठपटहः भेरी-डका शहरी-प्रतीता नरमुष्णी-काहला हुडकः-त्रिवलितुल्यवाद्यविशेषः
जजन्तं भगवन्तं युष्टतश्चतुरासैन्यपरिकलितो ललितच्छत्रायामरविराजितो नन्दिवर्धनचतुष्टुगच्छति । पूर्वोक्ता-
उम्बरेण युक्तो भगवान् (कुडपुरं नगरं मज्जमज्जेणं) क्षत्रियकुण्डनगरस्य मध्यभागेन (निगच्छति) निर्गच्छति
(निगच्छिता) निर्गल्य (जेणेव नायसंउरणे उज्जाणे) यत्रैव शातनण्डवनं इति नामकं उद्यानं अस्ति (जेणेव
असोगवरपायवे) यत्र अशोकनामा वरपादपः-श्रेष्ठवृक्षः (तेणेव उवागच्छति) तत्रैव उपागच्छति ॥ (११५) ॥

(उवागच्छिता) उपागल्पा (असोगवरपायवस्स) अशोकवरपादपस्य (अहे सीयं ठावेह) अघस्तात् शिपिकां
 स्थापयति (टावित्ता) स्थापयित्वा च (सीयाओ पचोरुहइ) शिपिकातः प्रत्यवतरति (पचोरुहत्ता)
 प्रत्यवतीर्य (सयमेव आभरणमल्लालङ्कार ओमुयइ) स्वयमेव आभरणमाल्यालङ्कारान् उत्तारयति (ओमु-
 इत्ता) उत्तार्य, तथैव-अगुलीभ्यश्च मुद्रावलिं पाणिगो वीरवल्लय मुजाभ्यां झटिल्लइदे। हारमथ कण्ठतः
 कर्णतः कुण्डले मस्तकान्मुकुटमुञ्चति श्रीजिनः ॥ १ ॥ तानि चाभरणानि कुलमहत्तरिका हसलक्षणपट्टजा-
 टकेन गृह्णाति, गृहीन्वा च भगवन्त एवं अवादीत्-‘इक्वागकुलसमुपभेडसि ण तुम जाया !, कासवगुत्तंसि-
 ण तुम जाया !, उदितोदितनायकुलनहयलमिअङ्क ! सिद्धत्थजचव्वतिअसुएसि ण तुम जाया !, जचव्वत्तिआ-
 णीए तिसलाए सुएडसि ण तुम जाया !, देविन्दनरिन्दपहिअकित्तीडसि ण तुम जाया ! गत्थ सिग्घ चंक्रमिअब्बं
 गरुअ आलम्बेअब्ब असिधारामहन्वय चरिअब्ब जाया ! परिक्किम्ब्व जाया !, अस्सि च ण अट्टे नो पमाइअब्ब
 इत्थादि उधत्त्वा वन्दित्वा नमस्कृत्य एकतोऽपक्रामति । ततश्च भगवान् एकया मुट्ठया कुच्चं चतसृमिच्च ताभिः
 शिरोजान्, एव (मयमेव पंचमुट्ठिय लोयं करेइ) स्वयमेव पञ्चमौष्टिक लोच करोति (करित्ता) तथा कृत्वा
 च (छेट्ठेण भत्तेण अपाणएण) पष्ठेन भक्तेन अपानकेन (हत्थुत्तराहिं नक्वत्तेण चवेणं जोगमुगगणण)
 उत्तराफाल्गुन्यां चन्द्रयोगे सति (एग देवदृसमावाय) शक्रेण वामस्कन्धे स्थापित एक देवदूज्य आदाय
 (एगे) एको रागद्वेषसहायविरहात् (अधीए) अद्वितीयः, यथा हि क्रपमच्चतुःसहस्र्या राज्ञा मह्यिपाश्वा

त्रिभिस्त्रिभिः शतैर्वास्तुपूज्यः पद्मशतया शोपाश्च सहस्रेण सह प्रव्रजितास्तथा भगवान् न केनापि सहेत्यतोऽद्वितीयः
(सुडे भवित्ता) द्रव्यतः शिरःसूर्चलोचनेन भावतः क्रोधाद्यपनयनेन सुण्डो भूत्वा (अगाराओ अणगारियं
पूर्वोक्तप्रकारेण कृतपञ्चमौष्टिकलोचो भगवान् यदा सामाधिकं उचरितुं वाञ्छति तदा शक्रः सकलमपि वादि-
त्रादिकोलाहलं निवारयति, ततः प्रभुः 'णमो सिद्धाणं' इति कथनपूर्वकं 'करेभि सामाहं सत्त्वं सावजं जोगं
पञ्चकवामी' त्यादि उचरति, न तु 'भंते' चि भणति, तथाकल्पत्यात्, एवं च चारित्रग्रहणानन्तरमेव भगवत्-
श्चतुर्थं ज्ञानं उत्पद्यते, ततः शक्रादयो देवा भगवन्तं वन्दित्वा नन्दीश्वरयात्रां कृत्वा स्वं स्वं स्थानं जग्मुः ॥

इति महोपाध्यायश्रीकीर्तिविजयगणेशिष्योपाध्यायश्रीविनयविजयगणेशिचितायां
ग्रन्थाग्रम् ६५० । पञ्चानामपि व्याख्यानानां ग्रन्थार्थम् ॥ ३२२५ ॥ श्रीस्तु

॥ अथ षष्ठं व्याख्यानं प्रारभ्यते ॥

ततश्चतुर्दशनि भगवान् पन्थुयर्गं आचून्वय विहारार्थं प्रस्थितो, पन्थुवर्गोऽपि दृष्टिबिषयं गायत् तत्र स्थित्वा—'स्पृषी विना धीर ! कथं व्रजामो, गृहेऽधुना शून्यवनोपमाने ? , गोष्ठीसुखं केन सहापरामो, भोक्ष्यामहे केन सहाप पन्थो ! ॥ १ ॥ सर्वेषु कार्येषु च वीर वीरत्वामन्त्रणादर्शनतस्तथार्य ! । प्रेमप्रकर्षावभ-जाम हर्षं, निराश्रयाथाथ कमाश्रयामः ? ॥ २ ॥ अतिप्रिय पान्थय ! दर्शनं ते, सुधाऽञ्जनं भावि कवाऽस्म-पक्ष्णोः ? । नीरागचित्तोऽपि कवाचिवस्मान्, स्मरित्यसि प्रौढशुणाभिराम ! ॥ ३ ॥' इत्यादि घवन् कष्टेन निर्यु-त्य साश्रुलोचनः सगृह जगाम । किञ्च-प्रसुदोक्षामहोत्मये यदेवैगोशीर्षचन्दनादिना पुष्पैश्च पूजितोऽभूत् साधि-कमासचतुष्कं गायत् तदवस्थेन च तद्गन्धेन आकृष्टा भ्रमरा आगत्य गाढ त्वयं वदन्ति युवानश्च गन्धपुटी यानन्ते, मीनयति च भगवति कष्टास्ते दुष्टान् उपसर्गान् कुर्वन्ति, स्त्रियोऽपि भगवन्तं अदृशुतरूप तथा सुगन्ध शरीर च निरीक्ष्य कामपरवशा अनुकूलान् उपसर्गान् कुर्वन्ति, भगवांस्तु मेरुरिव निप्रक्रम्यः सर्वं सहमानो विहरति । तस्मिन् दिने च सुहृत्तावशोपे कुमारभ्राम प्राप्तस्तत्र रात्रौ कायोत्सर्गेण स्थितः, इतश्च तत्र कश्चिद् गोपः सर्वं विनं हले दृपान् घादयित्वा सन्ध्यायां तान् प्रशुपान्धं सुपत्वा गोवोषाय गृहं गतः, दृपभास्तु वने चरितुं गताः, स चागल्य प्रसुं पृष्टवान्-देवार्य ! क मे दृपाः ? , अजल्पति च प्रभो अय न वेत्तीति वने विलो-

स्वजननिष्ठ-
स्त्रिः गोपो-
पतंगः

किंतु लग्नः, इपास्तु रात्रिशेषे स्वयमेव प्रभुपार्श्व आगताः, गोपोऽपि तत्रागतस्तान् इद्वा अहो ! जानताऽपि
 अनेन समग्रां रात्रिं अहं भ्रामित इति कोपात् सेत्कस्तुत्पाट्य प्रहर्षु धावितः, इतश्च शक्रस्तं वृत्तान्तं अव-
 धिना ज्ञात्वा गोपं शिक्षितवान् । अथ तत्र शक्रः प्रभुं विज्ञपयामास-प्रभो ! तवोपसर्गं भूयांसः सन्ति ततो
 दादशवर्षी यावत् धैर्यादृत्त्यनिमित्तं तवान्तिके तिष्ठामि, ततः प्रभुरवादीदु-देवेन्द्र ! कदाप्येतन्न भूतं न भवति
 न भविष्यति च यत् कस्यचिदेवेन्द्रस्य असुरेन्द्रस्य वा साहाय्येन तीर्थहाराः केवलज्ञानं उत्पादयन्ति, किन्तु
 सपराक्रमेणैव केवलज्ञानं उत्पादयन्ति; ततः शक्रोऽपि मरणान्तोपसर्गवारणाय प्रभोर्मतृष्वस्त्रं व्यन्तरं
 वैयादृत्यकरं स्थापयित्वा त्रिदिवं जग्मिवान् । ततः प्रभुः प्रातः कोल्लोकसन्निवेशे बहुलत्रास्त्रणगृहे मया सपा-
 त्रौ धर्मः प्रज्ञापनीय इति प्रथमपारणां गृहस्थपात्रे परमात्मेन चकार, तदा च चेलोक्षेपः १ गन्धोदकदृष्टिः
 २ दुन्दुभिनादः ३ अहो दानमहो दानमित्युदुद्योपणा ४ वसुधारादृष्टि ५ अति पञ्च दिव्यानि प्रादुर्भूतानि,
 एषु वसुधारास्वरूपं चेदं-“अद्विचरस कोडी जफोसा तत्थ होइ वसुहारा । अद्विचरस लक्ष्वा जहन्निआ होइ
 वसुहारा ॥ १ ॥” ततः प्रभुर्विहरन् मोराकसन्निवेशे दूइजन्ततापसाअमे गतः, तत्र सिद्धार्थभूपमित्रं कुलपतिः
 प्रभुं उपस्थितः, प्रभुणाऽपि पूर्वाभ्यासान्मिलनाय बाहू प्रसारितौ. तस्य प्रार्थनया च एकां रात्रिं तत्र स्थित्वा
 नीरागचित्तोऽपि तस्याग्रहेण तत्र चतुर्मासास्थानं अङ्गीकृत्य अन्यतो विजहार, अष्टौ मासान् विहृत्य पुनर्व-
 १ अर्धयोगेश कौल्य उक्त्यां एव मया जपयित्वा कथा जपयित्वा भयनि गमुथारा ॥

पार्थ मन्नागतः, आगत्य च कुलपतिसमर्पिते तृणकुटीरेके तरथौ, तत्र च बहिस्तृणाप्राप्त्या ह्युधिता गावोऽन्ये-
 स्तापसेः स्वस्थकुटीरकान्धिरारिता. सत्यः प्रभुभूपितं कुटीर निःशङ्क स्वावन्ति, ततः कुटीरस्वामिना कुलपतेः
 पुरतो रायाः कृताः, कुलपतिरप्यागत्य भगवन्त उयाच-हे वर्द्धमान ! पक्षिणोऽपि स्वनीडरक्षणे दक्षा भवन्ति,
 त्वं तापत् राजपुत्रोऽपि स्य आश्रय रक्षितु अशक्तोऽसि?, ततः प्रभुर्मयि सति एषां अप्रीतिरिति विचिन्त्या-
 पादगुरुर्णमाया आरभ्य पक्षे अतिक्रान्ते वर्षाया एव इमान् पञ्च अभिग्रहान् अभिग्रह्य अस्थिकग्रामं प्रति
 प्रस्थितः, अभिग्रहाश्वमे--नाप्रीतिमद्गृहे वासः १, स्थेय प्रतिमया सह २ । न गेहिविनयः कार्यो ३, मौन
 ४ पाणौ न मोजनम् ५ ॥ १ ॥ (समणे भगव महावीरे) श्रमणो भगवान् महावीरः (सवच्छर साहिय
 मास) साधिकमासाधिकसवत्सर यावत् (चीररधारी हुत्था) चीररधारी अमृत् (तेणं पर अचेलए) तेन पर-
 तत ऊर्ष्वं-साधिकमासाधिकवर्षादूर्ष्वं च अचेलकः (पाणिपडिगगहिए) पाणिपतद्ग्रहः-करपात्रश्चामवत् ।
 तत्र अचेलकभवन चैवं-साधिकमासाधिकसवत्सरादूर्ष्वं विहरन् दक्षिणवाचालपुरामन्नसुवर्णवालुकानदी-
 तटे कण्डके विलग्य वैषदृप्याद्धं पतिते सति भगवान् सिहावलोकनेन तद्राक्षीत, ममत्वेनेति केचित् ? स्थण्डि-
 लेऽस्थण्डिले वा पतितमिति विलोकनायेल्यन्ये २ अस्मत्सन्ततेर्वक्रपात्र सुलभ दुर्लभ वा भावीति विलोकनार्थं
 इत्यपरे ३, दृद्धास्तु कण्डके यत्नविलगनात्स्वशासनं कण्टकपट्टल भविष्यतीति ४ विज्ञाय निर्लोभत्वात् तद्ब्रह्माद्धं
 न जन्माहेति, ततः पितुर्भिन्नेन ब्राह्मणेन गृहीतं, अर्द्धं तु तस्यैव पूर्वं प्रभुणा दत्त अभूत्, तर्ध्वं-स हि पूर्वं

दरिद्रो भगवतो वार्षिकदानावसरे परदेशं गतोऽभूत्, तत्रापि निर्भाग्यत्वात् किञ्चिदप्राप्य गृहमागतो भार्यया तार्जितो-रे आभाग्यशेखर ! यदा भगवता श्रीवर्धमानेन सुवर्णमित्रायितं तदा त्वं परदेशे गतः, अधुना पुनर्निर्धनः समागतो, याहि दूरं, सुखं मा दर्शय, अथवा सांप्रतं अपि तमेव जङ्गमं कल्पतरुं यावस्व यथा तव दारिद्र्यं हरति, यतः-यैः प्राग्दत्तानि दानानि, पुनर्दानं हि ते क्षमाः । शुष्कोऽपि हि नदीमार्गः, खन्यते सलिलार्थिभिः ॥ १ ॥ इत्यादिवाक्यैर्भयिप्रेरितो भगवत्पार्श्वमागत्य विज्ञपयामास-प्रभो ! त्वं जगदुपकारी विश्वस्यापि त्वया दारिद्र्यं निर्मूलितं, अहं तु निर्भाग्यस्तस्मिन्नवसरेऽत्र नाभूवं, तत्रापि-किं किं न कर्म? को को न पत्थिओ? क्व क्व न नामिअं सीसं ? । दुःभरउअरस्स कए किं न कर्म न किं कायञ्चं ? ॥ १ ॥ तथापि भ्रमता मया न किञ्चित् प्राप्तं, ततोऽहं निष्पुण्यो निराश्रयो निर्द्धनस्त्वामेव जगद्वाञ्छितदायकं शरणायोपेतोऽस्मि, तव च विश्वदारिद्र्यहरस्य महादिग्रहरणं कियमात्रं?, यतः-संपूरिताशेषमहीतलस्य, पयोधगस्या-दुसुतशक्तिभाजः । किं तुम्यपात्रप्रतिपूरणाय, भवेत् प्रयासस्य कणोऽपि नूनम् ? ॥ १ ॥ एवं च याचमानाय विप्राय करुणापरेण भगवता देवदूग्धयवस्य अर्द्धं दत्तं, इदं च ताहगुदानदायिनो भगवतो निष्प्रयोजन-स्यापि वस्त्रस्य यदर्द्धदानं तत् भगवत्सन्ततैर्वस्त्रपात्रेषु मूर्च्छां सूचयति इति केचित् ? प्रथमं विप्रकुलोत्पन्नत्वं सूचयतीत्यपरे २, ब्राह्मणस्तु तदद्धं गृहीत्वा दशाञ्जलकृते तुन्नवायस्यादर्शयत्, विप्रेण तस्याग्रे सकले व्यतिकरे

१ किं किं न क्व कस्को न प्राथितः क्व क्व न नामितं वीर्यं । दुर्गोदरल ह्यो किं न क्व किं न कर्मण्यम् ॥ १ ॥

निवेदिते सोऽप्युवाच-याहि भो ब्राह्मण ! तमेव प्रभुं अनुगच्छ, स हि निर्ममः करुणात्मभोधिर्द्वितीय अपि अर्द्धं दास्यति, ततस्तद्वर्द्धद्वय अह तथा सयोजयिष्यामि यथा अक्षतस्येव तस्य दीनारलक्षं मूल्य भविष्यति, तेन च अर्धमर्धं विभक्तेन द्वयोरप्यावयोर्दरित्रं यास्यति, इति तत्प्रेरितो विप्रोऽपि पुनः प्रभुपार्श्वभागतो. लज्जया प्रार्थयितु अशक्तो वर्षं यावत् पृष्ठे यन्नाम, ततश्च स्यं पतितं तदर्धं गृहीत्वा जगाम, तदेवं भगवता सचन्द्रमंभ्ररूपणाय साधिकमासाधिक वर्षं यावद्वृत्र स्वीकृतं, सपात्रधर्मस्थापनाय च प्रथमां पारणां पात्रेण कृतवान्, ततः पर तु यावज्जीव अचेलकः पाणिपात्रश्चाभूत् । एव च विहरतो भगवतः कदाचिद् गङ्गातटे सूक्ष्ममृत्तिकाकर्वमप्रतियिम्बितासु पदपत्तिकपु चक्रवजाकुशादीनि लक्षणानि निरीक्ष्य पुष्पनामा सामुद्रिक-ध्विन्तयामास-यदय एकाकी कोऽपि चक्रवर्ती गच्छति तद् गत्वाऽस्य सेवा करोमि यथा मम महानुदयो भवतीति त्वरित पदानुसारेण भगवत्पार्श्वभागतो, भगवन्तं निरीक्ष्य दधौ-अहो मया दृथेव महता कष्टेन सामुद्रिकं अधीत, यदि ईहग्लक्षणलक्षितोऽपि श्रमणो भूत्वा व्रतकष्ट समाचरति तदा सामुद्रिकपुस्तकं जले क्षेप्यमेव, इतश्च दत्तोपयोगः शक्रः शीघ्र तत्रागत्य भगवन्त अभिवन्द्य पुष्पं उवाच-भो भो सामुद्रिक ! मा विपीड, सत्यमेवैतत्तव शास्त्रं, यदय अनेन लक्षणेन जगन्नयस्यापि पूज्यः सुरासुराणामपि स्वामी सर्वोत्तम-सपदाश्रयस्तीर्थेश्वरो भविष्यति, किञ्च-कायः स्वेदमलामयविवर्जितः श्वासवायुरपि सुरभिः । रुधिरामिपमपि

धवलं गोडुग्धसहोदरं नेतुः ॥ १ ॥ इत्यादीन्यपरिमितान्यस्य बाह्याभ्यन्तराणि लक्षणानि केन गणयितुं शक्यानि ? इत्यादि वदन् पुष्पं मणिकनकादिभिः समृद्धिपात्रं विधाय शक्रः स्वस्थानं ययौ, सासुद्रिकोऽपि प्रसुदितः स्वदेशं गतः, प्रसुरप्यन्यत्र विजहार ॥ (११७) ॥

(समणे भगवं महावीरे) श्रमणो भगवान् महावीरः (साहरेगाइं दुवालस वासाइं) सातिरेकाणि द्वादश वर्षाणि यावत् (निचं वोसट्टकाए) नित्यं-दीक्षाग्रहणादनु यावज्जीवं व्युत्सृष्टकायः, परिकर्मणावर्जनात् (चियत्तदेहे) व्यक्तदेहः, परीपहसहनात्, एवंविधः सन् प्रभुः (जे केइ उवसागा उप्पजंति) ये केचित् उपसर्गा उत्पद्यन्ते, (तंजहा) तद्यथा-(दिव्वा वा) दिव्याः-देवकृताः (माणुस्सा वा) मानुष्याः-मनुष्यकृताः (तिरिक्खजोणिआ वा) तैर्यग्योनिकाः-तिर्यक्कृताः (अणुलोमा वा) अनुकूलाः-भोगार्थं प्रार्थनादिकाः (पडिलोमा वा) प्रतिकूलाः प्रतिलोमाः-ताडनादिकाः (ते उप्पन्ने सम्मं सहइ) तान् उत्पन्नान् सम्यक् सहते, भयाभावेन (खमइ) क्षमते, क्रोधाभावेन (तितिवल्लइ) तितिक्षते, दैन्याकरणेन (अहियासेइ) अध्यासयति, निश्चलतया ॥ (११८) ॥ तत्र देवादिकृतोपसर्गसहनं यथा-स्वामी प्रथमचतुर्मासकं मोरःकसन्निवेशादागत्य शूलपाणियक्षचैत्ये स्थितः, स च यक्षः पूर्वभवे धनदेववणिजो वृषभ आसीत्, तस्य च नदीं उत्तरतः शकटपञ्चशती पङ्के निमग्ना, तदा च उल्लसितवीर्येण एकेन वृषभेण वामधुरीणेन भूत्वा यदि ममैव खण्डद्वयं विधायोभयोः पार्श्वयोर्भोजयति तदाऽहं एक एव सर्वाणि उत्तारयामीति चिन्तयता सर्वाणि शकटानि निर्व्यू-

दानि, तथेषां-घबलुः चित्तरट् सामि! अह, गरुआं भर पिपलेवि । हउ कि न जुचो दुहि घुरिहि, लंडय दुहि
 करेवि ॥ १ ॥ स तथाधिधेन पराक्रमेण दंडितमन्धिरयाक्तशरीरो जातः, तवा च त अशक्त निरीक्ष्य घनवेधेन
 धर्ममानग्रामे गत्वा ग्राममुख्यानां तृणजलनिमित्त द्रव्य दत्त्वा स तत्र मुक्तः, ग्राममुख्यैश्च न काचिचिन्ता
 कृता, स च क्षुत्तृहयाधितः शुभाध्ययसायान्मुत्वा व्यन्तरो जात, तेन प्राग्भवत्यतिकरस्मरणाज्जातकोपेन तत्र
 मारीकरणेन अनेके जनामारिताः, कियतां च संस्कारो भवतीति तथैव मुक्तानां अस्थिनिकरे स
 ग्रामः 'अरिथकग्राम' इति प्रसिद्धो यन्मूय, ततश्च अवशिष्टलोकाराधितेन तेन प्रत्यक्षीभूय स्वग्रामावः स्वप्र-
 तिमा च कारिता, तत्र जनाः प्रत्याग पूजा कुर्वन्ति, भगवांस्तु तत्प्रतिषेधनाय तत्र चतुषे समागतः, बुष्टोऽय रात्रौ
 स्वचतुषे स्थितं व्यापावयतीति जनैर्धार्यमाणोऽपि तत्रैव रात्रौ स्थितः, तेन च भगवतः क्षोभाय भूमेर्भेदकरोऽष्ट-
 हासः कृतः, ततो हस्तिरूप, ततः सर्परूप, ततः पिशाचरूपं च विदुत्य दुस्महा उपसर्गाः कृताः, भगवास्तु म-
 गपि न क्षुभितः, तत एकैकाऽपि या अन्यजीवितापहा तथाविधाः शिरः । कर्णरनासिकाश्चक्षुर्धन्तश्चष्टधनम्ब,
 ७लक्षणेष्वङ्गेषु विविधा घेवनाः प्रारब्धाः, तथापि अकम्पितचित्तं भगवन्त निरीक्ष्य स प्रतिबुद्धः, अस्मिन्नवसरे च
 स सिद्धार्थः समागतयोथाच-भो निर्भाग्य ! दुर्लक्षण ! शूलपाणे किमेतवाचरितं ? यत्सुरेन्द्रपूज्यस्य भगवत
 आशातना कृता, यदि शक्तो ज्ञास्यति तथा तय स्थानं स्फेदयिष्यति, ततः पुनर्भीतः सन्नधिकं भगवन्तं, पूज

१ । प्रकरो विपीयता स्वामिन् । अहं पुरुकं गाई प्रक्षिप्य । अहे कि न योगिनो द्रवोपुरो! पण्डे हे इत्या ॥ १ ॥

यामास, भगवतोऽग्रे गायति नृत्यति च, तदाकर्ण्य च लोकाश्चिन्तितवन्तो-यदनेन स देवार्थो हतस्ततो गायति नृत्यति च, तत्र च स्वामी देशोनात् रात्रेश्चतुरोऽपि यामान् अत्यन्तं वेदनां सोढवान् इति प्रभाते क्षणं निद्रां लेभे, तत्र च प्रभुरूर्ध्वस्थ एव दश स्वमान् हृद्वा जागरितः, प्रभाते लोको मिलितः, उत्पलेन्द्रशर्माणौ अपि अधीताष्टानिमित्तौ तत्रागतौ, ते भगवन्तं दिव्यगन्धचूर्णपुष्पपूजितं निरीक्ष्य प्रमुदिताः प्रणमन्ति, तत उत्पलोऽवोचत्-हे भगवन् ! ये त्वया निशाशेषे दश स्वप्ना हृष्टास्तेषां फलं त्वया तु ज्ञायत एव तदपि मया कथ्यते-यत्त्वया तालपिशाचो हतस्तेन त्वं अचिरेण मोहनीयं कर्म हनिष्यसि १ यच्च सेव्यमानः सितः पक्षी हृष्टस्तेन त्वं शुक्लध्यानं ध्यास्यसि २ यश्च चित्रकोकिलः सेवमानो हृष्टस्तस्त्वं द्वादशाङ्गीं प्रथयिष्यसि ३ यच्च गोवर्गः सेवमानो हृष्टस्तेन साधुसाध्वीश्रावकश्राविकारूपश्चतुर्विधः संघस्त्वां सेविष्यते ४ यश्च स्त्रीर्णस्तस्त्वं संसारं तरिष्यसि ५ यश्चोद्गच्छन् सूर्यो हृष्टस्तेन तत्र अचिरात् केवलज्ञानं उत्पत्स्यते ६ यच्च त्वया अन्त्रैर्मातृषोत्तरो वेष्टितस्तेन त्रिभुवने तव कीर्तिर्भविष्यति ७ यच्च त्वं मन्दरचूलां आरूढस्तेन त्वं सिंहासने उपविश्य देवमनुजपर्पदि धर्मं प्ररूपयिष्यसि ८ यच्च त्वया विद्युथालंकृतं पद्मसरो हृष्टं तेन चतुर्नि-कायजा देवास्त्वां सेविष्यन्ति ९ यत्त्वया मालायुगमं हृष्टं तदर्थं तु नाहं जानामि, तदा भगवता प्रोक्तं-हे उत्पल ! यन्मया दामयुगमं हृष्टं तेन अहं द्विविधं धर्मं कथयिष्यामि-साधुधर्मं श्रावकधर्मं च, तत उत्पलो वन्दित्वा गतः, तत्र स्वामी अष्टभिः अर्द्धमासक्षपणैस्तां प्रथमां चतुर्मासी (१) मतिक्रम्य ततः स्वामी मोरा-

यद्दिः कायोत्सर्गेण स्थितः तत्र प्रतिमास्थितस्य वीरस्य सत्कारार्थं सिद्धार्थो भगवदेहं अधिष्ठाय निमित्तानि कथ-
यति, भगवतो महिमा जायते स्म, भगवन्महिमानं हृष्ट्या प्रद्विष्टेन अच्छन्दकेन तृणच्छेदविषये प्रश्ने कृते सिद्धार्थेन
न छेत्स्यते इत्युक्ते छेदनोद्यतस्य तस्याहुलीर्दत्तोपयोगः शक्रः समागत्य वज्रेण चिच्छेद, ततो कष्टः सिद्धार्थो
जनानां चौरोऽयमित्यवदत्, ततः कथमिति जनेषु पृच्छत्सु सिद्धार्थो जगौ-अनेन कर्मकरवीरघोषस्य यथाप
लप्रमित वदलक गृहीत्वा खजूरीपृक्षाघः स्थापित, द्वितीय इन्द्रशर्मण ऊरणको भक्षितः, तदस्त्रीनि स्वग्रहपदवर्ग्य
अघः स्थापितानि सन्ति, तृतीय तु अवाच्य अस्य भार्यैव कथयिष्यति, ततो जनैर्गत्वा भार्या पृष्ट्या, साऽपि
तदिने तेन सह कृतकलह्या कोपादुवाच-भो भो जना ! अद्रष्टव्यमुग्बोऽय पापात्मा गदय स्वभग्निनीमपि मुहूर्त्ते,
ततः स भृश लज्जितो विजने समागत्य स्वामिन विश्वायामास-स्वामिन् ! त्व विश्वपूज्यः सर्वत्र पूज्यसे,
अहं तु अत्रैव जीवामीति, ततः प्रशुस्तस्याप्रीतिं विज्ञाय ततो विहरन् श्वेताम्ब्यां गच्छन् जनैर्वर्धमाणोऽपि
कनकवल्गतापसापत्रमे चण्डकौशिकप्रतियोधाय गतः, स च प्राग्भवे महातपस्वी मायुः, पारणके विहरणार्थं
गमने जाता मण्डूकीविराधना ईर्ष्यापथिकीप्रतिक्रमणे गोचरचर्याप्रतिक्रमणे मायप्रतिक्रमणे च त्रिधा. क्षुद्रकेन
स्मारितः सन् कुद्वस्त शैक्ष हन्तु धावितः, स्रग्भेनास्फाल्य मृत्वा ज्योतिष्के देवो जात, ततश्च्युतस्तत्रात्रमे
पञ्चशततापसाधिपतिश्चण्डकौशिकाकृत्यो यभूव, तत्रापि राजकुमारान् स्वात्मफलानि गृह्णतो विलोम्य कुद्व-
स्त्वान्निहन्तुमुद्यतः परशुहस्तो धावन स रूपे पतितः, सकोषो मृत्वा तत्रैवात्रमे पूर्वभवनाम्ना हृष्टिविपोऽहिव

श्व, स च प्रभुं प्रतिमास्थं विलोक्य क्रुधा ज्वलन् सूर्यं हृष्टा हृष्टा हृष्टिज्वालां सुमोच, मुक्त्वा च मा पतन्नयं मां आक्रामतु इत्यपसरति, तथापि भगवांस्तथैव तस्थौ, ततोभृशं क्रुद्धो भगवन्तं ददंश, तथापि भगवन्तं अव्याकुलमेव हृष्टा भगवदुधिरं च क्षीरसहोदरं हृष्टा “ बुद्धश्च बुद्धश्च चंडकोसिआ ! ” इति भगवद्वचनं च समाकर्ण्य जातजातिस्थितिः प्रभुं विः प्रदक्षिणीकृत्य अहो अहं करुणासमुद्रेण भगवता दुर्गतिहूपादुद्धृत इत्यादि मनसा विचिन्तयन् प्रपन्नानशनः पक्षं यावद्विले तुण्डं प्रक्षिप्य स्थितो, घृतादिविक्रायिकाभिः घृतादिच्छटाभिः पूजितो घृतगन्धागतपीपीलिकाभिः भृशं पीड्यमानः प्रमुहष्टिसुधावृष्ट्या सिक्तो मृत्वा सहस्रारे सुरो भ्रूव, प्रसुरपि अन्यत्र विजहार । उत्तरवाचालायां नागसेनः स्वामिनं क्षीरेण प्रतिलम्बितवान्, पञ्च दिव्यानि जातानि, ततः श्वेताम्ब्यां प्रदेशी राजा स्वामिनो महिमानं कृतवान्, ततः सुरभिपुरं गच्छन्तं स्वामिनं पञ्चभी रथैर्नैयका गोत्रिणो राजानो वन्दितवन्तः, ततः सुरभिपुरं गतः, तत्र गङ्गानद्युत्तारे सिद्धयात्रो नाविको लोकान् नावमारोहयति, भगवानपि तां नावमारूढः, तस्मिन्नवसरे च कौशिकारदितं श्रुत्वा नैमिस्तिकः क्षेमिलो जगौ-अथास्माकं मरणान्तं कष्टं आपतिष्यति, परं अस्य महात्मनः प्रभावात् सङ्कटं विलयं यास्यति, एवं च गङ्गां उत्तरतः प्रभोन्निष्ठभ्रुवविदारितसिंहजीवसुदंष्ट्रदेवकृतं नौमज्जनादिकं विघ्नं कम्बलशम्बलनामानौ नागकुमारौ आगत्य निवारितवन्तौ । तयोश्चोत्पत्तिरेवं-मथुरायां साधुदासीजिनदासौ दम्पती परमश्रावकौ, पञ्चमव्रते सर्वथा चतुष्पदप्रत्याख्यानं चक्रतुः, तत्र चैका आभिरौ स्वकीयं गोरसं आनीय साधुदास्यै

ददाति, सा च यथोचित मूल्यं ददाति, एवं च कालेन तयोः अत्यन्तं प्रीतिर्जाता, एकदा तया आभीर्या
विवाहे निमन्त्रितौ तौ दम्पती ऊचतुः, यदुत भो! आवाभ्यां आगन्तु न शक्यते, पर यद् भवतां विवाहे
युज्यते तदस्मद्गोहाव् ग्राह्यं, ततो व्यबहारिवत्तैश्चन्द्रोदयाद्युपकरणैर्घस्त्राभरणपूपादिभिश्च स आभीरविवाहोऽ-
त्यन्तं उत्कृष्टो जातः, तेन प्रमुदिताभ्यां आभीराभीरीभ्यां अतिमनोहरो समानवयसौ बालवृषभौ आनीय तयो-
र्दत्तौ, तौ नेच्छतः, यलाद् गृहे यद्दृष्ट्वा तौ स्वगृहं गतौ, व्यबहारिणा चिन्तित-यदि इमौ पश्चात् प्रेषयिष्येते तदा
षण्डीकरणमारोद्ध्वनाविभिर्दुःखिनौ भविष्यतः इत्यादि विचिन्त्य प्रासुकतृणजलाविभस्तौ पोष्यमाणौ घाह
नादिश्रमविवर्जितौ सुख तिष्ठतः, अन्यथा च अष्टम्यादिषु कृतपौषधेन तेन श्रावकेण पुस्तकादि वाच्यमानं
निशम्य तौ भद्रकौ जातौ, यस्मिन् दिने स श्रावक उपवासं करोति तस्मिन् दिने तौ अपि तृणादि न भक्ष-
यतः, एवं च तस्य श्रावकस्यापि साधर्मिकत्वेन अत्यन्तं प्रियो जातौ, एकदा तस्य जिनदासस्य मित्रेण तौ
अतिपलिष्टौ सुन्दरौ पृथौ विज्ञाय श्रेष्ठिन अनापृच्छधैव भण्डीरवनयक्षयात्रायै अहप्रधुरौ अपि तथा वाहितौ
यथा बुद्धितौ, आनीय तस्य गृहे षड्दो, श्रेष्ठी च तौ तदवस्थौ विज्ञाय साश्रुलोचनो भक्तप्रत्याख्यापननमस्का-
खानादिभिर्निर्यामितवान्, एतस्तौ मृत्वा नागकुमारौ देवौ जातौ, त्रयोध नर्त्तीनोत्पन्नयोर्दत्तोपयोगयोरैकत-
रेण नो रक्षिता, अन्येन च प्रभु उपसर्गयन् सुदण्डसुरः प्रतिहतः, ततस्त निर्जित्य भगवतः, सस्व रूप च्छुगाण-
न्तौ नृत्यन्तौ च समहोत्सवं सुरभिजलपुष्पवृष्टिं कृत्वा तौ स्वस्थानं गतौ। भृगुवानपि राजगृहे नालन्दायां तन्दु-

वायशालैकदेशे अनुज्ञाप्य आद्यं मासक्षपणं उपसंपद्य तस्थौ, तत्र च मङ्गलिनाममङ्गपुत्रः सुभद्राङ्गजो बहु-
 लद्विजगोशालायां जातत्वात् गोशालनामा मङ्गकिशोर उपाययौ, स च स्वामिनं मासक्षपणपारणके विजयश्रे-
 ष्ठिना कूरादिविपुलभोजनविधिना प्रतिलम्भितं तत्र पञ्चदिव्यादिमहिमानं च निरीक्ष्य अहं त्वच्छिष्योऽस्मीति
 स्वामिनं उवाच, ततो द्वितीयपारणायां नन्देन पक्कान्नादिना ततस्तृतीयायां सुनन्देन परमान्नादिना स्वामी
 प्रतिलम्भितः, (२) चतुर्थमासक्षपणे कोल्लागसन्निवेशे भगवानागतः, तत्र बहुलनामा द्विजः पायसेन प्रतिल-
 म्भितवान्, पञ्च दिव्यानि च, गोशालश्च तस्यां तन्तुवायशालायां स्वामिनं अनिरीक्ष्य समग्रे राजगृहनगरे
 गवेषयन् स्वोपकरणं द्विजेभ्यो दत्त्वा सुखं शिरश्च सुण्डयित्वा कोल्लाके भगवन्तं दृष्ट्वा त्वत्प्रव्रज्या मम भवतु
 इत्युक्तवान्, ततस्तेन शिष्येण सह स्वामी सुवर्णखलत्रामं प्रति प्रस्थितो, मार्गे च गोपैर्महास्थाल्यां पायसं
 पच्यमानं निरीक्ष्य गोशालः स्वामिनं जगौ-अत्र भुक्त्वा गम्यते, सिद्धार्थेन च तद्भङ्गकथने गोशालेन च गोपे-
 भ्यस्तद्भङ्गे ज्ञापिते गोपैर्यत्नेन रक्षिताऽपि सा स्थाली भग्ना, ततो गोशालेन यद्भाष्यं तद्भवत्येवेति नियतिः
 स्वीकृता, ततः स्वामी ब्राह्मणग्राममगात्, तत्र नन्दोपनन्दभ्रातृद्वयसम्बन्धिनौ द्वौ पाटकौ, स्वामी नन्दपाटके
 प्रविष्टः प्रतिलम्भितश्च नन्देन, गोशालस्तु उपनन्दगृहे पर्युषितान्नदानेन रुष्टो यद्यस्ति मे धर्माचार्यस्य तपस्ते-
 जस्तदाऽस्य गृहं दह्यतां इति शशाप, तदनु तद्गृहं आसन्नदेवता ददाह, पश्चात्प्रसुश्रम्पायां उपागतः, तत्र
 द्विमासक्षपणेन चतुर्मासीं (३) अवसत्, चरमद्विमासपारणां च चम्पायाः बहिः कृत्वा कोल्लागसंनिवेशं गतः

स्थितश्च शून्यगृहे कायोत्सर्गेण, गोशालेन तु तत्रैव शून्यगृहे सिद्धो ग्रामणीपुत्रो विद्युन्मत्या दास्या सप्त
 क्रीडन् हसितः कुद्वितश्च तेन, स्यामिन् प्राह-अहं एकाक्षयेव कुद्विनो यूय किं न वारयत !, सिद्धार्थः प्राह-मैव
 पुनः कुर्याः, ततः पात्रालके गतस्तस्थिवांश्च शून्यागारे, तत्र स्कन्दः स्वदास्या स्कन्दिलया सह क्रीडन्; हसि-
 तस्तथैव तेन कुद्वितश्च, ततः स्वामी कुमाराक सन्निवेश गत्वा चम्परमणीयोद्याने कायोत्सर्गेण तस्थौ । इतश्च
 श्रीपार्श्वनाथशिष्यो भूरिशिष्यपरिवृतो मुनिचन्द्रमुनिस्तत्र कुम्भकारशालायां तस्थौ, तत्साधून् निरीक्ष्य
 गोशालः प्राह-के यूय !, तेरुक्तं-घय निर्ग्रन्थाः, पुनः प्राह-क यूय क्व च मम धर्माचार्यः !, तेरुक्ते-यादृशस्त्य
 तादृशस्तय धर्माचार्योऽपि भविष्यति, ततो कष्टेन गोशालेनोक्ते-मम धर्माचार्यतपसा दृष्टता युष्मदाश्रमः,
 तेरुक्ते-नेयं भीतिरस्माक, पश्चात् स आगत्य सर्वं उवाच, सिद्धार्थो जगौ-नैते साधवो दृष्टते, राज्ञो जिनक-
 ल्पतुलना कुर्वाणो मुनिचन्द्रः कायोत्सर्गस्थो मत्तेन कुम्भकारेण चौरभ्रान्त्या व्यापादितः, उत्पन्नायधिश्च स्वर्गं
 जगाम, सुरैर्महिमायं उद्योते कृते गोशालो जगौ-अहो तेषां उपाश्रयो दृष्टते, तदा सिद्धार्थेन यथास्थिते कथिते
 स तत्र गत्वा तच्छिष्यान् निर्भस्त्रगन्तः । ततः स्वामी चौरायां गतः, तत्र चारिको हेरिको इति कृत्वा रक्षका
 अगढे प्रक्षिपन्ति, प्रथम गोशालः क्षिप्तः प्रमुस्तु नाथापि, तावता तत्र सोमजयन्तीनाम्न्यौ उत्पलमगिन्यौ
 संगमाक्षमे परिव्राजिकीमृते प्रमु वीक्ष्योपलक्ष्य च ततः कप्रान्मोचयामासतुः, ततः प्रमुः पृष्ठभम्पां प्राप्तः, तत्र वर्षा-
 (४) श्चतुर्मासक्षपणेनातिषाण्य यद्दिः पारयित्वा कायङ्गलसन्निवेशं गत्वा आयस्यां गतः, तत्र यद्दिः प्रतिमया स्थितः,

तत्र सिद्धार्थेन गोशालाय प्रोक्तं-यत् अद्य त्वं मनुष्यमांसं भोक्ष्यसे, ततः सौऽपि तन्निवारणाय वणिगगेहेषु भिक्षाद्यै बभ्राम, तत्र च पितृदत्तो वणिक् तस्य भार्यो च मृतापत्यप्रसूरस्ति, तस्याश्च नैमित्तिकशिवदत्तेनोक्तोऽपत्यजीवनोपायो-यत् तस्य मृताबालकस्य मांसं पायसेन विमिश्रं कस्यचिद्भिक्षोदंयं, तथा च तेनैव विधिना गोशालाय दत्तं, गृहज्वालनभयाच्च गृहद्वारं परावर्तितं, गोशालोऽपि अज्ञातस्वरूपस्तद्भक्षयित्वा भगवत्समीपमागतः, सिद्धार्थेन यथास्थिते उक्ते वमनेन कृतनिर्णयश्च तद्गृहज्वालनाय आगतः, तद्गृहं अलब्ध्वा तं पाटकं एव भगवन्नाम्ना ज्वालितवान् । ततः स्वामी वहिर्दरिद्रसन्निवेशात् ऐरिद्रवृक्षस्य अधः प्रतिमया तस्थौ, पथिकप्रज्वालितान्ना अनपसरणात् प्रभोः पादौ दग्धौ, गोशालो नष्टः, ततः स्वामी मंगलाग्रामे वासुदेवगृहे प्रतिमया स्थितः तत्र गोशालो डिम्भभापनाय अक्षिविक्रियां कुर्वन् तत्पित्रादिभिः कुट्टितो मुनिपिशाच इत्युपेक्षितः, ततः स्वामी आचर्त्तग्रामे बलदेवगृहे प्रतिमया स्थितः, तत्र गोशालेन बालभापनाय सुखत्रासो विहितः, ततस्तत्पित्रादयो ग्रथिलोऽयं किमनेन हतेन ? अस्य गुरुरेव हन्यते इति भगवन्तं हन्तुं उद्यतास्तांश्च बलदेवमूर्तिरेव बाहुना लङ्गुलं उत्पाट्य न्यवारयत्, ततः सर्वेऽपि स्वामिनं नतवन्तः, ततः प्रभुः चोराकसन्निवेशं जगाम, तत्र मण्डपे भोज्यं पच्यमानं दृष्ट्वा गोशालः पुनःपुनः न्यगभूय वेलां विलोकयति स्म, ततस्तैश्चौरशङ्कया ताडितः, अनेनापि रुष्टेन स्वामिनाम्ना स मण्डपो ज्वालितः, ततः प्रभुः कलम्बुकासन्निवेशं गतः तत्र मेघकालहस्तिनामानौ द्वौ आतरौ, तत्र कालहस्तिना उपसर्गितो मेघेनोपलक्ष्य क्षमितः, ततः स्वामी क्लिष्टकर्मनिर्जरानिसितं लाढाविषयं प्राप,

तत्र हीलनादयो षष्ठ्यो घोरा उपसर्गां अष्ट्यासिता, ततः पूर्णकलशाल्येऽनार्यग्रामे गच्छतः स्वामिनो मार्गं द्वौ चौरौ अपशकुनधिया असि उत्पाटय हन्तु धावितौ, दसोपयोगेन शंकेण च वज्रेण हतौ, ततः स्वामी भद्रिकापुर्यां वर्षां (५) अतुर्मसीक्षपणपारणा च षड्भिः कृत्वा क्रमात्तस्यालग्राम गतः, तत्र पार्श्वसन्तानीयो बहुशिष्यपरि-
हृतो नन्दिपेणनामाचार्य प्रतिमास्थितश्चौरग्रान्त्या आरक्षकयुत्रेण भल्लया हतो जातावधिः स्वर्जगाम, शेष च गोशालवचनादि मुनिचन्द्रवत्, ततः स्वामी कृपिकसन्निवेश गत, तत्र चारिकदाहकया गृहीतः, पार्श्वन्तिवा-
सिनीभ्या परिगजिकीभूताभ्यां विजयाप्रगल्भभ्या भोचितः, ततो गोशालः स्वामितः पृथग्भूतोऽन्यस्मिन् मार्गे गच्छन् पञ्चशतचौरैर्मातुला इति कृत्वा रून्धोपरि आरुह्य बाहितः, विघ्नोऽचिन्तयत्-स्वामिर्नैव साह्यं
वर इति, स्वामिन मार्गेयितु लग्नः, स्वाम्यपि वैशाल्यां गत्वाऽयस्कारशालाया प्रतिमया स्थितः, तत्र गकोऽय
स्कार. पणमासीं यावद्रोगी भूत्वा नीरोगः सन्नुपकरणान्यादाय शालाया आगतः, स्वामिनं निरीक्ष्य अमहूल
मिति बुद्ध्या घनेन हन्तुमुद्यतोऽवधिना ज्ञात्वा आगत्य शंकेण तेनैव घनेन हतः । ततः स्वामी ग्रामाकमन्नि-
वेश गत, तथोचाने विभेलकयक्षो महिमान चक्रे, तत शालिशीर्षे ग्रामे उद्याने प्रतिमास्थस्य स्वामिनो
माघमासे त्रिष्टभवापमानिता अन्तःपुरी मृत्वा व्यन्तरीभूता तापसीरूप कृत्वा जलभृजटाभिरन्यथुस्सह
शीतोपसर्गं चक्रे, प्रसु च निबल विलोक्य उपशान्ता स्तुतिं चकार, प्रभोश्च त सहमानस्य पष्टेन तपसा विष्णु-
दयमानस्य लोकावधिरूपतः । ततः स्वामी भद्रिकाया षष्ठवर्षासु (६) चतुर्मसिनपो विविधानभिग्रहाश्च अकरोत्

तत्र पुनः षण्मासान्ते गोशालो मिलितः, ततः श्वामी बहिः पारयित्वा ऋतुबद्धे मगधावनौ निरुपसर्गो विह-
 तवान्, तत आलम्बिकायां सप्तमवर्षासु (७) चतुर्मासक्षपणेन स्थित्वा बहिः पारयित्वा च कुण्डगसन्निवेशे
 वासुदेवचैत्ये स्वामी प्रतिमया स्थितः, गोशालोऽपि वासुदेवप्रतिमायाः पराङ्मुखोऽधिष्ठानं मुखे कृत्वा तस्थौ,
 कुटितश्च लोकैः, ततो मईनग्रामे बलदेवचैत्ये स्वामी प्रतिमया स्थितः; गोशालो बलदेवमुखे मेहनं कृत्वा
 तस्थौ, ततो लोकैः कुटितश्च, द्वयोरपि स्थानयोर्मुनिरिति कृत्वा मुक्तः; ततः क्रमात्प्रसुः उन्नागसंनिवेशे गतः,
 तत्र मार्गे संसुखागच्छद्दन्तुरचध्वरौ मङ्गललिना हसितौ, यथा—तंत्तिष्ठो विहिराया जणे विदूरेवि जो जहिं
 वसइ । जं जस्स होइ जुगं तं तस्स विइज्जं देइ ॥ १ ॥ ततस्तैः कुटयित्वा वंशजात्यां प्रक्षिप्तः स्वामिच्छ-
 त्रधरत्वात् मुक्तश्च, ततः स्वामी गोभूमिं ययौ, ततो राजगृहेऽष्टमं वर्षारात्रं (८) अकरोत् चातुर्मासिकतपश्च,
 बहिः पारणां च कृत्वा ततो वज्रभूम्यां बहव उपसर्गा इतिकृत्वा नवमं वर्षारात्रं (९) तत्र कृतवान् चतुर्मासिक-
 तपश्च, अपरमपि मासद्वयं तत्रैव विहृतवान्, वसत्यभावाच्च नवमं वर्षारात्रं अनियतं अकार्षीत्, ततः कूर्मग्रामं
 गच्छन् मार्गे तिलस्तम्बं हृद्वा अयं निष्पत्स्यते न वेति गोशालः प्रपृच्छ, ततः प्रसुगा सप्तपि तिलपुष्पजीवा
 मृत्वा एकस्यां शम्बायां तिला भविष्यन्तीति प्रोक्ते तद्वचनं अन्यथा कर्तुं तं स्तम्बं उत्पाद्य एकान्ते सुमोच,
 ततः सन्निहितव्यन्तरैर्मा प्रसुवचोऽन्यथा भवत्विति वृष्टिश्चक्रे, गोसुरेण च आर्द्रभूमौ स तिलस्तम्बः स्थिरीब-
 १ विधिराजो वक्षो यत् विदूरेऽपि जने यस्मिन् यत्र वसति सति । यद् यस्य भवति योग्य तत्तस्य द्वितीयकं ददाति ॥ १ ॥

संस्यष्टमी-
 नवम्यश्चतु-
 र्मासः ति-
 लजीवोत्प-
 त्तिः
 ॥१०४॥

भूय, ततः प्रभुः कूर्मग्रामे गतः, तत्र च वैश्यायनतापसस्य आतापनाग्रहणाय शुक्लशुक्लजडामध्ये यूकायाद्बु-
ह्यदर्शनात् गोशालो यूकाशाल्यातर २ इति त वारं वारं हसितवान्, ततस्तेन क्रुद्धेन तेजोलेश्या मुक्ता, ता च
कृगारसाम्भोधिमंगवान् शीतलेश्याया निवार्य गोशाल रक्षितवान्, ततो मङ्गलिसूनुस्तस्य तापसस्य तेजो-
लेश्यां धिलोऽग्य कथमियमुत्पद्यते ? इति भगवन्त पृष्ठवान्, भगवानपि अबदयंभाकितया शुजङ्गस्य पयःपा-
नमिय ताहगनर्थकारण अपि तेजोलेश्याविधिं शिक्षितवान्, यथा आतापनापरस्य सदा पष्टतपसः सनल्वकु-
हमापिपिण्डकया गृहेन च उज्जोदकशुल्लकेन पारणां कुर्वतः पण्मास्यन्ते तेजोलेश्योत्पद्यते इति । ततः
सिद्धार्थपुरे प्रजन् गोशालेन स तिलस्तम्भो न निष्पन्न इत्युक्ते स एव तिलस्तम्भो निष्पन्न इति प्रभुः प्रच्याह,
गोशालोऽब्रह्मथत् तां तिलशम्भ्यां भिदार्य सप्त तिलान् दृष्ट्वा त एव प्राणिनस्तस्मिन्नेव शरीरे पुनः पराधृत्य ससु-
स्पद्यन्ते इति मतिं निपतिं च गाढीकृतवान् । ततः प्रभोः शृथग्भूय श्रावस्त्या कुम्भकारशालायां स्थितो भगव-
दुक्तोपायेन तेजोलेश्यां साधयित्वा त्यक्तव्रतश्रीपार्श्वनाथशिष्यात् अष्टाङ्गनिमित्त चाधीत्याहङ्कारेण संबञ्जोऽह
इति कथापयति स्म, यद्योक्तं किरणावलीकारेण 'गोशालाय तेजोलेश्योपायः सिद्धार्थेनोक्त' इति तच्चिन्त्य,
भगवतीसुश्रावदयकचूर्णिद्वारिभद्रीधृत्तिहमवीरचरित्राचयनेकग्रंथेषु भगवतोक्त इत्यभिधानात्, ततः स्वामी
श्रावस्त्यां दशम वर्षारात्र (१०) धिचित्र तपश्चाकरोदित्याचयनुक्रमेण स्वामी यदृष्टेच्छां हृदयमि गतः, तस्या
बहिः पेदालग्रामात् पोलासचत्यैऽष्टमभक्तेन गकरात्रिकीं प्रतिमां तस्थिधान् । इतश्च सभागतः सकृन्नैलोक्यपजन

अपि वीरचेतश्चालयितुं असमर्था इति प्रभोः प्रशंसां कृतवान्, तत् श्रुत्वा च अमर्षेण सामानिकः सङ्गमाख्यः
सुरः क्षणात्तं चालयामीति शक्रसमक्षं कृतप्रतिज्ञः शीघ्रं प्रभुसमीपं आगत्य प्रथमं धूलिवृष्टिं चकार, यया
पूर्णक्षिकर्णादिविवरः स्वामी निरुच्छ्वासोऽभूत् १ ततो वज्रतुण्डपिपीलिकाभिश्चालनीतुल्यश्चक्रे, ताश्चैकतः
प्रविशन्ति अन्यतो निर्यान्ति १ तथा वज्रतुण्डा उदंशाः ३ तीक्ष्णतुण्डा घृतेलिका ४ वृश्चिकाः ५ नकुलाः
सर्पाः ७ सूषकाश्च ८ भक्षणादिना, तथा हस्तिनः ९ हस्तिन्यश्च १० शुण्डाघातचरणमर्हनादिना पिशाचोऽद्वा-
दहासादिना ११ व्याघ्रो दंष्ट्रानवविदारणादिना १२ ततः सिद्धार्थत्रिशले करुणाविलापादिना १३ उपसर्गयन्ति,
ततः स्कन्धावारविकुवणा, तत्र च जनाः प्रसुचरणयोर्मध्येऽग्निं प्रज्वाल्य स्थालीशुपस्थाप्य पचन्ति १४ तत-
श्चण्डालास्तीक्ष्णतुण्डशकुनिपञ्जराणि प्रभोः कर्णयाहुसूलादिषु लम्बयन्ति, ते च सुवैर्भक्षयन्ति १५ ततः
खरपातः पर्वतानपि कम्पयन् प्रभुं उत्क्षिप्य उत्क्षिप्य पातयति १६ ततः कलिकावातश्चक्रवद् भ्रमयति १७
ततो येन सुक्तेन मेरूलाऽपि चूर्णीस्यात्ताहशं सहस्रभारप्रमाणं चक्रं सुक्तं, तेन प्रभुराजानु भूमौ निमग्नः १८
ततः प्रभातं विकृत्य वक्ति-देवार्य ! अद्यापि किं तिष्ठसि ?, स्वामी ज्ञानेन रात्रिं वेत्ति १९ ततो देवर्द्धिं विकुर्व्य
वृणीञ्च महर्षे ! येन तव स्वर्गेण मोक्षेण वा प्रयोजनं, तथापि अशुब्धं देवाङ्गनाहावभावादिभिः उपसर्गयन्ति
२०, एवं एकस्यां रात्रौ विशत्या उपसर्गैस्तेन कुतैः मनागपि न चलितः स्वामी, अत्र कविः-बलं जगद्धृद्वंसन-
रक्षणक्षमं, कृपा च सा सङ्गमके कृताऽऽगसि । इतीव सञ्चिन्त्य विमुञ्च्य मानसं, खेव रोषस्तव नाथ ! निर्ययौ

॥ १ ॥ ततः पण्मासीं यावत् अनेपणीयाहारसम्पादनादीन् तत्कृतान् नानाप्रकारान् उपसर्गान् सहमानो भगवान्निराहार एव पण्मास्या स गतो भविष्यतीति विचिन्त्य यावद् व्रजग्रामगोकुले गोचर्याया प्रविष्टस्तावत्तत्रापि तत्कृतां अनेपणा विज्ञाय तथेवागल्य षष्टिः प्रतिमया तस्थौ, ततः स सुराधमः कथमपि अस्वलितं विशुद्धपरिणामं जगदीश्वर अवधिना विज्ञाय विपण्णमानसोऽपि शकमियाऽभिवन्ध सौधमं प्रति चचाल । स्वामी च तत्रैव गोकुले द्दिण्डन् वत्सपाल्या स्थविरया परमाधेन प्रतिलाभितो, वसुधारा च निपतिता, इतश्च तावन्तं काल यावत् सर्वे सौधर्मवासिनो देवा देव्यश्च निरानन्दा निरुत्साहास्तस्युः, शक्रोऽपि वज्रितगीतनाढ्य एनावतां उपसर्गणा हेतुर्मल्लुकता प्रशसैवेति महादुःखान्तचित्तः करकमलविन्यस्तमुखो दीनदृष्टिर्वि-
मनस्कस्तस्थौ, ततश्च भ्रष्टप्रतिज्ञ इयाममुग्व आगच्छन्त त सुराधमं निरीक्ष्य शक्रः पराद्दुस्वीभूय सुरानित्यूचे-
हृदो सुरा ! असौ कमचण्डालः पापात्मा समागच्छति, अस्य दर्शनं अपि महापापाय भवति, अनेनास्माक
यद्दु अपराधं, यदनेनास्मदीयः स्वामी क्वदर्थितः, अय पापात्मा यथा अस्मत्तो न भीतस्तथा पातकावपि न
भीतः, तदपवित्रोऽसौ दुरात्मा शीघ्र स्वर्गाग्निर्वास्यतां, इत्यादिष्टैः शक्रसुभटैर्निर्वय यष्टिसुष्टयादिभिस्ताड्यमानः
साङ्गुलिमोदनं कृतान् सुरीणां आक्रोशान् सहमानथोर इव साशङ्क इतस्ततो विलोकयन् निर्वाणाङ्गार इव
निस्तेजा निपिष्टाखिलपरिवार एकाकी अलर्कश्वेव देवलोकाग्निष्कासितो मन्दरचूलायां एकसागरायशेषं

आयुः समापयिष्यति, तस्वाग्रमहिष्यश्च वीनाननाः शक्राज्ञया स्वभर्तारं अनुजग्मुः । ततः स्वामिन-
 मालम्बिकायां हरिकान्तः श्वेताम्बिकायां हरिस्सहश्च विद्युत्कुमारैन्द्रौ प्रियं प्रष्टुं एतौ, ततः श्राव-
 स्यां शक्रः स्कन्दप्रतिमायामवतीर्य स्वामिनं वन्दितवान्, ततो महती महिमप्रवृत्तिः, ततः कौशाम्ब्यां प्रियं
 चन्द्रसूर्यावतरणं, वाणारस्यां शक्रो राजगृहे ईशानो मिथिलायां जनको राजा धरणेन्द्रश्च प्रियं
 पृच्छन्ति स्म, ततो वैशाल्यां एकादशो वर्षरात्रो (११) ऽभूत्, तत्र भूतः प्रियं पृच्छति, ततः सुसुमारपुरं
 गतस्तत्र चमरोत्पातः । ततः क्रमेण कौशाम्ब्यां गतः, तत्र शतानीको राजा मृगावती देवी विजया प्रतिहारी
 वादीनामा धर्मपाठकः सुगुप्तोऽमाल्यस्तद्भार्या नन्दा, सा च श्राविका मृगावत्याः वयस्या, तत्र प्रसुणा पौषवहु-
 लप्रतिपदि अभिग्रहो जगृहे, यथा-द्रव्यतः कुल्माषान् सूर्पकोणस्थान् क्षेत्रतः एकं पादं देहल्या अन्तः एकं
 पादं बहिश्च कृत्वा स्थिता कालतो निवृत्तेषु भिक्षाचरेषु भावतो राजसुता दासत्वं प्राप्ता मुण्डितमस्तका निग-
 ङितचरणा रुदती अष्टमभक्तिका चेद्दास्यति तदा गृहीष्यामि, इत्यभिगृह्य प्रत्यहं भिक्षायै भ्राम्यति, अमात्या-
 दयोऽनेकानुपायान् कुर्वन्ति, न त्वभिग्रहः पूर्यते, तदा च शतानीकेन चम्पा भग्ना, तत्र च दधिवाहनभूप-
 भार्या धारिणी तत्पुत्री च वसुमती द्वे अपि केनचित् पदातिना बन्दिता गृहीते, तत्र च धारिणी त्वां भार्या
 करिष्यामीति पत्तिवार्त्तया जिह्वाचर्वणेन मृता, ततो वसुमती पुत्रीति समाश्वास्य कौशाम्ब्यां आनीय चतु-
 स्रपथे विक्रेतुं स्थापिता, तत्र धनावहेश्छिना गृहीत्वा चन्दनेति कृताभिधाना पुत्रीत्वेन स्थापिताऽतीव प्रिया

एकादशी
 चतुर्मासी
 सातप्रश्नो-
 ऽभिग्रहश्च
 ॥१०६॥

कल्प.सुबो-
 न्या० ६
 ॥१०६॥

च, एकदा च सपादौ प्रक्षालयन्त्यास्तस्याः श्रेष्ठिना स्वयं गृहीतां मूलुठठेण्णीं निरीक्ष्य मूलानाम्नी श्रेष्ठिपत्नी
 गृहस्वामिनी तु इयमेव युवतिर्भाविनी अहं निर्माल्यप्रागा इति विषण्णचित्ता तां शिरोमुण्डननिगडक्षेपणपूर्वं
 यन्त्रमध्ये निरुद्धय क्वापि गता, श्रेष्ठयपि कथमपि चतुर्थे दिने तच्छुद्धिं प्राप्य यन्त्र उद्घाट्य तां तदवस्थां
 देहल्या सत्याप्य सूर्यकोणे कुल्माषान् अर्पयित्वा निगडभङ्गार्थं लोहकाराकारणाय याषद्रतस्तावथयि कोऽपि
 भिक्षुरागच्छेत्तर्हि दत्त्वा कुल्माषान् सुखे इति चिन्तयन्त्यां तस्यां भगवान् समागतः, साऽपि प्रसुविता गृहाणेवं
 प्रभो इति जगौ, ततः स्वामी अभिग्रहे रोषेन न्यून निरीक्ष्य निवृत्ता, ततो वसुमती अहो अस्मिन्नवमरे भग
 वानागत्य किञ्चिदपि अगृहीत्वा निवृत्ता इति दुःखतो करोत्, ततः पूर्णाभिग्रहः स्वामी कुल्माषान् अग्रहीत्,
 अत्र कविः—चदना सा कथं नाम, यालेति प्रोच्यते बुधैः! । मोक्षमावत्त कुल्माषैर्महावीर प्रतार्य या ॥ ? ॥
 ततः पञ्च दिव्यानि जातानि शक्रः समागतः देवा नचतुः केशाः शिरसि सञ्जाताः निगडानि च नृपराणि,
 ततो मातृस्वसुर्मृगावत्या मिलनं, तत्र च सम्यन्धितया वसुधाराधनं आवधानं शतानीकं निवार्य चन्दनाक्षया
 घनावहाय घनं दत्त्वा वीरस्य प्रथमा साध्वी इयं भविष्यतीत्यभिधाय शक्रस्तिरोदधे । ततः क्रमेण जृम्भिका-
 ग्रामे शक्रो नाट्यविधिं दर्शयित्वा इयद्भिर्द्विदैनैर्ज्ञानोत्पत्तिः इत्यकथयत्, ततो मेण्डिकग्रामे चमरेन्द्रः प्रिय पप्रच्छ,
 ततः पण्मानिग्रामे स्वामिनो षडिः प्रतिमासस्य पार्श्वे गोपो दृष्यान् सुक्त्वा ग्रामं प्रविष्टः, आगतञ्च पृच्छति-
 देवार्थं ! क्व गता दृष्यमा ? , भगवता च मौने कृते कष्टेन तेन स्वामिकर्णभ्योः कटशंलोकं तथा क्षिपते यथा

चन्दनादा-
 नं कटशला-
 कोपसर्गः

परस्परं लग्नात्रे अग्रच्छेदनाच्च अदृश्यात्रे जाते, एतच्च कर्म शय्यापालकस्य कर्णयोस्त्रपुप्रक्षेपेण त्रिष्टुभवे उपा-
लितं अमृत उदितं च वीरभवे, शय्यापालको भवं भ्रान्त्वा अयमेव गौपः सञ्जातः, ततः प्रभुर्मध्यमापापायां
गतः, तत्र प्रभुं सिद्धार्थवणिगेहे भिक्षार्थं आगतं निरीक्ष्य खरकवैद्यः स्वामिनं सशत्यं ज्ञातवान्, पश्चात् स
वणिक तेन वैद्येन सहोद्यानं गत्वा सण्डासकाभ्यां ते शलाके निर्गमयति स्म, तदाकर्षणे च वीरेण आराटि-
स्ताथा सुक्ता यथा सकलमपि उद्यानं महाभैरवं बभूव, तत्र देवकुलमपि कारितं लोकैः; प्रभुश्च संरोहिण्या
औषध्या नीरोगो बभूव, वैद्यवणिजौ स्वर्गं जग्मतुः गौपः सप्तमं नरकं, एवं चोपसर्गाः गोपेन आरब्धास्तेनैव
निष्ठिताश्च । एतेषां च जघन्यमध्यमोत्कृष्टविभाग एवं-जघन्येपूत्कृष्टः कटपूननाशीतं, मध्यमेपूत्कृष्टः कालचक्रं,
उत्कृष्टेपूत्कृष्टः कर्णकीलककर्षणं, इति उपसर्गाः । एतान् सर्वान् सम्यक् सहते इत्याद्युक्तमेव ॥

(तए णं समणे भगव महावीरे) यत एवं परीषहान् सहते ततः ' णं ' चाक्यालङ्कारे श्रमणो भगवान्
महावीरः (अणगारे जाए) अनगारो जातः, किंविशिष्टः ? (ईरिआसमिए) ईर्या-गमनागमनं तत्र समितः-
सम्यक्प्रवृत्तिमान् (भासासमिए) भाषा-भाषणं तत्र सम्यक्प्रवृत्तिमान् (एसणासमिए) एषणायां-
द्विषत्वारिंशदोषवर्जितभिक्षाग्रहणे सम्यक्प्रवृत्तिमान् (आयाणभंडमत्तनिखेवणासमिए) आदाने-ग्रहणे
उपकरणादेरिति ज्ञेयं भाण्डमात्रायाः-वस्त्राद्युपकरणजातस्य यद्वा भाण्डस्य-वस्त्रादेर्मृन्मयभाजनस्य वा मात्र-
स्य च-पात्रविशेषस्य यन्निक्षेपण-मोचनं च तत्र समितः, प्रत्युपेक्ष्य प्रमाज्यं मोचनत् (उच्चारपासवणखेल-

सिंघाणजल्लुपारिद्धावणियासमिण (उचारः-पुरीय प्रश्रयणं-मूत्रं खेलो-निष्ठीवनं सिंघानो-नासिकानिर्गतं
 श्लेष्म जह्लो-वेहमलः गतेषां यत् परिष्ठापन-त्यागस्तत्र समितः-सायधानः, शुद्धस्थण्डिले परिष्ठापनात्,
 गतय अन्यसमितिद्वय भगयतो भाण्डसिंघानायासम्भवेऽपि नामान्बण्डनोर्यमित्य उक्त, एवं (मणसमिण)
 मनसः सम्यक्प्रयत्तकः (वयसमिण) वचसः सम्यक्प्रयत्तकः (कायसमिण) कायस्य सम्यक्प्रयत्तकः
 (मणगुत्ते) अशुभपरिणामाप्रिवर्त्तकत्वात् मनसि गुप्तः (वयगुत्ते) एव वचसि गुप्तः (कायगुत्ते) काये गुप्तः
 (गुप्ते गुप्तिविण) अत एव गुप्तः, गुप्तादि इन्द्रियाणि यस्य स गुप्तेन्द्रियः (गुप्तयभयारी) गुप्तं-यस्यतयादिन-
 यदृत्तियिराजित एवविध द्रव्यार्थं चरतीति गुप्तद्रव्यधारी (अकोहे अमाणे अमाए अलोभे) क्रोधरहितः मानरहितः
 मायारहितः लोभरहितः (सते) शान्तोऽन्तर्द्वयया (पसते) प्रशान्तो यद्विद्वय्या (उपसते) उपशान्तः-अ
 न्तर्पद्विस्त्रोभयतः शान्तः, अन एव (परिनिब्बुदे) परिनिर्द्वयतः-मर्वसन्तापघर्जितः (अणासवे) अनाश्रयः-
 पापकर्मवन्तरहितः हिंसायाश्रयदारधिरतेः (अमसे) समत्वरहितः (अकिञ्चनः, किञ्चन-द्रव्यादि
 तेन रक्षितः (छिन्नगये) छिन्नः-दृग्को हिरण्यार्थिर्ग्रन्थो येन स तथा (निरुवलेथे) निरुपलेपो द्रव्यभावमला
 पगमेन, तत्र द्रव्यमलः शरीरमम्भवो भावमलः कर्मजनितः, अथ निरुपलेपत्व इष्टान्तैर्द्रव्यगति- (कसपाइव
 सुकतोण) कांस्यपात्रीय मुक्त तोयमिव तोय-स्नेहो येन स तथा, यथा कांस्यपात्रं तोयेन न लिप्यते तथा भगयान्

२ साधिकासाधिकाए चर्वाएण वसायभावेऽपि कारणाणिरपराधत्तं चतुर्व्याः इयच्छिच्छादिभाष चान्त्याया समितेः सन्नावः

स्नेहेन न लिप्यते इत्यर्थः, तथा (संखी इव निरंजणे) शङ्ख इव निरञ्जनो, रञ्जनं-रागाद्युपरञ्जनं तेन शून्यत्वात् (जीवे इव अप्पडिहयगई) जीव इव अप्रतिहतगतिः, सर्वत्रास्खलितविहारित्वात् (गगणमिव निरालंबणे) गगनमिव निरालम्बनः, कस्याप्याधारस्य अनपेक्षणात् (वाउन्व अपडिबद्धे) वायुरिव अप्रतिबद्धः, एकस्मिन् स्थाने काप्यवस्थानाभावात् (सारयसलिलं च सुद्धहियए) शारदसःलिलमिव शुद्धहृदयः, कालुष्याकलङ्कितत्वात् (पुष्करपत्रं च निरुवलेवे) पुष्करपत्रं-कमलपत्रं तद्वन्निरुपलेपः, यथा कमलपत्रे जललेपो न लगति तथा भगवतोऽपि कर्मलेपो न लगतीत्यर्थः (कुम्मो इव गुत्तिदिए) कूर्म इव गुप्तेन्द्रियः (खग्गि विमाणं व एगजाए) खड्गीविषाणमिव एकजातः, यथा खड्गिनः-श्वादविशेषस्य विषाणं-शृङ्गं एकं भवति तथा भगवानपि, रागादिना सहायेन च रहितत्वात् (विहग इव विप्पमुक्के) विहग इव विप्रमुक्तः, मुक्तपरिकरत्वात् अनियतनिवासाच्च (भारंडपक्खीव अपमत्ते) भारण्डपक्षीव अप्रमत्तः, भारण्डपक्षिणोः किलैकं शरीरं, यतः—एकोदराः पृथग्ग्रीवास्त्रिपदा मत्तंभाषिणः । भारण्डपक्षिणस्तेषां, मृत्तिभिन्नफलेच्छया ॥ १ ॥ ते चात्यन्तं अप्रमत्ता एव जीवन्तीति तदुपमा (कुंजरो इव सोंडीरे) कुञ्जर इव शौण्डीरः, कर्मशत्रून् प्रति शूरः (वसभो इव जायथामे) वृषभ इव जातस्थामा-जातपराक्रमः, स्वीकृतमहाव्रतभारोद्धहनं प्रति समर्थत्वात् (सिंहो इव दुद्धरिसे) सिंह इव दुर्द्धर्षः, परीषहादिश्वापदैरजयत्वात् (मंदरो इव अप्पकंपे) मन्दर इव-मेरुरिव अप्रकम्पः, उपसर्गावातैः अचलितत्वात् (सागरो इव गंभीरे) सागर इव गम्भीरः, हर्षविषादादिकारणसद्भावैऽपि अवि-

कृतस्वभायत्वात् (चंदो इव सोमछेसे) चन्द्र इव सोमपछेइयः, शान्तत्वात् (सरो इव वित्ततेण) सूर्य इय
 धीसतेजाः, द्रव्यतो देहकान्वा भायतो ज्ञानेन (जघकणग व जायकधे) ज्ञाल्यकनकमिच जात रूप-त्वरूप
 यस्य स तथा, यथा किल कनक मलज्जलनेन धीस भवति तथा भगवतोऽपि त्वरूप कर्ममलविगमेन अतिदीप्त
 अस्तीति भावः (वसुधरा इव मन्वफासविमहे) वसुधरा इव-पृथ्वीव सर्वस्पर्शासहः, यथा हि पृथ्वी शीतो-
 ष्णादि मवं समतया सहते तथा भगवानपि (सुदुअहभामणे इव तेयमा जलते) सुदु हुनो-धृतादिभि-
 सिक्त एयविधो यो हुनाशनः-अग्निस्तद्धेतजमा ज्वलन् (नत्थि ण तस्म भगवतरस कत्थइ पडिपधे भयइ)
 नास्त्यय पक्षो यत्तस्य भगवतः कुत्रापि प्रतिपन्धो भवति, तस्य भगवतः कुत्रापि प्रतिपन्धो नास्तीति भावः
 (से य पडिपधे चउन्निहे पणोत्ते) स च प्रतिपन्धः चतुर्विधः प्रज्ञस. (तजहा) तग्था-(दब्बओ ग्वित्तओ
 कालओ भावओ)द्रव्यतःक्षेत्रतःकालत भावनश्च (दब्बओ सचित्ताचित्तमीमिणसु दब्बेसु)द्रव्यतस्तु प्रतिपन्ध-
 सचित्ताचिरामिश्रितेषु द्रव्येषु, सचित्त वनितादि अचित्त आभरणादि मिश्र स तल्लारयनितादि तेषु, तथा
 (ग्वित्तओ गामे वा) क्षेत्रतः फापि ग्रामे वा (नगरे वा) नगरे वा (अरण्ये वा) अरण्ये वा (विसं था)
 क्षेत्र-धान्यनिष्पत्तिस्थानं तत्र वा (त्वले वा) त्वल-धान्यतुपपृथकरणस्थान तत्र वा (घरे वा) गृहे वा
 (अगणेवा) अह्ण-गृहप्रभागस्तत्र वा (नहे वा) नभः-आकाश तत्र वा तथा (कालओ समण वा) कालतः
 समयः-सर्वसूक्ष्मकालः उत्पलपत्रशतवेधजीर्णपट्टशाटिकापाटनादिद्विष्टान्तसाध्यस्तत्र वा (आयलियाण वा)

आवलिका-असङ्ख्यातसमयरूपा (आणपाणुः वा) आनप्राणौ-उच्छ्वासानिःश्वासकालः (थोवे वा) स्तोकः-
 सप्तोच्छ्वासमानः (खणे वा) क्षणे-घटिकापष्ठभागे वा (लवे वा) लवः-सप्तस्तोकमानः (सुहुत्ते वा) सुहूर्तः-
 सप्तसप्ततिलवमानः (अहोरात्रे वा पक्खे वा मासे वा उज्ज वा अयणे वा संवच्छरे वा) अहोरात्रे वा पक्षे वा
 मासे वा ऋतौ वा अयने वा संवत्सरे वा (अणयरे वा दीहकालसंज्ञोऽण) अन्यतरस्मिन् वा दीर्घकालसं-
 योगे-युगपूर्वार्द्धपूर्वदौ (भावओ) भावतः (कोहे वा, मायाः वा, लोभे वा, भए वा, हासे वा)
 क्रोधे वा माने वा मायायां वा लोभे वा भये वा हास्ये वा (पिजे वा, दोसे वा, कलहे वा, अऽभक्खाणे वा)
 प्रेम्णि वा-रागे वा द्वेषे-अप्रीतौ कलहे-वाग्बुद्धे अभ्याखयाने-सिथ्याकलङ्कदाने (पेसुन्ने वा, परपरिवाए वा)
 पैशुन्ये-प्रच्छन्नं परदोषप्रकटने परपरिवादे-विप्रकीर्णपरकीयगुणदोषप्रकटने (अरइरई वा, मायामोसे वा)
 मोहनीयोदयाचित्तोद्वेगोरतिः रतिः-मोहनीयोदयाचित्तप्रीतिस्तत्र, मायया युक्ता मृषा मायामृषा तत्र
 (मिच्छादंसणसल्ले वा) मिथ्यादर्शनं-मिथ्यात्वं तदेव अनेकदुःखहेतुत्वाच्छल्यं मिथ्यादर्शनशल्यं तत्र
 (तस्स णं भगवंतस्म नो एवं भवइ) तस्य भगवतः एवं पूर्वोक्तस्वरूपेषु द्रव्य १ क्षेत्र २ काल ३ भावेषु ४
 कुत्रापि प्रतिबन्धो नैवास्तीति ॥ (११८) ॥

(से णं भगवं) स भगवान् (वासावासं वल्लं) वर्षवासः-चतुर्मासी तां वर्जयित्वा (अट्ट गिम्हहेमंतिए
 मासे) अष्टौ त्रीण्महेमन्तसम्बन्धिनो मासान् (गामे एगराइए) ग्रामे एकरात्रिकः-एकरात्रिवसनस्वभावः

भगवतः
 प्रतिबन्धा-
 भावः
 सू. ११८
 ॥१०९॥

(नगरे पञ्चराइए) नगरे पञ्चरात्रिकः, पुनः किंवि० ? (वासीचंदणसमाणकल्पे) वासी-सूत्रधारस्य काष्ठच्छे-
द्वनोपकरण चन्दन-प्रसिद्ध तयोर्द्वयोधिष्ये समानसङ्कल्प-तुल्याध्यवसायः, पुनः किंवि० ? (समतिणमणि-
लेन्दुकचणे) तृणादीनि-प्रतीतानि नवर लेण्डु -पाषाणः, समानि-तुल्यानि तृणमणिलेण्डुकाञ्चनानि यस्य स तथा
(ममसुहृदुषले) ममे सुहृदुःखे यस्य स तथा (इहपरलोगअपडिषद्वे) इहलोके परलोके च अप्रतियद्वः,
अत एव (जीवियमरणे निरवकले) जीवितमरणयोर्विषये निरवकाङ्क्षो-वाञ्छारप्तिः (ससारपारगामी)
ससारस्य पारगामी (रुद्रममत्तुनिग्घायणद्वारा) कर्मशत्रुनिर्घातनार्थं (अबुद्धिग) अभ्युत्थितः-सोयमः
(एव च णं विहगः) एव-अनेन क्रमेण स भगवान् विहरति-आस्ते ॥ (११९) ॥

(तस्स ण भगवत्तस्स) तस्य भगवतः (अणुत्तरेणं नाणेण) अणुत्तरेण-अनुपमेन ज्ञानेन (अणुत्तरेणं दसणेण)
अनुपमेन दर्शनेन (अणुत्तरेण चारित्तेण) अनुपमेन चारित्रेण (अणुत्तरेणं आलण) अनुपमेन आलयेन-
म्भीपण्ढादिरहितयमतिसेवनेन (अणुत्तरेण विहारेण) अनुपमेन विहारेण-देशादियु भ्रमणेन (अणुत्तरेण
वीरिण) अनुपमेन वीर्येण-पराक्रमेण (अणुत्तरेण अज्जेवेण) अनुपमेन आर्जय-मागाया अभावस्तेन
(अणुत्तरेण मरवेण) अनुपमेन मार्श्य-मानाभावस्तेन (अणुत्तरेण लाघवेण) अनुपमेन लाघवं-द्रुग्यतः
अस्पोपधित्व भायतो गौरवत्रयन्यागतन (अणुत्तराण वंतीण) अनुपमया क्षान्त्या क्रोधाभावेन (अणुत्त-
राण सुत्तीण) अनुपमया सुस्त्या लोभाभावेन (अणुत्तराण गुत्तीण) अनुपमया गुत्त्या-मनोगुप्त्यादिकया

(अणुत्तराणु तुडीए) अनुपमया तुष्टया-मनःप्रसत्त्या (अणुत्तरेणं सचसंजमतवसुचरियत्ति) अनुपमेन सत्यं संग्रमः-प्राणिदया तपो-द्वादशप्रकारं एतेषां यत्सुचरितं-सदाचरणं तेन कृत्वा (सोवचियफलनिव्वाणमग्गेणं) सोपचयं-पुष्टं फलं-सुक्तिलक्षणं यस्य एवंविधो यः परिनिर्वाणमार्गो-रत्नत्रयरूपस्तेन, तदेवं उक्तेन सर्वगुण-समूहेन (अग्गपाणं भावेमाणस्स) आत्मानं भावयतो (दुवालस संवच्चर्राइं विइंकांइं) द्वादश संवत्सरा व्यतिक्रान्ताः, ते चैवं-एकं पण्णासक्षपणं ६ द्वितीयं पण्णासक्षपणं पञ्चदिनन्धूनं ११-२५ नव चतुर्मासिक्ष-पणानि ४७-२५ द्वे त्रिमासक्षपणे ५३-२५ द्वे मार्द्धद्विमासक्षपणे ५८-२५ पट् द्विमासक्षपणानि ७०-२५ द्वे सार्द्धैकमासक्षपणे ७३-२५ द्वादश १२ मासक्षपणानि ८५-२५ द्वासप्ततिः ७२ पक्षक्षपणानि १२१-२५ भद्रप्र-तिमा दिनद्वयमाना महाभद्रप्रतिमा दिनचतुष्कमाना सर्वतोभद्रप्रतिमा दशदिनमाना १२२-? एकोनत्रिं-शदधिकं शतद्वयं पष्ठाः १३७-१९ द्वादश अप्रमाः १३८-२५ एकोनपञ्चाशदधिकं शतत्रयं पारणानां १५०-१४ वीक्षादिनं १५०-१५, ततश्चैदं जातं-वारस चैव य वासा मासा छ ज्ञेव अद्धमासं च । वीरवरस्स भगवओ एसो छउमत्यपरिआओ॥१॥इदं च सर्वं तपो भगवता निर्जलमेव कृतं, न कदापि च नित्यभक्तं चतुर्थभक्तं च कृतं, एवं च (तेरसमस्स संवच्चरस्स) त्रयोदशस्य संवत्सरस्य (अंतरा वट्टमाणस्स) अन्तरा-मध्ये वर्त्तमानस्य (जे से गिम्हाणं) योऽसौ ग्रीष्मकालस्य (दुच्चै मासे चउत्थे पक्खे) द्वितीयो मासः चतुर्थः पक्षः चइसाहसुद्धे)

२ द्वादशैव च चर्याणि मासाः पटेन अर्धमासश्च । वीरपरस्य भगवतः एष उक्त्यापर्यायः ॥ १ ॥

वैशाखशुक्लपक्षः (तस्य णं वेसाहसुद्धस्य दसमीपक्षेणं) तस्य वैशाखशुद्धस्य दशमीदिवसे (पार्णगामि-
 णीण छायाण) पूर्वगामिन्यां छायाया मत्यां (पोरिसीए अभिनिविद्याए) पाश्चात्यपौरुष्या अभिनिर्वृत्तायां-
 जानायां सत्या, कीदृशाया ? (पमाणपत्ताए) प्रमाणप्राप्त्यायां, न तु न्यूनाधिकाया (सुब्बवणं विवसेण)
 सुव्रतनामके दिवसे (विजराण सुद्धेण) विजयनाम्नि सुद्धसे (जंभियगामस्स नगरस्स यहिंया) जृम्भिक
 ग्रामनामकस्य नगरस्य पहिस्तात् (उज्जुवालुयाए नईण तीरे) अज्जुवालुकायाः नयाः तीरे (वेयावत्तस्स चेइयस्स)
 व्याधृत नाम जीर्णं ग्वविधं यच्चैत्य-व्यन्तरायतन तस्य (अदूरसामते) नानिदूरे नातिसमीपे इत्यर्थः (सामागरस्स
 गाहावइस्स) इयामाकस्य गुरपतेः-कौटुम्बिकस्य (फट्ठकरणसि) भेत्रे (सालपायवस्स अहे) सालपायवस्य अघो
 (गोदोहिंयाए) गोदोहिकया (उम्फुडियनिसिजाए) उत्कटिकया निपथया (आयावणाए आयावेमा
 णस्स) आतापनया आतापयत प्रभोः (छट्ठेणं भत्तेणं अपाणणण) पथेन भक्तेन जलरहितेन (हत्थुत्तराहिं)
 नक्खत्तेणं जोगमुवागणं) उत्तराफलुनीनक्षत्रे चन्द्रेण योग उपागते सति (झाणंतग्गिआए बट्टमाणस्स)
 ध्यानस्य अन्तरे-मध्यभागे वर्तमानस्य, कोऽर्थः ?-शुक्लध्यान चतुर्धा-दुयस्त्वचित्तकं सविचारं ? एकत्पचित्तकं
 अविचारं ? सूक्ष्मक्रिय अप्रतिपत्ति ३ उच्छिन्नक्रियं अनिवर्त्ति ४, एतेषां मध्ये आद्यभेदद्वये ध्याते इत्यर्थ-
 (अणंते) तोअन्ननवस्तुविषये (अगुत्तरे) अनुपमे (निषायाए) निर्व्यर्थाते-भिरयाविभिरस्चलिते (निराय-

रणे) समस्तावरणरहिते (कसिणे) समस्ते (पडिपुण्णे) सर्वावयवोपेते (केवलवरनाणदंसणे समुत्पन्ने) एवंविधे केवलवरज्ञानदर्शने समुत्पन्ने ॥ (१२०) ॥

(तए णं समणे भगवं महावीरे) ततो-ज्ञानोत्पत्त्यन्तरं श्रमणो भगवान् महावीरः (अग्हा जाए) अर्हन् जातः-अशोकादिप्रतिहार्यपूजायोग्यो जातः, पुनः कीदृशः? (जिणे केवली सब्वन्नु सब्वदरिसी) जिनो-रागद्वेषजेता केवली सर्वज्ञः सर्वदर्शी (सदेवमणुआसुरस्स लोगस्स) देवमनुजासुरसहितस्य लोकस्य (परियायं जाणइ पासइ) पर्यायं इत्यत्र जातावेकवचनं, ततः पर्यायान् जानाति पश्यति च-साक्षात्करोति, तर्हि किं देवमनुजासुराणां एव पर्यायमात्रं एव जानातीत्याह-(सब्वलोए सब्वजीवाणं) सर्वलोकैः सर्वजीवानां (आगइं गइं ठिइं चवणं उववायं) आगन्निं भवान्तरात्, गतिं च भवान्तरे, स्थितिं-तद्भवसत्कं आयुः काय-स्थितिं वा, व्यवचनं-देवलोकात्तिर्यग्रेषु अवतरणं उपपातो-देवलोकैः नरकेषु वोत्पत्तिः (तक्कं मणो) तेषां सर्वजीवानां सम्यग्निध तत्कं ईदृशं यन्मनः (माणसियं) मानसिकं-मनसि चिन्तितं (भुत्तं) भुक्तं, अशन-फलादि (कडं) कृतं, चौर्यादि (पडिसेवियं) प्रतिसेवितं, मैथुनादि (आविकम्मं) आविकर्म-प्रकटकृतं (रहोकम्मं) रहःकर्म-प्रच्छन्नं कृतं, एतत् सर्वं सर्वजीवानां भगवान् जानातीति योजना, पुनः किंवि-प्रभुः? (अरहा) न विद्यते रहः-प्रच्छन्न यस्य, त्रिभुवनस्य करामलकवद् दृष्टत्वात्, अरहाः (अरहस्सभागी)

नाम	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
परिवार	इन्द्रभूतिः	अग्निभूतिः	वायुभूतिः	ध्यक्तः	सुधर्मा	र्मण्डितः	सौर्यपुत्रः	अकम्पितः	अचलभ्राता	मेतार्यः	प्रभासः
शङ्का	५००	५००	५००	५००	५००	३५०	३५०	३६६	३००	३००	३००
	जीवः	कर्म	तस्त्रीव०	भूतानि	योयाहशः	बन्धः	देवः	नारकाः	पुण्यं	परलोकः	मोक्षः

ते चैकादशापि द्विजा एककसन्देहसद्भावेऽपि सर्वज्ञत्वाभिमानक्षतिभयात् परस्परं न पृच्छन्ति, एवं एते तत्परिवारभूताश्च चतुश्चत्वारिंशच्छतानि द्विजाः अन्येऽपि उपाध्याय-शङ्कर ईश्वर शिवाजी जानी-गङ्गाधर महीधर भूधर लक्ष्मीधर पिण्ड्या-विष्णु सुकुन्द गोविन्द पुरुषोत्तम नारायण दुवे-श्रीपति उमापति विद्यापति गणपति जयदेव, व्यास-महादेव शिवदेव मूलदेव सुखदेव गङ्गापति गौरीपति त्रिवाडी-श्रीकण्ठ नीलकण्ठ हरिहर रामजी-बालकृष्ण यदुराम राम रामाचार्य राउल-मधुसूदन नरसिंह कमलाकर सोमेश्वर हरिशङ्कर त्रिकम जोसी-पूनी रामजी शिवराम देवराम गोविन्दराम रघुराम उदराम इत्यादयो मिलिताः सन्ति । अत्रान्तरे च भगवन्नमस्यार्थं आगच्छतः सुरासुरान् विलोक्य ते चिन्तयन्ति-अहो ! यज्ञस्य महिमा ! यदेते सुराः साक्षात्समागताः, अथ तान् यज्ञमण्डपं विहाय प्रभुपार्श्वं च गच्छतो विज्ञाय द्विजा विषेदुः, ततोऽमी सर्वज्ञं वन्वितुं यान्तीति जनश्रुत्या श्रुत्वा इन्द्रभूतिः सामर्षश्चिन्तयामासिवान्-अहो ! मयि सर्वज्ञे सत्यपि अपरोऽपि सर्वज्ञं स्वं ख्यापयति, दुःश्रंभं एतत्कर्णकटु कथं नाम श्रूयते ?, किञ्च-कदाचित्

कोऽपि मूर्खः केनचिद्वृत्तेन बञ्च्यते, अनेन तु सुरा अपि वञ्चिताः, यदेवं यज्ञमण्डप मां सर्वज्ञं च विहाय
 तत्समीप गच्छन्ति । अहो ! सुराः कथं भ्रान्तास्तीर्थार्थम् इव वायसाः । कमलाकरवद्भेका, मक्षिकाश्चन्दन
 यथा ॥ १ ॥ करभा इव सद्वृक्षान्, क्षीरान्न शूकरा इव । अर्कस्यालोकववृ वृकास्यस्तवा याग प्रयान्ति यत्
 ॥ २ ॥ अथवा-याहशोऽयं सर्वज्ञस्तादृशा एवैते, अनुरूप एव संयोगः, यत्.-पश्यानु रूपमिन्दीविरेण माकन्द-
 शोन्वरो सुन्वरः । अपिच पित्रुमन्वमुकुले मौकुलिकुलमाकुल मिलति ॥ १ ॥ तथापि नाह गतस्य सर्वज्ञादोषं
 सद्दे, यतः-व्योम्नि सूर्यद्वय किं स्याद्, गुहायां केसरिद्वयम् । प्रत्याकारे च स्वद्वौ द्वौ, किं सर्वज्ञावह स च ॥ १ ॥
 ततो भगवन्त वन्धित्वा प्रतिनिवर्त्तमानान् सोपहास जनान् पप्रच्छ-भो ! भो ! इष्टः न सर्वज्ञः ? कीदृग्रूपः ?
 किंस्वरूपः ? इति, जनैस्तु-यदि त्रिलोकी गणनापरा स्यात्, तस्याः ममाप्तिर्यदि नायुषः स्यात् । पारेपराध्यं
 गणितं यदि स्यात्, गणयनिःशेषगुणोऽमि स स्यात्, ॥ १ ॥ इत्यायुक्ते सति स वध्यो-नूनमेव महापूतो,
 मायायाः कुलमदिरम् । कथं लोकः समस्तोऽपि, विभ्रमे पतितोऽमुना ? । २ ॥ न क्षमे क्षणमात्रं तु, त सर्वज्ञ
 कदाचन । तमःस्तोममपाकर्तुं, सूर्यो नैव प्रतीक्षते ॥ ३ ॥ विश्वानरः करस्पर्श, केसरोल्लुचनं हरिः । क्षत्रि-
 यश्च रियुक्षेप, न सहते कदाचन ॥ ४ ॥ मया हि येन चार्दीद्रास्तृष्णीं सस्थापिताः ममे । गेहेचरतरः कोऽमौ,
 सर्वशो मत्पुरो भवेत् ? ॥ ५ ॥ शैला येर्नीमिना दग्धाः, पुरः के तस्य पावपाः ? । उरगाटिता गजा येन, का
 वायोस्तस्य पुमिकाः ? ॥ ६ ॥ किंच-गता गौडवेशोद्भवा दूरदेशं, भयाज्जर्जरा गौर्जरात्वासमीयुः । मृता

मालवीयास्तिलांगास्तिलंगोद्भवा जज्ञिरे पंडिता मद्भयेन ॥ ७ ॥ अरे लाटजाताः क्व याताः प्रणष्टाः, पटिष्टा
 अपि द्राविडा व्रीडयार्ताः । अहो वादिलिप्साऽऽतुरे मथ्यसुष्मिन्, जगत्युत्कटं वादिदुर्भिक्षमेतत् ॥ ८ ॥
 तस्य ममाग्रे कोऽसौ वादी सर्वज्ञमानसुद्धहति ? । इति तत्र गंतुमुत्कं तमग्निभृतिर्जगादेवं ॥ ९ ॥ किं तत्र
 वादिकीटे तव प्रयासेन ? यामि बंधोऽहम् । कमलोन्मूलनहेतोर्नेतव्यः किं सुरेंद्रगजः ? ॥ १० ॥ अक्रथयदथेंद्रभू-
 तिर्यद्यपि मन्त्रात्रजस्य एवासौ । तदपि प्रवादिनाम श्रुत्वा स्थातुं न शक्नोमि ॥ ११ ॥ पीलयतस्त्रिलः कश्चित्,
 दलतश्च यथा कणः । सूडयतस्तृणं किंचिदगस्तेः पिबतः सरः ॥ १२ ॥ मर्दयतस्तुषः कोऽपि, तद्ददेष ममा-
 भवत् । तथापि सासहिर्न हि, सुधा सर्वज्ञवादिनम् ॥ १३ ॥ एकस्मिन्नजिते ह्यस्मिन्, सर्वमप्यजितं भवेत् ।
 एकदा हि सती लुप्तशीला स्यादसती सदा ॥ १४ ॥ चित्रं चैव त्रिजगति सहस्रशो निर्जिते मया वादैः ।
 क्षिप्रचटस्थात्यामिव कंकडुकोऽसौ स्थितो वादी ॥ १५ ॥ अस्मिन्नजिते सर्व जगज्जयोद्भूतमपि यशो नश्येत् ।
 अल्पमपि शरीरस्थं शल्यं प्राणान् वियोजयति ॥ १६ ॥ यतः—छिद्रे स्वल्पेऽपि पोतः किं, पाथोधौ न निम-
 ज्जति ? । एकस्मिन्निष्ठके कृष्टे, दुर्गः सर्वोऽपि पात्यते ॥ १७ ॥ इत्यादि विंचित्य विरचितद्वादशतिलकः स्वर्णय-
 शोपवीतविभूषितः स्फारपीतांबरान्धरः कैश्चित्पुस्तकपाणिभिः कैश्चित्कमंडलुपाणिभिः कैश्चिद्दर्भषाणिभिः
 सरस्वतीकंठाभरण वादिविजयलक्ष्मीशरण वादिमदगंजन वादिमुखभंजन वादिगजसिंह वादीश्वरलीह वादि
 सिंहअष्टापद वादिविजयविशद वादिद्वंद्वभूमिपाल वादिशिरःकाल वादिकदलीकृपाण वादितमोभान वादि-

गोपमघट्ट मर्दितवादिमट्ट वादिघट्टमुद्गर वादिघूकभास्कर वादिसमुद्रागस्ते वादितरून्मूलनहस्तिन् वादि-
 सुरसुरेंद्र वादिगरुडगोविंद वादिजनराजान वादिकंसकाहान वादिहरिणहरे वादिज्वरधन्वतरे वादियूयमल्ल
 वादिहृदयशाल्य वादिगणजीपक वादिशलभदीपक वादिचक्रचूडामणे पङ्कितशिरोमणे विजितानेकवाद सर-
 स्वतीलब्धप्रसाद इत्यादियिरुदष्टुववितदिकचक्रैः पंचभिः छात्रशतैः परिघृत इद्रभूतिः वीरसमीप गच्छञ्छि-
 तयामास-अहो घृष्टेन अनेन किमेतत् कृत ? यदह सर्वज्ञादोपेन प्रकोपित, यतः-कृष्णसर्पस्य महकश्चपेटा दातु-
 शुभत । आलु रदैश्च मारिवज्रशूपाताय सादरः ॥ १ ॥ धृपभः स्वर्गज शृगै, प्रहर्तुं काक्षति द्रुतम् । द्विप पर्व-
 तपाताय, वंताभ्यां यतते रयात् ॥ २ ॥ शशक' केसरिस्कंधकेसरां ऋषुमीहते । मद्दृष्टौ यदसौ सर्वविचं
 ख्यापयते जने ॥ ३ ॥ शेषशीर्षमणिं छातुं, इत्सः स्वीय प्रसारितः । सर्वज्ञादोपतोऽनेन, यदहं परिकोपितः
 ॥ ४ ॥ समीराभिमुखस्येन, दवाग्निज्वालितोऽधुना । कपिकच्छूलता देहे, सौख्यायालिगिता ननु ॥ ५ ॥
 भवतु, किमेतेन ? , अधुना निरुचरीकरोमि, यतः-तावद्गर्जति ऋद्योतस्तावद् गर्जति चद्रमाः । उदिते तु मह-
 छांशौ, न लद्योतो न चद्रमाः ॥ ६ ॥ सारगमातगतुंगंपूगः, पलाय्यतामाशु वनादमुष्मात् । सादोपकोपस्फु-
 टकेसरश्रीर्मुंगाधिराजोऽयमुपेयिवान् यत् ॥ ७ ॥ मम भाग्यभरायद्वा, वाचय समुयस्थित' । अथ तां रसना-
 कद्रुमपनेत्ये विनिश्चितम् ॥ ८ ॥ लक्षणे मम दक्षत्व, साहित्ये संहता मतिः । तर्के कर्कशताऽत्यर्थं, क शाले
 नास्ति मे श्रमः ? ॥ ९ ॥ यमस्य मालवो दूरे, किं स्यात् ? को वा वचस्विनः । अपोपितो रसो ? नूनं, किमजेय च

चक्रिणः ? ॥ १० ॥ अभेद्यं किमु वज्रस्य, किमसाध्यं महात्मनाम् । क्षुधितस्य न किं स्वाद्यं, किं न वाच्यं खलस्य च ? ॥ ११ ॥ कल्पद्रूणामदेयं किं, निर्दिणानां किमत्यजम् ? । गच्छामि तर्हि तस्यांते, पश्याम्येतत्पराक्रमम् ॥ १२ ॥ तथा ममपि त्रैलोक्यजित्वरस्य महौजसः । अजेयं किमिवास्तीह, तद्गच्छामि जयाम्यमुम् ॥ १३ ॥ इत्यादि चिंतयन् प्रभुमवेक्ष्य सोपानसंस्थितो दधौ । किं ब्रह्मा किं विष्णुः सदाशिवः शंकरः किं वा ? ॥ १४ ॥ चंद्रः किं ? स न यत्कलंककलितः सूर्योऽपि नो तीव्ररुक्, मेरुः किं ? न स यच्चितांतकठिनो विष्णुः ? न यत् सोऽसितः । ब्रह्मा किं ? न जरातुरः स च जराभीरुः ? न यत्सोऽतनुः, ज्ञातं दोषविवर्जिताऽखिलगुणाकीर्णोऽन्तिमस्तीर्थकृत् ॥ १५ ॥ हेमसिंहासनासीनं, सुरराजनिषेवितम् । हृद्वा वीरं जगत्पूज्यं, चिंतयामास चेतसि ॥ १६ ॥ कथं मया महत्त्वं हा, रक्षणीयं पुराऽजितम् ? । प्रामादं कीलिकाहेतोर्भक्तुं को नाम चाञ्छति ? ॥ १७ ॥ एकेनाविजितेनापि, मानहानिस्तु का मम ? । जगलैत्रस्य किं नाम, करिष्यामि च सांप्रतम् ? ॥ १८ ॥ अविचारितकारित्वमहो मे मन्दबुद्धियः । जगदीशावतारं यत्, जेतुमेनं समागतः ॥ १९ ॥ अस्याग्नेऽहं कथं वक्ष्ये ?, पार्श्वे यास्यामि वा कथम् ? । संकटे पतितोऽस्मीति, शिवो रक्षतु मे यशः ॥ २० ॥ कथंचिदपि भाग्येन, चेद्भवेदत्र मे जयः । तदा पंडितमूर्द्धन्यो, भवामि सुवनत्रये ॥ २१ ॥ इत्यादि चिंतयन्नच, सुधामधुरया गिरा । आभाषितो जिनेंद्रेण, नामगोत्रोक्तिपूर्वकम् ॥ २२ ॥ हे गौतमैन्द्रभूते ! त्वं, सुखेनागतवानसि । इत्युक्तेऽचिंतयद्वेत्ति, नामापि किमसौ मम ? ॥ २३ ॥ जगत्रितय विख्यातं, को वा नाम न वेत्ति माम् ? । जन-

स्याथालगोपालं, प्रच्छन्नः किं दिवाकरः ? ॥ २४ ॥ प्रकाशयति गुप्तं चेत्, सर्वेह मे मनःस्थितम् । तदा जानामि
 सर्वज्ञमन्यथा तु न किञ्चन ॥ २५ ॥ चिंतयतमिति प्रोचि, प्रभुः को जीवसंशयः ? । विभावयसि नो वेदपदार्थं
 गृणु तान्यथ ॥ २६ ॥ ममद्रो मध्यमान' किं ? , गगारोऽथा किमु ? । आदिब्रह्मध्वनिः किं वा ? , वीरवेध्व-
 निर्यमौ ॥ २७ ॥ वेदपदानि च—' विज्ञानघन एवैतेभ्यो मृतेभ्यः समुत्थाय तान्येयानु विनश्यति, न प्रेत्यसंज्ञाऽ-
 स्ती'ति, त्व तावत् एतेषा पदाना अर्थ एव करोपि-यत् विज्ञानघनो-गमनागमनाविचेष्टावान् आत्मा एते-
 भ्यो मृतेभ्यः-पृथिव्यसेजोवाखाकाशेभ्यः समुत्थाय-प्रकृतीभूय गथांगेषु मदशक्तिरिव, ततस्तानि---मृता-
 न्येव अनु विनश्यति-तत्रैव विलयं याति जले बुद्बुद इव, ततो मृतातिरिक्तस्य आत्मनोऽभावात् न प्रेत्यमं-
 ज्ञास्ति-मृत्वा पुनर्जन्म नास्तीति, परं अयुक्तोऽयमर्थः, शृणु तावदेतेषां अर्थ-विज्ञानघन इति कोऽर्थः ?-विज्ञा-
 नघनो-ज्ञानदर्शनोपयोगात्मक विज्ञान तन्मयत्वादात्माऽपि विज्ञानघन', प्रतिप्रवेशं अनंतज्ञानपर्यायात्मक-
 त्वात्, स च विज्ञानघनः-उपयोगात्मक आत्मा, कथंचिद्धृतेभ्यस्त्वह्निकारेभ्यो वा घटादिभ्यः समुत्तिष्ठते उत्प-
 ष्यते इत्यर्थः, घटाविज्ञानपरिणतो हि जीवो घटादिभ्य एव हेतुमृतेभ्यो भवति, घटाविज्ञानपरिणामस्य घटादि-
 वस्तुमायेक्षत्वात्, एव च एतेभ्यो मृतेभ्यो-घटादिवस्तुभ्यस्तत्तदुपयोगतया जीवः समुत्थाय समुत्पद्य तान्येव
 अनु विनश्यति, कोऽर्थः ?-तस्मिन् घटदौ वस्तुनि नष्टे व्यवहिते वा जीवोऽपि तदुपयोगरूपतया नश्यति अन्यो-
 पयोगरूपतया उत्पद्यते सामान्यरूपतया वा अवतिष्ठते, ततश्च न प्रेत्यसंज्ञास्ति, कोऽर्थः ?-न प्राक्तनी घटाद्यु-

पयोगरूपा संज्ञा अवतिष्ठते, वर्तमानोपयोगेन तस्या नाशितत्वादिति, अपरं च स वै अयं आत्मा ज्ञानमय इत्यादि, तथा 'दृढ', कोऽर्थः ?-दमो दानं दया इति दकारत्रयं यो वेत्ति स जीवः, किं च-विद्यमानभोक्तृकं चंद्रकांते सुधा यद्वत्, ओदनादिवत् इत्याद्यनुमानेनापि, तथा-क्षीरे घृतं तिले तैले, काष्ठेऽग्निः सौरभं सुमे । रिवारः प्रव्रजितः, तत्क्षणाच्च ' उपनेह वा (१) इव च प्रसुवचनैः छिन्नसंदेहः श्रीहंद्रभूतिः पंचशतप्राप्य द्वादशांगीं रचितवान् । इति प्रथमगणधरः ? ॥

तं च प्रव्रजितं श्रुत्वा, दध्यौ तद्वचान्धवोऽपरः । अपि जातु द्रवेदद्रिहिमानी प्रज्वलेदपि ॥ १ ॥ वह्निः शीतः स्थिरो वायुः, संभवेन्न तु बांधवः । हारयेदिति पप्रच्छ, लोकानश्रद्धदु भृशम् ॥ २ ॥ ततश्च निश्चये जाते, चिंतयामास चेतसि । गन्वा जित्वा च तं घूर्त्त, वालयामि सहोदरम् ॥ ३ ॥ सोऽप्येवमागतः शीघ्रं, प्रमुणाऽऽत्मानस्ताथा । संदेहं तस्य चित्तस्थं, व्यक्तीकृत्याचदद्विभुः ॥ ४ ॥ हे गौतमाग्निभूते ! कः, संदेहस्तव कर्मणः ? । तत्र 'ग्नि' इति वाक्यालङ्कारे यद् भूतं अतीतकाले यच्च भाव्यं भाविकाले तत् सर्वं यद्भूतं यच्च भाव्यं इत्यादि, एवकारः कर्मेश्वरादिनिषेधार्थः, अनेन वचनेन यन्नरामरतिर्यक्पर्वतपृथ्व्यादिकं वस्तु दृश्यते तत्सर्वं आत्मैव, ततः कर्मनिषेधः स्फुट एव, किंच-अमृतस्य आत्मनो मूर्त्तेन कर्मणा अनुग्रह उपघातश्च कथं भवति ? , थया

आकाशास्य चन्दनादिना मण्डन खण्डन च न सम्भवति, तस्मात् कर्म नास्ति इति तव चेतसि वर्तते, पर हे अग्निभूते ! नायमर्थः। समर्थः, यत इमानि पदानि पुरुपस्तुतिपराणि, यथा अत्रिविधानि वेदपदानि-कानिचिद्विधिप्रतिपादकानि यथा 'स्वर्गकामोऽग्निहोत्र जुहुयादि'त्यादिनि, कानिचित् अनुवाक्यपराणि यथा 'द्वादश मासाः सबत्सर' इत्यादीनि, कानिचित् स्तुतिपराणि यथा 'इद पुरुष एवे'त्यादीनि, ततोऽनेन पुरुषस्य महिमा प्रतीयते, न तु कर्माद्यभावः, यथा-जले विष्णुः स्थले विष्णुः, पर्वतमस्तके । सर्वभूतमयो विष्णुस्तस्माद्विष्णुमय जगत् ॥ १ ॥ अनेन चाक्येन विष्णोर्महिमा प्रतीयते, न तु अन्यवस्तूनां अभावः, किञ्च-अमूर्त्तस्यात्मनो मूर्त्तेन कर्मणा कथं अनुग्रहोपघातौ ? , तदपि अयुक्तं, यत् अमूर्त्तस्यापि ज्ञानस्य मया-दिना उपघातो द्वाहस्याचौपधेन च अनुग्रहो दृष्ट एव, किञ्च-कर्म विना एकः सुखी अन्यो दुःखी एकः प्रसुरन्यः किङ्कर इत्यादि प्रत्यक्ष जगद्वैचित्र्य कथ नाम सम्भवतीति श्रुत्वा गतसशयः प्रव्रजितः । इति द्वितीयो गणधरः २ ॥

अथ वायुभूतिरपि तो प्रव्रजितो श्रुत्वा यस्य इन्द्रभूत्यग्निभूती शिष्यो जातो स ममापि पूज्य एव, तद्गच्छाम्यहमपि सशय पृच्छामि इति सोऽप्यागतः, एव सर्वेऽप्यागताः, भगवताऽपि सर्वेऽपि प्रतिबोधिताः, तत्क्रमथाय-तज्जीवतच्छरीरे सन्दिग्धं वायुभूतिनामानम् । ऊचे विसुर्यथास्यं वेदार्थं किं न भावयसि ? ॥ १ ॥ यतः- 'विज्ञानघन एवैतेभ्यो भूतेभ्यः' इत्यादिवेदपदैः भूतेभ्यो जीवः पृथग् नास्ति इति प्रतीयते, तथा 'सत्येन

लभ्यस्तपसा ह्येष ब्रह्मचर्येण नित्यं ज्योतिर्मयो हि शुद्धो यं पश्यन्ति धीरा यतयः संयतात्मान इत्यादि'
 अस्यार्थः-एष ज्योतिर्मयः शुद्ध आत्मा सत्येन तपसा ब्रह्मचर्येण लभ्यः-ज्ञेय इत्यर्थः, एभिस्तु वेदपदैर्भूतेभ्यः
 पृथक् आत्मा प्रतीयते, ततस्तव सन्देहः यदुत यच्छरीरं स एवात्मा अन्यो वेति, परं अयुक्तं एतत्, यस्मात्
 'विज्ञानघनेत्यादिभिरपि पदैः अस्मदुक्तार्थप्रकारेण आत्मसत्ता प्रकटैव, इति तृतीयः गणधरः ३ ॥
 पञ्चसु भूतेषु तथा सन्दिग्धं व्यक्तसंज्ञकं विबुधम् । ऊचे विभूर्यथास्थं वेदार्थं किंन भावयसि ? ॥ १ ॥
 ' येन स्वप्नोपमं वै सकलं इत्येष ब्रह्मविधिरज्जसा विज्ञेय ' इति, अस्यार्थः-वै-निश्चितं सकलं-एतत् पृथिव्या-
 दिकं स्वप्नोपमं असत्, अनेन वेदवचसा तावद्भूतानां अभावः प्रतीयते, 'पृथ्वी देवता आपो देवता' इत्यादिभि-
 स्ति भूतसत्ता प्रतीयते इति सन्देहः, परं अविचारितं एतत्, यस्मात् ' स्वप्नोपमं वै सकलं ' इत्यादीनि
 पदानि अध्यात्मचिन्तायां कनककामिन्यादिसंयोगस्य अनित्यत्वसूचकानि, न तु भूतनिषेधपराणीति चतुर्थः
 गणधरः ४ ॥

यो यादृशः स तादृश इति सन्दिग्धं सुधर्मनामानम् । ऊचे विभूर्यथास्थं वेदार्थं किं न भावयसि ? ॥ १ ॥
 यतः- ' पुरुषो वै पुरुपत्वमश्नुते, पशवः पशुत्वं ' इत्यादीनि भवान्तरसादृश्यप्रतिपादकानि, तथा ' शृगालो वै
 एष जायते यः सपुत्रीयो दध्यते ' इत्यादीनि भवान्तरवैसदृश्यप्रतिपादकानि वेदापदानि दृश्यन्ते, इति तव
 सन्देहः, परं नायं सुन्दरो विचारो, यस्मात् ' पुरुषो वै पुरुपत्वमश्नुते ' इत्यादीनि यानि पदानि तानि मनुष्योऽपि

कश्चिन्मार्दवादिगुणोपेतो मनुष्यायुःकर्म बद्ध्वा पुनरपि मनुष्यो भवति इत्यर्थनिरूपकाणि, न तु मनुष्यो मनुष्य एव भवतीति निश्चायकानि, तथा कथं मनुष्यं पशुमर्भवति ? , न हि शालीचीजाद्रोधूमादृकुरः सम्भवतीति या तव चित्ते युक्तिः प्रतिभाति सापि न समीचीना, यतो गोमयादिभ्यो वृश्चिकाद्युत्पत्तेर्वर्शनात् कायैसदृश्यं अपि सम्भवत्येवेति पञ्चमः गणधरः ५ ॥

अथ बन्धभोक्षविषये सन्दिग्धं मण्डिताभिध विबुधम् । ऊचे विशुष्यथास्थं वेदार्थं किं न भावयसि ? ॥ १ ॥ यतः- ' स एव विगुणो विशुर्न बद्धयते ससरति वा सुब्यते मोचयति वा' त्वं तावत् गतेषा पदाना अर्थं एव करोषि-यत् म एषः-अधिकृतो जीवः, कथम्भूतो ? -विगुणः-सत्त्वादिगुणरहितो विशुः-मर्षव्यापको न पद्धयते-पुण्यपापाभ्यां न युज्यते, नकारस्य सर्वत्र योजनात् न ससरति-न मसारे परिभ्रमति, न सुब्यते कर्मणा बन्धाभावात्, नाप्यन्य मोचयति अकर्तृकत्वात्, पर नाय अर्थः समर्थः, किन्तु स एव आत्मा, किंविशिष्टो ? -विगुणो-विगतच्छाद्यास्थिकगुणः, पुनः कीदृशो ? -विशुः-केवलज्ञानयान् केवलज्ञानस्वरूपेण विश्वव्यापकत्वात्, एव विध आत्मा पुण्यपापाभ्यां न युज्यते इति सुस्थ, इति पष्ठः गणधरः ६ ॥

अथ देवविषयसन्वेहमयुत मौर्यपुत्रनामानम् । ऊचे विशुष्यथास्थं वेदार्थं किं न भावयसि ? ॥ १ ॥ यतः- ' को जानाति मायोपमान् गीर्वाणान् इन्द्रयमवरुणकुबेरावीन् ' इति पदैर्वेवनिषेधः प्रतीयते, ' स एव यज्ञायुधी यजमानोऽज्ञमा स्वर्लोकं गच्छति ' इति पदैस्तु देवसत्ता प्रतीयते इति तवस न्वेहः, परं अविचारितं एतत्,

यत एते त्वया मया च प्रत्यक्षं एव हृश्यन्ते देवाः, यतु वेदे ' मायोपमान् ' इत्युक्तं तद्देवानां अपि अनित्यत्वसूचकं इति सप्तमः गणधरः ७ ॥

अथ नारकसन्देहात् सन्दिग्धमकस्मितं विबुधसुख्यम् । ऊचे विभुर्यथास्थं वेदार्थं किं न भावयसि ? ॥ १ ॥ यस्मात् ' न ह वै प्रेत्य नरके नारकाः सन्ति ' इत्यादिपदैर्नारिकाभावः प्रतीयते, ' नारको वै एष जायते यः शूद्रान्नमश्नाति ' इत्यादिपदैस्तु नारकसत्ता प्रतीयते इति तव सन्देहः, परं ' नह वै प्रेत्य नरके नारकाः सन्ति ' इति कोऽर्थः ?-प्रेत्य-परलोके केचिन्नारका मेर्वादिवत् शाश्वता न सन्ति, किन्तु यः कश्चित् पापमाचरति स नारको भवति, अथवा नारका मृत्वाऽनन्तरं नारकतया नोत्पद्यन्ते इति प्रेत्य नारका न सन्तीत्युच्यते, इति अष्टमो गणधरः ८ ॥

अथ पुण्ये संदिग्धं द्विजमचलभ्रातरं विबुधसुख्यम् । ऊचे विभुर्यथास्थं वेदार्थं किं न भावयसि ? ॥ १ ॥ तव सन्देहकारणं तावत् अग्निभूत्युक्तं ' पुरुष एवेदंग्निं सर्व ' इत्यादि पदं, तत्र उत्तरं अपि तथैव ज्ञेयं, तथा ' पुण्यः पुण्येन कर्मणा, पापः पापेन कर्मणा ' इत्यादिवेदपदैः पुण्यपापयोः सिद्धिश्च, इति नवमः गणधरः ९ ॥

अथ परभवसन्दिग्धं मेतार्यं नाम पण्डितप्रवरम् । ऊचे विभुर्यथास्थं वेदार्थं किं न भावयसि ? ॥ १ ॥ यत्तव इन्द्रभूत्युक्तैः ' विज्ञानघन एवैतेभ्यो मूर्तेभ्यः ' इत्यादिपदैः परलोकसन्देहो भवति, परं तेषां पदानां अर्थ अस्मदुक्तप्रकारेण विभावय यथा सन्देहो निवर्त्तते, इति दशमः गणधरः १० ॥

निर्वाणविषयसन्देहसंयुत च प्रभासनामानम् । ऊचे विशुष्यथास्य वेदार्थं किं न भावयसि ? ॥ १ ॥ यतः-
'जरामर्यं वा यदग्निहोत्र' अनेन पदेन निर्वाणामावः प्रतीयते, कथं ? यत् अग्निहोत्रं तत् जरामर्यं, कोऽर्थः ?-
सर्वदा कर्त्तव्यं, उक्ता अग्निहोत्रस्य सर्वदा कर्त्तव्यता अग्निहोत्रक्रिया च निर्वाणकारणं न भवति,
शयलत्वात्, यतः साकेपाच्चिद्व्युपकारकारण इति, ततो मोक्षसाधकानुष्ठानक्रियाकालस्य अनुक्त-
त्वान्मोक्षो नास्ति इति मोक्षाभावः प्रतीयते, तथा ' द्वे ब्रह्मणी वेदितव्ये, परमपर च, तत्र परं सत्यज्ञानं, अन-
न्तं ब्रह्मेति ' इत्यादिपदैर्मोक्षसत्ता प्रतीयते, इति तव सन्देहः, परं अविचारितं एतत्, यस्मात् ' जरामर्यं वा
यदग्निहोत्रं ' इत्यत्र वाशब्दोऽप्यर्थे स च भिन्नक्रमः, तथा च जरामर्यं यावत् अग्निहोत्रं अपि कुर्यात्, कोऽर्थः ?-
कश्चित्स्वर्गार्थी यावज्जीवं अग्निहोत्रं कुर्यात्, कश्चिन्निर्याणार्थी अग्निहोत्रं विहाय निर्वाणसाधकानुष्ठानमपि
कुर्यात्, न तु नियमतोऽग्निहोत्रमेवत्यपिशब्दार्थः, ततो निर्वाणसाधकानुष्ठानकालोऽप्युक्त एव, तस्मादस्ति
निर्वाणं, इत्येकादशः गणधरः ११ ॥

एव चतुश्चत्वारिंशच्छतानि द्विजाः प्रसजिताः, तत्र मुख्यानां एकादशानां त्रिपदीग्रहणपूर्वक एकादशशङ्ख
चतुर्दशपृथ्वरचना गणधरपदप्रतिष्ठा च, तत्र द्वादशाक्षीरचनानन्तर भगवास्तेषां तदनुज्ञां करोति, शक्रश्च
विन्ध्य वज्रमयस्थालं विन्ध्यचूर्णानां भृत्वा त्रिशुवनस्वामिनः सन्निहितो भवति. ततः स्वामी रत्नमयसिंहासना-
दुत्थाय सम्पूर्णां चूर्णमुष्टिं गृह्णाति, ततो गौतमप्रभुत्वा एकादशापि गणधरा ईपदधनता अनुक्रमेण तिष्ठन्ति,

देवास्तूर्वद्वयनिगीतादिनिरोधं विधाय तूर्णीकाः शृण्वन्ति, ततो भगवान् पूर्वं तावत् भणति- ' गौतमस्य द्रव्य-
गुणपर्ययिस्तीर्थं अनुजानामि ' इति. तूर्णीश्च तन्मस्तके क्षिपति, ततो देवा अपि तूर्णपुष्पगन्धघृष्टि तदुपरि
कुर्वन्ति, गणं च भगवान् सुधर्मस्वामिनं सुरि द्ययस्थाप्यानुजानाति, उति गणधरवादः ॥ (१०१) ॥
(तेषां कालेषां) तस्मिन् काले (तेषां समणेषां) नस्मिन् समये (समणे भगवं महावीरे) अमणो भगवान्
महावीरः (अहीअगामं निम्माण) अस्थिक्रामस्य निअया (पटुसं अंतरावासं) प्रथमं वर्षागतं चतुसस्सि-
तियावत् (चासावासं उवागण) वर्षासु वसनं उवागतः (नपं च गिद्धचंपं च निस्साण) ततः चंपायाः पट्ट-
चम्पायाश्च निअया (ततो अंतरावासे) त्रीणि चतुसस्सकानि (चासावासं उवागण) वर्षावानार्थं उवागतः
(वेसाळि नगरिं वाणिअगामं च निस्साण) वैजान्याः नगर्याः वाणिज्यग्रामस्य च निअया (दुवाल्म अंत-
रावासे) द्वादश चतुसस्सकानि (चान्नावासं उवागण) वाणिज्यग्रामस्य च निअया (रागगिहं नगरं नाळदं च
वाहिरिअं नीसाण) राजगृहस्य नगरस्य नाळन्द्यायाश्च वाहिरिकायाः निअया (उडारम अंतरावासे) चतुर्दश
चतुसस्सकानि (चासावासं उवागण) नाळन्द्यायाश्च वाहिरिकायाः निअया (उडारम अंतरावासे) चतुर्दश
वाहिरिका-जात्यापुरविशेषस्तत्र चतुपञ्च वर्षागतान् उवागतः, तत्र नाळन्द्या राजगृहनगरादुत्तरस्यां विशि
भदिआण) द्वे भद्रिकायां (एगं आलेविआण) एकं आलम्बिकायां (एगं सावर्थाण) एकं आनस्तर्गां (एगं
पणिअभूमिण) एक प्रणीतभूमौ, वज्रभूम्याख्यानायदेवो इत्यर्थः (एगं पायाण मज्झिमाण) एकं पापायां मध्य-

मायां (हृत्विथपालस्स रण्णो) हस्तिपालस्य राज्ञः (रज्जुगसभाए) रज्जुका-लेखकाः ' कारकुन ' इति लोके प्रसिद्धास्तेषां शाला सभा जीणां अपरिसुज्यमाना तत्र भगवान् (अपच्छिमं अतरावास) अपच्छिमम्-अन्त्य चतुर्मासिकं (वासावासं उवागए) वर्षावासार्थं उपागतः, पूर्वं किल तस्या नगर्यां ' अपापा ' इति नामासीत्, देवैस्तु ' पापा ' इत्युक्तं, तत्र भगवान् कालगत इति ॥ (१२२) ॥

(तत्थ णं जे से पावाए मज्झिमाए) तत्र यस्मिन् वर्षे पापायां मध्यमाया (हृत्विथपालस्स रण्णो) हस्तिपालस्य राज्ञः (रज्जुगसभाए) लेखकशालायां (अपच्छिम अंतरावास) अन्त्यं चतुर्मासिक (वासावास उवागए) वर्षावासार्थं उपागतः ॥ (१२३) ॥

(तस्स ण अतरावास्स) तस्य चतुर्मासिकस्य मध्ये (जे से वासाणं) योऽमौ वर्षाकालस्य (चउत्थे मासे सत्तमे पक्खे) चतुर्थः मासः सप्तमः पक्षः (कत्तिअयहुले) कार्तिकस्य कृष्णपक्षः (तस्स णं कत्तिअयहुलस्स) तत्प कार्तिककृष्णपक्षस्य (पण्णरसीपक्खेणं) पञ्चदशे दिवसे (जा सा चरमा रयणी) या सा चरमा रजनी (त रयणिं च ण समणे भगवं महावीरे) तस्या रजन्यां च अमणो भगवान् महावीरः (कालगए) कालगतः, कायस्थितिभवस्थितिकालाद्गतः (विइक्कते) संसाराद्द्वयतिक्रान्तः (समुज्जाए) समुयातः-सम्यग्-अपुनरायुत्या ऊर्ध्वं यातः (छिन्नजाइजरामरणपंचणे) छिन्नानि जातिजरामरणपन्थनानि-जन्मजरामरणकारणानि कर्माणि येन स तथा (सिद्धे) सिद्धः-साधितार्थः (बुद्धे) बुद्धः-तत्त्वार्थज्ञानवान् (मुत्ते)

सुक्तो भवोपग्राहिकर्मभ्यः (अंतगडे) अन्तकृत सर्वदुःखानां (परिनिव्युडे) परिनिवृतः सर्वसन्तापाभावात्, तथा च कीदृशो जातः?-(सब्वदुःखस्पहीणे) सर्वाणि यानि दुःखानि शरीरमानसानि तानि प्रहीणानि यस्य स वाञ्छितः स चन्द्रनामा द्वितीयः संवत्सरः (पीहवद्धणे मासे) प्रीतिवर्द्धन इति तस्य मासस्य कार्तिकस्य नाम (नंदिवद्धणे पक्खे) नंदिवद्धन इति तस्य पक्षस्य नाम (अग्निवसे नामं दिवसे) अथ यत्र भग-दिवसस्य नाम (उवसमेत्ति पबुच्चह) उपशम इति प्रोच्यते, उपशम इति तस्य द्वितीयं नामं दिवसे) अथ यत्र भग-णंदा नामं सा रयणी देवानन्दा नाम्नी सा अमावास्यारजनी (निरतित्ति पबुच्चह) निरतिः इत्यप्युच्यते नामान्तरेण (अब्बे लवे) अर्चनामा लवः (सुहत्ते पाणू) सुहर्तनामा प्राणः (थोवे सिद्धे) सिद्धनामा स्लोकः एतदेव भवतीति (सब्वदुःखसिद्धे सुहत्ते) इदं च शकुन्यादिस्थिरकरणचतुष्टये तृतीयं नामेत्थर्थः (देवा-नामनक्षत्रेण चन्द्रयोगे उपागते सति भगवान् (कालगण जाव सब्वदुःखस्पहीणे) जोगसुवागणं) स्वाति-त्वपक्षीणः ॥ अथ संवत्सरमासदिनरात्रिसुहर्तनामानि चैवं सूर्यप्रज्ञप्तौ— एकस्मिन् श्रुगे पञ्च संवत्सरास्तेषां नामानि-चन्द्रः १ चन्द्रः २ विजयः ३ प्रीतिवर्द्धनः ४ अश्विनः ५ शिशिरः ६ शोभनः ७ हैम-श्रेति संवत्सरनामानि । अभिनन्दनः १ सुप्रतिष्ठः २ विजयः ३ प्रीतिवर्द्धनः ४ अश्विनः ५ शिशिरः ६ शोभनः ७ हैम-

चान्दसन्तः ९ कुसुमसम्भवः १० निषाधो ११ वनविरोधी १२ इति आषणाविद्वायशमासनामानि ॥ पूर्वाङ्गसिद्ध
 १ मनोरम २ मनोहर ३ यशोभद्र ४ यशोधर ५ सर्वकामससृद्ध ६ इन्द्र ७ मूर्द्धाभिषिक्त ८ सौमनस ९ घन-
 क्षय १० अर्थसिद्ध ११ अभिमजित् १२ रत्याशन १३ शतक्षय १४ अभिवेद्य इति १५ पञ्चदश विननामानि ॥
 उत्तमा १ सुनक्षत्रा २ इलापत्या ३ यशोधरा ४ सौमनसी ५ श्रीसम्भृता ६ विजया ७ वंजयन्ती ८ जयन्ती ०
 अपरराजिता १० इच्छा ११ समाहारा १२ तेजा १३ अतितेजा १४ देवानन्दा १५ चेति पञ्चदश रात्रिनामानि ॥
 रुद्रः १ श्रेयान् २ मित्र ३ वायुः ४ सुप्रतीतो ५ ऽभिचन्द्रो ६ माहेन्द्रो ७ पलवान् ८ ब्रह्मा ०, यदुसत्य १०
 ऐशान ११ स्त्वष्टा १२ भावितात्मा १३ वैश्रवणो १४ धारुण १५ आनन्दो १६ विजयो १७ विजयसेनः १८
 प्राजापत्य १९ उपशमो २० गंधर्वो २१ ऽभिषेद्यः २२ शतदृपभ २३ आतपवान् २४ अर्थवान् २५ ऋणवान्
 २६ भौमो २७ दृपभः २८ सर्वार्थिसिद्धो २९ राक्षस ३० श्रेति त्रिशन्धुद्धत्तनामानि ॥ (१२४) ॥

(ज रयणिं च णं समणे भगवं महावीरे) यस्यां रजन्यां श्रमणो भगवान् महावीरः (कालगण जाव
 सन्धुक्कलप्पहीणे) कालगतः यावत् सर्वदुःखप्रक्षीणः (सा णं रयणी यद्वहिं देवेहिं देवीहि य) सा रजनी
 यद्वुभिः देवैः देवीभिश्च (ओषयमाणेहिं) स्वर्गात् अवपत्त्रिः (उप्पयमाणेहि य) उत्पत्त्रिश्च कृत्वा (उज्जो
 विपा आविहुत्था) उषोतवती अभवत् ॥ (१२५) ॥

(ज रयणिं च णं समणे भगव महावीरे) यस्यां रात्रौ श्रमणो भगवान् महावीरः (कालगण जाव सन्ध-

दुक्खप्पहीणे) कालगतः यावत् सर्वदुःखप्रक्षीणः (सा णं रयणी बहूहि देवेहि देवीहि य) सा रात्रिः बहु-
भिः देवैः देवीभिश्च (ओवयमाणेहि) अवपत्तद्धिः (उप्पयमाणेहि) उत्पत्तद्धिश्च कृत्वा (उप्पिजलगमाण-
भूआ) भृशं आकुला इव (कहकहगभूआ आविहुत्था) अब्यक्तवर्णकोलाहलमयी अभवत् ॥ (१२६) ॥

(जं रयणिं च णं समणे भगयं महावीरे) यस्यां रात्रौ श्रमणो भगवान् महावीरः (कालगए जाव सव्व-
दुक्खप्पहीणे) कालगतः यावत् सर्वदुःखप्रक्षीणः (तं रयणिं च णं जिट्टस्स) तस्यां च रजन्यां ज्येष्ठस्य, किं-
भूतस्य ?-(गोअमस्स) गोत्रेण गौतमस्य (इंदभूइस्स) इन्द्रभृतिनामकस्य (अणगारस्स अंतेवासिस्स)
अनगारस्य शिष्यस्य (नायए पिज्जबंधणे बुच्छिन्ने) ज्ञातजे-श्रीमहावीरविषये प्रेमबन्धने-स्नेहबन्धने व्युच्छि-
न्ने-श्रुदिते सति (अणंते) अनन्तवस्तुविषये (अणुत्तरे जाव केवलवरनाणदंसणे समुप्पन्ने) अनुत्तरे यावत्
केवलवरज्ञानदाने समुत्पन्ने, तच्चैवं-स्वनिर्वाणसमये देवशर्मणः प्रतियोधनाय कापि ग्रामे स्वामिना प्रेषितः
श्रीगौतमः त प्रतिबोध्य पश्चादागच्छन् श्रीवीरनिर्वाणं श्रुत्वा बज्राहत इव क्षणं तस्थौ, वभाण च 'प्रसरति
मिथ्यात्वतमो गर्जन्ति कुतीर्थिकौशिका अद्य । दुर्भिक्षइमरवैरादिराक्षसाः प्रसरमेण्यन्ति ॥ १ ॥ राहुग्रस्त-
निशाकरमिव गगनं दीपहीनमिव भवनम् । भरतमिदं गतशोभं त्वया विनाऽद्य प्रभो ! जज्ञे ॥ २ ॥ कस्यां-
ह्रिपीठे प्रणतः पदार्थान्, पुनः पुनः प्रश्नपदीकरोमि ? । कं वा भदन्तेति वदामि ? को वा, मां गौतमेत्यासणि-
राऽथ वक्ता ? ॥ ३ ॥ हा ! हा ! हा ! वीर ! किं कृतं ? यदीदंशेष्वसरेऽहं दूरीकृतः, किं मांडकं मण्डयित्वा

बाल्यत्तयात्रलेडलगिण्य ? किं केवलभागममार्गयिष्यं ? किं युक्तौ सङ्कीर्णं अभविष्यत् ? किं वा तव भारोऽ-
भविष्यत् यदेवं मां विमुञ्च्य गतः, एव च 'धीर धीर' इति कुर्वतो 'धी' इति मुले 'लघ्न' गीतमस्य, तथा च हु
ज्ञान-धीतरागा नि.स्नेहा भवन्ति, ममेवाय अपराधो यन्मया तदा श्रुतोपयोगो न वृत्तः, धिगिम एरूपाक्षिक
स्नेह, अल स्नेहेन, एकोऽस्मि, नास्ति कश्चन मम. एव नम्यक साम्य भावयतस्तस्य केवलमुत्पेदे-मुक्त्वमगपय-
वणाणं मियेहो यच्चमिगला । धीरे जीघतए जाओ, गीयमो ज न केवली ॥ १ ॥ प्रातःकाले इन्द्रार्थैर्महिमा कृतः,
अत्र कविः- 'अहद्वारोऽपि योधाय, रागोऽपि गुरुभक्तये । विपादः केवलायामृत, चित्र श्रीगीतमप्रभोः ॥ १ ॥
म च द्वावश यर्पाणि केवलपर्याय परिपाल्य धीर्घायुरिति हृत्वा मुधर्मस्वामिने गणं ममर्ष्य मोक्ष गयी, सुधर्म
इयामिनोऽपि पश्चात् केवलोत्पत्तिः. सोऽप्यष्टौ षर्पाणि विहृत्यार्यजम्बूस्वामिनो गणं समर्ष्य सिद्धि गतः ॥ (१२७) ॥

(ज रयणि च ण समणे भगव महाधीरे) यस्या रजन्यां श्रमणो भगवान् महाधीरः (कालगण जाय
म-यपुरत्वप्पीणे) कालगतः यावत् प्रक्षीण सर्वदुःख (त रयणि च णं) तस्यामेव रजन्यां (नवल्लई नय ले-
च्छई कामीकोसलगा) नवमल्लकीजातीयाः-काशीवेशस्य राजानः नवल्लच्छकीजातीया कोशलवेशस्य
राजानः (अट्टारसवि गणरायाणो) ते च कार्यवशात् गणमेलापक कुर्वन्ति इति गणराजा अष्टादश, ये
चेदकमहाराजस्य तामान्ताः श्रूयन्ते, (अमाचामाए) ते तस्यां अमस्यायां (पारामोअं) पारं-संसारपार

आभोगयति-प्रापयति यस्तं एवंविधं (षोसहोववासं षट्त्रिंशु) पौषधोपवासं कृतवन्तः, आहारत्यागपौषधरूपं उपदासं चक्रुरित्यर्थः. अन्यथा दीपकरणं न सम्भवति, ततश्च (गणसे भावुज्जोए दव्युज्जोअं करिस्सामो) गतः स भावोद्योतः ततो द्रव्योद्योतं करिष्याम इति तैः दीपाः प्रवर्तिताः, ततः प्रभृति दीपोत्सवः संवृत्तः, कार्तिकशुक्लप्र-
 तिपदि च श्रीगौतमस्य केवलमहिमा देवैश्चक्रे अतस्तत्रापि जनप्रमोदः, नन्दिवर्धननेन्द्रेश्च भगवतोऽस्तं श्रुत्वा शो-
 कार्तः सुदर्शनया भगिन्या सम्बोध्य सादरं स्ववेश्मनि द्वितीयायां भोजितस्ततो भ्रातृद्वितीयापवरुद्धिः ॥(१२८)॥

(जं रयणिं च णं समणे भगवं महावीरे) यस्यां रात्रौ श्रमणो भगवान् महावीरः (कालगण जाव सव्व-
 दुक्खव्वपहीणे) कालगतः यावत् प्रक्षीण सर्वदुःखः (तं रयणिं च णं) तस्यां च रात्रौ (खुद्वाए भासरासी
 नाम महग्गहे) क्षुद्रात्मा-कूरस्वभाव एवंविधो भस्मराशिनामा त्रिंशत्तमो महाग्रहः, किम्भूतोऽसौ ?- (दोवा-
 ससहस्सट्ठिई) द्विसहस्रवर्षस्थितिकः, एकस्मिन् ऋक्षे एतावन्तं कालं अचस्थानात् (समणस्स भगवओ महा-
 वीरस्स) श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य (जम्मनक्खत्तं संकंते) जन्मनक्षत्रं-उत्तराफाल्गुनीनक्षत्रं सङ्क्रा-
 न्तः, तत्राष्टाशीतिग्रहाः, ते चेमे-अङ्गारको १ विकालको २ लोहिताक्षः ३ शनैश्चरः ४ आधुनिकः ५ प्राधुनिकः
 ६ कणः ७ कणकः ८ कणकणकः ९ कणवितानकः १० कणसन्तानकः ११ सोमः १२ सहितः १३ आश्वासनः
 १४ कार्योपगः १५ कर्धुरकः १६ अजकरकः १७ दुन्दुभकः १८ शङ्खः १९ शङ्खनाभः २० शङ्खवर्णभः २१ कंसः
 २२ कंसनाभः २३ कंसवर्णभः २४ नीलः २५ नीलावभासः २६ रूपी २७ रूपावभास २८ भस्मः २९ भस्म-

राशिः ३० तिलः ३? तिलपुष्पवर्णाः ३२ वकः ३३ दकवर्ण. ३४ कार्यः ३६ बन्धयः ३६ इन्द्राग्निः ३७ घूमकेतुः
३८ हरि. ३९ पिङ्गलः ४० ब्रुयः ४१ शुक्रः ४२ बृहस्पतिः ४३ राहुः ४४ अगस्तिः ४५ माणवक. ४६ कामस्पयोः ४७
घुरः ४८ प्रभुत्व, ४९ विकट. ५० विसन्धिकल्पः ५१ प्रकल्पः ५२ जटालः ५३ अरुणः ५४ अग्नि. ५५ काल. ५६
महाकालः ५७ स्वस्तिक. ५८ सौवस्तिकः ५९ वर्धमानः ६० प्रलम्ब. ६१ नित्यालोकः ६२ नित्योद्योतः ६३ स्वयम्प्रमः
६४ अवमामः ६५ श्रेयस्करः ६६ क्षेमकरः ६७ आभङ्करः ६८ प्रमङ्करः ६९ अरजाः ७० विरजाः ७१ अशोक
७२ वीतशोकः ७३ वितत ७४ विवल्बः ७५ विशालः ७६ शाल. ७७ सुव्रतः ७८ अनिवृत्तिः ७९ एकजटी ८०
द्विजटी ८१ कर. ८२ करकः ८३ राजा ८४ अर्गलः ८५ पुष्पः ८६ भाव. ८७ केतुः ८८ इत्यष्टाशोतिर्ग्रहाः ॥ (१२९) ॥

(जप्यमिडं च ण से खुदाप भासरासी महगङ्गे)यतः प्रभृति स क्षुद्रात्मा भद्रमराशिनामा महाग्रहः (दोवा-
ससहस्सठिई) द्विगर्पसहस्रस्थिति. (ममणस्स भगजओ महावीरस्स) अमणस्य भगवतो महावीरस्य (जम्म-
नकवत्त संकते) जन्मनक्षत्र सङ्क्रान्तः (तप्पमिड् च ण समणाणाणं निग्गथाण निग्गंथीण य) ततः प्रभृति
अमणानां-तपस्विनां निर्गन्थानां-साधूनां निर्ग्रन्थीनां-साध्वीना च (नो उदिए उदिए पूआमकारे एवत्तइ)
उदितोदितः-उत्तरोत्तरवृद्धिमान् ईदशः पूजा-धन्वनादिका सत्कारो-बलधानाविबहुमानः स न प्रवर्तते,
अत एव शक्रेण स्वामी विज्ञप्तो-यत् क्षणं आयुर्वर्द्धयत येन भवत्सु जीवत्सु भवज्जन्मनक्षत्रं मङ्क्रान्तो
भस्मराशिग्रहो भवच्छासन पीडयितु न शक्यति, ततः प्रभुणोक्त-न ग्वलु शक्क ! कदाचिदपि इदं भूतपूर्वं यत्

प्रक्षीणं आयुर्जिनेन्द्रैरपि वर्द्धयितुं शक्यते, ततोऽवद्यं भाविनी तीर्थयाया भविष्यत्येव, किन्तु पडशीतिवर्षा-
युपि कल्किनि कुट्टपतौ त्वया निगृहीते सति वर्षसहस्रद्वये पूर्णे मञ्जन्मनक्षत्राद् भस्मग्रहे व्यतिक्रान्ते च
त्वत्स्थापितकल्किपुत्रधर्मदत्तारज्यादारभ्य साधुसाध्वीनां उदितोदितः पूजासत्कारो भविष्यतीति ॥ (१३०) ॥
सूत्रकारा अपि तदेवाहुः- (जया णं से खुद्वाए भासरासी महग्गहे) यदा च स क्षुद्रात्मा भस्मराशिर्महा-
ग्रहः (दोवाससहस्सठिई) द्विवर्षसहस्रस्थितिकः (जाव जम्मनक्खत्ताओ विइक्कंते भविस्सइ) यावत् भग-
वञ्जन्मनक्षत्रात् व्यतिक्रान्तो भविष्यति, उत्तरिष्यतीत्यर्थः (तथा णं समणाणं निगंगथाणं निगंगथीण य)
तदा श्रमणानां निर्ग्रन्थानां च (उदिए उदिए पूआसकारे भविस्सइ) उदितोदितः पूजासत्कारो
भविष्यति ॥ (१३१) (जं रयणिं च णं समणे भगवं महवीरे) यस्यां रात्रौ श्रमणो भगवान् महावीरः
(कालगए जाव सव्वदुक्खण्णहीणे) कालगतः यावत् प्रक्षीण सर्वदुःखः (तं रयणिं च णं कुंथुअणुद्धरी नाम
समुत्पन्ना) तस्यां रात्रौ कुन्थुः-प्राणिजातिः या उद्धर्तुं न शक्यते एवंविधा समुत्पन्ना (जा ठिया अचलमाणा)
या स्थिता अत एव अचलन्ती सती (छउमत्थाणं निगंगथाणं निगंगथी ण य) छद्मस्थानां निर्ग्रन्थानां निर्ग्र-
न्थीनां च (नो चक्खुफासं हव्वमागच्छइ) नैव चक्षुःस्पर्श-इष्टिप्रथं शीघ्रं आगच्छति (जा अट्टिआ चलमाणा)
या च अस्थिता अत एव चलन्ती (छउमत्थाणं निगंगथाणं निगंगथीण य) छद्मस्थानां निर्ग्रन्थानां निर्ग्रन्थीनां च
(चक्खुफासं हव्वमागच्छइ) चक्षुर्धिपयं शीघ्रं आगच्छति ॥ (१३२) (जं पासित्ता बह्दिं निगंगथेहिं

निरगयीदि य) या कुन्नु अणुदरी इद्धा पडुभिः निर्ग्रन्थोः-सायुभिर्यहीभिः निर्ग्रन्थोभिश्च-साय्वीभिः (भसादं
 पयाव्यायं) भक्तानि प्रत्याग पातानि, अनशनं कृतमित्यर्थः (से किमाहु भंते !) शिष्यः वृष्णति-किमाहु भयन्ताः
 तत् कि कारण गदू भक्तानि प्रत्याग पातानि ?, गुरुवाट-(अस्यपनिइ सजने दुगाराहण भवित्सइ) अथ प्रभृति
 मगमो दुराराण्यो भयिष्यति, वृथिञ्ज्या जीयाकुलत्वात् मंगमयोगक्षेत्राभायत् पागण्डिसकराय ॥ (१३३) ॥
 (तेषां काष्ठेण) तस्मिन् काष्ठे (तेषां समगण) तस्मिन् समये (समणस्म भगवओ महायीरस्म) अम-
 णस्य भगवतो महायीरस्य (इदभूहपासुभगवओ) इन्द्रभृतिप्रसुगणि (गउभससमणमाहस्सीओ) गतुर्वथा
 अमणानां महत्त्राणि (उक्कोसिआ समणसंपया हुत्था) उत्तुष्टा गतावती अमणसम्पदा अभयत् ॥ (१३४) ॥
 (ममणस्म भगवओ महायीरस्स) अमणस्य भगवतो महायीरस्य (अज्जचदणापासुद्धयाओ) भार्यगन्द-
 नाप्रसुग्णाणि (उस्सीम अग्गियामाहस्सीओ) पद्विंशत् आर्यिकाणां महत्त्राणि (उक्कोसिया अज्जियामसपया
 हुत्था) उत्तुष्टा गतावती आर्यिकासम्पदा अभयत् ॥ (१३५) ॥ (ममणस्म भगवओ महायीरस्स) अमणस्य
 भगवतो महायीरस्य (मगमयगपासुभगवणे) शङ्कुशतकप्रसुग्णाणां (समणोवासगणं) अमणोपासकानां-
 आयकाणां (एगा मयसाहस्सीओ) एका शतसहस्री-एकं लक्ष (अउणट्टि च मइस्सा) एकोनपट्ठिअ
 सारग्राः (उक्कोसिया ममणोयामगण सपया हुत्था) उत्तुष्टा अमणोपासकानां सम्पदा अभयत् ॥ (१३६) ॥
 (ममणस्स भगवओ महायीरस्स) अमणस्य भगवतो महायीरस्य (सुलसारेपइपासुभगवणे) सुलसारेपती

प्रसुखाणां (समणोवासियाणं) श्रमणोपासिकानां (तिच्चि सयसाहस्सीओ) त्रीणि लक्षानि (अट्टारस साहस्स) अष्टादश महस्साश्च (उक्कोसिआ समणोवासिआणं संपया हुत्था) उत्कृष्टा एतावती श्रमणोपासिकानां सम्पदा अभवत्, अत्र या सुलसा आविका सा द्वात्रिंशत्पुत्रजननी नागभार्या रेवती च प्रभारौ पद्मदात्री ज्ञेया ॥ (१३७) ॥ (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य (तिच्चि सया चउदसपुब्बीणं) त्रीणि शतानि चतुर्दशपूर्विणां, कीदृशानां ?- (अज्जिणाणं जिणसंकासाणं) असर्वज्ञानां, परं सर्वज्ञसदृशानां (सब्वक्खरसच्चिवाईणं) सर्वे अक्षरसन्निपाताः-अक्षरसंयोगाः ज्ञेयतया विद्यन्ते येषां ते तथा तेषां, पुनः कीदृशानां ? (जिणो विव अवितहं वागरमाणाणं) जिन इवावितथं-सत्यं व्याकुर्वाणानां, केवलिथुतकेवलिनोः प्रज्ञापनायां तुल्यत्वात् (उक्कोसिआ चउदसपुब्बीणं संपया हुत्था) उत्कृष्टा एतावती चतुर्दशपूर्विणां सम्पदा अभवत् ॥ (१३८) ॥ (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य (तेरस सया ओहिनाणीणं) त्रयोदश शतानि अत्रधिज्ञानिनां, कीदृशानां ?- (अइसेसपत्ताणं) अतिशेषा-अतिशयाः आमपौपध्यादिलब्धयस्तान् प्राप्तानां (उक्कोसिया ओहिनाणिसंपया हुत्था) उत्कृष्टा एतावती अवधिज्ञानिनां सम्पदा अभवत् ॥ (१३९) ॥ (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य (सत्त सया केवलनाणीणं) सप्त शतानि केवलज्ञानिनां (संभिन्नवरणाणंदंसणधराणं) सम्भिन्नं-सम्पूर्णं वरं-श्रेष्ठं यत् ज्ञानं दर्शनं च तयोः धारकाणां (उक्कोसिया केवलवरनाणिणं संपया हुत्था) उत्कृष्टा एतावती केवलज्ञानि-

सम्पदा अभवत् ॥ (१४०) ॥ (समणस्स भगवओ महावीरस्स) अमणस्य भगवतो महावीरस्य (सत्त सया वेउब्वीणं सप्त शतानि वैकियलब्धिमतं सुनीनां, कीहशानां ? (अदेवाण देविट्ठिपत्ताणं) अदेवानामपि देवद्धिविकुर्घणास-
मर्थानां इति भावः (उक्कोसिया वेउब्बिसपया हुत्था) उत्कृष्टा एतावती वैकियलब्धिमत्सम्पदा अभवत् ॥ (१४१) ॥
(समणस्स भगवओ महावीरस्स) अमणस्य भगवतो महावीरस्य (पंच सया विउलमईणं) पञ्च शतानि विपुलमतीनां, कीहशानां ? - (अद्वाइल्लेसु वीवेसु दोसु अ समुद्धेसु) अर्धतृतीयेषु द्वीपेषु द्वयोः समुद्रयोश्च विषये (सत्थीणं पच्चिदियाणं पच्चत्तगाण) सञ्ज्ञाना पञ्चेन्द्रियाणां पर्याप्तकाना च (मणोगए भावे जाणमाणानं) मनसि गतान् भावान् जानतां (उक्कोसिया विउलमईण सपया हुत्था) उत्कृष्टा एतावती विपुलमतीनां सम्पदा अभवत्, तत्र विपुलमतयो हि घटोऽनेन चिन्तितः स च सौचर्णः पाटलियुत्रकः शारदो नीलवर्ण इत्यादिसर्वविशेषोपेत सर्वतः सार्द्धद्वयद्गुलाधिके मनुष्यक्षेत्रे स्थितानां सञ्ज्ञापञ्चेन्द्रियाणां मनोगतं पदार्थं जानन्ति, ऋजुमतयस्तु सर्वतः सम्पूर्णमनुष्यक्षेत्रस्थितानां सञ्ज्ञापञ्चेन्द्रियाणा मनोगतं सामान्यतो घटादिपदार्थमात्र जानन्तीति विशेषः ॥ (१४२) ॥

(समणस्स भगवओ महावीरस्स) अमणस्य भगवतो महावीरस्य (चत्तारि सया वाईण) चत्वारि शतानि वादिसुनीनां, कीहशाना ? - (सदेवमणुआसुराए परिसाए धाए) देवमनुष्यासुरसहितायां पर्यदि वादे

१ सार्धद्वयाद्गुलहीने इत्यौपपातिके, नन्वाधितु एवप्रोक्तवप, विपुलमतेर्मनुष्यक्षेत्रमित्यपि यत्त ।

(अपराजियाणं) अपराजितानां (उक्कोसिया वाहसंपया हुत्था) उत्कृष्टा एतावती वादिस म्पदा अभवत् ॥ (१४३) ॥ (समणस्स भगवओ महावीरस्स) अमणस्य भगवतो महावीरस्य (सत्त अतेवासिसयाइं सिद्धाईं सप्त शिष्यशतानि सिद्धिं गतानि (जाव सब्बदुक्खण्णहीणाइं) यावत् प्रक्षीणसर्वदुःखानि (चउइस अज्जियासयाइं सिद्धाईं) चतुर्दश आर्यिकाशतानि सिद्धौ गतानि ॥ (१४४) ॥ (समणस्स भगवओ महावीरस्स) अमणस्य भगवतो महावीरस्य (अट्ट सया अणुत्तरोववाइयाणं) अष्ट शतानि अनुत्तरोपपातिकनां-अनुत्तरविमानोत्पन्नसुनीनां, कीदृशानां ?-(गइकल्लाणाणं) गतौ-आगामिन्यां मनुष्यगतौ कल्याणं-मोक्षप्राप्तिलक्षणं येषां ते तथा तेषां, पुनः कीदृशानां ?-(ठिइकल्लाणाणं) स्थितौ-देवभवेऽपि कल्याणं येषां ते तथा तेषां, वीतरागप्रायत्वात्, अत एव (आगमेसिभद्दाणं) आगमिष्यद्भद्राणां, आगमिभवे सेत्स्यमानत्वात् (उक्कोसिया अणुत्तरोववाइयाणं संपया हुत्था) उत्कृष्टा एतावती अनुत्तरोपपातिनां सम्पदा अभवत् ॥ (१४५) ॥

(समणस्स भगवओ महावीरस्स) अमणस्य भगवतो महावीरस्य (दुविहा अंतगडभूमी हुत्था) द्विविधा अन्तकृतो-मोक्षगामिनस्तेषां भूमिः-कालोऽन्तकृद्भूमिः अभवत्, तदेव द्विविधत्वं दर्शयति-(तंजहा) तद्यथा-(जुगंतगडभूमी य परियायंतगडभूमी य) युगान्तकृद्भूमिः पर्यायान्तकृद्भूमिश्च, तत्र युगानि-कालमान-विशेषास्तानि च क्रमवर्तीनि तत्साधर्म्येद्ये क्रमवर्तीनो गुरुशिष्यप्रशिष्यादिरूपाः पुरुषास्तेऽपि युगानि तैः प्रमिता अन्तकृद्भूमिर्या सा युगान्तकृद्भूमिः, पर्यायः-प्रभोः केवलित्वकालस्त आश्रित्य अन्तकृद्भूमिः पर्याया-

न्तकृद्भूमिः, तत्राथां निर्दिशति-(जाव तचाओ पुरिसजुगाओ खुंगंतगडभूमी) इह पञ्चमी द्वितीयार्थे, ततो यावत् तृतीय पुरुष एव युग पुरुषयुग-जम्बूस्वामिन यावद् युगान्तकृद्भूमिः (चउवासपरियाण अंतमकासी) ज्ञानोत्पत्त्यपेक्षया चतुर्वर्षपर्याये च भगवति अन्तमकार्पात्-कश्चित् केवली मोक्ष अगमत्, प्रभोर्ज्ञानान्तर चतुर्षु वर्षेषु सृक्तिमार्गो वहमानो जातो जम्बूस्वामिन यावच्च सृक्तिमार्गो वहमानः स्थित इति भावः ॥ (१४६) ॥ (तेषां कालेषां) तस्मिन् काले (तेषां समये) तस्मिन् भगव महावीरे) श्रमणो भगवान् महावीरः (तीस वासाइ) त्रिंशद्वर्षाणि (अगारवासमज्जे वसित्ता) गृहस्थावस्थामध्ये उपित्वा (साइरेगाइं दुवालस वासाइं) समधिकानि द्वावदा वर्षाणि (छउमत्थपरियाग पाउणित्ता) छद्मस्थपर्यायं पालयित्वा (देसूणाइं तीस वासाइ) किञ्चिदूनानि त्रिंशद्वर्षाणि (केवलपरियागं पाउणित्ता) केवलपर्यायं पालयित्वा (बायालीस वान्नाइ) द्विचत्वारिंशद्वर्षाणि (सामहपरियाग पाउणित्ता) चारित्रपर्याय पालयित्वा (पाय-त्तरि वासाइ सन्वाउयं पालइत्ता) द्विसप्ततिवर्षाणि सर्वायुः पालयित्वा (स्त्रीणे वेयणिज्जाउयनामशुत्ते) क्षीणेषु सत्सु वेदनीय ? आयु ३ नांम ३ गोत्रेषु ४ चतुर्षु भवोपग्राहिकर्मसु (इमीसे ओसत्पिणीण) अस्यां अवस-र्षिण्या (दूसमसुसमाए समाए) दुष्पमसुपमा इति नामके चतुर्थे अरके (बहुविइक्कताए) बहु व्यतिक्रान्ते सति (तिहिं वासेहिं अद्धनवमेहि य मासेहिं सेसेहिं) त्रिषु वर्षेषु साद्धांपटसु च मासेषु शेषेषु सत्सु (पावाए मच्छिमाए) पाषाया मध्यमाया (हत्थिपालस्स रत्तो) इत्थिपालस्स राज्ञः (रज्जुगसभाए) लेखकसमायां

कल्प.सुबो.
व्या० ६
॥१२५॥

(एगे अथोए) एकः सहायविरहात् अद्वितीयः-एकाकी एव, नतु ऋषभादिवदशसहस्रादिपरिवार इति, अत्र कविः-यन्न कश्चन सुनिस्त्वया संमं, सुक्तिमापदितरैर्जिनैरित्र । दुष्पमासमयभाविलिङ्गिनां, व्याञ्जि तेन गुरु-निर्व्ययेक्षता ॥ १ ॥ (छट्टेणं भत्तेणं अपाणएणं) पष्टेन भक्तेन जलरहितेन (साइणा नक्खत्तेणं जोगसुवा-गएणं) स्वातिनक्षत्रेण सह चन्द्रयोग उपागते सति (पच्चूसकालसमयंसि) प्रत्यूषकाले समये-चतुर्घटिका-वशेषायां रात्रौ (संपलिअंकनिसन्ने) संपत्यङ्कासनेन निपणः-पद्मासननिविष्टः (पणपन्नं अब्झयणाइं कल्ल्याणफलविवागाइं) पञ्चपञ्चाशदध्ययनानि कल्याणं-पुण्यं तस्य फलविपाको येषु तानि कल्याणफलविपा-कानि (पणपन्नं अब्झयणाइं पावफलविवागाइं) पञ्चपञ्चाशत् अध्ययनानि पापफलविपाकानि (छत्तीसं अपुट्ठागरणाइं) षट्त्रिंशत् अपुट्ठ्याकरणानि-अपुष्टान्युत्तराणि (वागरित्ता) व्याकृत्य-कथयित्वा (पहाणं नाम अब्झयणं) प्रधानं नाम एकं मरुद्व्यध्ययनं (विभावेमाणे) विभावयन् (कालगए) भगवान् काल-गतः (विइक्कते) संसाराद्भयतिक्रान्तः (समुज्जाए) सम्यग् ऊर्ध्वं यातः (छिन्नजाइजामरणबंधणे) छिन्नानि जातिजामरणबन्धनानि यस्य स तथा (सिद्धे बुद्धे सुत्ते अंतगडे परिनिब्बुडे) सिद्धः बुद्धः सुक्तः कर्मणाम-न्तकृत् सर्वसन्तापरहितः (सब्वदुक्खप्पहीणे) सर्वदुःखानि प्रक्षीणानि यस्य स तथा ॥ (१४७) ॥ अथ भगवतो निर्वाणकालस्य पुस्तकलिखनादिकालस्य च अन्तःमाह—

(समणस्स भगवओ महावीरस्स) अमणस्य भगवतो महावीरस्य (जाव सब्वदुक्खप्पहीणस्स) यावत

श्रीवीरगृह-
वासोदिद्ध.
१४७
॥१२५॥

प्रक्षीणमर्बुदुःखस्य (नव वाससयाइ विहङ्गताइ) नव वर्षशतानि व्यतिक्रान्तानि (दसमस्स य वाससयस्म) दशमस्य च वर्षशतस्य (अय असीइमे सवच्छरे काले गच्छइ) अय अशीतितमः सवत्सरः कालो गच्छति, ययपि एतस्य सूत्रस्य व्यक्त्या भावार्थो न ज्ञायते तथापि यथा पूर्वटीकाकारैर्व्याख्यात तथा व्याख्यायते, तथाहि-अत्र केचिद्वदन्ति-यत्कल्पसूत्रस्य पुस्तकलिखनकालज्ञापनाय इद सूत्र श्रीदेवर्धिगणिकक्षमाक्षमणैर्लिखित, तथा चायमर्थो यथा श्रीवीरनिर्वाणादशीत्यधिकनववर्षशततिक्रमे पुस्तकारूढः सिद्धान्तो जातस्तथा कल्पोऽपि पुस्तकारूढो जात इति, तथोक्त-बंधल्लिपुरमि नयरे देवद्विपमुहसयलसद्देहिं । पुण्ये आगमलिहिओ नवसयअसीआओ वीराओ ॥ १ ॥ अन्ये वन्दति-नवशतअशीतिवर्षे वीरात् सेनांङ्गजार्थमानन्दे । सङ्घसमक्षं समहं प्रारब्ध वाचितु विज्ञे ॥ १ ॥ इत्याद्यन्तर्वाच्यवचनात् श्रीवीरनिर्वाणादशीत्यधिकनववर्षशततिक्रमे कल्पस्य मभासमक्ष वाचना जाता ता ज्ञापयितु इद सूत्र न्यस्तमिति, तच्च पुनः केवलिनो विवन्तीति (चायणत्तरे पुण अय तेणउए सवच्छरे काले गच्छइ इति दीसइ) वाचनान्तरे पुनरय त्रिनवतितम सवत्सरः कालो गच्छतीति दृश्यते, अत्र केचिद्वदन्ति-वाचनान्तरे कोऽर्थः ? प्रत्यन्तरे ' तेणउए' इति दृश्यते, एत कल्पस्य पुस्तके लिखन पर्पदि वाचनं वा अशीत्यधिकनववर्षशततिक्रमे इति क्वचित् पुस्तके लिखित तत्पु-

१ बलभीपुरे नगरे देवर्धिगमुलसकलसद्देवः । पुस्तके भागनो लिखितो नवशतवासीतो वीराए ॥ २ मुबसेमस्य नामान्तरमिद
सेनाङ्गजनामा पुत्रो याइति ए निरक्षरवच ।

स्तकान्तरे त्रिनवतिवर्षाधिकनवशतवर्षातिक्रमे दृश्यते इति भावः, अन्ये पुनर्वदन्ति-अयं अशीतितमे संवत्सरे इति कोऽर्थः?—पुस्तके कल्पलिलनस्य हेतुभूतः अयं श्रीवीरात् दशमशतस्य अशीतितमसंवत्सरलक्षणः कालो गच्छति, 'वायणंतरे' इति कोऽर्थः?—एकस्याः पुस्तकलिखनरूपाया वाचनाया अन्यत् वर्षदि वाचनरूपं यद्वा-चनान्तरं तस्य पुनर्हेतुभूतो दशमशतस्य अयं त्रिनवतितमः संवत्सरः, तथा चायमर्थः—नवशताशीतितमवर्षे कल्पस्य पुस्तके लिखनं नवशतत्रिनवतितमवर्षे च कल्पस्य वर्षद्वयचनेति, तथोक्तं श्रीमुनिमुन्दरसूरिभिः स्वकृतस्तोत्ररत्नकोशे—वीरात्रिनन्दाङ्क (१९३) शरद्व्यचीकरत् , त्वचैत्यपूते ध्रुवसेनभूपतिः । यस्मिन् महैः संसदि कल्पवाचनामायां तदानन्दपुरं न कः स्तुते? ॥ १ ॥ पुस्तकलिखनकालस्तु यथोक्तः प्रतीत एव 'वल्लहीपुरंमि नयरे' इत्यादिवचनात्, तत्त्वं पुनः केवलिनो विदन्तीति ॥ १४८ ॥

इति महोपाध्यायश्रीकीर्तिविजयगणेशिष्योपाध्यायश्रीविनयविजयगणिविरचितायां

कल्पसुबोधिकायां षष्ठः क्षणः समाप्तः ।

ग्रन्थाग्रम् १००७ । पणामपि व्याख्यानानां ग्रन्थाग्रम् ॥ ४२३२ ॥ श्रीरस्तु

॥ अथ सप्तमं व्याख्यानं प्रारभ्यते ॥

अथ जघन्यमह्यमोत्कृष्टव्याचनाभिः श्रीपार्श्वचरित्रमाह—(तेषां कालेण) तस्मिन् काले (तेषां समरणं) तस्मिन् समये (पासे अरहा पुरिसादाणीए) पार्श्वनामा अर्हेन् पुरुपद्मासौ आदानीयश्च आदेयचारयतया आदेयनामतया च पुरुपादानीयः, पुरुप्रधान इत्यर्थः, (पंचविंशति होत्या) पञ्चसु विशाखा यस्य न पञ्चविंशत् (तजरा) तथा (विसाहाहिं शुए, चइत्ता गन्म वंकेते) विशाखायां व्युतः व्युत्या गर्भे उत्पद्यः (विसाहाहिं जाए) विशाखायां जातः २ (विसाहाहिं मुडे भविता) विशाखाया मुण्डो भृत्या (अगाराओ भणगारियं पन्थइए) अगाराविक्रम्य साधुता प्रतिपद्यः ३ (विसाहाहिं अणते अणुत्तरे निब्वाघाए) विशाखाया अनन्ते अनुपमे निब्वाघाते (निरावरणे कसिणे पढिपुञ्जे) ममस्तापरणरहिते समस्ते प्रतिपूर्णे (केवलवरनाणदसणे समुत्पन्ने) एवविधे केवलवरज्ञानदर्शने समुत्पन्ने ४ (विसाहाहिं परिनिन्दुडे) विशाखाया निर्वाणं प्राप्तः ५ ॥ (१४९ ॥

(तेषां कालेण) तस्मिन् काले (तेषां समरणं) तस्मिन् समये (पासे अरहा पुरिसादाणीए) पार्श्वः अर्हेन् पुरुपादानीयः (जे से गिन्हानं पढेमे मासे) योडसौ उष्णकालस्य प्रथमो मासः (पढेमे पयखे) प्रथमः

पक्षः (चित्तबहुले) चैत्रस्य बहुलपक्षः (तस्य णं चित्तबहुलस्य चउत्थीपत्रखेपं) तस्य चैत्रबहुलस्य चतु-
र्थादिवसे (पाणयाओ कप्पाओ) प्राणतनामकात् दशमकल्पात्, कीदृशात् ? (वीसंसागरोवमन्त्रि-
इयाओ) विशतिः सागरोपमाणि स्थितिः-आयुःप्रमाणं यत्र ईदृशात् (अणंतरं चयं चइत्ता) अनन्तरं
दिव्यशरीरं त्यक्त्वा (इहेव जंबुद्वीवे दीवे) अस्मिन्नेव जम्बूद्वीपे द्वीपे (भारते वासे) भरतक्षेत्रे (वाणा-
रसीए नयरीए) वाणारस्यां नगर्यां (आससेणस्स रत्तो) अथसेनस्य राज्ञः (चामाए देवीए) वामायाः देव्याः
(पुन्वरत्तावरत्ताकालसमयंसि) पूर्वपररात्रिसमये, मध्यरा इत्थर्थः (विसाहाहिं नकलत्तेणं जोगसुवागणणं)
विशाखायां नक्षत्रे चन्द्रयोगं उपागते सति (आहारदक्षंतीए) दिव्याहारत्यागेन (भववक्षंतीए) दिव्य-
भवत्यागेन (सरीरवक्षंतीए) दिव्यशरीरत्यागेन (कुञ्चिसि गब्भत्ताए वक्षंते) कुक्षौ गर्भतया व्युत्क्रान्ति-
उत्पन्नः ॥ (१५०) ॥

(पासे णं अरहा पुरिसादाणीए) पार्श्वः अर्हन् पुरुपादानीयः (तित्ताणोवगए आविहुत्था) त्रिज्ञानोपगतः
आसीत् (तंजहा) तद्यथा (चइत्तासामित्ति जाणइ) च्योप्ये इति जानाति (तेणं चेंवं अभिलावेणं) तेनैव
पूर्वोक्तपाठेन (सुविणदंसणविहाणेणं) स्वप्नदर्शनस्वप्नफलप्रभ्रमुत्त्रविधानेन (सव्वं जाव निअं गिहं अणुपविट्ठा)
सर्वं वाच्यं यावत् निजं गुहं वामादेवी प्राविशत् (जाव सुहंसुहेणं तं गब्भं परिवहइ) यावत् सुखंसुखेन
तं गर्भं परिपालयति ॥ (१५१) ॥

(तेण कालेणं) तस्मिन् काले (तेणं समएणं) तस्मिन् समये (पासे अरहा पुरिसावाणीए) पार्श्वः अर्हन् पुरुपावानीयः (जे से हेमताणं) योऽसौ शीतकालस्य (दुये मासे तथे पक्खे) द्वितीयो मासः तृतीयः पक्षः (पोसपहुले) पोसपहुलः (तस्स णं पोसपहुलस्स वसमीपक्खेणं) तस्य पोसपहुलस्य दशमीदिवसे (नवणहं मासाण) नवसु मासेसु (बहुपड्डियुआणं) बहुप्रतिपूर्णेसु मत्सु (अद्धट्टमाणं राइदिआणं) अर्धाष्टसु च अहोरात्रेषु (विइफ्फताणं) व्यतिक्रान्तेषु सत्सु (पुब्बरत्ताथरत्ताकालसमयसि) पूर्वापररात्रिसमये मध्यरात्रे इत्यर्थः (विसाहाहिं नयल्लत्तेणं जोगसुवागएण) विशाखायां नक्षत्रे चन्द्रयोगे उपागते सति (आरोगगाऽऽरोगं वारय पयाया) आरोग्या वामा आरोग्य वारकं प्रजाता ॥ (१७२) ॥

(ज रयणिं च ण) यस्यां रजन्यां (पासे अरहा पुरिसावाणीए जाए) पार्श्वः अर्हन् पुरुपावानीयः जातः (सा णं रयणीं यहुदिं देवेहिं य देवीदिं य) सा रजनी यहुमिः देवैः देवीभिश्च कृत्या (जाय उप्पिजलमाणमूआ) यावत् भृशं आफुला इय (कहकएगभूआ आविहुत्था) अव्यक्तवर्णकोलाहलमयी अभवत् ॥ (?५३) ॥

(सेस तहेय, नयर पासाभिलायेणं भाणिअर्थं) शेष-जन्मोत्तमधादि तथैव-पूर्ववत्, पर पार्श्वीभिलायेन भणितव्यं (जाय तं दोउ णं कुमारे पासे नामेणं) गायत् तस्मात् पार्श्वः नाम्ना, तत्र प्रभो गर्भस्ये सति शयनीगस्या माता पार्श्वे सर्पन्त कृष्णसर्पं पवर्श, ततः पार्श्वेति नाम कृतं, क्रमेण यौवन प्रासः, तथैव-धात्रीभिरिन्द्रादिष्ठाभिलाल्यमानो जगत्पतिः । नयहस्तप्रमाणाङ्गः, क्रमादाप च यौवनम् ॥ १ ॥ ततः

कुशस्थलेशप्रसेनजिन्हृत्पुत्रीं प्रभावतीनाम्नीं कनीं आगृह्य पित्रा धरिणायितः, अन्येद्युर्गवाक्षस्थः स्वामी एकस्यां दिशि गच्छतः पुण्यादिपूजोपकरणसहितान्नागरान्नागरीश्च निरीक्ष्य एते क्व गच्छन्तीति कञ्चित्प्रपच्छ, स आह-प्रभो ! कुत्रचित्सन्निवेशे वास्तव्यो दरिद्रो मृतमातापितृको ब्राह्मणपुत्रः कृपया लोकैर्जीवितः क्रमठ-नामाऽऽसीत्, स च एकदा रत्नाभरणभूषितान् नागरान् वीक्ष्य अहो एतत्प्राग्जन्मतपसः फलमिति विचिन्त्य पञ्चाग्न्यादिमहाकषात्रुष्ठाधी तपस्वी जातः, सोऽयं पुर्यां बहिरागतोऽस्ति, तं पूजितुं लोका गच्छंतीति निशम्य प्रमुरपि सपरिवारस्तं द्रष्टुं ययौ. तत्र काष्ठान्तर्दध्यमानं महासर्पं ज्ञानेन विज्ञाय करुणासमुद्रो भगवानाह- 'अहो मूढ ! तपस्विन् ! किं दयां विना वृथा कष्टं करोषि, यतः-कृपानदीमहातीरे, सर्वे धर्मास्तृणाङ्कुराः । तस्यां शोषमुपेतार्या, क्रियन्नन्दन्ति ते चिरम् ? । ? ॥' इत्याकर्ण्य क्रुद्धः क्रमठोऽवोचत्-राजपुत्रा हि गजा-श्वदिक्रीडां कर्तुं जानन्ति, धर्मं तु वयं तपोधना एव जानीमः, ततः स्वामिनाऽग्निक्वण्डात् ज्वलत्काष्ठं आकृष्य कुठारेण द्विधा कारयित्वा च तापत्रयाकुलः सर्पं निष्कासितः, स च भगवन्नियुक्तपुरुषसुखाप्तमस्कारान् प्रत्याख्यान च निशम्य तत्क्षणं विषय धरणेन्द्रो जातः, अहो ज्ञानीति जनैः स्तूयमानः स्वामी स्वगृहं ययौ, क्रमठोऽपि तपस्तप्त्वा मेघकुमारेषु मेघमाली जातः ॥ (१५४) ॥

(पासे णं अरहा पुरिसादाणीए) पार्श्वः अर्हन् पुरुषादानीयः (दक्षे दक्षलप्पइझे) दक्षः दक्षप्रतिज्ञः (पडिरूवे अह्णीणे भइए चिणीए) रूपवान् गुणैरालिङ्गितः भद्रकः विनयवान् (तीसं वासाहं अगारवासमज्जे

बसिन्सा) त्रिशद्वयीनि गृहस्यस्थयां स्थित्या (पुनरपि लोयतिपदि) पुनरपि लोकान्तिकाः (जिअकल्पि-
 पदि देवेदि) जीतरुत्पिकाः देयाः (तादि इद्धादि जाव एय घयासी) ताभिः इष्टाभिर्वाग्भिः यायात् एय
 अयाधिपुः ॥ (१५५) ॥

(जय जय नवा ! जय जय नवा ! जय जयजयसह पउजति) जय जययान् भय, हे समृद्धिमन् ! जय जय-
 पान् भय हे कल्याणयन् ! गायत् जयजयशब्द प्रयुञ्जति ॥ (१५६) ॥

(पुञ्चिपि णं यासस्स अराहओ पुरिमावाणीयस्स) पूर्वं अपि पार्श्वस्य अर्हतः पुरुषावाणीयस्य (माणुस्स-
 गाओ) मनुगयोग्यात् (गिरुत्थयम्माओ) गृहस्थयर्मात् (अणुत्तरे आहोइण) अनुपम उपगोगात्मक अय-
 भिज्ञानमभूत् (त्थेय मग्य जाय वाण वाइयाणं परिभाइत्ता) तदेय प्यं पूर्वोक्त वाच्य यायात् भन गोत्रिणो
 विभज्य वररा (जे से हेमंताण) योऽसो शीतकालस्य (दुये मासे तणे पयले) द्वितीयो मासः तृतीयः पक्षः
 (पोमयदुले) पोपस्य ठुल्लपक्षः (तस्स णं पोपयदुल्लस्स इकारसीविवसेण) तस्य पोपयदुल्लस्य एकादशी
 थियसे (पुळ्णण्दकालसमयसि) पूर्याहकालसमये-प्रथमप्रहरे (विसालाए सिपिआए) विशालया नाम शिथि
 कया (मदेवमणुआसुराए) देवमनुष्यासुरसदितया (परिसाए समणुगम्मयाणमग्गे) पर्यवा समनुगम्यमान-
 मार्गः (तं थेय सव्य नवर) सप्यं तदेय पूर्वोक्त वाच्य, अयं विशेषः-(वाणारसि नगरिं मज्झंमज्जेणं निग्ग-
 षण्णइ) वाणारस्या नगर्या मध्यभागेन निर्गच्छति (निग्गच्छिता) निर्गस्य (जेणेय आसमपए उज्जाणे)

यत्रैव आश्रमपदनामकं उद्यानं (जेणेव असो गवरपायवे) यत्रैव अशोकनामा वृक्षः (तेणेव उवागच्छहृ) तत्रैव उपागच्छति (उवागच्छिता) उपागल्ब (असो गवरपायवस्स अहे) अशोकवृक्षस्य अधस्तात् (सीयं ठावेह) शिविकां स्थापयति (ठावित्ता) संस्थाप्य (सीयाओ पचोरुहहृ) शिविकातः प्रत्यन्तरति (पचोरुहृत्ता) प्रत्यवतीर्य (सयमेव आभरणमल्लालंकारं ओसुअहृ) स्वयमेव आभरणमालयालङ्कारान् अवमुञ्चति (ओसुहृत्ता) अवमुच्य (सयमेव पंचमुष्टियं लोअं करेहृ) स्वयमेव पञ्चमौष्टिकं लोचं करोति (करित्ता) लोचं कृत्वा (अट्टमेणं भत्तेणं अपाणएणं) अट्टमेन भक्तेन अपानकेन-जलरहितेन (विसाहाहिं नखत्तेणं जोगमुवागएणं) विशाखायां नक्षत्रे चन्द्रयोगं उपागते सति (एगं देवदूसमादाय) एकं देवदूष्यं गृहीत्वा (तिहिं पुरिससएहिं साद्धं सुंढे भवित्ता) त्रिभिः पुरुषशतैः साद्धं सुण्डो भूत्वा (अगाराओ अणगारियं पव्वइए) गृहान्निष्क्रम्य साधुतां प्रतिपन्नः ॥ (१५७) ॥

(पासे णं अरहा पुरिसादाणीए) पार्श्वः अर्हन् पुरुषादानीयः (तेसीइ राइंदियाइं) त्र्यशीतिं रात्रिदिवसान् यावत् (निचं वोसट्टकाए चियत्तदेहे) नित्यं व्युत्सृष्टकायः त्यक्तदेहः (जे केइ उवसग्गा उप्पज्जंति) ये केचन उपसर्गाः उत्पन्नन्ते (तंजहा) तद्यथा (दिव्वा वा माणुसा वा तिरिक्खज्जोणिआ वा) देवकृताः मनुष्यकृताः तिर्यक्कृता वा (अणुलोमा वा पडिलोमा वा ते उप्पन्ने सम्मं सहइ) अनुलोमा वा प्रतिलोमा वा तान् उत्पन्नान् सम्यक् सहते (तितिक्खइ खमइ अहियासेइ) तितिक्षते क्षमते अध्यासयति,

तत्र देवोपसर्गः कमठसन्धन्धी, स चैवं-श्वामी प्रब्रज्यैकदा विहरन् तापसाश्रमे कृपसमीपे न्यप्रोयाधो निशि प्रतिमया स्थितः, इतः स मेघमाली घुराधमः श्रीपार्श्वमुपद्रोतु आगत्य क्रोधान्धः स्वविकृषितशार्दूलवृद्धि-कादिभिरभीत प्रभु निरीक्ष्य गगनेऽन्धकारसन्निमान् मेघान् विक्रुर्व्य कल्पान्तमेघवद्धर्पितु भारेभे, विभु-तम्भ अतिरोद्राकारा विशि विशि प्रसृताः, गर्जरिवं च ब्रह्माण्डस्तोटसदृशं अकरोत्, क्षणावेष च प्रभुनासाग्रं यावज्जले प्राप्ते आसनकम्पेन धरणेन्द्रो महिषीभिः समं आगत्य फणैः प्रभुं आच्छादितवान्, अवधिना च विज्ञातोऽस्येण र्घर्पेन् मेघमाली धरणेन्द्रेण हकितः प्रभुं शरणीकृत्य स्वस्थान पयौ, धरणेन्द्रोऽपि नाट्यादिभिः प्रभुपूर्जां विधाय स्वस्थान पयौ, एवं देवादिकृताशुपसर्गान् सम्यक् सहते ॥ (१५८) ॥

(तण णं से पासे भगव अणगारे जाए) मतः स पार्श्वो भगवान् अनगारो जातः (ईरियासमिण जाव अप्पाण भावेमाणस्स) ईर्यायां समितः यावत् आत्मान भावयतः (तेसीइं राइदियाइं विइकंताइं) इयशीतिः अहोरात्रा न्यतिक्रान्ताः (षठरासीइमस्स राइदियस्स अंतरा वट्टमाणस्स) चतुरशीतितमस्य अहोरात्रस्य अन्तरा वर्त्तमानस्य (जे से गिम्हाणं पढमे मासे पढमे पक्खे) योऽसौ ग्रीष्मकालस्य प्रथमो मासः प्रथमः पक्षः (चित्तयहुले) चैत्रस्य पहुलपक्ष -कृष्णपक्ष (तस्स ण चित्तयहुलस्स) तस्य चैत्रयहुलस्य चतुर्थीदिवसे (शुव्वण्हकालसमयंसि) पूवाहिकालसमये-प्रथमग्रहरे (धायइपायवस्स अहे) घातकीनामवृक्षस्य अथ (छट्टेणं भत्तेणं अपाणएण) पष्ठेन भक्तेन अपानकेन-जलरहितेन (विसाहाहिं नक्खत्तेणं जोगमुवागएण)

विशाखायां नक्षत्रे चन्द्रयोगं उपागते सति (द्वाणंतरिआए वट्टमाणस्स) ध्यानान्तरिकायां वर्त्तमानस्य (अणंते अणुत्तरे जाव केवलवरनाणदंसणे ससुप्पन्ने) अनन्ते अनुपमे यावत् केवलवरज्ञानदर्शने ससुत्पन्ने (जाव जाणमाणो पासमाणे विहरइ) यावत् सर्वभावात् जानन् पइयंश्च विहरति ॥ (१५९) ॥

(पासस्स णं अरहओ पुरिसादाणीयस्स) पार्श्वस्य अर्हतः पुरुषादानीयस्य. (अट्ट गणा अट्ट गणहरा हुत्था) अष्टौ गणा अष्टौ गणधराश्च अभवत्, तत्र एकवाचनिको यतिसमूहो गणः तन्नायकाः सूरयो गणधराः, ते श्रीपार्श्वस्य अष्टौ, आवश्यके तु दश गणा दश गणधराश्चोक्ताः, इह स्थानाङ्गे च द्वौ अल्पायुष्कत्वादिकारणाच्चोक्तौ इति टिप्पनके व्याख्यातं (तंजहा) नद्यथा (सुभे य १ अज्जघोसे य २ वसिठ्ठे ३ बंभयारि य ४ । सोमे ५ सिरिहरे ६ च्चेव वीरभइ ७ जसेवि य ८) ॥ १ ॥ शुभश्च १ आर्यघोषश्च २ वशिष्ठः ३ ब्रह्मचारी ४ च सोमः ५ श्रीधरश्चैव ६ वीरभद्रः ७ यशस्वी ८ च ॥ (१६०) ॥

(पासस्स णं अरहओ पुरिसादाणीयस्स) पार्श्वस्य अर्हतः पुरुषादानीयस्य (अज्जदिन्नपामुक्खाओ) आर्यदत्तप्रमुखानि (सोलस समणसाहस्सीओ) षोडश श्रमणसहत्वाणि (१६००) (उक्कोसिआ समणसंपया हुत्था) उत्कृष्टा एतावती श्रमणसम्पदा अभवत् ॥ (१६१) ॥

(पासस्स णं अरहओ पुरिसादाणीअस्स) पार्श्वस्य अर्हतः पुरुषादानीयस्य (पुप्फचूलासुक्खाओ) पुष्प-

बृहाम्रमुखाणि (अट्टचीस अज्जियासाहस्ती) अष्टत्रिंशत् आर्यिकासहस्राणि (३८०००) (उक्कोसिआ अज्जियासंपया हुत्था) उत्कृष्टा एतावती आर्यिकासम्पदा अभवत् ॥ (१) ॥

(पासस्स ण अरहओ पुरिसादाणीअस्स) पार्वस्य अर्हतः पुरुषादानीयस्य (सुन्दायपासुत्खाणं) सुव्रत-प्रमुखाणां (समणोवासगाण) श्रमणोपासकाना-श्रावकाणां (एगा सयसाहस्सी) एकः लक्षः (चउसट्ठीं च सहस्सा) चतुःषष्टिश्च सहस्राः (१६४०००) (उक्कोसिआ समणोवासगाणं सपया हुत्था) उत्कृष्टा एतावती श्रावकाणां सम्पदा अभवत् ॥ (१६३ ॥)

(पासस्स ण अरहओ पुरिसादाणीअस्स) पार्वस्य अर्हतः पुरुषादानीयस्य (सुनंदापासुत्खाणं) सुनन्दा-प्रमुखाणां (समणोवासियाणं) श्रमणोपासिकानां-श्राविकाणा (तिन्नि सयसाहस्सीओ) त्रयोः लक्षाः (सत्तावीसं च सहस्सा) सप्तविंशतिश्च सहस्राः (३२७०००) (उक्कोसिआ समणोवासियाणं संपया हुत्था) उत्कृष्टा एतावती श्रमणोपासिकानां सम्पदा अभवत् ॥ (१६४) ॥

(पासस्स णं अरहओ पुरिसादाणीअस्स) पार्वस्य अर्हतः पुरुषादानीयस्य (अट्टुट्टसया चउइसपुब्बीणं) अभ्युष्टशतानि (३५०) चतुर्दशपूर्विणां (अजिणाणं जिणसकासाणं) अकेवलिनामपि केवलितुल्यानां (जाव चउइसपुब्बीणं सपया हुत्था) यावत् चतुर्दशपूर्विणां सम्पदा अभवत् ॥ (१६५) ॥

(पासस्स ण अरहओ पुरिसादाणीअस्स) पार्वस्य अर्हतः पुरुषादानीयस्य (चउइस सया ओहिना-

णीं) चतुर्दश शानि (१४००) अवधिज्ञानिनां (दस सया केवलनाणीणं) दश शतानि (१०००) केवलज्ञानिनां (इकारससया वेउन्विषाणं) एकादश शतानि (११००) वैक्रियलब्धिमतां (छस्सया रिउम-ईणं) पट् शतानि (६००) ऋजुमतीनां (दस समणसया सिद्धा) दश श्रमणशतानि (१०००) सिद्धानि (तीसं अज्जियासयाइं सिद्धाइं) विंशतिः आर्याश्रतानि (२०००) सिद्धानि (अद्धट्टसया विउलमईणं) अर्धाष्टौ शतानि (७५०) विपुलमतीनां (छसया चाईणं) पट् शतानि (६००) चादिनां (चारस सया अणुत्तरोचचा-इयाणं) द्वादश शतानि (१२००) अनुत्तरोपपातिनां सम्पदा अभवत् ॥ (१३६) ॥

(पासस्स णं अरहओ पुरिसादाणीयस्स) पार्श्वस्य अर्हतः पुरुपादानीयस्य (दुविहा अंतगडभूमी ह्रुत्था) द्विविधा मुक्तिगामिनां मर्यादा अभूत् (तंजहा) तद्यथा--(जुगंतगडभूमी) युगान्तकृद्भूमिः (परियायंतगडभूमी य) पर्यायान्तकृद्भूमिश्च (जाव चउत्थाओ पुरिसजुगाओ जुगंतगडभूमी) यावत् चतुर्थं पट्टधरपुरुषं यावद् युगान्तकृद्भूमिः, श्रीपार्श्वनाथादारभ्य चतुर्थं पुरुषं यावत् सिद्धिमागों बहमानः स्थितः (तिवासपरिआण अंतमकासी) त्रिवर्षपययि कश्चिन्मुक्ति गतः, पर्यायान्तकृद्भूमौ तु केवलोत्पत्तेस्त्रिणु वर्षेषु गतेषु सिद्धिगम-नारम्भः ॥ (१६७) ॥

(तेषं कालेणं) तस्मिन् काले (तेषं समणं) तस्मिन् समये (पासे अरहा पुरिसादाणीणं) पार्श्वः अर्हन् पुरुषादानीयः (तीसं चासाइं अगारवासमज्जे वसित्ता) त्रिशत् वर्षाणि गृहस्थायस्सगात्रां उपित्वा-स्थित्वा

(तेसीइ राईदिआइ) श्यशीति अहोरात्रान् (छउमत्थपरिआयं पाउणित्ता) छद्मस्थपर्यायं पालयित्वा (वेस-
णाइ सत्तरि वासाइ) किञ्चिद्वृत्तानि सप्ततिं वर्षाणि (केवलपरिआय पाउणित्ता) केवलपर्याय पालयित्वा
(पडिपुलाइं सत्तरि वासाइ) प्रतिपूर्णाणि सप्ततिं वर्षाणि (सामन्नपरियायं पाउणित्ता) चारित्रपर्याय पाल-
यित्वा (एक्कं वाससय सब्वाडय पालइत्ता) एकं वर्षशतं सर्वायु. पालयित्वा (वीणे वेयणिज्जाउयनामशुत्ते)
क्षीणेषु सत्सु वेदनीयायुर्नामगोत्रेषु कर्मसु (इमीसे ओसस्पिणीए) अस्यामेव अयसर्पिण्यां (दूसमसुसमाए
यहुविइक्कताए) हुप्पमसुपमनामके चतुर्थेऽरके षड्व्यतिक्रान्ते सति (जे से वासाण पढमे मासे हुञ्चे पयखे)
योऽसौ वर्षाकालस्य प्रथमो मासः द्वितीयः पक्षः (सावणशुद्धे) श्रावणशुद्धः (तस्स ण सावणसुद्धस्स अट्टमीप-
क्खेणं) तस्य श्रावणशुद्धस्य अष्टमीदिवसे (उट्ठिं समेअसेलसिइरंसि) उपरि म्ममेतनामकशौलशिखरस्य (अण्प-
चउत्तीसइमे) आत्मना चतुस्त्रिंशत्तमः (मासिपणं भत्तेणं अपाणाणं) मासिकेन भक्तेन अयानकेन (विसाहाहि
नक्खत्तेणं जोगसुवागएण) विशाब्बानसत्ते चन्द्रयोगं उपागते सति (पुब्बण्हकालसमयसि) पूर्वाह्नकालसमये,
तत्र प्रथमोक्षगमने पूर्वाह्न एव कालः, 'पुब्बरत्तावरतकालसमयसि'त्ति क्वचित्पाठस्तु लेखकदोषान्मतान्त-
रमेवाद्या (चग्घारियपाणी) प्रलम्बितौ पाणी-हस्तौ येन ऋतया, कायोत्सर्गे स्थितत्वात् प्रलम्बितशुजद्वयः,
(कालगए विइक्कते जाय सब्बहुक्खप्पहीणे) भगवान् कालगतः व्यतिक्रान्तः यावत् प्रक्षीणसर्वदुःखः ॥(१६८)॥
(पासस्स णं अरइओ पुरिसावाणीअस्स) पार्श्वस्य अर्हतः पुद्गपावानीयस्य (जाव सब्बहुक्खप्पहीणस्स) यावत्

प्रक्षीणसर्वदुःखस्य (दुवालस वासस्रयाई विहङ्कताई) द्वादश वर्षशतानि व्यतिक्रान्तानि (तेरसमसस य
 वाससयसस) त्रयोदशमस्य वर्षशतस्य (अयं तीसईमे संवच्छरे काले गच्छइ) अयं त्रिंशत्तमः संवत्सरः
 कालो गच्छति, तत्र श्रीपार्श्वनिर्वाणात् पञ्चाशदधिकवर्षशतद्धयेन श्रीवीरनिर्वाणं, ततश्चाशीत्यधिकनववर्ष-
 शतानि अतिक्रान्तानि तदा वाचना, ततो युक्तमुक्तं त्रयोदशमशतसंवत्सरस्यायं त्रिंशत्तमः संवत्सरः
 कालो गच्छतीति, इति श्रीपार्श्वनाथचरित्रं समाप्तम् ॥ (१६९) ॥

अथ श्रीनेमिनाथस्य जघन्यादिवाचनाभिश्चरित्रमाह~(तेण कालेण) तस्मिन् काले (तेणं समएणं) तस्मिन्
 समये (अरहा अरिष्टनेमी पंचचित्ते हुत्या) अर्हन् अरिष्टनेमिः पञ्चसु चित्रा यस्य स पञ्चचित्रः अभवत्
 (तंजहां) तद्यथा (चित्ताहिं जुए चइत्ता गंभं वंक्ते) चित्रायां च्युतः च्युत्वा गर्भे उत्पन्नः (तहेव उक्खेवो)
 तथैव चित्राभिलापेन पूर्वोक्तः पाठो वक्तव्यः (जाव चित्ताहिं परिनिब्बुए) यावत् चित्रायां निर्वाणं प्राप्तः ॥ (१७०) ॥

(तेणं कालेणं) तस्मिन् काले (तेणं समएणं) तस्मिन् समये (अरहा अरिष्टनेमी) अर्हन् अरिष्टनेमिः
 (जे से वासाणं चउत्थे मासे सत्तमे पक्खे) योऽसौ वर्षकालस्य चतुर्थो मासः सप्तमः पक्षः (कत्तिअबहुले)
 कार्तिकस्य बहुलपक्षः (तस्स णं कत्तिपबहुलस्स बारसीपक्खेणं) तस्य कार्तिकथहुलस्य द्वादशीदिवसे
 (अपराजिआओ महाविमाणाओ) अपराजितनामकात् महाविमानात् (बत्तीसंसागरोवमट्ठिआओ)
 द्वात्रिंशत् सागरोपमाणि स्थितिर्यत्र ईदृशात् (अणंतरं चयं चइत्ता) अनन्तरं चयनं कृत्वा (इहेव जंबुद्वीवे द्वीवे)

अस्मिन्नेव जम्बूद्वीपे द्वीपे (भारहे वासे) भरतक्षेत्रे (सोरियपुरे नगरे) सौर्यपुरे नगरे (समुद्रविजयस्स रत्नो) समुद्रविजयस्य राज्ञः (भारियाए सिवाए देवीए) भार्यायाः शिवाया देव्याः कुक्षौ (पुंवरत्तावरत्तकालसमयसि) पूर्वापररात्रकालसमये-मध्यरात्रौ (जाव चित्ताहिं गन्भत्ताए वक्षंते) यावत् चित्रायां गर्भतया उत्पन्नः (सन्व तद्देव सुमिणवसणदविणसंहरणाइअ इत्थ भाणियब्ब) सर्वं तथैव स्वप्नदर्शनं पितृवेदमनि द्रव्यसहरणादिवर्णन अत्र भणितव्यम्॥ (१७१) ॥

(तेषं कालेण) तस्मिन् काले (तेषं समएणं) तस्मिन् समये (अरहा अरिद्धनेमी) अर्हेन् अरष्टनेमिः (जे से वासाणं पढमे मासे दुब्बे पक्खे) योऽसौ वर्षाकालस्य प्रथमो मासः द्वितीयः पक्षः (साधणसुब्बे) श्रावणशुद्धः (तस्स णं सायणसुद्धस्स पंचमीपक्खेणं) तस्य श्रावणशुद्धस्य पञ्चमीविवसे (नवण्ह मासाणं पट्टपड्डिपुष्पाणं) नवसु मासेषु बहुप्रतिपूर्णेषु सत्सु (जाव चित्ताहिं नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं) यावत् चित्रानक्षत्रे चन्द्रयोगं उपागते सति (आरोगाऽरोगं दारयं पयाया) अरोगा शिवा अरोगं दारकं प्रजाता (जग्मणं समुद्रविजयाभिलाषेणं नेयब्बं) जन्मोत्सवः समुद्रविजयाभिधानेन ज्ञातव्यः (जाव तं होउ णं कुमारे अरिद्धनेमी नामेणं) यावत् तस्मात् भवतु कुमारः अरिष्टनेमिर्नाम्ना कृत्वा, यस्मात् भगवति गर्भस्थे माता रिष्टरत्नमय नेमि-चक्रधारां स्वप्नेऽद्राक्षीत् ततोऽरिष्टनेमिः, अकारस्य अमङ्गलपरिहारार्थत्वाच्च अरिष्टनेमिरिति, रिष्टशब्दो हि अमङ्गलवाचीति, कुमारस्तु अपरिणीतत्वात्, अपरिणयन तु एवं-एकदा यौवनाभिमुखं

नेमिं निरीक्ष्य शिवादेवी समवदत्-वत्सानुमन्यस्व पाणिग्रहणं पूरय चास्मन्मनोरथं, स्वामी तु योग्यां कन्यां प्राप्य परिणेभ्यामीति प्रत्युत्तरं ददौ, ततः पुनरेकदा कौतुकरहितोऽपि भगवान् मित्रप्रतिः क्रीडमानः कृष्णशुभशालायामुपागमत्, तत्र कौतुकोत्सुकैर्मित्रैर्विज्ञप्तोऽङ्गुत्यग्रे कुलालचक्रवच्चक्रं भ्रामितवान् शार्ङ्गं धनुर्मृणा-लवन्नामितवान् कौमोदकीगदां यष्टिवदुत्पादितवान् पाञ्चजन्यं शङ्खं च स्वमुखे धृत्वा आपूरितवान्, तदा च-निर्मूल्यालानमूलं व्रजति गजगणः खण्डयन् वेदममालां, धावन्त्युत्रोद्य बन्धान् सपदि हरिहया मन्दुरायाः प्रणष्टाः । शब्दाद्वैतेन सर्वं बधिरितमभवत्तत्पुरं व्यग्रसुग्रं, श्रीनेमेर्वक्त्रपद्मप्रकटितपवनैः पूरिते पाञ्चजन्ये ॥ १ ॥ तं तादृशं च शब्दं निशम्योत्पन्नः कोऽपि वैरीति व्याकुलचित्तः केशवस्त्वरितं आयुधशालायां आगतः, हृद्वा च नेमिं चकितो निजमुजबलतुलनाय आधाभ्यां बलपरीक्षा क्रियते इति नेमिं वदंस्तेन सह मल्लाक्षा-दके जगाम, श्रीनेमिराह-अनुचितं ननु भूलुठनादिकं, सपदि बान्धव ! युद्धमिहावयोः । बलपरीक्षणकृद्भुजवा-लनं, भवतु नान्यरणः खलु युज्यते ॥ १ ॥ द्वाभ्यां तथैव वीकृतं-कृष्णप्रसारितं बाहुं, नेमिर्वैत्रलतामिव । मृणालदण्डवच्छीघ्रं, वालयामास लीलया ॥ १ ॥ शाखानिभे नेमिजिनस्य बाहौ, ततः स शाखासृगवद्वि-लम्बः । चक्रे निजं नाम हरिर्यथार्थमुद्यद्विषादद्विगुणासितास्यः ॥ २ ॥ ततो महतापि पराक्रमेण नेमिसुजेऽव-लिते सति विषण्णचित्तः कृष्णो मम राज्यमेष मुखेन ग्रहीष्यतीति चिन्तातुरः स्वचित्तं चिन्तयामास-क्लिश्यन्ते केवलं स्थूलाः, सुधीस्तु फलमश्नुते । ममन्थ शङ्करः सिन्धुं, रत्नान्यापुर्विवौकसः ॥ १ ॥ अथवा-

छिद्यन्ते केवल स्यूलाः, सुधीस्तु फलमश्नुते । दन्ता दलन्ति कष्टेन, जिह्वा गिलति लीलया ॥ २ ॥ ततो पलम-
 द्रेण सहलोनयति-किं विधास्ये ? , नेमिस्तु राज्यलिप्सुं पलवांश्च, तत आकाशवाणी प्रादुरभूद्-अहो हरे ! पुरा
 नमिनायेन कथितमासीद् यदुत द्वाविंशस्वीर्यकरो नेमिनामा कुमार एव प्रवजिष्यतीति श्रुत्वा निश्चिन्तोऽपि
 निश्चयार्थं नेमिना सह जलक्रीडां कर्तुं अन्तःपुरीपरिवृतः सरोऽन्तरे प्रविष्टः, तत्र च-प्रणयतः परिगृह्य
 फरे जिंनं, हरिरवेदायदाशु सरोऽन्तरे । तपनु शीघ्रमसिञ्चत नेमिनं, कनकशृङ्गजलैर्धुसृणायिलेः ॥ १ ॥ तथा
 क्विमणीप्रभुल्लगोपिका अपि ज्ञापितवान्-यद्यय नेमिर्निःशङ्क क्रीडया पाणिग्रहाभिसुखीकार्यः, ततश्च ता
 अपि-काञ्चित् केसरसारनीरनिकरैराञ्छोटयन्ति प्रभु, काञ्चिद् पन्युरप्यकन्दुकभरैर्निम्नन्ति वक्षःस्थले ।
 काञ्चिच्छीक्षणकटाक्षलक्षविशैर्विद्वयन्ति नमोक्तभिः, काञ्चित्कामकलाविलासकुशला विसापयाञ्चक्रिरे
 ॥ १ ॥ ततश्च-ताचत्यः प्रमदाः सुगन्धिपयसा स्वर्णादिशृङ्गीशृंशां, श्रुत्वा तञ्जलनिर्हरैः पृथुतरैः कर्तुं प्रभुं
 व्याकुलम् । प्रावर्तन्त मिथो हसन्ति सतत क्रीडोल्लसन्मानसास्तावप्रयोगमनि देवगीरिति ससुन्नता श्रुता
 पारितले ॥ १ ॥ सुग्धाः स्य प्रमदा यतोऽमरगिरौ गीर्वाणनाथेष्वतुःपटया योजनमानवक्त्रकुहरैः कुम्भैः सह
 व्याधिकैः । बाल्येऽपि स्नपितो य एष भगवान्नाश्रुन्मनागाकुलः, फलं तस्य सुयत्नतोऽपि किमहो युष्मामिरी-
 श्यागतेभ्यः ॥ २ ॥ ततो नेमिरपि हरिं ताश्च सर्वा जलैराञ्छोटयति स कमलधुष्पकन्दुकैश्च ताडयति स्म इत्यादि
 गणित्सारं जलक्रीडा कृत्या तदमागल्य नेमिं स्वर्णासने निवेश्य सर्वा अपि गोप्यः परिवेष्टय स्थिताः, तत्र

रुक्मिणी जगौ-निर्वाहकातरतयोद्धहसे न यत्त्वं, कन्यां तदेतदविचारितमेव नेमे ! आता तवास्ति विदितः
सुतरां समर्थो, द्वात्रिंशदुन्मितसहस्रवधूर्विबोढा ॥ १ ॥ तथा सत्यभामाऽप्युवाच-ऋषभमुख्यजिनाः करपीडनं,
विदधिरे दधिरे च महीशताम् । बुभुजिरे विषयांश्च बहून् सुतान्, सुधुधिरे शिवमप्यथ लेभिरे ॥ २ ॥ त्वमस्मि
किन्तु नवोऽद्य शिवङ्गमी, भृशमरिष्ठकुमार ! विचारय । कलय देवर ! चारु गृहस्थतां, रचय बन्धुमनस्सु च
सुस्थताम् ॥ ३ ॥ अथ जगाद च जाम्बुवती जवात्, शृणु पुरा हरिवंशविभूषणम् । स मुनिसुव्रततीर्थपति-
गृही, शिवमगादिह जातसुतोऽपि हि ॥ ४ ॥ पद्मावतीति समुवाच विना वधूर्दी, शोभा न काचन नरस्य
भवत्यवश्यम् । नो केवलस्य पुरुषस्य करोति कोऽपि, विश्वासमेष विट एव भवेदभार्यः ॥ ५ ॥ गान्धारी
जगौ-सज्जन्ययात्राशुभसङ्घसार्थपर्वोत्सवा वेदमविवाहकृत्यम् । उद्यानिकापुङ्खणपर्षदश्च, शोभन्त एतानि
विनाऽङ्गनां नो ॥ ६ ॥ गोरी उवाच-अज्ञानभाजः किल पक्षिणोऽपि, क्षितौ परिभ्रम्य वसन्ति सायम् । नीडे
स्वकान्तासहिताः सुखेन, ततोऽपि किं देवर ! मूढहृक् त्वम् ॥ ७ ॥ लक्ष्मणाऽप्यवोचत्-स्नानादिसर्वाङ्गपरिष्कि-
यार्या, विचक्षणः प्रीतिरसाभिरामः । विस्रम्भपात्रं विधुरे सहायः, कोऽन्यो भवेन्नृनमृते प्रियायाः ? ॥ ८ ॥
सुसीमाऽप्यवदीत्-विना प्रियां घो गृहमागतानां, प्राघूर्णकानां मुनिसत्तमात्राम् । करोति पूजाप्रतिपत्ति-
मन्यः ? , कथं च शोभां लभते मनुष्यः ? , ॥ ९ ॥ एवमन्यासां अपि गोपाङ्गनानां वाचोयुक्त्या यदुनामाग्रहाच्च
मौनावलम्बिनमपि स्मिताननं जिनं निरीक्ष्य 'अनिषिद्धमनुमत' इति न्यायात् नेमिना पाणिग्रहणं स्वीकृतमिति

ताभिर्पाद उद्वोधोपितं तथैव जनोक्तिरिति, ततः कृष्णेनोग्रसेनपृथ्वी राजीमती मार्गिता, लग्न पृष्टञ्च क्रोडुकि-
नामा ज्योतिर्वित् प्राह-धर्यांसु शुभकार्याणि, नान्यान्यपि समाचरेत् । गृहिणां मुख्यकार्यस्य, विवाहस्य तु फा-
कया? ॥ १ ॥ मसुद्रस्तं घमापेऽथ, कालक्षेपोऽत्र नार्हति । नेमिः कथञ्चित् कृष्णेन, विवाहाय प्रवर्तितः ॥ २ ॥ मा-
मृद्विग्राहप्रत्यूहो, नेदीयस्तदिन चव । आचणे मासि तेनोक्ता, ततः पृथ्वी मसुद्रज्वला ॥ ३ ॥ तनो द्वयोः स्थानयोर्भिहित्वा
विवाहोचिता सामग्री, आसन्ने च क्रोडुक्यादिष्टे लग्ने चलित श्रीनेमीकुमारः स्फारशृङ्गारः प्रजाममोदकरो
रथारूढो घृतातपत्रसारः सश्रीमुद्रयिजयादिदशार्हकेशयलभद्रादिविशिष्टपरिवारः शिवादेवीप्रसुग्प्रमवाजे
गीयमानथलमङ्गलचिस्तारः पाणिग्रहणाय, अग्रतो गच्छञ्च वीक्ष्य सारथिं प्रति कस्येद हृतमङ्गलभर धवम-
मन्दिर इति पृष्टवान्, ततः सोऽङ्गुल्यग्रेण दर्शयन् इति जगाद-उग्रसेननृपस्य तय श्वशुरस्याय प्रासाद इति,
इमे च तव भार्याया राजीमत्याः सख्यौ चन्द्राननामृगलोचनाभिधाने भिधो वार्त्तयतः, तत्र मृगलोचना
विलोक्य चन्द्राननां प्राह-हे चन्द्रानने ! स्त्रीवर्गे ण्का राजीमत्येव वर्णनीया यस्याः अयमेतादृशो घरः पाणि
ग्रहीष्यति, चन्द्राननाऽपि मृगलोचनामाह-राजीमतीमङ्गुतरूपरम्या, निर्माय घाताऽपि यवीहृशेन । घरेण नो
योजयति प्रतिष्ठां, लभेत विशानचिक्षणः काम् ? ॥ १ ॥ इतश्च-तूर्यशब्दमाकर्ण्य मातृगृहात् राजीमती
सग्रीमध्ये प्राप्ता, हे सख्यौ ! भवतीभ्यामेकाकिनीभ्यामेव साढम्बरमागच्छन् घरो विलोक्यते, अहं तु विलोक-
यितु न लभेयं इति पलासदन्तरे स्थित्वा नेमि आलोच्य साक्षर्यं चिन्तयति-किं पातालकुमारः किं वा मकर-

ध्वजः सुरेन्द्रः किम् । किं वा मम पुण्यानां प्राग्भारो मूर्तिमानेषः ? ॥ १ ॥ तस्य विधातुः करघोरात्मानं न्युच्छन्नं करोमि सुदा । येनैष वरो विहितः सौभाग्यप्रभृतिगुणराशिः ॥ २ ॥ मृगलोचना राजीमल्यभिप्रायं परिज्ञाय सप्रीतिहासं-हे सखि ! चन्द्रानने ! समग्रगुणसम्पूर्णेऽपि अस्मिन् वरे एकं दूषणं अस्त्येव, परं वरा-र्थिन्यां राजीमल्यां शृण्वत्यां वक्तुं न शक्यते, चन्द्राननाऽपि-हे सखि ! मृगलोचने ! मयाऽपि तद् ज्ञातं, परं साम्प्रतं मौनमेवाचरणीयं, राजीमल्पि त्रपया मध्यस्थां दर्शयन्ती-हे सख्यौ ! यस्याः कस्या अपि भुवन-भूतभाग्यधन्यायाः कन्याया अयं वरो भवतु, परं सर्वगुणसुन्दरेऽस्मिन् वरे दूषणं तु दुग्धमध्यात् पूतरकर्षण-प्रायं असम्भाव्यमेव, तदनु ताभ्यां सविनोदं कथितं-भो राजीमति ! वरः प्रथमं गौरो विलोक्यते, अपरे गुणास्तु परिचये सति ज्ञायन्ते, तद्गौरत्वं तु कज्जलानुकःरमेव दृश्यते, राजीमती सेष्यं सख्यौ प्रत्याह-अय यावत् युवां चतुरे इति मम भ्रमोऽभवत्, साम्प्रतं तु स भग्नः, यत् सकलगुणकारणं श्यामत्वं भूषणमपि दूषणतया प्ररूपितं, शृणुतं तावत् सावधानीभूय भवत्यौ श्यामत्वे श्यामवस्त्वाश्रयणे च गुणान् केवलगौरत्वे दोषांश्च, तथाहि-भू १ चित्तवह्नि २ अगुरु ३ कत्थुरी ४ घण ५ कणीणिगा ६ केसा ७ । कसवट्ट ८ मसी ९ रयणी १० कसिणा एए अणघफला ॥ १ ॥ इति कृष्णत्वे गुणाः, कँपूरे अंगारो १ चंदे चिंधं २ कणीणिगा

१ मूः चियवही अगुरु कस्तूरी घनः कनीलिका केसाः । कपपटो मयी रजनी कृष्णा एते अनर्घफलाः ॥ १ ॥ २ कपूरे अंगारः चन्द्रे चिंधं कनीलिका नयने । भोज्ये मरीचं चित्रे रेता कृष्णा अपि गुणहेतवः ॥ २ ॥

नयणे ३। सुखे मरीअं ४ चित्ते रेहा ५ कसिणावि गुणहेज्ज ॥ २ ॥ इति कृष्णवस्त्राश्रयणे गुणाः । खारं
लवणं १ दहण हिमं च २ अङ्गोरविगहो रोगी ३ । परयसगुणो अ चुण्णो ४ केवलगोरत्तणेऽवगुणा ॥ ३ ॥ एव
परस्परं तासा जल्पे जायमाने श्रीनेमिः पशुनामार्त्तस्वर श्रुत्वा साक्षेप-हे सारथे । कोऽय वारुणः स्वर. ? ,
सारथिः प्राह-युष्माक विवाहे भोजनकृते समुवायीकृतपशूनामय स्वर इत्युक्ते स्वामी चिन्तयति स्म-धिग्
विवाहोत्सवं यत्रानुत्सवोऽमीषा जीवाना, इतश्च 'हंल्ली सहिओ ! किं मे दाहिण चक्खू परिष्कुरइ'त्ति वदन्ती
राजीमतीं प्रति सख्यौ-प्रतिहृतममद्गल ते इत्युक्त्वा शुश्रुत्कारं कुरुतः, नेमिस्तु-हे सारथे ! रथमितो निवर्त्तय,
अत्रान्तरे नेमिं पश्यन्नेको हरिणः स्वग्रीवया हरिणीग्रीवा पिधाय स्थितः, अत्र कविघटना-स्वामिन वीक्ष्य
हरिणो वृते-मां पहरसु मा पहरसु अ मह दिव्यहारिणि हरिणि । सामी ! अम्ह मरणावि वुस्सहो पिअत-
माधिरहो ॥ १ ॥ हरिणी नेमिशुख निमाल्य हरिणं प्रति वृते-एँसो पसन्नवयणो तिहुअणसामी अकारण यधू ।
ता चिण्णवेसु चल्लह ! रस्वत्थं सन्वजीवाण ॥ २ ॥ हरिणोऽपि पत्नीभिरितो नेमिं वृते-निज्जेअरणनीरपाणं अरण

१ धार लक्षण दहने हिम च अतिगोरविग्रहो रोगी । परयसगुणव पूर्णं केयसगोत्तवेऽवगुणाः ॥ ३ ॥ २ इले सख्यः किं मम
पक्षिणे चक्षुः परिष्कुरति ? ३ मा प्रहर मा प्रहर पूर्णं मम इत्यङ्गोरिणी हरिणी । स्वामिन् ! अस्माक मरणावधि दुःसहः प्रियतमा
तिशहा ॥ १ ॥ ४ एव प्रसन्नवयनं प्रियवदनस्वामी अकारणवन्द्युः । तस्माद् विक्रपव पल्लभ ! रक्षार्थं सर्वजीवानां ॥ २ ॥ ५ निर्भरणनी
रपानं भक्षणवृत्तभाषणं च यथयातः । अस्माकं निरपराधानां वीरित रक्ष प्रभो ! ॥ ६ ॥

तणभक्त्वणं च वणवासो । अम्हाण निरवराहाण जीविअं रक्ख रक्ख पलो ! ॥ ३ ॥ एवं सर्वेऽपि पशवः स्वामिनं प्रति विज्ञपयन्ति, तावत् स्वामी वभापे-भो पशुरक्षकाः सुञ्चत सुञ्चत इमान् पशून् नाहं विवाहं करिज्ये, पशुरक्षकाः श्रीनेमिवचसा पथून् सुञ्चन्ति स्म, सारथिरपि रथं निवर्त्तयते स्म, अत्र कविः-हेतुरिन्दोः कलङ्के यो, विरहे रामसीतयोः । नेमे राजीमतीत्यागे, कुरङ्गः मलमेव मः ॥ १ ॥ समुद्रविजयत्रियादेवीप्रमुख-जनास्तु शीघ्रमेव रथं स्वल्पयन्ति स्म, शिवा च सवाष्पं त्रूते-पंत्येसि जणिणचल्लह । वच्छ तुमं पढमपत्थणं किंपि । काज्जण पाणिगहणं महं दंसे निअवहूवयणं ॥ १ ॥ नेमिरीह-सुधाग्रहमिमं मानमनुपीपु न मे मनः सुक्तिस्त्रीमङ्गमोत्कण्ठं सोत्कंठमवतिष्ठते ॥ २ ॥ यतः-या रागिणि चिरागिण्यस्ताः स्त्रियः को निपेवते ? । अतोऽहं कामये सुक्ति, या चिरागिणि रागिणी ॥ ३ ॥ इत्यादि. राजीमती-हा देव । किमुपस्थितमित्युक्त्वा सूच्यां प्राप्ता सखीभ्यां चन्दनद्रवैराश्वसिता कथमपि लब्धसञ्ज्ञा सचाष्पं गाडसरेण प्राह-हां जायवकुलदिणयर । हा निरुक्त्वमनाण हा जगस्मरण ! । हा करुणायर मामी ! मं सुचूणं काहं चलियो ॥ ४ ॥ हां हिअय थिठ्ठ निट्ठर

१ प्राथंयामि जयनीपराभ ! यत्त एतं प्रथमयार्थं कावलि । इत्थं पाणिपस्थं मम रथंय तिनारूपयनम् ॥ २ हा या रक्ख-दिगल ! हा निहरमज्जन ! हा जगस्मरण ! । हा करुणाहर ! श्वासिक् ! नो मुग्धं कथं गच्छिः ? ॥ ४ ॥ ३ हा करुण ! पृष्ट सिन्दुर ! अपापि सिक्कंज ! जीविनं वट्ठसि । अग्गय यरुपराणो परि नाथ भागमनो जातः ॥ ५ ॥

अज्जवि निहज्ज जीविअं वहसि । अन्नत्थ बद्धराओ जइ नाहो अत्तणो जाओ ॥ ५ ॥ पुनार्हेःश्वस्य सोपालम्भं
 जगाद-जैइ सयलसिद्धसुत्ताइ सुत्तिगणिआइ धुत्त । रत्तोइसि । ता एव परिणयणारमेण विहविया किमह ?
 ॥ ६ ॥ सक्यौ सरोप-लोअंपसिद्धी घत्तडी सहिए इफ सुणिज्ज । सरल विरल सामल सुक्खिअ विही करिज्ज
 ॥ ७ ॥ पिम्भेरहिअंमि पिअसहि ! एअमिवि किं करोसि पिअभाव ? । विम्मपर कपि घर अन्नयरं ते करि-
 स्सामो ॥ ८ ॥ राजीमती कर्णो पिघाय-हा अभाव्य किं आवयथः !-जैइ फहवि पच्छिमाए उदय पावेइ
 विणपरो तहवि । धुन्नुण नेमिनाहं करेमि नाह वरं अन्न ॥ ९ ॥ पुनरपि नेमिन प्रति-अतेच्छुरिच्छाडधिकमेव वत्से,
 त्व याचकेभ्यो गृहमागतेभ्यः । मयाऽर्थयन्त्या जगतामधीश !, हस्तोऽपि हस्तोपरि नैव लब्धः ॥ १० ॥ अथ
 विरक्ता राजीमती प्राह-अइविहु एअस्म करो मज्झ करे नो अ आसि परिणयणे । तहवि सिरे मह सुधिअ

? यदि सकलसिद्धसुखादं सुक्तिगणिनाया भूतं । तत एव परिणयणारमेण विहविभक्ता कियहय ? ॥ ६ ॥ २ कोठ
 परिसवा धार्तां सलि ! एका भूयते । सरल विरल इवामलं विसृज्य विभिः कुर्यात् ॥ ७ ॥ ३ प्रेमार्हिते प्रियसलि ! एगस्मिन्नपि
 किं करोपि प्रियभावं ? । प्रेमपरं कमपि परं अन्पतरं ते करिस्सामः ॥ ८ ॥ ४ यदि कथमपि वञ्चिमायासुत्तप्य प्रामोति त्विण
 कारकभापि । धुन्नुवा नेमिनाथ करोमि नाह वरमग्यम् ॥ ९ ॥ ५ पणपि एतस्य करो मम करे न चासीत्परिणयने । एयापि विरसि
 मम स एव दीक्षासमये करो भविष्यति ॥ १० ॥

दिवक्त्रासमए करो होही ॥ ११ ॥ अथ नेमिनं सपरिकरः समुद्रविजयो जगौ-नाभेयाथाः कृतोद्वाहाः, मुक्तिं जग्मुर्जिनेश्वराः । ततोऽप्युच्चैः पदं ते स्यात्, कुमार ! ब्रह्मचारिणः ? ॥ १२ ॥ नेमिराह-हे तात ! क्षीणभोगक-माँऽहमस्मि, किञ्च-एकस्त्रीसंग्रहेऽनन्तजन्तुसङ्घातघातके । भवतां भवतान्तेऽस्मिन्, विवाहे कोऽयमाग्रहः ? ॥ १३ ॥ अत्र कधिः-मन्येऽङ्गनाविरक्तः परिणयनमिषेण नेमिरागत्य । राजीमतीं पूर्वभवप्रेम्णा समकेतयन्मुक्त्यै ॥ १४ ॥ (अरहा अरिष्टनेमी) अर्हन् अरिष्टनेमिः (दक्षे जाव तिन्नि वाससयाइं) दक्षः यावत् त्रीणि वर्षश-तानि (कुमारे अगारवाममञ्जे वसित्ता) कुमारः सन् गृहस्थावस्थामध्ये उपित्वा (पुणरवि लोयंतिर्हि सत्त्वं तं चैव भाणियत्त्वं) पुनरपि लोकान्तिकाः इत्यादि सर्वं तदेव पूर्वोक्तं भणितव्यं, लोकान्तिका देवाः यथा-जय निर्जीतकन्दर्प !, जन्तुजाताभयप्रद ! । नित्योत्सवावतारार्थं, नाथ ! तीर्थं प्रवर्त्तय ॥ १ ॥ इति स्वामिनं प्रोच्य स्वामी वार्षिकदानानन्तरं त्रिभुवनमानन्दयिष्यतीति समुद्रविजयादीन् प्रोत्साहयन्ति स्म, ततः सर्वेऽपि सन्तुष्टाः (जाव दाणं दाहयाणं परिभाहत्ता) यावत् धनं गोत्रिकाणां विभज्य-दत्त्वा, दानविधिस्तु श्रीवीरवद् ज्ञेयः ॥ (१७२) ॥

(जे से वासाणं पढमे मासे दुचे पक्खे) योऽसौ वर्षाकालस्य प्रथमो मासः द्वितीयः पक्षः (सावणसुद्धे) आवणस्य शुक्लः पक्षः (तस्स णं सावणसुद्धस्स छट्ठीपक्खेणं) तस्य आवणशुद्धस्य षष्ठीदिवसे (पुव्वणहक्का-लसमयंसि) पूर्वाह्निकालसमये (उत्तरकुराए सीयाए) उत्तरकुरायां शिथिकायां स्थितः (सदेवमणुआसुराए

परिमाणं) इषमनुज्यागामुरसहितया त्र्यंश (समजुगम्भमागमगे) समजुगम्भमानमार्गः (ज्ञाप पापयईण
 नगीण मगममार्गं निगच्छइ) गान्त् द्वातरत्ताः नगर्गाः मरुणभागेन निर्गच्छति (निगच्छित्ता) निर्गंण
 (जेणेन रेवण उजाले) गत्रेण रेवणक उजानं (तेजेण उगागच्छइ) तत्रेण उगागच्छति (उगागच्छित्ता)
 उगागण (अमोगणगागणम अइ) अजोरुनामपुस्य अगन्नात् (मीण उगंठ) त्रिपिक्तं एगायति
 (त्रिपिक्ता) मंगाय (मीयागो) त्रिपिक्ताः प्रत्ययवति (त्रिपिक्ता) प्रत्ययार्थी (मगमेण
 आयणासादात्कारं ओपुवत्) एवमेव आनरणसायदात्तान् अयमुच्चति (मगमेण पंपमुष्टिग लोण करेत्)
 एवमेव त्रिसोष्टिक लोण करोति (करिष्ठा) कृत्वा च (उष्टुण मसंसेणं अयागण) कसेन वसंसेन अयाग-
 केन-एव्यद्विंश (त्रिस्तादि नयगसंसेणं जोगमुयागणं) चित्राणां नशंसे चन्द्रयोग उयागने वति (कां देव
 एवमाशय) एव रेवण गृहीत्वा (गमेणं त्रिममद्वंसेणं मदि) एकेन पुरुसाणां सहयंत्रा सार्द्धं (मुंसे वतिष्ठा)
 गुप्तो गुणा वन्तु (आगात्तो अयागागि एव्यइण) अगागति-कम्य सागुतां प्रतिवदः ॥ (१७३) ॥

(त्रिस्तादि नयगसंसेणं जोगमुयागणं) चित्राणां नशंसे चन्द्रयोग उयागने वति (कां देव
 एवमाशय) एव रेवण गृहीत्वा (गमेणं त्रिममद्वंसेणं मदि) एकेन पुरुसाणां सहयंत्रा सार्द्धं (मुंसे वतिष्ठा)
 गुप्तो गुणा वन्तु (आगात्तो अयागागि एव्यइण) अगागति-कम्य सागुतां प्रतिवदः ॥ (१७३) ॥
 (त्रिस्तादि नयगसंसेणं जोगमुयागणं) चित्राणां नशंसे चन्द्रयोग उयागने वति (कां देव
 एवमाशय) एव रेवण गृहीत्वा (गमेणं त्रिममद्वंसेणं मदि) एकेन पुरुसाणां सहयंत्रा सार्द्धं (मुंसे वतिष्ठा)
 गुप्तो गुणा वन्तु (आगात्तो अयागागि एव्यइण) अगागति-कम्य सागुतां प्रतिवदः ॥ (१७३) ॥
 (त्रिस्तादि नयगसंसेणं जोगमुयागणं) चित्राणां नशंसे चन्द्रयोग उयागने वति (कां देव
 एवमाशय) एव रेवण गृहीत्वा (गमेणं त्रिममद्वंसेणं मदि) एकेन पुरुसाणां सहयंत्रा सार्द्धं (मुंसे वतिष्ठा)
 गुप्तो गुणा वन्तु (आगात्तो अयागागि एव्यइण) अगागति-कम्य सागुतां प्रतिवदः ॥ (१७३) ॥

(तस्स णं आसीयवहुलस्स पन्नरसीपक्खेणं) तस्य आश्विनवहुलस्य पञ्चदशे दिवसे (दिवसस्स पच्छिमे भाए) दिवसस्य पश्चिमे भागे (उज्जितसेलसिहरे वेडसस्स पायसस्स अहे) उज्जयन्तनामशैलस्य शिखरे वेतसनामवृक्षस्य अधस्तात् (अट्टमेणं भत्तेणं अपाणएणं) अष्टमेन भस्केन अपानकेन-जलरहितेन (चित्ताहिं नक्खत्तेणं जोगसुवागएणं) चित्रायां नक्षत्रे चन्द्रयोगं उपागते सति (क्षाणंतरियाए वट्टमाणस्स) शुक्लध्यानस्य मध्यभागे वर्तमानस्य प्रभोः (अणंते जाव जाणमाणे पासमाणे विहरह) अनन्तं केवलज्ञानं समुत्पन्नं यावत् सर्वभावान् जानन् पदयंश्च विहरति, तत्र केवलज्ञान रैवतकस्थे सहस्राश्रवणे समुत्पेदे, तत उद्यानपालको विष्णोर्व्यजिज्ञप्त, विष्णुरपि महद्दर्या भगवन्तं वन्दितुमाययौ, राजीमत्यपि तत्रागता, अथ प्रभोदेशनां निशाम्य वरदत्तचपः सहस्रद्वयच्युतो व्रतमाददे, हरिणा च राजमीत्याः स्नेहकारणे पुष्टे प्रसुर्धनवतीभवादारभ्य तथा सह स्वस्य नवभवसम्बन्धमाचष्टे, तथाहि-प्रथमे भवेऽहं धननामा राजपुत्रस्तदेयं धनवतीनाम्नी मत्पत्नी अशूत् १ ततो द्वितीये भवे प्रथमे देवलोकै आवां देवदेव्यौ २ ततस्तृतीये भवेऽहं चित्रगतिनामा विद्याधरस्तदेयं रत्नवती मत्पत्नी ३ ततश्चतुर्थे भवे चतुर्थे कल्पे द्वावपि देवौ ४ पञ्चमे भवेऽहं अपराजितराजा एषा प्रियतमा राज्ञी ५ षष्ठे एकादशे कल्पे द्वावपि देवौ ६ सप्तमेऽहं शङ्खो नाम राजा, एषा तु यशोमती राज्ञी ७ अष्टमे अपराजिते द्वावपि देवौ ८ नवमेऽहं एषा राजीमती ९, ततः प्रसुरन्यत्र विहृत्य क्रमात्पुनरपि रैवतके समवासरत्, तदा च अनेकराजकन्यापरिधृता राजीमती रथनेमिश्च प्रसुपार्थे दीक्षां जगृहतुः, अन्यदा

न राजीमती प्रभु नन्तु रैवतके प्रजंती मार्गे घृष्टया यायिता क्कां शुहां प्राविशत्, तस्यां च गुहायां पूर्वं प्रविष्ट रथ-
नेमिं अजानती सा क्लिन्नानि वखाणि शोपयितुं परितश्चिक्षेप, ततश्च तां अपहंसितत्रिदशतरुणीरामणीयकां
साक्षात् कामरमणीमिव रमणीया तथा विवसनां निरीक्ष्य भ्रातुर्वैरादिव मदनेन मर्मणि हतः कूललज्जानु-
दृश्य धीरतामवधीर्य रथनेमिस्तां जगद-अपि सुन्दरि ! किं देहः, शोष्यते तपसा त्वया ? । सर्वाङ्गभोगसयो-
गयोग्यः सौभाग्यसेवधिः ॥ १ ॥ आगच्छ स्वेच्छया भद्रे ! कुर्वहे सफलं जनुः । आवासुमार्यपि प्रान्ते, चरि
ष्यावस्तपोविधिम् ॥ २ ॥ ततश्च महासती तवाकर्ण्य तं हृष्टा च घृताद्भुतैर्यां तं प्रत्युवाच- 'महाभुभाव !
कोऽयं तेऽभिलाषो नरकाव्वन ? । सर्वं साययमुत्सृज्य, पुनर्वाञ्छन्नं लज्जसे ॥ १ ॥ अगन्धनकुले जातास्तिर्यञ्चो ये
सुजङ्गमाः । तेऽपि नो वान्तमिच्छन्ति, त्वं नीचः किं ततोऽप्यसि ? ॥ २ ॥ इत्यादिवाक्यैः प्रतियोचितः श्रीने-
मिपार्थं तद्बुद्धीर्णमालोच्य तपस्तप्त्वा च मुक्तिं जगाम । राजीमत्यपि दीक्षामाराध्य शिवशय्यामाल्ढा चिरञ्ज-
यितं शाश्वतिकं श्रीनेमिसयोगमवाप, यदाहुः- "उग्रस्था वत्सर स्थित्वा, गेहे वर्षचतुःशतीम् । पञ्चवर्षशतीं राजी,
षण्यौ केवलिनी शिवम् ॥ १ ॥ (१७४) ॥ (अरिष्टनेमिः) अर्हतः अरिष्टनेमिः (अट्टारस गणा अट्टारस
गणहरा इत्या) अष्टादश(१८)गणा अष्टादश गणधराश्च अभवन् ॥(१७५)॥ (अरिष्टनेमिः) अर्हतः अरिष्टनेमिस्स) अर्हतः
अरिष्टनेमिः (वरदत्तपामुक्त्वाञ्जो) वरदत्तप्रभुत्वाणि (अट्टारस समणसाहस्तीञ्जो) अष्टादश श्रमणाना सह-
स्राणि (१८०००) उक्कोसिया समणसपया इत्या) उत्कृष्टा पृतावती श्रमणसम्पदा अभवत् ॥(१७६)॥ (अर-

हओ णं अरिद्वेनेमिस्स) अर्हतः अरिष्ठनेमेः (अञ्जक्खिखणीपासुक्खाओ) आर्ययक्षिणीप्रमुखाणि (चत्ता-
लीसं अज्जियासाहस्सीओ) चत्वारिंशत् आर्यासहस्राणि (४००००) (उक्कोसिया अज्जियासंपया हुत्था)
उत्कृष्टा एतावती आर्यासम्पदा अभवत् ॥ (१७७) ॥ (अरहओ णं अरिद्वेनेमिस्स) अर्हतः अरिष्ठनेमेः (नंदपा-
सुक्खाणं समणोवासगणं) नंदप्रमुखाणां श्रावकाणां (एगा सयसाहस्सी) एकः लक्षः (अउणत्तरिं च सहस्सा)
एकोनसप्ततिश्च सहस्राः (१६९०००) (उक्कोसिया समणोवासगणं संपया हुत्था) उत्कृष्टा एतावती श्रावकाणां
सम्पदा अभवत् ॥ (१७८) ॥ (अरहओ णं अरिद्वेनेमिस्स) अर्हतः अरिष्ठनेमेः (महासुव्वयापासुक्खाणं सम-
णोवासिआणं) महासुव्वनाप्रमुखाणां श्राविकाणां (त्तिन्नि सयसायस्सीओ) त्रयः लक्षाः (छत्तीसं च सहस्सा)
षट्त्रिंशच्च (३६०००) सहस्राः (उक्कोसिआ समणोवासिआणं संपया हुत्था) उत्कृष्टा एतावती श्रावि-
काणां सम्पदा अभवत् ॥ (१७९) ॥ (अरहओ णं अरिद्वेनेमिस्स) अर्हतः अरिष्ठनेमेः (चत्तारि सया चउइस-
पुव्वीणं) चत्वारि शतानि (४००) चतुर्दशपूर्विणां (अजिणाणं जिणसंकासाणं) अकेवलिनामपि केवलि-
तुल्यानां (जाव संपया हुत्था) यावत् सम्पदा अभवत् (पण्णरस सया ओहिनाणीणं) पञ्चदश शतानि (१५००)
अवधिज्ञानिनां (पन्नरस सया केवलनाणीणं) पञ्चदश शतानि (१५००) केवलज्ञानिनां (पन्नरस सया
वेउब्बिआणं) पञ्चदश शतानि (१५००) वैक्कियलब्धिमतं (दस सया विउलमईणं) दश शतानि (१०००)
विपुलमतीनां (अट्ट सया वार्ईणं) अष्टौ शतानि (८००) वादिनां (सोलसं सया अणुत्तरोववाइआणं)

पोष्यशतानि (१६००) अनुत्तरोपपातिनां (पञ्चदश समणसया सिद्धा) पञ्चदश श्रमणानां शतानि (१६००) सिद्धानि (तीस अब्जियासयाइ सिद्धाइ) त्रिंशत् आर्याशतानि (३०००) सिद्धानि ॥ (१८०) ॥ (अरहज्जो ण अरिद्धनेमिस्स) अर्हत्तः अरिष्टनेमेः (बुविहा अतगढभूमी होत्था) द्विविधा अन्तकृन्मर्यादा अभयत् (तंजहा) तथथा (जुगतगढभूमी य परिआयंतगढभूमी य) युगान्तकृद्भूमिः पर्यायान्तकृद्भूमिश्च (जाव अट्टमाओ पुरिसजुगाओ जुगतगढभूमी) अष्टम पुरुषयुग-पट्टधर यावत् युगान्तकृद्भूमिरासीत् (बुवासपरियाण अतमकासी) द्विबर्षपर्यये जाते कोऽपि अन्तमकार्षीत् ॥ (१८१) ॥ (तेष कालेण) तस्मिन् काले (तेष ममण) तस्मिन् ममये (अरहा अरिद्धनेमी) अर्हन् अरिष्टनेमिः (तिसि वामसयाइं कुमारवासमज्जे वसित्ता) धीणि वर्ष-शतानि कुमारवस्थार्यां स्थित्वा (चउपन्न राइदियाइ) चतुष्पञ्चाशत् अहोरात्रान् (छउमत्थपरियाय पाउ-णित्ता) छग्रस्थपर्यायं पालयित्वा (देसुणाइ सत्त वाससयाइं) किञ्चिद्दूतानि सप्त वर्षशतानि (केवलपरि-आयं पाउणिता) केवलपर्यायं पालयित्वा (पडिपुन्नाइ सत्त वासमयाइं) प्रतिपूर्णांनि सप्त वर्षशतानि (सामन्न परियाय पाउणित्ता) चारित्रपर्यायं पालयित्वा (एग वाससहस्सं) एक वर्षमहन्न (सब्वाउअ पालइत्ता) सर्वायुः पालयित्वा (खीणे वेयणिज्जाउयनामगुत्ते) क्षीणेषु सत्सु वेधनीयायुर्नामगोत्रेषु कर्मसु (इमीसे ओसप्पिणीण) अस्यामेव अवसर्पिण्यां (वृसमसुसमाए यडुविइकंताए) दुष्पमसुपमानामके चतुर्थेऽरके षडु व्यतिक्रान्ते सति (जे से गिम्हाणं चउत्थे मासे अट्टमे पक्खे) योऽसौ उष्णकालस्य चतुर्थो मासः अष्टमः

पक्षः (आसाढसुद्धे) आपाढशुद्धः (तस्स णं आसाढसुद्धस्स अट्टमीपत्तखेणं) तस्य आपाढशुद्धस्य अष्टमीपत्तखेणं अष्टमीदिवसे (उष्णि उज्जितसेलसिहरंसि) उज्जयन्तनामशैलशिखरस्य उपरि (पंचहिं ङ्क्षीसेहिं अणगारसएहिं सद्धिं) पञ्चभिः पट्त्रिंशद्युतैः अनगारशतैः (५३६) सार्द्धं (मासिएणं भत्तेणं अपाणएणं) मासिकेन अनश्शनेन अपानकेन—जलरहितेन (चित्तानक्खत्तेणं जोगसुवागएणं) चित्रानक्षत्रे चन्द्रयोगं उपागते सति (पुब्बरत्तावरत्तकालसमयंसि) मध्यरात्रौ (निसजिए कालगए, जाव सच्चदुक्खप्पहीणे) निपण्णः सन् कालगतः यावत् सर्वदुःखप्रक्षीणः ॥ (१८२) ॥ अथ नेमिनिर्वाणात् क्रियता कालेन पुस्तकलिखनादि जानमित्याह—(अरहओ णं अरिट्ठनेमिस्स) अर्हतः अरिष्ठनेमेः (कालगयस्स जाव सच्चदुक्खप्पहीणस्स) कालगतस्य यावत् सर्वदुःखप्रक्षीणस्य (चउरासीइं वाससहस्साइं) चतुरशीतिवर्षसहस्राणि (विइक्कंताइं) न्यतिक्रान्तानि (पंचासीइमस्स वामसहसस्स) पञ्चाशीतितमस्य वर्षसहस्रस्यापि (नव वाससयाइं विइक्कंताइं) नव वर्षशतानि न्यतिक्रान्तानि (दसमस्स य वाससयस्स) दशमस्य वर्षशतस्य (अयं असीइमे संवच्छरे काले गच्छइ) अयं अशीतितमः संवत्सरः कालो गच्छति ॥ (१८६) ॥ श्रीनेमिनिर्वाणाच्चतुरशीत्या वर्षसहस्रैः श्रीवीरनिर्वाणमभूत्, श्रीपार्श्वनिर्वाणं तु वर्षाणां त्र्यशीत्या महस्रैः सार्द्धैः सप्तभिश्च शतैरभूदिति स्वधिया ज्ञेयम् ॥ इति श्रीनेमिचरित्रम् ॥ अतः परं ग्रन्थगौरवभयात् पश्चानुपूर्व्यां नम्यादीनां अजितान्तानां जितानां अन्तरकालमानमेवाह—(नमिस्स णं अरहओ कालगयस्स) नमिनाथस्य अर्हतः कालगतस्य (जाव सच्चदुक्खप्पहीणस्स)

यावत् सर्वदुःखप्रक्षीणस्य (पंच वाससयसहस्साहं) पञ्च वर्षाणां लक्षाः (चउरासीह वाससहस्साह) चतुरशी-
तिर्वर्षसहस्राणि (नव य वामसपाह विहंकंताहं) नव वर्षशतानि च व्यतिक्रान्तानि (दसमस्स य वासस-
यस्स) दशमस्य वर्षशतस्य (अय असीइमे संवच्छरे काले गच्छइ) अय अशीतितमः सवत्सरः कालो
गच्छति । श्रीनिर्वाणात् पञ्चभिर्वर्षाणां लक्षैः श्रीनेमिनिर्वाणं, ततश्चतुरशीतिसहस्रनवशताशीतिवर्षाति-
क्रमे च पुस्तकवाचनादि ॥ (१८४) ॥ २१ ॥ (मुणिसुव्वयस्स ण अरहओ जाव सव्वदुक्कल्पपीणस्स) मुनि-
सुप्रगतस्य अर्हतः यावत् सर्वदुःखप्रक्षीणस्य (इकारस वाससयसहस्साह) एकादश वर्षाणां लक्षाः (चउरा-
सीह च वाससहस्साहं) चतुरशीतिर्वर्षसहस्राणि (नव वाससयाहं विहंकंताह) नव वर्षशतानि च व्यति-
क्रान्तानि (दसमस्स य वाससपरस) दशमस्य वर्षशतस्य (अय असीइमे संवच्छरे काले गच्छइ) अयं
अशीतितमः सवत्सरः कालो गच्छति श्रीमुनिसुव्वतनिर्वाणात् षष्टथा वर्षाणां लक्षैः श्रीनिर्वाणं, ततश्च
पञ्चलक्षचतुरशीतिसहस्रनवशताशीतिवर्षाणात् पुस्तकवाचनादि, अत्र च मुनिसुव्वतनमिनिर्वाणान्तरस्य
नमिनिर्वाणपुस्तकवाचनान्तरस्य च मिलने सूत्रोक्त मान भवति, एव सर्वत्र ज्ञेयम् ॥ (१८५) ॥ २० ॥

(मल्लिस्स ण अरहओ जाव पीणीणस्स) मल्लीनाथस्य अर्हतः यावत् प्रक्षीणस्य (पण्णाट्टि वाससयसहस्साहं)
पञ्चपट्टिवर्षाणां लक्षाः (चउरासीहं च वामसहस्साह) चतुरशीतिर्वर्षसहस्राणि (नव वाससयाहं विहंक-
ताह) नव वर्षशतानि च व्यतिक्रान्तानि (दसमस्स य वाससयसहस्साह) दशमस्य वर्षशतस्य (अयं असीइमे

संवच्छरे काले गच्छद् अयं अशीतितमः संवत्सरः कालो गच्छति । श्रीमल्लिनिर्वाणाच्चतुष्पञ्चाशद्वर्षाणां लक्षैः श्रीसुनिषुव्रतनिर्वाणं, नतश्चेत्कादशलक्षचतुरशीतिसहस्रनवशताशीतिवर्षातिक्रमे पुस्तकवाचनादि, उभयमिलितं च सूत्रोक्तं मानं भवति ॥ (१८६) ॥ १९ ॥ (अरस्स णं अरहओ जाव पहीणस्स) अरनाथस्य अर्हंतः यावत् प्रक्षीणस्य (एगे वासकोडिमहस्से विइक्कंते) एकं वर्षकोटीनां सहस्रं व्यतिक्रान्तं (सेसं जहा मल्लिस्स) शंपः कालः महिनाथवद् ज्ञेयः (तं च एयं) स चायं (पंचमट्टिं लक्खा) पञ्चपट्टिलक्षाः (चउ- रासीहं च वाससहस्साइं विइक्कंताइं) चतुरशीतिवर्षसहस्राणि च व्यतिक्रान्तानि (तंमि समए महावीरो निब्बुओ) तस्मिन् समये महावीरो निर्वाणं गतः (तओ परं नव वाससयाइं विइक्कंताइं) ततः परं नव वर्ष- शतानि व्यतिक्रान्तानि (दसमस्स य वाससयस्स) दशमस्य वर्षशतस्य (अयं असीइमे संवच्छरे काले गच्छद्) अयं अशीतितमः संवत्सरः कालो गच्छति (एवं अगओ जाव सेयंसो ताव दट्टब्बं) अयमेव पाठः अग्रतः यावत् श्रयांसस्तावत् द्रष्टव्यः, श्रीअरनिर्वाणाद्वर्षाणां कोटिसहस्रेण श्रीमल्लिनिर्वाणं, ततश्च पञ्चपट्टि- लक्षचतुरशीतिसहस्रनवशताशीतिवर्षानिक्रमे पुस्तकवाचनादि ॥ (१८७) ॥ १८ ॥

(कुन्धुस्स णं अरहओ जाव पहीणस्स) कुन्धुनाथस्य अर्हंतः यावत् प्रक्षीणस्य (एगे चउभागपलिओवमे विइक्कंते) एकः चतुर्थो भागः पत्थोपमस्य व्यतिक्रान्तः (पंचमट्टिं च मयसहस्सा) पञ्चपट्टिलक्षाः (सेसं जहा मल्लिस्स) शंपं महिनाथवद् ज्ञेयं, श्रीकुन्धुनिर्वाणाद्वर्षकोटिसहस्रन्यूनपत्थोपमचतुर्थभागेन श्रीअरनि-

धाणा, ततश्च वर्षसहस्रकोटिपञ्चपट्टिलक्षचतुरशीतिसहस्रनवशतवर्षातिक्रमे पुस्तकवाचनादि ॥ (१८८) ॥ १७ ॥
 (संतिस्स ण अरहओ जाव स्पहीणस्स) शान्तिनाथस्य अर्हतः यावत् प्रक्षीणस्य (एगे चउभागणे पलिओ-
 वमे विइफ्फते) एक चतुर्थभागेनोनं पत्योपम व्यतिक्रान्त (एणणट्ठिं सयमहस्सा) पञ्चपट्टिलक्षाः (सेसं जहा
 मच्छिस्स) शेष महिनाथवद् शेष । श्रीशान्तिनिर्याणात् पत्योपमार्द्धेन श्रीकुन्धुनिर्याण ततश्च पत्यचतुर्थभाग-
 पञ्चपट्टिलक्षचतुरशीतिसहस्रनवशताशीतिवर्षातिक्रमे पुस्तकवाचनादि, उभययमीलने च सूत्रोक्तं पापेनं
 पत्योपम स्यात्, शेष महिनाथवत् तच्च पञ्चपट्टिलक्षचतुरशीतिसहस्रनवशताशीतिवर्षरूप शेष, एष सर्वत्र
 ॥(१८९)॥१६ ॥ (धम्मस्स णं अरहओ जाव स्पहीणस्स) धर्मनाथस्य अर्हतः यावत् प्रक्षीणस्य (त्तिन्नि सागरो-
 वमाइ विइफ्फताइं) त्रीणि सागरोपमाणि व्यतिक्रान्तानि (पन्नट्ठिं च सेसं जहा मच्छिस्स) पञ्चपट्टिलक्षाः
 शेष महिनाथवद् शेषम्, श्रीधर्मनिर्याणात् पुर्वोक्तपापेनपत्यन्यूनैस्त्रिभिः सागरोपमैः श्रीशान्तिनिर्याणं,
 ततश्च पापेनपत्योपमपञ्चपट्टिलक्षचतुरशीतिसहस्रनवशताशीतिवर्षातिक्रमे पुस्तकवाचनादि ॥ (१९०) ॥१५॥
 (अणतस्स णं अरहओ जाव स्पहीणस्स) अनन्तनाथस्य अर्हतः यावत् प्रक्षीणस्य (सत्त सागरोवमाइं
 विइफ्फताइं) सप्त सागरोपमाणि व्यतिक्रान्तानि (पन्नट्ठिं च सेसं जहा मच्छिस्स) पञ्चपट्टिलक्षाः शेषं मच्छिचद्
 शेषं, श्रीअनन्तनिर्याणात् चतुर्भिः सागरे श्रीधर्मनिर्याणं, ततश्च सागरत्रयपञ्चपट्टिलक्षादिवर्षातिक्रमे पुस्तक-
 वाचनादि, उभयमिलनात् सूत्रोक्त मान स्यात् ॥ (१९१) ॥ १४ ॥ (विमलस्स ण अरहओ जाव स्पहीणस्स)

विमलनाथस्य अर्हंतः यावत् प्रक्षीणस्य (सोलससागरोवमाइं विइकंताइं) पोडश सागरोपमाणि व्यतिक्रान्तानि (पणणट्टिं च सेसं जहमल्लिस्स) पञ्चपट्टिलक्षाः शेषं मह्लिवद् ज्ञेयं, श्रीविमलनिर्वाणान्नवभिः सागरैः श्रीअनन्तनाथनिर्वाणं, ततश्च सप्तसागरपञ्चपट्टिलक्षादिना पुस्तकवाचनादि, उभयमिलनेन सूत्रोक्तं मानं स्यात् ॥ (१९२) ॥ ३ ॥ (वासुपुज्जस्स णं अरहओ जाव प्पहीणस्स) वासुपूज्यस्य अर्हंतः यावत् प्रक्षीणस्य (छायालीसं सागरोवमाइं विइकंताइं) पट्चत्वारिंशत् सागरोपमाणि व्यतिक्रान्तानि (पन्नट्टिं च सेसं जहा मल्लिस्स) पञ्चपट्टिलक्षाः शेषं मह्लिवद् ज्ञेयं, श्रीवासुपूज्यनिर्वाणात् त्रिंशता सागरैः श्रीविमलनिर्वाणं, ततश्च पोडशसागरपञ्चपट्टिलक्षादिना पुस्तकवाचनादि ॥ (१९३) ॥ १२ ॥ (सिज्जंसस्स णं अरहओ जाव प्पहीणस्स) श्रेयांसस्य अर्हंतः यावत् प्रक्षीणस्य (एगे सागरोवमसए विइकंते) एकं सागरोपमशतं व्यतिक्रान्तं (पणणट्टिं च सेसं जहा मल्लिस्स) पञ्चपट्टिलक्षाः शेषं मल्लीनाथवद् ज्ञेयं । श्रीश्रेयांसनिर्वाणाच्चतुष्षाशता सागरैः श्रीवासुपूज्यनिर्वाणं, ततश्च पट्चत्वारिंशत्सागरपञ्चपट्टिलक्षादिना पुस्तकवाचनादि ॥ (१९४) ॥ ११ ॥ (सीयलस्स णं अरहओ जाव प्पहीणस्स) शीतलस्य अर्हंतः यावत् प्रक्षीणस्य (एगा सागरोवमकोडी) एका सागरोपमकोटी, कीदृशी ? (तिवासअद्धनवममासाह्निअ) त्रिवर्षसार्धाष्टमासैरधिकैः एवंविधैः (वायालीस-वाससहस्सेहिं ऊणिआ विइकंता) द्विचत्वारिंशता वर्षसहस्रैः ऊना व्यतिक्रान्ता (एयंमि समए महावीरो निब्बुओ) एतस्मिन् समये महावीरो निर्वृतः (अओडवि परं नव वाससयाइं विइकंताइं) ततोऽपि परं नववर्ष-

शातानि व्यतिक्रान्तानि (वसुमत्स्य य वासुस्यस्य) दशमस्य च वर्षशतस्य (अथ असीइमे संवत्तरे काले गच्छद्) अयं अशीतितमः सवत्सरः कालो गच्छति । श्रीशीतलनिर्वाणात् पदपष्टिलक्षपद्विंशतिसहस्रवर्षा-
धिकसागरशतोनया एकया सागरकोट्या श्रीश्रेयांसनिर्वाणं, ततोऽपि वर्षत्रयसार्धाष्टमासाधिकद्विचत्वारिंश
वर्षसहस्रन्यूनैः पदपष्टिलक्षपद्विंशतिसहस्रवर्षपर्यधिके सागरशते व्यतिक्रान्ते श्रीवीरो निर्धृतः ततः परं नव-
शाताशीतिवर्षातिक्रमे पुस्तकवाचनादि ॥ (१९५) ॥ १० ॥ (सुविहिस्स णं अरहओ जाव प्पहीणस्स) सुविधिना
भस्य अर्हंतः यावत् प्रक्षीणस्य (दम सागरोवमकोडीओ विइक्कताओ) दद्या सागरोपमाणां कोट्यः व्यति-
क्रान्ता (सेम जहा सीअलस्स) शेषः पाठः शीतलनाथयत् (तं च इम-तिवासअद्धनयमासाहिअ) तच्चैतथ-
दशा कोट्या, फीइइय ?-त्रिवर्षसार्धाष्टमासाधिकाः (बायालीसवाममहस्सेहिं ऊणिआ विइक्कता इद्याद)
द्विचत्वारिंशद्वर्षमहसैः ऊना इत्यादिकः, श्रीसुविधिनिर्वाणाद्यभिः सागरकोटिभिः श्रीशीतलनाथनिर्वाणं,
ततश्च त्रिवर्षानवममासाधिकद्विचत्वारिंशद्वर्षसहस्रन्यूनसागरकोटयतिक्रमे श्रीवीरनिर्धृतिः, ततो नवशता-
शीनियर्षातिक्रमे पुस्तकवाचनादि ॥ (१९६) ॥ ११ ॥ (चवप्पहस्स ण अरहओ जाव प्पहीणस्स) चन्द्रप्रभस्य
अर्हंतः यावत् प्रक्षीणस्य (एग सागरोवमकोटिसंयं विइक्कत) एकं सागरोवमकोटिशत व्यतिक्रान्तं सेस
जहा सीअलस्स) शेषं शीतलवद् शेषं (तं च इमं-तिवासअद्धनवममासाहिअ) तच्च इत्थ-कीइया सागरको-
टिशत !-त्रिवर्षसार्धाष्टमासाधिकं (बायालीसवाससहस्सेहिं ऊणगमियाद्) द्विचत्वारिंशता वर्षसहस्रै ऊन

इत्यादि । श्रीचन्द्रप्रभनिर्वाणान्नवतिसागरकोटिभिः श्रीसुविधिनाथनिर्वाणं, ततोऽपि त्रिवर्षार्धनवमासाधिकद्विचत्वारिंशद्वर्षसहस्रैर्न्यूनासु दशसु सागरकोटिषु व्यतिक्रान्तासु श्रीवीरनिर्वृतिः, ततो नवशताशीतिवर्षातिक्रमे पुस्तकवाचनादि ॥ (१९७) ॥८॥ (सुपासस्स णं अरहओ जाव प्पहीणस्स) सुपार्श्वस्य अर्हतः यावत् प्रक्षीणस्य (एणे सागरोवमकोडिसहस्से विइक्कंते) एकं सागरोपमकोटीनां सहस्रं व्यतिक्रान्तं (सेसं जहा सीयलस्स) शेषं शीतलवत् (तं च इमं-तिवासअद्धनवममासाहिअवायालीसवाससहस्सेहिं ऊणिआ इच्चाइ) तच्चेदं, कीदृशं ?-त्रिवर्षसाद्धाष्टिमासाधिकद्विचत्वारिंशद्वर्षसहस्रैः ऊनं इत्यादि । श्रीसुपार्श्वनिर्वाणात्सागराणां नवशतकोटिभिः श्रीचन्द्रप्रभनिर्वाणं, ततश्च वर्षत्रयसाद्धाष्टिमासाधिकद्विचत्वारिंशद्वर्षसहस्रन्यूनैकशतकोटिसागरैः श्रीवीरनिर्वृतिः, ततो नवशताशीतिवर्षातिक्रमे पुस्तकवाचनादि ॥ (१९८) ॥९॥ (पउमप्पहस्स णं अरहओ जावप्पहीणस्स) पद्मप्रभस्य अर्हतः यावत् प्रक्षीणस्य (दस सागरोवमकोडिसहस्सा विइक्कंता) दश सागरोपमकोटीनां सहस्राणि व्यतिक्रान्तानि सेसं जहा सीदलस्स) शेषं शीतलवत् (तं च इमं-तिवासअद्धनवममासाहियथायालीसवाससहस्सेहिं ऊगगमिच्चाइ) तच्चेदं, कीदृशं ?-त्रिवर्षसार्धाष्टमासाधिकद्विचत्वारिंशद्वर्षसहस्रैः ऊनं इत्यादि । श्रीपद्मप्रभनिर्वाणात् सागरकोटीनां नवभिः सहस्रैः श्रीसुपार्श्वनिर्वाणं, ततश्च त्रिवर्षार्द्धनवमासाधिकद्विचत्वारिंशद्वर्षसहस्रन्यूनैककोटिसहस्रसागरैः श्रीवीरनिर्वृतिस्ततो नवशताशीतिवर्षातिक्रमे पुस्तकवाचनादि ॥ (१९९) ॥६॥ (सुमइस्स णं अरहओ जाव प्पहीणस्स) सुमतिनाथस्य अर्हतः

यावत् प्रक्षीणस्य (पुगे सागरोयमकोटिसयसहस्से विद्यन्ते) एकः सागरोयमकोटीनां लक्षः व्यतिक्रान्तः
(सेसं जहा सीअलस्स) शेषं शीतलयत् (त च इमं तियामअद्धनयमासाहियपायालीमयाससहस्सेहि ऊण-
गमिणाइ) तत् कीदृश ?-त्रियर्पसाद्धाप्रमासाधिकद्विचत्वारिंशद्वर्पसहस्रे ऊन इत्यादि । श्रीसुमतिनिर्याणाद्य-
तिमहन्नसागरकोटिभिः श्रीपद्मप्रभनिर्याणं, ततश्च त्रियर्पाद्विनयमासाधिकद्विचत्वारिंशद्वर्पसहस्रान्यूनदशको-
टिसहस्रसागरैः श्रीधीरनिर्याण, तनो नयशताशीतियर्पातिक्रमे पुस्तकयाचनादि ॥ (२००) ॥ ५ ॥ (अभि-
नयणस्म ण अरहओ जाय प्पहीणस्स) अभिनन्दनस्य भर्ततः यावत् प्रक्षीणस्य (वम सागरोयमकोटिसय-
साहस्सा विइफ्फना) दश सागरोयमकोटिलक्षा व्यतिक्रान्ताः (सेस जहा सीअलस्स) शेषं शीतलयत्
(तं च इम तियामअद्धनयमानाहियपायालीसयाससहस्सेहि ऊणगमिणाइ) तत् कीदृश ?-त्रियर्पसाद्धाप्र-
मानाधिकद्विचत्वारिंशद्वर्पसहस्रे ऊन इत्यादि । श्रीअभिनन्दननिर्याणात् सागरकोटीनां नवभिलक्षेः श्रीसु-
मतिनिर्याणं, ततश्च त्रियर्पाद्विनयममासाधिकद्विचत्वारिंशद्वर्पसहस्रेन्यूनकलक्षकोटिसागरैः श्रीधीरनिर्गृतिस्तनो
नयशताशीतियर्पातिक्रमे पुस्तकयाचनादि ॥ (२०१) ॥४॥ (संभयस्म णं अरहओ जाय प्पहीणस्स) सम्भयस्य
भर्ततः यावत् प्रक्षीणस्य (धीस सागरोयमकोटिसयसहस्सा विइफ्फता) विंशतिः सागरोयमकोटीनां लक्षा
व्यतिक्रान्ताः (सेस जहा सीअलस्स) शेषं शीतलनाथयत् (त च इम, तियासअद्धनयमानाहियपायाली-
मयाससहस्सेहि ऊणगमिणाइ) तत् कीदृश ?-त्रियर्पसाद्धाप्रमासाधिकद्विचत्वारिंशद्वर्पसहस्रे ऊन इत्यादि ।

श्रीमंभवनिर्वाणात् सागरकोटीनां दशभिलक्षैः श्रीअभिनन्दननिर्वाणं, ततश्च त्रिवर्षाद्धनवममासाधिकद्विचत्वारिंशद्वर्षसहस्रन्यूनदशलक्षकोटीसागरैः श्रीवीरनिर्धृतिस्ततो नवशताशीतिवर्षातिक्रमे पुस्तकवाचनादि ॥ (२०२) ॥ ३॥ (अजितयस्स णं अरहओ जाव प्पहीणस्स) अजितस्य अर्हतः यावत् प्रक्षीणस्य (पन्नासं सागरोवमकोडिस यसहस्सा विइक्कंता) पञ्चाशत् सागरोपमकोटीनां लक्षाः व्यतिक्रान्ताः (सेंसं जहा सीअलस्स) शेषं शीतलनाथवत् (तं च इमं, तिवासअद्धनवममासाहियथायालीसवाससहस्सेहिं ऊणगमिच्चाइ) तत् कीदृशं ?- त्रिवर्षसार्धाष्टमासाधिकद्विचत्वारिंशद्वर्षसहस्रैः ऊनं इत्यादि । श्रीअजितनाथनिर्वाणात् सागराणां त्रिशता कोटीलक्षैः श्रीमम्भवनिर्वाणं, ततश्च त्रिवर्षाद्धनत्रममासाधिकद्विचत्वारिंशद्वर्षसहस्रन्यूनविंशतिसागरकोटीलक्षैः श्रीवीरनिर्धृतिस्ततो नवशताशीतिवर्षातिक्रमे पुस्तकवाचनादि ॥ (२०३) ॥ २ ॥ श्रीऋषभनिर्वाणात् सागरकोटीनां पञ्चाशाना लक्षैः श्रीअजितनिर्वाणं, ततश्च त्रिवर्षाद्धनवममासाधिकद्विचत्वारिंशद्वर्षसहस्रन्यूनपञ्चाशत्कोटिलक्षसागरैः श्रीवीरनिर्धृतिस्ततो नवशताशीतिवर्षातिक्रमे पुस्तकवाचनादि ॥ २०३ ॥ ? ॥

श्रीनमिनाथनिर्वाणथी पञ्च लक्ष वर्षे श्रीनेमिनिर्वाणं, तैवारपछी चोरासी सहस्र नव शत एंसी वर्षे पुस्तकवाचनादि २१ । श्रीसुनिस्तुव्रतना निर्वाणथी छलाख वर्षे श्रीनमिनिर्वाण, तैवारपछी पांच लाख चोर्यासी सहस्र नवशत एंसी वर्षे पुस्तकवाचनादि २० । श्रीमल्लिनाथनिर्वाणथी चोपन लाख वर्षे श्रीसुनिस्तुव्रतनिर्वाण, तैवारपछी इग्यार लाख चोर्यासी हजार नवसें एंसी वर्षे पुस्तकवाचनादि १९ । श्रीअरनिर्वा-

णथी कोटीसहस्रवर्षे श्रीमल्लिनिर्वाण, तिवारपछी पासठ लाख चोर्यासी हजार नवसो एमी वर्षे पुस्तकवाच-
नादि १८ । श्रीकुयुनाथना निर्वाण पछी कोटीसहस्रवर्षे न्यून पत्योपमने चोथे भागे श्रीअरनाथनिर्वाण, तिवा-
रपछी सहस्रकोटी पासठ लाख चोरासी हजार नवसो एसी वर्षे पुस्तकवाचनादि १७ । श्रीशातिनाथना
निर्वाणथी अर्धपत्योपमे श्रीकुयुनाथ निर्वाण, तिवारपछी पत्योपमनो चोथो भाग तथा पासठलाख चोरासी
हजार नवसो एसी वर्षे पुस्तकवाचनादि १६ । श्रीधर्मनाथना निर्वाणथी पोणा पत्योपमे न्यून द्रण सागरो-मे
श्रीशान्तिनाथ निर्वाण, तिवार पछी पोणु पत्योपम पासठ लाख चोरासी हजार नवसो एंसी वर्षे पुस्तक
वाचनादि १५ । श्रीअनननाथना निर्वाणथी चारसागरोपमे श्रीधर्मनाथ निर्वाण, तिवारपछी द्रण सागरोपम
पासठ लाख चोर्यासी हजार नवसो एसी वर्षे पुस्तकवाचनादि १४ । श्रीविमलनाथना निर्वाणथी नवसाग-
रोपमे श्रीअनतनाथ निर्वाण, तिवारपछी सात सागरोपम उपर पांसठ लाख चोरासी हजार नवसो एसी वर्षे
पुस्तकवाचनादि १३ । श्रीवासुपूज्यना निर्वाणथी त्रीस सागरोपमे श्रीविमलनाथ निर्वाण, तिवारपछी सोल
सागरोपम पासठ लाख चोर्यासी हजार नवसो एशी वर्षे पुस्तकवाचनादि १२ । श्रीश्रेयांसनाथना निर्वाणथी
चोपन सागरोपमे श्रीवासुपूज्य निर्वाण, तिवारपछी छंतालीस सागरोपम पामठ लाख चोर्यासी हजार नवसो
एसी वर्षे पुस्तकवाचनादि ११ । श्रीशीतलनाथना निर्वाणथी एकसो सागरोपम छसठ लाख छवीस हजार
वर्ष ओछा एवा एककोटी सागरोपमे श्रीश्रेयांस निर्वाण, तिवारपछी द्रण वर्ष साढा आठ मास अने

वेंतालीस हजार वर्ष न्यून एवा छासठ लाख छब्बीस हजार वर्ष अधिक एकसो सागरोपमें श्रीवीर निर्वाण, तैवारपछी नवसो एंसी वर्षे पुस्तकवाचनादि १० । श्रीसुविधिनाथना निर्वाणथी नव कोडी सागरोपमें श्रीचीतल निर्वाण, तिवारपछी वेंतालीस हजार वर्ष त्रण वर्षे साडाआठमास एटला न्यून एक कोडी सागरोपमें श्रीवीर निर्वाण, तिवारपछी नवसो एंसी वर्षे पुस्तकवाचनादि ९ । श्रीचंद्रप्रभुना निर्वाणथी नेबु कोडी सागरोपमे श्रीसुविधि निर्वाण, तिवारपछी वेंतालीस हजार वर्षे त्रण वर्षे साडा आठ मास एटला न्यून दश कोडी सागरोपमें श्रीवीर निर्वाण, तिवारपछी नवसो एंसी वर्षे पुस्तकवाचनादि ८ । श्रीसुपार्श्वनाथना निर्वाणथी नवसं कोडी सागरोपमें श्रीचंद्रप्रभ निर्वाण, तिवारपछी वेंतालीस हजार वर्षे त्रण वर्षे साडाआठ मास एटलें न्यून एकसो क्रोड सागरोपमें श्रीवीर निर्वाण, तिवारपछी नवसो एंसी वर्षे पुस्तकवाचनादि ७ । श्रीपद्मप्रभना निर्वाणथी नव हजार कोडि सागरोपमें श्रीसुपार्श्व निर्वाण, तिवारपछी त्रण वर्षे साडाआठ मास तथा वेंतालीस हजार वर्ष ओछा एक हजार क्रोड सागरोपमें श्रीवीर निर्वाण, तैवारपछी नवसो एंसी वर्षे पुस्तकवाचनादि ६ । श्रीसुमतिनाथना निर्वाणथी नेबु हजार क्रोड सागरोपमें श्रीपद्मप्रभ निर्वाण, तिवारपछी त्रण वर्षे साडा आठ मास वेंतालीस हजार वर्षे ओछा दश हजार क्रोड सागरोपमें श्रीवीर निर्वाण, पछी नवसो एंसी वर्षे पुस्तकवाचनादि ५ । श्रीअभिनंदनना निर्वाणथी नव लाख क्रोड सागरोपमें श्रीसुमति

निर्वाण, तिवारपछी व्रण वर्ष साढा आठ मास घेंतालीस हजार वर्ष ओछां एक लाख क्रोड सागरोपमें श्रीवीर निर्वाण, तिवारपछी नवसो एसी वर्षे पुस्तकवाचनादि ॥ ४ ॥

श्रीसभवनाथना निर्वाण पछी दश लाख कोडी सागरोपमें श्रीवीर निर्वाण, तिवारपछी व्रण वर्षे श्रीसभव-साढाआठ मास घेंतालीस हजार वर्ष ओछां एवा दश लाख कोडी सागरोपमें श्रीसभव-नवसो एंसी वर्षे पुस्तकवाचनादि ३ । श्रीअजितनाथना निर्वाणथी त्रीस लाख कोडि सागरोपमें श्रीसभव-नाथ निर्वाण, तिवारपछी व्रण वर्षे साढाआठ मास तथा घेंतालीस हजार वर्ष ओछां एवा बीश लाख कोडी सागरोपमें श्रीवीर निर्वाण, तिवारपछी नवसो एंसी वर्षे पुस्तकवाचनादि २ । श्रीऋषभना निर्वाणथी पचास लाख कोडि सागरोपमें श्रीअजित निर्वाण, तिवारपछी व्रण वर्षे साढा आठ मास घेंतालीस हजार वर्ष ओछा-एवा पचाम लाख क्रोड सागरोपमें श्रीमहावीर निर्वाण, तिवारपछी नवसो एंसी वर्षे पुस्तकवाचनादि १ ॥

अथास्यामवसर्पिण्यां प्रथमधर्मप्रवर्त्तकत्वेन परमोपकारित्वात् किञ्चिद्विस्तरतः श्रीऋषभदेवचरित्रं प्रस्तौति-
(तेणं कालेणं) तस्मिन् काले (तेणं समाणं) तस्मिन् समये (उसमे णं अरहा) ऋषभः अर्हन् , कीदृशः ?-
(कोसलिण) कोशलार्था-अयोध्याया जातः कौशलिकः (चउउत्तरासाढे अभीइपंचमे हुत्था) चतुर्थे उत्तरा-
पाढा यस्य स चतुर्त्तरापाढः अभिजिन्नक्षत्रे पञ्चम कल्याणक अमवत् ॥ (२०४) ॥

(तंजहा) तद्यथा (उत्तरासाढाहिं चुर, चहत्ता गन्भं वक्षते) उत्तराषाढायां च्युतः, च्युत्वा गर्भे उत्पन्नः
 (जाव अभीइणा परिनिव्बुए) यावत् अभिजिन्नक्षत्रे निर्वाणं प्राप्तः ॥ (३०५) ॥
 (तेषं कालेणं) तस्मिन् काले (तेषं समएणं) तस्मिन् समये (उसभे णं अरहा कोसलिए) ऋषभः
 अर्हन् कौशलिकः (जे से गिमहाणं चउत्थे मासे सत्तमे यक्खे) योऽसौ उष्णकालस्य चतुर्थो मासः सप्तमः पक्षः
 (आसाढबहुले) आषाढस्य कृष्णपक्षः (तस्स णं आसाढबहुलस्स चउत्थीपक्खेणं) तस्य आषाढबहुलस्य
 चतुर्थीदिवसे (सब्बट्टसिद्धाओ महाविमाणाओ) सर्वार्थसिद्धनामकात् महाविमानात् (तित्तीसंसागरोवमट्टि-
 इआओ) त्रयस्त्रिंशत् सागराणि स्थितिर्यत्र पञ्चविधात् (अणंतरं चयं चइत्ता) अन्तररहितं चयवनं कृत्वा
 (इहेव जंबुद्वीवे दीवे भारहे वासे) अस्मिन्नेव जम्बूद्वीपे द्वीपे भरतक्षेत्रे (इक्खाणभूमिणं) तदा ग्रामादी-
 नामभावात् इक्ष्वाकुभूमिकायां (नाभिकुलगरस्स मरुदेवाए भारियाए) नाभिनामकुलकरस्य मरुदेवाया
 भार्यायाः कुक्षौ (पुन्वरत्तावरत्तकालसमयंसि) पूर्वापररात्रकालसमये मध्यरात्रौ (आहारवक्ष्णीए जाव
 गन्भत्ताण वक्षते) दिव्याहारत्यागेन यावत् गर्भतया उत्पन्नः ॥ (३०६) ॥ (उसभे णं अरहा कोसलिए) ऋषभः
 अर्हन् कौशलिकः (तिज्जाणोवगण आविहुत्था) त्रिज्ञानोपगतः अभवत् (तंजहा) तद्यथा (चइस्सासिन्धि
 जाणइ, जाव सुमिणे पासइ) च्योन्धे इति जानाति, यावत् स्वप्नान् पश्यति (तंजहा) तद्यथा (गयवसहगाहा)
 'गयवसह' इत्यदिर्गाथाऽत्र वाच्या (सब्बं तहेव नवरं) सर्वं तथैव-पूर्वोक्तवत्, अयं विशेषः (पढं उसभं

शुभेण अहतं पासेइ) भक्त्वेवा प्रथमं दृपमं शुभे प्रविशन्तं पश्यति (सेसाओ गयं) शेषास्तु जिनजनन्यः प्रथमं गज पश्यन्ति, वीरमाता तु सिंहमद्राक्षीत् (नाभिकुलगरस्म साहेइ) नाभिकुलकराय च कथयति (सुविण-पाठगा नत्थि) तदा स्वप्नपाठका न सन्ति (नाभिकुलगरो सपमेव धागरेइ) अतो नाभिकुलकरः स्वयमेव स्वप्नफल कथयति ॥ (२०७) ॥ (तेणं कालेणं) तस्मिन् काले (तेणं समणं) तस्मिन् समये (उममे णं अग्हा कोसल्लिए) ऋषभः अर्हेन् कौशलिकः (जे से गिम्हाणं पढमे मासे पढमे पक्खे) योऽसौ उष्णकास्य प्रथमो मासः प्रथमः पक्षः (चित्तपहुल्ले) चैत्रस्य कृष्णपक्षः (तस्स ण चित्तपहुल्लस्स अट्टमीपक्खेणं) तस्य चैत्रयहुल्लस्य अष्टमीदिवसे (नवणह मामाण बहुपडिपुनाणं नवसु मासेपु धहुप्रतिपूणेणु सत्सु (जाव आसाढाहि नक्ख-त्तेणं जोगमुवागणं) यावत् उत्तरापाढायां नक्षत्रे चन्द्रयोग उपागते सति (आरोगगाऽरोग दारय पयाया) अरोगा माता अरोग दारक प्रजाता ॥ (२०८) ॥ (त चेव सब्व जाव देवा देवीओ य वसुह्वारवास धासिसु) तदेव सर्वं यावत् देवाः देव्यस्य वसुधारावर्षण चक्रुः (सेस तहेव चारगसोहणमाणवद्धणउत्सुक्कमाइय ठिइवडियजुयवळं सब्व भाणिअब्बं) शेष तथैव-पूर्वोक्तप्रकारेण यन्दिमोचनगानेन्मानवर्द्धनशुल्कमोचनप्रसु-वस्थितिपतितायुपथळं मरुं भणितव्यम् ॥ (२०९) ॥

अथ देवलोकच्युतोऽङ्गतरूपोऽनेकवैवदेवीपरिधृतः सकलगुणैस्तेभ्यो युगलमशुल्येभ्यः परमोत्कृष्टः क्रमेण प्रवर्द्धमानः सन्नाहाराभिलाषं सुरसञ्चारितामृतसरससा अशुलिमुले प्रक्षिपति, एवं अन्येऽपि तीर्थङ्करा बाल्ये

अवगन्तव्याः, बाल्यातिक्रमे पुनरग्निपक्वाहारभोजिनः, ऋषभस्तु प्रव्रज्यां यावत् सुरानीतोत्तरकुलकल्पद्रुमफलान्यास्वादिनवान्, अथ सञ्जाते फिञ्चिदूनवर्षे च भगवति प्रथमजिनवंशस्थापनं शक्रजीतमिति विचिन्त्य कथं रिक्तपाणिः स्वामिसमीपं यामीति महतीं इक्षुयष्टिं आदाय नाभिकुलकङ्कस्थस्य प्रभोरग्रे तस्थौ, हृष्ट्वा चेक्षुयष्टिं हृष्टवदनेन स्वामिना करे प्रसारिते इक्षुं भक्षयसीति भणित्वा तां दत्त्वा इक्ष्वभिलाषात् स्वामिनो वंश इक्ष्वाकुनामा भवतु, गोत्रं अपि अस्य एतत्पूर्वजानां इक्ष्वभिलाषात्कारश्यपनामेति शक्रो वंशस्थापनां कृतवान् । अथ किञ्चिद्युगलं मातृपितृभ्यां तालवृक्षाधो सुक्तं, तस्मात्पतता तालफलेन पुरुषो न्यापादितः, प्रथमोऽयं अकालमृत्युः, अथ सा कन्या मातापित्रोः स्वर्गतयोः एकाकिन्येव वने चचार, हृष्ट्वा च तां सुन्दरीं युगलिकनरा नाभिकुलकराय न्यवेदयन्, नाभिरपि शिष्टेयं सुनन्दानाम्नी ऋषभपत्नी भविष्यतीति लोकज्ञापनपुरस्सरं तां जग्राह, ततः सुनन्दासुमङ्गलाभ्यां सह प्रवर्द्धमानो भगवान् यौवनं अनुप्राप्तः, इन्द्रोऽपि प्रथमजिन-विवाहकृत्यं अस्माकं जीतमिति अनेकदेवीकोटिपरिभृतः समागत्य स्वामिनो वरकृत्यं स्वयमेव कृतवान्, वधूकृत्यं च द्वयोरपि कन्ययोर्देव्य इति, ततस्ताभ्यां विषयोपभोगिनो भगवतः षड्लक्षपूर्वेषु गतेषु भरतब्राह्मी-रूपं युगलं सुमङ्गला बाह्वलिमुन्दरीरूपं युगलं च सुनन्दा प्रसुषुवे, तदनु चैकोनपंचाशत् पुंत्रयुगलानि क्रमात् सुमंगला प्रसूतवती ।

(उसभे णं अरहा कोसलिंए.कामथयुत्तेणं) ऋषभः अर्हन् कौशलिकः काश्यपगोत्रीयः (तस्म णं पंच नामधिज्जा

एवमाह्विति) तस्य प्रभोः पञ्च नामधेयानि एवं आख्यायन्ते (तंजहा) तथथा (उममे इ वा १ पदमराया इ वा २) ऋपम इति वा १ प्रथमराजा इति वा २ (पदमभिधवापरे इ वा ३) प्रथमभिक्षाचर इति वा ३ (पदमजिणे इ वा ४) प्रथमजिन इति वा ४ (पदमतिर्त्थकरे इ वा ५) प्रथमतीर्थङ्कर इति ना ५, तत्र इकारः सर्वत्र वाक्या लङ्कारे, प्रथमराजा, स चैवं—कालानुभावात् क्रमेण प्रचुरकपायोदयात् परस्पर विवदमानाना युगलिकानां दण्डनीतिस्त्वावत् विमलवाहनचक्षुष्मत्कुलकरकालेऽस्पापराधित्वेन हृक्षाररूपैवामूत्, यशस्विनोऽभिमन्द्रस्य च काले अल्पेऽपराधे हृक्षाररूपा महति च अपराधे मकाररूपा, प्रसेनजिनमरुदेवनाभिकुलकरकाले च जघन्यमध्य मोत्कृष्टापराधेषु क्रमेण हृक्षारमकारधिक्षाररूपा दण्डनीतयोऽमूवन्, एवमपि नीत्यतिक्रमेण ज्ञानादियुगाधिक भगवन्त विज्ञाय युगलिभिर्मगवन्निवेवने कृते स्वाम्य-‘नीतिमतिक्रमतां दण्ड सर्वं राजा करोति, स चाभि- पित्तोऽमात्यादिपरिहृती भवतो’ग्य उक्तं तैरूचे-अस्माकं अपि ईदृशो राजा भवतु, स्वाम्याह-याचध्व नाभिकु लकर राजान, तैर्गचितो नाभिः-भो भोवता ऋपम एव राजा’इत्युक्तवान्, ततस्ते राज्याभियेकनिमित्तमुदका- नयनाय सरः प्रति गतवन्तः, तदा च प्रकम्पितासनः शक्रो जीतमिति समागत्य मुकुटकुण्डलाभरणादिपरिष्क्र- यापुरस्सर भगवन्त गज्येऽभियञ्चति स्म, युगलिकनरास्तु नलिनपत्रस्थितजलहस्ता अलङ्कृत भगवन्त निरिक्ष्य विस्मिताः क्षणं विचार्य भगवतः पादयोर्जल प्रक्षिप्तवन्तः, तत्र इद्वानुष्टुः शक्रोऽचिन्तयत्-अहो विनीता एते पुरुषा इति वैश्रमणं आज्ञापितवान् यदिह द्वादशयोजनविस्तीर्णा नवयोजनविष्कम्भां विनीतां नाम्नी नगरी

निष्पादयेत्याज्ञासमन्तरमेव रत्नसुवर्णमयभवनपङ्क्तिप्राकारोपशोभितां नगरीमवासयत्, ततो भगवान् राल्धे हस्त्यश्वगवादिसङ्ग्रहपुरस्सरं उग्रभोगराजन्यक्षत्रियलक्षणानि चत्वारि कुलानि व्यवस्थापितवान्, तत्रोग्रदण्ड-कारित्वाहुग्रा आरक्षकस्थानीयाः १ भागार्हत्वाद् भोगा गुरुस्थानीयाः २ समानवयस इतिकृत्वा राजन्या वयस्यस्थानीयाः ३ शैवाः प्रधानप्रकृतितया क्षत्रियाश्च ४ । तदा च कालपरिहाण्या ऋषभकुलकरकाले कल्प-हुमफललाभाभावेन ये इक्ष्वाकास्ते इक्षुभोजिनः शोपास्तु प्रायः पत्रपुष्पफलभोजिनोऽग्रे भावाद्यापकशाल्याद्यौ-षधीभोजिनश्चाश्ववन्, कालानुभावात्तदजीर्णे च स्वल्पं स्वल्पतरं च सुक्तवन्तः तस्याप्यजीर्णे भगवद्भवत्सा हस्ताभ्यां दृष्ट्वा त्वचं अपनीय सुक्तवन्तः, तथाप्यजीर्ण प्रभुपदेशात् पत्रपुटे जलेन क्लेदयित्वा तण्डुलादीन् सुक्त-वन्तः, एवमप्यजीर्णे कियतीमपिवेलां हस्ततल्पुटे क्लेदयित्वा हस्ततल्पुटे संस्थाप्य, पुनरप्यजीर्णे कक्षासु स्वेद-यित्वा, तथाप्यजीर्णे हस्ताभ्यां दृष्ट्वा पत्रपुटे क्लेदयित्वा हस्तातल्पुटे संस्थाप्येत्यादिवहुप्रकारैरन्नभोजिनो बभू-वांसः । एवं सत्येकदा हुमघर्षणान्नवोत्थितं प्रवृद्धज्वलज्ज्वालं वृणकलापं कवलग्रन्तं अग्निमुपलभ्याभिनवरत्नसुद्धया प्रसारितकरा दृश्यमाना भयभीताः सन्तो युगलिनो भगवन्तं विज्ञपयामासुः, भगवता चाग्नेरुत्पत्तिं विज्ञाय भो युगलिका ! उत्पन्नोऽग्निः अत्र च शाल्याद्यौषधीर्निधाय सुङ्गुधं यतस्ताः सुखेन जीर्यन्तीत्युपाये कथितेऽ-प्यनभ्यासात् सम्यगुपायं अजानाना औषधीरग्नौ प्रक्षिप्य कल्पद्रोः फलानीव याचन्ते अग्निना च ताः सर्वतो दृश्यमाना हृष्टा अयं पापात्मा वेनाल इवावृप्तः स्वयमेव सर्वं भक्षयति नास्माकं किञ्चित् प्रयच्छतीत्यतोऽस्या-

पराय भगवते विज्ञप्य शिक्षां वापयिष्याम इति बुद्ध्या गच्छन्तः पथि भगवन्त हस्तिस्कन्धारूढ अभिसुख
मागच्छन्तं हृद्वा यथास्थित व्यतिकर भगवते न्यवेदयन्, भगवांश्चाह-अत्र पीठरादिव्यवधानेन भवक्रियान्या-
दिप्रक्षेपः कार्य इत्युक्त्वा तैरेव मृत्पिण्डं आनाय्य निधाय च हस्तिकुम्भे मिण्ठेन कुम्भकारशिल्प प्रथम न्य-
दर्शयत्, उक्तवांश्च-एषविधानि भाण्डानि विधाय तेषु पाक कुरुष्वमिति, भगवदुक्त सम्यगुपायमुपलभ्य ते
तथैव कृतवन्तः, अतः प्रथम कुम्भकारशिल्प प्रवर्तितं, ततो लोहकार २ चित्रकार २ तन्तुगाय ३ नापित
शिल्प ४ लक्षणानि वत्वारि शिल्पानि, एतेषा च पञ्चानां मूलशिल्पाना प्रत्येक विंशत्या भेदैः शिल्पशत
तद्याचार्योपदेशजमिति ॥ (२१०) ॥

(उत्सर्गे ण अरहा कोसलिय) ऋषभः अर्हन् कौशलिकः (पथस्त्रे दम्बपद्मे पडिस्त्रे आलीणे भइए
धिणीए) वक्ष. पक्षा प्रतिज्ञा यस्य स तथा सुन्दररूपवान् सर्वगुणैरालिङ्गितः सरलपरिणामः चिनगवान्
(वीस पुब्बसयसहस्साइं कुमारवासमज्जे वसित्ता) विंशतिलक्षपूर्वाणि यावत् कुमारवास्यायां उपित्या
(तेवट्ठिं पुब्बसयसहस्साइ वसइ) त्रिपष्टिलक्षपूर्वाणि यावत् राज्यावस्थायां वसति (तेवट्ठिं
च पुब्बसयसहस्साइ रज्जवासमज्जे वसमाणे) त्रिपष्टिलक्षपूर्वाणि यावत् राज्यावस्थायां च वसन् सन् (लेहा-
इओ गणियप्पहाणाओ) लिबन आदौ यासा तास्तथा गणन प्रधानं-श्रेष्ठ यासां तास्तथा, तथा (सउणक-
यपज्जवमाणाओ) पक्षिणां शब्दः सपर्यवसाने-प्रान्ते यामां तास्तथा (पावत्तरिं कलाओ) एषविधाः द्वास-

मतिपुरुषकलाः, लेखादिका द्वासप्ततिः कलाः. ताश्चेमाः-लिखितं १ गणितं २ गीतं ३ नृत्यं ४ वाद्यं च ५ पठनं
 ६ शिक्षे च ७ । उच्योति ८ शृङ्खो ९ स्लङ्कृति १० व्याकरण ११ निरुक्ति १२ काव्यानि १३ ॥ १ ॥ काल्यायनं
 १४ निघण्टु १५ गजतुरगारोहणं १६-१७ तयोः शिक्षा १८ । शस्त्राभ्यासो १९ रस २० मन्त्र २१-
 यन्त्र २२ विष २३ खन्य २४ गन्धवादाश्च २५ ॥ २ ॥ प्राकृत २६ संस्कृत २७ पैशाचिका २८-
 २९ अंशाः २९ स्मृतिः ३० पुराण ३१ विधिः ३२ । सिद्धान्त ३३ तर्क ३४ वैदक ३५ वेदा ३६ ऽऽगम ३७-
 संहिते ३८ तिहासाश्च ३९ ॥ ३ ॥ सामुद्रिक ४० विज्ञाना ४१ ऽऽ चार्यकविद्या ४२ रसायनं ४३ कपटम् ४४ ।
 विद्यानुवाददर्शन ४५ संस्कारौ ४६ धूर्तशम्बलकम् ४७ ॥ ४ ॥ मणिकर्म ४८ तरुचिकित्सा ४९ खेचर्य ५०-
 मरीकले ५१ न्द्रजालं च ५२ । पातालसिद्धि ५३ यन्त्रक ५४ रसवत्यः ५५ सर्वकरणी च ५६ ॥ ५ ॥ प्रासादल-
 क्षणं ५७ पण ५८ चित्रोपल ५९ लेप ६० चर्मकर्माणि ६१ । पत्रच्छेद ६२ नखच्छेद ६३ पत्रपरीक्षा ६४ वशीकर-
 णम् ६५ ॥ ६ ॥ काष्ठघटन ६६ देशभाषा ६७ गारुड ६८ योगाङ्ग ६९ धातुकर्माणि ७० । केवलिविधि ७१-
 शकुनरुते ७२ इति पुरुषकला द्विसप्ततिर्ज्ञेयाः ॥ ७ ॥ अत्र लिखितं हंसलिप्याद्यष्टादशलपिविधानं, तच्च
 भगवता दक्षिणकरेण ब्राह्म्या उपदिष्टं, गणितं तु एकं दश शतं सहस्रं अयुतं लक्षं प्रयुतं कोटिः अर्बुदं अञ्जं
 खर्वं निखर्वं महापद्मं शङ्कुः जलधिः अन्त्यं मध्यं परार्धं चेति यथाक्रमं दशगुणं इत्यादि सङ्ख्यानं सुन्दर्याः वाम-
 करेण काष्ठकर्मादिरूपं कर्म भरतस्य पुरुषादिलक्षणं च बाहुबलिन उपदिष्टमिति ॥

(चतुसष्टि महिलागुणे) चतु.षष्टिः स्त्रीकलाः, ताश्चेमाः- श्रेया नृत्यौ १ चित्ते २ चित्र ३ वावित्र ४ मन्त्र ५-
तन्त्राश्च ६ । घनवृष्टि ७ फलाकृष्टी ८ संस्कृतजल्पः ९ क्रियाकल्पः १० ॥ १ ॥ ज्ञान ११ विज्ञान १२ वम्भा १३-
बुस्तम्भा १४ गीत १५ तालयो १६ मनिम् । आकारगोपना १७ स्वरामरोपणे १८ कान्यशक्ति १९ वक्रोक्ती २०-
॥ २ ॥ नरलक्षणा २१ गज २२ हयवरपरीक्षणे २३ वास्तुशुद्धिलघुबुद्धी २४ । शकुनविचारो २५ घर्माचारो २६-
ऽश्विन २७ चूर्णयोर्योगाः २८ ॥ ३ ॥ गृहधर्म २९ सुप्रसादनकर्म ३० कनकसिद्धि ३१ वर्णिकाष्टुद्धी ३२ । वाक्-
पाठ ३३ करलाघव ३४ ललितचरण ३५ तैलसुरभिताकरणे ३६ ॥ ४ ॥ भृत्योपचार ३७ गेहाचारो ३८
न्याकरण ३९ परनिराकरणे ४० । वीणानादं ४१ वितण्डावादो ४२ ऽङ्कस्थिति ४३ र्जनाचारः ४४ ॥ ५ ॥
कुम्भघ्नम ४५ स्मरिभ्रम ४६ रत्नमणिमेव ४७ लिपिपरिच्छेदाः ४८ । वैद्यक्रिया च ४९ कामाचिञ्चरणं
५० रत्नन ५१ चिकुरपन्धः ५२ ॥ ६ ॥ शालीखण्डन ५३ सुखमण्डने ५४ कथाकथन ५५ कुसुम-
रक्षणयो ५६ । वरवेष ५७ सूर्यभाषाविशेष ५८ वाणिज्य ५९ भोज्ये च ६० ॥ ७ ॥ अभिधानपरि-
ज्ञाना ६१ ऽऽभरणगथास्थानविक्रिभपरिधाने ६२ । अन्याक्षरिका ६३ प्रश्नप्रहेलिका ६४ स्त्रीकलाः चतुःषष्टिः ॥८॥

(विशेषणं च कर्मणः) कर्मणां-कृपियाणिज्यावीनां मध्ये कुम्भकारशिल्पादिक प्राशुक्तं शिल्पशत-
तान् । तान्मनीषिभिः, आत एवानापागोपवेषाजं कर्म आपागोपवेषाज च शिल्पमिति कर्मशिल्पयोर्विशे-
षात्तान्मनीषि, तान्मनीषि च त्रयोण स्वभेदेन समुत्पत्तानि (तिसिपि पयाहिआण उवदिसइ) त्रीण्यप्येतानि

द्वासप्ततिपुरुषकलाचतुःषष्टिमहिलागुणशिल्पशताख्यानि वस्तूनि प्रजाहिताय भगवानुपदिशति स्म (उव-
दिसिक्ता) उपदिश्य च (पुत्तसयं रजसए अभिसिंचह) पुत्राणां शतं राज्यशते स्थापयति, तत्र भरतस्य
विनीनायां सुख्यराज्यं बाहुबलेश्च बहलीदेशे तक्षशिलायां राज्यं दत्त्वा शेषाणां अष्टनवतिनन्दनानां पृथक्
पृथक् देशान् विभज्य दत्तवान्, नन्दननामानि चेमानि—

भरतः १ बाहुबलिः २ शङ्खः ३ विश्वकर्मा ४ विमलः ५ सुलक्षणः ६ अमलः ७ चित्राङ्गः ८ ख्यातकी-
र्तिः ९ वरदत्तः १० सागरः ११ यशोधरः १२ अमरः १३ रथवरः १४ कामदेवः १५ ध्रुवः १६ वत्सो १७
नन्दः १८ सूरः १९ सुनन्दः २० कुरुः २१ अङ्गः २२ वङ्गः २३ कोशलः २४ वीरः २५ कलिङ्गः २६
मागधः २७ विदेहः २८ सङ्गमः २९ दद्याणः ३० गम्भीरः ३१ वसुवर्मा ३२ सुवर्मा ३३ राष्ट्रः ३४ सुराष्ट्रः
३५ बुद्धिकरः ३६ विविधकरः ३७ सयशाः ३८ यशःकीर्तिः ३९ यशस्करः ४० कीर्तिकरः ४१ सूरणः ४२
ब्रह्मसेनः ४३ विक्रान्तः ४४ नरोत्तमः ४५ पुरुषोत्तमः ४६ चन्द्रसेनः ४७ महासेनः ४८ नभःसेनः ४९
भ्रातुः ५० सुक्रान्तः ५१ पुष्पयुतः ५२ श्रीधरः ५३ दुर्धर्षः ५४ सुसमारः ५५ दुर्जयः ५६ अजयमानः ५७
सधर्मा ५८ धर्मसेनः ५९ अनन्दनः ६० आनन्दः ६१ नन्दः ६२ अपराजितः ६३ विश्वसेनः ६४ हरिविषणः
६५ जयः ६६ विजयः ६७ विजयन्तः ६८ प्रभाकरः ६९ अरिदमनः ७०मानः ७१ महाबाहुः ७२ दीर्घबाहुः ७३
मेघः ७४ सुयोषः ७५ विश्वः ७६ वराहः ७७ सुसेनः ७८ सेनापतिः ७९ कपिलः ८० शैलविचारी ८१ अरि-

अपः ८२ कुसुरयलः ८३ जयदेवः ८४ नागदत्तः ८५ काश्यपः ८६ यलः ८७ वीरः ८८ शुभमतिः ८९
सुमतिः ९० पद्मनाभः ९१ सिंहः ९२ सुजातिः ९३ सस्ययः ९४ सुनाभः ९५ नरदेवः ९६ चित्ताहर ९७
सुरारः ९८ हृदयः ९९ प्रभञ्जनः १०० इति ॥ राज्यदेशानामानि तु अङ्गः १ वङ्गः २ कलिङ्गः ३ गौडः ४ चौडः
५ कर्णट ६ लाट ७ सौराष्ट्र ८ काश्मीर ९ सौवीर १० आभीर ११ चीण १२ महाचीण १३ गुर्जर १४ यङ्गाल-
१५ श्रीमाल १६ नेपाल १७ जहाल १८ कौशल १९ मालव २० सिंहल २१ मरुस्थला २२ वीनि ॥

(अभिसिञ्चिता) स्थापयित्वा (पुनरत्रि लोअतिपहिं जिअकप्पिण्हिं देवेहिं) पुनरपि लोकान्तिकैः
जीतकल्पिकैः देवैः (ताहिं इट्ठाहिं जाव वग्गूहिं) ताभिः इष्टाभिः यावद् वाग्भिः उक्तः सन्त् (सेस त चेव
सव्य भाणिअब्ब जाव दाणं दाइआणं परिभाइत्ता) शेप तदेव-पूर्वोक्तं सर्वं भणितव्य यावत् धनं गोत्रिणां
विभज्य-दत्त्वा (जे से गिग्गहाण पढमे मासे पढमे पक्खे चित्तयहुले) योऽसौ उज्जकालस्य प्रथमो मासः
प्रथमः पक्षः चैत्रयहुलः (तस्स णं चित्तयहुलस्स अट्ठमीपक्खेणं) तस्य चैत्रयहुलस्य अष्टमीदिवसे (दिवसस्स
पच्छिमे भागे) विवस्सस्य पच्छिमे भागे (सुदसणाए सिधियाए) सुदर्शनायां नाम शिधिकायां (सदेवमणु-
आसुराए परिसाए समणुगम्ममाणमग्गे) देवमनुजासुरसद्धितया पर्यदा-जनश्रेण्या समनुगम्यमानमार्गः
(जाव धिणीय रायहाणं मज्झमज्जेण निग्गच्छइ) यावत् चिनीतायाः नगर्याः मध्यभागेन निर्गच्छति
(निग्गच्छिन्त्ता) निर्गत्य (जेणेव सिद्धत्थवणे उज्जाणे) यत्रैव सिद्धार्थवन उद्यान (जेणेव असोगवरपायवे)

यत्रैव अशोकनामा प्रधानवृक्षः (तेणेव उवागच्छइ) तत्रैव उपागच्छति (उवागच्छिता) उपागत्य (असोगव-
 रपायवस्स अहे) अशोकवरवृक्षस्य अधः (जाव समयेव चउसुद्धिअं लोअं करेइ) यावत् आत्मनैव चतुर्मा-
 ष्टिकं लोचं करोति, चतसृभिर्मुष्टिभिलोचै कृते सति अवशिष्टां एकां मुष्टिं सुवर्णवर्णयोः स्कन्धयोरुपरि
 (करित्ता) लोचं कृत्वा (छट्टेणं भत्तेणं अपाणएणं) पष्ठेन भक्तेन जलरहितेन (आसाढाहं नक्खत्तेणं जोग
 सुवागएणं) उत्तरापाढायां नक्षत्रे चन्द्रयोगं उपागते सति (उग्गाणं भोगाणं राइन्नाणं त्वत्तिआणं च) उग्राणां
 भोगानां राजन्यानां क्षत्रियाणां च (चउहिं सहस्सेहिं सद्धिं) कच्छमहाकच्छादिभिश्चतुर्भिः सहस्रैः सह,
 'यथा स्वामी करिष्यति तथा वयमपि करिष्याम' इति कृतनिर्णयैः सार्द्धं (एगं देवदूसमादाय) एकं देवदूस्य-
 मादाय (सुढे भवित्ता अगाराओ अणगारियं पव्वइणं) सुण्ढो भूत्वा गृहान्निष्कम्य अनगारितां प्रतिपन्नः-
 दीक्षां गृहीतवान् ॥ (२११) ॥

बोसहकाए चियत्तदेहे) नित्यं व्युत्सृष्टकायः त्यक्तदेहः सन् विचरति ॥ अथ प्रव्रज्यां प्रतिपद्य गृहीतवोराभि-
 ग्रहो भगवान् ग्रामानुग्रामं विहरति स्म, तदानीं लोकस्यातिसमुद्धत्वात् का भिक्षा कीदृशा वा भिक्षाचरा
 इति कोऽपि वार्ता न जानाति, ततस्ते सहप्रव्रजिताः क्षुधादिपीडिता भगवन्तं आहारोपायं पृच्छन्ति,

भगवांस्तु मौनी न किमपि प्रतिवर्त्ति, ततस्ते कच्छमहाकच्छौ प्रति विज्ञप्तिं चक्रुः, तो अपि ऊचतुः-यत्
 क्षयमपि आहारविधिं न जानीमः, पूर्वं तु भगवान् न पृष्टः, इदानीं आहार विना तु स्यात् न शक्यते, भरतल
 क्षया गृहेऽपि गन्तुं अयुक्त, ततो विचार्यमाणो वनवास एव श्रेयान् इति विचार्य भगवन्त एव ह्यायन्तो
 गङ्गातटे परिशदितपत्राद्युपभोगिनोऽसंस्कृतकेशक्षूर्चं जटिलास्त्रापसा जज्ञिरे ॥
 इतश्च कच्छमहाकच्छसुतो भगवता पुत्रत्वेन प्रतिपन्नौ नमिबिनमिनामानौ देशान्तरादागतौ, भरतेन दीय-
 मान राज्यभाग अवगणय्य पितृवचसा भगवत्समीपमागल्य प्रतिमास्थिते भगवति नलिनीपत्रैर्जलमानीय सर्वतो
 मूमिसिञ्चनं जानुप्रमाण कुसुमोच्चय च कृत्वा पञ्चाङ्गप्रणामपूर्वकं राज्यभागप्रदो भवेति प्रत्यहं विज्ञपयन्तौ जिनं
 सिषेवतुः तौ चान्यदा तथा वीक्ष्य वन्दनार्थमागतौ धरणेन्द्रो भगवन्नृत्त्या सन्तुष्टोऽवादीत्-भो ! भगवान् निःसङ्गो
 मा भगवन्तं याचेथां, भगवन्नृत्त्याऽहमेव युवाभ्यां दास्यामीति भणित्वा अपृचत्वारिंशत्सहस्रसङ्ख्याका (४८०००)
 विद्याः तत्र गौरी-गान्धारी-रोहिणी-प्रज्ञप्तिक्षणाश्चतस्रो महाविद्याश्च पाठसिद्धा एव वृत्तवान्, यच्चोक्तं किरणा-
 चलीकारेण 'अपृचत्वारिंशत्सङ्ख्याका (४८) इति' तदयुक्त, आवश्यककृतौ अपृचत्वारिंशत्सहस्राणां (४८०००)
 उक्तत्वात्, अथ विद्या वच्चा उक्तवाश्च 'इमाभिविद्याधरद्विप्राप्तौ सन्तौ स्वजन जनपद च गृहीत्वा यातं युवां वैतादथे
 नगे दक्षिणविद्याधरश्रेण्या गौरेयगान्धारप्रमुखानब्दौ निकायान् रथनपुरचक्रवालप्रमुखाणि पञ्चाशन्नगराणि उत्त-
 रश्रेण्यां च पण्डकवशालप्रमुखानब्दौ निकायान् गगनवल्लभप्रमुखाणि च षष्टिनगराणि निवास्य विहरतमिति,

ततस्तौ कृतकृत्यौ स्वपित्रोर्भरतस्य च तं व्यतिकरं निवेद्य दक्षिणश्रेण्यां नमिः उत्तरश्रेण्यां विनमिश्च तस्थुः ॥
 भगवांश्चात्रपानादिदानाकुशलैः 'समृद्धिमद्भिर्जनेर्वस्त्राभरणकन्यादिभिर्निमन्थमाणोऽपि योग्यां भिक्षां अल-
 भमानोऽदीनमनाः कुरुदेशे हस्तिनागपुरे प्रविष्टः, तत्र च आवश्यकदृष्ट्यनुसारेण बाह्यलिखितमोमप्रभसुतः
 श्रेयांसो युवराजः, स च मया श्यामवर्णो मेरुस्मृतकलशेशोनाभिपित्तोऽतीव शोभितवानिति स्वप्नं दृष्टवान्,
 सुबुद्धिनामा नगरश्रेष्ठी, सूर्यमण्डलात् स्वस्तं किरणसहस्रं पुनः श्रेयांसेन तत्र योजितं ततस्तदतीवाशोभत
 इति स्वप्नमैक्षत, राजाऽपि स्वप्ने महायुरूप एको रिपुवलेन युध्यमानः श्रेयांससहाय्याजयी जात इति ददर्श,
 त्रयोऽपि प्राप्ताः सभायां, सम्भूय स्वप्नान् परस्परं न्यवेदयन्, ततो राज्ञा कोऽपि श्रेयांसस्य महान् लाभो
 भावीति निर्णय विसर्जितायां पर्यदि श्रेयांसोऽपि स्वभवने गत्वाह गवाक्षस्थः स्वामी न किञ्चिच्छातीति जनको-
 लाहलं श्रुत्वा स्वामिनं वीक्ष्य च मया क्षापीहशं नेपथ्यं दृष्टपूर्वं इतीहापोहं कुर्वन् जातिस्मरणं प्राप, अहो अहं
 पूर्वभवे भगवतः मारथिर्भगवता सह वीक्षां गृहीतवान्, तदा च वज्रसेनजिनेन कथितमासीद् यदयं वज्रनाभो
 भरतक्षेत्रे प्रथमो जिनो भावीति स एष भगवान्, तदानीमेव तस्यैको मनुष्यः प्रधानेशुरसकुम्भसूहप्रामृत-
 मादाय आगतः, ततोऽसौ तत्कुम्भमादाय भगवान् ! गृहाणेमां योग्यां भिक्षामिति जगाद, भगवताऽपि पाणी
 प्रसारितौ, निस्सृष्टश्च तेन सर्वोऽपि रसः, न चात्र विन्दुरप्यधः पतति, किन्तूपरि शिखा चर्द्धते, यतः—

भाइञ्च घटसहस्सा अहवा माइञ्च सागरा सब्वे । जस्सेयारिस लद्धी सो पाणिपडिगही होई ॥ १ ॥
अत्र कविः—स्याभ्याह दक्षिणं हस्तं, कथ भिक्षां न लासि भोः ? । स प्राह दातृहस्तस्याथो भवामि कथ प्रभो !
॥ २ ॥ यतः—पूजाभोजनदानशान्तिककलापाणिप्रहस्यापनाचोक्षप्रक्षेपहस्तकार्पणमुखव्यापारयद्धस्तहम् ।

इत्यभिधाय दक्षिणहस्ते स्थिते—वामोऽहं रणसम्बुद्धाङ्कगणनाचामाङ्कशब्दादिकृत्, धृतादिव्यसनी त्वसौ
स तु जगौ चोक्षोऽस्मि न त्व शुचिः ॥ २ ॥ ततः—राज्यश्रीर्भवताऽजिताऽर्थिनिवहस्त्यागैः कृतार्थीकृतः,
सन्तुष्टोऽपि गृहाण दानमधुना तन्वन् दया दानिषु । इत्यब्द प्रतिबोधय हस्तयुगल भ्रयांसतः कारयन्, प्रत्यग्रे-
क्षुरसेन पूर्णमृपमः पायात् स घः श्रीजिनः ॥ ३ ॥ श्रेयासस्य दानावमरे—नेत्राम्बुधारा वाग्बुधधारा धाराध-
रस्य च । स्पर्धया वर्द्धयामासुः, श्रीघर्मदु तवाशये ॥ ४ ॥ ततस्तेन रसेन भगवता सांवत्सरिकतपःपारणा कृता,
पञ्च दिव्यानि जातानि—चसुधारादृष्टिः १ चेलोत्क्षेपः २ न्योत्रि देवबुन्दुभिः ३ गन्धोदकपुष्पदृष्टिः ४ आकाशो
महो दानमहो दानमिति घोषण च ५, ततः सर्वोऽपि लोकः ते तापसाश्च तत्र मिलिताः, अथ श्रेयासस्ताम्
प्रज्ञापयति—भा जनाः । सद्गतिलिप्सया एव साधुग्य एपणीयाहारभिक्षा दीयते, इत्यस्यां अवसर्पिण्यां श्रेयांसोपशु
दान, 'त्वया एतत् कथं ज्ञात' इति लोकैः पृष्टश्च स्वामिना सह स्वकीय अष्टमवसपन्ध आचण्ड, यदा स्वामीशाने
ललिताङ्कस्तदाऽह पूर्वमवे निर्नामिकानाम्नी स्वयप्रभा देवी १ ततः पूर्वविदेहे पुष्कलावतीविजये लोहागळे नगरे

भगवान् वज्रजङ्घस्तदानीमहं श्रीमती भार्या २ तत उत्तरकुरौ भगवान् युगलिकोऽहं युगलिनी ३ ततः सौ-
 धर्मे द्वावपि मित्रदेवौ ४ ततो भगवानपरविदेहे वैद्यपुत्रस्तदाऽहं जीर्णश्रेष्ठिपुत्रः केशवनामा मित्रं ५ ततोऽव्यु-
 तकल्पे देवौ ६ ततः पुण्डरीकिण्यां भगवान् वज्रनाभचक्री तदाऽहं सारथिः ७ ततः सर्वार्थसिद्धविमाने देवौ ८
 इह भगवतः प्रपौत्र' इति, एवं श्रुत्वा सर्वोऽपि जनः-रिसेहेससमं पत्तं निरवज्जं इकखुरससमं दाणं । सेअंस-
 समो भावो हबिज्ज जह मग्गिअं हुज्जा' ॥१॥ इत्यादि स्तुवन् स्वस्थानं गतः, एवं दीक्षादिनादारभ्य प्रभोर्व-
 र्पसहस्रं छद्मस्थत्वकालस्तत्र सर्वसङ्कलितोऽपि प्रमादकालः अहोरात्रं, एवं च (जाव अप्पाणं भावेमाणस्स)
 यावत् आत्मानं भावयतः (इहं वाससहस्सं विइहंत्तं) एकं वर्षसहस्रं व्यतिक्रान्तं (तओ णं जे से हेमंताणं
 चउत्थे मासे सत्तमे पक्खे) ततश्च योऽमौ शीतकालस्य चतुर्थो मासः सप्तमः पक्षः (फग्गुणयहुले) फाल्गु-
 नस्य कृष्णपक्षः (तस्स णं फग्गुणयहुलस्स इक्कारसीपक्खेणं) तस्य फाल्गुनयहुलस्य एकादशीदिवसे (पुव्व-
 ण्हकालसमयंसि) पूर्वाह्निकालसमये (पुरिमतालस्स नगरस्स बहिआ) पुरिमतालनामकस्य विनीताशाखापुरस्य
 बहिस्तात् (सगड्ढुहंसि उज्जाणंसि) शकटमुखनामके उद्याने (नग्गोहवरपायवस्स अहे) न्यम्रोधनामकवृक्षस्य
 अधः (अट्टमेणं भत्तेणं अपाणणं) अट्टमेन भक्तेन अपानकेन-जलरहितेन (आसाढाहिं नक्खत्तेणं जोगमु-
 वागणं) उत्तरापाढायां नक्षत्रे चन्द्रयोगे उपागते सति (द्वाणंतरियाए वट्टमाणस्स) ध्यानस्य मध्यभागे वर्त-

१ ऋषभेश्वरसमं पात्रं निरयचं वधुरससमं दानं । श्रेयांससगो भावो मूयाए यदि मार्गितं भवेत् ॥ १ ॥

मानस्य (अपते जाव जाणमाणे पासमाणे विहरइ) अनन्त केवलमुत्पन्न यावत् जानन् पश्यथ्य विहरति ॥ (२१२) ॥
 एव च वर्षसहस्रेऽतिक्रान्ते पुरिमतालनाग्नि विनीताशाब्बापुरे प्रभोः केवलज्ञानं उत्पन्न, तदैव भरतस्य
 चक्रमपि, तदा च वर्षसहस्रेऽतिक्रान्ते पुरिमतालनाग्नि विनीताशाब्बापुरे प्रभोः केवलज्ञानं उत्पन्न, तदैव भरतस्य
 कुसुम्बदायिनि ताते पूजिते केवलमिह्लोकफलदायि चक्र पूजितमेवेति सम्पग्य विचार्य भरतः प्रत्यहं उपाल-
 म्भान् ददतीं च मरुदेवा इस्तिस्कन्धे पुरतः कृत्वा सर्वद्वर्था वन्दितु ययौ, प्रत्यासन्ने च समवसरणे मातः ! पश्य
 स्वपुत्रद्विं इति भरतेन भणिता मरुदेवा इर्ष्युलकित्रङ्गी प्रमोदाश्रुपूरैर्निर्मलनेत्रा प्रभोदछत्रचामरादिकां प्राप्ति-
 द्दार्थलक्ष्मीं निरीक्ष्य चिन्तयामास-विष्णु मोहविह्वलान्, सर्वेऽपि प्राणिनः स्वार्थैः स्निह्यन्ति, यन्मम ऋपमदुःखेन
 रुदत्या नेत्रे अपि हीनतेजसी जाते, ऋपमस्तु एव सुरासुरसेव्यमान ईदृशीं समृद्धिं सुञ्जानोऽपि मम सुखवा-
 र्त्तिसन्देशमपि न प्रेषयति, ततो धिगिम स्नेह, इत्यादि भावयन्त्यास्तस्याः केवलमुत्पन्न, तत्क्षणाच्च आयुषः क्षया-
 न्मुक्ति जगाम, अत्र कविः-पुत्रो युगादीशसमो न विश्वे, भ्रान्त्वा क्षितौ येन शरत्सहस्रम् । यद्वर्जित केवलरत्न-
 मग्न्य, स्नेहात्तदेवाचर्ष्यत मातुराणु ॥ १ ॥ मरुदेवा समा नाम्ना, गज्यात् पूर्वं किलेक्षितुम् । मुक्तिकन्या तनूजार्थ,
 शिवमार्गमपि स्फुटम् ॥ २ ॥ भगवानपि समवसरणे धर्म अकथयत्, मत्र ऋपमसेनाथाः पञ्च शतानि भर-
 तस्य पुत्राः, सप्त शतानि पौत्राश्च प्रव्रजिताः, तेषां मध्ये ऋपमसेनादयश्चतुरशीतिर्गणाधराः स्थापिताः, ब्राह्म्यपि
 प्रवव्राज, भरतः पुनः आषकः सञ्जातः, स्त्रीरत्न मविष्यतीति तदा भरतेन निरुद्धा सुन्दर्यपि आधिका सञ्जाने-

तेति चतुर्विधसङ्घस्थापना ॥ ते च कच्छमहाकच्छबर्जाः सर्वेऽपि तापसाः भगवतः पार्श्वे दीक्षां जगृहुः, भरतस्तु शक्रनिवारितमरुदेवीशोकः स्वस्थानं जगाम ॥ अथ भरतश्चक्रपूजां कृत्वा शुभे दिने प्रयाणं कृत्वा षष्टिसहस्र- वर्षैः भरतस्य षट् खण्डानि साधयित्वा स्वगृहमागतः, चक्रं तु बहिरेव तस्थौ, तदा भरतेन तत्कारणानि पृष्टानियोगिनो जगुः-नवनवतिस्तव भ्रातरो वशो नागता इति तदा भरतेनाष्टनवतिभ्रातृणां मदाज्ञा मान्येति पृष्टा मुखेनावचि, ते सम्भूय किमाज्ञां मन्यामहे उत युद्धं कुर्म इति प्रष्टुं प्रभुपार्श्वे गताः, प्रभुणाऽपि वैतालीया- ध्ययनप्ररूपणया प्रतिबोध्य दीक्षिता इति, तदनु बाहुबलिन उपरि दूतः प्रैषि, सोऽपि क्रोधान्धो दग्धोऽङ्कुरः सन् स्वसैन्ययुतः सम्मुखमागत्य भरतेन सह द्वादशवर्षी यावद्युद्धमकरोत्, परं न च हारितः, तदा शक्रेणागत्य भूयस्तरजनसंहारं भवन्तं ज्ञात्वा दृष्टिवाग्मुष्टिदण्डलक्षणाश्चत्वारो युद्धाः प्रतिष्ठिताः, तेष्वपि भरतस्य परा- जयो जज्ञे, तदा भरतेन क्रोधान्धेन बाहुबलिनः उपरि चक्रं मुक्तं, परमेकगोत्रीयत्वात्तत्तं न पराभवत्, तदाऽम- र्षवशाद्भरतं हन्तुमना मुष्टिसुत्पाद्य धावन् बाहुबलिरहो पितृतुल्यज्येष्ठभ्रातृहननं ममानुचितमेव, उत्पातिता मुष्टिरपि कथं मोघा भवेदिति विचार्य स्वशिरसि तां मुक्त्वा लोचं कृत्वा सर्वं च त्यक्त्वा कायोत्सर्गं चक्रे, तदा भरतस्तं नत्वा स्वापराधं क्षमयित्वा स्वस्थानं गतः, बाहुबलिरहो पर्यायज्येष्ठान् लघुभ्रातृन् कथं नमामीति ततो यदा केवलमुत्पत्स्यते तदैव भगवत्पार्श्वे यास्थामीति विचार्य वर्षं यावत् कायोत्सर्गेणवास्थात्, वर्षान्ते च भगवत्प्रेषिताभ्यां स्वभगिनीभ्यां हे भ्रातर्गजाङ्कितरेत्युक्त्वा प्रतिबोधितः स यावत् चरणौ उदक्षिपत् तावत्तस्य

केवलमुत्पेदे, ततो भगवत्पार्श्वे गत्वा चिर विहृत्य भगवता सहैव स मोक्ष ययाधिति, भरतोऽपि चिर चक्र
 वृत्तिश्रियमनुभूय एकदाऽऽदर्शभवने मुद्रिकाशून्या स्वाहुलीं हृद्वाऽनिलत्व भाग्यन् केवलज्ञानमुत्पाद्य वयास
 हृन्नृपैः साद्धं देवतावत्त लिङ्गमुपादाय चिर विहृत्य शिथ ययाधिति ॥

(उसभस्स ण अरहओ कोसलियस्स) ऋपभस्य अर्हेतः कौशलिकस्य (चउरासीई गणा चउरासीइ गण
 हरा इत्था) चतुरशीतिः ८४ गणाः चतुरशीतिः ८४ गणघराश्च अभवन् ॥ (२१३) ॥ (उसभस्स ण अरहओ
 कोसलियस्स) ऋपभस्य अर्हेतः कौशलिकस्य (उसभसेणपासुक्खाणं) ऋपभसेणप्रमुग्वाणा (चउरासीइ
 समणसाहस्सीओ) चतुरशीतिः श्रमणसहस्राणि (८४०००) (उओसिया समणसपया हुत्था) उत्तूष्ठा ण्तावती
 श्रमणसम्पदा अभवत् ॥ (२१४) ॥ (उसभस्स ण अरहओ कोसलियस्स) ऋपभस्य अर्हेतः कौशलिकस्य (थंमिसुव-
 रिपामोक्खाण) ब्राह्मीसुन्दरीप्रमुग्वाणा (अज्जियाण) आर्यिकाणा (तिन्नि सयसाहस्सीओ) त्रयो लक्षाः (३०००००)
 (उओसिया अज्जियासंपया हुत्था) उत्तूष्ठा पतावती आर्यिकासम्पत् अभवत् ॥ (२१५) ॥ (उसभस्स ण अरहओ
 कोसलियस्स) ऋपभस्य अर्हेतः कौशलिकस्य (सिअसपासुक्खाण समणोवासगण) श्रेयामप्रमुग्वाणा अमणो-
 पासकाना (तिन्नि सयसाहस्सीओ पञ्च महस्सा) त्रयः लक्षाः पञ्च सहस्राणि (३०५०००) (उओमिया समणो-
 वासगण सपया हुत्था) उत्तूष्ठा पतावती श्राचकाणां सम्पत् अभवत् ॥ (२१६) ॥ (उसभस्स ण अरहओ कोस-
 लियस्स) ऋपभस्य अर्हेतः कौशलिकस्य (सुभधापासुक्खाण समणोवासियाणं) सुभद्रामप्रमुग्वाणा श्रावि

उक्तो- सहस्राः (५५४०००) (उक्तो-
 काणां (पंच सयसाहस्सीओ चउपणं च सहस्सा) पञ्च लक्षाः चतुष्पञ्चाशत् (उक्तो-
 सिया समणोवासियाणं संपया हुत्था) उत्कृष्टा आविकाणां सम्पत् अभवत् ॥ (२१७) ॥ (उक्तो-
 कोमलियस्स) ऋषभस्य अर्हतः कौशलिकस्य (चत्तारि सहस्सा सत्त सया पणणासा) चत्वारि सहस्राणि
 मत्त शतानि पञ्चाशदधिकानि (४७५०) (चउदसपुब्बीणं अजिणाणं जिणसंकासाणं) चतुर्दशपूर्विणां अके-
 वलिनामपि केवलितुल्यानां (जाव उक्तोसिया चउदसपुब्बीणं संपया हुत्था) यावत् उत्कृष्टा एतावती चतुर्द-
 शपूर्विणां सम्पत् अभवत् ॥ (२१८) ॥ (उक्तो-
 (नव सहस्सा ओहिनाणीणं) नव सहस्राणि (९०००) अवधिज्ञानिनां (उक्तोसिया ओहिनाणीसंपया हुत्था)
 उत्कृष्टा एतावती अवधिज्ञानिनां सम्पत् अभवत् ॥ (२१९) ॥ (उक्तो-
 अर्हतः कौशलिकस्य (वीस सहस्सा केवलनाणीणं) विंशतिसहस्राः (२००००) केवलज्ञानिनां (उक्तोसिया
 केवलनाणीसंपया हुत्था) उत्कृष्टा एतावती केवलज्ञानिमपत् अभवत् ॥ (२२०) ॥ (उक्तो-
 सलियस्स) ऋषभस्य अर्हतः कौशलिकस्य (वीस सहस्सा ऋच सया वेउव्वियाणं) विंशतिः सहस्राणि षट्
 शतानि च (२०६००) वैकियलब्धिमतं (उक्तोसिया वेउव्वियसंपया हुत्था) उत्कृष्टा एतावती वैकियलब्धिमतस-
 म्पत् अभवत् ॥ (२२१) ॥ (उक्तो-
 ऋच सया पणणामा विउलमईणं) द्वादश सहस्राणि षट् शतानि पञ्चाशच्च (१२६२०) विपुलमतीनां (अट्टाहजेसु

दीवेसु दोसु अ मसुदेसु) सार्धद्वयद्वीपेषु द्वयोश्च ससुद्रयोः (सण्णीण पचिवियाण पञ्चत्तगाण) सठिइना
 पञ्चेन्द्रियाणा पर्याप्तकानां (मणोगट् भावे जाणमाणाण) मनोगतान् भावान् जानता (उक्कोसिया विउलमइस-
 पया हुत्था) उत्कृष्टा एतावती विपुलमतिस्सम्पत् अमवत् ॥ (२२२) ॥ (उममस्स ण अरहओ कोसलियस्स) ऋप
 भस्य अर्हत कौशलिकस्य (चारस महस्सा छच्च सया पणणामा चाईण) द्वादश महत्ताणि पद् शतानि पञ्चा-
 शच्च (१२६५०) चाविना (उक्कोसिया षाहसपया हुत्था) उत्कृष्टा एतावतो चाविसम्पत् अमवत् ॥ (२२३) ॥
 (उममस्स ण अरहओ कोसलियस्स) ऋपभस्य अर्हतः कौशलिकस्य (वीस अंतेवासिसइस्सा सिद्धा)
 चिंशतिः शिष्यसहस्राणि (२००००) सिद्धानि (चत्तालीस अब्जियासाहसीओ सिद्धाओ) चत्वारिंशत्
 आर्यिकामहस्राणि (४०००) सिद्धानि ॥ (२२४) ॥ (उममस्स ण अरहओ कोसलियस्स) ऋपभस्य अर्हतः
 कौशलिकस्य (पाथीमसहस्स णन सया अणुत्तरोववाइयाण) द्वाविंशतिः सहस्राणि नव शतानि च (२२५००)
 अनुत्तरोपपातिनां (गइकल्लाणाण) गतौ कल्याण येषां ते तथा तेषा (जाव उक्कोमिया संपया हुत्था)
 यावत् उत्कृष्टा एतावती अनुत्तरोपपातिनां सम्पत् अमवत् ॥ (२२५) ॥ (उममस्स ण अरहओ कोसलियस्स)
 ऋपभस्य अर्हतः कौशलिकस्य (दुविहा अनगडभूमी हुत्था) द्विविधा अन्तकृद्भूमिः अमवत् (तजहा) तथा
 (जुगंतगडभूमी य परियायतगडभूमी य) युगान्तकृद्भूमिः पर्यायान्तकृद्भूमिश्च (जाव असक्खिज्जाओ पुरिसजु-
 गाओ जुगतगडभूमी) यावत् युगान्तकृद्भूमिरसइत्थेवानि पुरुपयुगानि भगवतोऽन्वयक्रमेण सिद्धानि (अतो-

सुहृत्परिआए अंतमकासी) पर्यायान्तकृद्भूमिस्तु भगवतः केयले समुत्पन्नेऽन्तमुहूर्तेन मरुदेवास्वामिनी
अन्तकृत्केवलितां प्राप्ता ॥ (२२६) ॥

(तेणं कालेणं) तस्मिन् काले (तेणं समणं) तस्मिन् समये (उसभे अरहा कोसलिए) रूपभः अर्हेन्
कौशलिकः (वीसं पुन्वसयसहस्रां) विंशतिपूर्वक्षान् (२००००० पूर्व) (कुमारवासमञ्जे वसित्ता)
कुमारावस्थायां उपित्वा (तेवट्टि पुन्वसयसहस्रां) त्रिपट्टिपूर्वक्षान् (६३०००० पूर्व) (रज्जवा-
समञ्जे वसित्ता) राज्यावस्थायां उपित्वा (तेसीइं पुन्वसयसहस्रां) इयशीतिपूर्वक्षान् (८३०००० पूर्व) अगार-
वासमञ्जे वसित्ता) गृहस्थावस्थायां उपित्वा (एणं वासंसहस्रं) एकं वर्षसहस्रं (१००० वर्ष) छउमत्थप-
रिआयं पाउणित्ता) छद्मस्थपर्यायं पालयित्वा (एणं पुन्वसयसहस्रं वाससहस्रणं) एकं पूर्वक्षं वर्षमह-
त्त्रेणोन् (केवलिपरिआयं पाउणित्ता) केवलिपर्यायं पालयित्वा (पडिपुन्नं पुन्वसयसहस्रं) प्रतिपूर्णं पूर्वक्षं
(१०००० पूर्व) (सामणपरिआयं पाउणित्ता) चारित्रपर्यायं पालयित्वा (चउरासीइ पुन्वसयसहस्रां)
चतुरशीतिपूर्वक्षान् (८४०००० पूर्व) (सब्वाउयं पालइत्ता) सर्वायुः पालयित्वा (त्थीणं वेयणिज्जाउय-
नामगुत्ते) क्षीणेषु वेदनीयायुर्नमिगोत्रेषु सत्सु (इमीसे ओसप्पिणीए) अस्यां अवसर्पिण्यां (सुसमदूसमाए
समाए बहुविइंक्ताए) सुयमदुष्पमानामके तृतीयारके बहुयतिक्रान्ते सति (तिहिं वासेहिं अद्धनवमेहिं य
मासेहिं सेसेहिं) त्रिषु वर्षेषु साद्धेषु अट्सु मासेषु शेषेषु सत्सु, तृतीयारके एकोनवतिपक्षावशेषे (जे से हेम-

ताण तचे मासे पचमो पक्षे महापहुळे) योऽसो शीतकालस्य तृतीयो मासः पञ्चमः पक्षः माघस्य कृष्णपक्षः
तरस ण माहयहुलस तेरसीपक्षेण) तस्य माघयहुलस्य त्रयोदशीदिवसे (उर्षि अट्टावपसेलसिरसि)
अट्टापवशैलशिखरस्योपरि (वसहिं अणगारसहस्सेहिं सद्धिं) दशभिः अनगारसहस्रैः सार्द्धं (नउइसमे-
ण भत्तेण अपाणण) चतुर्दशभक्तपरित्यागाद् उपवासपट्टकेन अपानकेन-जलरहितेन (अभीहणा नक्खत्तेणं
जोगमुवागण) अभिजिष्णामके नक्षत्रे चन्द्रयोग उपागते सति (पुब्बण्हकालसमयसि) पूर्वाह्णिकालसमये
(सपलियकनिसण्णे) पत्याह्णिकासनेन निपण्णः (कालगण) कालगतः (जाय सन्धवुक्खवप्पहीणे) यावत्
सर्धदुःवानि प्रक्षीणानि ॥ (२२७) ॥

यस्मिन् ममये स भगवान् सिद्धः तस्मिन् समये चलितासनः शक्रोऽचधिना भगवन्निर्योण विज्ञायाममहि-
पीलोकपालादिसर्षपरिचारपरिधृतो यत्र भगवच्छरीर तत्रागत्य त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य निरानन्दोऽश्रुपूर्णनयनो
नात्यासन्ने नातिदूरे कृताञ्जलिः पर्युपास्ते, एव ईशानेन्द्रादयः सर्वेऽपि सुरेन्द्राः कम्पितामना ज्ञातभगवन्नि-
र्वाणाः स्वस्वपरिचारपरिधृता अट्टापदपर्वते यत्र भगवच्छरीर तत्रागत्य विधिवत् पर्युपासमानास्तिष्ठन्ति, ततः
शक्रो भयनपतिश्च्यन्मरज्योतिष्कवेमानिकवेर्वेर्नन्दनवनाद् गोशीर्षचन्दनकाष्ठानि आनाद्य तिलश्चिताः फार-
यति, एका तीर्थङ्करशरीरस्य, एका गणधरशरीराणां, एका शेषमुनिशरीराणां, तत आभियोगिकदेवैः क्षीरोदममु
ब्राह्मल आनाययति, ततः शक्रः क्षीरोदजलैस्तीर्थकृच्छरीर स्नपयति सरसगोशीर्षचन्दनेनामुलिम्पति हसलक्षणं

ःपटशाटकं परिधापयति सर्वालङ्कारविभूषितं करोति, एवं अन्ये देवा गणधरमुनिशरीराणि स्तूपितानि चन्दनानुलि-
प्तानि सर्वालङ्कारविभूषितानि कुर्वन्ति, ततः शक्तो विचित्रचित्रविराजितास्तिस्रः शिविकाः कारयति, निरानन्दो
दीनमना अश्रुमिश्रनैत्रस्तीर्थकृच्छरीरं शिविकायां आरोपयति, अन्ये देवा गणधरमुनिशरीराणि शिविकायां
आरोपयन्ति, ततः शक्तो जिनशरीरं शिविकाया उच्चार्य चिनायां स्थापयति, अन्ये देवा गणधरमुनिशरी-
राणि स्थापयन्ति, ततः शक्राज्ञया अग्निकुमारा देवा निरानन्दा निरुत्साहा अग्निं उवालयन्ति, वायुकुमारा
वायुं विक्षुर्वन्ति, शेषाश्च देवास्तासु चितासु कालागुरुचन्दनादीनि सारदारूपिणि निक्षिपन्ति, कुम्भशो मधुघृतै-
स्ताः सिञ्चन्ति, अस्थिशेषेषु च तेषु शरीरेषु शक्रादेशेन मेघकुमारा देवास्तिस्त्रिणा निर्वोपयन्ति, ततः शक्रः
प्रभोरुपरितनीं दक्षिणां दाढां गृह्णाति ईशानेन्द्र उपरितनीं वामां चमरेन्द्रोऽधस्तनीं दक्षिणां बलीन्द्रोऽधस्तनीं
वामां, अन्येऽपि देवाः केऽपि जिनभक्त्या केऽपि जीतमिति केऽपि धर्म इतिकृत्वा अवशिष्टानि अङ्गोपाङ्गा-
स्थीनि गृह्णन्ति, ततः शक्तो रत्नमयानि त्रीणि स्तूपानि कारयति-एकं भगवतो जिनस्य एकं गणधराणां एकं
शेषमुनीनां, तथा कृत्वा च शक्रादयो देवा नन्दीश्वरादिषु द्वीपेषु कृनाष्टाहिक्रमहोत्सवाः स्वस्वचिमानेषु गत्वा
स्वासु स्वासु सभासु वज्रमयसमुद्गकेषु जिनदाढाः प्रक्षिप्य गन्धमाल्यादिभिः पूजयन्ति ॥

(उसभस्म णं अरहओ कोसलियस्स) ऋपभस्य अर्हतः कौशलिकस्य (जाव सब्बदुग्गल्लपहीणस्स) यावत्
सर्षदुःखप्रक्षीणस्य (तिन्नि वामा अद्धनयमा य मासा विइवंना) त्रीणि वर्षाणि साद्धांश्चाष्टौ मासा व्यतिक्रान्ताः

(तओडधि पर ाया सागरोवमकोडाकोडी) ततः पर एका सागरोपमकोटाकोटी, कीदृशी ?—(तिवासअद्धनवममा साहियत्ति) त्रिचर्पसाद्धाष्टिमासाधिकैः (पाथालीसवासमहस्सेहि ऊणिया विडधता) द्विचत्वारिंशद्वर्षाणां सइत्त्रैः ऊना व्यतिक्रान्ता (पयमि ममण समणे भगव महावीरे परिनिब्बुडे) पनसिन् समये अमणो भगवान् महावीरो निर्धूनः (तओडधि पर नध वाससया विडधता) नतोडपि परं नध वर्षेद्यातानि व्यतिक्रान्तानि (दस मस य वामसयस्सा) दशमस्य ध वर्षेद्यातस्य (अय असीइमे सवच्छरे काले गच्छइ) अय अशीतितमः सवत्सरः कालो गच्छति ॥ (२२८) ॥ इति श्रीकपभेदवचरित्र समासम् ॥

। इति जगद्गुरुधीहीरविजयसुरीश्वरशिष्यरत्नमहोपाध्यायश्रीकीर्तविजयगणिशिष्योपाध्यायश्रीविनयविजयगणिविरचिताया कल्पसुबोधिकायां सप्तमः खण्डः समाप्तः । समाप्त च जिनचरित्ररूपप्रथमवाच्यव्याख्यानं इति ।

ग्रन्थाग्रम् (१०२६) सप्तानामपि व्याख्यानानां ग्रन्थाग्रम् (५२२७) ।

॥ अथ अष्टमं व्याख्यानं प्रारभ्यते ॥

॥ अथ गणधरादिस्थविरावलीलक्षणे द्वितीये वाच्ये स्थविरावलीमाह-(तेषां कालेषां) तस्मिन् काले (तेषां समेषां) तस्मिन् समये (समणस्स भगवओ महावीरस्स) अमणस्य भगवतो महावीरस्य (नच गणा इक्कारस गणहरा इत्था) नच गणाः एकादश गणधराश्च अभूवन् ॥ (१) ॥ अथ शिष्यः पृच्छति-(से केणट्टेणं भंते ! एवं बुच्चइ) तत् केन अर्थेन-हेतुना हे भदन्त ! एवं उच्यते (समणस्स भगवओ महावीरस्स) अमणस्य भगवतो महावीरस्य (नच गणा इक्कारस गणहरा इत्था) नच गणाः एकादश गणधराश्च अभूवन्, अन्येषां गणानां गणधराणां च तुल्यत्वात्, 'जावइआ जस्स गणा तावइआ गणहरा तस्स' इति प्रसिद्धत्वात् ॥ (२) ॥ इति शिष्येण प्रश्ने कृते आचार्य आह-(समणस्स भगवओ महावीरस्स) अमणस्य भगवतो महावीरस्य (जिह् इंदभूई अणगारे) ल्येष्ठः इन्द्रभृतिनामा अनगरः (गोयमसगुत्तेणं) गौतमगोत्रः (पंच समणसयाइं वाएइ) पञ्च अमणशतानि वाचयति (५००) (मज्झिमे अग्गिभूई अणगारे) मध्यमोऽग्निभृतिः अनगरः (पंच समणसयाइं वाएइ) पञ्च अमणशतानि वाचयति (५००) (कणीअसे वाउभूई अणगारे) लघुः वायुभृतिनामा अनगरः (गोयमसगुत्तेणं) गौतमगोत्रः (पंच समणसयाइं वाएइ) पञ्च अमणशतानि (५००) वाचयति (थेरे अज्जवियत्ते) स्थविरः आर्यव्यक्तनामा (भारद्वाए गुत्तेणं) भारद्वाजगोत्रः (पंच

समणसयाइ वाणइ) पञ्च अमणशतानि (५००) वाचयति (थेरे अज्जसुहम्मे) स्थविर आर्यसुधर्मा (अग्निवेसायणगुत्तेण) अप्पिवेइयायनगोत्रः (पच ममणसयाइ वाणइ) पञ्च अमणशतानि (६००) वाचयति (थेरे मड्डिअपुत्ते) स्थविरः मण्डितपुत्रः (वासिष्ठे गुत्तेण) वासिष्ठगोत्रः (अद्धुद्धाइ ममणमयाइ वाणइ) सार्धानि त्रीणि अमणशतानि ३२० वाचयति (थेरे मोरिअपुत्ते) स्थविरः मौर्यपुत्रः (कासवगुत्तेण) काश्यपगोत्रः (अद्धुद्धाइ समणसयाइ वाणइ) सार्धानि त्रीणि अमणशतानि (३५०) वाचयति (थेरे अकपिण) स्थविरः अकम्पित (गोयमसगुत्तेण) गौतमगोत्रः (थेरे अयलभाया) स्थविरः अचलभ्राता च (हारिआयणे गुत्तेण) हारितायनगोत्रः (ते दुब्बिडधि थेरा तिप्पिण ममणसयाइ वाणइ) तौ द्वावपि स्थविरौ त्रीणि अमणशतानि (३००) वाचयतः (थेरे मेअज्जे थेरे पमासे णए दुब्बिडधि थेरा) स्थविरः मेतार्यः प्रभासः ण्तौ द्वावपि स्थविरौ (कोड्डिअगुत्तेण) कोड्डिन्यौ गोत्रेण (तिप्पिण तिप्पिण समणसयाइ वाणइ) त्रीणि अमणशतानि (३००) वाचयतः, (से तेणट्टेणं अज्जो ! ण्वं युच्चइ) तत्तेन हेतुना हे आर्य ! एव उच्चयते (समणस्स भगवओ महावीरस्स) अमणस्य भगवतो महावीरस्य (नच गणा इक्कारस गणहारा हुत्था) नच गणाः ण्कादश गणधराश्च अशूचन्, तत्र अकम्पिताचलभ्रात्रोरैकेच वाचना, ण्व मेतार्यप्रभामयोरपीति युक्तमुक्त-नच गणा एकादश गणधराः, यस्मात् ण्कवाचनिको यतिसमुदायो गण इति । अत्र मण्डितमौर्यपुत्रयोरेकमातृकत्वेन भ्रात्रोरपि भिन्नगोत्राभिधानं पृथत्जनकापेक्षया, तत्र मण्डितस्य

पिता धनदेवो मौर्यपुत्रस्य तु मौर्य इति, अनिषिद्धं च तत्र देशे एकस्मिन् पत्यौ मृते द्वितीयपतिवरणमिति वृद्धाः ॥ (३) ॥ (सन्वे एए समणस्स भगवओ महावीरस्स) सर्वे एते इन्द्रभूत्यादयः अमणस्य भगवतो महावीरस्य (इक्ष्कारसवि गणहरा) एकादशापि गणधराः, कीदृशाः ?- (दुवालसंगिणो) द्वादशाङ्गिनः-आचाराङ्गादिहृष्टिवादान्तश्रुतवन्तः, स्वयं तत्प्रणयनात्, (चउहसपुव्विणो) चतुर्दशपूर्ववेत्तारः, द्वादशाङ्गित्वं इत्येतैनैव चतुर्दशपूर्वित्वे लब्धे यत्पुनरेतदुपादानं तदङ्गेषु चतुर्दशपूर्वित्वं च सूत्रमात्रग्रहणेऽपि स्यादिति अनेकविद्यामन्त्रार्थमयत्वात् महाप्रमाणत्वाच्च, द्वादशाङ्गित्वं चतुर्दशपूर्वित्वं च गणी-भावाचार्यस्तस्य तदपोहार्थमाह- (संमत्तगणिपिठगधारगा) समस्तगणिपिठकधारकाः, गणोऽस्यास्तीति गणी-भावाचार्यस्तस्य पिठकमिव-रत्नकरण्डकमिव गणिपिठकं-द्वादशाङ्गी, तदपि न देशतः स्थूलिभद्रस्येव, किंतु ? , समस्तं, सर्वाक्षरसन्निपातित्वात्, तद्धारयन्ति सूत्रतोऽर्थतश्च ये ते तथा (रायगिहे नगरे) राजगृहे नगरे (मासिएणे भत्तेणं अपाणएणं) अपानकेन मामिकेन भक्तन-भक्तप्रत्याख्यानेन, पादपोपगमनानशनेन (कालगया जाव सन्वदुक्खप्पहीणा) मोक्षं गताः यावत् सर्वदुःखप्रक्षीणाः (थेरे इंदसूई थेरे अज्जसुहम्मै) स्थविर इन्द्रभूतिः स्थविर आर्यसुधर्मा च (सिद्धिं गण महावीरे) सिद्धिं गते महावीरे सति (पच्छा दुन्नवि थेरा परिनिब्बुया) पश्चाद् द्वावपि स्थविरौ निर्वाणं प्राप्नौ, तत्र नव गणधरा भगवति जीवत्येव सिद्धाः, इन्द्रभूतिसुधर्माणौ तु भगवति निर्वृते निर्वृते ॥ (जे इमे अज्जत्ताए समणा निगंगथा विहरंति) ये इमे अद्यतकाले अमणा निर्ग्रन्था विहरन्ति (एए णं सन्वे

अत्रसुदृढमस्य भगवत्स्य आगच्छिष्या) "ते सुयेऽपि आर्यसुधर्मणः अनगारस्य अपत्यानि, शिष्यमन्तानजा
दुग्धैः (भयंसेसा गणहरा निरयथा दुष्प्रणया) अयंशेषाः गणपराः निगताः-शिष्यमन्तानरहिताः, गस्य
सगणकाले रस्यगणान् सुधर्मन्वामिनि निगृह्य शिष्य गताः, गदाहुः- 'मा'म वाओंपगया मन्वेऽपि अ गस्य-
मद्विमंयता । गस्रिमद्वसपयणा समपउरंसा ग मन्नाणा ॥ १ ॥" (४) ॥

(तमने 'नगं' महावीरि कामगगुंसेण) भ्रमणो भगवान् महावीरः कादयपगोत्रः (समणस्य णं भग
वतो महावीरस्य कामगगुत्तस्य) भ्रमणस्य भगवतो महावीरस्य कादयपगोत्रस्य (अत्रसुदृढमं धेरे अतेवासी
भगिनेवापगगुंसे) आर्यसुधर्मो स्थिरः शिष्यः अप्रियेदगगनगोत्रः । ओपीरपदं श्रीसुधर्मस्यामी पयसो
गणपरः, नरस्यरूपं येद- कृद्वागमत्तियेते भूमिलविप्रस्य भागां भद्रिना, तयोः सुतभतुर्दशविद्यायात्र पयशद्व-
गन्ते प्रायज्ञिग., त्रिशद्वयंलि गीरसेया, वीरनिर्गोणाद् द्वाद्दशायर्पान्ति जन्मतो द्विनयकतिपर्यन्ति च केवल, ततोऽष्टो
पवीणि केवञ्चित्प गरिगन्त्य गतगर्वापुंजम्भूत्यामिन ससपदे सस्याण शिष्य गतः १ । (परम्भ ण अत्रसुदृढमस्य
अगिनेनापगगुत्तस्य) स्थिरस्य आर्यसुधर्मणः अप्रियेदगगनगोत्रस्य (अत्रजयुनामे धेरे अतेवासी काम-
गगुंसे) आर्यजम्भूताया स्थिरः शिष्यः कादयपगोत्रः । श्रीजम्भूत्यामिस्यरूप येद- गगगुंसे श्रीऋषभभारिण्योः
पुत्रः पयसस्यर्गाऽऽप्युगो जम्भूताया श्रीसुधर्मस्यामिममीये धर्मभ्रयणपुरस्यर प्रतिपद्यशीलमन्गयस्योऽपि पित्रोरे-

ढाग्रहवशादब्दौ कन्याः परणीतः, परं तासां सस्नेहाभिवाग्भिर्न व्यामोहितः, यतः-सम्यक्त्वशीलतुम्बाभ्यां,
भवाब्धिस्तीर्यते सुखम् । ते दधानो मुनिर्जम्बूः, स्त्रीनदीषु कथं द्रुडेत् ? ॥ १ ॥ ततो रात्रौ ताः प्रतिबोधयञ्चौ-
ग्रार्थमागतं चतुःशतनवनवति (४९९) चौरपरिकरितं प्रभवमपि प्राबोधयत्, ततः प्रातः पञ्चशतचौरप्रियाष्टकत-
जानकजननीस्वजनकजननीभिः सह स्वयं पञ्चशतसप्तविंशतितमो नवनवतिकनककोटीः परित्यज्य प्रव्रजितः,
क्रमात् केवलीभूत्वा षोडश वर्षाणि गृहस्थत्वे विंशतिः छाद्मस्थे चतुश्चत्वारिंशत् केवलित्वे अशीतिवर्षाणि
सर्वायुः परिपाल्यः श्रीप्रभवं स्वपदे संस्थाप्य सिद्धिं गतः, अत्र कविः-जम्बूसमस्तारक्षो, न मृतो न भवि-
ष्यति । शिवाध्ववाहकान् साधून्, चौरानपि चकार यः ॥१॥ प्रभवोऽपि प्रसुर्जीयाचौर्येण हरता धनम् । लेभेऽ-
नध्यचौर्यहरं, रत्नत्रितयमद्भुतम् ॥ २ ॥ तत्र-दारस वरिसेहिं गोअसु सिद्धो वीराओं वीसहि सुहम्मो । चउ-
सट्टीए जंबू बुच्छिन्ना तथ दस ठाणा ॥ ३ ॥ मण १ परमोहि २ पुलाए ३ आहार ४ खवग ५ उवसमे ६ कल्पे
७ । संजमतिअ ८ केवल ९ सिज्झणा य १० जंबूमि बुच्छिन्ना ॥ ४ ॥ 'मण'त्ति मनःपर्यायज्ञानं, 'परमोहि'त्ति
परमावधिः, यस्मिन्नुत्पन्नेऽन्तर्हृत्तान्तः केवलोत्पत्तिः, 'पुलाए'त्ति पुलाकलब्धिः यया चक्रवर्त्तिसैन्यमपि चूर्णी-
कर्तुं प्रभुः स्यात्, 'आहारग'त्ति आहारकशरीरलब्धिः 'खवग'त्ति क्षपकश्रेणिः 'उवसम'त्ति उपशमश्रेणि-

१ द्वादशसु वर्षेषु गौतमः सिद्धो वीराद् विगतत्वां सुधर्मा । चतुस्पष्टां जम्बूयुच्छिन्नाति तत्र दश स्थानानि ॥ १ ॥
२ मनः परमावधिः पुलाक आहारकं क्षपक उपशमः कल्पः । समयमत्रिकं केवलं सेधना च जम्बो न्युच्छिन्नाति ॥ २ ॥

‘कल्प’ति जिनकल्पः ‘सजमतिअ’त्ति सयमत्रिक, परिहारविशुद्धिक १ सूक्ष्मसम्पराय २ यथाख्यातचारिप्रल-
क्षण ३, अत्रापि कधिः-लोकोत्तर हि सौभाग्य, जम्बूस्वामिमहासुनेः । अद्यापि य पतिं प्राप्य, शिष्यश्रीर्नान्य-
मिच्छति ॥ १ ॥ २ । (धेरस्स ण अज्जजवूणामस्स कासवगुत्तस्स) स्थविरस्य आर्यजम्बूनामकस्य काश्यपगो-
त्रस्य (अज्जप्पमवे धेरे अत्तेवासी कथायणसगुत्ते) आर्यप्रभवः स्थविरः शिष्योऽभूत् कालायनगोत्रः (धेरस्स ण
अज्जप्पमवस्स कथायणगुत्तस्स) स्थविरस्य आर्यप्रभवस्य कालायनगोत्रस्य (अज्जसिज्जमवे धेरे अत्तेवासी
मणगपिया वच्छसगुत्ते) आर्यशाल्यभवः स्थविरः शिष्यः, कीदृशः ? -मनकस्य पिता घत्सगोत्रः, अन्यदा च
प्रभवप्रमुणा स्वपदे स्थापनार्थं गणे सहे च उपयोगे दत्ते तथाविधयोग्यादर्शने च परतीर्थेषु तदुपयोगे दत्ते
राजगृहे यज्ञं यजन् शाल्यभवमद्वौ ददृशौ, ततस्तत्र गत्या साधुभ्या ‘अहो कष्टमहो कष्ट, तस्य न ज्ञायते परम्’
इति वच. श्रावितः, खड्गभाषितस्वगुरुब्राह्मणवर्शिताया यज्ञस्तम्भायःस्थश्रीशान्तिनाथप्रतिमाया दर्शनेन
प्रतिबुद्धः, प्रव्रजितः, तदनु श्रीप्रभवः श्रीशाल्यभवं स्वपदे न्यस्य स्वर्गमगादिति प्रभवप्रसुस्वरूप ३ । तदनु श्रीशाल्यभ-
घोऽपि साधानमुक्तनिजभार्याप्रसूतमनकार्यपुत्रद्विधाय श्रीवशैकालिक कृतवान्, क्रमेण च श्रीयशोभद्र स्वपदे
सस्थाप्य श्रीवीरावष्टनवत्या (१८) वर्षैः स्वर्जगाम इति (४) । श्रीयशोभद्रस्तूररपि श्रीभद्रबाहुसम्भृतिविजयाख्यौ
शिष्यौ स्वपदे न्यस्य स्वलोकमलञ्चके (धेरस्स णं अज्जसिज्जमवस्स मणगपिउणो वच्छसगुत्तस्स) स्थविरस्य आर्य-
शाल्यभवस्य मनकस्य पितुः घत्सगोत्रस्य (अज्जजसमवे धेरे अत्तेवासी तुगियायणसगुत्ते) आर्यशोभद्रः स्थविरः

समाहारद्विगुभवनात्, तदनु राधा पुरात्सर्वविडालिकाकर्षणेऽपि सप्तमदिने स्तन्य पिपत्तो बालस्योपरि चिडालिकाकारवक्त्रदर्शनापातेन मरणे गुरुणा प्रशसा तस्य निन्दा च सर्वत्र प्रससार, ततः कोपान्मृत्वा व्यन्तरीभूयाशिवोरपादादिना सङ्घ उपसर्गयन् उपसर्गहर स्तोत्र कृत्वा श्रीगुरुभिर्निवारितः, उक्त च-उंभवसगगरथुत्त काङ्क्षणेण सङ्घकक्षाणा । करुणापरेण विहिज स भव्याहू गुरु जयउ ॥ १ ॥

(थेरस्स ण अज्जसम्मूहविजयस्स माढरसयुत्तस्स) स्थविरस्य आर्यसम्मृत्तिविजयस्य माढरगोत्रस्य (अते-वासी थेरे अज्जथूलभधे गोयमसयुत्ते) शिष्याः स्थविरः आर्यस्थूलभद्रः गौतमगोत्रोऽभूत्, स्थूलभद्रसम्बन्धश्चैव-पाटलिपुरे शकटालमन्त्रिपुत्रः श्रीस्थूलभद्रो द्वादश वर्षाणि कोशागृहे स्थितो, वरुचिद्विजप्रयोगात्पितरि मृते नन्दराजेनाकार्ये मन्त्रिमुद्रादानायाभ्यर्थितः सन् पितृमृत्यु स्वचित्ते विचिन्त्य वीक्षामावत्त, पश्चाच्च सम्मृत्तिविजयान्तिके व्रतानि प्रतिपद्य तदावैशार्षकेक कोशागृहे चतुर्मासीमस्थाय, तदन्ते च पट्टुहायभावविधायिनीमपि तां प्रतिबोध्य गुरुसमीपमागतः सन् तैः दुष्करदुष्करकारक इति सङ्घसमक्षं प्रोचे, तद्वचसा च पूर्वायाता सिंहशुभासर्पबिलकूपकाष्ठस्यायिनन्त्रयो मुनयो दूनाः, तेषु सिंहशुभस्थायी मुनिर्गुरुणा निवार्यमाणोऽपि द्वितीयचतुर्मास्यां कोशागृहे गतो, इदं च तां दिव्यरूपां चलचित्तोऽजनि, तदनु तथा नेपालदेशानायितरत्नकम्बल म्बाले क्षिन्त्वा प्रतियोधितः सन्नागस्योवाच-स्थूलभद्रः स्थूलभद्रः, स एकोऽस्मि

लसाधुषु । युक्तं दुष्करदुष्करकारको गुरुणा जहै ॥ १ ॥ पुष्पफलाणं च रसं सुराण मंसाण महिलिभाणं च ।
 जाणंता जे धिरया ते दुष्करकारणं वंदे ॥ २ ॥ कोशाडपि तत्प्रतिबोधिता सती स्वकामिनं पुञ्ज्वापितवाणैर्दूर-
 स्थात्रलुम्पानयनगर्वितं रथकारं सर्पपराशिश्रुथसूच्यग्रथपुष्पोपरि नृत्यन्ती प्राह-न दुष्करं अंगयलुम्बितोडणं,
 न दुष्करं सरिसयनचिआइ । तं दुष्करं तं च महाणुभावं, जं सो मुणी पमयचणंमि चुब्बो ॥ ३ ॥ कचयोडपि--
 गिरी गुहायां विजने वनान्तरे, वामं श्रयन्तो वशिनः सद्गन्धशः । हर्षेडतिरम्ये युवनीजनान्तिके, वशी म
 णकः शकडालनन्दनः ॥ ४ ॥ योऽग्नौ प्रविष्टोऽपि हि नैव दग्धश्छिन्नो न त्वद्गाग्रकृतप्रचारः । कृष्णाहिरन्ध्र-
 प्युपितो न वष्टो, नाक्तोऽजुनागारनिवास्यहो यः ॥ ५ ॥ वेदया गगवती सदा तदनुगा पश्मि रसैर्भोजनं,
 शुभ्रं धाम मनोहरं वपुरहो नन्यो वयःसङ्गमः । कालोऽयं जलदाविलस्तदपि यः कामं जिगागादरात्, तं वन्दे
 युवतीप्रबोधकुकुशलं श्रीस्थूलभद्रं मुनिम् ॥ ६ ॥ रे काम ! वामनयना तव सुलभमग्रं, वीग वमन्तपिकपञ्च-
 मचन्द्रमुल्हयाः । त्वत्सेवका हरिचिरञ्जिमत्तेश्वराया, हा हा हताश ! मुनिनाऽपि कथं हतस्त्वम् ? ॥ ७ ॥ श्रीतन्दिरे-
 णारथनेमिसुनीश्वरार्द्रयुद्धया न्वया मदन ! रे मुनिरेप इष्टः । ज्ञातं न नेमिसुनिजम्पुसुवर्गानां, तुग्यं भविष्यति
 निहृत्य रणाङ्गणे माम् ॥ ८ ॥ श्रीनेमितोऽपि शकडालसुतं विचार्य, मन्गामहे वपमसुं भद्रमेतमेव । देवोऽद्रिडु-

॥ १ २ पुष्पफलाणां च रसं सुराणां महिलिभाणं च । जाननी ये लक्षणाः तान् पुष्पफलाणां रसं । ३ ॥
 ॥ ३ न दुष्करं आश्रयतिबोधितं न पुष्करं सर्पपराशिश्रुथं । त्वद्गन्धशं त्वं नानुभावं यत् न मुक्तिः प्रमथाने उचिः ॥ ३ ॥

गंमधिकृष्य जिगाय मोहं, यन्मोहनालयमयं तु वशी प्रविश्य ॥ ९ ॥ अन्यदा द्वादशार्चर्षुर्भिक्षमान्ते सद्वाग्रहेण श्रीमद्रवाहुभिः साधुपन्नशक्त्याःप्रत्यहवाचनासप्तकेन दृष्टिवादे पाठयमाने सप्तभिर्वाचनान्भिरन्येषु साधुषु उद्विग्नप्रयु श्रीस्थूलभद्रो वस्तुदयोना दशार्षुषीं पपाठ, अथैकदा यक्षासाध्वीप्रभृतीना यन्दनार्थमागतानां स्वभगिनीना स्तिरूपदर्शनेन वृनाः श्रीमद्रवाहवो वाचनाया अयोग्यस्त्य इति स्थूलभद्र ऊचिवामः, पुनः सद्वाग्रहात् अथान्यस्मै वाचना न देयेत्युत्पवा सुधतो वाचना ददुः, तथा ब्राह्म-केवली चरमो जम्बूस्वाम्यथ प्रभवप्रसु । शाय्यभवो यज्ञोभद्रः, सम्मूर्तिविजयस्तथ ॥ १ ॥ भद्रवाहुः स्थूलभद्रः, श्रुतकेवलिनो हि पद ॥

(येरस्स णं अज्जथूलमहस्स गोयमसगुत्तस्स) स्यविरस्य आर्यस्थूलभद्रस्य गौतमगोत्रस्य (अतेवासी दुवे थेरा) छिण्णो द्वो स्यविरो अभूता (थेरे अज्जमहागिरी एलावच्चसगुत्ते) स्यविर आर्यमहागिरिः एलापत्यगोत्रः (थेरे अज्जसुहत्थी वासिट्ठसगुत्ते) स्यविर आर्यसुहत्तिश्च यामिष्ठगोत्रः, तयोः मन्मन्धञ्चेर-आर्यमहागिरिर्जिनकल्पविच्छेदेषु जिनकल्पतुलनामकार्षीत्- 'बुच्छिञ्जे जिणकल्पे फाही जिणकल्पतुलणमिह धीरो । त वदे सुणियसह महागिरिं परमचरणघर ॥ १ ॥ जिणकल्पपरीकम्म जो कासी जस्म सयवमकासी । सिद्धिघरमि सुहत्थी त

१ इत्यथच्छिञ्जे जिणकल्पेऽकार्षीजिनकल्पतुलनामिह पीठ । ए यत्पे सुमिह्वरम महागिरिं परमचरणघरम् ॥ १ ॥

२ जिणकल्पपरित्तमं वोऽकाषाए यस्य सत्त्वमकार्षीत् । अेच्छिगुहे सुहत्थो ए आर्यमहागिरिं वन्दे ॥ २ ॥

अजामहागिरिं वंदे ॥ २ ॥ 'वंदे अजसुहृत्स्थि सुणिपवरं जेण संपई राया । रिद्धिं सव्वपसिद्धं चारित्ता पाविओ परमं ॥ १ ॥' नैरार्थसुहृत्स्थिभिर्दुर्भिक्षे साधुभ्यो भिक्षां याचमानो द्रमको दीक्षितः, स मृत्वा श्रेणि-कसुतकोणिकसुतोदाग्रिपद्मोदितनवनन्दपद्मोद्भूतचन्द्रगुप्तसुतबिन्दुसारसुतअशोकश्रीसुतकुणालपुत्रः सम्प्रति-नामाऽभूत्, स च जातमात्र एव पितामहदत्तराज्यो रथयात्राप्रवृत्तश्रीआर्यसुहृत्सिदशनज्जातजातिस्मृतिः सपा-दलक्ष (१२५०००) जिनालयसपादकोटि (१२५००००) नवीनविम्बपट्टत्रिंशत्सहस्रं (३६००) जीर्णोद्धारप-ञ्जनवतिसहस्र (९५००) पित्तलयप्रतिमाअनेकशतसहस्रसत्रशालादिभिर्विभूषितां त्रिखण्डामपि महीमक-रोत्, यत्तु किरणावलीकृता सपादकोटिनवीनजिनभवनेत्युक्तं तच्चिन्त्यं, अन्तर्वच्यदौ सपादलक्षेति दर्श-नात्, अनार्थदेशानपि करं मुक्त्वा पूर्धं साधुवेषभृद्गण्डप्रेपणादिना साधुविहारयोग्यान् स्वसेवकनृपान् जैनधर्म-रतांश्च चकार, तथा-वल्लपान्नानदध्यादिप्रासुकद्रव्यविक्रयम् । ये कुर्वन्त्यथ तानुर्वीपतिः सम्प्रतिरूचिवान् ॥ १ ॥ साधुभ्यः सञ्चरद्भयोऽग्रे, ढोकनीयं स्ववस्तु भोः ! । ते यदाददते पूज्यास्तेभ्यो दातव्यमेव तत् ॥ २ ॥ असत्को-शाधिकारी च, छत्रं दास्यति याचितम् । मूल्यमभ्युल्लसल्लभं, समस्तं तस्य वस्तुनः ॥ ३ ॥ अथ ते पृथिवीभर्तु-राज्ञया तद् व्ययुर्मुदा । अशुद्धमपि तच्छुद्धबुद्ध्या त्वादगि साधुभिः ॥ ४ ॥

(थेरस्स णं अजसुहृत्थस्स वासिद्धमगुत्तस्स) स्थविरस्य आर्यसुहृत्स्थिनः वाशिष्ठगोत्रस्य (अंतेवासी हुवे

१ वन्दे आर्यसुहृत्स्थिनं सुनिपवरं येन संप्रतिः राजा । ऋद्धिं सर्वप्रसिद्धां चारित्रात् प्रापितः परमाम् ॥ ३ ॥

श्रीसंप्रति-
वृत्तान्तः
सू. ६
॥ १६३ ॥

कल्प-सुयो-
ध्या० ८.
॥ १६३ ॥

धेरा) शिष्यो द्वौ स्थविरौ अमृता (सुद्विपसुष्पद्विबुद्धा कोद्विपकाकदगा वग्धावधसगुता) सुस्थितः सुप्रति-
बुद्धश्च कौटिककाकन्धिकौ व्याघ्रापत्यगोत्रौ, सुस्थितौ-सुचिहितक्रियानिष्ठौ सुप्रतिबुद्धौ-सुज्ञाततत्त्वौ, इव विशे-
षण कौटिककाकन्धिकचित्तु नामनी, अन्ये तु सुस्थितसुप्रतिबुद्धौ इति नामनी कोद्विशः मूरिमन्त्रजायात्
काकन्ध्या नगर्यां जातत्वाच्च कोटिककाकन्धिकचित्तु विशेषण, (धेराण सुद्विपसुष्पद्विबुद्धाण कोद्विपकाकदगाण
वग्धावधमगुत्ताण) स्थविरयोः सुस्थितसुप्रतिबुद्धयोः कोटिककाकन्धिकयोः व्याघ्रापत्यगोत्रयोः (अतंवासी
धेरे अज्जइददिने कोसियगुत्ते) शिष्य स्थविरः आर्य इन्द्रदिन्नोऽभूत् कौशिकगोत्रः (धेरस्स ण अज्जइददि-
न्नस्स कोसियगुत्तस्स) स्थविरस्य आर्यइन्द्रदिन्नस्य कौशिकगोत्रस्य (अतंवासी धेरे अज्जदिने गोयमसगुत्ते)
शिष्यः स्थविरः आर्यदिन्नोऽभूत् गौतमगोत्र (धेरस्स ण अज्जदिन्नस्स गोयमसगुत्तस्स) स्थविरस्य आर्यदि-
न्नस्य गौतमगोत्रस्य (अतंवासी धेरे अज्जसीहगिरी जाइसरे कोसियगुत्ते) शिष्यः स्थविरः आर्यसिंह
गिरिरभूत्, जातिस्मरणवान् कौशिकगोत्रश्च (धेरस्स ण अज्जसीहगिरिस्स जाइसरस्स कोसियगुत्तस्स)
स्थविरस्य आर्यसिंहगिरेः जातिस्मरणवतः कौशिकगोत्रस्य (अतंवासी धेरे अज्जवइरे गोयमसगुत्ते) शिष्य-
स्थविरः आर्यवज्रोऽभूत् गौतमगोत्रः (धेरस्स ण अज्जवइरस्स गोयमसगुत्तस्स) स्थविरस्य आर्यवज्रस्य गौत-
मगोत्रस्य (अतंवासी धेरे अज्जवइरसेणे उक्कोसियगुत्ते) शिष्यः स्थविरः आर्यवज्रसेनोऽभूत् उत्कौशिक-
गोत्रः (धेरस्स ण अज्जवइरसेणस्स उक्कोसिअगुत्तस्स) स्थविरस्य आर्यवज्रसेनस्य उत्कौशिकगोत्रस्य

रियक्षिताद्यपुठपसन्नतिः शाल्वा, यथाऽस्मदीया घेरस्वामिनाम्ना घेरीशाल्वा, कुलानि तु तसच्छिष्याणां पृथक् पृथगन्यथाः, यथा चन्द्रकुल नागेन्द्रकुलमित्यादि (तजहा) तथया-(घेरस्स णं अज्जसम्मइस्स तुगियायण-सुत्तरस्स) स्थविरस्य आर्यपशोभद्रस्य तुङ्गिकायनगोत्रस्य (इमे दो येरा अतेवासी अहावचा अभिघ्नाया हुत्था) इमो द्वो स्थविरौ अन्तेवासिनौ ' अहावच्चा' न पतन्ति यस्मिन्दुत्पन्ने दुर्गतौ अयश'पन्ने चा पूरजा स्तद्वत्तय-पुत्रादिस्तत्सदशौ यथापत्यौ, अत एव 'अभिघ्नाया' अभिशाली-प्रसिद्धौ अभृता (तजहा) तथया (घेरे अज्जमइपाहू पाइणसगुत्ते) स्थविर आर्यभद्रयाहुः प्राचीनगोत्राः (घेरे अज्जसम्मइविजए मावरसगुत्ते) स्थविरः आर्यसम्मृत्तिविजयः मावरगोत्राः (घेरस्स ण अज्जमइपाहुस्स पाइणसगुत्तरस्स) स्थविरस्य आर्यभद्रयाणोः प्राचीनगोत्रस्य (इमे चत्तारि थेरा अतेवासी आहावच्चा अभिघ्नाया हुत्था) गते चत्थारः स्थविराः अन्तेवासिनो यथापत्याः प्रसिद्धा अभयन् (तजहा) तथया (घेरे गोवासे, घेरे अन्निगदत्ते, घेरे जल्लदत्ते, घेरे सोमवत्ते, कासयगुत्तण) स्थविर गोवासः १ स्थविरः अग्निदत्तः २ स्थविरः यज्ञदत्तः ३ स्थविरः स्नेमवत्तः ४ काश्यप-गोत्राः (घेरेक्षितो गोदासेहितो कासवगुत्तेहितो) स्थलिरात् गोवासात् काश्यपगोत्रात् (इत्थ ण गोवामगणे नाम गणे निग्गण) अत्र गोवासनामको गणो निर्गतः (तस्स ण इमाओ चत्तारि साहाओ एवमाह्वित्ति) तस्य गता-असन्नः शाल्वा एव आरुपायन्ते (तजहा) तथया (तामलित्तिया कोटिवरिसिया पुडवद्धणीया दासीखल्व-रिया) तामालिसिका १ कोटिवरिपिका २ पुण्ड्रवर्द्धनिका ३ दासीखर्षटिका ४ (घेरस्स णं अज्जसम्मइविजयस्स

माढरसगुत्तस्स) स्थविरस्य आर्यसम्भृतिविजयस्य माढरगोत्रस्य (इमे दुवालस थेरा अंतेवासी अहावच्चा अभिन्नायां हुत्था) एते द्वादश स्थविराः शिष्या यथापत्याः प्रसिद्धा अभवन् (तंजहा)-तद्यथा (नंदणभट्ट १ वनंदणभदे २ तह तीसभद् ३ जसभदे ४ । थेरे य सुमणभदे ५ मणिभदे ६ पुण्णभदे ७ य ॥ १ ॥) नन्दनभद्रः १ उपनन्दभद्रः २ तिष्यभद्रः ३ यशोभद्रः ४ सुमनोभद्रः ५ मणिभद्रः ६ पूर्णभद्रः ७ (थेरे अ थूलभदे ८ उज्जुई ९ जंबुनामधिजे १० य । थेरे अ दीहभदे ११ थेरे तह पंडुभदे १२ य ॥ २ ॥) स्थविरः स्थूलभद्रः ८ ऋजुमतिः ९ जम्बूनामधेयः १० स्थविरः दीर्घभद्रः ११ स्थविरः पाण्डुभद्रः १२ ॥

(थेरस्स णं अज्जसंभूहविजयस्स माढरसगुत्तस्स) स्थविरस्य आर्यसम्भृतिविजयस्य माढरगोत्रस्य (इमाओ सत्त अंतेवासिणीओ अहावच्चाओ अभिन्नायाओ हुत्था) एता सप्तः अन्तेवासिन्यः यथापत्याः प्रसिद्धा अभवन् (तंजहा) तद्यथा (जक्खा य १ जक्खदिन्ना २ भूआ ३ तह चैव भूअदिन्ना य ४ । सेणा ५ वेणा ६ रेणा ७ भहणीओ थूलभद्दस्स ॥ १ ॥) सुगमा, थेरस्स णं अज्जथूलभद्दस्स गोयमसगुत्तस्स इमे दो थेरा अंतेवासी अहावच्चा अभिन्नाया हुत्था, तंजहा-थेरे अज्जमहागिरी एलावचसगुत्ते थेरे अज्जसुहत्थी वासिष्ठसगुत्ते, थेरस्स णं अज्जमहागिरिस्स एलावचसगुत्तस्स इमे अट्ठ थेरा अंतेवासी अहावच्चा अभिन्नाया हुत्था, तंजहा-थेरे उत्तरे थेरे बलिस्सहे थेरे धणट्ठे थेरे सिरिद्धे थेरे कोडिन्ने थेरे नागमित्ते थेरे छडुल्लू ए रोहगुत्ते कोसियगुत्ते णं, 'छल्लू ए रोहगुत्ते'ति द्रव्य १ गुण २ फर्म ३ सामान्य ४ विशेष ५ समवायाख्य ६ पट्पदार्थ-

प्ररूपकत्वात् षट्, उलूकगोत्रोत्पन्नत्वनोल्कः, ततः कर्मधारये पडुल्कः, प्राकृतत्वात् 'उडुल्कृप्ति', अत एव सूत्रे 'कोसिमगुत्ते' इत्युक्त, उल्ककौशिकयोरेकार्थत्वात्, येरिहितो ण उडुल्कृप्तिरोहगुत्तेहितो कोसिमगुत्तेहितो, तत्थ ण तेरासिया निगगाया, 'तेरासिय'त्ति त्रैराशिकाः-जीवाजीवनोजीवाख्यराशित्रयप्ररूपिणस्तच्छिष्यप्रशिष्याः, तदुत्पत्तिस्त्वे-श्रीवीरात् पञ्चशतचतुश्चत्वारिंशत्समे ५४८ वर्षे अन्तरश्लिकाया पुण्यामृतगृहव्यन्तरचैत्यस्थश्रीगुप्ताचार्यवन्दनार्थं ग्रामान्तरादागच्छन् रोहगुप्तस्तच्छिष्यः प्रवादिमदापितपटहृष्वनिमाकर्ण्य त पटह स्पृष्ट्वाऽऽचार्यस्य तद्विषेय वृश्चिक १ सर्प २ मूपक ३ मृगी ४ घराही ५ काकी ६ शकुनि का ७ मिथपरिवाजकविद्योपधातिका मयूरी १ नकुली २ थिलाडी ३ व्याघ्री ४ सिही ५ उलूकी ६ इयेनी ७-सज्ञाः सप्त विद्याः अशेषोप्रद्रशमक रजोहरण च गुरुभ्यः प्राप्य बलश्रीनाम्नो राशिः सभायामागल्य पोट्टशा-लाभिधेन परिवाजकेन सह वादे प्रारब्धे तेन जीवाजीवसुखदुःखदिरूपे राशिद्वये स्थापिते-देवानां त्रितयं त्रयी हुतशुजां शक्तित्रय त्रिस्वराखैलोक्य त्रिपदी त्रिगुल्करमथ त्रिब्रह्म वर्णाक्षयः । त्रैगुण्य पुरुषत्रयी त्रय मयो सन्ध्यादि कालत्रय, मन्ध्याना त्रितयं बचक्षयमथाप्यर्थात्रयः सस्मृताः ॥ १ ॥ इत्यादि षट्त्वं जीवाजीवनोजीवित्यादिराशित्रय व्यवस्थापितवान्, ततश्च तद्विद्यासु स्वविद्याभिर्जितासु तत्प्रयुक्ता रासभीविद्या रजोहरणेन विजित्य महोत्सवपूर्वक आगत्य सर्वं वृत्तान्तं गुरुभ्यो व्यञ्जयत्, ततो गुरुभिरूचे-वत्स ! वरं बर्के, परं जीवाजीवनोजीविति राशित्रयस्थापनशुत्सूत्रमिति तत्र गत्वा वदस्व मिथ्यावुष्कृत, ततः कथं तथा-

विधर्षदि स्वयं प्रज्ञाप्य अप्रमाणयामीति जाताहङ्कारेण तेन तथा न चक्रे, ततो गुरुभिः षण्मासीं यावद्वाज-
 सभायां वादमासूत्र्य प्रान्ते कुत्रिकापणान्नोजीवयाचने तस्याप्राप्तौ चतुश्चत्वारिंशेन पृच्छाशतेन (१४४) निर्लो-
 ठितः, कथमपि स्वाग्रहमत्यजन् गुरुभिः क्रुधा खेलमात्रभस्मप्रक्षेपेण शिरोगुण्डनपूर्वकं स सङ्घवाद्यश्चक्रे, ततः षष्ठो
 निह्वचखैराशिकः क्रमेण वैशेषिकदर्शनं प्रकटितवानिति । यत्तु सूत्रे रोहगुप्त आर्यमहागिरिशिष्यः प्रोक्तः, उक्त
 राध्ययनवृत्तिस्थानाङ्गवृत्त्यादौ तु श्रीगुमाचार्यशिष्यः प्रोक्तस्ततोऽस्माभिरपि तथैव लिखितं, तत्त्वं पुनर्वह्श्रुता वि-
 दन्ति ॥ थरेहितो णं उत्तरबलिसहेहितो तत्था णं उत्तरबलिसहे नामं गणे निग्गए, तस्स णं इमाओ चत्तारि साहाओ
 एवमाहिज्जंति, तंजहा-कोसंबिया सुत्तिवत्तिया कोडंवाणी चंदनागरी, थेरस्स णं अज्जसुहत्थिस्स वासिह्ठसगुत्तस्स
 इमे दुवालस थेरा अंतेवासी अहावचा अभिन्नाया हुत्था-तंजहा-(थेरे अ अज्जरोहण १ भद्दजसे २ मेह् गणिय ३
 कामिन्ही ४ । सुट्ठिय ५ सुप्पडिबुद्धे ६ रक्खिय ७ तह् रोहगुत्ते ८ अ ॥ १ ॥ इसिगुत्ते ९ सिरिगुत्ते १० गणी अ
 बंभे ११ गणी य तह् सोमे १२ । दम दो अ गणहरा खल्ल एण सीसा सुहत्थिस्स ॥२॥ आर्यरोहणः १ भद्रयज्ञाः २
 मेघः ३ कामर्द्धिः ४ सुस्थितः ५ सुप्रतिबुद्धः ६ रक्षितः ७ रोहगुप्तः ८ ऋषिगुप्तः ९ श्रीगुप्तः १० ब्रह्मा ११ सोमः
 १२ इति द्वादश गणधारिणः सुहस्तिशिष्याः ॥ थरेहितो णं अज्जरोहणेहितो कासवगुत्तेहितो तत्था णं उद्देहगणे
 नामं गणे निग्गए, तस्सिमाओ चत्तारि साहाओ निगयाओ ऋच कुलाइं एवमाहिज्जंति, से किं तं साहाओ ?,
 साहाओ एवमाहिज्जंति, तंजहा-उदुंवरिज्जिया मासपूरिआ मइपत्तिया पुत्तपत्तिया, से तं साहाओ ॥ से किं तं

कुलाङ्गं ? कुलाङ्गं एवमाहिञ्जति, तजहा-पढम च नागभृय विइय पुण सोमभृइय होइ । अह उल्लगच्छ तइअ चउत्थयं हत्थलिञ्ज तु ॥ १ ॥ पचमग नदिञ्जं छट्ट पुण पारिहासय होइ । उधेहगणस्सेण छब कुला हुति नायब्बा ॥ २ ॥ थेरेहिंतो ण सिरिगुत्तेहिंतो हरियायसगुत्तेहिंतोइत्य ण चारणगणे नाम गणे निग्गए, तस्स ण इमाओ चत्तारि साहाओ सत्त य कुलाङ्गं एवमाहिञ्जति, से किं तं साहाओ ?, साहाओ एवमाहिञ्जति तजहा-हारियमालागारी सकासीआ गवेधुया वज्जनागरी, से त माहाओ, से किं त कुलाङ्गं ?, कुलाङ्गं एवमाहिञ्जति तजहा-पढमित्थ यत्थलिञ्ज नीय पुण पीइघम्मिअ होइ । तइअ पुण हालिञ्ज चउत्थय पूसमित्तिञ्ज ॥ १ ॥ पचमग मालिञ्ज छट्ट पुण अज्जवेइय होइ । मत्तमय कण्हसह मत्त कुला चारणगणस्स ॥ २ ॥ थेरेहिंतो ण भइजसेहिंतो भारइयगुत्तेहिंतो इत्य ण उडुवाडियगणे नाम गणे निग्गए, तस्स ण इमाओ चत्तारि माहाओ तिच्चि कुलाङ्गं एवमाहिञ्जति, से किं त साहाओ ?, साहाओ एवमाहिञ्जति, तजहा-चपिञ्जिया भइ-ज्जिया काकदिया मेहलिञ्जिया, से त साहाओ, से किं त कुलाङ्गं ?, २ एवमाहिञ्जति, तजहा-भइजस्सिग तह भइगुत्तियं तइय च होइ जसभइ । एयाइ उडुवाडियगणस्स तिन्नेव य कुलाङ्गं ॥ १ ॥ थेरेहिंतो ण कामि ड्डीहिंतो कोबालसगुत्तेहिंतो इत्य ण वेसवाडियगणे नाम गणे निग्गए, तस्स ण इमाओ चत्तारि माहाओ चत्तारि कुलाङ्गं एवमाहिञ्जति, से किं त साहाओ ?, सा० तजहा-सावत्थिया रज्जुपालिआ अंतरिज्जिया खेमलिञ्जिया, से त साहाओ, से किं तं कुलाङ्गं ?, कुलाङ्गं एवमाहिञ्जति, तंजहा-गणिय मेइय कामिड्डीअ च तह होइ

इंदुरगं च । एयाइं वेसवाडियगणस्स चत्तारि उ कुलाइं ॥ १ ॥ थेरेहिंतो णं इसिगुत्तेहिंतो वासिड्ढसगुत्ते-
हिंतो इत्थ णं माणवगणे नामं गणे निग्गए, तस्स णं इमाओ चत्तारि साहाओ तिननि कुलाइं एवमाहिज्जंति,
से किं तं साहाओ?, साहाओ एवमाहिज्जंति, तंजहा-कासविज्जिया गोयमिज्जिया वासिड्ढिया सोरट्टिया,
से तं साहाओ, से किं तं कुलाइं?, कुलाइं एवमाहिज्जंति, तंजहा-इसिगुत्तियत्थ पढमं बीयं इसिदत्तिअं
सुणेयव्वं । तइयं च अभिजयंतं तिननि कुला माणवगणस्स ॥ १ ॥ थेरेहिंतो सुट्टियसुप्पडिबुद्धेहिंतो
कोडियकाकंदएहिंतो वग्घावचसगुत्तेहिंतो इत्थ णं कोडियगणे नामं गणं निग्गए, तस्स णं इमाओ
चत्तारि साहाओ चत्तारि कुलाइं एवमाहिज्जंति, से किं तं साहाओ?, साहाओ एवमेहिज्जंति, तंजहा-
उच्चानागरि विज्जाहरी य वहरी य मज्झिमिज्जा य । कोडियगणस्स एया हवंति चत्तारि साहाओ ॥ १ ॥ सेत्तं
साहाओ, से किं तं कुलाइं?, कुलाइं एकमाहिज्जंति, तंजहा-पढमित्थ वंभलज्जं विइयं नामेण वत्थलिज्जं तु ।
तइयं पुण वाणिजं चउत्थयं पणहवाहणयं ॥ १ ॥ थेराणं सुट्टियसुप्पडिबुद्धाणं कोडियकाकंदयाणं वग्घावचचम-
गुत्ताणं इमे पंच थेरा अंतेवासी अहावच्चा अभिन्नाया हुत्था, तंजहा-थेरे अज्जइंददिन्ने पियगंथे ।

‘पिअंगंथे’त्ति एकदा त्रिशतजिनभवनचतुःशतलौकिकप्रासादाष्टादशशतविप्रगृहपट्टत्रिंशच्छतवणिग्गेह-
नवशतारामसप्तशतवापीद्विशतकूपसप्तशतसत्रागारविराजमाने अजमेरुनिकटवर्तिनि सुभटपालराजसम्ब-
न्धिनि हर्षपुरे श्रीप्रियग्रन्थसूरयोऽभ्येयुः, तत्र चान्यदा द्विजैर्योगे ह्यगो हन्तुमारंभे, तैः श्राद्धकरार्पितवाःसक्षेपे

अम्बिकाऽधिष्ठितः स छागो नमसि भूत्या वभण-हनिष्यथ तु मा हृत्यै, वभ्रीताऽऽयात मा हत । युष्मद्वन्निर्वपः
स्या चेत्, तदा हन्मि क्षणेन वः ॥ १ ॥ यत्कृत ग्क्षामा द्रक्षे, कुपितेन हन्मता । तत्करोम्येष व. स्वस्थः, कृपा
चेन्नान्तरा भवेत् ॥ २ ॥ यावन्ति रोमकूपानि, पशुगात्रेषु भारत ! । तावद्वर्षसहस्राणि, पच्यन्ते पशुघातकाः
॥ ६ ॥ यो वधात् काञ्चनं मेरु, कृत्वा चैव वसुन्धराम् । एकस्य जीवित वधाच्च च तुल्य युधिष्ठिर ! ॥ ४ ॥
महतामपि दानाना, कालेन क्षीयते फलम् । भीतामयप्रदानस्य, क्षय एव न विद्यते ॥ ५ ॥ इत्यादि, कस्त्य
प्रकाशयात्मान, तेनोक्त पावकोऽस्म्यहम् । ममैव वाहन कसाञ्जिघांसय पशु वृथा ? ॥ ६ ॥ इहास्ति श्रीप्रिय-
ग्रन्थः, सूरीन्द्रः ममुपागतः । त पृच्छत शुचिं धर्म, समाचरत शुद्धितः ॥ ७ ॥ यथा चक्री नरेन्द्राणा, धानु-
ष्काणां धनञ्जयः । तथा धुरि स्थितः साधुः, स एकः सत्यवादिनाम् ॥ ८ ॥ ततस्ते तथा कृतवन्त इति ॥
येरे विज्जाहरगोवाले कासवगुत्तं ण येरे इमिदत्ते थेरे अरिहृदत्ते । थेरेहितो ण पियगर्थेहितो एत्थ ण मज्झिमा
साहा निग्गया, येरेहितो णं विज्जाहरगोवालेहितो कामवगुत्तेहितो एत्थ णं विज्जाहरी साहा निग्गया, थेरस्स ण
अज्जइद्विद्वस्स कास्सदगुत्तस्स अज्जविंसे थेरे अतेवासी गोयममगुत्ते, थेरस्स ण अज्जविन्सम गोयमसगुत्तस्स
इमे वो थेरा अतेवामी अहावचा अभिघाया हृत्या, तजहा-थेरे अज्जसत्तिसेणिण मादरसगुत्ते, थेरे अज्जसीहगिरी
जाइस्सरे कोमियगुत्ते, थेरेहितो ण अज्जसत्तिसेणिणहितो मादरसगुत्तेहितो एत्थ ण उच्चनगरी साहा निग्गया,
थेरस्स णं अज्जसत्तिसेणिणस्स मादरसगुत्तस्स इमे चत्तारि थेरा अतेवासी अहावचा अभिघाया हृत्या,

तंजहा-(अं. १०००) श्रेरे अजसेणिण् श्रेरे अज्जतावसे श्रेरे अज्जकुवेरे श्रेरे अज्जइसिपालिण् । श्रेरेहिंतो णं अज्ज-
सेणिण् हिंतो एत्थ णं अज्जसेणिया साहा निग्गया, श्रेरेहिंतो णं अज्जतावसेहिंतो एत्थ णं अज्जतावसी साहा
निग्गया, श्रेरेहिंतो णं अज्जकुवेरी एत्थ णं अज्जकुवेरी साहा निग्गया, श्रेरेहिंतो णं अज्जइसिपालि-
एहिंतो एत्थ णं अज्जइसिपालिया साहा निग्गया, शेरस्स णं अज्जसीह्गिरिस्स जाइस्सरस्स कोसियगुत्तस्स
इमे चत्तारि श्रेरा अंतेवासी अहावचा अभिजाया हुत्था, तंजहा-श्रेरे धणगिरी श्रेरे अज्जवहरे 'श्रेरे अज्ज-
वहरे'त्ति तुम्बवनग्रामे सुनन्दाभिधानां भार्या साधानां सुक्त्वा धनगिरिणा दीक्षा गृहीता, सुनन्दासुतस्तु
स्वजन्मसमये एव पितुर्दीक्षां श्रुत्वा जातजानिस्मृतिमर्तुरुद्धेगाय सततं रुदंशंचास्ते, ततो मात्रा पणमासवया
एव धनगिरेरर्पितः, तेन च गुरोः करे दत्तो महाभारत्वाद् दत्तवज्रनामा पालनस्थ एवैकादशाङ्गानि अश्रैष्ट,
ततस्त्रिचार्पिकः मन् मात्रा माताऽपि प्रवत्राज, ततोऽष्टवर्षान्ते एकदा तस्य पूर्वभवचयस्यैर्जृम्भिकैरुज्जयिनीमार्गं वृष्टिनि-
रणमग्रहीत्, ततो माताऽपि प्रवत्राज, ततोऽष्टवर्षान्ते एकदा तस्य पूर्वभवचयस्यैर्जृम्भिकैरुज्जयिनीमार्गं वृष्टिनि-
वृत्तौ कूष्माण्डभिक्षायां दीयमानायां अनिमिपत्वाद्देवपिण्डोऽयमकल्प इत्यग्रहणे तुष्टैर्वैक्रियलब्धिर्दत्ता,
तथैव द्वितीयवेलायां घृतपूराग्रहणे नभोगमनविया दत्ता, यत्र पाटलीपुरे धनश्रेष्ठिना दीयमानां बहुधन-
कोटिसनाथां माध्वीभ्यो गुणानाकर्ण्य वज्रमेव वृणोमीति कृताभिग्रहं रुक्मिणीनामकन्या प्रतिबोध्य दीक्षया-
मास, अत्र कविः—मोहान्धिशुलुकीचक्रे, येन बालेन लीलया । स्त्रीनदीस्नेहपूरस्ते, वज्रपिं ह्लावधेत्कथम् ? ॥ १ ॥

पशोकना पृथिवीं सप्तं गढे संस्थाप्य सप्तभिक्षां पुरिकापुरीं नीतयान्, तत्र यौद्धेन राज्ञा जिनचै-
लेण पुद्गपभिक्षया कृता, अद्यापि किरणानलीवीपिकगोपींक्षराज्ञेति प्रयोगो लिगितः चिन्त्या, तवन्तु पर्युपणायां
आर्द्धनिज्ञानो दग्गेभविषया माधेश्वरीपुर्यां पिट्टमिद्यमारासिक पुष्पप्रपुणीकरणार्थमादिद्वय स्वयं हिमवदद्रो
श्रीवैभीधुत्ते गता, ततश्च अग्रा पक्षं महागथां द्रुताशानपनाद्विंशतिलक्षपुष्पाणि च लात्पया जृम्भकामरविक्रु
नितनियमानथा रागक्षोहरगमागाल जिनशासनं प्रभागयन् राजानमपि श्रायकं चक्रे, अन्यदा स
श्रीगणेशरवाभी कर्त्तोप्रेते भोजनावन्तु गक्षणाय कर्णे रथापितायाः शुण्ठयाः प्रतिक्रमणवेलायां पाते प्रमादेन
रत्नशुभ्रं आगच्छं निरित्तथ प्रापषापपीगडुभिक्षप्रवेक्षे स्वशिष्यं श्रीपञ्चसेनाभिध-लक्ष्मस्युदनाद् भिक्षां,
पक्षसङ्घि स्वगनापुगाः । सुभिक्षगममुज्ज्वेभासापुरारे विनोपसि ॥ १ ॥ इत्युगत्स्या अन्यत्र व्यहारयत्, स्वयं च
स्वगभीषरथगाधुगिरगह रथापरीगिरो युधीतानशनो विप प्राप, तत्र च सहननचतुष्कं वधाम पूर्वं च व्युच्छिन्न,
पत्त किरणानलीकारेण पुर्णं गहगनं व्युच्छिन्नमिति लिगितं तचिन्त्यं, तन्बुलवैचारिकघृत्तिवीपालिकाकल्पदो
भानुद्वन्द्वशुभ्रद्वेदस्वैपोक्तत्वात् । तवन्तु च भीषणसेनः सोपारके जिनवत्तश्चाद्गुहे तत्पत्न्या ईश्वरीनाम्न्या
लक्षशूलगामरने पक्षता प्रक्षिप्यमाणे नियं गुरुगणः प्रोज्य न्यगारगत्, प्रभाते पोतैः प्रशुरधान्यागमनात् सञ्जाते

१ पुष्पार्थमिति सिद्धम्. श्रीगते स्तोत्रीयुनि । शुण्ठिकं इषामे पूर्व, पुर्णं सहनन तथा ॥ १ ॥ इति परिक्रिष्टवैलि श्रीहेमचन्द्राचार्याः,
नेति च विष्णुप अक्षनासापक्षेनवने पुरिमने' इत्यावक्षकचर्मिद्वयोः, तदुक्तवैचारिकारो ए तत्परवशिकालस्या वचने ।

सुभिक्षे जिनदत्तः सभार्यो नागेन्द्र १ चन्द्र २ निर्द्वलि ३ विद्याधरा ४ ख्यसुतपरिवृतो दीक्षां जग्राह, तत-
स्तेभ्यः स्वस्वनाम्ना चतस्रः शाखाः प्रवृत्ताः ॥ थेरेअज्जसमिए थेरे अरिहदिन्ने । थेरेहितो णं अज्जसमिएहितो गो य
मसगुत्तेहितो इत्थ णं वंभदीविया साहा निग्गया । 'वंभदीविया साहा निग्गया' इति आभीरदेशेऽचलपु-
रासन्ने कन्नावेन्नानद्योर्मध्ये ब्रह्मद्वीपे पञ्चशती तापसानां अभूत्, तेष्वेकः पादलेपेन भूमाविव जलोपरि
गच्छन् जलालिप्तपादो वेन्नासुत्तीर्य पारणार्थं याति, ततोऽहो एतस्य तपःशक्तिः, जैनेषु न कोऽपि प्रभावीति
श्रुत्वा आह्वैः श्रीवज्रस्वामिमतुला आर्यसमितसूरय आहृताः, तैरुचे-स्तोकमिदं, पादलेपशक्तिरिति, आह्वैस्ते
स्वगृहे पादपादुकाधावनपुस्सरं भोजिताः, ततस्तैः सहैव श्राद्धा नदीमगुः, स च तापसो घाष्ट्रमालम्ब्य नद्यां
प्रविशन्नेव ब्रुडितुं लग्नः, ततस्तेषां अपभ्राजना । इतश्च तत्रार्ग्यसमितसूरयोऽभ्येत्य लोकबोधनाय योगचूर्णं क्षिप्त्वा
ऊचुः-वेत्ते ! परं पारं यास्याम इत्युक्ते कूले भिलिते, वभूव बह्वाश्रयं, ततः सूरयस्तापसाश्रमे गत्वा तान् प्रति-
बोध्य प्रात्राजयन्, ततस्तेभ्यो ब्रह्मद्वीपिका शाखा निर्गता । तत्र च-महागिरिः १ सुहस्ती च २, सूरिः श्रीगुण-
सुन्दरः ३ । श्यामार्यः ४ स्कन्दिवाचार्यो ५, रेवतीमित्रसूरिराद् ॥ १ ॥ श्रीधर्मो ७ भद्रगुप्तश्च, ८ श्रीगुप्तो ९
वज्रसूरिराद् १० । युगप्रधानप्रचरा, दशैते दशपूर्विणः ॥ २ ॥ थेरेहितो णं अज्जवइरेहितो गोयमसगुत्तेहितो इत्थ
णं अज्जवइरी साहा निग्गया । थेरस्स णं अज्जवइरस्स गोयमसगुत्तस्स इमे तिन्नि थेरा अंतेवासी अहावच्चा अभि-
न्नाया हुत्था, तंजहा-थेरे अज्जवइरसेणे थेरे अज्जपउमे थेरे अज्जरेहे । थेरेहितो णं अज्जवइरसेणेहितो इत्थ णं

अज्जनाइली साहा निग्गया, थेरेहिंतो ण अज्जपउमेहिंतो इत्थ ण अज्जपउमा साहा निग्गया, थेरेहिंतो
 ण अज्जरवेहिंतो इत्थ ण अज्जजयती साहा निग्गया । थेरस्स ण अज्जरत्तस्स वच्छसगुत्तस्स अज्जपूस
 गिरी थेरे अंतेवासी फोसियगुत्ते, थेरस्स ण अज्जपूसगिरिस्स कोनियगुत्तस्स अज्जफग्गुमित्ते थेरे अंतेवासी
 गोपमसगुत्ते, थेरस्म ण अज्जफग्गुमित्तस्स गोपमसगुत्तस्म अज्जथणगिरी थेरे अंतेवासी वासिट्ठसगुत्ते,
 थेरस्स ण अज्जथणगिरिस्स वासिट्ठसगुत्तस्स अज्जसिवभूई थेरे अंतेवासी कुच्छसगुत्ते, थेरस्स ण अज्ज-
 सिरभूइस्स कुच्छमगुत्तस्स अज्जभइे थेरे अंतेवासी कासवगुत्ते, थेरस्म ण अज्जभइस्स कामवगुत्तस्म
 अज्जनफग्गस्से थेरे अंतेवासी कासवगुत्ते, थेरस्स ण अज्जनफक्खत्तस्स कामवगुत्तस्स अज्जरक्खे थेरे अंतेवासी
 कासवगुत्ते । ' थेरे अज्जरक्खे 'त्ति अहो पत्त फिणावलीकारस्स यट्टुश्रुतप्रसिद्धिभाजोऽपि अनाभोगविलमित्त
 यतो ये श्रीतोसल्लिपुआचार्यशिष्या. श्रीवज्रस्वामिपार्श्वेऽधीतसाधिकनवपूर्वा नाम्ना च श्रीआर्यरक्षितास्ते
 भिन्नाः, एते च श्रीवज्रस्वामिभ्यः शिष्यप्रशिष्यादिगणनया नवमस्थानभाविनो नाम्ना चार्यरक्षाः, इत्येवमनगोः
 आर्यरक्षितार्यरक्षयोः स्फुट भेद विस्मृत्य आर्यरक्षितव्यतिकर लिखितवान् ॥

थेरस्स ण अज्जरफक्खस्स कासवगुत्तस्स अज्जनागे थेरे अंतेवासी गोअमसगुत्ते, थेरस्स ण अज्जनागरस्स
 गोअमसगुत्तस्स अज्जजेहिंल्ले थेरे अंतेवासी वासिट्ठसगुत्ते, थेरस्स ण अज्जजेहिंल्लस्म वासिट्ठसगुत्तस्म अज्ज-
 विण्हू थेरे अंतेवासी मात्तरसगुत्ते, थेरस्स ण अज्जविण्हुस्म मात्तरसगुत्तस्स अज्जफालए थेरे अंतेवासी

गोयमसगुत्ते, थेरस्स णं अज्जकालयस्स गोयमसगुत्तस्स इमे दो थेरा अंतेवासी गोयमसगुत्ता-थेरे अज्जसंप-
 लिए थेरे अज्जभद्दे, एएसि णं दुण्हंपि थेराणं गोयमसगुत्ताणं अज्जबुद्धे थेरे अंतेवासी गोयमसगुत्ते, थेरस्स णं
 अज्जबुद्धस्स गोयमसगुत्तस्स अज्जसंघपालिए थेरे अंतेवासी गोयमसगुत्ते, थेरस्स णं अज्जसंघपालिअस्स गोयम-
 सगुत्तस्स अज्जहत्थी थेरे अंतेवासी कासयगुत्ते, थेरस्स णं अज्जहत्थिस्स कासवगुत्तस्स अज्जधम्मे थेरे अंते-
 वासी सुव्वयगुत्ते, थेरस्स णं अज्जधम्मस्स सुव्वयगुत्तस्स अज्जसीहे थेरे अंतेवासी कासवगुत्ते, थेरस्स णं अज्जसी-
 हस्स कासवगुत्तस्स अज्जधम्मे थेरे अंतेवासी कासवगुत्ते, थेरस्स णं अज्जधम्मस्स कासवगुत्तस्स अज्जसंडिल्ले थेरे
 अंतेवासी-‘वंदामि फग्गमित्त’ मित्थादिगाथात्ततुर्दशकं, तत्र गच्योक्तोऽर्थः पुनः पदैः सङ्क्यहीत इति न पुनरु-
 क्तशङ्का ॥ वंदामि फग्गमित्तं गोयमं धणगिरिं च वासिष्ठं । कुच्छं सित्रभूहंपि य कोसिय दुज्जंत कण्हे अ
 ॥ १ ॥ ते वंदिऊण सिरसा भद्दं वंदामि कासवसगुत्तं । नक्खं कासवगुत्तं रक्खपि य कासवं वंदे ॥ २ ॥
 वंदामि अज्जनागं गोयमं जेहिलं च वासिष्ठं । विण्हुं माहरगुत्तं कालगमवि गोयमं वंदे ॥ ३ ॥ गोयमगुत्त-
 कुमारं संपलियं तहय भद्दं वंदे । थेरं च अज्जबुद्धं गोयमगुत्तं नमंसामि ॥ ४ ॥ तं वंदिऊण सिरसा थिरस-
 त्तचरित्तनाणसंपन्नं । थेरं च संघवालिय गोयमगुत्तं पाणेवयामि ॥ ५ ॥ वंदामि अज्ज हत्थिं कासवं-खंतिसागरं
 धीरं । गिम्हाण पढममासे कालगयं चैव सुद्धस्स ॥ ६ ॥ ‘गिम्हाणं’ति ग्रीष्मस्य प्रथममासे-चैत्रे, ‘कालगयं’ति
 दिवं गतं, ‘सुद्धस्स’ति शुक्लपक्षे । वंदामि अज्जधम्मं सुव्वयं सीललद्धिसंपणं । जस निक्खमणे देवो छत्तं

वरमुत्तम यहइ ॥ ७ ॥ 'वरमुत्तम'ति धरा-श्रेष्ठा मा-लक्ष्मीस्तया उत्तम छत्र वहति-यस्य शिरसि धारयति
 देवः पूर्वसद्गतिकाः कश्चित् । इत्थं कासवगुप्तं घम्भं सियसाद्ग पणिवयामि । सीह कासवगुत्त घम्भमपि य कासवं
 चदे ॥ ८ ॥ त यद्विज्ज मिरसा थिरसत्तचरित्तानाणसंपन्नं । थेर च अज्जजंयुं गोयमगुत्त नमसामि ॥ ९ ॥
 मिउमइयसंपन्नं उयउत्त नाणवसणचरित्ते । थेर च नदियपि य कासवगुत्त पणिवयामि ॥ १० ॥ 'मिउमइ
 वसपन्न'ति म्हुना-मधुरेण माईवेन-मायात्यागेन सम्पन्नम् । तत्तो य थिरचरित्तं उत्तमसम्भत्तसत्तमज्जुत्त ।
 वेसिगणिवमासमण माढरगुत्तं नमसामि ॥ ११ ॥ तत्तो अणुओगघर धीर मइसागर महासत्त । थिरगुत्तव
 मासमण वच्छसगुत्त पणिवयामि ॥ १२ ॥ तत्तो य नाणवंसणचरित्तवसुद्धियं गुणमहंतं । थेर कुमारधम्मं
 यवामि गणिं गुणोवेयं ॥ १३ ॥ सुत्तत्थयणभरिए लमदममइवगुणेहिं संपन्ने । वेविट्ठिलमासमणे कासवगुत्ते
 पणिवयामि ॥ १४ ॥ इति स्यविरावलीखट्टं सम्पूर्णम् ॥

इति जगद्गुरुभट्टारकश्रीहीरविजयस्वरिशिष्यरत्नमहोपाध्यायश्रीकीर्तिविजयगणेशिष्योपाध्याय-
श्रीविनयविजयगणिविरचितश्रीकल्पसूत्रसुबोधिकावृत्तौ अष्टमः क्षणः समाप्तः ॥
समाप्तश्चायं स्यविरावलीनामा द्वितीयोऽधिकारः ॥

॥ अथ नवम व्याख्यानं प्रारभ्यते ॥

॥ अथ सामाचारीलक्षणं तृतीय वाच्य वचतुं प्रथम पर्युपणा कदा विधेयेत्याह—(तेणं कालेणं) तस्मिन् काले (तेण समएणं) तस्मिन् समये (समणे भगवं महावीरे) अमणो भगवान् महावीरः (वासाण सवी-सहराए मासे विहक्ते) आपाढचातुर्मासिकविनावारम्य वर्षकालस्य विंशतिदिनयुक्ते मासे व्यतिक्रान्ते (वासावास पञ्जोसवेह) पर्युपणामकरोत् ॥(१)॥ (से केणट्टेणं भंते ! एवं युचह) तत् केन अर्थेन-कारणेन हे पूज्य ! एव उच्यते—(समणे भगव महावीरे) अमणो भगवान् महावीरः (वासाण सवीसहराए मासे विहक्ते) वर्षकालस्य विंशतिदिनयुक्ते मासे व्यतिक्रान्ते सति (वासावास पञ्जोसवेह) पर्युपणामकरोत्, इति शिष्येण प्रश्ने कृते गुरु. उत्तर दातुं सूत्रमाह—(जओ ण पाएणं अगारीण अगाराह) यतः कारणान् प्रायेण अगारिणा-गृहस्थाना अगाराणि-गृहाणि (कडिआहं) कटयुक्तानि (उक्कयियाह) घचलितानि (उत्ताहं) तृणा-विभिराच्छादितानि (लिताह) गोमयादिना लिप्तानि (गुत्ताह) घृत्तिकरणादिना गुप्तानि (घट्टाहं) चिप मन्नुभि-मङ्गाद् घृष्टानि (मट्टाहं) पापाणवण्डेन घृष्टा सुकुमालीकृतानि (संपधूमियाह) सौगन्ध्यार्थं घृष्वार्वा-सितानि (खाओद्गाह) कृतप्रणालीरूपजलमार्गाणि (स्वायनिद्धमणाह) सज्जितखालानि, एवविधानि (अप्य-

१ अथवापानपर्युपणापेक्षयैवैतद् सूत्र ततो जिगस्य सावत्सरिकप्रतिक्रमणस्याभावेऽपि न कति, अथ एताद्रे 'अगारीण अगाराह' इत्या

दिनाऽवस्थापानोपयोगेवोचतं

श्रीवीरनत्
गणधर-
तच्छिष्य-
स्थविराणां
पर्यु. सू.
३-४-५
॥१७३॥

णो अट्टाए) आत्मार्थ-आत्मनिमित्तं (कडाहं) गृहस्थैः कृतानि—परिकर्मितानि (परिशुत्ताहं) परिशुक्तानि-
जनैः व्यापृतानि (परिणामियाहं भवंति) परिणामितानि-अचितीकृतानि, ईदृशानि यतो गृहाणि भवन्ति
(से तेण्डेणं एवं बुच्चइ) तेनार्थेन तेन कारणेन हे शिष्य ! एवं उच्यते-(समणे भगवं महावीरे) अमणो
भगवान् महावीरः (वासाणं सवीसहराए मासे विहंक्ते) वर्षाकालस्य विंशतिदिनयुक्ते मासे व्यतिक्रान्ते
(वासावसं पज्जोसवेह) पर्युपणामकरोत्, यतोऽस्मी प्रागुक्ता अधिकरणदोषा सुनिमाश्रित्य न स्युः॥(२)॥ जहा णं
समणे भगवं महावीरे) यथा अमणो भगवान् महावीरः (वासाणं सवीसहराए मासे विहंक्ते) वर्षाकालस्य
विंशतिदिनयुते मासे व्यतिक्रान्ते (वासावासं पज्जोसवेह) पर्युपणामकरोत् (तथा णं गणहरावि वासाणं
सवीसहराए मासे विहंक्ते) तथा गणधरा अपि वर्षाकालस्य विंशतिदिनयुक्ते मासे व्यतिक्रान्ते (वासावासं
पज्जोसवेति) पर्युपणां चक्रुः ॥ (३) ॥

(जहा णं गणहरा वासाणं जाव पज्जोसवेति) यथा गणधराः वर्षाकालस्य यावत् पर्युपणां चक्रुः (तथा
णं गणहरसीसावि वासाणं जाव पज्जोसवेति) तथा गणधरशिष्या अपि वर्षाकालस्य यावत् पर्युपणां चक्रुः
॥(४)॥ (जहा णं गणहरसीसा वासाणं जाव पज्जोसवेति) यथा गणधरशिष्याः वर्षाकालस्य यावत् पर्युपणां
चक्रुः (तथा णं थेरावि वासाणं जाव पज्जोसवेति) तथा स्थविरा अपि वर्षाकालस्य यावत् पर्युपणां चक्रुः
॥(५)॥ (जहा णं थेरा वासाणं जाव पज्जोसवेति) यथा स्थविराः वर्षाकालस्य यावत् पर्युपणां चक्रुः (तथा

कल्पसुवी-
व्या० ८
॥१७३॥

णं जे इमे अब्जत्ताए समणा निग्गथा विहरति) तथा ये इमे अथकालीना आर्यतया वा व्रतस्थविरत्वेन वर्त्तमानाः श्रमणा निर्भ्रन्थाः विहरन्ति (एएऽविअ ण वासाणं जाव पज्जोसविति) ते अपि च वर्षाकालस्य यावत् पर्युषणां कुर्वन्ति ॥ (६) ॥ (जहा ण जे इमे अब्जत्ताए समणा निग्गथा) यथा ये इमे अद्यतनकाले श्रमणा निर्भ्रन्थाः (वासाण सवीसइराण मासे चिइक्कते) वर्षाकालस्य विशतिदिनयुते मासे व्यतिक्रान्ते (वासावास पज्जोसवेंति) पर्युषणा कुर्वन्ति (तथा ण अम्हपि आयरिआ उवज्झाया वासाणं जाव पज्जोसविति) तथैव अस्माकमपि आचार्या उपाध्यायाश्च वर्षाकालस्य यावत् पर्युषणा कुर्वन्ति ॥(७)॥ (जहा णं अम्हपि आयरिया उवज्झाया वामाण जाव पज्जोसविति) यथा अस्माक आचार्या उपाध्यायाश्च यावत् पर्युषणा कुर्वन्ति (तथा ण अम्हेऽवि वासाण सवीसइराए मासे चिइक्कते) तथा वयमपि वर्षाकालस्य विशत्या दिनैर्युते मासे व्यतिक्रान्ते (वासावास पज्जोमवेमो) पर्युषणां कुर्मः. (अंतराचि य से कप्पइ) 'अर्वागपि तत् पर्युषणाकरण कल्पते (नो से कप्पइ त रयणि उवाइणावित्तण) पर न कल्पते ता रात्रि भाद्रशुक्लपञ्चमीरात्रि अतिकगयितुम् ॥(८)॥

तत्र परि-सामस्येन उपण-वसन पर्युषणा, सा द्वेषा गृहस्थैः ज्ञाता अज्ञाता च, तत्र गृहस्थैः अज्ञाता यस्यां वर्षायोग्यपीठफलकावौ प्राप्ते कल्पोक्तद्रव्यक्षेत्रकालभावस्थापना क्रियते, सा चापाढपूर्णिमायां, योग्यक्षेत्रा-

१ एतदधिकारे उक्तं भाषाढपूर्णिमायामेव पर्युषणाकरणात् तथा च वसनपर्युषणाया चार्थिकपर्युषणा न भिन्नदिने इति वदधिरस्तो वारी, एव मभिवर्षिते च विशत्या दिनैर्वसनकक्षणेव पर्युषणा प्रोक्ता द्वेषा, परेषां त्वनभिवर्षितेऽभिवर्षितत्वापरिंदुर्गारा, एते मासस्य षण्णवदिक्रम विशालाऽभ्यत्र तु वर्षे वसोपनामाला तेषां सांस्वरिकमिति ।

भावे तु पञ्चपञ्चदिनवृद्ध्या दशपर्वतिथिक्रमेण यावत् श्रावणकृष्णपञ्चदश्यां एव, गृहिज्ञाता तु द्वेधा-सांवत्सरिककृत्यविशिष्टा गृहिज्ञातमात्रा च, तत्र सांवत्सरिककृत्यानि-सांवत्सरप्रतिक्रान्ति १ लुञ्चनं २ चाष्टमं तपः ३ । सर्वाहंङ्गक्तिपूजा ४ च, सङ्घस्य क्षामणं मिथः ५ ॥१॥ एतत्कृत्यविशिष्टा भाद्रसितपञ्चम्यां एव, कालिकाचायदिशाचतुर्थ्यामपि, केवलं गृहिज्ञाता तु सा यत् अभिवद्धिते वर्षे चतुर्मासकिनादारभ्य विंशत्या दिनैर्वयमत्र स्थिताः स्मेति पृच्छतां गृहस्थानां पुरो वन्दन्ति, तदपि जैनटिप्पनकानुसारेण, यतस्तत्र युगमध्ये पौषो युगान्ते चाषाढो वर्द्धते, नान्ये मासाः, तद्विपनकं तु अधुना सम्यग् न ज्ञायते, ततः पञ्चाशत्तैव दिनैः पर्युषणा युक्तति वृद्धाः । अत्र कश्चिदाह-ननु श्रावणवृद्धौ द्वितीयश्रावणसितचतुर्थ्यमिव पर्युषणा युक्ता, न तु भाद्रसितचातुर्थ्यां, दिनानां अशीत्यापत्तेः 'वासाणं सवीसहराए मासे विइक्कंते' इति वचनबाधा स्यादिति चेत्, मैवं, अहो देवानुप्रिय ! एवं आश्विनवृद्धौ चतुर्मासककृत्यं द्वितीयाश्विनसितचतुर्दश्यां कर्त्तव्यं स्यात्, कार्तिकसितचतुर्दश्यां करणे तु दिनानां शतापत्या 'समणे भगवं महावीरे वासाणं सवीसहराए मासे विइक्कंते सत्तराहं-दिएहि सेसेहि' इति समवायाङ्गवचनबाधा स्यात्, न च वाच्यं-चतुर्मासिकानि हि आपाढादिमासप्रतिबद्धानि, तस्मात् कार्तिकचतुर्मासिकं कार्तिकसितचतुर्दश्यामेव युक्तं, दिनगणनायां त्वधिको मासः कालचूलेत्यविवक्षणादिनानां सप्ततिरेवेति कुतः समवायाङ्गवचनबाधा इति ? यतो यथा चतुर्मासिकानि आपाढादिमासप्रतिब-

१ श्रावणादिवृद्धावेतत् पौषादिवृद्धिप्रसंगात् वासापेक्ष च वाक्यं प्रदर्शयन् प्रकरणगन्धस्याप्यत्र इत्यपकर्णनीयः, अधिकानामविवक्षयाऽचेतत् ।

द्वानि तथा पर्युषणाऽपि माद्रपदमासप्रतिपदा तत् तत्रैव कर्तव्या, दिनगणनायां तु अधिकमासः कालचूलेत्यवि-
चक्षणाद् विनानां पञ्चाशदेव कुतोऽशीतिवार्त्ताऽपि, न च माद्रपदप्रतिपदत्व पर्युषणाया अयुक्तं, यदुज्ज्वलग्नेषु
तथा प्रतिपादनात्, तथाहि-^१ अन्नया पञ्चोसवणादिवसे आगए अज्जकालगेण सालिवाहणे भणिओ-भइवयशु
णइपचमीए पञ्चोसवणा' इत्यादि पर्युषणाकरपवूर्णौ, तथा-तत्थं य सालिवाहणे राया, सो अ सावगो, सो अ
कालगज्ज इज्जत सोऊण निग्गओ अभिसुहो, समणसधो अ, महाविभूइए पविट्ठो कालगज्जो, पविट्ठहि अ
भणिअ-भइवयसुद्धपचमीए पञ्चोसविज्जड, ममणसधेण पडिबण, ताहे रणणा भणिअं-तद्विचस मम लोगा-
शुवत्तीए इदो अणुजाणेअब्बो होद्विस्सि साहुचेइण ण पञ्जुवासिस, तो छट्ठीए पञ्चोसवणा किज्जड, आय
रिएहि भणिअ-न वट्ठति अइक्कमिड, ताहे रणणा भणिअ-ता अणागयचउत्थीए पञ्चोसविति, आयरिएहि भणिअ-
पुय भवड, ताहे चउत्थीण पञ्चोसविति, एव जुगप्पहाणेहि कारणे चउत्थो पवत्तिआ, सा चेवाणुमया सन्व-

१ अल्पया पर्युषणादिवसे भागते धार्वकालकेन धाकियाहनो भणितो-माद्रपदसुक्कपचम्या पर्युषणा । २ एतं शाकियाहनो राज्ञः, स च धापकः,
स च कालकार्यं तन्मायान्तं युत्वा निर्गतोऽसिमुखे धमणसचअ, महाविभूया प्रविष्टः कालकार्यं, प्रविष्टेभ भणिते-माद्रपदसुद्धपचम्या पर्युष्यते, धमण-
सयेन प्रतिपद्य, एदा राधा मणित-एरिपसे मम लोकाशुइएया इन्द्राः अजुयापयित्तवो मविष्पतीति सायुचेस्वानि न य्युपासिच्ये, तस्मात् पच्य्या पर्युषणा
क्रियतां, धार्वाभेमणित-न वसेते धाकियाहण, एदा राधा भणित-एदा भनागतचउत्थ्या पर्युष्यता, धार्वाभेमणित-पुय भवट्ठ, एदा चउत्थ्या पर्युषित, एवं युग
प्रधाने कारणे चउत्थो प्रवत्तिता, सेप च अजुमता सर्वसाधुणाम् ।

तथाऽत्रापि, एव तर्हि अप्रमाणे मासे देवपूजासुनिदानावश्यकादि कार्यमपि न कार्यं इत्यपि वक्तुं माऽधरोष्ठं चपलेय, यतो यानि हि दिनप्रतिपदानि देवपूजासुनिदानादिकृत्यानि तानि तु प्रतिदिनं कर्तव्यान्वयेव, यानि च सन्ध्याविसमयप्रतिपदानि प्रावश्यकादीनि तान्यपि य कञ्चन सन्ध्याविसमय प्राप्य कर्तव्यान्वयेव, यानि तु 'माद्रूपदाविमासप्रतिपदानि तानि तु तद्वृद्धयसम्भवे कस्मिन् क्रियते इति विचारे प्रथम अवगणय्य द्वितीये क्रियते इति सम्यग् विचारय ॥ तथा च पश्य अचेतना वनस्पनयोऽपि अधिकमास नाङ्गीकुरुते, येनाधिकमासे प्रथमं परित्यज्य द्वितीय एव मासे पुष्यन्ति, यदुक्त आयश्यकनिर्युक्तौ--"जंइ कुल्ला कणिआरडा चूअग ! अहिमासपमि शुद्धमि । तुह न खम फुल्लेउ जइ पघता करिंति डमराइ ॥ १ ॥" तथा च कश्चित् 'अभिवृद्धिअमि धीमा इअरेसु मवीसई मासे' इति वचनबलेन मासाभिधृद्वौ विशत्या दिनैरेव लोचाविकृत्यविशिष्टा पर्युपणां करोति, तदप्ययुक्त, येन 'अभिवृद्धिअमि वीसा' इति यचन गृह्णिज्ञातमात्रापेक्षया, अन्यथा 'आसाढपुण्णिमासीए पब्बोसर्विति एस उस्सग्गो, सेसकाल पब्बोसर्विताण अघवाउ'त्ति श्रीनिशीथचूर्णिदशमोद्देशकवचनादापाठपू णिमायामेव लोचाविकृत्यविशिष्टा पर्युपणा कर्तव्या स्यात्, इत्यल प्रसङ्गेन ॥ तत्र कल्पोक्ता द्रव्य १ क्षेत्र २-काल ३ भाव ४ स्थापना चैव-द्रव्यस्थापना तृणखगलछारमल्लकादीना परिभोगः सचित्तादीनां च परिहारः, तत्र सचित्त्रद्रव्यं शैक्षो न प्रवाच्यते अतिश्रद्ध राजान राजामास्य च विना, अचित्त्रद्रव्यं च यज्जादि न गृह्यते,

१ किं तित्तिपिद्धो गोणपविषो पापं ? , विचारय । २ यदि पुष्पिताः कणवीणः सन् । अधिकमासे पुष्टे । तत्र न धर्मं पुष्पितं यदि मापंताः कुर्वन्ति इमतादि ॥

मिश्रद्रव्यं सोपधिकः शिष्यः, क्षेत्रस्थापना सक्रोशं योजनं, ग्लानवैद्यौषधादिकारणे च चत्वारि पञ्च वा योजनानि, कालस्थापना चत्वारो मासाः, भावस्थापना क्रोधादीनां विवेकः इर्यादिसमितिषु चोपयोग इति ४ (८) (वासावासं पल्लोसवियाणं) वर्षावासं-चतुर्मासकं पर्युपितानां-स्थितानां (कप्पइ) कल्पते (निगंथाण वा निगंथीण वा) निर्ग्रन्थानां-साधूनां वा निर्ग्रन्थीनां-साध्वीनां वा (सब्वओ समंता सक्कोसं जोयणं उग्गहं ओगिणिहत्ताणं) सर्वतः-चतस्रसु दिक्षु समन्तात्-विदिक्षु च सक्रोशं योजनं अचग्रहं अवगृह्य (चिट्ठिउं अहालं दमवि उग्गहे) अथेत्यव्ययं, लन्दशब्देन काल उच्यते, तत्र यावता कालेन्द्रः करः शुष्यति तावान् कालो जघन्यं लन्दं, पञ्च अहोरात्रा उत्कृष्टं लन्दं, तन्मध्ये मध्यमं लन्दं, लन्दमपि कालं यावत्-सोक्ककालमपि अचग्रहे स्थातुं कल्पते, न तु अचग्रहाद् बहिः, अपिगब्दात् अलन्दमपि चहुकालमपि यावत् पणमासानेकत्रा-वग्रहे स्थातुं कल्पते, न तु अचग्रहाद् बहिः, गजेन्द्रपदादिगिरेर्मेखलाग्रामस्थितानां पइसु दिक्षु उपाश्रयात् सार्द्धक्रोशद्वयगमनागमने पञ्चक्रोशाचग्रहः, यत्तु विदिक्षु इत्युक्तं तद्व्यावहारिकविदिगपेक्षया, नैश्चयिकविदिशां एकप्रदेशात्मकत्वेन तत्र गमनासम्भवात्, अटवीजलादिना व्याघाते तु त्रिदिक्षो द्विदिक्षो एकदिक्षो वाऽवग्रहो भाव्यः ॥ (९) ॥ (वासावासं पल्लोसवियाणं कप्पइ निगंथाणं वा निगंथीण वा) वर्षावासं-चतुर्मासकं पर्युपितानां स्थितानां कल्पते निर्ग्रन्थानां निर्ग्रन्थीनां वा (सब्वओ समंता सक्कोसं जोयणं भिक्खवारियाणं गंतुं पडिनियत्तणं) सर्वतः-चतस्रसु दिक्षु समन्तात्-विदिक्षु च सक्रोशं योजनं भिक्षाचर्यायां गन्तुं प्रतिनिव-

र्तितुम् ॥ (१०) ॥ (जत्थ नई निचोयगा निचसदणा) यत्र नदी नित्योदका-नित्य प्रचुरजला नित्यस्यन्दना-
नित्यव्रवणशीला सततचाहिनीत्यर्थः (नो से कप्पइ सब्बओ समता सक्रोस जोयण भिक्खवारियाए गंतु
पडिनियत्तए) नैव तत्र कल्पते सर्वासु विद्विषु च सर्कोशं योजन भिक्षाचर्यायां गन्तु प्रतिनिवर्तितुम् ॥ (११) ॥
(एरावई कुणालाण) यथा ऐरावती नाम्नी नदी कुणालायां पुर्यां सदा द्विक्रोशवाहिनी तादृशीं नदीं लब्धयित्तु
कल्प्या, स्तोक्जलत्वात्, यतः (जत्थ चक्किया सिया एग पाय जले किचा एग पाय थले किचा) यत्र एव
कर्तुं शक्नुयात्, किं तदित्याह-सिया-यदि एक चरण जले कृत्वा-जलान्तः प्रक्षिप्य एक चरण स्थले कृत्वा-
जलादुपरि आकाशे कृत्वा (एवं चक्किया एवन्नं कप्पइ सब्बओ समता सक्रोस जोयण गतु पडिनियत्तए)
अनया रीत्या गन्तु शक्नुयात् एव सति कल्पते सर्वतः समन्तात् सक्रोश योजन गन्तु प्रतिनिवर्तितुम् ॥ (१२) ॥
(एव चे नो चक्किया एव से नो कप्पइ सब्बओ समता गंतु पडिनियत्तए) पूर्वोक्तरीत्या नैव यत्र गन्तु शक्नु-
यात् एव तस्य साधोः नो कल्पते सर्वतः समन्तात् गन्तु प्रतिनिवर्तितु, यत्र च एवं कर्तुं न शक्नुयात् जलं
विलोडय गमन स्यात् तत्र गन्तु न कल्पते इति भावः, अह्वाद्धं यावदुदक दकसह्खुओ नाभिं यावत्थेपो नाम्नेरुपरि
लेपोपरि, तत्र शेषकाले मासे मासे त्रिभिर्दकसह्खुओ सति क्षेत्रे नोपहन्यते, तत्र गन्तुं कल्पते इति भावः,
वर्षाकाले च सप्तभिः क्षेत्रे नोपहन्यते, चतुर्थेऽष्टमे च दकसह्खुओ सति क्षेत्रे उपहन्यते एव, लेपस्तु एकोऽपि क्षेत्रं
उपहन्यन्ति, नाभिं यावत्तलसद्भावे तु गन्तु न कल्पते एव, किं पुनर्लेपोपरि ?-नाभेरुपरि जलसद्भावे ॥ (१३) ॥

(वासावासं पञ्चोसवियाणं अत्थेगहयाणं) चतुर्मासकं स्थितानां केषाञ्चित् साधूनां (एवं द्रुत्तपुञ्चं भवइ,
दावे भंते ! एवं से कप्पइ दावित्तए, नो से कप्पइ पडिगाहित्तए) गुरुभिः एवं प्रागुक्तं भवति-ग्लानायासुकं
वस्तु दापयेः भदन्त !-हे शिष्य !, तदा तस्य साधोः कल्पते दापयितुं, परं नो तस्य कल्पते स्वयं प्रतिग्रहीतुम्
॥ (१४) ॥ (वासावासं पञ्चोसवियाणं अत्थेगहयाणं एवं द्रुत्तपुञ्चं भवइ) चतुर्मासकं स्थितानां केषाञ्चित् साधूनां
गुरुभिः एवं प्रागुक्तं भवति (पडिगाहे भंते !, एवं से कप्पइ पडिगाहित्तए, नो से कप्पइ दावित्तए) स्वयं
प्रतिगृहीयाः हे शिष्य !, तदा तस्य कल्पते प्रतिग्रहीतुं, परं नो तस्य कल्पते दापयितुं, यद्येवमुक्तं भवति यत्
त्वं स्वयं प्रतिगृहीयाः ग्लानाय अन्यो दास्यति तदा स्वयं प्रतिग्रहीतुं कल्पते न तु दातुं इत्यर्थः ॥ (१५) ॥ (वासावासं
पञ्चोसवियाणं अत्थेगहयाणं एवं द्रुत्तपुञ्चं भवइ) चतुर्मासकं स्थितानां केषाञ्चित् साधूनां गुरुभिः एवं प्रागुक्तं भवति
(दावे भंते ! पडिगाहेहि भंते !, एवं से कप्पइ दावित्तएवि पडिगाहित्तएवि) दापयेः हे शिष्य ! स्वयं
प्रतिगृहीयाः हे शिष्य !, तदा तस्य कल्पते दापयितुमपि प्रतिग्रहीतुमपि, यदि च दद्याः प्रतिगृहीयाञ्चेत्युक्तं
भवति तदा दातुं प्रतिग्रहीतुं चोभयमपि कल्पते ॥ (१६) ॥ (वासावासं पञ्चोसवियाणं नो कप्पइ निगंगथाण
वा निगंगथीण वा) चतुर्मासकं स्थितानां नो कल्पते साधूनां साध्वीनां च, कीदृशानां ?- (दृष्टाणं) दृष्टानां-
तांरुण्येन समर्थानां, तरुणा अपि केचिद्रोगिणो निर्बलशरीराश्च भवन्ति, अत उक्तं-(आरुगाणं बलियसरीराणं)
आरोग्याणां बलवच्छरीराणां, ईदृशानां साधूनां (इमाओ नव रसविगईओ अभिक्खणं अभिक्खणं आहा-

रित्तप) इमाः वक्ष्यमाणाः नव रसप्रधाना विकृतयोऽभीक्ष्ण-वार वार आहारयितु न कल्पते (तजहा) तथाथा-
 (खोर १ दहि २ नवणीय ३ सर्पि ४ तिष्ठ ५ गुड ६ मधु ७ मज्जं ८ मस ९) दुग्ध १ दधि २ अक्षण ३ घृतं
 ४ तैल ५ गुडः ६ मधु ७ मय ८ मांस ९, अभीक्ष्णग्रहणात् कारणे कल्पन्तेऽपि, नवग्रहणात् कदाचित् पफात्रं
 गृह्यतेऽपि, तत्र विकृतयो द्वेषा-साञ्चयिका असाञ्चयिकाया यद्दुकाल रक्षितुमशक्या
 दुग्धदधिपफात्राकाराः, ग्लानत्वे गुरुपालायुपग्रहार्थं आद्याप्रहाद्वा प्राद्याः, साञ्चयिकास्तु घृततैलगुडाभ्यास्तिष्ठः,
 ताश्च प्रतिलम्भयन् गृही वाच्यो-महान् कालोऽस्ति, ततो ग्लानाविनिमित्त ग्रहीष्याम, स चवेत्-गृहीत,
 चतुर्मासी यावत् प्रभूताः सन्ति, ततो प्राद्या पालावीनां च वेयाः, न तरुणानां, यद्यपि मधु १ मय २ मास ३-
 नवनीत ४ वर्जनं यावज्जीवं अस्त्येव तथापि अत्यन्तापवादशाया वाद्यपरिमोगार्थं कदाचिद् ग्रहणेऽपि
 चतुर्मास्यां सर्वथा निषेधः ॥ (१७) ॥ (यासायास पञ्चोसविषाण अत्येगइआण एव युत्तुव्व भवइ) चतुर्मासकं
 स्थितानां अस्ति एतद् एक्या-वैयाधृत्यकरादीना एवमुक्तपूर्थं भवति, गुरु प्रतीति शेषः, वैयाधृत्यकरैर्गुरवे
 एवं उक्त भवतीत्यर्थः (अट्टो भते ! गिलाणस्स) हे भवन्त-भगवन् ! अर्थो वर्तते ग्लानस्य विकृत्या, इति
 वैयाधृत्यकरेण प्रश्ने कृते (से अ वएज्जा) स गुरुः चवेत् (अट्टो) ग्लानस्य अर्थो वर्तते, (से अ पुच्छेअव्वो)
 तत्. स ग्लानः प्रष्टव्यः (केवइएणं अट्टो) कियता विकृतिजातेन क्षीरादिना त्वार्थः ?, तेन ग्लानेन स्वप्रमाणे
 उक्ते (से अ वइज्जा) स वैयाधृत्यकरो गुरोरेवै समागल्य द्रूयात्-(एवइएणं अट्टो गिलाणस्स) एतावताऽर्थो

ग्लानस्य, ततो गुरुराह—(जं से पमाणं वयइ) यत् स ग्लानः प्रमाणं वदति (से य पमाणो धित्तन्वे) तत्प्रमाणेन 'से' इति तद्विकृतिजातं ग्राह्यं त्वया, ततः (से य विन्नविज्ञा) स च वैयावृत्यकरादिः विज्ञापयेत्, कोऽर्थो ?—गृहस्थपार्श्वत्. याचेत, विज्ञप्तिघातुरत्र याच्यायां (से य विन्नवेमाणे लभिज्ञा) स वेयावृत्यकरो याचमानो लभेत तदस्तु क्षीरादि (से य पमाणपत्ते) अथ च तद्वस्तु प्रमाणप्राप्तं-पर्यसिं जातं ततश्च (होउ अलाहि इय वत्तन्वं सिआ) तत्र 'होउ'ति भवतु इतिपदं साधुप्रसिद्धं इच्छमिति शब्दस्यार्थे, अलाहित्ति सूतं इत्यर्थे, इति पदद्वयं गृहस्थं प्रति वक्तव्यं स्यात्, ततो गृही ब्रूते—(से किमाहु भंते!) अथ किमाहुर्भेदन्ताः !, कुतो भवन्तः सूतमिति भ्रुवते इत्यर्थः, ततः साधुराह—(एवइएणं अट्टो गिलाणस्स) एतावतैव अर्थोऽस्तीति, ततः (सिया णं एवं वयंतं परो वइजा) स्यात्—कदाचित् णं इति वाक्यालङ्कृतौ एवं वदन्तं साधुं प्रति परो—गृहस्थो वदेत्, यत् (पडिगाहेहि अज्जो ! पच्छा तुमं भोक्खसि वा पाहिंसि वा) हे आर्य ! साधो प्रतिगृहाण पश्चात्—ग्लान-भोजनानन्तरं यदधिकं तत् त्वं भोक्ष्यसे—सुस्त्रीयाः पक्कान्नादिकं पास्यसि—पिपेः क्षीरादिकं, क्वचित् 'पाहिंसि'—त्तिस्थाने 'दाहिंसि'त्ति हृदयते, तदा तु स्वयं सुस्त्रीयाः अन्येभ्यो वा दद्या इति व्याख्येयं, (एवं से कप्पइ पडिगाहिताए) एवं तेनेके तत् कल्पते अधिकं प्रतिग्रहीतुं, (नो से कप्पइ गिलाणनीसाए पडिगाहिताए) न च पुनर्गलानिअया गाध्यात् स्वयं ग्रहीतुं, ग्लानार्थं याचितं मण्डल्यां नानेयमित्यर्थः ॥ (१८) ॥

(वांसावासं पज्जोसवियाणं) चतुर्मासिकं स्थितानां (अत्थि णं थेराणं तहप्पगाराइ कुलाइं) अस्त्येतत् णं

इति प्राग्वत् स्थविराणा तथाप्रकाराणि-अयुगुप्सितानि कुलानि-गृहाणि, किंविशिष्टानि !-(कडाइं) तैरन्यैर्वा
 आवकीकृतानि (पत्तिआइ) प्रीतिकराणि (थिजाइ) प्रीतौ दाने वा स्पर्षयन्ति (वेसासियाइं) निश्चितं
 अत्र लप्प्येडहमिति विश्वासो येषु तानि वैश्वासिकानि (सम्मयाइं) येषां यतिप्रवेशः सम्मतो भवति तानि
 सम्मतानि (यहुमयाइ) यह्योऽपि साधयः सम्मता येषा अथवा यहना गृहमनुष्याणां साधयः सम्मता येषु
 तानि यहुमतानि(अणुमयाइं भवति) अनुमतानि-दान(प्रति) अनुज्ञातानि अथवा अणुरपि-क्षुल्लकोऽपि मतो येषु
 सर्वसाधुसाधारणत्वात्, न तु सुख दृष्ट्वा तिलक कुर्वन्तीति अनुमतानि अणुमताणि वा भवन्ति (तत्थ से नो
 कप्पइ अक्खु चइत्तए) तत्र-तेषु गृहेषु 'से' तस्य साधोः याच्य वस्तु अहद्वा इति घषतु न कल्पते (अत्थि ते
 आउसो ! इम वा) यथा हे आयुष्मन् ! इदं इव वा वस्तु अस्ति ? इति, अहट्ट वस्तु प्रप्तु न कल्पते इत्यर्थः (से
 किमाहु भते !) तत् कुतो भगवन् ! इति शिष्यप्रश्ने गुरुराह-यत्तत्थाविधः (सद्दो गिही गिणहइ वा तेणियपि
 कुब्जा) अद्दावान् गृही मूल्येन गृहीत, यदि च मूल्येनापि न प्राप्नोति तदा स अद्दातिशयेन चौर्यमपि कुर्यात्,
 कृपणगृहे तु अहद्दाऽपि याचने न दोषः ॥ (१९) ॥

(वासावासं पब्बोसवियस्स) चतुर्मासक स्थितस्य (निषमत्तियस्स भिन्नखुस्स) नित्यमेकाशनकारिणः
 भिक्षोः (कप्पइ एग गोअरकाल गाहावइकुलं) कल्पते एकस्मिन् गोचरचर्याकाले गाथापतेः-गृहस्थस्य कुलं-
 गृहं (भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमिच्चए वा पविसिच्चए वा) भक्तार्थं वा पानार्थं वा निष्कमितु वा प्रवेष्टुं

वा कल्पते, न तु द्वितीयवारं, परं (णन्नत्थ) णकारो वाक्यादौ अलङ्कारार्थः, अन्यत्र आचार्यविवेयावृ-
 न्यकरभ्यः, तान् वर्जयित्वेत्यर्थः, ते तु यदि एकवारं भुक्तेन वैयावृत्त्यं कर्तुं न शक्नुवन्ति तदा द्विरपि भुञ्जते,
 तपसो हि वैयावृत्त्यं गरीय इति, (आयरियवेयावच्चेण वा) आचार्यवैयावृत्त्यकरान् वा (उवञ्झायवेयावच्चेण वा)
 उपाध्यायवैयावृत्त्यकरान् वा (तवस्सिवेयावच्चेण वा) तपस्विवैयावृत्त्यकरान् वा (गिलाणवेयावच्चेण वा)
 ग्लानवैयावृत्त्यकरान् वा (खुडुएण वा अवंजणजायएण वा) यावत् व्यञ्जनानि-बस्तिक्कूर्च-
 कक्षादिरोमाणि न जातानि तावत् शुल्लकक्षुल्लिकयोरपि द्विभुञ्जानयोर्न दोषः, यद्वा वैयावृत्त्यमस्यास्तीति
 वैयावृत्त्यो वैयावृत्त्यकर इत्यर्थः आचार्यश्च वैयावृत्त्यश्च आचार्यवैयावृत्त्यौ, एवं उपाध्यायादिष्वपि, ततश्च
 आचार्यउपाध्यायतपस्विग्लानशुल्लकानां तद्वैयावृत्त्यकराणां च द्विभोजनेऽपि न दोष इत्यर्थो ज्ञातः ॥ (२०) ॥
 (वासावासं पज्जोसवियस्स) चतुर्मासकं स्थितस्य (चउत्थभत्तियस्स भिक्खुस्स अयं एवइए विसेसे)
 एकात्तरोपवासिनः माधोरयमेतावान् विशेषो (जं से पाओ निक्खम्म) यत् स प्रातर्निष्क्रम्य गोचरचर्यर्थि
 (पुन्वामेव वियडगं भुच्चा) प्रथममेव विकटं-प्रासुकाहारं भुक्त्वा (पिच्चा) तक्रादिकं पीत्वा (पडिग्गहगं
 संलिहिय संपमज्जिय) पात्रं संलिख्य-मिलेपीकृत्य सम्प्रसृज्य-प्रभ्रात्य (से य संथरिज्जा कप्पइ से तद्विचसं
 तेणेव भत्तट्टेणं पज्जोसवित्तए) स यदि संस्तरेत्-निर्वहेत् तर्हि तेनैव भोजनेन तस्मिन् दिने कल्पते पर्युषितुं-स्थातुं
 (से य नो संथरिज्जा) अथ यदि न संस्तरेत् स्तोक्तत्वात् (एवं से कप्पइ दुच्चंपि गाहावइकुलं भत्ताए वा पाणाए

धा निरखमित्तए वा पविसित्तए वा) तदा तस्य साधोः कल्पते द्वितीयवार गृहस्थगृहे भक्तार्थं वा पानार्थं वा निष्क-
मित्तुं वा प्रवेष्टुं वा ॥ (२१) ॥ (वासावासं पञ्चोसवियस्स) चतुर्मासक स्थितस्य (छट्ठमत्तियस्स भिक्खुस्स) नित्य
पृष्ठकारिणः भिक्षोः (कल्पति वो गोअरकाला गाहावइक्कुलं भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्तए
वा) कल्पेते द्वौ गोचरकालौ गृहस्थगृहे भक्तार्थं वा पानार्थं वा निष्कमित्तुं वा प्रवेष्टुं वा ॥ (२२) ॥ (वासावासं पञ्चोस
वियस्स) चतुर्मासकं स्थितस्य (अट्ठममत्तियस्स भिक्खुस्स) नित्यं अष्टमकारिणः भिक्षोः (कल्पति तओ
गोअरकाला गाहावइक्कुल भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्तए वा) कल्पन्ते त्रयो गोचरकालाः
गृहस्थगृहे भक्तार्थं वा पानार्थं वा निष्कमित्तुं वा प्रवेष्टुं वा ॥ (२३) ॥ (वासावास पञ्चोसवियस्स) चतुर्मासकं
स्थितस्य (त्रिणिट्ठमत्तियस्स भिक्खुस्स कल्पंति सब्बेऽपि गोअरकाला गाहावइक्कुल भत्ताए वा पाणाए वा
निक्खमित्तए वा पविसित्तए वा) नित्य अष्टमाहुपरि तपःकारिणः भिक्षोः कल्पन्ते सर्वेऽपि गोचरकालाः
गृहस्थगृहे भक्तार्थं वा पानार्थं वा निष्कमित्तुं वा प्रवेष्टुं वा, यदा इच्छा भवति तदा भिक्षते, न तु प्रातर्गृहीतमेव
धारयेत् , सञ्चयजीवससत्तिसर्पाघ्राणादिदोपसम्भवात् ॥ (२४) ॥

एवमाहारविधिसुत्त्वा पानकविधिमाह—(वासावासं पञ्चोसवियस्स) चतुर्मासकं स्थितस्य (निचमत्तियस्स
भिक्खुस्स) नित्यं एकाशनकारिणः भिक्षोः (कल्पति सब्बाइ पाणगाइ पडिगाहित्तए) कल्पते सर्वाणि पानकानि
प्रतिग्रहीतुं, सर्वाणि च आचाराद्भोक्तानि एकविंशतिः, अत्र वक्ष्यमाणानि न च वा, तत्राचाराद्भोक्तानि इमानि-

उत्सेहस १ संसेहस २ तंदुल ३ तुस ४ तिल ५ जवोदगा ६ ग्रामं ७ । सोवीर ८ सुद्धवियडं ९ अंबय १० अंबाडग ११
कविडं १२ ॥१॥ मडलिंग १३ दन्व १४ दाडिम १५ खज्जुर १६ नालिकेर १७ कयर १८ बोरजलं १९ । आमलगं २०
चिंचापाणगाइं २१ षढमंगभणिआइं ॥२॥ एषु पूर्वौणि नव तु अत्रोक्तानि (वासावासं पज्जोसवियस्स) चतुर्मासकं
स्थितस्य (चउत्थभत्तियस्स भिक्खुस्स) एकान्तरोषवासकारिणः भिक्षोः (कप्पंति तओ पाणगाइं पडिगा-
हितए) कल्पंते त्रीणि पानकानि प्रतिग्रहीतुं (तंजहा) तद्यथा- (उत्सेहमं संसेहमं चाउलोदगं) उत्सेदिमं-
पिष्ठादिमृतहस्तादिधावनजलं संस्वेदिमं-यत्पर्णायुत्काल्य शीतोदकेन सिच्यते तज्जलं, तण्डुलधावनजलं ॥
(वासावासं पज्जोसवियस्स) चतुर्मासकं स्थितस्य (छट्ठभत्तियस्स भिक्खुस्स) नित्यं षष्ठकारिणः भिक्षोः (कप्पंति
तओ पाणगाइं पडिगाहितए) कल्पन्ते त्रीणि पानकानि प्रतिग्रहीतुं (तंजहा) तद्यथा- (तिलोदगं तुसोदगं
जवोदगं वा) तिलोदकं-निस्त्वचित्तिलधावनजलं तुषोदकं-ब्रीह्यादितुषधावनजलं यवोदकं-यवधावनजलं ।
(वासावासं पज्जोसवियस्स) चतुर्मासकं स्थितस्य (अट्ठमभत्तियस्स भिक्खुस्स) नित्यं अष्टमकारिणः भिक्षोः
(कप्पंति तओ पाणगाइं पडिगाहितए) कल्पन्ते त्रीणि पानकानि प्रतिग्रहीतुं (तंजहा) तद्यथा- (आयामं
वा, सोवीरं वा, सुद्धवियडं वा) आयामकं:-अवश्रावणं सोवीरं-कास्सिकं शुद्धविकटं-उष्णोदकं ॥ (वासा-
वासं पज्जोसवियस्स) चतुर्मासकं स्थितस्य (विकिट्ठभत्तियस्स भिक्खुस्स) अष्टमादुपरि तपःकारिणः
भिक्षोः (कप्पइ एणे उस्सिणवियडे पडिगाहितए) कल्पते एकं उष्णोदकं प्रतिग्रहीतुं (सेऽविय णं असित्थे

नोविय णं ससित्थे) तदपि सिक्खरहितं, नैव सिक्खसहितं, यतः प्रायेण अप्पमावृद्धं तपस्विनः शरीर देवो-
ऽधितिष्ठति ॥ (वासावास पब्बोसविपस्स) चतुर्मासक स्थितस्य (मत्तपडियाइप्पिखयस्स भिक्खलुस्स)
मत्तप्रत्याकपानकरस्य-अनशनकारिणः भिक्षोः (कप्पइ एगे उस्सिणयिपडे पडिगाहिस्सए) कल्पते एक
उब्बोवक प्रतिग्रहीतुं (सेविय ण असित्थे) तदपि सिक्खरहितं, नैव सिक्खसहितं (सेविय ण परिपूए नो
चेय णं अपरिपूए) तदपि परिपूत-चत्तगलित नैव अगलित, तृणावेर्गेळे लगनात् (सेविय ण परिमिए, नो
चेय णं अपरिमिए) तदपि मानोपेतं नैव अपरिमितं, अन्यथाऽजीर्णं स्यात् (सेविय ण पट्टसपत्ते नो चेव णं
अपट्टसंपत्ते) तदपि बहुमपूर्णं-किञ्चिदूनं नैव बहुन्यून, तृणानुपशमात् ॥ (२५) ॥

(वासावास पब्बोसविपस्स) चतुर्मासक स्थितस्य (संवावत्तियस्स भिक्खलुस्स) दत्तिसत्तुथाकारिणो
भिक्षोः (कल्पति पच दत्तीओ भोयणस्स पडिगाहिस्सए पच पाणगस्स) कल्पन्ते पञ्च दत्तयः भोजनस्य
प्रतिग्रहीतु पञ्च पानकस्य (अहवा चत्तारि भोअणस्स पच पाणगस्स) अथवा चतस्रः भोजनस्य पञ्च पानकस्य
(अइया पच भोअणस्स चत्तारि पाणगस्स) अथवा पञ्च भोजनस्य, चतस्रः पानकस्य, तत्र दत्तिशब्देन अल्पं
यद्वा चा यदेकवारेण दीयते तदुच्यते इत्याह- (तत्थ ण एगा दत्ती लोणासायणमित्तमवि पडिगाहिया सिपा)
तत्र एका दत्तिः लघणास्वादनप्रमाणेऽपि भक्तावौ प्रतिगृहीते स्यात्, यतो लघण किल स्तोकं दीयते, यदि
तावन्मात्र भक्तपानस्य गृह्णाति साऽपि दत्तिर्गण्यते, पञ्चेत्युपलक्षणं तेन चतस्रस्तित्रो द्वे एका पट्ट सप्त वा यथामि

ग्रहं वाच्याः, समग्रस्य च सूत्रस्य अयं भावः—यावलयोऽन्नस्य पानकस्य वा दत्तयो रक्षिता भवन्ति तावत्य एव तस्य कल्पन्ते, न तु परस्परं समावेश कर्तुं कल्पते, न च दत्तिभ्योऽनिरिक्तं ग्रहीतुं कल्पते, (कप्पइ से तद्वित्रसं तेणेव भत्तेड्डणं पज्जोसवित्तए) कल्पते तस्य तस्मिन् दिने तेनैव भोजनेन अवस्थातुं (नो से कप्पइ दुब्धिपि गाहावइकुलं भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमित्ताए वा) न तस्य कल्पते द्वितीयवारं गृहस्थगृहे भक्तार्थं वा पानार्थं वा निष्क्रमितुं वा प्रवेष्टुं वा ॥ (२६) ॥

(वासावासं पज्जोसवियाणं) चतुर्मासकं स्थितानां (नो कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा) नो कल्पते साधूनां साध्वीनां वा (जाव उवस्सयाओ सत्तवरंतरं संबडिं संनियट्ठचारिस्स इत्ताए) यात्रदू उपाश्रयादारभ्य सप्तगृहमध्ये संस्कृतिः—ओदनपाकः तां गन्तुं साधोर्न कल्पते, भिक्षार्थं तत्र न गच्छेदित्यर्थः, एतावता शय्यातरगृहं अन्यानि च पइ गृहाणि वर्जयेदिति, तेषां आसन्नत्वेन साधुगुणानुरागितया उद्गमादिदोषसम्भवात्, कीदृशानां साधूनां ?—सन्निवृत्तचारिणां—‘सन्निवृत्ति निपिद्धगृहेभ्यः सन्निवृत्ताः सन्तः चरन्तीति तथा तेषां, निपिद्धगृहेभ्योऽन्यत्र भ्रमतामिति भावः, अत्र बहुत्वे एकत्वं, भिक्षार्थं गन्तुं, बह्वस्त्वेवं व्याचक्षते—सप्तगृहान्तरे सञ्चडिं—जनसङ्कुलजेमनवारालक्षणां गन्तुं न कल्पते, अत्रार्थं सूत्रकृत् मतान्तराप्याह—(एगे पुण एवमाहंसु नो कप्पइ जाव उवस्सयाओ परेणं संबडिं संनियट्ठचारिस्स इत्ताए) एके पुनः एवं कथयन्ति—नो कल्पते उपाश्रयादारभ्य परतः सप्तगृहमध्ये जेमनवारायां सन्निवृत्तचारिणां भिक्षार्थं गन्तुं

(नो पुन एवमाहसु नो कप्पइ जाव उवस्सयाओ परपरेण सब्बिं सनियद्वचारिस्स इत्तए) एकं पुनः एव कथयन्ति-नो कल्पते उयाअयादारम्य परम्परतः सप्तगृहमध्ये जेमनवाराया सच्चिदृत्तचारिणा भिक्षार्थं गन्तुं द्वितीयमते 'परेण'ति शय्यातरगृह अन्यानि च सप्त गृहाणि वर्जयेत्, तृतीयमते परम्परेणेति शय्यातरगृह तत् एक गृह ततः पर सप्त गृहाणि वर्जयेदिति भावः ॥ (२७) ॥

(चासावास पज्जोसविपस्स) चतुर्मासिक स्थितस्य (नो कप्पइ पाणिपडिग्गहियस्स भिस्सुस्स) नो कल्पते पाणिपात्रस्य-जिनकल्पिकावेभिक्षोः (कणगफुसियमित्तमयि द्दुट्टिकायंसि निवयमाणंसि) कणगफुसिआ-फुसारमात्र एतावत्यपि दृष्टिकाये निपतति सति (गाहावइकुल भत्ताए पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्तए वा) गृहस्थगृहे भक्तार्थं वा पानार्थं वा निष्कमित्तु वा प्रवेण्डु वा ॥ (२८) ॥ (चासावास पज्जोसविपस्स) चतुर्मासिक स्थितस्य (पाणिपडिग्गहियस्स भिक्खुस्स) करपात्रस्य-जिनकल्पिकावेः भिक्षोः (नो कप्पइ अगिहसि पिण्डवायं पडिगाहित्ता पज्जोमचित्तए) नो कल्पते अनाच्छादिते-आकाशे पिण्डपात-भिक्षां प्रतिगृह्य अवस्थातु, आहारयितु न कल्पते, (पज्जोसवेमाणस्स महसा द्दुट्टिकाए निवइज्जा) यदि अनाच्छादिते स्थाने सुखानस्य माधोः अकस्मात् दृष्टिकायः निपतेत् तदा (वेम मुद्या वेसमावाय से पाणिणा पाणिं परिपिहित्ता) पिण्डपातस्य देशं सुक्त्वा देशं चावाय स पाणिं-आहारैकवेशसहितं हस्तं पाणिना-द्वितीय-हस्तेन परिपिपथाय-आच्छाद्य (उरसि वा ण निलिज्जिज्जा) हृदयाग्रे वा गुप्तं कुर्यात् (कक्खसि वा णं समा-

हडिजा) कक्षायां वा समाहरेत्--आच्छादितं कुर्यात्, एवं च कृत्वा (अहाच्छन्नाणि लेणाणि वा उवागच्छिजा) यथाच्छन्नानि-गृहिभिः स्वनिमित्तमाच्छादितानि लयनानि-गृह्णाणि उपागच्छेत् (रुखसूलाणि वा उवागच्छिजा) वृक्षसूलानि वा उपागच्छेत् (जहा से तत्थ पाणिसि दण वा दगरण वा दगफुसिया वा नो परिआवज्जइ) यथा तस्य तत्र पाणौ दकं-बहवो चिन्दवः दकरजो-चिन्दुमात्रं दगफुसिआ-फुसारं अवइयायः न विराध्यन्ते पतन्ति वा, यद्यपि जिनकल्पिकादेदेशोनदशपूर्वधरत्वेन प्रागेव वर्षोपयोगो भवति, त या चार्द्धसुक्ते गमनं न सम्भवति, तथापि छद्मस्थत्वात् कदाचिदनुपयोगोऽपि भवति ॥ (६१) ॥ उक्तमेवार्थं निगमयन्नाह--(वासावासं पज्जोसवियस्स) चतुर्मासिकं स्थितस्य (पाणिपडिगगहिइयस्स भिक्खुस्स) पाणिपात्रस्य भिक्षोः (जंकिंचि कणगफुसियमित्तंपि निवडति) यत्किञ्चित् कणो-लेशस्तन्मात्रं कं-पानीयं कणकं तस्य फुमिआ-फुसारमात्रं तस्मिन्नपि निपतति (नो से कप्पइ गाहावइकुलं भत्तण वा पाणाण वा निक्खमित्तण वा पविसित्तण वा) न तस्य जिनकल्पिकादेः कल्पते गृहस्थगृहे भक्तार्थं वा पानार्थं वा निष्क्रमित्तुं वा प्रचण्डं वा ॥(३०)॥ उक्तः पाणिपात्रविधिः, अथ पात्रधारिणो विधिमाह--(वासावासं पज्जोसवियस्स) चतुर्मासिकं स्थितस्य [पडिगगहधारिस्स भिक्खुस्स) पात्रधारिणः--स्थविरकल्पिकादेः भिक्षोः (नो कप्पइ वग्धारियवुट्टिकायंसि) न कल्पते अविच्छिन्नधाराभिः वृष्टिकाये निपतति-यस्यां वर्षाकल्पो नीत्रं वा श्रवति कल्पं वा भित्त्वाऽन्तः कायं वा आर्द्रयति तत्र [गाहावइकुलं भत्तण वा पाणाण वा निक्खमित्तण वा पविसित्तण वा] गृहस्थगृहे भक्तार्थं वा पानार्थं वा निष्क्रमित्तुं वा

प्रवेष्टु वा, अपवावमाह-(कप्पइ से अप्पुट्टिकायसि सत्तररसि) कल्पते तस्य-स्थविरकल्पिकावेः अल्पष्टु
 टिकाये अन्तरेण वर्षति सति, अथवा आन्तर-सौत्रः कल्पः उत्तर-और्णिकस्तान्यां प्राष्टतस्याल्पष्टुष्टौ
 (गाहावइकुल भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्तए वा) गृहस्थगृहे भक्तार्थं वा पानार्थं वा
 निष्क्रमितु वा प्रवेष्टु वा, अथवादे तु तत्रापि तपस्विनः क्षुद्रसहाश्च भिक्षार्थं पूर्वपूर्वाभावे और्णिकेन औष्ट्रिकेन
 तार्णेन सौत्रेण वा कल्पेन तथा तालपत्रेण पलाशच्छत्रेण वा प्राष्टता विहरन्त्यपि ॥ (३१) ॥

(वासावासं पज्जोसवियस्स) चतुर्मासक स्थितस्य (निगंगस्स निगयोए वा गाहावइकुल पिडवायपडि-
 याए अणुप्पचिट्ठस्स) निर्ग्रन्थस्य साब्बयाश्च गृहस्थगृहे पिण्डपातो-भिक्षालामस्तप्रतिज्ञया-अत्राह लप्से इति
 धिया अनुप्रचिट्ठस्य-गोचरचर्यायां गतस्य साधोः (निगिज्झिय निगिज्झिय बुट्टिकाए निवइज्जा) स्थित्वा स्थित्वा
 दृष्टिकायः निपतेत्, अथ घनो वर्षति तदा (कप्पइ से अहे आरामसि वा) कल्पते तस्य साधोः आरामस्याधो वा
 (अहे उवस्सयसि वा) सारुभोगिकाना इतरेयां वा उपाश्रयस्याधः, तदभावे (अहे वियइगिहसि वा) विरुट्ठं-
 मण्हपिका यत्र ग्राम्यपर्यट्टुविशति तस्याधो वा (अहे कम्ममूलसि वा) इक्षमूलं वा-निर्गलकरीरादिसूल
 तस्य वा अधः (उवागच्छित्तए) तत्रोपगतुं कल्पते ॥ (३२) ॥ (तत्थ से पुब्बागमणेण) तत्र-विकटगृहष्टु-
 क्षमूलादौ स्थितस्य 'से' तस्य साधोः आगमनात् पूर्वकाले (पुब्बाउत्ते चाउलोवणे पच्छाउत्ते भिलिगसूवे)
 र्वापुक्तः-पक्कुमारब्धः तण्डुलोवनः पश्चादायुक्तो भिलिगसूपो-मसूरदालिर्मापवालिः सस्नेहसूपो वा (कप्पइ

से चाउलोदणे पडिगाहित्तए) तदा कल्पते तस्य साधोः तण्डुलौदनं प्रतिग्रहीतुं (नो से कल्पइ भिलिगसूवे पडिगाहित्तए) न कल्पते तस्य मसूरादिदालिः प्रतिग्रहीतुं, अयमर्थः-तत्र यः पूर्वयुक्तः-साध्वागमनात् पूर्वमेव स्वार्थं गृहस्थैः पक्वतुमारब्धः स कल्पते दोषाभावात्, साध्वागमनानन्तरं च यः पक्वतुमारब्धः स पश्चादायुक्तः, स न कल्पते उद्गमादिदोषसम्भवात् ॥ (३३) ॥ (तत्थ से पुब्वागमणेणं पुब्वाउत्ते भिलिगसूवे पच्छाउत्ते चाउलोदणे) तत्र गृहे तस्य पूर्वयुक्तः मसूरादिदालिः पश्चादायुक्तः तण्डुलौदनः तदा (कल्पइ से भिलिगसूवे पडिगाहित्तए) कल्पते तस्य मसूरादिदालिः प्रतिग्रहीतुं (नो से कल्पइ चाउलोदणे पडिगाहित्तए) नो तस्य कल्पते तण्डुलौदनं प्रतिग्रहीतुं ॥ (३४) ॥ (तत्थ से पुब्वागमणेणं दोऽवि पच्छाउत्ताइ एवं नो से कल्पइ दोऽवि पडिगाहित्तए) तत्र गृहे तस्य द्वावपि पश्चादायुक्तौ तदा नो तस्य कल्पते द्वावपि प्रतिग्रहीतुं (जे से तत्थ पुब्वागमणेणं पुब्वाउत्ते से कल्पइ पडिगाहित्तए) यत् तस्य तत्र पूर्वयुक्तं तत् कल्पते प्रतिग्रहीतुं (जे से तत्थ पुब्वागमणेणं पच्छाउत्ते नो से कल्पइ पडिगाहित्तए) यत् तस्य तत्र पूर्वं पश्चादायुक्तं न तत् कल्पते प्रतिग्रहीतुं ॥ (३५) ॥

(वासावासं पज्जोसवियस्स) चतुर्मासकं स्थितस्य (निगंथस्स निगंथीए वा गाहावहकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठस्स) साधोः साध्व्याश्च गृहस्थगृहे भिक्षाग्रहणार्थं अनुप्रविष्टस्य (निगिगिञ्झिय निगिगिञ्झिय वुट्टिकाए निवइज्जा] स्थित्वा स्थित्वा वृष्टिकायः निपतेत् तदा (कल्पइ से अहे आरामंसि वा) कल्पते तस्य आरामस्याधो वा (जाव रुक्खमूलंसि वां उवागच्छित्तए) यावत् वृक्षमूले वा उपागन्तुं (नो से कल्पइ पुब्बगहिएणं भत्तपाणेणं

बेल उवायणावित्तए) नो तस्य कल्पते पूर्वं गृहीतेन भक्तपानेन भोजनवेलां अतिक्रमयितु, आरामादिस्थितस्य
 साधोर्धदि वर्षा नोपरमति तदा किं कार्यमित्याह—(कल्पइ सं पुन्वामेव वियडग सुवा पिया पडिगहग सलिहिय
 सलिहिय संपमज्जिय २) कल्पते तस्य साधो पूर्वमेव विकट-उद्गमादिशुद्धमशनादि सुकत्था पीत्वा च पात्र
 निल्लेपीकृत्य सम्प्रभ्रात्य (एगओ भडग कट्टु) एकस्मिन् पार्श्वे पात्राणुपकरण कृत्वा वपुया सए प्राधृत्य वर्ष-
 त्यपि मेधे (सावसेसे सूरिए) सावदोपे-अनस्समिते सूर्ये (जेणेव उवस्सए तेणेव उयागच्छित्तए) यत्रैर
 उपाश्रयः तत्रैव उपागन्तु, पर (नो से कल्पइ त रयणि तत्थेव उवायणावित्तए) नो तस्य कल्पते ता रात्रि
 वसतेर्यहिः गृहस्थगृहे एव अतिक्रमयितु, एकाकिनो हि बर्हिंसतः साधो। स्वपरससुत्था बहवो वोपाः सम्प्रथेयुः
 साधवो वसतिस्था वा अधृतिं कुर्युरिति ॥ (३३) ॥ (वामावास पज्जोसवियस्स) चतुर्मासक स्थितस्य (निग-
 थस्म निगगथीए वा गाहावइकुल पिडवायपडियाए अणुपविट्टस्स) माधोः साध्याथ गृहस्थगृहे भिक्षाग्रह-
 णार्थं अनुप्रविष्टस्य (निगिज्झिय युट्टिकाए निवइज्जा) स्थित्वा स्थित्वा धृष्टिकायः निपतेत् तदा
 (कल्पइ से आरामसि था जाव उवागच्छित्तए) कल्पते तस्य आरामस्याधो वा यावत् उपागन्तु, अत्रेतनसूत्र
 युगममबन्धार्थं पुनरेतत्सूत्र ॥ (३५) ॥ अथ स्थित्वा २ वर्षे पतति यदि आरामादौ माधुस्तिष्ठति तवा केन
 विधिनेत्याह—(तत्थ नो से कल्पइ एगस्स निगगथस्स एगाए निगगथीए एगथो चिट्टित्तए) तत्र विकटगृहधृक्ष-
 म्वाधो स्थितस्य माधो. नो कल्पते एकस्य साधोः एकस्याः साध्याथ एकत्र स्थातु । (तत्थ नो कल्पइ

एगस्स निगंथस्स दुण्हं निगंथीणं एगओ चिद्धित्तए) तत्र नो कल्पते एकस्य साधोः द्वयोः साध्वयोश्च एकत्र स्थातुं २ (तत्थ नो कप्पइ दुण्हं निगंथाणं एगाए निगंथीए एगओ चिद्धित्तए) तत्र नो कल्पते द्वयोः साध्वोः एकस्याः साध्व्याश्च एकत्र स्थातुं ३ (तत्थ नो कप्पइ दुण्हं निगंथाणं दुण्हं निगंथीणं एगओ चिद्धित्तए) तत्र नो कल्पते द्वयोः साध्वोः द्वयोः साध्वोः द्वयोः साध्वयोश्च एकत्र स्थातुं ४ (अत्थि य इत्थ कोइ पंचमे खुड्डए वा खुड्डिया वा) यदि स्यात् अत्र कोऽपि पञ्चमः क्षुल्लको वा क्षुल्लिका वा (अन्नसिं वा संलोए मपड्डिवारे) अन्येषां वा दृष्टिविषये बहुद्वारसहितस्थाने वा (एवण्हं कप्पइ एगओ चिद्धित्तए) तदा कल्पते एकत्र स्थातुं, भावार्थस्त्वयं-एकस्य साधोः एकया साध्व्या मह स्थातुं न कल्पते, एवं च एकस्य साधोर्द्वीभ्यां साध्वीभ्यां मह द्वयोः साध्वोरेकया साध्व्या मह द्वयोः साध्वोः द्वीभ्यां साध्वीभ्यां सह स्थातुं न कल्पते, यदि चात्र पञ्चमः कोऽपि क्षुल्लकः क्षुल्लिका वा साक्षी स्यात् तदा कल्पते, अथवा अन्येषां भ्रुकर्मिकलोहकारादीनां वर्षल्प्यसुक्त स्वकर्मणां संलोकै तत्रापि सप्रतिद्वारे-सर्वतोद्वारे सर्वगृहाणां वा द्वारे, एवं पञ्चमं विनाऽपि स्थातुं कल्पते॥(३६)॥

(वासावामं पज्जोसवियस्स) चतुर्मासिकं स्थितस्य (निगंथस्स गाहावइकुलं पिंडवायपड्डियाए जात्र उवागच्छित्तए) साधोः गृहस्थगृहे भिक्षाग्रहणार्थं यावत् उपागन्तुं (तत्थ नो कप्पइ एगस्स निगंथस्स एगाए अगारीए एगओ चिद्धित्तए) तत्र नो कल्पते एकस्य साधोः एकस्याः आविकायाः एकत्र स्थातुं (एवं चउभंगी एवं चत्वारी भङ्गाः (अत्थि णं इत्थ केइ पंचमे थेरे वा थेरिया वा) यदि अत्र कोऽपि पञ्चमः स्थविरः स्थविरा

वा साक्षी भवति तदा स्यातु कल्पते (अर्द्धेसि वा सलोप सपञ्चिदुवारे एव कल्पइ एगओ चिद्धित्तण) अन्येयां वा दृष्टिविषये षड्द्वारसहिते वा स्थाने, एवं कल्पते एकत्र स्यात्, (एव चैव निगधीए अगारस्स य भाणिगब्ब) एवमेव माच्छ्याः गृहस्थस्य च चतुर्भङ्गी वाच्या, तथा एकाकित्थ च साधोः माह्वादिक्के उपोषितेऽसुखिते वा कारणान्भवति, अन्यथा हि उत्सर्गतः माधुरात्मना द्वितीयः साध्यस्तु श्यादयो विहरन्ति ॥ (३९) ॥

(वामावासं पञ्चोसवियाण) चतुर्मांसक स्थिताना (नो कल्पइ निगधीण वा) नो कल्पते साधूनां साध्वीनां वा (अपरिज्ञण) मदर्धं त्व मम योग्यमशनमानयेः इति अपरिज्ञेन-अज्ञापितेन साधुना (अपरिज्ञयस्स अट्ठाण असण ४ जाय पडिगाहित्तण) अह त्वयोग्य अन्नमानयिल्यामीति अपरिज्ञापितस्य साधो निमित्त अशनानादि ४ यावत् प्रतिग्रहीतुम् ॥ (४०) ॥ अत्र शिष्यः पृच्छति-(से किमाहु भते !) तत् कृतो भदन्त इति पृष्टे गुरुराह-(इच्छा परो अपरिज्ञए सुजिज्ञा इच्छा परो न सुजिज्ञा) इच्छा चेदस्ति तदा परोऽपरिज्ञापितः यदर्धं आनीत स सुक्षीत, इच्छा न चेत्तदा न सुक्षीत, प्रत्युतैव यदति-केनोक्तमासीत् यत्त्वया आनीत, किं च-अनिच्छया दाक्षिण्यतत्त्वेद् सुद्धत्ते तदा अजीर्णादिना पाघा स्यात्, परिघ्रापने च चर्षत्सु स्थण्डिलबौलभ्याद्योपः स्यात्, तस्मात् पृष्ठा आनेय ॥ (४१) ॥

(वासावास पञ्चोसवियाण) चतुर्मांसक स्थिताना (नो कल्पइ निगंधाण वा निगधीण वा) नो कल्पते साधूना साध्वीना च (उदउल्लेण वा मसिणिद्धेण वा काएण असण वा ४ आहारित्तण) उदकाद्रेण-गलद्

कल्प. बलो-
न्या० ९
॥१८४॥

विन्दुयुतेन तथा सस्नेहेन-ईषदुदकयुक्तेन कायेन अशनादिकं ४ आहारयितुम् ॥४२॥ (से क्रिमाहु भंते ! तत्
कुतः पूज्या इति पृष्टे गुरुराह- (सत्त सिणेहाययणा पणत्ता) सप्त स्नेहायतनानि-जलावस्थानस्थानानि प्रज्ञप्तानि
जिनैः येषु चिरेण जलं शुष्यति (तंजहा) तद्यथा-(पाणी १ पाणिलेहा २ नहा ३ नहसिहा ४ भसुहा ५
अहरोहा ६ उत्तरोहा ७) पाणी-हस्तौ ? पाणिरत्वा-आयूरेत्वादयः, तासु हि चिरं जलं तिष्ठति २ नवा अवण्डाः ३
नवशिखाः-तदयभागाः ४ भसुहा-भूनत्रोर्ध्वरोमाणि ५ अहकृदा-दाहिका ६ उत्तरुहा-उमश्रुणि ७ (अह पुण
एवं जाणिजा विगओदए मे काए छिन्नसिणेहे, एवं से कल्पइ असणं वा ४ आहारित्तए) अथ पुनः एवं जानी-
यात्-विन्दुरहितः मम देहः सर्वथा निर्जलोऽभूत् तदा तस्य साधोः कल्पते अशनादिकं ४ आहारयितुं ॥४३॥
(वामावासं पज्जोसवियाणं) चतुगसिकं स्थितानां (इह खलु निगंगंथाण वा निगंगंथीण वा) अत्र खलु
साधूनां साधवीनां च (इमाहं अह सुहुमाहं जाहं उउमत्थेणं निगंगंथाण वा निगंगंथीण वा) इमानि अप्पौ
सुक्ष्माणि यानि उव्वस्थेन साधुना साध्वया च (अभिक्खणं निगंगंथाण वा निगंगंथीण वा) इमानि अप्पौ
नादि करोति तत्र तत्र ज्ञानव्यानि सूत्रोपदेशेन (पासिअव्वाहं) चक्षुपा द्रष्टव्यानि (पडिलेहिअव्वाहं भवंति)
ज्ञात्वा हद्वा च प्रतिलेखितव्यानि-परिहसंयतया विचारणीयानि सन्ति, (तंजहा) तद्यथा-(पाणसुहुमं ?
पणगसुहुमं ? वीअसुहुमं ३ हरियसुहुमं ४ पुप्फसुहुमं ५ अंडसुहुमं ६ लेणसुहुमं ७ सिणेहसुहुमं ८) सुक्ष्माः
प्राणाः-कुन्ध्यादयः द्वीन्द्रियादयः ? सुक्ष्मः पनकः-फुल्लिः ? सुक्ष्माणि वीजानि ३ सुक्ष्माणि हरितानि ४

आइकरा
दावभोजनं
सप्तसंहा-
यतनानि
ब. ४२-४३
॥१८४॥

सूक्ष्माणि पुष्पाणि ५ सूक्ष्माणि अण्डानि ५ सूक्ष्माणि लयनानि-विलानि ७ सूक्ष्मः स्नेहः-अपूकायः ८ (से किं त पाणसुहुमे ?) तत् के सूक्ष्ममाणाः ?, गुराह-(पाणसुहुमे पचन्तिहे पक्षते) सूक्ष्ममाणाः पञ्चविधाः प्रज्ञप्ताः तीर्थकरगणधरैः (तजहा) तथया-(किण्हे १ नीले २ लोहिण ३ हालिषे ४ सुक्लिहे ५) कृष्णाः नीलाः रक्ताः पीताः श्वेताः, एकस्मिन् वर्णे सहस्रशो भेदा बहुप्रकाराश्च सयोगास्ते सर्वे पञ्चसु कृष्णाविवर्णेष्वेव अवतरन्ति (अस्थि फुयू अणुदरी नाम जा ठिया अचलमाणा) अस्ति कुन्धु. अणुदरी नाम या स्थिता अचलन्ती सती (छउमत्थाण निगगथाण वा नो चक्कसुफास हब्धमागच्छह) छग्रस्थाना साधूनां साध्वीनां च नो दृष्टिचिपय शीघ्र भागच्छति (जाय छउमत्थेण निगगथेण वा निगगीपया अभिकल्पण अभि-प्रवण जाणियब्धा पासियब्धा पडिलेहिियब्धा भयह (यावत् छग्रस्थेण साधुना माध्या च बारवार ज्ञानव्या द्रष्टव्या प्रतिलेखितव्याश्च भवन्ति (से त पाणसुहुमे) ते सूक्ष्मा प्राणाः, ते हि चलन्त एव विभाव्यन्ते, न हि स्थानस्थाः १ ॥ (४६) ॥ (से किं त पणगसुहुमे ?) तत् क. सूक्ष्मः पनकः १, गुराह-(पणगसुहुमे पचन्तिहे पक्षते) सूक्ष्मपनकः पञ्चविधः प्रज्ञप्तः (तजहा) तथया (किण्हे जाय सुक्लिहे) कृष्ण यावत् गुक्लः (अस्थि पणगसुहुमे तद्रूपममाणवन्नप नामं पक्षते) अस्ति सूक्ष्मः पनकः यत्रोत्पद्यते तद्रूपव्यसमानवर्णं प्रसिद्धः प्रज्ञप्तः (जे छउमत्थेण निगगथेण वा जाव पडिलेहिअब्धे भवड) यद्दृष्टग्रस्थेण माधुना माध्या यावत् प्रतिलेखितव्य भवति, पनक उल्ली, स च प्रायाः प्राशृपि मूकाद्यादिषु जायते, यत्रोत्पद्यते तद्रूपव्यस-

मवर्णश्च, नामं पन्नतेयत्र नाम प्रसिद्धौ (से तं पणगसुहुमे) स सूक्ष्मपन्नकः ॥ २ ॥ (से किं तं वीअसुहुमे ?) अथ
 कानि तत् सूक्ष्मवीजानि १, गुरुराह- (वीयसुहुमे पंचविहे पन्नत्ते) सूक्ष्मवीजानि पञ्चविधानि प्रज्ञप्तानि, (तंजहा)
 तद्यथा- (किण्हे जाव सुक्किहे) कृष्णानि यावत् शुक्रानि (अत्थि वीअसुहुमे कणियासमाणवणणं नामं
 पणत्ते) सन्ति सूक्ष्मवीजानि, वीजानां सुवमूले कणिका-नखिका 'नहीउं' इति लोके तत्समानवर्णानि नामं
 प्रज्ञप्तानि (जेउउमत्थेणं जाव पडिलेहियव्वे भवइ) यानि इयस्येन यावत् प्रतिलेखितव्यानि भवन्ति (से तं
 वीअसुहुमे) तानि सूक्ष्मवीजानि ३ ॥ (से किं तं हरियसुहुमे ?) अथ कानि तत् सूक्ष्महरितानि १, गुरुराह-
 (हरियसुहुमे पंचविहे पन्नत्ते) सूक्ष्महरितानि पञ्चविधानि प्रज्ञप्तानि, (तंजहा) तद्यथा- (किण्हे जाव सुक्किहे)
 कृष्णानि यावत् शुक्रानि (अत्थि हरिअसुहुमे पुढवीसमाणवणणं नामं पन्नत्ते) सन्ति सूक्ष्महरितानि १, गुरुराह-
 वीममानवर्णानि प्रसिद्धानि प्रज्ञप्तानि (जे निगंथेण वा २ जाव पडिलेहियव्वे भवइ) यानि सूक्ष्महरितानि पृथि-
 वा यावत् प्रतिलेखितव्यानि भवन्ति (से तं हरियसुहुमे) तानि सूक्ष्महरितानि, हरितसूक्ष्म-नवोद्भिन्नं
 पृथ्वीसमवर्णं हरितं, तच्चात्पसंहनन्त्यात् स्तोकेनापि विनइगति ३ ॥ (से किं तं पुक्फसुहुमे ?) अथ कानि
 तत् सूक्ष्मपुष्पाणि १, गुरुराह- (पुक्फसुहुमे पंचविहे पणत्ते) सूक्ष्मपुष्पाणि पञ्चविधानि प्रज्ञप्तानि, (तंजहा)
 तद्यथा- (किण्हे जाव सुक्किहे) कृष्णानि यावत् शुक्रानि (अत्थि पुक्फसुहुमे क्खवसमाणवणं नामं पन्नत्ते)
 सन्ति सूक्ष्मपुष्पाणि पृथक्समानवर्णानि प्रसिद्धानि प्रज्ञप्तानि, सूक्ष्मपुष्पाणि तदोद्भुत्थरादीनां, तानि चोद्भवासे-

नापि विराध्यन्ते (जे छउमत्येणं जाव पढिलेहियन्वे भवइ) यानि छधस्येन यावत् प्रतिलेखितव्यानि भवन्ति (से तं पुष्कसुहुमे) तानि सूक्ष्मगुण्याणि ४ ॥ (से किं त अडसुहुमे ?) अथ कानि तत् सूक्ष्माण्डानि ? , गुराह- (अंड सुहुमे पचविहे पण्णत्ते) सूक्ष्माण्डानि पञ्चविधानि प्रज्ञप्तानि, (तंजहा) तथया- (उइसडे ? उक्कलियडे ? पिपीलि यडे ? हलियडे ४ हल्लोहलियडे ५) उइशा- मधुमक्षिकामत्कुणादयस्तेषां अण्ड उइशाण्ड ? उत्कलिका- लूताप्ला 'कुलातरा' इति लोके तस्या अण्ड उत्कलिकाण्ड २ पिपीलिकाः- कीटिका तासा अण्ड पिपीलिकाण्ड ३ हलिका- गृहकोलिका ब्राह्मणी वा तस्याः अण्ड हलिकाड ४ हल्लोहलिया- अहिलोडी सरटी 'काकिडी' इति लोके तस्या अण्ड हल्लोहलिकाण्ड ५ (जे निगथेण वा २ जाव पढिलेहियन्वे भवइ) यानि साधुना यावत् प्रतिलेखितव्यानि भवन्ति (से त अडसुहुमे) तानि सूक्ष्माण्डानि ६ ॥ (से किं त लेणसुहुमे ?) अथ कानि तत् लयन- आश्रयः सत्थाना यत्र कीटिकाद्येकसूक्ष्मसत्त्वा भवन्ति नह्यपनसूक्ष्म- यिलानि ? , गुराह- (लेण- सुहुमे पचविहे पण्णत्ते) सूक्ष्मपिलानि पञ्चविधानि प्रज्ञप्तानि, (तजहा) तथया- (उत्तिगलेण १ भिगुलेण २ उज्जुए ३ तालमूलए ४ सडुक्कावडे ५ नाम पचमे) उत्तिङ्गा- सुषका गर्भमाकारा जीवास्तेषां यिलं- मूमौ उत्कीर्ण गृह उत्तिङ्गलयन ? मृगुः- शुष्कभूरेखा, जलशोषानन्तर जलकेवारावियु स्फुटित वालिरित्यर्थः २ मरल- विल ३ तालमूलाकार- अधः पृथु उपरि च सूक्ष्मं विल तालमूल ४ शम्भुकावर्त्त- भ्रमरगृह नाम पञ्चम ५ (जे छउमत्येण जाव पढिलेहियन्वे भवइ) यानि छधस्येन यावत् प्रतिलेखितव्यानि भवन्ति (से त लेणसुहुमे) तानि सूक्ष्म-

धिलानि ७ ॥ (से किं तं सिणेहसुहुमे ?) अथ कः तत् सूक्ष्मस्नेहः ? , गुरुराह- (सिणेहसुहुमे पंचविहे पण्णत्ते)
 सूक्ष्मस्नेहः पञ्चविधः प्रज्ञप्तः, (तंजहा) तद्यथा- (उस्सा १ महिया ३ करए ४ हस्सणुए ५)
 अवश्यायो-गगनात्पतज्जलं १ हिमं प्रसिद्धं २ महिका-धूमरी ३ करकाः-घनोपलाः ४ हरतनुः-भूनिःसूततृणाग्र-
 चिन्दुरूपो यो यवाङ्कुरादौ हृष्यते ५ (जे छउमत्थेणं जाव पडिलेहियन्वे भवइ) यः छद्मस्थेन साधुना यावत्
 प्रतिलेखितव्यः भवति (से तं सिणेहसुहुमे) सः सूक्ष्मः स्नेहः ८ ॥ (४५) ॥ अथ ऋतुबद्धवर्षिकालयोः
 सामान्या सामाचारी वर्षासु विशेषेणोच्यते-

(वासावासं पञ्जोसधिए भिक्खू इच्छिज्जा) चतुर्मासकं स्थितः माधुः इच्छेत् (गाहावइकुलं भत्ताए वा
 पाणाए वा निखमित्तए वा पविसित्तए वा) गृहस्थगृहे भक्तार्थं वा पानार्थं वा निष्कमित्तुं वा प्रवेण्डुं वा,
 (नो से कप्पइ अणापुण्णित्ता) तदा नो तस्य साधोः कल्पते अनापृच्छय, कं ? इत्याह- (आयरियं वा)
 आचार्यः-सूत्रार्थदाता दिगाचार्यो वा तं १ (उवज्झायं वा) सूत्राध्यापक उपाध्यायस्तं २ (थेरं वा स्थविरो-
 ज्ञानादिषु सीदतां स्थिरीकर्त्ता उच्यतानासुपट्टंहकश्च तं ३ (पवितिं वा) ज्ञानादिषु प्रवर्त्तयिता प्रवर्त्तकस्तं ४
 (गणिं वा) यस्य पार्श्वे आचार्याः सूत्रावभ्यस्यन्ति स गणी तं ५ (गणहरं वा) तीर्थकरशिष्यो गणधरस्तं ६
 (गणावच्छेदकं वा) गणावच्छेदको यः साधून् गृहीत्वा चहिः क्षेत्रे आस्ते गच्छार्थं क्षेत्रोपधिमार्गणादौ प्रधाव-
 नादिकर्त्ता सूत्रार्थोभयवित् तं ७ (जं वा पुरओ काउं विहरइ) यं वाऽन्यं त्रयःपर्यायाभ्यां लघुमपि पुरतः

कृत्वा-शुक्त्वेन कृत्वा विहरन्ति (कल्पइ से आयुच्छिउ आयरिय वा जाव ज पा पुरओ काउ विहरइ)
 कल्पते तस्य आपृच्छय आचार्यं यावत् य वा पुरतः कृत्वा विहरति, अथ कथं प्रष्टव्यमित्याह-(इच्छामि ण
 भते ! तुभेहिं अन्मणुत्ताए समाणे गाहावइकुल भत्ताए वा पाणाए वा निम्बमित्तए वा पविसित्तए वा)
 इच्छाम्यह हे पूज्य ! भवन्निः अभ्यनुज्ञातः सन् गृहस्थगृहे भक्तार्थं वा पानार्थं वा निष्कर्मितुं वा प्रवेष्टु वा
 इति, (ते य से वियरिज्जा एव से कप्पइ गाहावइकुल भत्ताए वा पाणाए वा निम्बमित्तए पविसित्तए वा)
 ते आचार्यादय. 'से' तस्य साथोः वितरेयुः-अनुज्ञा एव से नो कल्पते गृहस्थगृहे भक्तार्थं वा पानार्थं वा
 निष्कर्मितु वा प्रवेष्टु वा (ते य से नो वियरिज्जा एव से नो कप्पइ गाहावइकुल भत्ताए वा पाणाए वा
 निम्बमित्तए वा पविसित्तए वा) ते आचार्यादय तस्य नो आज्ञां दयुः तदा नो कल्पते गृहस्थगृहे भक्तार्थं
 वा पानार्थं वा निष्कर्मितु वा प्रवेष्टु वा, (से किमाहु भते !) तत् कुतो हेतोः हे पूज्य ! इति पृष्टे गुरुराह-
 (आयरिया पद्यवाय जाणति) आचार्या. प्रत्यपाय-अपाय तत्परिहार च जानन्तीति ॥ (४६) ॥ (एव विहार-
 मूमि वा) एवमेव विहारमूमिः-जिनचेत्ये गमिन 'विहारो जिनसद्यनी' तिथचनात् (वियारमूमि वा) विचार-
 मूमिः-शरीरचिन्तार्थं गमन (अन्न वा ज किंचि पओअणं) अन्यद्वा यत्किञ्चित्प्रयोजनं छेपसीयनल्लिख
 नादिक उच्छासादियल्लं सर्वमापृच्छयैव कर्त्तव्यमिति तत्त्वं (एव गामाणुगाम वृइल्लित्तए) एव आमामानुग्राम
 हिण्ठितु भिक्षार्थं गलानादिकारणे वा, अन्यथा वर्षासु आमामानुग्राममहिण्डनमनुचितमेव ॥ (४७) ॥

(वासावासं पञ्जोसविण् भिक्खू इच्छिञ्जा अन्नयरिं विगहं आहारित्तणं) चतुर्मासकं स्थितः भिक्षुः इच्छेत्
 अन्धतरां विकृतिं आहारयित्तुं तदा (नो से कप्पइ अणापुच्छित्ता आयरियं वा जाव जं वा पुरओ काउं
 विहरइ) नो तंस्य कल्पते अनापृच्छय आचार्यं वा यावत् यं वा पुरतः कृत्वा विहरति (कप्पइ से आपुच्छित्ता
 आयरियं वा जाव आहारित्तणं) कल्पते तस्य साधोः आपृच्छय आचार्यं वा यावत् आहारयित्तुं, कथं प्रष्टव्यमि-
 त्याह—(इच्छामि णं भंते ! तुभ्भेहिं अब्भणुन्नाए समाणे) अहं इच्छामि हे पूज्य ! युष्माभिः अभ्यनुज्ञातः
 सन् (अन्नयरिं विगहं आहारित्तणं, तं एवइयं वा एवग्रखुत्तो वा) अन्यतरां विकृतिं आहारयित्तुं, तां एतावतीं
 एतावती वारान् (ते य से वियरिञ्जा, एवं से कप्पइ अन्नयरिं विगहं आहारित्तणं) ते आचार्यादयः तस्य
 यदि आज्ञां दद्युः तदा तस्य कल्पते अन्यतरां विकृतिं आहारयित्तुं (ते य से नो वियरिञ्जा एवं से नो कप्पइ
 अन्नयरिं विगहं आहारित्तणं) ते आचार्यादयः तस्य नो यदि आज्ञां दद्युः तदा तस्य नो कल्पते अन्यतरां
 विकृतिं अहारयित्तुं (से किमाहु भंते !) तत् कुतो हेतोः हे पूज्य ! इति पृष्टे गुरुराह—(आयरिया पच्चवायं
 जाणंति) आचार्याः लाभालाभं जानन्ति ॥ (४८) ॥ (वासावासं पञ्जोसविण् भिक्खू इच्छिञ्जा अन्नयरि
 तेगिच्छं) चतुर्मासकं स्थितः भिक्षुः इच्छेत् काश्चित् चिकित्सां, वातिक १ पैत्तिक १ श्लेष्मिक ३ सान्निपा-
 तिक ४ रोगाणामातुर १ वैद्य प्रतिचारक ३ भैषज्य ४ रूपां चतुष्पादां चिकित्सां, तथा चोक्तम्—भिपग् १
 द्रव्या २ पशुपस्थता ३, रोगी ४ पादचतुष्टयम् । चिकित्सितस्य निर्दिष्टं, प्रत्येकं तत्रतुष्टयम् ॥ १ ॥ दक्षो ?

विकृतचि-
 कित्सातपः
 संलेखना-
 विधिः ६॥
 ४८-५१
 ॥१८७॥

विज्ञातशास्त्रार्थो २, दृष्टकर्मा ३ शुचि ४ भिषक् ५ पटुकल्प ६ पटुगुणो ७, सम्पन्न ३ योग्यमौषधम् ४ ॥ २ ॥
 अनुरक्तः १ शुचि २ र्वक्षो ३, बुद्धिमान् ४ प्रतिचारकः । आल्यो १ रोगी २ भिषग्बन्धुयो ३, शायकः सत्त्व-
 बानपि ४ ॥ ३ ॥ (आउद्विक्तए) कारयितु, आउद्विधातु. कारणार्थे सैद्धान्तिकः (त चेव सत्त्व भाणिअन्व)
 तदेव सर्वं भणितव्यम् ॥ (४२) ॥ (वासावास पञ्चोसविए भिषक् इच्छिञ्जा) चतुर्मासक स्थितः भिक्षुः इच्छेत्
 (अन्नपर ओराल कल्याण सिव धन मगल्ल सस्सिरीय महाणु भाव तवोकम्म उयसपज्जित्ताण विहरित्तए)
 किञ्चित् प्रशस्त कल्याणकारि उपद्रवहर धन्यकरणीय मङ्गलकारण सश्रीक महान् अनुभावो यस्य तत तथा
 एवविध तपाकर्म आहृत्य विहर्तुं (त चेव सत्त्व भाणियन्वं) तदेव सर्वं भणितव्यम् । (५०) ॥ (वासावासं पञ्चो
 मविए भिषक् इच्छिञ्जा) चतुर्मासक स्थितः भिक्षुः इच्छेत्, अथ कीदृशो भिक्षुः ?- (अपच्छिममार्गंतिपस
 लेहणाजूसणाजूसिए) अपश्चिम-चरम मरण अपश्चिममरण, न पुनः प्रतिक्षणमायुर्दलिकानुभवलक्षणं आवी
 चिमरणं, अपश्चिममरणमेवान्तस्तत्र भवा अपश्चिममरणान्तिकी, सल्लिख्यते-कृशीक्रियते शरीरकपायायन
 येति सलेखना, सा च द्रव्यभावभेदभिन्ना 'वत्तारि विचित्ताइ' इत्यादिका तस्या 'जुसणं'ति जोषणं-सेवा
 तथा 'जुसिए' ति क्षपितशरीरं, अत एव (भत्तपाणपडियाइक्खिए) प्रत्याख्यातभक्तपानं, अत एव (पाओव
 गए काल अणवकलमाणे विहरित्तए वा) पादपोषणतः-कृतपादपोगमनं, अत एव काल-जीवितकाल मरण-
 काल वाऽनवकाङ्क्षन्-अनभिलपन् विहर्तुमिच्छेत् (निक्खमित्तए वा पंचिसिप्पए वा) गृहस्थगृहे निष्क्रमितं

वा प्रवेष्टुं वा (असणं वा ४ आहारित्तए वा) अशनादिकं ४ वा आहारयितुं (उचारं पामवणं वा परिठा-
वित्तए वा) उचारं-पुरीपं प्रथवणं-मूत्रं परिष्ठापयितुं वा (सञ्ज्ञायं वा करित्तए) स्वाध्यायं वा कर्तुं (धम्म-
जांगरियं वा जागरित्तए) धर्मजागरिकां-आज्ञा १ ऽपाय २ विपाक ३ संस्थानविचय ४ भेदधर्मध्यानविधाना-
दिना जागरणं धर्मजागरिका तां जागरितुं-अनुष्ठातुमिति (नो से कप्पइ अणापुच्छित्ता तं चैव सब्वं) नो
तस्य कल्पते अनापुच्छय तदेव सर्वं वाच्यं, एतत् सर्वं गुर्वाज्ञया एव कर्तुं कल्पते ॥ (५१) ॥

(वासावासं पलोसविए भिक्खु इच्छिज्जा) चतुर्मासिकं स्थितः भिक्षुः इच्छेत् (चत्थं वा पडिग्गहं वा
कंयलं वा पायपुच्छणं वा) वस्त्रं वा पतद्ग्रहं वा कम्बलं वा पादप्रोञ्जनं-रजोहरणं वा (अन्नयरिं वा उवहिं
आयावित्तए वा पयावित्तए वा) अन्यतरं वा उपधिं आतापयितुं-एकवारं आतपे दातुं प्रतापयितुं-पुनः पुनरा-
तपे दातुं इच्छति, अनातापने कुत्सापनकादिदोषोत्पत्तेः, तदा उपधावातपे दत्ते (नो से कप्पइ एगं वा अणेगं
वा अपडिन्नचित्ता) नो तस्य कल्पते एकं वा माधुं अनेकान् वा साधुन् अप्रतिज्ञाप्य-अकथयित्वा (गाहावडकुल
भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्तए वा) गृहस्थगृहे भक्तार्थं वा पानार्थं वा निष्कमित्तुं वा प्रवेष्टुं
वा (असणं वा ४ आहारित्तए) अशनादिकं ४ वा आहारयितुं (चहिया विहारभूमिं वा वियारभूमिं वा सञ्ज्ञायं
वा करित्तए, काउस्सगं वा ठाणं वा ठाउत्तए) वहिः विहारभूमिं वा-जिनचैत्यगमनं, विचारभूमिः-शरीरचि-
न्तायर्थं गमनं स्वाध्यायं वा कर्तुं, कायोत्सर्गं वा स्थानं श्यातुं वृष्टिभयात् (अत्थि य इत्थ केइ अहासन्नित्तिए एगे वा

अपेने वा) यदि स्यात् अत्र कोऽपि निरुद्धवर्ती एकः अनेको वा साधुः, तदा (कप्पइ से एव वइत्तए) कल्पते तस्य एव वक्तु- (इम ता अब्बो ! तुम सुहुत्तग जाणादि) इम उपधिं त्व हे आर्य ! सुहृत्तमात्र जानीहि-सत्यापयेः (जाव ताव अह गाहावइकुल जाव काउसग वा ठाण वा ठाइत्तए) यावत् अह गृहस्थगृहे यावत् कायोत्सर्गं वा स्थान-धीरासनदि वा स्थातु इति (से य से पडिसुणिज्जा एव से कप्पइ गाहावइकुल त चेव मब्बं माणिय-ब्ब) स चेत् प्रतिश्रुयात्-अङ्गीकुर्यात् तद्धजमत्यापन तथा तस्य कल्पते गृहस्थगृहे गोचर्यादौ गन्तु अशाना व्याहारयित्तुं विहारभूमिं विचारभूमिं वा गन्तु स्वाध्याय वा कायोत्सर्गं वा कर्त्तुं स्थान वा-धीरामनाविक स्थातु, तदेव सर्वं भणितव्य (से य से नो पडिसुणिज्जा एव से नो कप्पइ गाहावइकुल जाव ठाण वा ठाइत्तए) स चेत् नो अङ्गीकुर्यात्तदा तस्य नो कल्पते गृहस्थगृहे यावत् स्थान वा स्थातु ॥ (५२) ॥

(वासावास पब्बोसवियाण) चतुर्मासक स्थितानां (नो कप्पइ निग्गथाण वा निग्गंथीण या) नो कल्पते साधूनां साध्वीना वा (अणभिग्गहियसिज्जासणिपण हुत्तए) न अभिगृहीते शय्यासने येन सोऽनभिगृहीत-शय्यासनः अनभिगृहीतशय्यासन एव अनभिगृहीतशय्यासनिकः स्वार्थे इकप्रत्ययः तथाविधेन साधुना ' हुत्तएत्ति ' भवितु न कल्पते, वर्षासु मणिकुट्टिमेऽपि पीठफलकादिग्रहवतैव भाव्य, अन्यथा शीतलायां भूमौ शयने उपवेशने च कुन्ध्वादिविराधनोत्पत्तेः (आयाणमेय) कर्मणा दोषाणां वा आदानं-उपादानकारण-पतद्-अनभिगृहीतशय्यासनिकत्व, तदेव द्रढयति-(अणभिग्गहियसिज्जासणियस्स) अनभिगृहीतश-

र्यासनिक इति प्रागवत् तस्य (अणुद्याकृद्ग्रह्यस्स) उद्या हस्तादि ग्रावत् येन पिपीलिकादेर्वधो न स्यात् सर्पादेर्वा-
दंशो न स्यात्, अकुचा 'कुच परिस्पन्दे' इति वचनात् परिस्पन्दरहिता निश्चलेति यावत् ततः कर्मधारयः,
एवंविधा शय्या-कम्बिकादिमयी सा न विद्यते यस्य सः अनुचाकुचिको-नीचसपरिस्पन्दशय्याकस्तस्य (अण-
द्वांबंधियस्स) अनर्थकवन्धनः पक्षमध्ये अनर्थक-निष्प्रयोजनं एकवारोपरि द्वौ त्रींश्चतुरो वारान् कम्ब्यास्तु
बन्धान् ददाति चतुरूपरि बहूनि अनुद्यानि वा बध्नाति, तथा च स्वाध्यायविघ्नपलिमन्थादयो दोषाः, यदि
चैकाङ्गिकं चम्पकादिपट्टं लभ्यते तदा तदेव प्राणं, बन्धनादिपलिमन्थपरिहारात् (अमियासणियस्स) अमिता
सनिकस्य-अघद्धासनस्य मुहुर्मुहुः स्थानात्स्थानान्तरं गच्छतो हि सत्त्वयः स्यात्, अनेकानि वा आसनानि
सेवमानस्य (अणाताविअस्स) संस्तरकपात्रादीनां आतपेऽवातुः (असमियस्म) ईयादिसमित्तु अनुपयु
क्तस्य (अभिगखणं अभिगखणं अपडिलेहणासीलस्स अपमज्जणासीलस्स) चारंवारं अप्रतिलेखनाशीलस्य
दृष्ट्या अप्रमार्जनाशीलस्य रजोहरणादिना (तहारूवाणं संजमे दुराराहणं भवइ) तथारूपाणां ईदृशस्य
साधोः संयमो दुराराधो भवति ॥ (५३) ॥ अत्र किरणावलीदीपिकाकाराभ्यां दुराराधो दुष्प्रतिपाल्य
इति प्रयोगौ लिखितौ, तौ चित्त्यौ, 'दुःस्थीपतः कृच्छ्रकृच्छ्रार्थात् खलु' इति सूत्रेण खलुप्रत्ययागमनेन दुगराध
इति दुष्प्रतिपाल इति च भवनात्, न च वाक्यं आडा प्रतिना च व्यवधानात् खलु न भविष्यतीति 'उपसर्गो न
व्यवधायी'ति न्यायात्, किं च-समागच्छतीत्यत्र आडा व्यवधानेन 'समो गमुच्छिष्टपृच्छी'त्यादिनाऽऽत्मनेपदा-

प्राप्तेः, अस्य न्यायस्थानित्यत्वाद्त्रोपसर्गस्य व्यवधायकत्व भविष्यतीत्यपि न वाच्य, न हि खल्विदप्ये उपसर्गस्य व्यवधायकत्व 'उपसर्गात् खल्वजो'श्चेतिसूत्रेण ईपत्प्रलभ इत्यादिप्रयोगज्ञापनादिति विक्व । आदान-मुक्तवादानादानमाह-(अणायाणमेय) कर्मणां दोषाणां वा अनादान-अकारण गतत्-अभिमृहीतशय्यासनि क्तव उच्चाकुचशय्याकत्व समयोजन पक्षमध्ये सकृच्च शय्यायन्धकत्वमिति, तदेव द्रढयति-(अभिगगद्वियसि-ज्जासणियस्स) अभिमृहीतशय्यासनिकस्य (उच्चाकुइअरस्स) उच्चाकुचिकस्य (अट्टाचधिरस्स) अर्थाय पन्धनः (धियासणियस्स) मित्तसनिकस्य (आयावियस्स) आतापिनो-बल्लावेरात्तपे दातु' (समियस्स) समित्तस्य-समितिपु दत्तोपयोगस्य (अभिक्खण अभिक्खण पडिलेहणासीलस्स पमज्जणासीलस्स) अभीक्ष्णं अभीक्ष्ण प्रतिखेखनाशीलस्य प्रमार्जनाशीलस्य ईद्वशस्य साधोः (तथा तथा सज्जे सुअराहप भवइ) तथा तथा-तेन तेन प्रकारेण समयः सुस्वाराध्यो भवति ॥ (५४) ॥

(वासावास पब्बोसचियाण) चतुर्मासक स्थिताना (कप्पइ णिगगथण वा णिगगथीण वा तओ उचारपासव-णभूमिओ पडिलेहिसण) कल्पते साधूनां साध्वीनां तिस्रः उचारप्रव्रवणभूम्यः, अनधिसहिष्णोस्सिल्लोऽन्तः अधिसहिष्णोश्च पडिस्सिल्लो, दूरव्याघातेन मध्या भूमिस्सव्याघाते वासन्नेति आसन्नमध्यदूरभेदात्त्रिया भूमिः प्रतिखेखित्तव्या (न तथा हेमतगिम्मासु जहा ण वासासु) न तथा हेमन्तग्रीष्मयोर्यथा वर्षासु (से किमाहु भन्ते !) तत् कुतो हेतोः हे पूज्य ! इति पृष्टे गुरुराह—(वासासु ण ओसन्न पाणा य तणा य वीया य पणगा य

हरियाणि य भवन्ति वर्षासु 'ओसन्नं'ति प्रायेण प्राणाः-शङ्खनकेन्द्रगोपकृम्यादयस्तृणानि-प्रतीतानि बीजानि-
तत्तद्वनस्पतीनां नवोद्भिन्नानि किसलयानि पनका-उल्लयो हरितानि वीजेभ्यो जातानि एतानि वर्षासु
बाहुल्येन भवन्ति ॥ (५५) वासावासं पञ्जोसवियाणं) चतुर्मासकं स्थितानां (कृष्णं निगंगंथाण वा निगंगं
थीण वा तओ मत्तगाइं गिण्हत्तए कल्पते साधूनां साध्वीनां त्रीणि मात्रकाणि ग्रहीतुं (तंजहा) तवथा
(उच्चारमत्तए पासवणमत्तए खेलमत्तए) उच्चारमात्रकं १ प्रश्रवणमात्रकं २ खेलमात्रकं ३ मात्रकाभावे वेला-
तिक्रमेण वेगधारणे आत्मविराधना वर्षति च बर्हिर्गमने संयमविराधनेति ॥ (५६) ॥

(वासावासं पञ्जोसवियाणं) चतुर्मासकं स्थितानां (नो कृष्णं निगंगंथाण वा निगंगंथीण वा) नो
कल्पते साधूनां साध्वीनां च (परं पञ्जोसवणाओ गोलोमप्पमाणमित्तेऽवि केसे) पर्युपणातः परं आषाढचतु-
र्मासिकादनन्तरं गोलोमप्रमाणा अपि केशा न स्थापनीयाः, आस्तां दीर्घाः, 'ध्रुव लोओ उ जिणाणं, निचं थेराण
वासावासासु' इति वचनात् (तं रयणिं उवायणावित्तए) यावत्तां रजनीं-भाद्रपदसितपञ्चमीरात्रिं साम्प्रतं
चतुर्थीरात्रिं नातिक्रामयेत्, चतुर्थ्या अवगिव लोचं कारयेत्, अयं भावः- समर्थस्तवा वर्षासु नित्यं लोचं
कारयेद्, अममर्थोऽपि तां रात्रिं नोल्लङ्घयेत्, पर्युपणापर्वणि लोचं विना प्रतिक्रमणस्यावश्यमकल्प्यत्वात्,
केशेषु हि अपूकायविराधना, तत्संसर्गाच्च यूकाः संसृज्जन्ति, ताश्च कण्हयमानो हन्ति, शिरसि नलक्षतं वा

१ ध्रुवो लोचस्य विनानां नित्यं स्थपिणो यर्पायासेयु ॥

स्यात्, यदि क्षुरेण मुण्डापयति कर्त्तर्या वा तदाऽऽशाभङ्गायाः दोषाः सयमात्मविराधना, यूकादिद्यन्ते नापितश्च पञ्चात्कर्म करोति शासनापम्राजना च, ततो लोच एव श्रेयान्, यदि चासद्विष्णोर्लोचि कृते ज्वरादिर्वा स्यात् कस्यचिद् बालो वा रुधाद् धर्म वा त्यजेत्ततो न तस्य लोच इत्याह-(अज्जेण खुरमुण्डेण वा लुक् सिरपूण वा होयन्व सिया) आर्येण—साधुना उत्सर्गतो लुञ्जितशिरोजेन, अपधावतो पालग्लानादिना मुण्डितशिरोजेन भवितव्य स्यात्, तत्र केवल प्रासुकोपकेन शिरः प्रक्षाल्य नापितस्यापि तेन करो क्षालयति, पस्तु क्षुरेणापि कारयितुमसमर्थो व्रणादिमच्छिरा वा तस्य केशा. कर्त्तर्या कल्पनीयाः । (पक्खिया आरोवणा) पक्षे पक्षे सस्वारकववरकाणा घन्था मोक्तव्याः प्रतिखेलितव्याश्चेत्पर्या, अथवा आरोपणाप्रायश्चित्त पक्षे पक्षे ग्राह्य सर्वकालं, वर्षासु विशेषतः, (मासिण खुरमुण्डे) असद्विष्णुना मासि मासि मुण्डन कारणीयं (अद्धमासिण कर्त्तरिमुण्डे) यदि कर्त्तर्या कारयति तदा पक्षे पक्षे युक्त कारणीय, क्षुरकर्त्तर्योश्च लोचि प्रायश्चित्त निशीथोक्त यथासङ्ग्य लघुयुक्तमासलक्षणं ज्ञेय । (छम्मासिण लोप) पाणमासिको लोचः (सवच्छरिण वा थेरकल्पे) स्थविराणां—धृदाना जराजर्जरत्वेनासामर्थ्याद् इष्टिरक्षार्थे च 'सवच्छरिण वा थेरकल्पे'सि सांबत्सरिको वा लोचः स्थविरकल्पे स्थितानामिति, अर्थात्तरुणानां चतुर्मासिक इति ॥ (५७) ॥

(वासाबास पञ्चोसवियाण) चतुर्मासिक स्थितानां (नो कप्पइ निग्गथाण वा निग्गधीण वा) नो कल्पते साधुना साब्बीनां च (पर पञ्चोसवणाओ अदिगरणं वइत्तए) पर्युषणातः परं अधिकरणं—राटिस्सत्करं बब-

नमपि अधिकरणं तद् वक्तुं न कल्पते (जे णं निगंथो वा निगंथी वा परं पज्जोसवणाओ अहिगरणं वयइ) यश्च साधुः साध्वी वा पर्युषणातः परं अजानात् क्लेशकारि वचनं वदति (से णं ' अकल्पेणं अज्जो वयसिस्ति ' वत्तव्वे भिया) स एवं वक्तव्यं, स्यात्-हे आर्य ! त्वं अकल्पेन-अनाचारेण वदसि, यतः पर्युषणादिनतोऽर्वाण तद्धिने एव वा यदधिकरणं उत्पन्नं तत् पर्युषणायां क्षमितं, यच्च त्वं पर्युषणातः परं अपि अधिकरणं वदसि सोऽय-मकल्प इति भावः (जे णं निगंथो वा निगंथी वा परं पज्जोसवणाओ अहिगरणं वयइ से णं निज्जुहियव्वे सिया) यथैवं निवारितोऽपि साधुर्वा साध्वी वा पर्युषणातः परं अधिकरणं वदति स निर्यूहितव्यः-ताम्बू लिकपत्रहृष्टान्तेन सङ्घाद् वह्निः कर्त्तव्यः, यथा ताम्बूलिकेन विनष्टं पत्रं अन्यपत्रविनाशनभयाद् वह्निः क्रियते तद्वदयमप्यनन्तानुबन्धिक्कोत्राविष्टो विनष्ट एवेत्यतो वह्निः कर्त्तव्य इति भावः, तथाऽन्योऽपि द्विजहृष्टान्तो यथा-खेटवास्तव्यो रुद्रनामा द्विजो वर्षाकाले केदारान् क्राडुं हलं लात्वा क्षेत्रं गतो, हलं वाहयतस्तस्य गली बलीवर्द्ध उपविष्टः, तोत्रेण ताडयमानोऽपि यावन्नोत्तिष्ठति तदा क्रुद्धेन तेन केदारत्रयमृतत्वण्डैरेवाहन्यमानो मृतत्वण्डस्थगितमुखः श्वासरोधान्मृतः, पश्चात् स पश्चात्तापं विदधानो महास्थानं गत्वा स्रवृत्तान्तं कथयन्नु-पशान्तो न वेति तैः पृष्टो नाद्यापि ममोपशान्तिरिति वदन् द्विजरपाङ्केयश्चक्र, एवं अनुपशान्तकोपतया वार्षिकपर्षणि अकृन्क्षामणः साध्यादिरपि. उपशान्तोपस्थितस्यैव मूलं दातव्यं ॥ (५८) ॥ (वासावासं पज्जोसवि याणं इह खल्लु निगंथाण वा चतुर्मासिकं स्थितानां इह निश्चयेन माधुनां साध्वीनां च (अज्जेव

कण्ठे कडुए विगहे ससुष्पजित्था) अर्थे-पर्युपणादिने एव 'कण्ठे'ति उच्यते। शब्दरूपः कडुको-जकार-
मकारादिरूपो विग्रहः-कलह ससुत्पद्यते तदा (सेहे राइणिअं व्वाभिजा) शैक्षो-लघुः रात्रिक-ज्येष्ठ क्षम
यति, यथापि ज्येष्ठः सापराधस्तथापि लघुना ज्येष्ठः क्षमणीयो व्यवहारात्, अथापरिणतधर्मत्वाद्भुज्येष्ठ न
क्षमयति तदा किं कर्त्तव्यमित्याह--(राणिण्डवि सेहं व्वाभिजा) ज्येष्ठोऽपि शैक्ष क्षमयति (लमियब्ब
खमावियब्बं उवसमियब्ब उवमाभियब्ब) ततः क्षन्तव्य स्वयमेव क्षमयितव्य. परः, उपशमितव्य स्वय उपशम-
यितव्य परः(सुमहसपुञ्जणायहुलेण होयब्ब)शोभना मतिः सुमतिः-रागद्वेपरहितता तत्पूर्वं या सम्पुञ्जनासुत्रा
र्थविषया समाधिप्रश्नो वा तद्द्रुलेन भवितव्य, येन महाधिकरणमुत्पन्नमासीत्तेन मह निर्मलमनसा आलापादि
कार्यमिति भावः, अथ ढयोर्मध्ये यथेका क्षमयति नापरस्तदा का गतिरित्याह--(जो उवसमह तस्स अत्थि
आराहणा, जो न उवसमह तस्म नत्थि आराहणा) य उपशाम्यति अस्ति तस्यागधना, यो नोपशाम्यति नास्ति
तस्याराधना (तन्हा अप्पणा चैव उवसमियब्ब) तस्मात् आत्मना एव उपशमितव्य, (से किमाहु भते!) तत् कुतो
हेतोः हे पूज्य! इति पृष्टे गुकराह--(उयसमसार खु सामन्न) उपशमप्रधान आमण्य-अमणस्य, अत्र हृष्टान्तो यथा
--सिन्धुसौवीरदेशाधिपतिदेशसुकुटबद्धभूपसेव्य उदयनराजो विष्णुमालिसमर्पितश्रीवीरप्रतिभार्चनागतनी-
रोगीभूतगन्धारआर्द्धार्पितगुटिका मक्षणतो जाताङ्कुतरूपायाः सुवर्णगुलिकाया देवाधिदेवप्रतिमायुताया अप
हर्तार मालवदेशभूप चतुर्वंशभूपसेव्य चण्डप्रयोतराज देवाधिदेवप्रतिमाप्रत्यानयनोत्पन्नसङ्ग्रामे यदृष्ट्वा पश्चा

दागच्छन् दशपुरे वर्षासु तस्थौ, वार्षिकपर्वाणि च स्वयमुपवासं चक्रे, भूपादिष्टसूपकारेण भोजनार्थं पृष्टेन चण्डप्रद्योतेन विषभिया श्राद्धस्य ममाप्ययोपवास इति प्रोक्ते धूर्त्तसाधार्कैऽप्यस्मिन्नक्षमिते मम प्रतिक्रमणं न शुद्धयतीति तत्सर्वस्वप्रदानतस्तज्ञाले मम दासीपतिरित्यक्षराच्छादनय स्वमुकुटपट्टदानतश्च श्रीउदयनराजेन चण्डप्रद्योतः क्षमितः, अत्र श्रीउदयनराजस्यैवाराधकत्वं, तस्यैवोपशान्तत्वात् । क्वचिच्चोभयोरप्याराधकत्वं, तथाहि--अन्यदा कौशाम्ब्यां सूर्याचन्द्रमसौ स्वविमानेन श्रीवीरं वन्दित्वा समागच्छतः स्म, चन्दना च दक्षा अस्तसमयं विज्ञाय स्वस्थानं गता, मृगावती च सूर्यचन्द्रगमनात्तमसि विस्तृते सति रात्रिं विज्ञाय भीता वपाश्रयमाग्लेय्यापथिकीं प्रतिक्रम्य निद्राणां चन्दनां प्रवर्तिनीं क्षम्यतां ममापराध इत्युक्तवती, चन्दनापि भद्रे ! कुलीनायास्तवेहृशं न युक्तमित्युवाच, साऽप्यूचे--भूयो नेहृशं करिष्ये इति पादयोः पतिता तावता प्रवर्तिन्या निद्राऽऽगात्, तथा च तथैव क्षमणेन केवलं प्राप्तं, सर्पसमीपात् करापसारणव्यतिकरेण प्रबोधिता प्रवर्तिन्यपि कथं सर्पोऽज्ञायीतिपृच्छन्ती तस्याः केवलं ज्ञात्वा मृगावतीं क्षमयन्ती केवलमाससाद, तेनेहृशं मिथ्यादुष्कृतं देयं, न पुनः कुम्भकारश्छुल्लकदृष्टातिन, तथाहि--कश्चित् शुल्लको भाण्डानि काणीकुर्वन् कुम्भकारेण निचारिनो मिथ्यादुष्कृतं दत्ते न पुनस्ततो निवर्त्तते, ततः स कुम्भकारोऽपि कर्करैः शुल्लककर्णमोहनं कुर्वन् पुनः पुनः शुल्लेन पीडयेऽहमित्युक्तोऽपि सुधा मिथ्यादुष्कृतं ददौ ॥ (५१) ॥

(वासावासं पल्लोसवियाणं) चतुर्मासकं स्थितानां (कप्पइ निगंथीण वा निगंथीण वा तओ उवस्सया

निष्कृत्तए) कल्पते साधूनां साध्वीनां च त्रीन् उपाश्रयान् ग्रहीतुं (तजहा) तथथा (वैउव्विया पडिलेहा) जन्तुससकत्थाविमयात् तत्र त्रिषु उपाश्रयेषु द्वौ पुनः पुनः प्रतिलेख्यौ, द्रष्टव्यौ इति भावः (साइल्लिया पमज्जणा) साइल्लियातुराखावने ततः उपश्रुज्यमानो य उपाश्रयस्तस्म्यन्धिनी प्रमार्जना कार्या, यतो यस्मिन्नुपाश्रये साधवस्तिष्ठन्ति त प्रातः प्रमार्जयन्ति पुनर्भिक्षा गतेषु साधुषु पुनस्तृतीयप्रहरान्ते चेति वारत्रय आतुपदे च वारद्वय, असमस्तेऽय विधिः, ससार्ते च पुन' पुनः प्रमार्जयन्ति, शोषोपाश्रयद्वय तु प्रतिदिनं दशा पश्यन्ति, कोऽपि तत्र ममत्व मा कार्पीदिति, तृतीयदिने च पावप्रोच्छनेन प्रमार्जयन्तीति, अत उक्तं 'वैउव्विया पडिलेह'स्ति ॥ (६०) ॥

(वासावास पज्जोसवियाण) चर्तुमासक स्थिताना (निग्गथाण वा निग्गधीण वा) साधूना साध्वीनां च (कप्पइ अन्नयरिं दिसिं वा अणुदिसिं वा अवगिज्झिय भत्त वा पाण वा गवेसित्तण) कल्पते अन्यतरा विद्या-पूर्वादिका अनुविद्या-आग्नेय्यादिका विविधा अवगृह्य-उद्दिश्य अहमशुकां दिशां अनुविद्या वा यास्यामी-त्यन्यसाधुभ्यः कथयित्वा भक्तपान गवेपयितु (से किमाहु भते !) तत् कुतो हेतोः हे पूज्य ! इति पृष्टे गुरुराह-(उस्सण ममणा भगवतो वासासु तवसपउत्ता भवंति) 'उस्सन्न'न्ति प्रायः श्रमणा भगवन्तो वर्षासु तपामम्पयुक्ताः-प्रायश्चित्तवहनार्थं समयार्थं लिग्घकाले मोहजयार्थं वा पष्ठादितपश्चारिणो भवन्ति (तवस्सी दुग्गले किल्लेत्तेसुच्छिज्ज वा पवडिज्ज वा) ते च तपस्विनो दुर्बलास्तपसैव कृशाङ्गाश्च अत एव क्लान्ताः

सन्तः कदाचिन्सूच्छैः प्रपतेयुर्वा (तमेव विसं वा अणुदिसं वा समणा भगवंतो पडिजागरंति) ततः तस्यामेव दिशि अनुदिशि वा उपाश्रयस्थाः श्रमणाः भगवन्तः सारां कुर्वन्ति-गवेषयन्ति, अकथयित्वा गतांस्तु कुत्र गवेषयन्ति ? ॥ (६१) ॥ (चासावासं पज्जोसवियाणं) चतुर्मासिकं स्थितानां (कप्पइ निग्गं-थाण वा निग्गंथीण वा) कल्पते साधूनां साध्वीनां च (जाव चत्तारि पंच जोयणाइं गंतुं पडिनियत्तए) चर्पाकल्पौषधैवद्यार्थं ग्लानसाराकरणार्थं वा यावच्चत्वारि पञ्च योजनानि गत्वा प्रतिनिवर्त्तिंतुं कल्पते, न तु तत्र स्थातुं कल्पते, स्वस्थानं प्राप्तुमक्षमश्चेत्तदा (अंतरावि से कप्पइ वत्थए, नो से कप्पइ तं रयणिं तत्थेव उवायणा-वित्ताए) तस्यान्तराऽपि वस्तुं कल्पते, न पुनस्तत्रैव, एवं हि वीर्यचाराराधनं स्यादिति, यत्र दिने चर्पाकल्पादि लब्धं तद्विनरात्रिं तत्रैव तस्य नातिक्रमयितुं कल्पते, कार्यं जाते सद्य एव बहिर्निर्गल्य तिष्ठेदिति भावः ॥ (६२) ॥ (इच्चेंयं संवच्छरिअं थेरकप्पं) इतिरूपप्रदर्शने तं-पूर्वोपदर्शितं सांवत्सरिकं-चर्परारात्रिकं स्थविरकल्पं (अहासुत्तं) यथा सूत्रे भणितं तथा, न तु सूत्रविरुद्धं (अहाकप्पं) यथा अत्रोक्तं तथा करणे कल्पोऽन्यथा त्वकल्प इति यथाकल्पं, एतत्कुर्वन्तश्च (अहामगं) ज्ञानाद्वित्रयलक्षणो मार्ग इति यथामार्गं (अहातच्चं) अत एव यथातथ्यं सल्लमित्यर्थः (सम्मं) सम्यग्-यथावस्थितं (काएण) उपलक्षणत्वात्कायवाङ्मानसैः (फासित्ता) स्पृष्ट्वा-आसेव्य (पालित्ता) पालयित्वा-अतिचारेभ्यो रक्षयित्वा (सोभित्ता) शोभित्वा विधिवत्करणेन (तीरित्ता) तीरयित्वा-यान्त्रजीवं आराध्य (कित्तिता) कीर्तयित्वा-अन्येभ्य उपदिश्य (आराहित्ता)

आराध्य यथोक्तकरणेन (आणापु अणुपालिता) आज्ञया-जिनोपदेशेन यथा पूर्वैः पालितं तथा पश्चात्
 परिपाल्य (अत्येगइआ समणा निगया) सन्त्येके ये अत्युत्तमया तत्पालनया श्रमणा निर्ग्रन्थाः (तेणेव
 भवगहणेण सिद्धन्ति) तस्मिन्नेव भयग्रहणे-भवे सिद्धयन्ति-कृतार्था भवन्ति (बुद्धन्ति) बुद्धयन्ते केवलज्ञा
 नेन (मुचति) मुच्यन्ते कर्मपञ्जरात् (परिनिब्बापति) परिनिर्वर्ति-कर्मकृतमर्वतापोपशमनात् शीतीभवन्ति
 (सच्चदुक्खाणमत करिंति) सर्वदुःखानां शारीरमानसाना अन्त कुर्वन्ति, (अत्येगइआ दुबेण भवगहणेण
 सिद्धन्ति जाव अन करिंति) सन्त्येके ये उत्तमया तु तत्पालनया द्वितीयभयग्रहणे सिद्धयन्ति यावत् अन्त
 कुर्वन्ति, (अत्येगइआ तच्चेणं भवगहणेण जाव अत करिंति) मन्त्येके ये मध्यमया तत्पालनया तृतीयभवे
 यावत् अन्त कुर्वन्ति, (सत्तट्ठ भवगहणाइ पुण नाइक्कमति) जघन्ययाऽपि एतन्नाथनया ससाष्ट भवांस्तु
 पुनः नात्तिकामन्तीति भावः ॥ (६०) ॥ अथैतत् न स्वबुद्ध्या प्रोच्यते किन्तु भगवदुपदेशपारतत्येण इत्याह—
 (तेण कालेणं) तस्मिन् काले-चतुर्थारकपगन्ते (तेण समण) तस्मिन् समये (समणे भगवं महावीरे)
 श्रमणो भगवान् महावीरः (रायगिहे नगरे) राजगृहे नगरे समवसरणात्सरे (गुणसिल्लग चेइण) गुणशील-
 नामत्थे (बहूणं समणाणं) बहूनां श्रमणानां (बहूणा समणीणं) बहूनां श्रमणीनां (बहूणं सावयाणं)
 बहूनां आचकाणां (बहूणं मावियाण) बहूना आविकाणा (बहूणं देवाणं) बहूनां देवानां (बहूणं देवीणं)
 बहूनां देवीनां (मज्झगग चेष) मध्यगत एव, न तु कोणके प्रविद्य प्रच्छन्नतयेति भावः (एवमाइयम्बइ)

एवमाख्याति-कथयति (एवं भासइ) एवं : भाषते, वागयोगेन (एवं पणवेहः) एवं : प्रज्ञापयति फलकथनेन (एवं पंरुवेह) एवं प्ररूयति, दर्पणे इव श्रोतृहृदये सङ्क्रमयति (पञ्जोसवणाकप्पो नामं अज्झयणं) पर्युप-
णाकल्पो नाम अध्ययनं (सअट्टं) अर्थेन-प्रयोजनेन सहितं, न तु निष्प्रयोजनं (सहेउअं) सहेतुकं, हेतवो-
निमित्तानि यथा गुरुन् पृष्ठा सर्वं कर्तव्यं, तत् केन हेतुना?, यतः आचार्याः प्रत्यपायं जानन्तीत्यादयो हेत-
वस्तैः सहितं (सकारणं) कारणं-अपवादो यथा 'अंतराडविय से कप्पई' त्यादिस्तेन सहितं (ससुत्तं)
सूत्रसहितं (सअत्थं) अर्थसहितं (सउभयं) उभयसहितं च (सवागरणं) व्याकरणं-पृष्ठार्थकथनं तेन सहितं
सव्याकरणं (सुज्जो सुज्जो उवदंसेइत्ति वेमि) श्रूयो श्रूयो उपदर्शयति, इत्यहं ब्रवीमीति श्रीभद्रबाहुस्वामी
स्वशिष्यान् प्रतीदसुवाचेति ॥ (६४) ॥ (इति पञ्जोसवणाकप्पो दसासुअखंधस्स अट्टममज्झयणं समत्तं)
इति श्रीपर्युपणाकल्पो नाम दशाश्रुतस्कन्धस्याष्टममध्ययनं समर्थितम् ॥

इति जगद्गुरुभट्टारकश्रीहीरविजयश्रीश्वरशिष्यरत्नमहोपाध्यायश्रीकीर्तिविजयगणेशिष्योपाध्याय-
श्रीविनयविजयगणिविचितायां श्रीकल्पमूत्रसुबोधिकायां सामाचारीव्याख्यानं सम्पूर्णम् ॥

ममाप्तश्रायं समाचारीव्याख्याननामा तृतीयोऽधिकारः ॥

॥ अथ प्रशस्तिः—आसीद्दीरजिनेन्द्र इदपदवीकल्पद्रुमः कामधः, मोरस्योपहतप्रबुद्धमधुपुं श्रीहीरसूरी
 श्वरः । शास्त्रोत्कर्षमनोरमस्फुरदुरुञ्जयः फलप्रापकध्वञ्चन्मूलगुणः सदाऽतिसुमनाः श्रीमान् मरुत्पूजितः
 ॥ १ ॥ यो जीवाभयदानद्विषिदममिपात् स्वोय यशोद्विण्डिम, पणसासन् प्रतिवर्षमुग्रमण्डिले भ्रूमण्डलेऽवीव-
 दत् । भेजे धार्मिकतामधर्मसिको म्लेच्छाग्निमोऽरुण्य, श्रुत्या यद्वदनादनाविलमतिर्धर्मोपदेश शुभम् ॥ २ ॥
 तत्पद्मोन्नतपूर्वपतशिरःस्फुर्तिक्रियाहर्मणिः, सूरिः श्रीविजयादिसेनसुगुरुर्भय्येप्रचिन्तामणि । शुभैर्यस्य
 शुणैरिवानघ (शुणैशुणैरिव) घनैरवेष्टितः शोभते, भूगोलः किल यस्य कीर्तिसुहृदाः श्रीबाहूते रुन्दुकः ॥ ३ ॥
 येनाकम्परपर्यदि प्रतिभटाधिजित्य वाग्वैमर्धैः, शौर्याश्वयंकृता वृता परिश्रुता लक्ष्म्या जयश्रीकनी । चित्र मित्र !
 किमत्र मित्रमहमस्तेनास्य वृद्धा सती, कीर्त्तिः पत्यपमानशङ्कितमना याता विगन्तानितः ॥ ४ ॥ विजय-
 तिलकसूरिर्धूरिस्वरप्रशस्यः, समजनि मुनिनेता तस्य पट्टेऽच्छचेताः । हरहसितहिमानीहसहारोज्ज्वलश्रीखिजगति
 वरिवात्ति स्फूर्तियुग् यस्य कीर्त्तिः ॥ ५ ॥ तत्पट्टे जयति क्षितीश्वरनिस्तुत्यादिपङ्केरुहः, सूरिर्धूरितदुःखधृन्दवि
 जयानन्द क्षमामृद्धिसु । यो गौरैर्युग्भिर्गुणैर्गणिवर शीगौतम स्पन्दते, लब्धीनासुवर्धिवीयितयशाः शास्त्रा-
 निघण्टु गतः ॥ ६ ॥ यद्यारित्रमन्त्रिन्नरगणैर्जैगीयमान जगज्जाग्रज्जन्मजरविपत्तिहरण श्रुत्या जयन्तीपितुः ।
 चाञ्छापूर्तिमिर्यति युग्ममथ तल्लभे सहस्र स्पृहावैद्यस्य गुणरागिणोऽग्निमगुणग्रामाभिरामात्मनः ॥ ७ ॥
 किञ्च—श्रीहीरसूरिसुगुरोः प्रवरौ विनेयो, जातौ शुभौ सुशुरोरेव पुष्पवन्तौ । श्रीसोमनोमविजयाभिध-

वाचकेन्द्रः, सत्कीर्तिकीर्तिविजयाभिधवाचकश्च ॥८॥ सौभाग्यं यस्य भाग्यं कलयितुममलं कः क्षमः सक्षमस्य,
नो चित्रं यच्चरित्रं जगति जनमनः कस्य चित्रीयते स्म । चक्राणा मूर्खसुख्यानपि विबुधमणीन् हस्तसिद्धिर्य-
दीया, चिन्तारत्नेन भेदं शिथिलयति सदा यस्य पादप्रसादः ॥ ९ ॥ आवाल्यादपि यः प्रसिद्धमहिमा वैरङ्गि-
कग्रामणीः, प्रष्टः शब्दिकपङ्क्तिषु प्रतिभट्टैर्जय्यो न यस्ताकिंकेः । सिद्धान्तोदधिगन्दरः कविकलाकौशल्य-
कीर्त्युद्भवः, शश्वत्सर्वपरोपकाररसिकः संवेगवारांनिधिः ॥ १० ॥ विचाररत्नाकरनामधेयप्रश्नोत्तराद्यद्भुतशास्त्र-
वेधाः । अनेकशास्त्रार्णवशोधकश्च, यः सर्वदैवाभवदप्रमत्तः ॥ ११ ॥ तस्य स्फुरदुरुकीर्त्तौर्वाचकवरकीर्त्तौविज-
यपूज्यस्य । विनयविजयो विनेयः सुबोधिकां व्यरचयत्कल्पे ॥ १२ ॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥ समशोधयंस्तथैनां
पण्डितसंविन्नसहृदयवतंसाः । श्रीविमलहर्षवाचकवंशे सुक्तामणिसमानाः ॥ १३ ॥ धिषणानिर्जितधिषणाः
सर्वत्र प्रसृत (कान्त) कीर्तिकर्पूराः । श्रीभावविजयवाचककोटीराः शास्त्रयसुनिकषाः ॥ १४ ॥ युग्मम् ॥ रसनि-
धिरसशशिवर्षे (१६९६) ज्येष्ठे मासे समुज्ज्वले पक्षे । गुरुषुष्ये यतोऽयं सफलो जज्ञे द्वितीयायाम् ॥ १५ ॥
श्रीरामविजयपण्डितशिष्यश्रीविजयविबुधसुखानाम् । अभ्यर्थनापि हेतुर्विज्ञेयोऽस्याः कृतौ विवृतेः ॥ १६ ॥
यावद्वात्रीमृगाक्षी धरणिधरभरश्रीफलैः पूर्णगर्भं, चञ्चद्वृक्षौघदर्भं निषधगिरिमहाकुङ्कुमामत्रचित्रम् । जम्बू-
द्वीपाभिधानं हिमगिरिरजतं मङ्गलस्थालमेतद्धृत्ते तावत् सुबोधा विबुधपरिचिता नन्दतात् कल्पवृत्तिः ॥ १७ ॥
यावद्बुधोमतरङ्गिणी जलमिलत्कल्लोलमालाकुला, दिग्दन्तावलकीर्णपुष्करकणासेकप्रणष्टश्रमम् । ज्योतिश्चक्रम-

नुक्रमेण न भवति धाम्यस्य जस्र क्षितौ, तावन्नन्वतु कल्पसूत्रविष्टितिर्विद्वज्जनैराश्रिता ॥ १८ ॥ इति श्रीकल्पसुबो-
धिकाष्टसिः सम्पूर्णा ॥ ग्रन्थाग्रम् (८०५) । नवानामपि व्याख्यानानां ग्रन्थाग्रम् (३५८०)

(प्रत्यक्षर गणनया, ग्रन्थमान शताः स्मृता । चतुष्पञ्चाशद्वेत्स्यां, दृत्तौ सूत्रसमन्वितम् ॥ १ ॥)

इति श्रीसुबोधिकानाम्नी कल्पसूत्रटीका समाप्ता ।

इति श्रीकल्पसूत्रटीका समाप्ता ।

